

FEJÉR VÁRMEGYE TÖRTÉNETE.

A MEGYE KÖZÖNSÉGE IRÁNTI TISZTELETBŐL

IRTA

KÁROLY JÁNOS

A SZÉKESFEJÉRVÁRI KÁPTALAN NAGYPRÉPOSTJA ÉS KANONOKJA
MEGYEBIZOTTSÁGI TAG.

IV. KÖTEFT.

EGY FÉNYNYOMAT ÉS TÖBB KÉPPEL.

MAGYARORSZÁG EZERÉVES FENNÁLLÁSÁNAK ÜNNEPÉRE

KIADJA

FEJÉRVÁRMEGYE KÖZÖNSÉGE.

SZÉKESFEJÉRVÁR

CSITÁRI KŐ- ÉS KÖNYVNYOMDÁJA.

1901.

Felséges Urunk Királyunk arczképéhez.

Kötelességet teljesítek, mikor beillesztem vármegyénk történetébe azt a lélekemelő mozzanatot, hogy a megye törvényesen egybegyült közönsége a főispán szónoki remekléssel előterjesztett indítványára legmélyebb hódolata és hagyományos híisége jeléül, közfelkiáltással elhatározta a vármegye diszterme számára dicsően uralkodó *Élső Ferencz József* O Császári és Apostoli Királyi Felsége arczképének megfestetését.

Az elhatározást követte a tett.

A megszólamlásig hű képet Vastagh György hazánkfia művészetének teljes ihlettségével megfestette és egy következő diszközgyűlés, melyen a megye bizottsági tagjain kívül Székesfejérvár szab. kir. város testvértörvényhatósága, egyházi, katonai, törvénykezési, tanügyi, jótékonyági és minden rendű hatóságok képviselői megjelentek, ünnepélyesen leleplezte és a közönségnek átadta.

De hirdesse e tényt a jegyzőkönyvek tartalma.

IV.

Fejérvármegye törvényhatósági bizottságának Székesfejérvárott 1897. évi október hó 4-én méltóságos eörményesi és karánsebesi báró Fiáth Pál Fejérvármegye és szab. kir. Székes-Fejérvár város főispánjának elnöklete alatt tartott rendes közgyűlésén főispán úr ő méltósága elnöki székét a közönség lelkes éljenzése közben elfoglalván, a rendes közgyűlést a következő beszéddel nyitja meg :

Tekintetes vármegyei törvényhatósági Bizottság. A vármegyei szervezeti szabályrendelet intézkedései szerint mindenkor október hó első hétfőjén tartja a vármegyei Törvényhatóság rendes közgyűlését. Ha nem is volna így, a közóhaj és közhangulat azt követelte volna tőlem, hogy mai napon felséges Urunk és királyunk nevenapján rendkívüli közgyűlésre hívjam össze a vármegye közönségét azért, hogy Fejérvármegye az egész nemzettel együtt ünnepelhesse meg azt a napot, mely ugyan eddig is a Királyunk iránt érzett szeretetünknel fogva ünnep volt, ámde mely napot az egész magyar hazában ma a nemzeti kegyeletnek ünnepévé tették azon események, melyeket utódaink majdan történelmi nevezetességüknek fognak elismerni.

A magyar Király magyar földre hívta hatalmas barátját és szövetségesét és bemutatta neki kettős államának a közös védelmére egyesített haderejét, mint legbiztosabb alapját azon európai békének, melynek fenntartásán a szövetséges hatalmak egyetértve együtt fáradoznak. Am az alkalommal a felséges vendéget bámulatba ejtő a magyar nemzetnek királya iránt érzett szeretete, ragaszkodása és hódolata; II. Vilmos német császár és porosz király felfogta nagy horderejét a királyhoz való magyar

szeretetnek s meg tudta ítélni, mily erőt képes kifejteni az a magyar nemzet, mely fiai között Zrinyieket nevelt és ma királyához Ferencz Józsefhez oly hűséggel ragaszkodik, mint eddig fejedelméhez még soha, még akkor sem, mikor a nemesség Mária Teréziának: „*moriamur pro Rege nostro*“ felkiáltással életét és vérért ajánlotta.

Ha a nemzet szeretete nem egységes úgy még a Zrinyiek is eredménytelenül hálnak hősi halált; ha egységes és szilárd hűséggel van a nemzet fejedelméhez, úgy még a mult század elmaradt korában is betörték Berlin kapuit a Hadik hadserege és Nádasdy huszárjai, ma pedig Magyarország nem mint elmaradt, hanem mint egyenjogu állam foglal helyet a kultur államok között; és ha ma hangzik minden felől a „*moriamur pro rege nostro*“ az nem néhány ezer magyar nemes lelkes hangja, hanem a jobbgyságból felszabadult milliókkal felpaporodott egységes, művelt nemzet hozannája. Európának ezzel az erővel számolnia kell!

Kincscsé lett a királynak az a szeretet és ragaszkodás, melyet böles uralkodásával a nemzettől elnyert; kincscsé lett a nemzetnek az a szeretet és ragaszkodás, melyet a felséges király viszonz népének, kincscsé az egész nemzetnek, hogy királya magyar! Jóságos szeretetében megérti a magyart a felséges úr, hogy a magyar nemzet hivatásának mindenkor megfelelhessen, kell hogy magyar maradjon; ez nemzeti fejlődése, ez jövőjének feltétele.

Ezen nemzeti multra hivatkozva elrendeli a király a miniszterelnökhöz intézett legfelsőbb parancsában, hogy a fővárosban 10 nemzeti nagy férfiú emlékének szobor állitassék.

A magyar ragaszkodják a valláshoz egész a martyrságig; a hazához a hősi halálig; a szabadsághoz a végtelenségig, lelkesüljön minden szépen; zenén, dalon, művészen, becsüljön tudományt, törvényt tisztelje, jövőben úgy, mint multban: azt hirdetik azok kiknek alakjai majd meg lesznek örökítve a székesfőváros nyilvános terein.

A trón iránt való hűséget szeretetet, hódolatot soha nem egyesíté a magyar nemzet, mint a hogy most egyesül ragaszkodásában, szeretetében és hálójában I. Ferencz József király: a legnagyobb király iránt!

Mindezeknél fogva adjunk a vármegye nevében hálánknak, hódolatunknak és tiszteletünknek kifejezést az által, hogy Fejérvármegye közönsége hódolatot terjeszt ő felségéhez és ezt a miniszterelnök útján a legmagasabb trón zsámolyához juttatja; továbbra hogy elhatározza, hogy I. Ferencz József király festett arczképét a vármegye ház diszterme számára megszerzi, a szükséges költségeket gyűjtés által fedezvén és a kép megrendelésével az alispánt megbizván, végül, hogy nagyjaink szobraitra vonatkozó legfelsőbb kéziratot és a vármegye hódoló feliratát közgyűlési jegyzőkönyvben megörökíti.

Fejérvármegye közönsége a tett indítványt kitörő lelkesedéssel egyhangulag magáévá teszi és azt egyhangulag határozatává emeli.

Fejérvármegye törvényhatósági bizottságának Székesfejérvárott 1898. évi junius hó 8-án eörményesi és karánsebesi báró Fiáth Pál Fejérvármegye és szab. kir. Székes-Fejérvár város főispánjának elnöklete alatt:

Huszár Ágoston alispán, Szüts Arthur főjegyző,

Heinrich Lajos főügyész, Dr. Hattyufy Dezső árvaszéki elnök, Balassa Sándor aljegyző, tb. főjegyző, dr. Balassa Imre, Korniss Zoltán, dr. Kégl Károly aljegyzők, Bárány Salamon Mihály, Mátyási Mihály, dr. Halász Kálmán, Tóth Géza, dr. Fiáth György árvaszéki ülnökök, Szüts Jenő, Kálmán Vincze, Kovács Sándor, Heltay Jenő, Poór Gusztáv főszolgabírák, dr. Varga Zsigmond főorvos, Gebauer Miklós főlevéltárnok, Fortvingler Ferencz főpénztárnok, Korniss Boldizsár, dr. König Béla szolgabírák, Udvardy Sándor főszámvevő, Szabó József, Tóth Nándor, Schier Gyula alszámvevők.

A vármegyei közönség részéről: dr. Steiner Fülöp megyés püspök, gróf Cziráky Antal, gróf Nádasdy Tamás, ifj. gróf Zichy Nándor, ifj. gróf Zichy János, gróf Zichy Aladár, gróf Eszterházy László, Károly János nagyprépost, Kuti Márton, Komáromi Károly és Szuborits Jenő székesegyházi kanonokok, Koller János és Krencz Ignác tb. kanonokok, Szüts Sándor, báró Manndorf Géza, Libits Adolf, Tamási Árpád, König Károly, Dettrich Zsigmond, Gullner Pál, Meszlenyi Benedek, Meszlenyi Pál, Kégl György, Koller Pál Krécsi Károly, Pödör István, Vértessy József, Heiszler Győző, Molnár Béla, Cseh Mihály, Szabó Antal, Mentler Gyula, Schweiger Ferencz, Gódos Pál, Komáromi József, Kutassy Ferencz, Bátki Károly, Valper József, Szabó István, Vörösmarty Mihály, dr. Lieder Gyula, dr. Vész Ignác, Urházy Lajos és számos bizottsági tagnak, továbbá szab. kir. Székes-Fejérvár város közönsége, a kir. törvényszék, járásbiróság, ügyészség, pénzügyigazgatóság, posta- és távirda hivatal, a cs. és kir. közös hadsereg, a magy. kir. honvédség és mén-te-

VIII.

lep tisztikara, a zirczi cisztercita rend, az állami főreáliskola és kereskedelmi főiskola tanári kara, a magy. állam és déli vasut, a kir. állami javítóintézet tisztikara és sok más vendég és számtalan halgatóság jelenlétében tartott diszközgyűlése.

Főispán úr ő méltósága az elnöki széket délelőtt 10 órakor a közönség rokonszenves éljenzése közt elfoglalván, a diszközgyűlést a következő beszéddel nyitja meg:

Mélyen tisztelt Bizottság és Vendégek!

Fejérmegye tekintetes törvényhatósági bizottsága elhatározta, hogy felséges urunk és királyunk arczképét megfesteti és ezen gyűlésteremben elhelyezi; a kép megrendelésével a megyei alispán úr ő nagyságát bizta meg. Az alispán úr ezen megbízásnak eleget tett és a királyi arczképet f. évi május 17-én tartott közgyűlésen a megyei bizottságnak bemutatta

Ezen ülésben méltóztatott a megyei bizottságnak elhatározni, hogy a királyi arczkép mai napon, junius 8-án rendkívüli diszközgyűlésen lelepleztessék.

Azért mai napon, mert ezen nap 31-ik évfordulója azon frigynek, melyet a magyar nemzet kötött Ő császári és királyi Felségével: I. Ferencz József magyar királylyal akkor, mikor Ő Felsége a magyar törvényekhez hűséget esküdve, Szent István ereklyéjét helyezte fölként fejére.

Istent hívta bizonyságul, hogy a magyar törvényeket megtartja. A magyar nemzet Isten előtt bizonyítja, hogy a király fogadalmához hű maradt.

Felséges urunkat Magyarország királyává a pragmatika sanction alapuló trónöröklési törvény tette meg. Legmagyarabb királylyá szeretete tette meg az ő magyar nemzetéhez.

A magyar nemzet hűségére számíthatott; a király személyét a törvény szent és sérthetetlennek mondja: a magyar nemzet szívét és szeretetét Ő Felsége azzal nyerte meg, hogy ő is hű maradt nemzetéhez.

Ha igaz, hogy a fejedelmek legnagyobb gazdagsága népük szeretete: úgy felséges urunk csak egynél nem gazdagabb: „népénél”; mert annak is van épp oly nagy kincse: fejedelmének szeretete, mely kölcsönös szeretet a nemzet és király frigye, a magyar király és a magyar nemzet közt 31 év óta.

Áldja meg Isten e nemzetet és a magyar királyt azzal, hogy köztük mindig ily viszony legyen örökkön örökké!

Midőn Fejérmegye közönsége megszerezte felséges királyunk arczképét, hűségének és ragaszkodásának kívánt maradandó kifejezést adni a korona és trón iránt, és véghetetlen szeretetének királya iránt.

Önöket igen tisztelt vendégek, azért kértük ezen diszközgyűléshez, hogy ezen napot velünk együtt ünnepeljék a megye részére megszerzett királyi arczkép teleplezése alkalmával.

Szívélyesen üdvözlöm a bizottság tekintetes tagjait Isten hozta Székesfejérvár testvér-törvényhatóság képviselőit és tisztelt vendégeinket.

Megnyitom a rendkívüli közgyűlést és kérem az alispán ur ő nagyságát, hogy a király képét telepleztetni és a közönségnek átadni sziveskedjék.

Dercsikai Huszár Ágost alispán beszéde.

Méltóságos Főispán úr!

Tekintetes törvényhatósági diszközgyűlés!

Fejérvármegye közönsége, mely mindenkor és minden időben a koronás király iránti tántoríthatat-

X.

lan hűséget féltett kincsként őrizte szívében 1897. október hó 4-én tartott rendes közgyűlésében egyhangulag elhatározta, hogy Ő császári és apostoli királyi Felsége I. Ferencz József dicsően uralkodó koronás királyunk arczképét beszerzi és azt hagyományos hűsége, hódolatteljes tisztelete és ragaszkodása jeléül tanácskozási disztermében elhelyezi.

A beszerzés és elhelyezéssel a vármegye alispánja bizatván meg, nekem jutott azon kiváló szerencse, hogy ezen megtisztelő megbízásban eljárjak s kedves kötelességemnek ismerem, hogy megbízatásomról itt e diszközgyűlés színe előtt is, röviden beszámoljak.

Honfíúi örömmel jelentem tehát, hogy a megbízatásom szerint megindított gyűjtés rövid idő alatt oly fényes eredményre vezetett, hogy egy kiváló magyar művészt Vastagh Györgyöt kérhettem fel ez arczkép megfestésére és most már e tanácskozási diszteremben, annak fődiszkekép van elhelyezve hű képmása a „legelső magyar embernek“, kinek homlokát hazánk drága ereklyéje, Szent István király koronája disziti és ki kiváló bölcseségével áldásdús kormányzata alatt magasztos, hazafias tényekkel nem egyszer figyelmeztette a nemzetet arra, hogy ne feledkezzék meg nagy eseményekben gazdag nemzeti történelméről, s annak nagy alakjairól, s úgy mint azok egykoron, mi is rajongó szeretettel csüngjünk hazánkon, mely szeretetben a koronás királlyal egyesüljünk.

Ezen boldogító és lelkesítő tények hatása alatt számolok be megbízatásomról azzal, hogy a valóban művészi ecsettel festett arczképet, melyet folyó évi május hó 17-én tartott rendkívüli közgyűlésben

már volt szerencsém bemutatni, most ez ünnepélyes alkalomra egybehívott diszközgyűlés színe előtt a tekintetes vármegye közönségének tisztelettel átadom.

Károly János nagyprépost beszéde.

Mélyen tisztelt bizottsági Közgyűlés!

Ünnepet ül Fejér vármegye! Dicsőt, nagyot! A koronás apostoli király iránti törhetlen hűsége és a haza iránti szeretete fényes ünnepét. E kettős érzelem egymástól elválaszthatlan, mindkettő egy forrásból ered, az Isteni jószág örök forrásából.

A népek Istene, ki birtokába vette az országokat és birodalmakat, a ki meghódítja a hősöket és fejedelmeket, adott az embernek szívet, belé érzelmeket, hogy tudjon lelkesülni, hogy tudjon lángolón szeretni. És ez a szeretet, mely nemünk történetének egyik fénypontját képezi, mely elborítja életünk pályáját, mely betölti az anya szívét, megihletti a költő szellemét, ez a szeretet tengerré nő azon magasztos fogalom előtt, melyet e szóval fejezünk ki: Haza!

Mert a haza fogalma nem egyesek, nem szülőink és barátaink korlátolt köréből áll csupán, hanem magába foglalja mindazt, ami szívünket betölti. Vallásunk, mely Istenhez fűzi létünket a ház, mely családunk fészke lett, történelmünk, alkotmányunk, hagyományaink, emlékeink, nyelvünk, dalaink, törekvéseink, lelkesedésünk, szenvedéseink és örömeink, bukásunk és emelkedésünk, hibáink és erényeink, multunk és jövőnk, a miért élünk és ha kell, meghalunk, szóval mindaz, amit az élet magasabb rendeltetése jelent, e szóban van kifejezve: Haza!

Azonban a népek és nemzetek Istene, ki a

magyarnak hazát adott, ki a hazaszeretetet rakta lelkünk alapjára, végtelen kegyességével még azt is tette, hogy a hazafiság jótéteményét a királyi tekintély édességével tetézte.

Mert, hogy a haza fennállhasson, arra az isteni örök tekintélynek az országok számára való átruházása is szükségessé lett; szükségessé lett tehát egy másik eszme is, mely az emberi dolgok rendjében az országok fölött az isteni tekintély, hatalom és uralkodás elvét képviselje és fentartsa, és ez a Király!

És csak így, csak ezen az alapon, vagyis csak az isteni tekintély, az Örök Király eszméjénél fogva van értelme minden társadalmi, polgári és kormányzati tekintélynek; csak e magasabb származtatás egyenliti ki a nehézséget, mely azonnal előlép, mihelyt az emberi méltóság és az egyéni szabadság az emberi intézmények és törvények korlátait találja maga előtt. Másrészt pedig csak ezek az igazságok ültetik a király lelkiismeretébe a tudatot, hogy ő is ember, hogy felebarátja, testvére minden embernek, szegény és gazdagnak egyaránt, és hogy hatalma ott végződik, ahol a népek boldogsága a királyi hatalom túlterjeszkedése által korlátoztatnék.

És a történelem e vonatkozásban megható példákat is mutat: Feltünteti, hogy amint az első emberpár családi élete, úgy az első országok királyi hatalma is Isten kezéből származott. A történelem bizonyítja, hogy az Isten a királyokat, ha azok reá érdemesek voltak és arra szükség volt, prófétai ihlettel ruházta fel, mint Dávidot; csodálatos bölcsességgel mint Salamont, istenes étellel mint Szent Istvánt; lovagias erényekkel mint Szent Lászlót; igazsággal mint Hunyadi Mátyást; alkotmányos ér-

zülettel, népe iránti édes atyai szeretettel, a csapások alatt összeroskadni nem tudó erővel, mint I. Ferencz Józsefet.

Ezen kiváló tulajdonok teszik nagygyá, dicsővé Ő Felségét, a mi apostoli Királyunkat, nemcsak a magyar nemzet, hanem a földnek összes művelt nepe előtt. Ezért lelkesül érette hódoló szeretetével Fejérvármegye közönsége is, mely elhatározásának megfelelőleg igénybe vette a magyar múzsa ecsetét és tanácskozási terme számára megfestette élethű arczképét

Amidőn tehát birtokba vesszük e drága kincset, szálljon fel Istenhez hő imánk: „Éljen a Király!”

TARTALOM.

Daja.

Fekvése, a mi többnyire minden községnél első helyen van megemlítve. Nemesi névben legelőször 1277-ben említették. 1300-ban a budai káptalan beiktatja Péter fiait és határjárást tart. Királyi ember volt Dayi Salamon. 1353-ban Dayi István. 1475-ben már Felső Day is volt. mind a kettőt Day család bírta 1429-ben egy Day János megyei esküdt volt. Később Sávoyai Jenő kapta, ezután a Fördös, Hajós, Fiáth és Monasterli családok bírták. 1—3. 1.

Dád.

1272-ben a nyulszigeti apáczáké. 1276. és 79. sőt 1335-ben is a Dádai családé és a fejérvári keresztes vitézeké. A török hódoltság alatt 1571—74-ben 15 ház volt benne ugyanannyi lakossal. 1730. körül Meszlenyi János kapja meg, s ennek utódai bírák ma is, az államnak bérbe adva hol ez csikó telepet tart. 1332-ben plebánia volt benne. 3—6. 1.

Dinnyés.

A legelső adat róla az, hogy Zsigmond király Zollerni Frigyesnek adta 1410-ben. Tehát a falu királyi birtok volt. Miután Frigyesről visszaváltott, Rozgonyi Istvánnak adta, a ki 1439-ig bírta. Ez évben pedig Aszonyfalvi Ostfy László kapta, de már 1459-ben V. László a Rozgonyiaknak adta Csókakő várához. Birtokában megerősíti 1458-ban Mátyás király. 1481-ban ismét Koröthnay Jánosé, a ki Dinnyés-t Mátyás királynak ez pedig fiának Korvin Jánosnak a ki végre kancellárjának Darányi Jakabnak adta, a ki mint felső őrsi prépost a felső őrsi prépostságot javadalmazta vele. A felső őrsi prépostság Dinnyés viszontságai. Bíró Márton törekvései a jogtalan foglalók ellen. A felső őrsi prépostok. 1227-től máig. 6—18. 1.

Diós.

Elpusztult hely. III. Béla adományából a fejérvári kereszteseké volt. Egy 1377. évi határjárás meghatározza egykori helyét s tanúsítja, hogy egy része Diósi családé, Péter báné, azután Gyantai Literatus Simoné volt. Volt benne 1377-ben sz. Péter és Pál apostol tiszteletére szentelt templom. Zsigmond király korában Pajor Jánosé a ki 1441-ben a kereszteseknek adta. Különféle foglalások a fejérvári káptalan, Batthyányiak és a sz. Mik-

XVI.

lós káptalan által. Végre a Batthyányiaké lett, s területe ma is Batthyán-hoz tartozik. 19—22.

Diósd. (Órás.)

Mai lakosai jellemzése. Régi hely. Sz. Gellért csanádi püspök emléke füződik hozzá, a ki mikor vértanui halálba ment, Beszteréd, Bód és Benete püspökökkel, Szonok Fejérmegye főispánjával és sok néppel itt éjjelezett és Gellért itt mondta utolsó sz. miséjét sz. Szabina templomában. Tehát nem Kápolnás-Nyéken történt ez, hanem Diósdon. Neveik változatai a történet-íróknál 1333-ban már szőlői miveltettek. Egy 1353. évi oklevél szerint a fejevári kereszteseké volt. 1525-ben Illyésházyaké, 1560-ban a Paksy családé, ma az érdi urodalomhoz tartozik. 22—28. 1.

Dobos.

Legelőször mint határpont említetik, az ősidőkben királyi tisztviselőké azután a Csákoké volt. 1269-ben t. i. IV. Béla a királyi lovászok földjét, Nyergestartó-Feldobost, és a kir. hirnökök birtokát Aldobost Csák Mihálynak adományozta, mely adományozást V. István is helybenhagyta. 1282-ben az ide való szüz Mária templom kapott földeket. A Csákok birtoklása után mint csókaköi tartozék a Rozgonyiak birtokába került, kik közül István Dobost részben a Szakcsy családnak adta, de már 1463-ban Szakcsy Vincze hantosi prépost és fejevári kanonok a fejevári templomnak hagyta. 1463-ban Ujlaki Miklós, mint Gesztes vár tartozékát birta. 1473-ban Mátyás király Enyingi Török Ambrusnak és nejének devecseri Choron Katalinnak adja. 1495. és 1497-ben Ulászló király Somi Józsnak elzalogosítja. 1498 Somi Józsa birtokba iktatása. 1521-ben II. Lajos király Paksy Jánosnak adományozza. 1526-ban II. Lajos király Gesztest tartozékaival Ujlaki Miklósnak adja, kit a keresztesek a birtokba be is vezetnek. Dobos a török hódoltság korában. 1691-ben I. Lipót Hochburg Jánosnak adományozza; 1752. a Hochburgok osztozkodása. Hochburg Anna Mária, Lamberg Ferencz Józsefné, Lamberg Teréz és a Luzenszky örökösök mint Dobos urai. Későbbi birtokosai a Lamberg, Festetics, Wimpffenné, Luzenszky, Széchenyi, Trautenberg, Ludwigsdorf és Fiath családok. A róm. kath. egyház. 28—32. 1.

Doboz.

Doboz ősi neve Felső-Tabajd. A Doboz név használata a Dobozy családdal lép fel. Első említése 1339-ben Felső-Tabajd néven; 1424-ben birtokosa Halmy György; 1502-ben az Orsz. Lvtár egy oklevelében mint Felső-Tabajd szerepel. Doboz nevet akkor vette fel, mikor 1439-ben Zápolya Dobozy Bertalannak adta, már elődei is birták. Török korbeli lakosai. Doboz birtokosaitól származott Dobozy Mihály is, a Fejérmegyében kebelezett egyházas tabajdi egy telkes nemes, a ki nejével Ilonával Pilis-Marótnál hősi halállal halt meg. I. Lipót 1666-ban a Baracskey Pálffy csa-

lád nő ági örököseinek adományozta Lovas-Berény s más birtokokkal; 1702-ben Balog Jánosé. 1553-ban felét Sajnovics Mátyás, felét a Dobozy családbeliek bírták. 1839-ben a Dobozy, Kónya, Érdy, Balogh, Csúthy, Csányi és Elek családbeliek megjutalmazták Matkovics Istvánt, a miért Doboz egy negyed részét a Csákvári Csutyaktól vissza szerezte Berényi József állítólag erdélyi orvosnak Parndorfban hátrahagyott s Moson megye levéltárában őrzött iratai Dobozra vonatkozólag. Ev. ref. lelképásztorai. 32—36. l.

Duna-Pentele.

A rómaiak idejébe erődített táborhely volt. Intercisa névvel. D.-Pentele római emlékeiről. Az öreghegy vagy Tábor állás. A római táborra vonatkozó két feliratos kő. A D.-Pentelén talált római feliratos kövek és síremlékek. Duna-Pentele a szlávok és magyarok idejében. A szent Pantaleon apátság. 1338 Pentele monostor apátja, az Ondurnoki nemzetség több tagja és Péter Pousa comes fia a Duna és két patak között elterülő bizonyos földrészért pert folytatnak. A tatárok elpusztítják Pentele monostorát. 1263-ban IV. Béla először a Padán nemzetségből származó Gábor mesternek adja a helyreállítás kötelezettségével, azonban ez ígéretét be nem váltván Fülöp esztergomi érsek lesz ura a monostornak és birtokainak; 1277-ben ismét Gábor mester ainek kezén találjuk a monostort. 1320. Róbert Károly király megerősítő oklevele. A Gabrián család Almásy nevet vesz fel; az ezt bizonyító oklevelek, melyek többnyire a monostor birtokáért folytatott pereket tárgyalják. 1560-ban I. Ferdinánd D.-Pentelét több más birtokkal a Paksy testvéreknek adja. A török uralom. A Paksy család fiágának kihalta után Daróczy Zsigmond leszármazói bírták Pentelét. A Paksy és Daróczy család leszármazásai. A róm. kath. egyház s ennek plebánusai. A görög keletiek Lakosok névsora 1580—81-ből és 1720-ból. 36—50. l.

Egres.

A 14. században Simontornyához tartozott, Róbert Károly király ugyanis 1324-ben több fejedelmegyei községgel együtt Egrest is a révvel Hencz fia Jánosnak adta. Ennek birtoklása után Ladányi Gergely nyeri vissza, mint ősei birtokát, tehát eredetileg bessenyő telep volt. Ladányi Gergely után a Simontornyai Laczkok bírták, Zsigmond 1401. évi adománylevelénél fogva Kanizsay János esztergomi érsek és fivérei kapták 1696-ban Zichy Pál örökösei. Bél. Mátyás szerint Zichy János özvegye és Eszterházy Gáspár örökösei bírták. Lakosai 1571. 1696. 1720. évekből. 50—52. l.

Előszállás.

Ez képezte a maig is hozzá tartozó birtoktestekkel és szomszéd birtokokkal az egykori fejérmegyei kunszállásokat. A fejérmegyei kunkapitányok és azok családjairól bőven írtam munkám l. 184—203. lapjain. A kunok önállósága a két ellenkirály idejében esett áldozatul, a mikor

1537-ben Zápolya János a Hantosszéknek nevezett hét kun községet Lechkei Sulyok Györgynek és fivéreinek adományozta. De ezek sem bírták soká, mert I. Ferdinánd nagy Horvátnak szarvaskői kapitánynak kötötte le 1541-ben azért, hogy ez ismét Szarvaskőt az egri püspöknek vissza adja. De nem tartozott már ekkor Hantosszékhez az a rész, melyet később is Toman hantosszéki kapitány leszármazottjai, a széplaki Bottka család később az Eszterházy család bírtak. Előszállás tartozékai úgy a hantosszéki kun szállások későbbi sorsa ismeretlen. De a török hódoltság idejében adó alá voltak vetve Előszállás, Karácsony-Szállás, Ujszállás és a mai Herczegfalva. Ujszálláson állt 1417-ben Vásáros Boldogasszonyról címzett Szűz Mária templom. Ez ős magyar elnevezés magyarázata. A zirczi apátság és birtokai viszontagságai a henrichovi apátság kezében. Haschke Konstanccz apát küldött a fejérmegyei birtokokra kereszteseket, ennek és utódja Welczl Mark építkezései. Tehát bizonyos az, hogy 1763–78 években Előszállást és tartozékait a henrichovi cisztercezi apátság bírta, melyhez tartozott a zirczi is Gloger Konstant idejében a zirczi apátság függetlenített a henrichovitól és Dréta zirczi prior idejében a birtokok is megváltattak 87 ezer frtéért, s midőn az osztrák szerzetesek eltöröltettek és Gloger 1814-ben meghalt, Dréta lett zirczi, pilisi és pásztói apát, s ekkor ment Előszállás is a zirczi apátság tulajdonába Dréta egyénisége; az apátság birtokain lelkeskedő sz. Ferencziek jellemzése, a herczegfalvi plebánia, József nádor szobra, a rend, a herczegfalvi lelkészek és lakosok, valamint karácsony-szállási lakosok. A rend áldásos működését bőven ismerteli Békefy Remig rendje Emlékkönyvében. 52–65. 1.

Ercsi.

A reá vonatkozó Árpádkorbeli adatokat a vele átellenben létezett apátság adatai szolgáltatják. Ercsi 1037-ben mint a bakonybéli apátság javadalma említették. Az ercsi monostor alapítója 1166-ban Tamás nádor volt. A monostor a szent Benedek rendiek számára alapított, később 1238-ban a karthausiaké lett. 1263-ban IV. Ince pápa a topliczei cisztercezi apátnak meghagyja, hogy az ercsi apátságot rendjéből telepítse be. IX. Bonifác 1400-ban az ercsi szigeten levő cisztercezi monostora templomának búcsút engedélyez. Rupp Jakab állítja, de nem bizonyítja, hogy 1499-ben sz. Ágoston rendiek voltak benne. Már 1553-ban az apátság birtokosa világi pap volt A sz. Miklósról címzett ercsi apátság apátjai Ercsi község a tatárok után hamvaiból újra föl éled. IV. Béla, V. István itt kelteznek egy-egy levelet. A földművelés virágzása. A török hódoltság alatti állapotok, ez időbeli lakosok. ezek adózása. Az ercsi és érdi országot mentén lefolyt események. Hunyadi János diadalmas visszatérése a szegzárdi csata után. Még fényesebb diadalmenet Budára a balkáni hadjárat után 1441-ben. Lotharingi Károly csatája Szulejman fővezérrel Ercsi és Érd között. Esztergomi Bottyán János későbbi hős kurucz vezér hadi lényé 1686-ban Ercsinél. Igazolása annak, hogy az Ercsi átellenében levő egykori sziget, ma már csak félsziget a XVI. XVII. században szent Margit szige-

tének nevezetett. Ercsi későbbi birtokosai. 1590-ben Dombay Benedek és neje Borhy Ilona bírták. E család ismertetése. Elzálogosítják Ercsit Torkos János és Dallos Pálnak, ezek 1591-ben beiktattatnak. A község a háborukban elpusztult, mert 1627-ben csak két ház volt benne. A mai rácz ajkuak eleinek megtelepedése 1629-ben. Az ercsii és sz.-péteri jobbágyokkal való szerződés. A török részre való adózás, Musztafa bég levele a földes urakhoz a jobbágyok érdekében; de ez a levél keveset használt, mert az ercsiek és szentpéteriek panaszkodnak földes uraikra. Egy ily panaszos levélről van lemásolva az 1683. évi községi pecsét. A későbbi birtokosok leszármazási adatai. A Dombay család után Szapáry Péter kapta Ercsit. A Szapáry testvérek osztozkodása. Szapáry Péter küzdelmei az ercsii másképp Sz. Margit szigetéért a ráczkevei uodalom ellen. Szapáry Péter után miként a családfa mutatja csak három nemzedék bírtja Ercsit. Azután br. Lilien, br. Eötvös Ignác, ennek fia pedig Dienes eladta 1845-ben br. Sina Simon Györgynek. E család ismertetése, jószágyszerzések. Sina Simon jótékonyága és aldozatkésztsége minden nemzeti, művelődési és tudományos érdekre. Utódjai. Ercsi egyházi tekintetben. Temploma és kápolnája története a hol br. Eötvös József nyugszik. Lelki pásztorok. Lakosok. 66—98. l.

Eszény.

Az Eszényi családbeliek bírták 1486-tól, kik között királyi emberek, megyei tisztviselők ismeretesek. A község a török időben elpusztult. 1702-ben Zichy Istváné volt.

Ettyek.

Egykor prépostsági birtok volt. A káptalan elpusztulása után 1579-ben Orbóvai Jakusitz Ferencz kapta, 1587-ben pedig fia Jakusits György a komáromi jezsuitáknak adta. A törökkorbéli állapota. A jezsuiták után Mária Terézia királynő az általa alapított székesfejérvári káptalannak adta 1777. Az Ettyeki család. Egyházi tekintetben, kath. és ev. ref. lelkeszei. Lakosok. 100—104.

Érd.

Visszaemlékezések Érdre, az európai régészeti congressus kirándulása. Autonomia. Br. Eötvös József holttestének kísérete Ercsibe. A pelikáni kijelölés. A pécsi vasút építésekor talált régiségek. A gazdasági osztály találkozás Janni Józseffel és Erdősi Imrével. A határban talált római mérföld mutató. Érdnek XIII. századbéli birtokosai a Berkiek. 1313-ban Róbert Károly Tysza tárnokmesternek adja. 1347-ben pedig Tamás vajdának. 1454-ben Széchenyi Frank Lászlóé, ki részeit Keszi Benedeknek zálogba adja. A Berkiek ismét birtokba jutnak, utánuk Ákosházi Sárkány Ambrus. Ennek kastélyában szállt meg II. Lajos mikor Mohácsra ment. I. Ferdinánd 1560-ba Paksy János, Lajos, és Jóbnak adta. A török korbéli feljegyzések. Hamzsabég nevét Hamza török bégől ki ott lakott vette. Szapáry Péter

története, fogsága kiszabadulása, a mire Péter testvérei 500 frtot adtak 1766-ban Érd már Illésbázy Jánosé. E család ismertetése különösen Istváné Érd uráé. Tőle Érdet 1832-ben herczeg Battyányi Fülöp vette meg. Ő alapította a Duna áradása által elpusztított belső város helyét hol a török minaret áll; az új „Fülpváros.” Ettől pedig Sina György, a kitől leánya Anasztázia férjezett gr. Wimpffenné örökölte. Gazdasági majorságok. Plebánia. Lelkipásztorok. Lakosok. 104—138.

Farkasfa.

A Jézus társaságbeliek birták. 138.

Fáncs.

Szent-István korában mint bessenyő telep említették, Fáncs első időkben a királyi hírnökök birtoka, 1342-ben részben nemesek, részben pedig a veszprémi püspök birja. 1391-ben templomáról emlékeznek az oklevelek. A Fáncsi család szereplése az erre vonatkozó valamint Fáncs birtoklását tárgyazó oklevelek; 1702-ben ura gróf Zichy Imre, ma pedig ennek örökösei birták. 138—140. l.

Felcsuth

Valószínűleg egykoru Alcsuthtal, már a 14-ik században szerepel. 1358-ban mint fejevári keresztesek és köznemesek birtoka; az ezt bizonnyító oklevelek. 1421. Rozgonyi Jánosné és fia hatalmaskodása a keresztesek felcsuthi birtokán. A török hódoltság kora. Etén és Sár puszták. Az 1530—81 évbeli lakosok névsora. A rómp. kath. egyház és plebánosai. Az ev. ref. hitközség. Csaplár falu. 140—143. l.

Forna.

Nevét Forna nevű szabadostól vette. Hajdanta valószínűleg két falu volt Forna és Szentmiklós: 1332—1337. években Forna mint plebánia szerepel. 1453-ban Ujlaki Miklós kezén találjuk, 1436-tól kezdve mint Fornaszentmiklós szerepel és 1406-ban mint a királyi kápolna ispánjának birtoka említették. 1439. Fornaszentmiklós a Rozgonyiak kezén. 1473-ban enyingi Török Ambrus és neje kapják adományul. Forna mai urai az Eszterbázy grófok 1428. évbeli lakosai. 144—145. l.

Föveny.

A római korban már lakott hely volt. Hajdan a fejevári káptalan birtoka volt, később Palota várához csatoltatott s a káptalan feloszlása után Zichy István tulajdonába jutott. Az 1274. és 75-iki csaták, az 1233. 1288. és 89. évi országgyűlések. Föveny vámszedési joga és plebániája. 145—146. l.

Füle.

Eredete vissza nyúlik Szent István idejébe; 1009-ben mint a veszprémi egyház birtoka említették. 1447-ben a fejevári káptalan és

prépost birja, mint ilyen szerepel még 1542-ben is. Ma a veszprémi káptalan birja. 1332—37. évi összeírásban mint plebánia szerepel; a róm. kath. egyház és plebánosai; az ev. ref. gyülekezet. Lakosok névsora 1696 és 1720-ból. 147—149. l.

Garda.

Adományozása Körtvélyes történetében olvasható. 149. l.

Gánf.

Legelső említése 1662-ből, mikor is mint lakatlan hely említetik; 1669-ben Komárommegye közigazgatása alá tartozott. 1691-ben I. Lipót a Hochburg családnak adja mint Csókakővár tartozékát. A róm. kath. Egyház és plebánosai. 149 - 150.

Gárdony.

Neve mint személynév és előnév említése. Mint birtok 1410-ben említették, a mikor Zsigmond Zollerni Frigyesnek adta. Ezt visszaadván Borbála királyné birtoka lett, a csepelszigeti és szomszédos helyiségekkel és ménerekkel együtt. Későbbi birtokosai voltak Farkas László, Hőczler Konrád a Rozgonyiak és Buzlaiék. Még később t. i. 1667-ben Pettendy Ilona unokája Kettyei Finta Albert leszármazottja női ágon való leszármazás czimén kapják I-ső Lipóttól. Ezen családokra vonatkozó jegyzetek és osztozkodások. 1698-ban Finta Albert unokái elismerik Finta, másképp Kovács Mihályt vérrokonuknak. Osztozkodnak a gárdonyi adományos családok. 1703. Dezső Kata elváltogositja birtokait Meszlenyi Jánosnak. 1716. Finta János eladja birtokait Meszlenyi Jánosnak. 1717. a veszprémi káptalan beiktatja sok ellenmondások közt Meszlenyi Jánost azon birtok részekbe, melyek Deseő Jakab után a koronára szállván neki adományoztattak. III. Károly 1724-ben kelt parancsára a veszprémi káptalan 1735-ben beiktatja Velenczébe és Gárdony felébe. 1745-ben Finta János gyermekei a győri káptalan előtt tiltakoznak, hogy atyjuk 1776-ban eladta birtokát. 1769. Deseő Kata örökösei eladják gárdonyi részüket Tóth Istvánnak. A veszprémi káptalan 1772-ben több ellenmondással be is iktatja. 1785-ben Fintha József ellenmondása mindenféle elidegenítésnek. Ev. ref. lelkészek. 150--169. l.

Ginza.

Egykor a pálosrendé, ma József kir. herceg ő fenségeé.

Göböljárás.

Kettő van. Egyik Alcsuthoz, másik Ercsihez tartozik. Ez utóbbin gr. Wimpffen Szigfried és neje Stockau Francziska grófnő diszes r. k. templomot építettek, és helyi káplánságot alapítottak. 169—170. l.

Guszfus.

Hajdan Bivol, Biol és Bialér volt neve. III. Béla 1193-ban a fejérvári kereszteseknek adta. Mai nevét a keresztes vitézek Custosától, őrtől a kinek a javadalmazását képezte vette. 170.

Guth-Amás.

A hozzá vezető út közben, Kincsesen található „kövévált lencse” és „kövévált pénzek” mondái. A gut-tamásiak nemzetisége, lassu magyarosodása, a község alapítója, a Guth-Keled nemzetség mely Péter király korában jött be. Aztán a Csákoké majd ismét a Guth-Keled nemzetség tagja István nádor, korának híres embere, a ki „a magyar király dicsőségére és hasznára” Jablanacz várát építé. Erős kézzel kormányzá Stiriát, kormányzói pecsétet használt, vissza váltotta Gutot 1254-ben Csák Jánostól, alapított benne egy monostort. Plebánia is volt itt 1232–47-ben. Guthkeled István utódai története a nemzet válságo: történetében, a testvérek vesztett csatája 1277-ben a horvátok ellen, győztes csatájuk II. Ottokár ellen; köztük István a „schiltpergi” vagyis „vértesi” gróf, ki a Vérteshegy tövében fekvő birtokáról Guthról neveztetett igv. E nemzetség elágazásai birták Guthot a legujabb ideig; leszármazott családok okleveles bizonyítékai. A Pellárthidai, Adony, Boly, Dragun, Dorog, Daróczy, Marczaltői, Várkonyi, Maróthy, Kisvárdai, Zeleméry, Szokolai, Báthory, Atyai, Guthi, Balkányi, Anarcsi, Guthi Ország, ágak, ez utóbbi találkozása gyermek korában Zsigmond királylyal. Leszármazottjai. A fentebb említett Várkonyi Amade család utódai birták legutóbb Guthot. Hogy a híres Guth Keled István nádor, Guthi Ország Mihály nádorral és a Várkonyi Amade család egy nemzetség volt, bizonyítja a három pecsét egyformasága. A guttamási iskolás gyermekek tanítójához intézett hazafias kérelem. 170—188.

Gyón.

Kettő van, Nagy és Kis Gyón régisége egykoru a magyar királysággal. Beszélgetés Gyónnal, ez beszély Szt. István koráról, Bakony-Bél alapításáról, a mikor a király Gyónt is e monostornak adta. Hegyeskü Kerteskü, Fejérkü és Odvaskü nevű hegyekkel együtt 1037-ben. Elmondja Öreg-Gyón, hogy az adományozást Szt.-László is megerősítette 1086-ban, és hogy József a béli apát írásba foglaltatta a béli apátság összes javait, kincseit, templomruháit, három evangéliumos és más 84 kötet könyvet sat. mely írásba Szt. István adományaként bele van foglalva Teés, Gyón és Árki is. De IV-ik Béla is írásba foglalta a régi javakat, és melyek közt vala Teés, Gyón, Kujár, mely egykor Szt. István udvarbirájáé Kujáré volt. Elmondja továbbá az öreg Gyón, hogy később, 1302-ben már nem az apátok, hanem a Csák nemzetség gazdálkodott rajta. Volt itt 1484-ben plebánia és

templom is. Eddig beszélt az Öreg vagy Nagy-Gyón, mely 1426-ban Bátorkő várához tartozott. Tapogatózás e vár holfekvése iránt. I Ferdinánd korában Podmaniczky testvérek garázdálkodtak e vidéken, birták Palotával Gyónt is, miért is a király több birtokkal melyek különben a More Máté és Lászlóé voltak, Székesfejérvár városának adományozta, de a mely javak tehát Gyón is 1543. évi dikális összeírás szerint Podmaniczky János birtokába volt 1702 évi összeíráskor Zichy Istváné volt. 188—194.

Gyuró.

Első említése 1340-ből; ez időtől kezdve több oklevélben előfordul különféle alakban. 1337. évi határjárása. A török foglaláskor elpusztult, de 1565-ben újra megtelepítettetett. 1587-ben II. Rudolf Jakusits Ferencnek adta. Jakusits György püspök 1636-ban a komáromi jezsuitáknak adományozta. Még ezek birtoklása idejében Eszterházy Pál nádor Fabiánkovics Ferencznek adta, bár az 1696. és 1702. évi összeírások szerint még mindig a jezsuitáké, végre 1777-ben a fejérvári káptalan kapta, s birja ma is a községtől különálló birtok testet. Egyházi állapotok, lelkészek és lakosok. 194—198.

Hantós, (Nagy, Kis és Közép).

A kunok területe melyről már I. köt. 194—203. lap szóltam. A Hantosszék története. Hantós későbbi birtokosai. Plebánia alapítása Kis Hantós birtokosai. 198—207.

Hard

Robert Károly idejében mint Simontornya tartozéka Hencz Jánosé, utánna a Laczkfyaké, Kanizsai János érseké végre Ozorai Pipóé volt, a ki után a Garaiak, ezek után pedig 1441-ben a Rozgonyiak kapták. A Hardi családbeliek is birtak benne már 1325-től fogva. A Hardiak birtoklása. 1367-ben hardi esperes, mint Ayáni Móríc meghatalmazottja, végrendelkezik, a mely végrendelet bizonyítja, hogy Hard, Hatvan, Szent-Miklós, Zedreg, Alap és Czecezn már ekkor léteztek kath. templomok. Utólagos feljegyzései azon adatoknak melyeket Hard, Czece, Dád, Igar, Menyődre és birtokosaira vonatkozólag később gyűjtöttem, és ezek 1276-tól 1738-ig a mikor III. Károly Czece sat. községeknél I. Lajos által Meszlenyi János és Matheffy Mihálynak tett adományozását jóváhagyta. E két család elágazásai, mint Czece Hard stb. birtokosai. Egy kis korpék a régi világból. a Toldy, Meszlenyi Sixty, Mindszenti Kapuváry Pécsy családok leszármazási táblái. A czecei ev. gyülekezet ismertetése. 207—225.

Hatvan.

Az egyik Nagyőrösök és Őrs között, nevét őrizte a 60 besenyő család számának, kik Fejérmegyébe telepedtek. 1332-ben már

templomuk és plebániájuk volt. 1338-ban Ladányi Gergely birta. 1401-ben Hatvani Lőrincz fia említettnek. 1414-ben Ozorai Pipóé. 1561-ben Nagybajomi Kálmán Margitot, Ipolyi János özvegyét beiktatják Hatvan részébe. A Hatvany családból származott Hatvani Hatvany Zsigmond 1610—15-ben dobokai főispán, s birt Hatvanba a Cseffey család is. Különben ennek a Hatvannak története egybeolvad Hard történetével. A másik Hatvan az alsóuthi uradalom tartozéka, tehát lásd ott. 225—227. l.

Herezegfalva.

Lásd Előszállás történetében. 227.

Horhi.

A 15-ik században hol Fejér hol Pilis megyében helyezik. Ott fektetett Érd, Tárnok és Diósd vidékén. 227. l.

Hörsök (Kis és Nagy.)

Zichy Pál gróf a gyönyörű kastélyal. Történelme 1424-ig összefügg Hardéval. Mária királyné 1540. táján Révay Ferencznek adta. Török korbéli adózása. 1650-ben Zichy István kapta, ma is e család leszármazottja gr. Zichy Pál birja. 227—232

Igar.

Csburg mellett. 1193-ban létezett már mikor t. i. a fejérvári kereszteteket javadalmazták. Mint határ említették 1201-ben. 1302-ben Csákoké volt, aztán Csókakő tartozékaként szerepel és ennek birtokosaival együtt tárgyalatik Csókakő történetében. 1348-ban a B. Szűz temploma volt itt. 232—234. l.

Igar.

A megye déli csucsában. Mint Simontornya egykori tartozéka összefügg Haru és birtokosai történetével. De az Igari nevű bessenyő családok is birtak benne, hol 1448-ban sz. Anna temploma létezett. 1563-ban Héderváry Ferenczé volt, ki Batthyányi Benedeknek költötte le. Pótló adat Mátyás király korából Dádra és a Dády családra vonatkozólag, valamint hogy 1640-ben Kun György és neje Dady Orsolya zálogba adják a Dády család összes javait Kossa, máskép Vámos Imre, Péter és Ilonának. További vonatkozások Dádra és a Toldy Kossa és Meszlenyi családokra vonatkozólag 1699-ig. 234—238

Inófa.

1193-ban mint a fejérvári keresztet vitézek birtoka említették. 1426-ban Kont Miklós nádorról az Ujlakyakra szállt, Bátorokó várához

tartozott, 1553-ban mint Palota vár tartozékát Podmaniczky János birta; 1650-ben Zichy István kapja adományul. 1696-ban Zichy Pál örökösei, 1702-ben pedig gróf Zichy István birtokában látjuk. Egy részét később a belga bank vette meg ettől Szögyény-Marich Géza majd pedig gróf Nádasdy Ferencz kezére jutott. A róm. kath. plebánia. A lakosok névsora 1696. és 1720-ból. 233—239. l.

Iszka-Szent-György.

Fekvése; a „Duzzogó“ forrás. Hajdan két község volt Iszka és Szent-György. Iszka 1195-ben már mint a keresztesek birtoka szerepel. A Szentgyörgyi család által elkövetett birtokháborítások 1358—1414-ig. 1431-ben a keresztesek Iszkat bérbe adják a Szentgyörgyi családnak. A keresztesek konventje és a Szentgyörgyi család közötti perlekedések. Iszka mint a fejevári sz. Mária templomban levő Sz.-Imre kápolna birtoka 1443-ban. A Szentgyörgyi család újabb foglalásai és pörei. Iszka Sayonémethy Beken Péter és neje Ilona mint bérlők kezén 1478-ban. Különféle birtokháborítási perek Iszkat illetőleg. A birtok biztonság a XIV. XV. században. A Szentgyörgyi Vincze család. Az 1489-diki osztozkodás, 1492-ben Anyos Ferencz és gyermekei birják Szentgyörgyöt, 1511-ben Ulászló királytól Dobokai Sárközy Pál és neje kapják adományul. Iszka-Szent-Györgyöt később az Endrédi Somogyi család birja, majd Révay Ferencz kapja meg Mária királynétól 1527-ben. A Várkonyi Amade család mint Iszka-Szent-György birtokosa. 1835-ben Bajzáth József veszprémi püspök veszi meg; jelenleg báró Bajzáth György leányai birják. A róm. kath. egyház plebánosai. Az ev. ref. gyülekezet. A lakosok névsora 1696. és 1720-ból. 239—254. l.

Iszlimér.

A múlt században a Zichy grófok telepítették be ezen üres faluhelyet. A régi templom romjai. Iszlimér neve. 1439-ben mint Csókatő tartozéka szerepel. 1469-ben Ujlaky Miklós birta, mint Palota várának ura; 1541-ben I. Ferdinánd a fejevári polgároknak adja; az Ujlakyak után a Móré család kezére jut. 1702-ben pedig birtokosa Zichy István gróf; később gróf Sztáray Antal majd pedig örökség útján ismét a gróf Zichy család kezére jut. A róm. kath. plebánia és papjai. 254—256.

Iváncsa.

A XIII. század végén királynéi birtok volt; később Tivadar fejevári prépost és fivérei a Rummy család tagjai birták adományként. Az 1291. évi határjárás. 1332—37. évben mint plebánia említetik. 1495-ben Ernszt Zsigmond pécsi püspök birta. A fejevári káptalan hiteles helyi könyveiből Iváncsára vonatkozó apróbb adatok. 257—259.

Jakabszállás.

Története Hantos leírásánál található; egykor kunszállás volt. Későbbi birtokosai. 259.

Jenő.

A reá vonatkozó legelső adat 1429-ből való, majd 1435-ben említetik 1535-ben Jenői Benethey János Fejérmegye alispánja birta. 259.

Jégháza.

Elpusztult hely. Bővebb története Baracska leírásánál található. 260.

Kajászó-Szent-Péter.

A Kajászó név eredete és a krónikák. Keve azoa helység 1271-ben mint a nyul szigeti apácák birtoka. 1837-ben Keve azca vagy más-ként Zenthyvan helységet Druget Vilmos nádor a Nyulszigeti apácáktól bérbe veszi. Keveháza helyének meghatározása. 1358-ban a tihanyi apátság birja. Az Illésházy-féle határperben is említetik 1717-ben A vácsi káptalan levéltári adata szerint a Ferenczy család örökíti Németh György és nejének. A fejérvári káptalan levéltárában Kajászó-Szent-Péter birtoklására vonatkozólag talált oklevelek 1834–35. A róm. kath. egyház. Az ev. ref. gyülekezet. Az izraeliták. Fényes Elek állítása szerint itt hajdan pálos kolostor volt. Főbb birtokosai. Szent-Iván falu templomának romja. 260–266.

Kajmáli.

Csánky szerint részint köznemesi részint a csatka pálosok birtoka volt. Egy 1678. körül fenmaradt birtok lajstromban mint Csókakő tartozéka szerepel és ekkor a csurgaiak használták 1692-ben Hochburg kézre jut. Ma a bodaiki uradalomhoz tartozik. 266.

Kajtor.

Kun telep, régi neve Kajtorszállás volt; első említése 1448-ból. 1537-ben Lechkei Sulyok György pécsi püspök és testvérei birják. A török idők után a Fördös család majd pedig házasság révén az eörményesi Fiáth család jut Kajtor birtokába. Az Eörményesi Fiáth család leszármazási táblája. 266–268.

Kankufa.

Bővebb története Csókakőnél olvasható. 269.

Karácsonszállás.

Bővebb ismertetése Előszállás történetében található fel. 269.

Káld.

1383-ban a veszprémi püspökség birtoka, később Ozorai Pipó és testvére birják, kik 1414-ben Lyullyai Sebével és fiaival elcserélik. 269.

Káloz.

Káloz mint mezőváros. 1009-ben említett Kolon valószínűleg a mai Káloz. 1082-ben a veszprémi egyház birtoka. 1348-ban mint a fejevári káptalan birtoka szerepel. A káptalan elpusztulása után 1650-ben Zichy István és neje kapták Kálozt több más birtokkal. A Belmajor. A róm. kath. egyház és plebánosai. Az ev. ref. gyülekezet. Kunoss Endre. A lakosok névsora. 1696. és 1720-ból. 269—277.

Káloz (puszta).

Ma Dréher Antal birtoka; már 1377-ben ismeretes volt 1736-ban Balogh István örökösei zálogba adták özv. Száraz Györgynének. 277.

Kápolna.

A XV. században mint Bódogasszony Kápolna szerepel, mint Csókakő vár tartozékának bővebb ismertetése Csókakőnél található. 279

Kápolnás-Nyék.

A XIII. században Moys nádor tulajdonában volt. 1395-ben Fertőfenek néven szerepel az oklevelekben. 1517. A Fertőfenék, Nyéki, Bodméri, Pettendy családok birtoklását megerősítő oklevél. A Kettyei Fintha család. A gróf Nádasdy család nádanyi levéltárában levő oklevél lajstromban foglalt a Kápolnás Nyékre és a Fintha családra vonatkozó apróbb adatok. A Fintha család leszármazása. A Kettyei Fintha család mint Nyék birtokosa 1562-ben. Az 1630. évi birtokba iktató levél. Kápolnás-Nyék birtoklására vonatkozó feljegyzések 1703—1786. A Kutas, Balassa és Nemes család. Pettend birtokosai. Vörösmarty Mihály. Nyék birtokos urai. A róm. kath. egyház. Az ev. ref. gyülekezet. 279—298.

Keér.

Három Keér volt a megyében. 1237-ben egyiket a Csákok birták, később Csókakő tartozéka lett; a másik két Keér pedig egy 1438. évi határjárásban szerepel. 207.

Kenderlő.

Régi elpusztult falu 1336-ban a Csák nemzetség birta, az eladva Málusi Demeter fejevári polgár kezébe jutott, 1433-ban mint

XXVIII.

Csesztreg említették, 1438-ban a Hédervári családé volt s volt temploma is. 297—298.

Kereki.

Elpusztult hely. Az 1662. évi urbáriumban szerepel mint Csókakővár tartozéka. 299.

Kerek-Szent-Ilámás.

Helyét egy terméskőből épített kör alakú torony maradvány jelzi. Csókakő várához tartozott s bővebben ott van ismertetve. 299.

Keresztes.

A község későbbi keletkezésű. A régi oklevelekben keresztesek-majorja néven Szent Borbála kiegészítő részeként említették. A török hódoltság alatt már mint község szerepel, mint ilyen említették az 1662. évi urbáriumban. Csókakőhöz tartozván ennek urai voltak birtokosai. A lakosok névsora 1696. és 1720-ból. 299—301.

Kisfalud.

Más néven Novay. Csókakő várához tartozott s története ezzel függ össze. 301.

Kis-Keszi.

Említették 1254. Keszi Domonkos neje végrendeletében. 1352-ben királynéi birtok. Sz. Margit boldoggá avatási perében két nő tanu említették Kesziből. Egy 1438. évi határjárás is említi. Keszi György királyi ember 1454-ben. Későbbi birtokosai Csigléry Pál, Bottka, gr. Nádasdy. Plebánia volt 1254. és 1332—37-ben. Az ev. reformátusok anyaegyháza. Lakosai. 301—305.

Kozma.

Előbb Gesztes vár tartozéka volt, később Csákvárhoz kapcsolattott, ma gr. Eszterházy Mórész Miklósa. Plebánia. Lakosok. 305.

Körtvélyes.

Egykor a Körtvélyesi családé volt, 1700-ban I. Lipót Baranyay György és Szekeres Istvánnak adta. 305.

Kules.

1352. évi oklevél szerint Kulcsyegház volt a neve. Birtokosai voltak 1497-ben a győri püspök 1585-ben Lendvay és Farkas családok. Ma Rácz-Almás tartozéka. 306.

Kuldó.

Gyuróval egy falut képez. Hajdan a királyi tárnokok és hirnökök közösen birták, és mikor lakatlanná vált, IV. Lászlótól Kuldői Simon kapja, de érvénytelenül, miért is az apáczák maradnak birtokában. 1317—42-ben plebánia volt benne. 1337-ben Robert Károly adományából Sidókői Pousa fiai birják, ez időbeli határjárása. 1689-ben Fábiánkovich Ferencz kapja, ettől megveszi Hochburg 1690-ben 1837-ben Nagy családbeliek igénye. 306—310.

Kuli.

1724-ben létezett. Később Bátorkő vára tartozéka, majd a gr. Zichy családé lett. 310.

Kulyavár.

Váracs szerü épülete, melynek rajza Erd történetéhez van melékelve Mátyás király korabeli.

Labdásvarsány.

Története Baracska történetében olvasható. 312.

Lis puszta.

E nevet legujabban vette fel az ős régi Felső-Batta helyett. Története Battánál van megírva. 312.

Loók (Nagy és Kis.)

Érdekes az itteni római és barbárkori lelet. 1258-ban a Győr nemzetsége ezután Moys nádoré volt. 1344-ben Loóki András királyi ember. Ma idősb. gróf Zichy Nep. Jánosé. 312—315.

Lovasberény.

Szép fekvése, áldott földje, vallási és tanügyi intézményeinek, a földes ura, papjai és tanítóinak köszönhető a testvéri egyetértés és béke. Lakosai melyek a 18. században telepedtek le ma már magyarok. Az urasági kastély, a park, ennek egyik legszebb ékessége a tanítvány hálája mestere iránt, a régi hársfa. Római leletek. A szűzvári kelta temető. Neve eredetének nyomozása a csere-bere szóból mi vásárt jelent. Továbbá a Berényi nemzetségtől. Legelőször 1009-ben a a veszprémi püspökség alapításakor említettik. A Csákok birják később, elkülönítettett Csókakő várától. Már 1484-ben Buzlay birtok volt. VIII. Ince pápa bucsut engedélyez a lovasberényi templomnak, Mátyás király pedig a Buzlayaknak engedélyt ad a fejérvári basilikába való temetkezésre. 1593-ban Fejérvány István Lovasberényt

több fejemegyei birtokkal Baracscai Pálffy családnek és társainak adja. E család oklevelei. Család fája. Dobozy Bertalan vesztett pere e család ellen 1542-ban, melynek tárgyalása utolsó volt a török foglalás óta a megye által. E család birtoklásának bizonyítékai 1540-től fogva, a mikor Muslay Tamás pervesztes lett. Az 1393. évi donatio szerint az adományozott javak egyik része Almásy, másik Buzlay családné volt. Baracska Pálffy István társadományosai. A XVII. század elején a falu kétszer is lakatlan lett. Határvizsgálat „a Berény és Vereb közt való veszendő földekről.“ Pálffy Kata intézkedései a birtok foglalások és bitangolások ellen. A birtokjog ingatag voltát okozta a könyelmű adományozás. Vesselényi részleges adományozása Széchenyi István és Török Ferencnek. A későbbi Pálffy féle örökösök Dienes, Sándor, Dezső családok, ezek zálogos ügyei, a másik rész birtokosai a Széchenyi és Török család Eölbey családnak adja el részét Eölbey Ilona Vasdinnye Jánosné tiltakozása. 1678—80. közt. Heiszter Sigbert megveszi Lovasberényt több más birtokkal Vasdinnye Jánostól ugymint Eölbei Ilonával nemzett gyermekek gyámjától 84 ezer frtért, azután Börgöndöt mint Eölbei vagyont. A birtokba iktatás 1660-ban. Ellenmondások. A Baracska Pálffy család kezében maradt, másik birtokrészt a Baracscai Pálffyok férfi ága kihalása után Pálffy Kata, először Sándor Lőrinczné azután Dienes Dánielné örökösei 1688-ban Baracska, Berény, stb. birtokrészekkel rokonuknak Sándor Istvánnak eladták. 3073 frt. Sikertelen küzdelmek a visszafoglalás érdekében. Visszatérve a Heiszter birtokrészre, ezt megvette 1719-ben Fleischman Anselm Ferencz báró 35 ezer frt. tíz év után pedig megvette gr. Cziráky József és neje Barkóczy Ilona 45. ezer frtért. A Neoquistika Comissió. 1757-ben Eölbei Magdolna unokája eladja Cziráky László és Györgynek nagyanyja után öröklött birtokjogait Rendbe jöven a birtokok jogi ügyei, gróf Cziráky József rendelkezései a községgel. Mezővárossá emelteteti. Szerződik a zsidó lakosokkal, utódainak czélszerű intézkedései. Mihályvár iránti kihallgatás. Határjárás 1701-ből. Az uradalom majorságai és erdeje. Saphir Móricz Gottlieb német humorista, és Szálinger Berényi Antal magyar dramaturgus lovasberényi szülöttek méltatása. R. kath. plebánia, templom lelkészek. Az ev. reformátusok anyaegyháza, lelkipásztoraik. Lakosaik 1696. és 1720-ból. 316—307.

Magyar Almás.

A XIV. században a sz. Miklósról czimzett fejevári káptalan birtoka. A török időkben lakatlan volt. 1696-ban már Gesztes tartozéka. 1702-ben Eszterházy Antal grófé, ma gróf Eszterházy Móricz Miklósé. Plebánia, lelkészek, lakosok. 367—369.

Martonvásár.

Parkja és kastélya. Beethoven emlékezete. Neve előfordul 1268 körül. 1272-ben Martonvásári Gergelyé. 1377-ben a Kapy családé. 1403

a Gersei Pethő családé 1424-től Borbála királynéé. I. Ferdinand idejében a Gyulai és endródi Somogyi család és a Révay család birta. 1702-ben mint Sajnovics Mátyás birtoka szerepel; 1731-ben VI. Károly Beniczki és Bribóczi Beniczky Sándornak adta; 1789-ben mezővárossá lett és mint gróf Brunszvik Antal tulajdona emlittetik. A Brunszvik család. Martonvásár későbbi urai. A róm. kath. plebánia és papjai. Az 1580—81. évi lakosok összeírása. 369—378.

Mány.

1082-ben a veszprémi püspökség birtoka. A XIV. századbéli oklevelekben több Mány szerepel. 1339-ben a Báltéj család bírja. A Báltéj család leszármazottja a Gajger család 1756-ban több rendbeli Mányt gróf Batthyány Ádámnak előrokit. 1662-ben a korona birtokában volt és Szeghy András és társa kapták királyi donatióban. A gróf Batthyány családtól elkoboztatott majd később ismét a kezére kerülve eladás után a belga bank kezére jutott. A róm. kath. egyház és plebánosai. Az ev. ref. gyülekezet és lelkipásztorai. A lakosok névsora 1696 és 1720-ból. 378—381.

Mecser.

1465-ben a Szentgyörgyi Vincze családé volt, azután az Ányosoké ezek után Dobokai Sárközy Pálé, majd Somogyi Ferenczé, kinek hűtlensége után Révay Ferencz kapta. 1702-ben Zichy Istváné volt. 381—382.

Mellár.

Emlittetik 1341-ben. 1543-ban Podmaniczky János birta, 1702-ben pedig Zichy István. 382.

Menyőd.

1269-ben már létezett. 1324-től Símonytornya tartozékaként Hencz János budai bíró 1347-ben a Lackfiak 1401-ben Kanizsay testvérek, Ozorai Pipó majd a Garayak kezén menván keresztül, birtokosai tekintetében végig megy mindazon szerepen, melyek Hard történetében ismereteseek. 383—384.

Mélykút.

Lásd Előszállást. 384.

Mindszent

Egykor Mindszentegyházának hívták, jelül hogy temploma volt. 1537-ben a fejférvári káptalané. 1571. évi lakosai. 1650-ben Zichy István kapta. Ma Zichy Nándor gróf sárszentmihályi uradalmához tartozik. 384—385.

Moha.

Ujabb időben Ágnes forrás nevű vizétől kapott hirre. De régiségénél fogva is érdekes. Eredete felnyulik a XIII. századba, s oklevelek elmondják birtokosait és viszontagságait. 1243-tól Ipoly, Pál, Konstantin fejérvári kanonok, Aladár leszármazó rokonok, lehetséges hogy Ugaliak-birták. Ezek utódai 1330-ban eladták Ugali testvéreknek. De mások is birták Mohát a hol 1330-ban a szent sír temploma volt. 1336-ban a Szentgyörgyi család meg akarta venni az Ugaliaktól, de nem bírta. 1369-ben az Ugaliak osztozkodnak Seregélyes és Mohán. 1374-ben tartott határjárásban már „Aldókut“ néven említetik a mohai gyógyforrás. Ugaliak birták ekkor, de előfordul Mohai család is. 1385-ben az Ugali családban egy nagy per keletkezett Bessenyő Mátyás ellen elhalt neje Ugali Orsolya birtokai érdekében, és e pert a felperesek megnyerték, 1405-ben Szentgyörgyi Vincze Tamásé lett. E család garázdálkodásai a keresztesek birtokaiban. Malom bérlet 1425-ben. A Batthyányi család tiltakozása Moha és Seregélyesnek a Szentgyörgyi Vinczék által való birtoklása ellen. 1428-ban Zsigmond Mohát és Seregélyest Chapy András és Guthori Mihálynak adja. 1429-ben Chapy András tiltakozik a Szentgyörgyi Vinczék ellen Seregélyes és Moha érdekében. A későbbi birtokosok Zerdahelyi Verona Batthyányi Alapi Andrásné, azután 1860-ban Batthyányiak fia István és Benedek. 1431-ben Batthyányi Boldizsár Keszölczés Istvántól és leányától vissza veszi a Batthyányi féle birtokokat. Moha a török hódoltság alatt. Ezután 1696-ban Eszterházy Ferencz 1701-ben báró Amade Antal. 1782-ben Amade Tádé, és a század végén a Bajzáth család kezébe ment. A „Mohai Agnes forrás“ ismertetése. A mohai színi előadás. Moha 1869-ben br. Bajzáth Agnes, Pázmándi Kempelen Gyulánénak jutott, s ma ennek örököse Pázmándi Kempelen Imre bírja, a ki Édeskutyval együtt emelte a víz hírét, melyet uralkodók is és mások kitüntettek a kiállítás alkalmával. Plebánia volt a török idők előtt, a község lakosai többnyire ev. ref. vallásuak. Lakosok. 385—409.

Moór.

Nevét Mór sz. mártoni benzés később pécsi püspöktől vehette. Sz. László korában már létezett, a ki az egész püspökséget javadalmazta vele. De ez oklevél elpusztulván IV. Béla ujította azt meg. Azonban 1327-ben Robert Károly vissza vette és Csókakő várához csatolta. Fraknoi Vilmos tévedését igazítom helyre, hogy Moór Verbőczy Istváné lett volna, mert nem Moór, hanem Móri mezőváros Baranyában volt az övé. Apróbb adatok Moór múltjából. Az 1810. évi nagy földrengés, az 1848. decz. 30-iki csata. Plebánia, egyházak, lakosok. 409—425.

OKLEVÉLTÁR.

- I. 1490. Pécs. Korvin János herceg Jakab felsődörsi prépostnak Dinnyést adományozza.
- II. 1443. Gróf Fálffy János nádor Dinnyést Ostffy Mihálynak adja.
- III. 1356. Nemes Diósi János diósi birtokának harmadrészét Berényi testvéreknek adja.
- IV. 1377. A veszprémi káptalan vizsgálata Diós birtokosaira nézve.
- V. 1441. Pajor János és neje diósi részbirtokukat a fejevári kereszteseknek adják.
- VI. 1333. Pilismegye alispánja Gyógyi Jakabnak ítél egy fél szőlőt.
- VII. 1393. Diósról szóló szerződés.
- VII. 1275. IV. László Csák Mihályt Fel- és Al-Dobos birtokában megerősíti.
- IX. 1539. Zápolya Dobozt Dobozy Bertalannak adja.
- X. — A Pakosi Paksy és Király Daróczi Daróczy család leszármazása.
- XI. 1913. II. Endre az Ercsi melletti szigetet a topuszkai apátságnak adja.
- XII. 1400. IX Bonifác az ercsii monostor templomának bucsut engedélyez.
- XIII. 1590. Dombay Benedek és neje Ercsi stb. birtokuk felet Torkos Jánosnak és Dallos Péternek zálogba adják.
- XIV. 1591. A győri káptalan őket beiktatja.
- XV. 1629. Dallos János és Torkos Péter levele az ercsi jobbágyokhoz.
- XVI. 1630. Ercsi megtelepítéséről szóló egyezség.
- XVII. 1631. Alsó-szentpéteriek megtelepítéséről szóló levél.
- XVIII. 1631—41. Ercsi jövedelem jegyzéke.
- XIX. 1630. Musztafa bég levele Dallos János és Torkos Péterhez a jobbágyok érdekében.
- XX. 1642. Ercsi városi jobbágyok levele a fentiekhez
- XXI. 1642. Szapári András az ercsii adót emeli.
- XXII. 1612. Ugyanaz emeli a szentpéteriek adóját.

XXXIV.

- XXIII. 1644. Az alsó szentpéteriek panasz levele a földesuraikhoz.
- XXIV. 1660. Szapári András gyermekei osztálylevele.
- XXV. 1695. Fejérmegye vizsgálata az ercsii és besnyői sziget birtokjoga ügyében.
- XXVI. 1696. Pestmegye szolgabírája eltiltja Heisztert az ercsii régen Szt.-Margit sziget használatától.
- XXVII. 1697. Fejérmegye eltiltja Heiszter özvegyét a besenyői sziget használatától.
- XXVIII. 1699. Pestmegye jelentése az ercsii sziget ügyében.
- XXIX. 1794. Egyik Szapári levele Mária Krisztina főhercegnőhöz az ercsii sziget ügyében.
- XXX. 1841. Szapári Vincze gróf eladja Ercsit Vásárosnányeni br. Eötvös Dénesnek.
- XXXI. 1240. János, Tádé fia elad a érdi részbirtokát.
- XXXII. 1240. Benedek olcsai prépost biztosítja Mihály veszprémi comest.
- XXXIII. 1272. Érd birtok határjárásáról való jelentés.
- XXXIV. 1772. Az érdi királyi fegyverviselők visszahelyezési ügye.
- XXXV. Az Illésházy család leszármazása táblái.
- XXXVI. 1435. Felcsuthi Imre Thelek nevű dülöben levő földjét. bérbe adja.
- XXXVII. 1009. Szent István király Veszprém, Fejérvár, Colon, Visegrádot a veszprémi Szent Mihály egyház fenhatósága alá helyezi és ennek birtokot adományoz.
- XXXVIII. 1410. Zsigmond király Zollerni Frigyesnek adja Gárdonyt, Dinynyést több más birtokkal.
- XXXIX. 1353. Igari György igari birtokának negyedrészt nővérének Klárának és ennek jegyesének Czeczai Andrásnak adja.
- XL. 1441. A fejérvári keresztesek bérszerződése Szentgyörgyi Bálinttal és fiával Lászlóval.
- XLI. 1445. Tanukihallgatás Iszka birtoklása ügyében.
- XLII. 1469. Ujlaki Miklós isztiméri jobbágysai a keresztesek ellen birtokháborítást követtek el.
- XLIII. 1337. Kuldó határjárása.
- XLIV. 1700. Sismány, Garda, Körtvélyes adományozása és a birtokba iktatás.
- XLV. 1484. VIII. Incze pápa a lovasberényi templomnak 10 évi bucsut engedélyez.
- XLVI. 1481. Hunyadi Mátyás megengedi Buzlay Lászlónak és fiának hogy a székesfejérvári Szűz-Mária monostorában sirhelyet választthasson.
- XLVII. 1540. Lovas-Berény és Nadap iránt indított per.
— — A Baracska Pálffy család leszármazási táblája.
- XLVIII. 1621. A Baracska Pálffy család tiltakozása több fejérmegyei birtok adományozása ellen.
- XLIX. 1593. Nagy Balázs fejérmegyei szolgabíró bizonyág levele.

- L. 1593. Őrsziget, Perkáta, Keresztur (Rác), Berény (Lovas), Pázmánd, Nadap, Técs adományozása.
- L.I. 1595. A Baracscai Pálffy család pere.
- L.II. 1648. Serényi Pál levele a lovasberényi lakosok visszatelepítése iránt.
- L.III. 1654. Határjárás Vereb és Lovasberény között.
- L.IV. 1666. Baracska, Bágyon, Iváncsifok, Varsán, Szent-László, Szent-Miklós, Szent-Ivány, Berény, Nadap, Csala, Acsa, Kovácsi, Felső-Tabajd, Jégháza, Széplak, Kuldó, Ecsed, Zedreg, Kürt puszta, Kajászó-Szent-Péter és Felső-Gellér adományozásáról szóló oklevél.
- L.V. 1699. Heister Sigbert gróf megveszi Lovasberény, Técs, Nadap, Ráczkeresztur, Perkáta, Pázmánd és Őrsziget és több más fejmegyeyi birtokokat.
- L.VI. 1740. Lovasberény urbariuma
- L.VII. 1749. Tanukihallgatás a lovasberényi kápolna építési ügyében.
- L.VIII. 1701. szept. 20. Határjárás és tanukihallgatás Lovasberény és Forna közötti határra vonatkozólag.
- L.IX. 1701. szept. 21. Határjárási ügyben tartott tanukihallgatás Kisfalud, Börgönd és Fejérvár között.
- L.X. 1731. febr. 15. VI. Károly császár Martonvásár pusztát beniczki és pribóczi Beniczky Sándornak és nejének Komáromi Évának adja.
- L.XI. 1630. decz. 4. II. Ferdinánd Brunszvik Tóbiásnak és családjának czimeres nemes levelet ad.
- L.XII. — Adelffy János nemes levele.
- L.XIII. 1789. jan. 22. Martonvásár mezőváros privilegiuma
- L.X V. 1327. nov. 28. Róbert Károly király Moórt Csanád egri püspökkel hevesmegyei Goruld község és Hidvégen szedett vámért. elcseréli.

TARTALOM.

	Lap.
Ő Felsége a Király arczképéhez	—
Daja	1
Dád	3
Dinnyés	6
Diós	18
Diósd	22
Dobos	27
Doboz	32
Duna-Pentele	36
Egres	50
Előszállás	52
Ercsi	66
Eszeny	99
Ettyek	100
Erd	104
Farkasfa	138
Fáncs	139
Felcsúth	140
Forna	144
Föveny	145
Füle	147
Garda	149
Gánt	149
Gárdony	150
Ginza	169
Göböljárás	169
Gusztus	170
Szent-Tamás	170
Gyón	183
Gyuró	194
Hantos	198
Hard	207
Hatvan	225
Herczegfalva	227
Horhi	227
Hörcsök	227
Igar (puszta)	231

	Lap.
Igar	234
Inota	238
Iszka-Szent-György	239
Isztimér	254
Ivánca	257
Jakabszállás	259
Jenő	259
Jégháza	260
Kajászó-Szent-Péter	260
Kajmáti	266
Kajtor	266
Kankuta	269
Karácsonyszállás	269
Káld	269
Káloz	269
Káloz (puszta)	277
Kápolna	279
Kápolnás-Nyék	279
Keér	297
Kendertó	297
Kereki	298
Kerek-Szent-Tamás	299
Keresztes	299
Kisfalud	301
Kis-Keszi	301
Kozma	305
Körtvélyes	305
Kulcs	306
Kuldó	306
Kuti	310
Kutyavár	310
Labdásvarsány	312
Lits puszta	312
Loók	312
Lovasberény	316
Magyar-Almás	367
Martonvásár	369
Mány	378
Mecsér	382
Mellér	382
Menyőd	383
Mélykut	384
Mindszent	384
Moha	385
Moór	409
Oklevelek	420

A MEGYE KÖZSÉGEINEK
TÖRTÉNETE.

D A J A.

Pusztla

A megye keleti oldalán fekszik, határai pedig Adony, illetve Szt.-Mihály pusztla, a Duna folyó, Rácz-Almás és Perkáta. Mint birtok a tulajdonosokkal együtt legelőször 1277-ben említettik, a mikor IV. László Dayi Bochu, Bulti Lőrincz fiának, és ennek fivéreinek Bench, Benche és Bethlemnek adja azon hü szolgálalataikért, melyeket előbbi Győr ostrománál egy nyil lövés által is sebezve teljesített; fiverei pedig István és Béla királyoknak szolgáltak, Fejérmegyében fekvő Yuda földjét, mely a királyi nyulászoké, de lakatlan volt.¹⁾ Azután 1300. szept. 12-én kelt oklevélben említettik, mely szerint III. Endre király utasítása értelmében a budai káptalan határjárást eszközöl fejérmegyei Day nevű birtokban, és abba Péter fiait: Andrást, Ivánt és Benedeket beiktatja, mint olyanba melyet már elődeik is birtak.

Érdekes e határjárás annyiban, hogy ekkor a határok a maiaktól nagyon különböztek, sőt át terjedtek azok a Dunán is. Mint határpontok említettnek a következők: két dunai sziget, melyek egyike közös volt Tyba Chepán (István) fiával Lőrinczczel. Határjelzés a Budára vezető ut is. Aztán Homok-hegy; Chalka nevű föld, mely a váczai püspöké, de

¹⁾ Fejér. Cod. Dipl. V. 2. 464.

a melyet testvérei birnak. Chunt fia Mikó földje; Péter fia Ponka földje. A másik szigeten pedig emlittetik Bagomér fia Istvánnak része.¹⁾ Ma már e nevek teljesen ismeretlenek.

Ezen oklevélben Dayi Salamon eszközölte a beiktatást és határjárást. Ismerünk ezenkívül egy Dayi István királyi embert is, a ki Nagy Lajos korában 1353-ban azon perben szerepelt, melyet Töttös és Vesszős testvérek Tárnoki Salamon ellen vittek, a miatt, hogy ez egy lengyeltóti jobbágyukat megölte.²⁾

Egy másik adat szól 1475-ben, a mikor t. i. V. László király Czikolát, Szabolcsot és Szent-Mihály pusztákat Garai László nádornak adományozza, a budai káptalan pedig az illető adományost birtokba vezeti, mint szomszéd birtokosok említettnek Day Mihály és András, Dayról és Day János és Egyed szinte birtokosok Felső Dayról.³⁾ De említetik egy Day János 1429-ben is a megyei esküdtek között, kiknek közbejöttével Zsigmond király a fejérmegyei gonosztevők ellen eljár.⁴⁾

A fenti adat szerint tehát volt Daja és Felső Daja is.

Ennyi az egész, a mit Dajáról a régi időkben ki tudtam böngészni, újabbi korára nézve, csak egyes regestrumok nyujtanak néhány adatot. Ugyanis a vácsi káptalan levéltárának egyik lajstromában, mely a Jankovich család rácz-almási levéltárában őriztetik, az van írva Dajáról, de év nélkül, hogy a káptalan beiktatta Savóyai Jenőt fejérmegyei Daja, pestmegyei

¹⁾ Hazai Okm't. V. l. 297. 1

²⁾ Zichy okmt. II. 503.

³⁾ Lásd e munka III. köt. 402. lap, a II. oklevélben.

⁴⁾ Zichy Okmt. VIII. 383. 1.

Hugye, Szunyog, Agasegyháza, Adony és Peszér pusztákba, azon joggal, hogyha nőtlenségben halna el, hagyhassa a birtokot rokonainak; ha pedig megházasodva utódokat hagyna hátra, ezek mindkét nemben örökölhessék azokat.

Ugyanezen káptalan lajstroma szerint később a Fördös, talán helyesebben Fördös családé volt legalább részben, minthogy az év nélküli feljegyzés szerint Fördös István fejérmegyei Daja pusztán levő részét a váczai káptalan előtt Hajós Györgynek adja el 3500 frtért.

Az 1702-iki összeírás szerint ez évben Daját Fördös Mihály és Fiáth János birták.

Hajós György ismét az ő részét 1777-ben Monasterli Istvánnak 5000 frtért 6 évre zálogba adja. ¹⁾

Később több kézre került, a mint t. i. a birtokokok elágaztak, vagy részüket örök áron eladták.

DADA.

Fekszik a megye legdélibb csucsán. Nagyon régi hely, s róla a legkorábbi feljegyzés 1272-ből szól, mely szerint V. István király Dada birtokába, mely időben ez Tolna megyéhez tartozott, a nyulszigeti apáczákat iktattatja be. ²⁾

Azonban négy év múlva t. i. 1276-ban az említett apáczákat javára átírt határjárásban Dada már úgy említetik mint Dadai Egyed és a székesfejervári Keresztes vitézek birtoka. ³⁾

1279-ben IV. László király a nyulszigeti apáczákat

---

¹⁾ Megyei Létár Fasc. 11. Nr. 89

²⁾ Fejér Cod Dipl V. 1. 261. 1

³⁾ U. o. VII. 5. 410. 1.

azon birtokait, melyeket nekik Moys nádor adományozott a fejevári örkanonokság, a keresztes vitézek és egyéb egyházi testületek javaitól elkülönítendő határjárást tartatván, e határjárasi oklevélben Dada ismét úgy említettik, mint részben Dadai Egyed és Dadai Lőrincz Comes, meg a fejevári Keresztes vitézek birtoka¹⁾

1335-ben azt találjuk róla feljegyezve, hogy Donátus a fejevári Keresztes vitézek parancsnoka a rend Dadán levő részbirtokát, melyet az előtt már Dadai Lőrincz fia, Mórincz és Lőrincz élethosszigan bérben birtak, minthogy ezek elhaltak, de meg a bérösszeggel is több éven át adósak maradtak: nevezett birtokot Dadai Péternek és fiának Lászlónak, valamint Dadai János és Miklós mesternek, Dadai Péter fivéreinek dadai nemeseknek élethosszigan ismét bérbe adja.²⁾

A török időkből is maradt fenn egy kis megemlékezés. Ugyanis 1571—72. években a simontornyai szandsáksághoz tartozván, 15 ház volt benne adó alá összeírva, következő lakosokkal, u m.

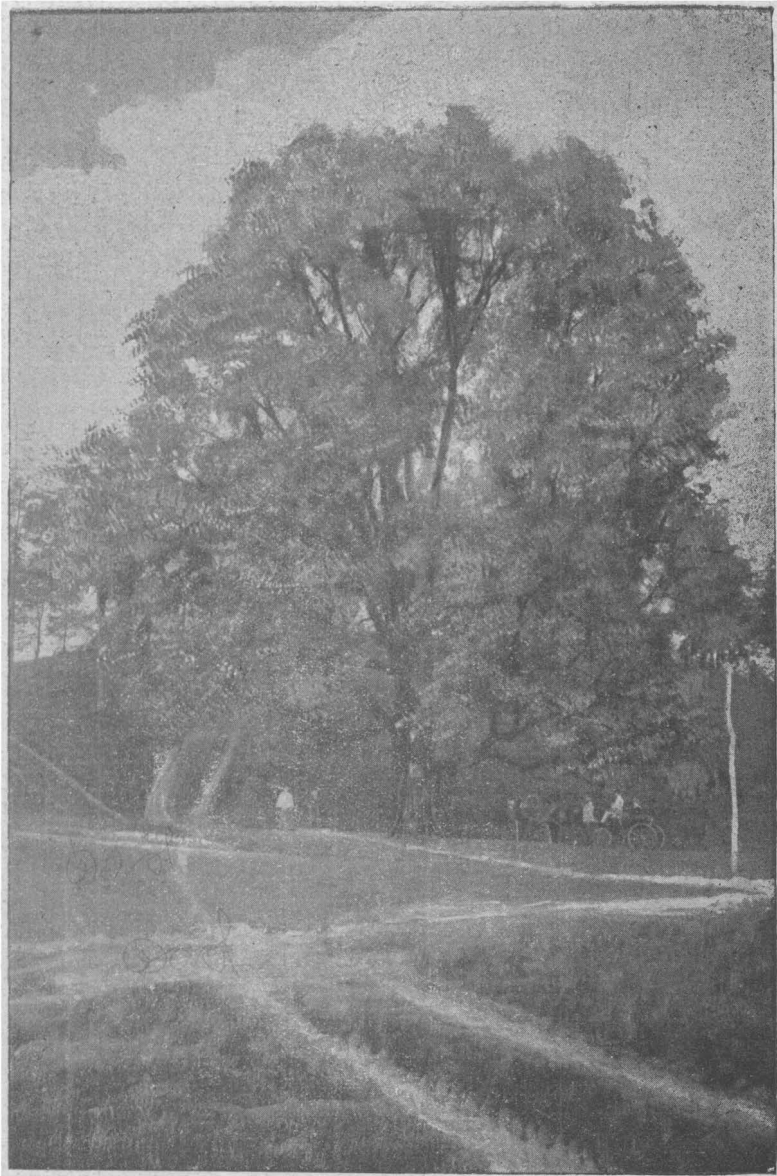
Jakab Antal, Sárni Péter, Szencse Gáspár, Szabó Bernáth, Bernát Gyenes, Szabó Albert, Orbán Máté, Pincze Balázs, Nagy Imre, Nagy Albert, Mihály Ferencz, Somogyi Boldi, Szántó Gáspár, Komjág György és Demsi Balázs.³⁾

Ezután hallgat a krónika Dádról, csupán azt tudom róla, hogy az ezerhétszáz harminczas években Meszlenyi János kap reá és Igarra donatiót, és hogy ma is az ő ivadékainak Meszlenyi Pál,

¹⁾ U. o. V. 2. 533—34. 1.

²⁾ U. o. VIII. 4. 129. 1.

³⁾ Török Kincst. Deft. II. 451. 1.

A dádi nagy szilfa

Bencze és Lajos testvérek birtokában van, kik azt az államnak bérbe adták, és a hol ez állami csikótelepet rendezett be.

Kiváló gondozást érdemel az az ős szilfa, mely századok viharaival megküzdve ma is üde pompájában diszeleg, s a melynek képét is mellékelem.

Dádon 1332—37. években plebánia volt és Domonkos pap pápai adóban 25 kis pensát fizetett.

DINNYÉS.

Pusztá.

Ez a termékeny talaju szép pusztá, mely egykor falu volt s ma a felső-őrsi prépostság birtoka, fekszik a megye közepén, Agárd, Szerecseny, Börgönd puszták és a pákozdi tó között. Terjedelme körülbelül 4 ezer hold Legelső említését azon oklevélben találjuk, a melyben Zsigmond király Visegrádon 1410-ben a nagyobbik Szent Jakab apostol napján keltezve Zollerni Frigyes nürnbergi várgrófnak. ki neki sok és hű szolgálatot tett békében és háboruban, több vár és községi birtokon kívül, Székesfejérvár mellett fekvő Med községet is adományozza visszaváltásig.

Minthogy ez oklevelet Gárdony történeténél egész terjedelemben közlöm, itt Med-re nézve csak annyit jegyzek meg, hogy az bár az oklevélben csak így van írva, nem lehet más, mint a mai Dinnyés, minthogy Dinnyés később több századon keresztül az oklevelekben Dienes-Med, és Dinnyés-Med néven szerepel.

E szerint a falu királyi birtok volt és nem is

maradt soká Zollerni Frigyes birtokában, minthogy azt a király visszaváltotta és később Albert király Rozgonyi István fejérmegyei főispánnak „becsületből“ adományozta, a ki ezt 1439-ig birta is.¹⁾

Ezen évben azonban Albert király Dinnyés-Meed falut Asszonyfalvai Ostfi László sopronyi főispánnak és János és Benedeknek, kik közül az első már Zsigmond korában, különösen pedig Csehországban Thábor város ostrománál nagy szolgálattal tett, adományozza.²⁾

De nem maradt soká az Ostfiak kezében; mert 1453. febr. 2-án már V. László király Dinnyést Csókakő várával és tartozékaival együtt Rozgonyi István erdélyi vajdának és fivérének Raynáld és Oszvátnak adja.³⁾

Ezen adományozást aztán megerősíti Mátyás király is 1458. ápril 26-án, mely oklevélben a falu neve Dienesmeed-nek van írva.⁴⁾ Feltűnő azonban az a körülmény, hogy midőn Mátyás király parancsára a budai káptalan 1461. jun. 17-én nevezetteket a csókakői várba és tartozékaiba beiktatja, a felsorolt birtokok között Dinnyés nem fordul elő.⁵⁾

Az Asszonyfalvai Ostfiak, vagy a Rozgonyiak voltak-e a fenti adomány után Dinnyés birtokában, nem tudom meghatározni. Annyi tény, hogy a körmendi levéltár Örs czimű iratai között létezik egy felvallás, mely szerint 1481-ben Korothnay János, valószínűleg Somogy megye főispánja, Dinnyesmed, más néven Szerecseny pusztát Mátyás királynak

---

¹⁾ Fejér Cod. Dipl. XI. 273. l.

²⁾ U. o.

³⁾ Az oklevél közölve van jelen munkám III. köt. LXXXV. okl. 60.

⁴⁾ U. o. LXXXV. okl. 566. l.

⁵⁾ U. o. LXXXVI. okl. 566. l.

előrokiti. Így jutott Dinnyés a király birtokába, ebből pedig fiáéba Korvin Jánoséba, a ki aztán kan-
cellárja és titkára Darányi Jakab felső-örsi prépost-
nak szenvedéseit, melyeket oldala mellett harczolva
a csontmezei csatában, — midőn őtet az ország
nagyjai, az ő ellenfelei megtámadták — hőiesen
kiállott, továbbá 700 frtnyi anyagi kárát, melyet
neki az említett urak és a királyné jobbágysai a
budai várban levő palotájának teljes kirablásával
okoztak, kárpótolva Dinnyésmeed falut 1490 jul. 13.
adományozza neki. (I okl.)

Már ez időtájban Dinnyésen plébános és tem-
plom létezett. Egy 1484. évi oklevél ugyanis, mely
az Orsz. Levéltárban (Dl. 18926 sz. alatt) őriztetik,
a dinnyésmeedi plebánia egyház plébánosáról tesz
említést.¹⁾

És Darányi nem tékozolta el a birtokot, nem is
hagyományozta rokonainak, hanem odacsatolta a
felső-örsi prepostsághoz, melynek ma is legkiválóbb
javadalmát képezi.

Ugyanis a felső-örsi prépostság — a mint ezt
a jelenlegi prépost Vurglich Gusztáv ur közlemé-
nyeiből látom — már 1227. körül állhatott, a mit
Bertalan veszprémi püspök ténykedése bizonyít,
ki ez időtájban a felső-örsi templomban levő Szent-
Mihály oltárát felszentelte.

Az örsi prépostság első alapítója valószínűleg
Örsi Miska comes volt, ki a 13-ik század elején élt, és a
ki építője lehetett Örsön a már elpusztult palotának,
melyet hajdan Miska vagy Miske palotájának nevez-
tek. Miska comesen kívül az ő özvegye Solyi Margit
asszony is javadalmazta a prépostságot. Később

¹⁾ Csánky Dezső M. Orsz. tört. földrajza III. k. 325. l.

Örsi Miska utódai is ajándékoztak a prépostságnak, majd jobbágyakat, majd földeket, sőt zálogban is szereztek tőlük a prépostok. Nemkülönben V. László király ajándékozta a prépostságnak a felső-örsi szőlők tizedeit bizonyos csopaki, fajszi és örsi részjóságokkal. A prépostság legfőbb javadalmát tehát Dinnyés képezi, melyet az nem a Kővágó-Örsi, később Batthyányi családnak, hanem Darányi Jakab prépostnak köszönhet, a ki Dinnyést Korvin János herczegtől kapván, azt a prépostság javaihoz csatolta.

Dinnyést ezután békében a felső-örsi prépostok birták egész 1588-ig, a mikor Fejérvöly István királyi helytartó egy Pannonhalmán febr. 22-én kelt levelével Csalát, mely szerinte állítólag Havassy Györgyé volt, Börgöndöt, melyet egykor Zedgyos Tamás birt és Dinnyés-Meédet, melyet Horváth György birt, de a diploma szerint magszakadás után a koronára szálltak, Herman György győri szazadosnak, Szerecsenyi Zeghy Ambrusnak és Nováki Andreasics Mátyásnak adományozta. Midőn a beiktatást a győri káptalan a törököktől való félelemből nem a helyszínen, hanem Győrött teljesítette volna, néhány nap múlva Orbovai Jakussich Imre a győri káptalannál a beiktatásnak Börgönd és Dinnyés-Med iránt ellentmondott, Csalára nézve pedig azért, mert azt az ő atyja Jakussich Ferencz a királytól Pákozdhoz csatolva inscriptio alapján kapta.¹⁾ Miért is 1589. július 14-én a nevezett adományosok tiltakoztak ugyanazon káptalan előtt, azért, hogy Jakussich Imre őket nevezett birtokokba bevezettetni nem engedi²⁾ A tény azonban úgy állt, hogy Jakossichék birták

¹⁾ U. o. LXXIV. okl. 532. l.

²⁾ U. o. LXXV. okl. 585. l.

ugyan inscriptionális jogon Pákozdot, Gyurót, Ettyeket, de nem birták így Dinyést, hanem azt csak Pákozdhoz úgy foglalták el.

1719. évben Padányi Biró Márton, előbb bicskei plebános, később veszprémi kanonok nyerte el a felső-örsi prépostságot. Első gondja volt a prépostsági javak visszaszerzése, minthogy azok a török hódoltság alatt különféle foglalásokon mentek keresztül. Ennélfogva már 1737-ben Dinnyés határjárását kérte a megyétől, a mit ez Gadóczy Róth Sándor alispán, Andrássy István szolgabíró, Szedmáky Ferencz alügyész és Hrabovszky István főjegyző idejében eszközölt is; a határjárásról szóló okiratban Liphay Ferencz helyettes alispán, Fekete József főszolgabíró, Pál Ádám esküdt és Borz János esküdt vannak aláírva.

Jelen voltak pedig Biró Márton veszprémi kanonok és felső-örsi prépost, mint Dinnyés földes ura, Kissóczy Mihály a komáromi jezsuiták házfőnöke, mint Agárd és Pákozdi földes uraságának képviselője, Delnei Kolozsváry másképp Miskey György, mint Eszterházy Ferencz szerecsenyi pusztájának és a többi szerecsenyi kisbirtokosok képviselője. A szövegben pedig előfordul „a seregélyesiek Budára vezető útja, mely Agárdon visz keresztül“, és „a Dinnyés és Agárd közötti határ völgy“. ¹⁾

És Biró Márton erélyére nagy szükség is volt. Mert akadt egy Ostffi és Asszonyfalvai Ostffy Mihály nevű ember, a ki hivatkozva arra, hogy Dinnyésd másképp Dienesmedet Fejérben még Albert király az ő ősének adományozta, az okleveles bizonyítékok azonban az idő viszontagságai közt elveszvéen, gróf

---

¹⁾ Kőrmendi Lár Örs. Lit. 10. O.

Pálffy János nádortól kérte s 1743-ban Pozsonyban márcz. 8-án kelt adománylevél által meg is kapta, sőt a győri káptalan őt ugyanazon évben okt. 2-án birtokba is vezette. (II okl.) Minélfogva Biró Márton felső-őrsi prépost és a Batthyányi grófok, mint a felső-őrsi prépostság kegyurainak képviselőjében Diuncsek Ferencz ügyvéd mindjárt másnap t. i. okt. 3-án a beiktatásnak ellentmondott, sőt ellentmondott Biró Márton prépost is ugyanazon év okt. 13-án a győri káptalan előtt.¹⁾

Az ellenmondás érvényesült, és Ostffy Mihály elesett Dinnyés birásától, minek következtében már nov. 13-án Dinnyés — miként maga Biró Márton írja: „mindazon környülvalóságában, melyben általam mostanában biratik, s engedelmemből néhai Dienesfalvay méltóságos Gróf Cziráky József uram eő nagysága által birattatott, Pákozdon lakozó böcsületes gazdáknak, Pap Péternek és Csontos Sámuelnek bérbe adatik 6 esztendőre, egy évi 800 német forintért, melynek felét Szt.-György napján, másik elét Szt.-Erzsébet napján fizetik.“²⁾

Még egy lebonyolítandó ügye volt Biró Mártonnak; azt vélte t. i. hogy a Dinnyés melletti Szerecseny puszta is Dinnyésnek volt tartozéka; ez iránt tehát még 1733. szept. 18-án folyamodott a királyhoz, hogy idézze felsége elé idősb Eszterházy Ferencz grófot, Szekeres Istvánt és más érdekelteket, hogy Dinnyésre nézve — voltaképen pedig Szerecsenyre nézve, melyet Dinnyéshez tartozónak vélt — igazait kimutassák. Végre Mária Terézia utasítja Deső József ítélő táblai jegyzőt, hogy ez járjon el és

---

¹⁾ U. o. Örs. Lit. 10. S.

²⁾ U. o. Örs. 10. V.

1747. május 16. és következő napjaira idézze meg a nevezetteket és ezek utódait, és Miskay Ferenczet, a kik a prépost szerint még 1694-ben kapták volna Eszterházy Pál nádortól Dinnyést donatióban.¹⁾ Az eredmény — miként Szerecseny pusztá történelmében látható — az lett, hogy Szerecseny, nem a prépostsági birtok álladékát képezi.

Ezek után lássuk Dinnyés földesurainak vagyis a felső-örsi prépostok névsorát kezdettől a mai napig, a melyet én Molnár István körmendi jószágfelügyelő barátom közbejöttével Ngs. Vurglich Gusztáv felső-örsi prépost szivességéből kaptam; és a mely névsor sok érdekes adatot tartalmaz Dinnyésre vonatkozólag is.

Prépostok:

1227. Benedek prépost kinék idejében az egyházi szolgálatot Demeter pap viselte. F. Örsön.

1314. Márton mester, egyszersmind veszprémi kanonok.

1341—1347. György kinék idejében Örsi Miklós és Pál mesterek elődeik alapítványait helybenhagyták.

1407—1409. János egyuttal veszprémi kanonok.

1424. Agoch (Akács) Elek ki a prépostság jogait védte a törvénytelen foglalók ellen.

1431—1437. Vasvári László, egyuttal veszprémi kanonok. Ennek kértére Zsigmond király 1431-ben újra megerősítette a prépostságnak 1341-iki alapítványi levelét.

1455. Verőczei Simon, veszprémi kanonok, kit Batthyányi János, a Batthyányi idősebb ág első szülöttje nevezett ki.

¹⁾ U. o. Örs. 10. P.

1456 — 1459. Ujfalvi Ferencz, székesfejérvári kanonok, ki kieszközlötte, hogy Mátyás király 1458-ban a tized iránti — 1459-ben pedig a prépostságnak minden egyéb jogait megerősítette.

1471. Ujfalvi András, veszprémi kanonok, ki Csopak helységben a prépostságnak udvarhelyét örök időkre a veszprémi káptalannak engedte át, helyébe a káptalantól egy darab rétet kapott a kádártai határban, — azon kívül Badacsony nevű helyen 14 hold földet vett, Veszprém városában pedig két házulást a maga és utódai örökös használatára. — Jelenben mindezek birtoklási jogának már nyoma sincsen.

1489—1493. Darányi Jakab mester, veszprémi kanonok, Korvin János herczeg titoknoka és kanczellárja, kitől Dinnyés-meed helységet nyervén, azt a prépostsági alapítványhoz csatolta.

1515—1518. Statilius János (1521) II. Ulászló és II. Lajos király titoknoka volt, 1526-ban budai prépost, s a mohácsi gyászos ütközet alkalmával II. Lajos király őt küldte Zápolya János elé, oly parancssal, hogy siessen seregével, és ugyan ő hozta vissza Lajos királyhoz az üzenetet Zápolyától, hogy mivel nevezetes hadi erővel fog jönni, ne bocsátkozzék ütközetbe az ő megérkezete előtt, a mi fájdalom! nem úgy történt. A mohácsi vész után Zápolyához ragaszkodott Statilius, és ugyancsak őt küldte el Zápolya Pálffy Jánossal az olmücsi gyűlésre is, 1536-ban erdélyi püspök lett.

1539. Zepsi Bálint, veszprémi kanonok, ki három külön helyen levő szőlei helyébe egymás mellett fekvő más szőlőket vásárolt meg felső-őrsi lakosoktól.

1548. Rezi Gál mester, veszprémi kanonok, Batthyáni I. Ferencz által kinevezve, oly reversalis mellett, hogy annak javaiból semmit elidegeníteni nem fog.

1561. Ifju Chyani (Csáni) Bernáth, a királyi nagyobb Cancellária esküdt jegyzője, ki azonban az akkori török villongások miatt a prépostságot nem foglalhatta el, sőt Ráthóti Gyulaffy László, a tihanyi vár kapitánya a préposti birtokot magának tartotta fenn, s 1566-ban Batthyáni Ferenczczel meg is egyezett volna, hogy a préposti javakat még 5 évig birhassa, mely idő alatt azonban Batthyáni Ferencz és unokaöccse I. Kristóf is elhalálozván, nemcsak ifju Csáni Béla kinevezése maradt siker nélkül, hanem azután is hosszabb ideig üres volt a prépostság, s világiak bitorolták.

1606. Köntös György, veszprémi kanonok.

1622. Pápai János, soproni beneficiátus kérte Batthyáni II. Ferencztől a prépostságot, megkapta-e, nem tudni. Annyi bizonyos, hogy 1625. előtt Sobri Márton győri kanonok bírta már e prépostságot, ki midőn a győri káptalanbeli prépostságra emelkedett, a felső-örsiről 1638-ban önkényt lemondott.

1639. A róm. kath. hitre visszatért Batthyányi Ádám Lony (Lóni) Mihályt, a vasvári káptalan prépostját nevezte ki Felső-Örsre, kinek szolgálatait már az előtt igénybe vette, s kit jól ismert, kötelességül tévén neki, hogy a préposti javakat, jó karban tartsa, s a népet a katolikus hitben oktassa.

1645. Berdóczy György, győri kanonok, Batthyáni Ádám által kinevezve, azon szolgálataiért, melyeket udvarában és jószágain előbbi időkben tett; prépostsága mellett a kanonokságot is meg-

tartotta, később rosoni czimzetes püspök lett és a győri Szt-Albert egyház prépostja.

1672. Dvornikovich Mihály, győri kanonok, sőt mivel ez időben a Batthyáni nemzetség a türjei prépostság patronusságát is birta, 1679-ben ezt is megkapta, mindkettőt élvezte kanonoksága mellett, míg nem 1689. váczy püspökké lett; a türjei prépostságot azonban azontul is megtartotta.

1696. Bőjtös István pápai plébános, ki a dinynyési puszta határainak biztonságára tanuvallatásokkal sok hasznot tett a prépostságnak.

1703. Rümnerskirchen János Kristóf, kinevezve gróf Batthyáni II. Ádám által, ki azonban 1722-ben e javadalomról önként lemondott, mivel az országtól távol lakott, különben is szép papi állása volt külföldön.

1722. Platschläger János Mihály kinevezve gróf Strattmann Eleonora, Batthyány Ádám özvegye által, Austriában penzingi plébános volt, honnan hazánkba költözvén, Kovácsi helység plébánosa lett, s mint ilyen halt meg 1729-ben. Eddig a prépostsághoz semmiféle kötelezettség nem volt szabva. Örsön általán nem laktak. A reformátusok ide özönlésével szükségtelenné is vált a plébánia, mert maga a templom is 1566-tól tovább egy századnál a reformátusok kezében volt. Az örsi prépostok ennél fogva más helyen lelkipásztorkodtak, vagy valamely káptalannak voltak tagjai; javaikat többnyire haszonbérbe adták s így jogaik is nem kevés csonkításokat szenvedtek.

1729. Padányi Biró Márton, azelőtt bicskei plébános, kinevezésekor pedig veszprémi kanonok, gróf Batthyáni Lajos alkancellár által neveztetett ki örsi

préposttá. Biró Márton erélylyel látott hozzá a prépostság jogainak visszaállításához; a felső-örsi tized megtagadóit perbe vonta, a szomszédoktól bitangolt dinnyési pusztát határhalmokkal helyeztette biztonságba. 1736-ban a felső-örsi templomot, melyet roskadtsága miatt nem használhattak, felújította; a paplakot és templomot a hozzátartozó malommal s földekkel visszaszerezte. Prépostsága mellett a veszprémi kanonokságot is viselte. 1745-ben veszprémi püspök lett.

1745. Horváth János, Kőszeg város papja, gróf Batthyáni Lajos (ekkor főkancellár) által neveztetett ki felső-örsi préposttá, 1749-ben Veszprém városa és Felső-Örs helysége közt határkérdés merülvén fel, melyben majdnem egyedül a préposti birtok forgott koczán, azt jó sikerrel tudta befejezni.

1752. Bezerédy Ferencz Batthyáni Lajos által (ekkor már mint ország nádora) neveztetett ki örsi préposttá. Az iratok szerint első volt az újabb időkben, ki Felső-Örsön lakott s lelkipásztorkodott.

1775. Glozer Gábor, kalocsai kanonok, gróf Batthyáni József kalocsai érsek, mint idősb testvér, herczeg Batthyáni Ádám-Venczel meghatalmazottja által neveztetett ki felső-örsi préposttá, kiről, hogy helyben lakott-e nem tudni.

1780 – 1805. Mezőszegedi Szegedy János szombathelyi (vasvár) kanonok. Bőkezüisége mellett jó gazda és szerző, ki a préposti lakást úgy mint máig is áll felújította. Ő végezte be egyezséggel a prépostsági tized iránt sok villongásokkal rég óta folyt pert

1806—1813. Fuxhofer József jezsuita, kit herczeg Batthyáni Lajos élte utolsó évében azért jutal-

mazott meg a prépostsággal, mivel fiait Fülöpöt és Ivánt kiseded koruktól fogva jól nevelte.

1814—1830. Vajki György, előbb mező-komáromi plébános, ekkor veszprémi kanonok, herczeg Batthyáni Fülöp által neveztetett ki örsi préposttá, ezt elnyervén, a kanonokságról lemondott. A tudománynak, irodalomnak élt, vendégszerető volt s jó mezei gazda; a dinnyési pusztán több gazdasági épületet állíttatott és az ottani telepítvényesek lelki ápolására pedig kápolnát építtetett; a kápolna előtt levő kőkoporsóban nyugosznak hamvai.

1830—1854. Niklesz János, előbb 9 évig német-sároslaki, ekkor körmendi plébános és kerületi esperes, herczeg Batthyáni Fülöp által neveztetett ki felső-örsi préposttá, tekintettel az ő buzgó lelkipászkodására és erényes példás életére. Ő az ugynevezett Miske palota romjai felett kápolnát, kálváriát akart építtetni az alapító iránti hálás kegyeletből, e jámbor terv kivitelében azonban a reformátusok megakadályozták, kik e helyet községi területnek jelentvén ki, lelki fájdalmára tervével fel kellett hagynia; annyit azonban mégis kieszközölt, hogy Üdvöztőnk jelvényével ellátott fakeszttel örökíthette meg a Batthyáni nemzetség őseinek származási helyét. — Adakozó, vendégszerető és példás életű pap volt. Szegényen és elhagyatottan halt el, nem maradt annyija, hogy abból tisztességesen el lehetett volna takarítani.

1854—1887. Köves Nep. János enyingi plébános, herczeg Batthyáni Fülöp által neveztetett ki felső-örsi préposttá. — Meghalt: 1887. decz. 4-én.

1888. január 19-én Vurglich Gusztáv nádasdi, (Szombathely egyházmegyei) plébános és örség-

kerületi esperes, herczeg Batthyáni-Strattmann Ödön
által neveztetett ki felső-örsi préposttá,

DIÓS.

Elpusztult hely.

Ez is azon birtokok közé tartozott, a melyekkel III. Béla a székesfejérvári keresztes vitézeket megajándékozta. Ott feküdt Székesfejérvár délnyugoti határa mellett, s miként egy 1377. évben kelt határjárás bizonyítja: nyugotról a Sárviz, ennek egy Vizsarkalat nevű öble; északról Pentelére, a mai Sárpentelére vivő ut; keletről a Szentiványra vezető ut környezte.

Az oklevelekből az tűnik ki, hogy a birtok két különböző testet képezett Egyike a kereszteseké, a másik egyes nemesi családoké volt. Már 1356-ban arról szól egy oklevél, hogy nemes Diósi János és neje Klára asszony Dióson fekvő birtokuk harmadrészt nemes Berényi Péternek a fejérvári Szt. Imre kápolna őrének és fivérének nemes Berényi Pálnak óbudai várnagynak hat évre évi harmincz arany frtért zálogba adja a fejérvári Keresztesek konventje előtt (III. okl.) Az 1377. évben kelt nádori oklevél pedig azt bizonyítja, hogy az egyik rész Péter báné volt, azé t. i., a kié volt a Kővágó-örsiek, a mai Batthyányak adományozása előtt Batthyán, Polgárdi és Somlyó is. Az említett 1377-iki oklevél átír ugyanis egy 1326-ban kelt levelet, mely szerint a mikor Antibeyg fiai Ilbaeus, Domonkos, Miklós, továbbá ugyanazon Antibeyg fiának Péternek fiai Petrech, Jakab és Miklós, végre Iván fia Péter, voltak Dióson birtokosok, akkor nehogy Antibeyg első sorba nemli-

tett fiaitól és Iván fiától Pétertől különféle kihágásaik miatt még András király bírói uton elvegye a birtokot és az idegenek kezére jusson, ennél fogva Jakab, Antbeyg fiának Péternek fia 6 márkáért magához váltotta a birtok két részét.

Egy másik átírt oklevél szerint már 1363-ban Nagy Lajos, néhai magvaszakadt Diósi Jakab fiának Jánosnak fejérmegyei diósi birtokát Dienes erdélyi vajda jegyzőjének Gyanthy Literátus Simonnak, György fiának adományozta, mely birtokba aztán 1364-ben a veszprémi káptalan őt be is iktatta.

Ismét egy másik oklevél a birtok felére nézve arról is tesz tanúságot, hogy Fejérvármegye 1376-ban tartott gyűlésében végzésileg kimondotta, miszerint Diósi Jakabnak t. i. Antbeyg fia Péter fia Jánosnak fia, egész haláláig birtokos volt Dióson, és nemes embernek ismertetett.

Ezek az oklevelek igazolják Diós egyik részének birtokosait. A keresztes vitézek birtokát pedig igazolja III. Béla 1193-ban kelt adománylevele, valamint az előbb említett 1377. évi nádori oklevél, mely szerint Diós másik, t. i. déli része a keresztes vitézek tulajdonát képezte. Ugyanezen okmány bizonyítja azt is, hogy Dióson szent. Péter és Pál apostoloknak szentelt templom is létezett, melynek kegyuri joga úgy a keresztes vitézeket, mint Gyanthy Literátus Simont illette. (IV. okl.)

Későbbi időkben sok perpatvarra nyújtott alkalmat ez a birtok, a mennyiben t. i. azon kornak jellemvonása volt, hogy kevésbé tisztelték a birtokjog szentségét. Temérdek oklevél áll itt ez ügyben rendelkezésemre, de csak néhányat említek.

1405-ben Zsigmond király okmánya szerint Csóri

Imre Miklós fia Gyanthi Literatus Simon fivére Dióst, melyet Nagy Lajos király bátyjának és neki adományozott, Payor Jánosnak és örököseinek 150 arany forintért örök áron eladta.¹⁾

1405. Zsigmond király Payor Jánost Diós birtokában a fejérvári káptalan által beiktattatja.²⁾ Királyi emberekül jelöltetnek ki: Kereszturi András Bereczk fia, és fivére Mihály, Csősz István és Péter, Nagyteleki Miklós, Szentágotai Lóránt, beiktató pedig vclt Kereszturi Literatus Döme; 1406-ban pedig őt újra megerősítette, és a nemesek sorába felveszi.³⁾

Ez a Payor János, a ki székesfejérvári polgár volt, nejével Erzsébettel Diós részbirtokukat V. László király előtt 1441. szept. 29-én Székesfejérvárott kelt levelük erejével a fejérvári kereszteseknek adományozzák, oly feltét alatt, hogy azok nekik életfogytiglan 4 véka búzát, fejérvári mérőt adni tartoznak. (V. okl.)

1408-ban már a fejérvári káptalan támadja meg a keresztesek diósi birtokait. Ugyanis Mari Jakab Fejérmegye főispánja és szolgabirái meghagyják a fejérvári káptalannak, hogy a jogtalanul elfoglalt diósi birtokrészt a fejérvári keresztesek tulajdonába visszabocsássa.⁴⁾

Már Batthyán történetében munkám III. kötetének 174. lapján említettem, hogy miután Zsigmond király 1398. decz. 27. kelt levelében Batthyánt, Csabdat, Polgárdit és Somlót Kővágó Örsi Miklós fiának Györgynek adományozta, bár Diós ez okle-

¹⁾ Fejér Cod Dipl. X. 4. 391. l.

²⁾ Ugyanott 392 l.

³⁾ U. o. 508 és köv. l.

⁴⁾ U. o. 707. l.

vélben megemlítve nincs, ugyanazon év decz. 31-én kelt levele által a veszprémi káptalannal úgy az említett birtokokba, mint Diós, lakatlan hely birtokába is beiktattatta

1409-ben Mari Jakab főispán és szolgábirái a keresztesek kérésére kiküldik Mátyás fiát Jánost, szolgabirót, hogy Battyányi György özvegyét, most Chapy András hitvesét, valamint Chapy Andrást, előbbi férjétől származott fiait Batthyányi Lászlót és Albertet, nem különben az ő batthyányi és csabjai jobbágyaikat a keresztesek Diós birtokának elfoglalásától és élésétől eltiltsa.¹⁾

1413 Zsigmond király parancsára a veszprémi káptalan kiküldi Malaskári András, Markus fia királyi emberrel János káptalanbelit és ezek jelentik, hogy Chapy András és neje Katalin, valamint Batthyányi Albert és László, Batthyányi György fiai a Keresztesek Diós possessióját és a szomszédos Fethel rész-birtokukat elfoglalva tartják és élik.²⁾

Történt azonban az is, hogy 1435-ben Székely János a fejevári szent Miklós káptalan kanonokja és a b.-szűz Mária templomában levő Szt. László oltárának őre szinte elfoglalta Diós birtokot, a melyről az jegyeztetik meg, hogy rajta szt. Péter és szt. Pál apostolok temploma állott. E foglalásról a veszprémi káptalan tesz jelentést Zsigmondnak, állítván, hogy a foglalás a keresztesek kárára történt.³⁾

1420-ban már a Batthyányak joga forog kérdésben. Ugyanis Zsigmond király Fejevár mellett tartott megyegyűlésben utasítja a kalocsai káptalant,

---

¹⁾ Keresztesek Prot. III. köt. 322 - 23. l.

²⁾ U. o. 300 l.

³⁾ Fejér Cod. Dipl. X. 7. 711. l.

hogy Batthyány György özvegyét és fiait Diós birtokból evocalja, minthogy azt a fejevári keresztesektől foglalták el.¹⁾

1430-ban Zsigmond király ugyanazokat másodizben idézi meg a veszprémi káptalan által Diós jogtalan elfoglalása miatt.²⁾

Végre 1431-ben Garai nádor másodizben evocaltatja őket a veszprémi káptalan által.³⁾

Az idők multak, a keresztes vitézek rendje is feloszlott a török hódoltság idejében, a Batthyányak megerősítették Diós birtokában és területe ma is Szabadbatthyán kiegészítő részét képezi.

DIÓSD (Órás).

A mint az ember Székesfejervárról a Déli pályán Buda felé utazva elhagyja a Tárnok és Érd közötti mély bevágást, s megnyílik előtte keletről a Duna bájos képe, északról a tétényi lapály, balra Téténytől egy zugban látható egy kis falu, tiszta házaival, fehéredő csinos szép tornyos templomával. Ez Diósd, más néven Órás, a tétényi plébánia fiókegyháza. Istenfélő népe van, munkás, békeszerető, türelmes és jó hazafi mind egy szálig. Idegenből telepedtek ide a 18-ik század elején, minthogy a török hódoltság idején lakatlan volt e hely. Kis határukat szőlővel ültették tele; alkalmas talaja van erre, hisz a 13-ik században is szőlők koronázták dombjait, és jó módban éltek.

Azonban a filoxera elpusztította mindenüket és

---

¹⁾ Fejér. Cod. Dipl. X. 7. 113. 1.

²⁾ U. o. 226. 1.

³⁾ U. o. 385. 1.

nikor határuk elpusztult, nem szálltak perbe az Istennel, hanem 1897-ben építettek neki megmaradt vagyunkájukból diszes templomot. Jóságos püspökünk megbízásából én szenteltem fel a Boldogságos Szűz tiszteletére. Aztán a kormány segélyével üres földjeik kiültetéséhez fogtak; de az 1897. és 1899. évi jég megfosztotta őket a terméstől.

Régi hires hely, Szent Gellért püspök és vértanu társai emléke fűződik hozzá. Mikor Péter király halála után a nemzet fiaí Endre és Levente köré csoportosultak, s a keresztény elemek kezéből egy kis időre kisiklott a hatalom, kiesett a kard és majdnem úgy látszott, hogy az ország és keresztény királya ismét visszaesik a pogányságba: Szent Gellért csanádi püspök, Beszteréd, Bőd és Benete püspökök elhatározták, hogy Endre elé mennek a pesti révhez, hogy felemeljék szavukat a megtámadott kereszténység mellett. Velük volt Szónok Fejérmegye főispánja és számos fejérvári és megyei közönség.

Szent Gellért és társai utjokban estére Diósdra értek és itt meg is háltak. Reggel mielőtt a király elé indultak volna, szent misét akartak hallgatni. Templom volt Diósdon már a XI-ik században Szt.-Szabina tiszteletére felszentelve, s ez valószínűleg azon templomok közül való volt, melyeket Szt.-István törvénye következtében épített az összeállt tíz falu népe. A nagy tisztelet, mely Szt. Gellértet környezte, arra készítette a püspök-társakat, hogy a szent mise áldozat bemutatását neki engedjék át. 1046. szept. 24-ike volt ez a nap. Ünnepies hangulatban, félelem és remény között jelent meg a keresztény sereg az isteni tiszteleten. Szt. Gellért,

mielőtt a szent mise olvasáshoz fogott volna, kifordul a néphez és szivhez szóló beszédet mond neki Krisztus hitéről és annak jutalmáról, az örök boldogságról. Mindinkább elérzékenyül, végre könynyekre fakadva, így szól hozzájuk: Testvéreim, püspöktársaim és ti hivek mindnyájan, a kik itt vagytok, tudjátok meg, hogy mi ma a vértanúság koronájával a véget nem érő örömökre Jézus Krisztushoz fogunk eljutni. Tudtokra adom ugyanis nektek az isteni titkot, a mely az éjjel nekem kijelentetett. Láttam a mi Urunkat Jézus Krisztust az ő leghszentebb anyjának Szűz Máriának ölében ülve, a mint bennünket magához hívott s kezével az ő testének és vérének szentségét nyújtotta nekünk. Mikor pedig Benete püspök járult hozzá, akkor visszavonta Jézus Krisztus a szentséget, ő tehát ma nem részesül velünk a vértanúságban.¹⁾

És úgy történt a mint megjövendölé. Egy sem fordult vissza Fejérvár felé, hogy életét megmentse, hanem meggyónták bűneiket, megáldoztak és így felkészülve 8—9 óra tájban elindultak a pesti révhez. Hogy mi történt ott, mikép szenvedett vértanúságot Gellért, Bőd, és Beszteréd, s miként ölte meg Szónok főispánt magával hozott keresztfia Murtamér és mennyien estek el ez egyenetlen harcban Fejérvár és Fejérmegye sok lakosa: elmondtam már a III. kötet 379—80. lapján.

Hallottam már többször, hogy Szt. Gellért és társai nem Diósdon, hanem Kápolnás-Nyéken állott templomban tartották fentebb elbeszélt utolsó ájtosságukat. De nem hivatkozott senki olyan adatra,

---

¹⁾ Dr. Karácsony János Szt. Gellért esanádi püspök élete és művei. Bpest 1887 72 l. És Nagy Legenda XIX. fejt. Batthyánnál 348—49. l.

mely Diósdra nézve megingathatná a fenti események hitelességét. Az, hogy Nyéknek Kápolnás-Nyék a neve, még nem bir bizonyító erővel. Kápolnája volt kétség kívül Nyéknek, s ez a vélemény szerint ott állott abban a sarokban, a melyet a Fejérvár-budai országut és a Kis-Velenczéről jövő ut találkozása képez, a nagyvendéglő déli vége átellenében. És ezen kápolnánál fogva neveztetett is el későbbi időkben Kápolnás-Nyéknek, megkülönböztetésül azon Nyéktől, mely ott állt Pátka szomszédságában északra a patak nyugoti partján már 1296. évben, a mikor is egy határjárás eszközöltetik Nyék és Csala között,¹⁾ s a mely Nyék még Lipszky térképén is ki van tüntetve, de ma már e néven ismeretlen.

És hogy ez valóban így van: támogatja Knauz Nándor Magyar Sion III. 572. és Szilágyi Sándor M. O. tört. II. 44. lapokon.

Diósd nevét is — mely ma is a megye északi határán fekvén, hol Pilis, hol Fejérmegyéhez tartozott — csaknem mindig és mindig máskép irták. Így a legenda Dyód-nak, Thuróczy krónikája Gyód-nak, a Budai krónika Gyógy-nak írja. Gyógy néven szerepel a legkorábbi oklevelekben is. Ugyanis 1292—94. táján a budai hévizi keresztesek konventje jelenti III. Endre királynak, hogy Gyóghi Jaksa fia Péter, László fia Domonkos, Gyógon lakó atyafiak megtámadták Berky Chom jobbágynak Tiván-nak fiát Jánost²⁾ (Berki pusztá ma is Diósddal határos.)

Ugyanez időből való egy birói bizonyítvány Berky Tamásnak Gyogi Jaksa fia Péter elleni ügyé-

¹⁾ Fejér Cod. Dipl. VII. 2 36 1.

²⁾ Zichy Cod. I. 75. 1.

ben.¹⁾ Valamint ez időből való az az oklevél is, melyben Gyóghi Jaksa és társai között egyrészt, másrészt pedig Berky Tamás közötti ügyben tárgyalásra határnap tűzetik ki.²⁾ Végre ez az ügy Gyoghi Jaksa fia Péter és Berky Tamás között a buda-hévizi keresztesek előtt 1294-ben végleg elintéztetik.³⁾

Több adatot felhoz e községről dr. Csánky Dezső „Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában“ című műve I. köt. 27. lapján „Diód“ név alatt összegyűjtve mindent, a mit az oklevelekből összeszedhetett. De téved, midőn összekeveri a Dunamelléki Gyód-dal, melyben kastély, kőkert és Szt. Bertalan apostol temploma létezett, mert ezek az adatok nem Diósdra, hanem a Duna balpartján létező Göd pusztáról szólnak. Ugyanis a körmendi levélt.-nak — melyből ő ez adatokat vette — Alm. 2. Lad. 4. 32. sz. alatti oklevele szerint Gyód, Csév, Csap, Sáfár, Födemes, a Zéchy frankoké volt. Ugyszint Alm. 2. Lad. 4. 43. sz. oklevélben Erzsébet királyné 1439-ben Gewd zigate nevű dunai szigetet, mely Gewd (Göd) possessio tartozéka volt, ad a Zéchyeknek.

De térjünk át Diósd adataira. 1333. jun. 15-én Pilis megye alispánja és birótársai Gyogyi Jakabnak odaitélnak egy a gyógyi határban levő szőlőt, mely a tétényi dűlő mellett fekszik. (VI. Okl.) Azt hiszem, hogy Diósdot is a fejérvári keresztesek kapták III. Bélától, bár a felsorolt birtokok között nem találom. Azonban valószínű, mert a fejérvári káptalan

---

¹⁾ Zichy okmtár I. 76. l.

²⁾ U. o. 76. l.

³⁾ U. o. I. 98. l.

1393-ban átír egy 1353-ban kelt s ugyan ő előtte kötött szerződést, mely szerint a fejérvári keresztesek bérbe adták Pestmegyében Budához közel fekvő Gyoch nevű birtokukat Telmann egykori budai bíró fiának Péternek élethossziglan évi 12 márkáért. (VII. Okl)

1525-ben már Érd, Berki, Tétény társaságában említik az Illésházy oklevelek ¹⁾

1560-ban a Paksy család kapja s bár a föld-birtok között Diósd nincs fölemlítve, mégis Érdhez tartozott s mint ezen uradalom kiegészítő része szerepel ma is.

DOBOS.

Pusztá.

A megye északi csucsában fekszik Bakony-Sárkány és Moór között. Nevét legelőször egy 1232. évi oklevél említi. Ugyanis II. Endre bizonyos földeket a fejérvári vár tartozékaiból kiszakítva Csák Miklósnak adott. Azonban IV. Béla, az ifjabb király, 1230-ban ezeket a földeket visszavette. De II. Endre 1232-ben újra neki adományozta. Ezen elvett és ismét visszaadott birtokok között volt a fejérmegyei Zuld földje, melylyel Dama, Medved, Urusei, Timár és Dobos felől jövő viz-ér (mely ma is Timár és Moór között folyik) voltak határosak.

E szerint Dobos az ősidőkben nem tartozott a Csákok birtokaihoz, hanem királyi tisztviselők kezében volt.

Ugyanis nagy hirre tett szert Csák Mihály, Péter fia az ő hős tetteivel, ki IV. Bélának kiváló

¹⁾ Lajtafalusi Lt. Illésházyana Lad. 23. f. 4. Nr 37

vitéze vala. Egyik hős tettét IV. Béla 1269-ben oklevelével tartá fenn emlékezetben. Csák Mihály ugyanis IV. Bélának Uros szerb király ellen viselt hadjáratában oly hőiesen harczolt, hogy a reá mért kemény vágások és nehéz sebe daczára is Uros vejét és tárnokmestere fiát Béla macsói herczeg szemeláttára fogságba ejtette. A két fogoly váltságdíja nyolczszáz márkára rugott és azonkívül birtokába került egy drága kincs, t. i. egy drágakövekkel kirakott, tiz márka súlyu és tenyérnyi nagyságu arany kereszt, mely az oklevél szerint Krisztus keresztjéből való farészeket foglalt magában. E keresztet Uros veje viselte a harczban nyakán s mint foglya vagyónát foglalta el tőle Mihály.

Az ötszáz márkára becsült erekljét maga IV. Béla is óhajtotta birni, minthogy azonban Mihály ur attól egykönnyen megválni nem akart, a király ezen ereklye fejében a somogymegyei Erdő-Csokonya, Gaan, Kis-Vid, Som, Kovácsi és Pacza pusztákkal ajándékozta meg; a foglyok váltságdíja fejében pedig a Fejérmegyében fekvő királyi lovászok földjét: Nyergestartó-Feldobost, továbbá a királyi hirnökök, a szolgagyőrök, és hadakozó seregek vezérének birtokát Al-Dobost, ugyszinte a szolgagyőri vár jobbágyak Zuld nevű földjét, végre Tófalut a királyi tárnokok földjét adományozta; mely birtokok az oklevél szerint vegyesen fekszenek a fejérvári egyház, a Csák nemzetségbeli German és Marhard, továbbá Pátkai Orbán (szinte Csák) birtokai között; szomszédságukban lévén Gumne, Vinár, Árki, Medved, Wruz, Timár, Zuld, Sz.-Kereszt, Sárkány és Dorog falvak.

És hogy mily visszavonhatatlanná kívánta a király ez adományozást tenni, kitűnik szavaiból, a

melyek szerint, ha királyi utódai közül valaki a Krisztus keresztségnek megszerzéseért adományozott ezen birtokokat visszavenni merészelné: ugy a Mindenható Istentől, a Boldogságos Szűz Máriától, Szent Péter és Pál apostoloktól, királyi elődeitől, Sz. István, Sz. Inre, Sz. László és Sz. Erzsébettől, végre ő magától is átkozott legyen.¹⁾

És ez adományozást 1272-ben V. István is²⁾ 1275-ben IV. László is megerősítette. (VIII. Okl.)

1282-ben egy egyezsége akadunk, mely a budai káptalan előtt kötött egyrészről Péter comes fiai Benedek, Domonkos és Tamás között, másrészről pedig István, továbbá Román fiai Lőrincz, Szenes és Gurk között, valamint Dobos Süge, Mór és Ábrahám, mint Péter comes fiainak ugyanazon nemzetiségből származó rokonai, valamennyien Dobosra valók között, bizonyos földek iránt, melyeket az általuk Doboson épített Sz. Mária templom javára adományoztak.³⁾

A fentebb említett Mihály fia István mag nélkül halt el; így az ő birtokain a fejevári káptalan előtt 1302. febr. 8-án az ő rokonai osztozkodtak meg.⁴⁾ Meddig birták s ki birta Dobost, ki tudná megmondani, minthogy másfélszázad múlva találunk csak adatokat Dobosra nézve Csánkynál és az Eszterházy grófok pápai levéltárában.

A Csákok birtoklása után az egész csókakői uradalom a Rozgonyiak birtokába menván, Dobosnak is ők lettek urai és így 1441-ben Rozgonyi István fia János Dobost, mely eddig a Szakcsiaknál volt

¹⁾ Fejér C. D. IV. 3. 490. 1.

²⁾ U. o. V. 1. 185. 1.

³⁾ U. o. V. 3. 145. 1.

⁴⁾ Anjoukori Okt. I. 25. 1.

zálogban, örökre e családnak adta. Ez eladáshoz a királyi jóváhagyást 1446-ban a kormányzó adta meg s a Szakcsi családot Dobos birtokába még ugyanazon évben be is iktatták. Azonban kétségkívül csupán részeibe és ideiglenes jogon, mert a Rozgonyiak Gesztes várukhoz 1460-ban is birták Dobost, s 1463-ban a Szakcsiak utolsója Szakcsi Vincze hantai prépost és fejevári kanonok mint zálogos birtokát hagyja azt a fejevári Bold. Szűz egyháza egyik kápolnájának.¹⁾

Egy 1453. évi oklevél szerint ugyanis László király Gesztes várát, melyhez Csákvár, Gerencsér, Dobos, mindkét Váma, Forna, Szt. Miklós sat. községek tartoznak, Ujlaki Miklós erdélyi vajdának és macsói bánnak adományozza.²⁾

1473. A pozsonyi káptalan átirata szerint Mátyás király Enyingi Török Ambrusnak és felesége devecseri Choron Katalinnak fiági, ennek kihalása esetén pedig leányági örökösödéssel adományozza egész Pápa, Ugod, Devecser és Gesztes várakat, az ezen várakhoz tartozó temérdek helységekkel együtt. Geszteshez tartozott ekkor a fejérmegyei birtokok között Dobos is, valamint Boglár, Szent-Erzsébet, Forna.³⁾

1495. és 1497-ben Ulászló király Ujlaki Lőrincz hűtlensége következtében Gesztes várát a hozzá tartozó javakkal, valószínű tehát hogy Dobossal is, előbb 4 ezer arany forintért s ezen kívül a vár épületeire felhasználandó ezer frtért, majd ké-

---

¹⁾ Dr. Csánki Dezső Hunyadiak kora M. országon VIII. 385. 1

²⁾ Tört. tár. 1893. Reiner I. „A gróf Eszterházy család pápai levéltára“ 601. szö. 1

³⁾ U. o. 607. 1.

sőbb ugyanezen javakat újabb 5 ezer frtéért Somi Józsának használatra (inscriptio) átengedi.¹⁾

1498-ban a keresztesek Somi Józsát a birtokokba beiktatják.

1521-ben II. Lajos Gerencsér várát tartozékai-
val, u. m. Gerencsér, Váma, Dobos, Árki, Dad,
Bessenyő és Pusztavámmal Paksy Jánosnak adta.
A fejevári káptalan pedig beiktatta. Ez a Paksy
János elesett Mohácsnál.²⁾

1526-ban Lajos király Gesztes várát a hozzá
tartozó javakkal, tehát Dobossal is Ujlaki Miklósnak
adja, kit aztán a keresztesek birtokba is vezetnek.³⁾

A török hódoltság korából való összeírás, melyet
egész terjedelmében Csókakő történetében közöltem,
igy szól Dobosról: Dobos falu. Török időben is
lakva volt, 3 mfnyire Fejérvártól. 1 mfnyire Csóka-
kőtől. A török időkben a moóriak birták, úgy a
mint az érsekkel (Széchenyi György primás) és a
törökökkel megalkudhattak. Az érsekkel való jobbágyi
viszony tehát azt bizonyítja, hogy már ez időben
nem Gesztes, hanem Csókakő tartozéka volt.

Ezután már nem találkozunk többé Dobossal,
és csakis 1691. nov. 1-én fordul ismét elő, a mikor
I. Lipót a csókakői uradalmat összes tartozékaival,
tehát Dobossal is Hochburg Jánosnak adományozza.

1752-ben osztozkodnak a Hochburg lányok.
Anna Mária kapta Dobos felét, másik felét pedig
Lamberg Ferencz Józsefné. Az 1824. osztozkodás-

¹⁾ U o 615 l.

²⁾ Daróczy család Lvl. Pakson.

³⁾ Tört. tár. 1 93. Reizner János cikkére, melyet a Tört. tár. 1893. évf
601. és köv. lapokon közölt, kellett volna hivatkoznom munkám III. k
277. l. első bekezdése előtti sor végén, a hol ezek az adatok Csúkvár
történetében szinte felhozatnak, de a leíró feledékenységéből az kimaradt
így hát itt teszem meg az idézetet.

kor Dobos felét kapta Lamberg Teréz, 1856-ban 417 hold szántóföldet, 3122 hold erdőt kapott belőle szinte Lamberg Teréz, a másik felét kapták a Luzsinszky örökösök.

1861-ben Lamberg Teréz után örökölték a Lambergekek és Festeticsek.

1870-ben Wimpffenné, Luzsinszky, Széchenyi-Trautenberg, Festetics, Ludvigsdorf és Fiáthék között osztatott meg; ma már sárkányiak és moóriak birják.

Miként fentebb említém már 1282-ben Sz.-Mária tiszteletére épített temploma volt, az 1332—1337. évi pápai adózaskor már temploma és plebániája volt, a mikor Miklós plebános 40 kis pénzt fizetett. Ma a moóri plébánia filiáléja.

DOBOZ.

Miként Tabajd-nál, úgy itt is megemlítem, hogy Doboz ősi neve Felső-Tabajd volt, valamint a mai Tabajdot Alsó-Tabajdnak, olykor Egyházas-Tabajdnak nevezték. Doboz nevet vegyesen Felső-Tabajddal csak akkor kezdte használni, a mikor a Dobozy család lett benne urrá.

Igy Tabajd történetében felhozott amaz 1339. évi oklevél szerint, a fejérmegyei Sorul nevű község határai felsoroltatnak, megemlítették köztük Felső- és Alsó-Tabajd is.¹⁾ Kik birták ekkor, nem tudom.

1424-ben Doboz volt a neve, s egyik részbirtokosa Halmy György, Jakab fia volt.²⁾

1502-ben pedig Felsewthabaydnak hívták egy oklevél szerint, mely az Orsz. Ltárban őriztetik. Dl. 21130. sz. alatt.

¹⁾ Anjouk Okmt III. 600. l.

²⁾ Fejér C. Dipl X 6. 642—741. l.

Egyetlen egy oklevelem van csupán Dobozra vonatkozólag, melynek eredetijét, — minthogy a leírásakor nem jegyeztem meg, hogy honnét másoltam — ha nem csalódom a körmendi levéltárban őrzik, s Zápolya János adományozza 1539-ben Dobozy Bertalannak Doboz, más néven Felsew Thabajd fejérmegyei községet, minthogy azt már elődei is birták, de idő folytán az oklevelek elveszvéen, a birtokba mások ültek bele. (IX. okl.) ¹⁾

Doboz 1580–81-ben, tehát a török hódoltság korában a budai szandsáksághoz, voltaképen pedig Pesthez volt beosztva, s adó alá vett hét házának lakosai ezek voltak: Dobozi Benedek, fia Miklós, Porti János, Porti Lukács, fia György, Dombaki Kristóf, fia György, Dobozi Albert, Dobozi Lukács, Perenczi János, fivére Mihály.

Jövedelem pedig évenként volt 2000 akcse ²⁾

Ugyanezen Dobozyak előde lehetett az a Dobozy Mihály, ki nejével Ilonával kegyeletos emlékébe vésődött a magyarnak hősi önfeláldozása által. Jászay Pál ³⁾ így adja elő ez eseményt:

A rendkívüli veszély idején — mely a Vértes hegy tövében (Pilis) Marót helység mellett öldöklő török csapatok kegyetlenségében állt, — egy rendkívüli jellemű házaspárt mutat fel a magyar történeti évlap: Dobozy Mihályt, Fejér vármegye egyházastabajdi egy telkes nemesét, és nejét a Külső-Szolnok vármegyebeli farnosi birtokos Ilonát. A maróthi táborban voltak ők mindketten, s midőn látta a

---

¹⁾ 1443-ban már volt egy Dobozy Bertalan megyei szolgabíró. Lásd munkám I. 306. I. és II. 665. I.

²⁾ Magyarországi Török Kincstári Defterek II. 544. I

³⁾ A magyar nemzet napjai a mohácsi vész után I. 19–20. I.

neki busult férj, hogy emberi kar többé nem képes visszatartani az erőt vett ellenséget, utolsó eszközhöz, a szaladáshoz nyult. Háta mögé lovára kapta szép Ilonáját, erősen átkaroltatta magát, s vágatott míg s merre lehetett. Azonban a kettős teher alatt megfáradt ló lankadni kezdett, a rivalgó török csoport mint közelebb nyomult. A halált, vagy mi egy hű nőnek sokkal borzasztóbb volt, az ellenség rabszíjját elkerülni lehetetlen lőn. A kétségbeesés pillanatában könyörögve kérte férjét a lelkes nő: ölje meg őt, nehogy török kézre jusson. Elhangzott a férj komoly keble előtt a borzasztó könyörgés. „Ne félj — mondá, — Istenben bizzál megszabadulunk.“ De a török már már sarkukban volt. Az asszony, hogy férje legalább magát megmenthesse, a lóról hirtelen leugrott, még egyszer könyörgött; Dobozy a kérelmet többé meg nem tagadhatta, kardcsapása alatt a szeretett hitves halva rogyott le. És a már mindent elvesztett férj tovább szabadulásról nem gondolkozott, elbusultan rohant a sűrű ellenség közé s vitézül áldozta fel a honért saját életét.

I. Lipótnak 1666 febr. 18-án a győri káptalanhoz intézett utasítása szerint a Baracscai Pálffy család nőági örökösei t. i. Dienes — másképp Tanyi Dániel, neje B. Pálffy Kata, Sándor, István, és György, Pálffy Kata első férjétől Sándor Lőrincztől származott fiak stb. igtattattak be Baracska, Bágyon stb. és Felső-Tabajd birtokába. Erre nézve bővebben lásd Lovasberény történetét.

1702-diki megyei összeírásban Doboz Balog Jánosé.

Fejérmegye által 1753 és 54-ben tartott plébániák összeírásában Doboz falu, mint Vál plébánia

fiók-egyháza van feltüntetve, s az mondatik róla, hogy ekkor felét Sajnovics Mátyás, felét pedig a Dobozy családbeliek birják.

A szfejérvári székesegyházi káptalan hiteles helyi könyveiben azt találom feljegyezve, hogy 1839. decz. 5-én nemes Dobozy Dávid, Dobozy András, Dobozy Zsigmond, Dobozy Imre, Miklós és István, Kónya Béni, Érdy János, Balogh István, öreg és ifju Csuthy Péter, Csányi András, Elek Samu, mindnyájan Dobozi pusztának közbirtokosai, ugysis mint az egész Csuthy, Dobozy és Csányi nemzetségek által törvényesen megbizottak nemzetségeik jussai megvédőjének mélt. Matkovics István urnak és feleségének Zelenka Lidiának sok fáradozásai jutalmául, azért t. i., hogy mostani birtokuknak felét u. m. Dobozi pusztának egy egész negyedrészt, mely tőlük 1818-ban Csikvári Csuthy nevezetűek által elvétellett, törvényesen visszaszerelte, több dirib-darab földet, szőlőt adnak.

Székesfejérvár városa levéltárában — miként Moenich Károly levéltárnok ur velem közölte — az 1822. évi politikai irományok Indexének B betűje alatt Berényi József nevén előfordul 14346 Helytartótanácsi szám alatt egy körözhvény 1822. jun. 11-iki kelettel, mely szerint Berényi József állítólag Erdélyből származó orvosnak Párndorf faluban hátrahagyott s Mosony megye levéltárába letett s ma is ott őrzött irományai között Doboza vonatkozó következő okiratok találatnak:

12-ik f. sz. alatt. Az 1700. évi Boldogasszony hava 2. án Nemes Csuti István, és Dobozy István által a győri káptalan előtt Fejérmegyében helyezettett Dobozi puszta vagy máskép Tabajdi pusztáról tett fassiónak mása.

13 sz. a. Nemes győri káptalan előtt az 1650-ik évben ns. Dobozy Miklós által Doboz pusztáról, vagy máskép Felső-Tabajdról tett fassióról szóló bizonyító irás mása

14. sz. a. Az 1717. évben Nagy Győri káptalan előtt Dobozy Miklós és János által tett és gáncsos-
san leírt protestációnak mása.

Doboz jelenleg községileg Alcsuthoz van csatolva. A községi költségekhez József kir herczeg is hozzájárul. Egyházilag a katolikusok Vaál fiókegyházát képezik, az ev. reformatusok pedig gyülekezettel birnak, mely 1835-ben keletkezett.

Ev. ref. lelkipásztorok: Anyakönyve 1803-tól. Első lelkésze volt Papszász István, 1848-tól Csikós Péter, Báthory Dávid, Széles Lajos, Nyikos Lajos. lelkészkedtek.

DUNA-PENTELE.

A Duna jobb partján, Rácz-Almás és Kis-Apostag között fekszik. A rómaiak idejében táborhely volt erődítményekkel, a hol különböző időben a különböző csapatok tanyáztak, táboroztak. Neve Intercisa volt. Hogy D.-Pentele római telep volt, arról már a 16-ik században tudtak és a 17-ik század végén az itt talált római emlékekről és erődítményekről értekezett Marsili osztrák szolgálatban levő olasz születésű generális. Ujabban is többen foglalkoztak D.-Pentele római régiségeivel, köztük a tudomány nagy kárára korán elhunyt dr. Fröhlich Róbert is, a ki a fejérmegyei és Székesfejérvár városi tört. és régészeti egylet 1893-iki évkönyvében közölt „Fejérmegye a rómaiak uralma alatt“ czimű

igen alapos közleményének csak egy részét adhatta csupán. És e szaktudós útmutatóját követem én is, midőn D.-Pentele római korbeli emlékeiről szólok.

Mindig nagy fontossággal bír az olyan feliratos kő, mely a lelhely egykori nevét is magán viseli, minthogy az a régi geografia megállapításához mint megdönthetlen bizonyíték vehető. Ilyen az a kő például, mely a szombathelyi muzeumban őriztetik, és Szombathelyen találtatván, a város római nevét is, Sabáriát magán hordja. Egy ilyen kő fekszik D.-Pentelén Lukács Antal úr kertjében az üvegház küszöbéül, melyen a Vetusalina név is, mely Adony-nak neve, olvasható s a mely kő felirata szerint valami M. Ulpius, kinek harmadik neve a töredékes kövön hiányzik, végrendeletileg tizezer sester-ciust, (körülbelül 4 ezer frt) hagyott azon czélra, hogy a római polgárok számára, kik Vetusalinában tartózkodnak, valami geniusnak szobra és oltára állíttassék fel; ezen végrendekezés végre is hajtatott valaki által, a ki az aquincumi municipium és a mursai (eszéki) koloniának tanácsnoka, Alsó-Pannoniának papja és a XII Legio fulmisata veteran katonája volt, és pedig valami hivatallal való kitüntetésért, melylyel a bizonyos terület igazgatása járt, 40 ezer sesterciuson. (16 ezer frt.)

Minthogy e felirat D.-Pentelén van, azt lehetne gondolni, hogy Vetusalina D.-Pentele római neve és nem Adonyé. No, de az a körülmény, hogy a kő ma D.-Pentelén van, nem bizonyítja, hogy ott is találtatott és nem Adonyból vitetett valamikor oda, az Itinerarium tekintélye pedig elégséges arra, hogy Adony Vetusalina, D.-Pentele pedig Intercisa.

D.-Pentele római régiségei közül sok került a

nemzeti muzeumba, úgy, hogy igen könnyen lehet D.-Pentele multja iránt tájékozódni.

Az Intercisa nevű táborhely közvetlenül a Duna partján és a folyóhoz oly közel épült, hogy az egy részét már alámosta, illetőleg le is szakította. Az öreghegy, mely alatt a régi táborhelyet elfoglaló mai szőlőt értik, annyi római eredetű épületnyommal, kővel, téglával bővelkedik, hogy a parton mindig nagy mennyiségben lehet azokat találni; nem csoda tehát, ha a nép is Táborállásnak nevezi e helyet. A tábor kiterjedését nem tudom meghatározni, de mindenesetre nagy volt, mert egyezer emberből álló cohors állomásozott itt. Erről értesít minket azon nevezetes felirat, melyet már az ötvenes évek elején ismertettek és a mely jelenleg a nemzeti muzeum legfontosabb emlékei közé tartozik. A feliratot talán nem lesz felesleges szó szerint közölni.

Imp(eratori) Caes(ari) M(arco) Ant(onio) Gordiano p(io) f(elici) invicto Aug(usto) pontif(ici) max(imo) trib(uniciae) pot(estatis) III. patri patriae co(n)s(uli) proco(n)s(uli), coh(ors) I. (milliaria) Hen(esenorum) Gordiana sagitt(ariorum) equitata c(ivium) R(omanorum) numini eius devotissima. E felirat tehát M. Antonius Gordianus császárról szól, (238—244), kinek teljes czime közölve van, miután háromszor volt tribunus, uralkodása harmadik évéből való a felirat, tehát 240-ből; a feliratot az első számú ezer emberből álló Hemes alól való nyílas cohors állította fel, melyhez lovasság is volt beosztva és a mely nagyjából római polgárokból állott s Gordiana melléknevet viselt. A felirat a császár szobrát tartó kőpillérre vésetett, a cohors hódolata jeléül.

Ugyaníly jellegű a másik hiányos felirat is, melyet ugyanezen légió állított Alexander Severus császárnak (222—235). A harmadik feliratos követ, mely teljesen ép, 213-ban Kr. u. T. Caudius Porcus a légió II. adiutrixhez beosztott *beneficiarius consularis*, azaz a consul mellé rendelt magasabb rangú tiszt Antonius (Elagabal) császár üdvének és a hemesai cohors géniusának emelte. E kő ma özv. Dubez Péterné kutjában van Budán.

Ezen nagyobb feliratokon kívül találtatott még számos sírfelirat, melyek mind a hemesai cohors legénységére vonatkoznak; így Marcus Aurelius Malchias és Mocur zászlótartó, továbbá Borsemis Arbeus fia és Marcus Aurelius Sallumas sírfelirata; ez utóbbi 82 éves korában készítette el sírfeliratát.

Van még a felsoroltakon kívül sok kisebb elveszett vagy hibásan lemásolt feliratos kő, sírfelirat és töredékes téгла-bélyeg. — Ilyen például Valerius Purintulus 310-ből való sírfelirata és a légió II. adiutrix katonáira vonatkozó hiányos feliratok.

A legszebb feliratok közé tartozik azon kőkoporsó felirata, mely jelenleg is még D.-Pentelén, Bakos István udvarában (439 sz.) áll s a melyet a nevezett ember szőlőjében talált. E kőkoporsóban feküdtek Claudia Morimosa, néhai Aglavus veterán katonának leánya és kedves neje Lucius Aelius Ingenilisnek, ki a II. adiutrix légiónak volt veteránja.

Feltűnő azonban, hogy a légió II. adiutrix mellett az I. légió adiutrix bélyegei is előfordulnak D.-Pentelén; fel kell tehát tenni, hogy az ó-szőnyi légiónak egy része itt is állomásozott, valószínűleg

akkor, mikor már Ó-Szőny vidéke is Alsó Pannóniához tartozott, a harmadik század elején.

A Valerián idejéből 377. Kr. u. származó s Frigeridusra vonatkozó katonai bélyeg is D.-Penteléről került a nemzeti muzeumba.

Frigeridus a rómaiak ellen fegyvert fogó góthok ellen vonulván csapataival, D.-Pentelén az ötödik században három lovas csapatot találunk, u. m. a *cuneus equitum Dalmatarum*, a *cuneus equitum Constantianorum* és az *equites sagittarii*.

Említésre méltó továbbá a d.-pentelei feliratok között két töredék, melyek egyike a 196. számú ház előtt, másika pedig Kovács Imre szőlőjében volt látható; mindkettő Commodus császár intézkedését tartalmazza, a mint ez a battai táblán is található s úgy látszik, hogy ez minden dunai táborba ki volt téve.

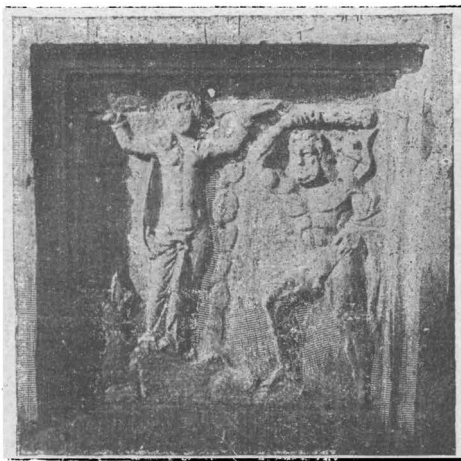
Hogy a Duna mint vámvonat is szerepelt, azt bizonyítja számos feliratos kő, melyet vámhivatalnokok emeltek. Így találtatott egy kő, melyet Alexander Severus császár üdvére az örökkévaló Istennek emelt egy vámállomás főnöke; egy másik pedig, mely Orgon Sándor gyógyszerész ur birtokában van, a napistennek szenteltetett egy vámhivatalnok által. Ugyancsak a napistennek van felállítva egy oltár is, mely jelenleg Budán látható, felállítója Marcus Ulpius Petuernus; egy másik oltárkő a napistent perzsa Mithrasnak nevezi; ezen kívül még van egy kisebb oltárkő is, mely a napistent mint társ, kísérő istent említi.

Egyszerű sírfelirat, melyben az illető személyeken kívül semmiféle katonai vagy egyéb vonatkozás nem fordul elő, szintén van néhány. Az egyikben

az mondatik, hogy „ezen kőben el van takarva Aurelia Pia, az igen kedves feleség, ki származására nézve Nicia, Bithynia városának polgára; háromszor tizenöt évnél tovább nem jutott kora; virágzó (életének) a korai (halál) vetett véget. Titeket kérek . . .“ ezzel vége szakad a töredéknek. Ezen verses feliraton kívül van egy másik szintén verses és töredékes, melyből egyebet nem lehet kivenni, mint azt, hogy bizonyos számú lustrum (5 év) múlva a halálnak lett átadva egy nő és nagy kísérettel eltemetettetett s hogy hamvait . . .

Van egy kő,
melyen érde-
kes dombormű
is látható, ez
annak idejében

Gucsi József
házánál feküdt;
felirata szól
Asuius Biatu-
marus fiáról, ki
még életében
készíttette a
sirkövet magá-
nak, nejének

Duna-Pentelén lelt római kő

(kinek valószínűleg Deva volt a neve) Namorix leányának és Biatumarus atyjának. Ez a felirat azért érdekes, mert a rajta előforduló nevek: Asuius, Biatumarus, Deva és Namorix minden bizonnyal kelta eredetűek s miután tudva van, hogy Pannonia e vidékén egy kelta eredetű néptörzs, az araviszkok laktak, ezen neveket is araviszok neveknek, tulajdonosaikat pedig araviszkoknak kell tartani. Hogy D.-Pentelén nem-

csak ez az egy néhány araviszk volt letelepedve, hanem hogy ama néptörzshöz tartozott In'ercisa eredeti polgári lakossága, az magától értetődik.

De lássuk községünk történetét a magyar időkben is. Az a történelmi tény, hogy a rómaiak azután a szlávok idejében lakott helyeken telepedtek meg a magyarok is, itt is bebizonyul. A római telepeket megőrzék a szlávok, s ezek után a magyarok. Azonban, Duna-Pentele magyar történetének kezdetét nem tudjuk meghatározni, összeolvad az egy monostor történetével, mely a szomszédságban állt, s a melytől nevét is vette.

Ez volt a Sz-Pantaleon vértanuról nevezett apátság, magyarul „Pentele monostora“ mely apátság birtokai képezték egykor Pentele mai határának egyik részét, s ott állt vagy a Csepel-sziget végén, vagy egy közelben levő más szigeten, de minden esetre a mai Pentele közelében.

A királyi könyvekben, valamint a székesfejérvári egyházmegyei névtárban is ez az apátság neve: „Sz.-Pantaleonról nevezett ráczkeve-szigeti apátság.“ Ha ez az elnevezés hivatalos jelleggel nem bírna, kétségbe vonnám hitelességét a hovavalóságra nézve; annyival inkább, minthogy mindazon oklevelek közül, melyek a Pentele monostoráról szólnak egyik sem mondja, hogy az akár a „nagy szigeten,“ akár a „Csepel szigeten,“ akár pedig a „ráczkevei szigeten“ állana, hanem csakis azt mondják, „in insula Danubii“ a Duna szigetén. Ilyen pedig több volt és van ma is, a mint t. i. azok a vízfolyás által képződnek is, meg el is vesznek. Lehet tehát, hogy e monostor nem a ráczkevei szigeten állt, hanem Pentele szomszédságában állott valamelyik kisebb

szigeten; és ezt látszik támogatni az a körülmény is, hogy — nem tudom, olvastam vagy csak hallottam-e — az elmúlt évek valamelyikén a Duna vize szokatlanul alacsony lévén,¹⁾ D.-Pentele közelében romok merültek fel a folyam fenekéről, s ezek lettek volna Pentele monostorának maradványai.

A monostor és a község névazonosságai is, de meg a történelmi emlékek is arra késztetnek, hogy mindkettőt együtt tárgyaljam.

1238-ban Miklós alországbíró előtt tárgyalatott egy per t. i. Pentele monostor apátja, továbbá Bánk László, Hajdu András és többen az Ondurnoki nemzetség tagjai közül egy részről, más részről Péter, Pousa comes fia bizonyos földrészért perelnek, mely két patak és a Duna között terül el, és a mely az Ondurnoki földvárhoz tartozván, azt Péter erővel elfoglalta, állítván, hogy azt öröklési jognál²⁾ fogva bírja. Az ítélet párbaj kimenetelére bízott, melynek az volt az eredménye, hogy a kérdéses terület Duna melletti két része a Pentelemonostor apátjának s a többi az Ondurnoki rokonságnak, a harmadik rész pedig, mely Csetény pusztá mellett fekszik, Péternek jutott³⁾

A tatárok elpusztították ezt a monostort, úgy, hogy még azt sem tudják róla, milyen szerzet számára és mikor alapított. 1263-ban kelt oklevélből tudjuk azt, hogy IV. Béla szíven viselvén Sz. Pantaleon tiszteletére egy szigetben épült, de a tatárok által elpusztított monostor helyreállítását, a Padán nemzetségből származott Gábor mester kéré-

---

¹⁾ Fejér C. D. IV. I. 112 1

Vajjon az Ondurnokiak földvára alatt nem-e a mai szomszédos Duna-Földvár lappang; döntse el Tolna megye történetírója.

sére neki adta a kegyuri jogát, azon elvállalt kötelezettséggel, hogy azt jó állapotba fogja helyezni. Mint-hogy azonban az illető Gábor mester ígéretét nem váltotta be, az épületet nem ujitotta, az elszéledt népet vissza nem hívta, az isteni szolgálatot az ott lakó papokkal nem emelte, sőt több mint 23 év óta csak az ígéret mellett marad és a monostor fentartására adományozott földeket is inkább a maga, mint a monostor javára fordítja: királyi jogánál fogva, melylyel az ország minden szentegyháza iránt gondoskodni tartozik, Pentele monostora kegyuraságát nevezett Gábor mestertől és fiaitól az ország biróinak beleegyezésével elveszi és Fülöp esztergomi érseknek, ennek személ ében pedig az esztergomi egyháznak, mint a melynek joghatósága alatt azelőtt is állott, adományozza, hogy a monostort benépesítse és javait visszaszerezze.¹⁾

Egy 1277. évbeli oklevélből megtudjuk, hogy ez a Gábor mester vagyis Gabrián, a kinek fiai Domonkos, Jakab és Gabrián valának, s a kik-től elvétevén a patronusság később adakozván a veszprémvölgyi apáczáknak, újra visszakapták azt,²⁾ mely adományt aztán 1330-ik évben Robert Károly Gabrian fia, Gebő kértére, a ki bolondóczi várnagy volt, újra megerősíti.³⁾

Ugy látszik, hogy ennek a Gabrián nevű családnak valamelyik tagja vette fel az Almásy nevet, valószínűleg a Pentele tőszomszédságában fekvő Almás — ma a később betelepített ráczoktól — Rác-Almás nevű birtoktól. Mert már 1348-ban Sol-

¹⁾ Fejér Cod Dipl IV. 3. 114. 1.

²⁾ Árpádkori Okmtr. IX. 175. 1

³⁾ U. o. 176. 1.

ton Almási Miklós és János, Miklós fiai Imre nevű jobbágyuknak megsebesítési perében Becsei Vesszős mesterrel Imre fiával, Márton Fejér m. soltszéki alispán, Vadasi Gergely és Mihály, Baldun fia szolgabírák előtt kiegyeznek.¹⁾

És 1350-ben a fejérvári káptalan előtt Almási Miklós fiai Pál és János, nemes Berendi Pálnak János fiának Pentelén levő két portiót, melyek a Duna mellett fekszenek, a Pentele-Monostor kegyuraságával, halászó tanyával és tavakkal 16 márkáért zálogba adják.²⁾

1409-ben Zsigmond király előtt Bácsmonostori Töttös László a Duna szigetén álló Pentele-Monostor birtokának elfoglalása miatt, melyet Almási Mihály és fiai, továbbá Almási Tamás fiai foglaltak volna el, minthogy Töttös László szerint a monostor az övé volt, panaszt emel és óvást tesz.³⁾

Ez ügyben aztán 1409. jul. 15-én a kalocsai káptalan tart vizsgálatot.

Végre 1414-ben Zsigmond előtt egy terjedelmes per folyik, a király több oklevél, nevezetesen 1320. 1324. 1330. 1334. 1350. 1364. 1382. és 1109. években keltek felolvasása és tárgyalása alapján kimondja a végzést, hogy Pentele a monostor patronátusságával, Pentele tanyája és Gaborján — többször említett Gabrián — tanyája nevű halászó helyekkel Almási Mihályé; az átellenben levő, tehát Pentelével a Dunával határos Szalk-Szent-Márton Becsei Töttös Lászlóé, Zild, Szigetfő, Tikus pedig, melyek a mai Rácz-Almás mellett délről feküdtek, Sz. István

---

¹⁾ Zichy Cod. II. 291. 1.

²⁾ Fejér C. Dipl. IX. 7. 106. 1.

³⁾ Zichy Cod. V. 587. és 588. 1.

király adomány-levelénél fogva a Veszprémvölgyi apáczáké.¹⁾

Csak egy emlékünks van még az Almási családról; a kik vagy alapították Almás községet, vagy tőle vették nevüket, és ez az, hogy tekintélyes család volt, mert az 1447-iki országgyűlésen Almási Péter és Almási László követek voltak Fejérmegye részéről Baracscai Máté és Tetétleni Mihálylyal²⁾

Az Almásiakról ezután hallgatnak írott emlékeink, mert 1593-ban jun. 15-én, mikor Fejérvölgy István nyitrai püspök és királyi helytartó a Baracscai Pálfiaknak adományozza Lovas-Berényt — miként Lovas-Berény történelmében látjuk — s adja Őrszigetet, Perkátát, Ráczereszturt is, azt mondja ez utóbbiakról, hogy ezek egykor az elhalt Almási Lászlóé voltak.

És hogy az Almásiak valóban még a fenti évnél is korábban haltak el, bizonyítja I. Ferdinánd azon adománylevele, mely szerint 1560. febr. 7-én a Paksy János, Lajos és Jób testvéreknek temérdek birtokot adott, köztük Duna-Pentelét meg Rác-Almást is.³⁾

A Paksy család birtoklása elején a török uralkodott Fejérmegyében s ez húzta D-Pentele lakosaitól is, kik a budai szandzsáksághoz tartoztak, a jövedelmet. Így 1580—81-ben 8 ezer akcset fizettek szegények a szokásos jövedelmek czimén, u. m. 36 kapu után, buza, kétszeres, must, lencse, borsó, méhkasok, bárányok, fa, széna, len és mészárszék adója czimén. Az ezidőbeli lakosok névsorát a község történelme végén közlöm.

A Paksyak férfiágának kihalta után a birtokok

¹⁾ Fejér C. Dipl. X. 5. 484—497. 1

²⁾ Teleki Hunyadiak kora I. 55. 1.

³⁾ Lásd az oklevelet jelen munkám III. köt. 483. lapján. XLV. Okl

a női águ atyafiak között oszlottak meg. De leginkább a Daróczy Zsigmond leszármazottjai birtokoltak, ki Paksy Annát, Csery István özvegyét birta nőül.

Van a váczai káptalan levéltárában egy felvállás, mely szerint Daróczy Zsigmond ellentmond annak, hogy a Fejérmegyében levő Pentele, Baracs, vagyis Kis-Apostag és Pázmány birtokokra Száraz György zálogos tulajdonos által betudatassanak, illetve terheltessenek azon adósságokkal, a melyeket még a Paksy-örökösök csináltak. De minthogy ez a felvállás nem bir keltezéssel és benne Száraz György említettik: valószínű, hogy egy második Daróczy Zsigmond tette azt.

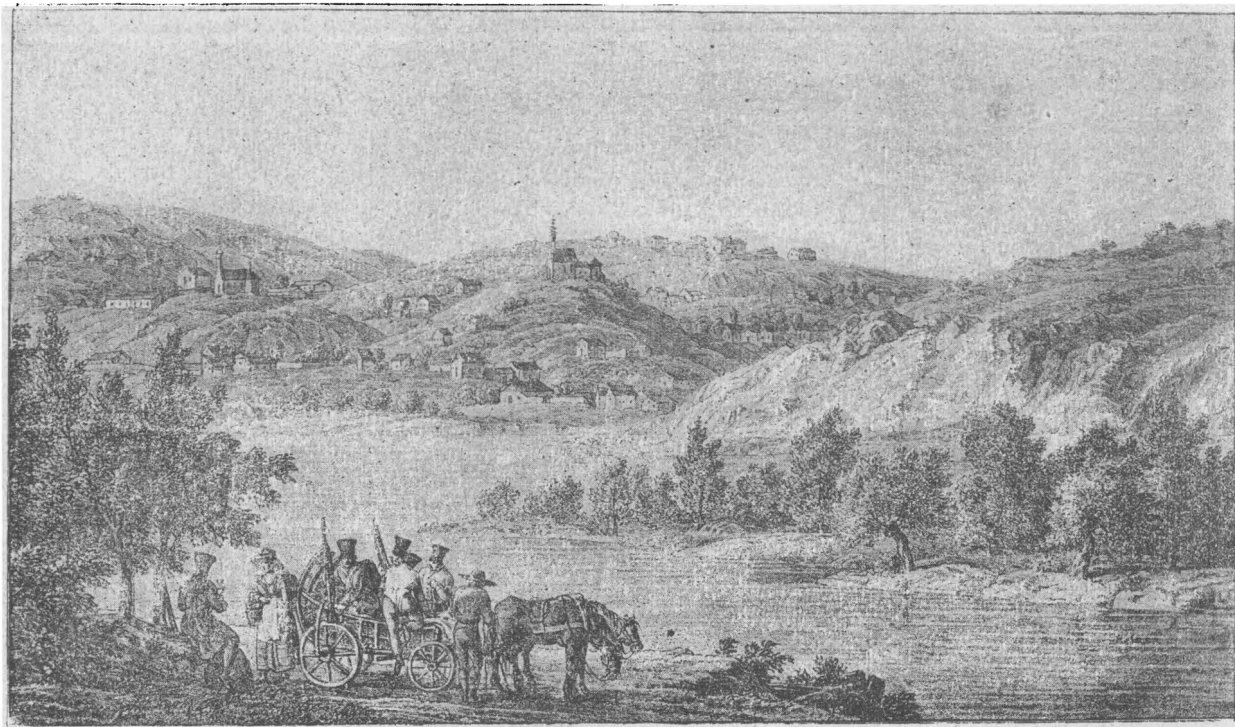
Kutatásaim között a Paksy és Daróczy családokra vonatkozó adatokért Daróczy István kir. törvényszéki elnökhöz fordultam, a ki azután öccse Daróczy Zoltán paksi birtokos kutatásainak alább idézett, nagy készséggel irt és igaz hálával fogadott tanulmányával örvendeztetett meg, melyet mellékelek a X. oklevélben.

Plébániája volt 1424-ben. A mai plébánia alapított 1752-ben, a Schematismus szerint 1745-ben. Kegyur volt Dezséry Rudnyánszky József, ki a templomot is 1749-ben építtette, mely a Szentháromság tiszteletére van szentelve. Kegyur a Vallás-alap.

Plébánosok: Komjáthy Márton 1758—1784. Paczona Ferencz 1784—1804. Laufferbach János 1804—1806. Dobos János 1806—1847. Zalay Ferencz, Büttel Károly

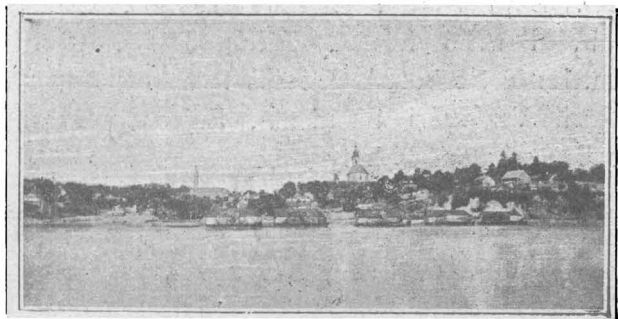
A görög keletiek plébániája alapított 1696-ban. Az itt működött lelkészek névsora: Andrejevics Döme 1778—1788. Popevics Péter 1788—1797. Jovanovics János 1799—1819 Mirkovics Izsák admi-

Duna-Pentele a XVII. században

nistrator 1820—1825. Obrádovics István 1825—1832. Grigics Dragutin 1832—1835. Dimitrievics Vazul 1836—1839. Csuplics Márk 1839—1856. Ergovics Uliszej administrator 1857—1861. Sztepanác sz Simon 1861—1868. Masztanovics Vazul 1868—1884. 1884-től a plébánia nincs betöltve és Jankovics György rác-zalmási lelkész adminisztrálja.

Duna Pentele.

Lakosok 1580—81-ben : Tódor Demjén, fia János, Simon Pál, fia István, Perbege K., Odali István, Kis Demjén, Szécsen János, Lőrincz Imre, fia István, Varga Lőrincz, Csere Péter, Törsik Lőrincz, fia Máté, Törsik Gáspár, Kozma Lukács, Kozma Imre, Kara János, Orbán Ambrus, Orbán Péter, Bota Demjén, Korompa János, Palik János, Bogár Lőrincz (140 birka), Bogár Péter, Sik István, Kozma István, Kis Tamás, Kozma Benedek, fia Imre, Mészáros Mátyás (200 birka), Mészáros Péter, Kis Antal, Kozma György, (200 birka), Fodor György, Kara Máté (200 birka), Kis Gáspár, Nagy Gergely, Kis Lőrincz, Töknei György, Fodor Imre, Hegedüs Imre. 36 ház. Ez összeírás is mutatja, hogy a birkatenyésztés

tés a török hódoltság alatt is a gazdálkodás egyik ágát képezte.

1720-ban. Csobancsai Radomil, Taranna János, Novák Pál, Tolnai Márk, Esztergomi Mihály, Gsobancsin István ifju, Csobancsin István, Csobancsy Mátyás, Hosszu György, Venini Milán, Brotyó Rodován, Adony Száva, Szeduly Zsigmond, Mészáros Mihály, Csobancsy Illés, Pentelei János, Pintér János, Szabó László, Bajó István, Lambigy János, Csobancsin Rudolf, Perkáti István, Ercsy János, Gercsesicz Száva, Latin Neskos, Lajkovics István, Stetin Mihály, Pentelei, Vukovári Szaniszló, Fejérvári Illés, Csobancsi, Szabados Mihály.

EGRES.

Pusztá és Sár-Egres.

A megye legdélibb csucscsáiban fekszenek. Valamikor Alsó- és Felső-Egres volt nevök; amaz Tolnában, emez akkor is Fejérben. A 14-ik században Simontornya tartozékai voltak több tolna- és fejérmegyei községgel együtt.

1324-ből azt őrizte meg róla egy oklevél, hogy Róbert Károly király Simontornyát adja Hencz fiának Jánosnak, azon kiváló és hű szolgálataiért, melyeket a királynak tett, nevezetesen, hogy Tolna vár ostrománál sebet kapott, két rokona pedig elesett. Az oklevél szerint ekkor az adományozott Simontornyához tartozott több tolnamegyei birtokon kívül fejérmegyei Menyőd, Igar, Soponya, mely részben a fejérvári egyházé is volt, továbbá Hörcsök, Hatvan, Besnyő és Egres az átkelő révvel.¹⁾

---

¹⁾ Fejér Cod. Dipl. VIII. 2. 519 1

Hencz fia János birtoklása után 1338-ban Ladányi János fia Gergely bessenyő, Róbert Károlytól visszanyeri Bessenyő, Egres és Hatvan birtokokat, melyeket már ősei birtak. Ezen adat kétségtelenné teszi azt, hogy Egres bessenyő telep volt már azelőtt.¹⁾ Ladányi Gergely után ismét mások voltak Simontornyának és tartozékainak urai, t. i. a Simontornyai Laczkok családja, ugyanazok, a kikről már Battyán történetében szóltam.

1401-ben ugyanis azt mondja Zsigmond király egyik oklevelében, hogy Simontornyát Alsó-Egres tolnamegyei, Felső-Egres, Menyőd, fejérmegyei Igar, veszprémmegyei s egyéb községekkel, melyek egykor Simontornyai Dénes vajda fiác Istváné, Simontornyai Laczk fia István fia Istváné, végre Debregezthi Laczk fiának István fia Miklós vajdác voltak, de hűtlenségük miatt a koronára szálltak, rendkívül terjedelmes oklevelében egész áradozással felsorolt érdemeik jutalmául Kanizsay János esztergomi érsek és kancellárnak és fivéreinek Kanizsay Miklós és Istvánnak, Kanizsai János fiainak adományozza.²⁾

Egyebet nem tudok Egresről. 1696-iki összeírásban, mint Zichy Pál gróf örökösei birtoka fordul elő; Bél Mátyás írott compendiuma szerint részben Zichy János gróf özvegyéé részben pedig Eszterházy Gáspár örököseié volt. Ma a gr. Zichy család birtokát képezi.

Lakosok 1571—72. években Fel-Egres néven a simontornyai szandzsáksághoz tartozván, fejadó alá voltak véve, és pedig ezek: Vasad János, Décsi Márton, Acsa Borbála, Iván István, Somogyi Simon,

¹⁾ Jerney Keleti utazása. I. 264. 1.

²⁾ Fejér Cod. Dipl. X. 4. 48. 1.

Kér György, Kozma György, Balói Pál, Jakab László, veje Borbás Cs. Halován Mátyás, Üрге Péter, Bakos István, Kis Péter, Üрге Vincze, Bakó Mátyás, Halován Pál, Keresztös Péter, Bakos Tamás, Csérdi György, Cserge Péter, Bozót Tamás, Gábor Péter, Vasad Mihály, Nagy Péter, Kis János, Borbás Simon, Málnai Benedek, Horvát Pál. Összesen 30 ház.

1696. évben. Biró: Bakos János, Jobban Pete, Farkas István, Seöreös Mihály, Szabad János, Kovács György, Kerthy István, Tolnaj János, Sebek István, Szüts Adám, Bankó Lőrincz, Lukács István, Csóka Mihály, Borjas Mihály, Seöreös György.

1720-ban Kiss István, Jobban István, Jobban János, Bojas Mihály, Tóth István, Papp János, Kerecs György, Bakos István, Foris István, Kis János, Sáfrány Mihály, Potta György, Vicze Péter.

ELŐSZÁLLÁS.

Herczegfalva, mely aze'ött Ujszállásnak nevezetett. Karácsonyszállás. Mélykut, Venyim s az előszállási uradalomhoz tartozó újabb keletű puszták

Előszállás és a hozzátartozó fentnevezett helyek, melyek ma a zirczi apátság tulajdonát képezik, továbbá Hantos, Sárosd, Gyocha Pál szállása, Ujszállás, Kethpolkarth, Tobali-Szent-Péter, Beszter szállása, Csobak, Ivánka teleke, Kajtor és Jakabszállása képezték egykor az anjoukorban ismert Hantosszéki kunok telepét. Ezen kunokról, családjaikról, szállásaikról munkám I. kötetének 184—203. lapjain kimerítőleg szóltam és figyelmeztetem olvasóimat ezen rész figyelmes olvasására.

Elmondtam ott oklevelek alapján a szállások egész történetét, itt meg a törökkori lakosok fel-

sorolásával jelzem, hogy nem a török hatalmának, hanem a két ellenkirály Ferdinánd és Zápolya idejében esett a kun önállóság áldozatul, a mikor t. i. 1537. május 20-án, Zápolya a Hantosszéknek nevezett hét kun helységet: Előszállást, Karácsonyszállást, Ujszállást, Jakabszállást, Sárosdot, Kajtort és Perkátát a Ferdinándtól hozzápártolt Lechkei Sulyok György pécsi püspöknek és testvéreinek István és Balázsnak adományozta, megvetve a kun privilégiumokat, melyeknek erejénél fogva semmiféle jász-kun birtokot idegennek el nem adományozhattak.

Hogy mégis mi indíthatta Zápolyát, hogy ezt a termékeny földdel bíró Hantosszékot eladományozta: azt határozottan nem tudom; azonban a folytonos pártviszályok korában nagyon valószínű, hogy a hantosszéki kunok Ferdinánd pártjához csatlakozván, Zápolya a miatt fosztotta meg őket szabadságuktól, főleg miután a belviszályok és török hadjáratok nyomorai miatt népességük is megfogyott s 1533. év óta a nádori szék is betöltetlen lévén, nem volt a ki jogaikért sikra szállt volna.

Azonban Sulyokék sem bírták soká az adományozott kun területet. Mert — és ezt szükséges elmondanom — volt I. Ferdinándnak egy érdemében gazdag kiváló hive Horváth Ferencz, kit természeténél fogva közönségesen Nagy Horváthnak neveztek; ez a Horváth az egri püspökség tulajdonát képező Szarvaskő várának volt a parancsnoka, melyet még Bakács Tamás egri püspök és kir. korbátnok Horváthnak hű szolgálatai fejében 16 ezer forintban lekötött. Hogy tehát e vár a püspökséghez újra visszacsatoltassék s Horváth szolgálatai, érdemei és díjazása s egyéb követelései fejében kielé-

gittessék, I. Ferdinánd 1541. jan. 14-én Bécsujhelyen kelt oklevelében a 16 ezer frt fejében Horváthnak lekötötte a kunoknak azon kétszáz jobbágyát, kiket a fentebbi időben Ferdinánd ellen felkelt Sulyok testvérek Zápolya adományozásából birtak, oly módon, hogy mihelyt a kétszáz jobbágyat birtokába adhatja s Horváth egyéb birtokait visszaszerezheti, Horváth köteles lesz Szarvaskő várát a püspöknek visszabocsájtani; ezen kívül elrendelte a király, hogy mihelyt a 16 ezer frt zálogösszeg akár készpénzzel, akár más birtok adományozásával letörlesztetik: köteles Horváth a kétszáz kun jobbágyat a királynak visszaadni.

Ez oklevélben — mondja Gyárfás István¹⁾ — azon kétszáz kun jobbágyról van szó, kiket mint a király magát kifejezi, a fent mult időben Sulyok István és Balázs, a mi pártütőink birtak; és fentebb láttuk már, hogy Zápolya ezen Sulyok testvéreknek a hantosszéki kun szállásokat adományozta; a Ferdinánd király levelének ezen kifejezése pedig: „birtak“ azt engedi következtetni, hogy 1541-ben e kun jobbágyak a Sulyok testvérek birtokában már nem voltak, hanem Ferdinánd seregei által visszafoglaltatván, azok a király rendelkezése alá estek. E két állításból két következtetést vonok le; első, hogy a kétszáz kun jobbágy területe azon terület vala, a mely most a ciszterci rend zirczi apátságának tulajdonát képezi, tehát a mai előszállási uradalom; másodikat pedig, hogy a kétszáz jobbágy területéhez nem tartozott Hantosszék azon része, melynek birtokában Toman hantosszéki kunnak leszármazottjai ugyis mint hagyományos birtokosok századokon át

¹⁾ Jász kunok tört. III. 403. 1.

magukat megtartották, a mely rész t. i. Toman nőágon való leszármazottja a széplaki Bottka, később vétel útján a gróf Eszterházy család és mások birtokába került.

Annyi tény, hogy a hantosszéki kunság Ferdinánd és Zápolya adományozása után teljesen megszűnt, de sőt mint ilyenről többé említés sem tétetik.

Ezen előleges tájékozás után elő áll már mostan a kérdés, mi történt ezután a hantosszéki kétszáz kun jobbágy területét képezett mai előszállási uradalom területével? minthogy a többi volt kun telepek későbbi viszonyaival majd Hantos történetében foglalkozom.

A szerencsétlen mohácsi vész után bekövetkezett török uralom idejében, mely másfél századig nyom t a Dunántúlt, a birtokviszonyok legalább a földes urak tekintetében teljesen feldúlattak. Hogy meddig birta Horváth Ferencz a legutóbbi adományos Előszállás összes területét, vagy mikor kapta azt adománykép a zirczi apátság: nem tudtam kinyomozni.

Annyi bizonyos, hogy a mohácsi vész után a zirczi apátság is javaival együtt, melyek azonban csakis a veszprémmegyei birtokokra, szoritkoztak a világi hatalmaskodóknak esett prédául Először is More László, azután pedig Bakith Pál bitorolta. Később pedig t. i. 1538-ban Zápolya Podmaniczky János és Ráfael testvéreknek adományozta azzal a kötelezettséggel, hogy azt valamely kath. egyházi férfinak adják. — De ezt alig tették meg, mert már Veszprém elfoglalása után az apátsági javak Pápa és Palota várához csatoltattak; és három évtized után Miksa azokat Thury Györgynek

Palota vára hős védőjének zálogosította el, ennek halála után pedig 1575-ben fivéreinek Thury Benedek és Farkasnak 8 ezer magyar forint erejéig kötötte le.¹⁾

Azonban a török kincstári defterek arról tanuskodnak, hogy ugy Előszállás, mint Karácsonyszállás, melyek a budai szandzsáksághoz tartoztak, 1580—81. években rendkívül népesek voltak, s a török kincstárnak nagy jövedelmet nyújtottak. Így például:

„Falu Alsó (Elő) Szállás“-on 60 kapu volt összeírva, melyek után 3000 akcset fizettek. És hogy a földmivelés is virágzó volt, mutatja az, hogy 528¹/₂ kila buza és 375 kila kétszeres után fizettek 1400 akcset. Ezenkívül lencse, borsó, kender, len, bárány, sertés, méhek, fa és széna, mátkaadó és egyebek czimén szinte nagy összegeket, összesen a kapu és termények utáni adóval együtt 21450 akcset, a melyből 60 darab képezvén egy aranyat, kített az évi adó 357 aranyat és 30 akcset.

Emlékeink ez adónemet fejadó vagy kapuadónak, törökül iszpendse, kharads, harácsnak nevezik, és egy helység harácsainak száma alatt azon családfők vagy kapuk számát értik, melyek után fizetendő az adó. Ennek megállapítása pedig vagy népszámlálás alapján történt, mikor a khádik városrészek és utcák szerint jegyezték fel a községek lakóit, vagy pedig kölcsönös egyezség útján a községekkel, hogy hány harácsot képeznek s mily összszegű fejadót fognak fizetni.

„Falu Karácsonyszállás“ szinte népes volt az említett években, és 55 kapu után 2750 akcse volt az adója; 500 kila buza, 400 kila kétszeres, bárány,

¹⁾ A cziszterczi rend 1852. évi Schematismusa

szökevények s a fentebb felsorolt czimek után kitett 17450 akcset, vagyis 290 aranyat.

Adó alá esett még a defterek szerint „Ujszállás pusztá ráják nélkül“ vagyis lakosok nélkül, az a mai Herczegfalva község, mely később lett Ujmajor, azután pedig Herczegfalva; továbbá „Mihály-Egyház pusztá Karácsonyszállás mellett“ és „Szent-Albert pusztá ráják nélkül,“ a mely pusztának ez már uj neve volt.¹⁾

Vissza kell még térnem Ujszállásra, ugyanis miként már munkám I. kötet 184—203 lapjain a „Kunok“ról szóltam, nevezetesen pedig 190 és több más lapon Ujszállást említem, mindenütt, de különösen okmányilag Ozorai Pipó tenetsi főispán 1417. jun. 27-én kelt adománylevelében az mondatik Ujszállásról, hogy ott „Vásáros Boldogasszony“ czimű Sz. Mária templom állt. Ez az elnevezés mai napság teljesen ismeretlen a dedikációkban, úgy mint az összes naptárakban.

Felkutattam az összes ide vonatkozó munkákat, utána néztem Knauz Nándor „Kortanában“, melyben minden régi elnevezés, a régi naptáraknak minden szentje, a Szűz Mária ünnepeknek minden változata benfoglaltatik, de „Vásáros Boldogasszony“ nevezést a Szűz Máriáról nem találtam. Pedig ha divott a magyarnál ez az elnevezés, a minthogy divik ma is a Gyertyaszentelő, a Gyümölcsajtó, a Sárlósat. Boldogasszony elnevezés, mikor mehetett az ki a szokásból és a Szűz Anya melyik ünnepének felelt az meg a régi időkben?

Az első kérdésre nem tudok felelni, de a másodikra igen.

¹⁾ Török kincstári Defterek II. 536—37. l.

Mikor Spanyolországot előzőnlötték a mórok és igen sok keresztényt rabságra fűztek, Nolaskói Péter indítványára Pennaforti Rajmond, és Jakab spanyol király a Bold. Szűz segedelméhez, ki a keresztények segítsége, folyamodtak s létre hoztak egy szerzetet, melynek feladataul tűzték ki, hogy pénzgyűjtéssel a szerencsétlen foglyokat a móroktól kiváltsák, visszavásárolják. S ünnepet is rendelt az egyház, melynek neve ugyan már nem említettik a naptárban, és csakis a papi breviáriumokban van róla Officium. És ennek az ünnepnek neve latinul „Maria de Mercede“ (szept. 24-én). És ezt a merces-t, mely árt, bért jelent, Nagy-Sz.-Gergely pedig irgalmasságnak nevezi, nevezték el a magyarok a foglyok vásárlásánál fogva Vásáros Boldogasszony ünnepének, a fejérmegyei ujszállási kunok pedig az ő templomukat Wasáros Boldogazzon“ templomának.

Örült a lelkem, hogy e régi magyar elnevezést itt felujithattam.

De térjünk vissza az apátság, illetve Előszállás történetére.

Következő években a birtoktalan apátság czíme különféle egyházi férfiaknak adományoztatott. Azonban 1660-ban Ujfalusi Márton kapván meg a zirczi apátságot, ez a Thuri családnak lefizette a 8 ezer forint zálog-összeget, és az apátsági javakat visszaváltotta. De hogy ezekben benfoglaltattak-e a veszprémmegyei birtokokon kívül a fejérmegyeiek is: nem tudom megmondani.

Ujfalussyt Braun Zsigmond követte az apátságban. Ez, terhes lévén neki az apátsági javak kezelése, I. Lipót engedélyével az egész apátságot birtokaival együtt 1700-ban 31 ezer forintért eladta

Kallert Henriknek, a Sziléziában levő henrichovi cziszterci apátnak, és így lett a magyar zirczi apátság a sziléziai henrichovi cziszterci apátság fiókjává.

Kallert után Akkerman Tóbiás, Niklas Antal, Regnard Gergely, Viesner Gellért. Rieger Kandid és Haschke Konstancz henrichovi apátok birták a zirczi apátságot is. És ez utóbbi korában (1763—1778.) értesitenek a feljegyzések arról, hogy ő a fejérmegyei visszafoglalt birtokokra szerzeteseket küldött, hogy gondozzák a hiveket és kezeljék a gazdaságot, és hogy Nagy-Venyimen kastélyt és kápolnát, Előszálláson szinte kastélyt építtetett.

Haschke után következett Weltzl Márk apát. (1778—1790.) Ez Ujmajorban, a mai Herczegfalván plébániát alapított.

Mindezen adatgyűjtésnek az az eredménye, hogy 1763—1778. években az egykori kétszáz kun jobbágy területét, vagyis a mai előszállási uradalmat már a henrichovi cziszterci apátok birták.

Mikor Gloger Konstant tartotta kezében az apáti botot, a magyar kir. helytartótanács közbejöttével a zirczi apátság elválasztatott és függetlenített a henrichovtól és Dréta Antal lett zirczi prior. A váltságösszeg 87 ezer frtban állapított meg; midőn pedig az osztrák szerzetes rendek eltöröltettek és Gloger 1814. jun. 18-án meghalt, 1814. aug. 10-én ő neveztetett ki zirczi, pilisi és pásztói apáttá. És így ment Előszállás a zirczi apátság tulajdonába

Dréta korának volt gyermeke, az absolut irány benne is követőre talált. Apáti perében ezen elveknek hódol és sokszor ütközik össze rendje szellemével. a meghasonlás sok keserűséget okoz külön-

ben magas szárnyalású lelkének A magyar művelődés történet azonban mégis örök érdemül fogja betudni mindenkor, hogy a hármás apátság: Zircz, Pilis és Pásztó egyesítését keresztül vitte és a ciszterci rendet a székesfejérvári, pécsi és egri gimnázium átvételével és ellátásával, a fejérvári és pécsi gimnáziumok építésével tanítórenddé emelte s így a hazai nevelés és oktatás áldásos tényezőjévé avatta.

A 18-ik század első negyedében még nem volt annyi tagja a zirczi apátságnak, hogy fejérmegyei birtokain a lelkipásztorkodást átvehette volna s így annak lakosait, cselédségét a dunaföldvári Kapisztrán rendü Szt. Ferencziek gondozták. Miként 1727-től vezetett anyakönyveik bizonyítják, Előszálláson kívül Hedhjas (Hőgyész), Pentele, Földvár, Solt, Apostag, Izsák, Sz.-Iván, Kis-Venyng, Bölske, Baracs, Badós, Baracska, Nagy-Venyng, Kömlőd, Egyháza, Szent-Márton, Kakasd, Vadas, Rác-Almás, Bogárd, Sismánd, Kis-Hantos kath. hiveinek ők voltak lelki vezetői. Hol egyik, hol másik atya vette talpa alá a földet, keblébe az oltári szentséget, kezébe a breviáriumot és sz. olvasóját és ment faluról falura, pusztáról pusztára, földél alá fogadta a protestáns ügy, mint a katolikus, a vendégszeretet szent volt mindenki előtt, aztán ment tovább, hogy a hol betegre talált, megadja neki a feloldozást és az Üdvözítőt, aztán megkeresztelje a csecsemőket, megáldja a szerető szívek szent frigyét a házasságot és eltemesse a halottakat. Ezt tették azok a földvári barátok három vármegyében abban az időben, a mikor sem püspök nem gondozhatta a hiveket, sem papok nem voltak a faluk rég elpusztult plébániáin. Ezt

tették a moóri kapuczinusok, a kik a megye északi részét járták így be, miként több plébánia anyakönyvei bizonyítják. Ez volt feladatuk a fejevári Mariánusoknak is a székvárosban, úgy mint annak környékén.

És mikor a legujabb időben új rendszabályok alá vonták őket, ezeket a hervadhatlan, hazafias és apostoli érdemeket senki sem említé meg róluk a történelem számára.

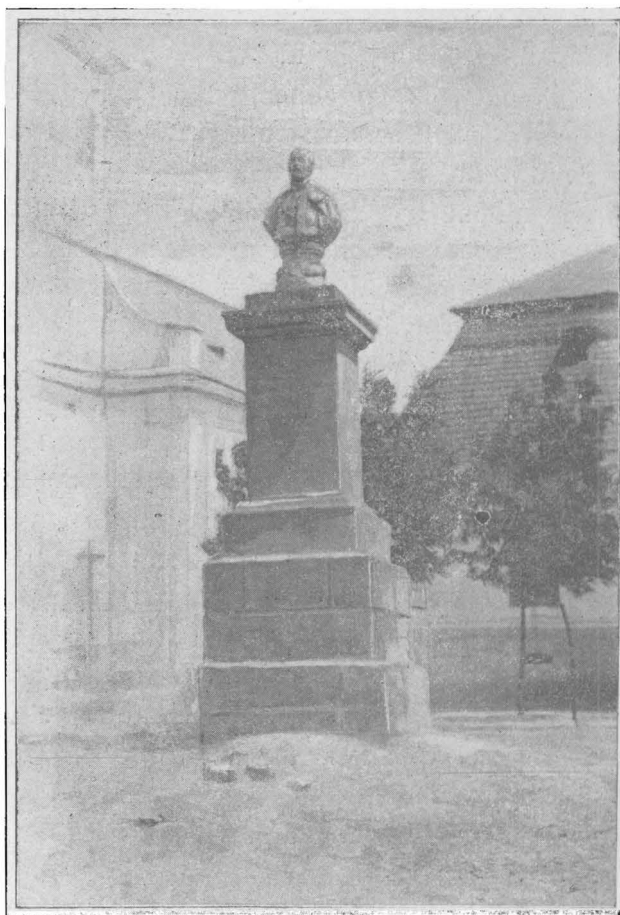
Megemlítem hát én. És miért is ne tenném? hisz kötelességem is. Hisz a mozgalom, hogy az a nagy alak, ki Hunyadi Jánosnak fegyvertársa és lelki-atyja, barátja és pajzsa volt, Kapisztrán János az anyaszentegyház szentjei közé avattassék, Fejérmegyéből indult meg. Fejér vármegye főispánja Ujlaki Miklós irt Itália egyházi és világi fejedelméhez Palotáról levelet 1460-ban, Judika vasárnapján, kérve és sürgetve őket, hogy az Isten előtt életében és halálában dicső férfiú szentté avattatását előmozdítsák.¹⁾

Az előszállási diszes plébánia templom a Bold. Szűz tiszteletére 1779-ben készült el, miként a szentély ivezetén látható chronosticon mutatja: CUM GAVDIO ORTVS VIRGINIS BEATAE CELEBRATVR. De 1839-ben megújittatik.

A templomot nyomban követte az iskola és a tanítói lakás.

Herczegfalván, mely a kunok idejében Ujszállás, később Ujmajor nevet vett fel, 1488-ban szinte épült templom Sárlos B.-Asszony tiszteletére és alapított lelkészség. Ujmajor nevét 1811. ápril 9-én tartott uriszék alkalmával József nádor Herczegfal-

¹⁾ Kaprinai II. 407. 1.

József nádor emlékszóbra Hercegfalván

vára változtatta, a mely intézkedést a plébánia téren felállított mellszobor felirata ekként örökitett meg:

József Cs. K. Ausztriai Főherceg M. Ország palatinusa Tanácsából Herczegfalva MDCCCX. Eszt. épülni kezdett. Melynek örök emlékére Dréta Antal Zircz, Pilis és Pásztói Apát itt emlék képet emel MDCCCXVIII. Eszt.

Szóval a rend mindent megtesz a hitélet és iskoláztatás s népnevelés érdekében, mert az iskolákat a lelkeszségek szemefényének tartja. A század elején épült három tanterem helyett, ma már ötben folyik a tanítás, minden pusztán van tanító. Az előszállási iskola mutatóványai a székesfejérvári orsz. kiállításon (1879.) általános feltűnést keltettek Trefort Ágoston vallás és közoktatásügyi miniszter sas szemét nem kerülték el és elismerőleg nyilatkozott róluk. A kiállítás ítélő bizottsága pedig az iskolaszéknek diszoklevelet küldött.

A herczegfalvai német ajku lakosság a bakonyi birtokokból telepített ide.

Az előszállási plébániához tartoznak: Antalmajor, Gulyamajor, Györgyszállás, Kelemenhalom, Kis-Karácsonszállás, Ménesmajor, Nagy-Karácsonszállás, Robertvölgy, Előszállási és Nagy-Karácsonszállási szőlők.

A herczegfalvai plébániához pedig a következő puszták, u m.: Herczegfalva pusztja, Alsó- és Felső-Sismánd, Bernátkut, Felső-, Kis- és Nagy-Venyim, Határvölgy, Kakasd, Mélykut.

Előszállási kath. lelkészek 1766-tól kezdve: Szabady László, Roszenekker Imre, Pap Károly, Herszman István, Zack Tóbiás, Fittler Imre, Mittermayer Jakab, Korporics Mór, Hollenda Lajos, Hor-

váth Márton, Acsay Zsiga, Fittler Imre, Pákozdy Román, Szabó Krizosztom, Hanák László, Fux Marián, Horváth Amand, Hegyi Péter, Nagy Rókus, Horváth Amand, Petresits Lajos, Horváth Simon, Simon Róbert, Ihász György, Török István, Faddy Kristóf, Simon Róbert, Vagovics Bertus, Torma Izidor, Supka Jeromos, Pillmayer Marcellin, Károly Irén, Gruber György, Dombay János, Mészáros Amand.

Herczegfalvai lelkészek 1787-től Concider Dávid, Zack Tobiás, Mittermayer Jakab, Korponics Mór, Fabó Mihály, Hochenecker Benedek, Lux Menyhért, Fittler Imre, Horváth Dani, Dornis Gáspár, Türr Benedek, Schill Athanáz, Edlinger Titusz, Tibold Özséb, Rázga Balduin, Gebauer Izidor

Előszállási lakosok 1580—81-ben: Torla (Tozla) Gál, Tozla Gáspár, Gazdik György (150 drb. birka), fia György, Gazdik Gergely, fia János, Telek Mihály, fia Imre, Telek Lőrincz, Torádi Imre, fia Pál, Józsa László, Gazdik János, Kecskés Mihály, Meri Bálint, fia Pál, Petercsi László, Csata Pál, fia Lukács, Karamos Albert, fia Gergely, Magyar Ambrus, fia Mihály, Tót Ambrus, fia Miklós, Duna János, Kasnyai Fábián (60 birka), Osta Albert, Osta Tamás, Telek Péter, Torla Benedek, Toria János, Magyar Mihály (125 birka), Kuti Orbán, Marka János, Sebestyén András, Csere Albert, Somogyi Balázs, Geren . . . Cseh Imre, Cseh Lőrincz, Öteki Ferencz, fia Tamás, Béni Péter, Tót Simon, Sajka Máté, fia János, Tarsa Péter, fia János, Tóth Sebestyén, fivére Bertalan, Major László, Hegymegi Benedek, Magyar Balázs, (100 birka), fia Balázs, Katona Balázs, Öteki Gergely, Czece János, Pavka Bálint, fia Mátyás, Pavka

Péter, Bertalan Miklós, Öteki Imre, fia Benedek, Öteki György, Kazti Kálmán, fia Miklós, Öteki Jakab, Gazdik Pál, Tatár Lőrincz, Kaszab Gáspár, fia György, Rátó Máté, Hura István, Onda Gábor, fia János, Szabó Benedek, Egyet Tamás, Sebestyén Mihály, György István, Tót János, Tár György. 60 ház és 19 ifju.

Karácsony-Szállás. Lakosok 1580 – 81. Kara Mihály, Márházi Gáspár, fia Imre, Nagy Mihály, Mórincz Imre, Kálmán Albert, másik Kálmán Albert, Pósa Mihály, fia Benedek, Nagy Mihály, Koczka Gellért, Koczka Lőrincz, Vitálos Bálint, fivére Jakab, Vitálos Mihály, Besteri Bálint, Besteri Imre, Szabó Jakab, Botka János, Botka György, Lőcs György, Fekete Mihály, Mocsár István (200 birka), fivére Balázs, Kara Tamás, Kara Gergely, Marcsák Gergely, Ozvár Máté, fivére Gyenes, Egyed Ambrus, fivére Gergely, Tinó Borbál, Csorba Lőrincz, fivére Márton, Bódos Ambrus, Ozvár Bálint, Csotár Jakab, Márton István, Vitálos Fábián, Somogyi Balázs, Somogyi István, Tót Balázs, Szaladi Lukács, Darabos András, Darabos Gergely, Borbás István, Bernát Márton, Darabos Ágoston, Gál Bálint, Szabó Fábián, fia Miklós, Mester Gergely, Mátyás Tamás, Vitálos Péter, Nagy Lőrincz, fia Demjén, Botka György, Botka István, Kárcsi Ambrus, (25 birka) Gyenes Gergely, Gyenes Fábián, Vitálos Fábián, Antal Mátyás, Gyenes Benedek, Benedek mester. 55 ház és 6 ifju.¹⁾

A birtokos rend Supka Jeromos és Vajda Ödön apátok áldásos működését Békefy Remig bőven ismerteti rendje Emlékkönyvében.

---

¹⁾ Török kincstári Defterek II. 536—537 1

ERCSI.

Agg-Szent-Péter, Rác-Szent-Péter, Pesnyő, Ujfalusi régen Szent-Margitszigete, Rohoda, Sörkevár, Göböljárás.

Községünk a megye keleti szélén Batta és Adony között a Duna jobb partján terül el. Története a Duna balpartján, a mai ujfalusi félszigetben, de egykor az Ercsihez tartozó határon állt monostor történetével fűződik össze és így az Árpádok korából való adatokat a monostor emlékei szolgáltatják. Azonban van egy adat arról is, hogy Ercsi már Sz. István korában létezett; mert mikor a szent király a bakonybéli apátságot 1037-ben megalapította, javadalmai között megemlíti az ercsii halászatot is, melyre kedvező terület kínálkozott akár a Dunán, akár az Ercsitől délre elterülő mocsaras lapályon, mely adományozást 1246-ban megerősíti IV. Béla is.¹⁾

1166. III. István király idejében az ország nádori székét Tamás töltötte be, ennek tulajdonítják, hogy a Duna balpartján, Ercsinek átellenében, a révnél, hol az alapzatok ma is láthatók, egy monostort

¹⁾ Fejér Cod. Dipl. IV. 1. 412. 1.

épített, sőt okleveles bizonyíték van arról, hogy a monostornak adományozta a vaáli tizedet, a mit azonban IV. Béla 1269-ben kelt oklevelében érvénytelennek jelentett ki.¹⁾

Hogy melyik rend számára alapított az ercsii kolostor, Fuxhofer-Czinár-féle *Monasterologia*²⁾ tévedése után, melyben az állittatik, hogy a Karthauzi rend számára alapított, IX. Gergely pápa 1238-ban az esztergomi érsekhez intézett levelére támaszkodva, határozottan állithatom, hogy nem a Karthauziak, hanem a Sz. Benedek rend számára alapított. E levélben ugyanis világosan kifejezi a pápa, hogy miután a magyar király a legujabban Magyarországra jött Karthauzi rendet megtelepíteni kívánja, de a rend tagjai alkalmas lakásokat nem találnak, kéri a pápát, hogy róluk gondoskodják és a Sz. Benedek rendjének a szigetben álló elpusztult ercsii monostorát engedné nekik át. Elrendeli ennél fogva a pápa az esztergomi érseknek, hogy a Karthauzi rend tagjait az ercsii monostorba helyezze be, azon egyházi személyeket pedig, a kik ott volnának, vegye fel a Karthauziak közé, vagy ha azok közé belépni vonakodnának, őket saját szerzetük más kolostorába utasítsa.³⁾

Ez az oklevél tehát világosan bizonyítja, hogy a Sz. Miklósról czimzett ercsii monostor eredetileg a Sz. Benedek rend számára alapított.

Van ugyan II. Andrásnak egy 1213-ban kelt oklevele, melyben a Sz. Miklós ercsii szigetét a topuszkai cziszterci rend apátjának adományozza. (XI. Okl.)

---

¹⁾ Fejér. Cod. Dipl. IV. 3. 498. 1.

²⁾ II. 93. 1

³⁾ Árpádkorj új Okmt. II. 87 1. és Theiner Mon. Eccl. Hung. I. 164. 1.

ez az adományozás, bár korábbi keletű IX. Gergely pápa 1238-ban kelt intézkedésénél, nem ingatja meg főntebbi állításomat, legfeljebb arra hagy következtetni, hogy az ercsii apátságot a Sz. Benedek rend üresen hagyta, nem lakta és nem használta. Üresen hagyta pedig valószínűleg azért, mert a beözönlött tatárok ezt is feldúlták, lakosait leöldösték és elpusztították.

Nincs is adatunk arra, hogy a Sz. Benedek rend valamikor az ercsii monostort visszafoglalta volna; de adományozás következtében beleültek a cziszterciták.

Ugyanis 1253-ban IV. Incze pápa ír a topliczai cziszterci apátnak, hogy miután a Sz. Miklósról czimzett ercsii monostort a tatárok annyira elpusztították, hogy azt az esztergomi érsek (Vancsai István), kinek joghatósága alatt a monostor áll, még a tatárok elvonulása után sem népesíthette be Karthauziakkal: meghagyja az apátnak, hogy oda a topliczai czisztercitákból telepítsen.¹⁾

Ennyi az egész, a mit a Sz. Miklós tiszteletére szentelt ercsii bencze apátságról tudok. Hogy meddig bírták a cziszterciták és mily viszontagságok között, arról oklevéli tudósítás nem jutott az utókorra IX. Bonifác pápa 1400. decz. 16-án kelt levelén kívül, melyben „az ercsii szigeten álló cziszterciták monostora templomának bucsut engedélyez.” (XII. Okl.) Rupp Jakab²⁾ annyit állít, hogy 1499-ben ez apátságban perjelség czim alatt a Sz. Ágoston remete szerzete telepedett le, de ő sem tudja, kinek a pártfogása alatt és mily eredménnyel és valószínűk

¹⁾ Fejér. Cod. Dipl. IV. 2. 178. 1.

²⁾ Magy. Orsz. helyr. tört. I. 254. 1.

tartja, hogy a következő század elején ezek is odahagyták a kolostort, minthogy az apátság világi egyházi férfiaknak adományoztatott.

Ugyanis 1523-ban mint apát Balázs, a pécsi káptalan olvasó kanonokja fordul elő, ki ez évben új királyi adományozás következtében kapta meg Ercsi községét.

Mielőtt a község történetére térnék, helyén valónak tartom az ercsii apátok névsorát közölni, melyet nagyrészt a királyi könyvekből merítettem.

1537. Illés volt az apát.¹⁾ A török hódoltság alatt mint igen sok egyházi intézmény és javadalom, úgy ez az apátság is teljesen elpusztult és csak czime maradt fenn, melylyel azután egyes világi papok ékeskedtek. A következő kinevezésben az mondatik, hogy az apátság hosszú ideig volt üresedésben.

1671-ben Salucci Oktavianust nevezte ki Lipót király.²⁾

1676. jun. 17. Chrisay ker. János.³⁾

1684. jun. 26. Ruota Domonkos gróf.⁴⁾

1685. jul. 19. Kun László veszprémi éneklő kanonok.⁵⁾

1695. ápril. 12. Csanaky Mihály veszprémi kanonok.⁶⁾

1711. Ribics Márton József győri kanonok.⁷⁾

1718. jul. 3. Vukanics Lőrincz János somogy-megyei sz.-keresztii pleb.⁸⁾

¹⁾ Rupp id. m. I. 354. l.

²⁾ Országos Levélt. Liber Reg. II. 255. l.

³⁾ U. o. 331. l.

⁴⁾ U. o. II. 465. l.

⁵⁾ U. o. 509. l.

⁶⁾ U. o. III. 206. l.

⁷⁾ U. o. IV. 68. l.

⁸⁾ U. o. 297. l.

1722. jan 23. Mack Mátyás pozsonyi kanonok plébános, kit Szász Keresztély Ágost bibornok ajánlott.¹⁾

1741. szept. 15. Mattatics Péter zágrábi kanonok főesperes.²⁾

1753 jul. 22 Salbeck Károly kalocsai oldal-kanonok.³⁾

1776. ápril 22. Az előbbinek szepesi püspökké történt kineveztetése után Gradicsay József perlaki pleb. Zala megye.⁴⁾

Az apátság czime ma is adományoztatik. Birták azt Királyhegyi Farkas Ferencz székesfejérvári nagyprépost, azután Keszler Ferencz szatmári kanonok

És most vegyük fel ismét a község történelmének elejtett fonalát. A tatárpusztítás után ugy látszik ismét föltámadt hamvaiból, a gondos IV. Bélát itt találjuk 1266-ban, itt keltezi ugyanis levelét IV. Kelemen pápához, melylyel Demeter esztergomi főesperest igazolás végett Rómába küldi, hogy a pápát engesztelje ki.⁵⁾

1270-ben pedig V. István király járt Ercsiben, itt adja ki ugyanis, azt az oklevelet, mely Sadáni Péter és Jakus birtokairól szól.⁶⁾

A földmivelés is virágozhatott már e század végén, mert hisz a veszprémi püspök, kinek az egész egyházmegyéjében járt a püspöki tized, azt, t. i. az ercsiit, kesziit, sz.-endreit, nyékit és tatait 140 márkáért bérbe adja 1294 ben Kunch comesnek⁷⁾

Ezen apróbb adataink után igen hosszú időre

---

¹⁾ Országos Levélt. Liber Reg. 395. 1.

²⁾ U. o. V. 171. 1.

³⁾ U. o. 475. 1.

⁴⁾ U. o. 568. 1.

⁵⁾ Fejér. id. m. IV. 3. 342. 1. és Theiner I. 282. 1.

⁶⁾ U. o. V. 1. 52. 1.

⁷⁾ U. o. VII. 5. 532. 1.

elhallgatnak krónikáink és okleveles irataink Ercsi történetéről.

Csak is a török hódoltság idejéből szedhettem össze néhány adatot, mely azért mégis érdekel birhat a történet kedvelőkre.

Mihelyt a török elfoglalta Székesfejervárt, s meghódoltatta a vidék lakosságát, azonnal védelmi állapotba helyezte magát. Szandszákságokra osztván fel a hódoltságot, megyénk részben a budai, részben a fejérvári szandszákság között oszlott meg. Megyénk-ből a budaihoz tartozott Ercsi, Érd, Vaál és Csáberény; a fejérvárihoz Csókakő, Battyán és Bogárd, mely helyeket aztán palánkokkal, fatörzsekből készített kerítéssel vettek körül, a palánkokba őrséget helyeztek, összeirták a falu népét, és minden kigondolható adó alá vették

De elmondtam ezt már munkám II. köt. 273—275. lapjain. Itt csak Ercsire vonatkozólag szólok.

1562-ben Ercsi, Vaál, Doboz, Iváncsával és több más pestmegyei helylyel, egy külön hűbér jövedelmi terület volt, s Ercsi ez évben 8483 akcsét fizetett a török földesurnak.¹⁾

1570—71-ben Ercsiben, más néven Armanca faluban összeirt, s 16 házzal birt magyar lakosok nevei — kik fejadót fizettek — ezek voltak: Gyenes Máté, Bolgár István, Hegedüs Tamás, Tóth Benedek, Tarla János, Gyenes Péter, Varga Benedek, Koros Márton, Koros László, Cselei Balázs, Balázs K. Tamás Bolgár, Vincze Benedek, Vincze Lenárd, Korda István, Bolgár Tamás, fejenként 60 akcsé-vel.²⁾

1580—81-ik összeírás szerint pedig következő-

¹⁾ Török Kincstári Defferek I. 145 l.

²⁾ U. o. II. 410. l.

kép voltak Ercsi lakosai, mint a budai szandzságba kebelezett falu népe adózás tekintetében fölvéve:

Miklós Lőrincz, Hadas Pál, Sáros Vincze, Gál Péter, Miklós János, Tót András, Gazdik Benedek, fivére Bálint, Gazdik Tamás, fia Ambrus, Szegődi Benedek, Halász Miklós, Oros Bálint, Zobán Demjén, Zobán Ambrus, Miklós Borbás, fia Demjén, Varga Péter, fia András, Varga Imre, fia István, Telek Benedek, Szarka Gáspár, Tár Gergely, fivére Boldizsár, Miklós Balázs, Miklós Máté, Markus Máté Összesen 23 ház.

Jövedelem 4500 akcse, és pedig a következő czimek után: 23 kapu, 20 kila buza, 12 kila kétszeres. Borsó és lencse, méhkas tized, kender, len, tiz dunai malom, must, hordó, mátká adó, fa, széna, gyümölcs, kert, rét, vásár jövedelem és haltized után ¹⁾

1627—28. évben már csak 2 ház volt Ercsiben adó alá véve. ²⁾ 1633—34-ben pedig 5 ház. ³⁾

Az 1628—29. évben a feljegyzések szerint az ercsii párkányban 87 ember képezte a török őrseget. ⁴⁾

Az ercsii palánk javításához más községek is járultak, így tudjuk, hogy 1642-ben Körös város Garabant Istvánt és Borbély Pétert küldte Budára az ercsii palánk karó végett. 1644-ben szinte ezen ügyben ment Garabant István Budára Olay béghez. 1645. évben végre az ercsii palánkhöz kért 70 szál fáért Olay bégnek Budára Katona Benedek és Szijártó János deák Körös részéről 30 forint 50 denárt vitt. ⁵⁾

¹⁾ Török kincst. Deft. II. 554. 1.

²⁾ U o. II. 711. 1.

³⁾ U. o. II. 729. 1.

⁴⁾ U o. I. 425. 1.

⁵⁾ Török magyarkori tört. emlékek I. 98. 111., 118. 1.

Ezek az összes feljegyzések a török hódoltság idejéből.

Azonban annak az országnak, mely Budáról Eszékre vezet, az a része, mely Érd és Ercsi mellett elhalad és az a föld terület, mely Érdet és Ercsit környezi, a pártoskodás korából, nemzetünk legönzetlenebb és legdicsőbb hőse Hunyadi János életéből, még később pedig a török hatalom megtörése idejéből nagyon emlékezetes eseményeknek volt néma tanuja. Hadd mondjam el azokat, legalább a mikor a szántóvető földmives és az iparos, földes ur és a szegény, lelkész és tanító elmereng a mult emlékein, jusson eszébe meggyénk nagy költőjének szava: „megfogva bár de törve nem“ . . .

Mikor a nemzet nagyjai pártokra szakadtak Albert özvegye Erzsébet királyné és Ulászló között, s egymás ellen fegyvert fogva Garai az alsó részeken féktelenkedett: Hunyadi János indult meg Budáról Garai megfenyítésére. Szegszárdnál találkoztak, ott álltak egymással szemben. De mielőtt összezsapna a két magyar sereg, Hunyadi János személyes találkozóra s az ügy békés elintézésére kéri Garait.

Az önhitt ember visszaizen: ha csak szájjal szándékuk vitézkedni, hiába jöttek. Nagy tüzzel csapott össze a két magyar sereg, mintha két ellenséges nemzet kívánna egymáson diadalmaskodni. Hunyadival volt Ujlaki Miklós és egy lengyel főúr; Garaival Harapkói Bothos András, Koroghi Filpes János és Tamási Henrik. Garai seregét szétverik, Bothost futtában összevagdadják, Tamási fogságba esik, Garai és Koroghi megmenekülnek és midőn Hunyadi az alvidéket Ulászló hűségére szorította: ugyanaz az

országut volt szemtanuja a győző diadalmas hazatérésének is.

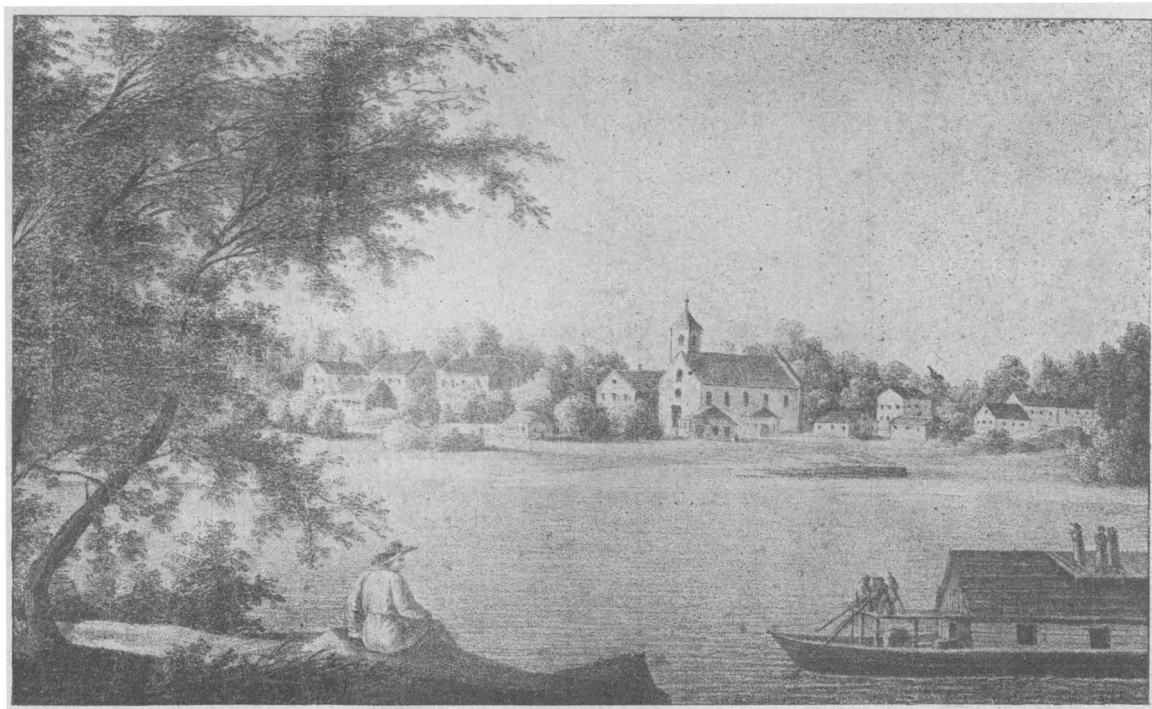
1444 ben egy még fényesebb diadalmenetet látott Ercsi és vidéke. Ugyanis bevégeztetvén a balkáni diadalmas hadjárat, melyben maga Ulászló király, Hunyadi János és György rácz fejedelem, no meg Julián bibornok is részt vett s a melyben Hunyadi magának és a magyar fegyvereknek örök dicsőséget szerze, nevét pedig oly félelmessé tette, hogy a török anyák siró gyermekeiket is jövetelének említésével igyekezének elcsitítani: a győzelmes sereg Buda felé ezen az uton tért vissza. Elöl vitték a keresztet, ezt követték a győzelmi jelek, az ellenségtől elvett fegyverek és zászlók nagy számmal, azután jött 4 ezer fogoiy, ezek között 13 vezér. Ulászló a zászlós urakkal és azok dandárjaival, Hunyadi János, Ujlaki Miklós, Palóczi Liazon, Czudar Simon Marczali Imrével, a lengyelek közül Sczekoczin Péter, Schamotuhi Péter, Vojniczki Pál Tarnov Jánossal, végre Julián bibornok, György rácz fejedelem és a keresztesek több vezérével.

Festői látvány lehetett ez a diadalmenet és midőn Budához közeledtek, a király és kísérete leszálltak paripáikról s gyalog mentek a Szent Szűz templomába, maga pedig Ulászló, fogadása szerint mezitláb és a sziv hálájától lelkesedve felharsogott a „Téged Isten dicsérünk!“¹⁾

Egy nevezetes haditényről, a keresztény seregek fényes győzelméről kell itt megemlékeznem, melyet Lotharingi Károly vívott Ercsi és Érd között a Buda felmentésére közeledő Szulejman pasa fővezér serege

---

¹⁾ Teleki-Hunyadiak kora I. 357—58. 1.

Ercsi a XVII-ik században.

fölött. Hammer-Purgstall ¹⁾ szerint jul. 22-én, Károlyi Árpád ²⁾ említése szerint jul. 21-én.

A mint t. i. hírül vitték a portyázó előörsök Károly herczegnek, hogy Suleiman pasa fővezér egy hatalmas sereggel Ercsihez érkezett, Károly herczeg azonnal elébe sietett, hogy őt feltartóztassa és Budavár felmentésében megakadályozza. A török sereg az ercsii dombháton táborozott. Károly azonnal megtámadta és úgy megverte, hogy elfoglalt tőle 12 lobogót, két tábori kürtöt, sok szép paripát és tábori sántort, ezen kívül pedig zsákmányul ejtette a főhadvezér tábori nagy selyem zászlóját, mely 8 öl hosszú, 4 öl széles volt, vérvörös színű, középső részén Omár két élű kardja látható az Islam hitvallásnak ezen szavaival: „nincs Isten, csak az Isten és Mohammed az ő prófétája“ és „a legkegyesebb és legirgalmasabb Isten nevében.“ E zászlót diadalmasan vitték Budára, onnét pedig a bécsi Sz. István templomba, a honnét később a polgári fegyvertárba került, a honnan ma is hirdeti, hogy mily hatalmas egy keresztény sereg, ha összetart.

Még egy epizódot mondok el, mely Ercsi multjához fűződik, csakhogy a hős, kinek e hadi tény a legtöbb újabb történetíró tulajdonítja, nem Batthyány Ádám gróf vice-generális, hanem miként Thaly Kálmán alaposan kimutatta, ³⁾ Esztergomi Bottyán János a későbbi híres kurucz tábornok vala.

Midőn 1686. jun. havában Buda ostromára a munkálatok megkezdődtek, Abdurrhámán pasa, hogy feleségét, háremét és gyermekeit és más előkelők

---

¹⁾ Geschichte des Osmanischen Reiches VI. 4'8 1.

²⁾ Buda-Pest visszavétele.

³⁾ Századok 1884. évf. 604. 1.

is nejeiket, úgy ezer asszonynépet, arany és ezüstjüket, úgy szinte sok drága selyem szövet málhát biztosságba helyezze, 20 bárkára rakta, hogy éjjel a Dunán Belgrádba küldje. A menekülők és kíséretük török lovasok, kik a jobb parton mentek, Ercsiig érkeztek és a falu átellenében levő mai ujfalusi szigetnél kötöttek ki. Ugyanekkor Bottyán és Bercsényi Adony felé küldetének, hogy a várnak neta-lán segedelmére jövő hadakat szemmel tartsák. A török asszonyok kísérete, — miután őket az ercsii palánk lovasainak gondjaira és őrizetére bízták, Fejérvár felé indultak, de mindjárt Ercsinél megütközött velök Bottyán és Bercsényi és kardra hányta őket, azután lementek a Dunára és átkelve a kis szigetre, foglyul ejték mind a 20 bárka szállitmányát.

Egy eddig ismeretlen nevű, de magas rangu és nagy összeköttetésekkel bíró osztrák katona, tehát egykoru, Buda ostromának történetéről naptárt irván, melynek czime: „Beschreibung was beij Belagerung Ofen Anno 1686. passirt hat.“ Ez eseményekről junius 22-ike alatt ezeket írja.

„Eine Parthey von Hussaren, hat in der Insul St. Margaretha gegen 20 von Ofen geflüchtete, beladene Schiff, mit Mann, Weib und Kindern bekommen, welche mit ehesten hieher gebracht werden sollen.“

Pár nap mulva, jun. 24-ike reggelén megérkezett a budai táborba maga a szerencsés expeditió vezére Bottyán kapitány, és Lotharingi Károly herczeg fővezérnek személyes jelentést tőn, vele jött egynéhány a nyert zsákmányból immár tarka-barka selyembe bársonyba öltözött sajksás hajdu is, kiknek

keleti pompájú öltözetét az egész tábor bámulta. És ezt június 24-ikéről így festi az idézett naplóíró:

Den 24. Juny. Ist Herr Rittmeister Budiani (Bottyán) zu Ihre Durchlaucht dem Herzog von Lothringen kommen, und hat von seiner gemachten Parthey Relation gethan, aussagend, dass seine Leute auff den obgemeldten Schiffen eine umbeschreibliche Menge Kaufmanns-Waaren, Geld und andere Sachen bekommen, dass sie nicht gewusst, wie solche mit fortzubringen und schätzen sey? Die Ducaten und andere Müntz haben sie in Hauben und Mützen zusammen getragen; die Heyducken so auf zwei Tscheuken Ofen vorbey ihnen nachgejaget (a komáromi naszádosok) sind mehreren theils in Tamaschken (Damasken) und Seyden bekleidet zurückgekommen, und zwar in sovielen unterschiedenen Farben, dass sie Ihnen wie Comoe-dianten vorkommen, — wie auch drei davon allhier im Lager gesehen worden. Die Dragoner, so mit commendiret gewesen und etwas zu späth darzukommen, haben gleichfalls den dritten Theil der Beuthe mit Ihnen genossen; und berichtet gedachter Herr Budiani (Bottyán) weiter, dass wenigst über 1000 Türken, so in Adoni (Adony) sich salviret niedergemacht, 100 Weiber aber zu verkaufen und 15 Türken zum examiniren gefänglich genommen worden.“

Tehát nemcsak sisakokkal, süvegekkel halomra hordott tömérdek arany- és ezüstpénz és leirhatatlan sokaságu drága keleti selyem kelme, perzsa szőnyeg és egyéb sok becses holmi esett itt prédául és nemcsak 100 előkelő török hölgyet, köztük Abdurrhman budai pasa feleségét és háremnőit fogta el

Botthyán János, hanem Adonynál az ezek kiséré-
tére kirendelt több mint 1000 főnyi török katona-
ságot is levágatta, mint ime az egykoru napló
feljegyzéseiből megtudjuk.

Batthyán János e hadi tényét Horváth Mihály,¹⁾
Szalay László²⁾ Hammer-Purgstall³⁾ és Thaly Kál-
mán⁴⁾ munkáiból füztem össze, kik között az utóbbi
az egykori névtelen német napló jegyzeteiből is
idézett. És midőn ezt tettem, nem csak Ercsi mult-
jára akartam ez időből is világot vetni, hanem tettem
azért is, hogy azon történetiróknak kik az esemény
helyéül Sz.-Margit szigetét mondják, t. i. Wagnernek
Lipót udvari historikusának,⁵⁾ a névtelen német
napló írójának, kiket Thaly Kálmán is idéz, végre
Hammer-Purgstallnak igazat adjak. Igazat adjak
pedig Thaly Kálmán azon igen menthető tévedésé-
vel szemben, hogy ő „Századok“-beli közleményé-
ben valahányszor a források ezt az ercsii Sz.-Margit
szigetét említék, azt mindig Csepel szigettel helyes-
bitette. Nem a Budapest fölötti Margit szigetét
állították ezek az esemény helyéül, mert ez ellenkez-
nék is az összes helyi viszonyokkal, hanem állitot-
ták azt a szigetét, mely Ercsi átellenében, ma már
a Csepel szigettel majdnem egészen összenőve,
s attól csak az alsó részben egy kis holt Duna
által elválasztva terül el. Ennek a félszigetnek nyu-
goti, tehát az öreg Duna keleti partján, az uradalmi
vadász lak előtt állt egykor a Sz.-Miklósról czimzett

¹⁾ M. or. Tört. VI. 164. 1.

²⁾ M. Orsz. Tört. V. 325. 1

³⁾ Id. m. VII. 470. 1

⁴⁾ Századok 1884 évf. Énekes epizód Buda 1686-iki vivásának
történetéből. 604. 1

⁵⁾ Hist. Leopoldi Magni. I. 689 1

bencze apátság, és ezt a szigetet nevezték a XVI. XVII. században Szent Margit szigetének, miként Fejérmegyének 1699-ben az ercsii hajdan Sz.-Margit sziget birtokjoga ügyében tartott, s alább közlött tanukihallgatása eléggé bizonyítja. Tettem végre e kitérést azért, hogy az elfeledett, az ercsii földes uraktól jogtalanul elfoglalt és ezek által a közönség emlékéből kitörült Sz.-Margit nevet közhasználat céljából a nép ajkára visszahelyezzem, a szigetnek visszaadjam

Fenntebb, t. i. az ercsii apátok felsorolása előtt ejtettem el a község birtokviszonyainak fonalát. Lássuk már most a későbbi birtokosok történetét.

Az ercsii uradalom tisztartói irodájában volt abban az időben, mikor én még tétényi lelkész voltam egy iratsomag elhelyezve, mely valószínűleg a muraszombati levéltárból lett részint lemásolva, részint eredetben becsatolva. Ezeket másoltam én akkoriban le, Wlassics Nándor tisztartó ur szivességéből; és ezek az okiratok vezetnek bennünket Ercsi történetében 1590-től majdnem a legutóbbi korig.

1590. decz. 25. kelt oklevél szerint Ercsit, Agg-Szent-Pétert, Ujfalut, másképp Novajt Dombay Benedek birtokában találjuk. A Dombay családról azt tudjuk, hogy bizonyosan a tolnamegyei Dombavárt bírták, vagy legalább is ettől vették nevüket. Dombay Pál ugyanis mint tolnamegyei birtokos említették 1495-ben.¹⁾ Ugyan ő valamint Dombay Miklós is követek voltak az 1505-iki országgyűlésen²⁾ Dombay Pál és László az országnagyok közt említettnek az 1747-ik országgyűlés végzésében³⁾

¹⁾ Engel Geschichte der Nebenländer I. 133. 1.

²⁾ Tudománytar, Ujfolyam VI. 63. 1.

³⁾ Teleki Hunyadiak kora II. 54. 1.

Ercsi 1590. évi földesura Dombay Benedek és neje Borhy Ilona, hogy Görög Jánostól fölvelt 1800 magyar frt kölcsönüket visszatéríthessék a győri káptalan előtt történt felvallás szerint a fent nevezett, s Fejérmegyében fekvő Aggszentpéter és Ujfalu másképp Novay, valamint Pestmegyében fekvő Ercsi községek felét nemes Torkos Jánosnak, ugy-szinte Dallos Pál és hitvесе Dorottjának és mindkét nemű örököseinek ezer magyar forintban zálogba adják. (XIII. okl.)

A birtokba iktatást Báthory István országbíró 1591-ben kelt nyílt parancsa folytán 1592-ben szinte a győri káptalan teljesíté; de nem ám a helyszínén, hova az akkori időben a töröktől való félelem miatt nem mehettek, hanem Komáromban. A kiküldött kanonok Matkovich György sz. Adalbertről czimzett prépost, a királyi ember Baracskaí másképp Pálffy István vala, fejérmegyei tanuk pedig acsaí Király László, és felső-csuthi Barkó Máté (XIV. okl.)

Ez időtájban — miként fentebb a törökkori jegyzések mutatják, nevezetesen az 1580—81-iki összeírás szerint még magyar lakosai voltak Ercsinek s volt ipara, tiz dunai malma, földmívelése, szőlő-termése, gyümölcs termése, méhészete és vásárjai, a melyek jövedelmei után a török spáhinak évenkint 4500 akcset adóztak, a mi 60 akcset számítva egy magyar aranyra, 75 darab aranyra rugott.

A birtok tehát a Dombay, Torkos és Dallos családok birtokában volt 1592-től fogva, de ugy látszik a háborus időkben teljesen elpusztult, mert a fentebbi török feljegyzések szerint 1627—28-iki évben már csak 2 ház volt Ercsiben adó alá véve, 1628—29-ben pedig 5.

1629. decz. 29-én kelt okirat szerint úgy látszik, hogy ez időben telepedének meg a mai ráczajkuak elei; mert ezek küldöttei Szigeti Lukács és Tamás vajda mentek Győrbe, hogy ott Dallos János és Torkos Péterrel, valamint Bodonhelyen tartózkodó Dombay Pállal a jövő évtől kezdve fizetendő jobbágyi illetékekre nézve megalkhassanak. (XV. Okl.)

Az 1630. év junius 1-én pedig így irnak már a földesurak: „Mi Dombay Pál a tekintetes nemzeti és nagyságos Gróf ur Nádasdy Pál urnak bizonyos számu Bodonhelyi lovas vitézeinek főhadnagyja, Dallos János a nemes Győr vármegyének vice Ispánja, Torkos Péter, győri városi bíróság viselt főtanács és nemes ember, hogy a pusztaságot épségre konvertálják, Pest vármegyében levő Ercsy faluhelyüket, mely a sok zürzavarban és hadakozó időkben elpusztult volt, ujonnan szállítottuk meg a régi szolgálatra és adózásra, ily ok és conditió alatt, t. i. hogy mostantól fogva ennek utánna valamennyi ház felépittetik, minden háztól minden házas személy adót adjon két magyar frtot annuatim, a Szent-György napján felét, Szent-Mihály napján ismét a felét“ stb. Aztán minden két ház adjon egy itcze vaját, uri ajándékot, a tanyából pedig minden öreg renden levő halakból a negyedrészt s mindezt vigyék fel oda, a hova az urak parancsolják. (XVI. Okl.)

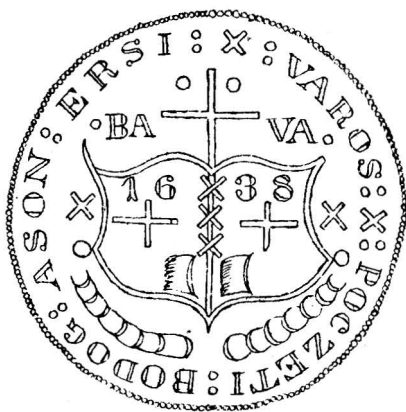
1631. jul. 22-én keltezve hívják az Alsó Sz. Péteren megtelepedni szándékozó rácz jobbágyokat Győrbe, hogy ott megegyezzenek a szolgálmányok iránt. (XVII. Okl.)

Az egyezség megkötöttet, s a csatolt okirat,

melyben úgy az ercsii, mint a szentpéteri (Agg- és Rácz-) jobbágyok szolgálmányai, és a jobbágyok nevei hiven fel vannak jegyezve, azt is feltünteti, hogy a jobbágyok között török zsoldosok is voltak. (XVIII. Okl.)

De nem csak magyar földesuraiknak fizettek a telepedett jobbágyok adót, hanem a török bégéknek is, a kik között az egész megye különféle arányban mint hűbér fel volt osztva. Így adóztak az alsó — vagyis rácz-szent-péteriek Musztafa bégnek, a ki ennek a pusztának akkor török földes ura volt. Egy levele maradt fenn, melyben ő valóban emberséges módon ír Dallos János és Torkos Péterhez, kérve őket, hogy miután velök a jobbágyok nem tudtak az adóra nézve megalkudni, elégednének meg annyival, a mennyit ő neki fizetnek, t. i. minden háztól 1 frt és 50 pénzt évenként, mivel hogy szegények. Annak okáért kéri ő kegyelmeiket, mint jóakaró ur szomszéd barátait, emberségünkért, tisztességünkért, barátságunkért, hogy ebben maradjanak meg . . . hadd gyarapodjanak, hiszen jobb édes szomszéduraink, emberek éljenek rajta, hogysen mint más erdei vadak. stb. (XIX. Okl.)

Azonban úgy látszik a magyar urak nem sokat adtak „Musztafa bég, Bicske, Alcsut és Gyuró faluk földesurának“ levelére, mert 1642. jan 10-én Ercsi város jobbágyai Szapáry András és Torkos Péter magyar földesurakhoz intézett levelökben nagyon panaszkodnak, hogy a Farkas rácztól felküldött 40 tallért és két papucsot (uri ajándékot) csak 28 tallérban nyugtatták a mit az Istenért ne cselekedjenek velük, mert azt is a töröktől vették föl uzsorára, a szegénységre. stb. (XX. Okl.)

Ercsi város pecsétje 1638.

A levél zárlatán a mellékelt pecsét maradt fenn, mely azt jelzi, hogy ezidőben Ercsi mezőváros volt és a mint a mai plébánia temploma, úgy akkor az egész község a B. Asszony védelme alá volt helyezve.

A következő levélben 1642. márcz. 11.

Szapáry András, mint földbirtokos társai megbízottja arról értesíti az ercsii jobbágyokat, hogy adójukat 100 tallérre emeli, mert hát immár szőlőhegyük is jól szolgál, s van miről adózni, a mellett az előbbeni adókból is adósak maradtak 80 frttal, hat papucsos és hat kapczával, azt is nagy szerdára Dobozitól felküldjék fogyatkozás nélkül, mert különben kárt vallanak stb. (XXI. Ökl.)

Hasonlóképen ír az alsó-szent-péteri jobbágyoknak ugyanazon keltezéssel Révkomáromból, a midőn ezek adóját 50 frttal emeli. (XXII. Ökl.)

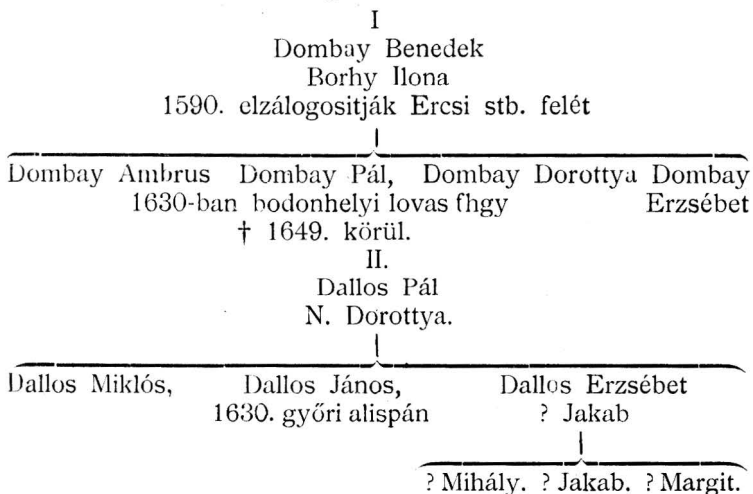
De valóban száналmas érzést kelt az a levél, melyet az alsó-szent-péteriek Torkos Péter, Dombay Pál és Szapáry András földesurakhoz írnak 1644. ápril. 27-én, s a melyben elpanaszolják nekik, hogy daczára, hogy adójukat évről évre megadták, nem tudják még is, honnét legyen az ő romlásuk? Ime az elmúlt héten a katonák és a hajduk falunkat felgyújták, némelyek közülünk megégtenek, némelyek még a szűzleányzók is fegyverrel levágattanak, némelyek rabságra vitettenek és a mi édes marháink,

melyeket az uraságtoknak szárnyai alatt kerestünk, egy lábíg elvitettének . . . (XXIII Okl.)

Ez az utolsó levél, mely szerint Ercsit és tartozékait Dombay Pál a tulajdonképeni birtokos utódja, Torkos Péter, az egyik zálogos birtokos — mert a másik zálogos birtokosról Dallos Jánosról már nincs szó — végre Szapáry András — 1644. ápril 27-én — birták.

Dallos János birtoklásának csak 1637-ig van nyoma a jövedelmeket kimutató oklevélben. A Dallos család tehát kihaltatott s helyébe lépett Szapáry András, ki Dallos Jánosnak 1637-ben Győr megye alispáni székében is utódja lett. Mi jogczimen birta Szapáry András, nem tudom megmondani, de azt tudom, hogy mint pozsonyi kir. kamarai tanácsos 1650-ben fia Péter számára kir. adománylevelet nyert Ercsi, Rácz-Szent-Péter és Besnyő birtokokra, melyek a fentebb említett Dombay Pál kihalása czimén jutottak királyi adományozás alá.

És most lássuk a birtokos Dombay család és a Dallos és Torkos zálogos birtokosok családfáit:

III.

Torkos János

N. Anna.

Torkos István.

Torkos Péter, Torkos István, Torkos Benedek
1630. Győr
városi tanácsos

Torkos Imre, Torkos Erzsébet, Torkos Krisztina.

Előfordul még egy Torkos András és fia Máté.

Mikor Szapáry Péter a Dombay család kihalásával adományul kapta Ercsit és tartozékait, bizonyosan kifizette a zálogos birtokosoknak a zálogösszeget s birtokba vette az egész ercsii uradalmat. Ő volt az, a ki török fogságba esett s Hamza bég Érden eke elé fogatta és szántatott vele. Ez eseményt elmondom Érd történetében.

A győri káptalan 1660-ban kelt levele szerint Szapáry Péter bizonyos egyezségekre is kelt testvéreivel Miklóssal, Katalinnal, Fehérpataky Ráfael kir. pecsétőr feleségével és Judittal, Farkas Andrásnéval a jövedelmeket illetőleg. És pedig Ercsi és tartozékaira nézve úgy, hogy Ercsi, Besnyő és Rácz-Szent-Péter a kir. adománynál fogva legyen Péteré, de két év múlva Rácz-Szent-Péter és Besnyő osztassék fel közöttük, a leányoknak nem lévén jussuk hozzá, hanem lévén rajtuk 500 frt, ennek felét a lányok Péter kiszabadítására fordítják.

„Vagyon — mondja a levél — Kartsay uramnál 12 összezáró aranyos pohár czápa formára való 100 tallérban zálogba, melyet Szapáry Miklós uram a magáéból minél előbb tartozik kiváltani, melyet kiváltván négyfelé osztani, avagy a melyik kezéhez

akarja venni, a többbit pénzül kifizetni tartozik, melyben vagyon 258¹/₂ lat. (XXIV. Okl.)

Birtoklása idejében volt Eszterházy István Csepelsziget ura, ki a szigetbeli lakosokkal mint a szomszéd birtokosokkal békében élt. De 1695-ben Heisler császári tábornok 25 ezer frtéért magához váltotta, ennek halála után pedig Savoay Jenő herczeg vette meg 85 ezer frtéért s mindkettő, vagy legalább is tisztjeik erőszakosak voltak a foglalásban úgy a ráczkeveiek, mint a szomszéd Szapáry Péter iránt. Ez utóbbitól foglalta el erőszakkal a már sokszor említett Sz.-Margitszigetet és attól alább elterülő, ma már a ráczkeveiek birtokában levő Besnyő szigetet. Szapáry Péter tehát 1695-ben Fejérmegyéhez folyamodott s ez ki is küldte Albert Benedek szolgabíró, hogy hallgassa ki a tanukat, kinek tulajdonát képezi voltaképen az Ercsi átellenében levő sziget, melyen templomromok is állanak? Az igen érdekes vallomások azt bizonyítják, hogy az mindig Ercsihez tartozott. (XXV. Okl.) Minek következtében Szapáry Pest megyéhez is folyamodott, hogy tiltsa le Heistersheimbi Heiszler Donátot a Sz.-Margit — máskép ercsii sziget használatától s e végett Pest megye alispánja Sötér Ferencz kiküldé a helyszínére Fittos Ferencz szolgabíró s Kocziány György esküdtet, kik tisztükben február 2-án el is jártak. (XXVI. Okl.)

Hasonlókép járt el 1694-ben Fejérmegyénél Szapáry Péter nevében Eölbey Péter meghatalmazott Heisler Donát özvegye ellen, a besnyői sziget érdekében s a megye ki is küldötte Miske István alispánt és Vörös János szolgabíró, de Visnyoczky Vit Antal az özvegy képviselője az eljárásnak ellentmondott. (XXVII. Okl.)

Ugy a felhozott oklevelek, mint a mai állapot arról győz meg bennünket, hogy a Szapáry család elvesztette a Sz. Margit — később ercsii — ma meg már Ujfalusi sziget birtokjogát, valamint az alább fekvő Besnyő nevű szigetet is, mely ma már nem szí et, és a ráczkevei határhoz tartozik, minthogy a XXVIII. oklevél szerint 1699-ben Pest megye küldöttjének sem engedtetett meg, hogy az ujfalusi lakosokat kihallgassák. (XXVIII. Okl.) És midőn 1780. szept. 30-án az esztergomi káptalan Mária Krisztina királyi herczegnőt, Albert kir. herczeg hitvesét beiktatta a ráczkevei uradalomba, tehát az elősorolt birtokok közt az „ujfalusi szigetbe“ is: az iktatás ellen tiltakozók között, nevezetesen a Zetényi Klobusiczky, Hugyói Farkas, gróf Buzini, gr. Keglevich Ádám, Beleznay-Gellérth. Nagy Sámuel és neje Fáy Kata, Szunyogh testvérek, nemes tassi Tassy testvérek, Galanthai gr. Eszterházy István és Tormássy-Szeles-Csethe-Hajós családok között¹⁾ a Szapáryak nem fordulnak elő.

Egyik Szapáry ugyan — mikép a mellékelt fogalmazvány tanusítja (XXIX. Okl.) írásilag megkereste ugyan Mária Krisztinát, hogy barátságos uton adja neki vissza ugy az ujfalusi — mint a besnyői szigetet, de kérésének eredménye nem volt.

Ezekből láthatjuk, hogy Dombay Benedek által 1590-ben fele részben elzálogosított Agg-Szent-Péter egyik részébe letelepített ráczok alapíták a mai Rácz-Szent-Péter nevű pusztát. Láthatjuk, hogy miután Besnyő, a mai Alsó- és Felső-Besnyő nem foglaltatik Dombay Benedek zálog ügyletében, valószínűleg azt Dombay magának tartotta az elzálogosított bir-

¹⁾ Magdics Ist. Ráczkevei Okmánytár 195–210 l.

tokok másik felével, s csakis családja kihalása után kapta Szapáry Péter Besnyőt is adománykép; láthatjuk, hogy miután az oklevelekben az ercsii uradalomhoz tartozó mai puszták, t. i. Szinatelep, Rohoda, Bevár, Malonta, Göböljárás stb. nem emlittetnek, azok sokkal későbbi keletűek.

Az adományos I Szapáry Péter után még csak három nemzedék birta az ercsii uradalmat, u. m. II. Péter, III. Péter, és ennek fia Vincze, kinek csak két leánya lévén, vele a Szapáryak ezen ága kihalt. Ennek nővérét Juliannát nőül vette br. Lilien József, br. Lilien József leányát pedig nőül vette Vásáros-Náményi br. Eötvös Ignác, kinek br. Eötvös József 1848. és 1867. vallásügyminiszter és Eötvös Dénes voltak fiai. Ez a Dénes vette meg gr. Szapáry Vinczétől Ercsit (XXX. Okl.)

És most mielőtt az utolsó oklevelet mellékelném, álljon itt a Szapáryak családfája azon mellékággal melynek leszármazottja, t. i. br. Eötvös Dienes birtokába vette, s a Szina br. családnak ismét eladta Ercsit.

Czapáry György
Asszonyfalvy Anna
esküdtek 1552 körül.

Szapáry István győrmegyei
dikátor, Fábián Anna.

Szapáry László	Szapáry András győrmegyei	Szapáry Mihály
Néma pusztán	alispán, Csath Anna esküd-	† 1659. körül.
1588.	tek 1615. körül, 1644-ben	
	még birta részben Ercsit.	
	† 1658-ban.	

I. Szapáry Péter Szapáry Katalin Szapáry Judit Szapáry Miklós
 Egresdy Zsófia 1-ör Fejérpataky Farkas András 1600.
 elh. 1662 körül. Ráfacsné
 1657 - 61. török 2-or Rodostics
 fogságban. 1687- Ferenczné.
 ben kapta Kéry
 családtól a mura-
 szombati uradal-
 mat. 1690-ben
 báró.

Juliana
 Majthényi
 Gergelyné.

Sz István, Sz. Miklós. Sz. Krisztina, Sz Magdolna II. Sz Péter
 szül. 1691.
 Balassa Te-
 réz, 1722-
 ben gróf.

Sz. István

Sz. József Ádám III. Péter Ignác, Mária Terézia gr. Sz. János
 1-ör gr Haller Erzsébet gr Erdődy
 Julianna Anna
 2-or gr. Batthyá-
 nyi Izabella
 Ezekből szár-
 mazik a ma-
 élő gr Sza-
 páry család.

gr. Szapáry Vinceze Sz Julianna
 sz. 1763. † 1851. br. Lilien Józsefné
 1-ső neje gr. Gais-
 ruk Klemi
 2. neje gr. Stürgkh
 Mária
 br. Lilien Anna
 † 1858.
 Vásárosnáményi
 br Eötvös Ign.-né

1-ső nejétől Antonia
 sz. 1796. Welsers-
 heim Leopoldné,
 2-ik nejétől Krisz-
 tina, sz 1824 gr.
 Ballet Latour Ká-
 rolyné
 Gr. Szapáry Vinczé-
 ben tehát kihalt az
 Ercsít birtokló flág.

Vásárosnáményi br. Eötvös Dienes
 br. Eötvös József sz. 1817. 1841-ben
 szül. 1813 szept. 3. megvette Ercsít és
 neje Rosty Ágnes 1845-ben eladta
 br. Sina Györgynek.

Br. Eötvös Dénestől 1845-ben megvásárolta br.
 Sina György, utánna birta fia br. Sina Simon György,

a kinek neje Dézsánfalvi Gyika Ifigénia volt Sina György bárónak csak három lánya maradván, közülök Anasztázia, Wimpffen Viktor grófné örökölte Ercsit és Érdet, halála után pedig Ercsi Szigfrid grófra szállt, a ki nejével gr. Stockau Francziskával mai is birja,

A Sina családról, melynek férfi ága a haza, tudomány, közmívelődés, és gazdaszat kárára oly korán kihalt, meg kell említenem a következőket.

Br. Sina Simonnak öregatyja Sina Simon György a XIX. század első negyedében, mint dúsgazdag ember jött Törökországból Magyarországra, s itt birtokot szerzett, meghalt 1822. aug. 3-án, 58 éves korában. Első nejével N. Irénnel nemzé 1785. nov. 20. György Simont, ki miután a kincstártól kapta temesmegyei Hódost, Kizdiát, Orczidorfot és Kalatsát továbbá gróf Hoyostól temesmegyei Rittberget, br. Brentánótól 1814-ben trencsénmegyei Teplicskát és Beszterczét, gr. Eszterházy Károlytól szintén 1814-ben Tolnamegyében Simontornyát és herczeg Dichtrichsteintől, Ausztriában Rapoltenkirchent megvette volna, 1828-ban Thodosi és Kizdiai előnévvel magyar báróságra emeltetett.

A jószágyszerzés ezután még nagyobb mérvben folyt. 1832-ben Ausztriában a Manerbach, Gförf, Farafeld állami uradalmakat szerezte meg.

1835-ben gr. Illésházy, trencsényi, baáni, és Morvaországban brumovi uradalmait járultak vétel-utján az előbbiekhöz.

1836-ban megvette gróf Taaffetól Morvában a misliborziti, 1837-ben az államtól a vellehradi uradalmat

1838-ban Kevermesi Tököly Pétertől Temesben megvette Blumenthált, Csanádban Kevermest.

1839 ben Károly főhercegtől Ausztriában megszerezte Leopoldsdorfot, Csehországban az államtól Podjebrádot.

1842-ben gr. Fesztetich testvérektől a tolnai uradalmat vette meg. 1843-ban Trencsén megyében Bossányi Simontól a messeni urodalmat. 1844-ben gr. Hunyaditól Somogyban a simongáti, hg. Wasától Morvában az eichorni, gr. Ugartétől a rossitri, Károly főhercegtől parsitzi, gr. Zichytől Győrmegyében a szentmiklósi és leideni uradalmakat;

1845-ben br. Eötvöstől az ercsii, 1847-ben gr. Eszterházytól pozsonymegyei Semptét, gr. Zichytől Somogyban Magyaratádot, gr. Bombellestől Tolnában Kajmokot, végre gr. Viczaytól a gödöllői uradalmat vette meg.

Ennyi rengeteg ingatlan mellett az ország legelső birtokosainak egyikévé lett. Nevét hirdetik a budapesti lánczhid oroszlánainak alapzatán levő feliratok, és maga a lánczhid, melynek egyik létesítője volt. Meghalt 1856. május 19-én Bécsben, 73 éves korában.

Egyetlen fia Simon György báróval magam is többször érintkeztem. és jótéteményeinél fogva mindenkor mint nemeslelkű főúr áll lelkem szemei előtt. Az érdi esperesi kerületben — az ercsii, érdi, — és a báró által alapított pusztai iskolák termeinek, tanonczainak és tanítóinak évenként új felszerelést, tanszereket, és jutalmakat osztatott ki uradalmi tisztjei által, és midőn egy ízben a diósi előljárássággal felmentem hozzá, kérve, hogy a templom építésben gyámolitaná a hiveket, betetőzéskor kifizetendő 500 frt utalványozását ígérte.

Tagja volt a magyar tudományos akadémia

igazgató tanácsának, s hazafias nemes indulattal hozott temérdek adománya között első helyet foglal az a 80 ezer frt, melylyel a magyar akadémia alapjához járult.

Nejével dézsánfalvi Gyika Ifigéniával elhalt György fián kívül nemzé Katalint, herczeg Ypsziantirét, Anasztáziát, gróf Wimpffen Viktornét, Irént, Maurocordatosz herczegnét.

Báró Sina Simon.

Wimpffen Victor gyermekei voltak Hedvig, gróf Zichy Ágostonné, Szigfrid és Simon. E két utóbbi közül az első Ercsit, a második Érdet örökölte és gróf Wimpffen Szigfrid nejével Stockau Francziska grófnéval úgy Ercsi községnek, mint összes uradalma népének úgy erkölcsi mint anyagi tekintetben valóságos

védangyalai. Buzgóságukat hirdeti az a százezer forintba került diszes templom és paplak, melyet alsó-bese-nyői pusztájukon építettek.

Egyházi tekintetben is Ercsi már régen kiváló hely volt. Temploma és plébániája után az 1332. és 1337. évi pápai adózók összeírása szerint Mihály pap 3 garast fizetett.¹⁾

Az 1641. évi telepítési oklevélben a telkes jobbágyok között meg van nevezve a „pap háza,” a mi plébániára vall.

Templomáról azt mondja Pauer János²⁾ hogy azt Szapáry Péter építette. Ha I-ső Péterről állítja, úgy elfogadom állítását, mert ennek birtoklása idejére esik az a templom építés is, melynek bevételi és kiadási jegyzéke maig megőriztetett a budai kapisztrán rendű szent Ferencziek kolostorában s a melynek másolatát volt szives velem közölni Farkas József ercsii plébános.

Ezen jegyzék szerint Bulaics Markus szent Ferencz rendi bosnya áldozár mint ercsii plébános úgy maga mint prokuratora Radonovics Péter által 1698-ban gyűjtést eszközölt, az Ercsi faluban építendő Nagyboldogasszony templomára.

Nagyon érdemes volna e jegyzéket egész terjedelmében közölni, mert sok benne az érdekesség. Azonban takarékoskodnom kell a helylyel, így csak egyes pontjaira hivatkozom.

A legbőkezűbb adakozó 200 frttal Kollonics bibornok érsek vala, ki ablakokra is 17 frt 50 krt adott.

---

¹⁾ Jelen munka III. kötete, 1-ső lap.

²⁾ Hist. Dioec. Albareg. 468. 1

Frank Ferencz Lipót dunaföldvári postás

adott	8 frt — krt
Radich János dunaföldvári harminczados	12 frt — krt
Szent Gály György adonyi póstás . . .	13 frt 90 krt
Bácskai gyűjtés	106 frt 10 krt
Budai gyűjtés	50 frt — krt
Érdi „	15 frt 13 krt
Tökölyi „	19 frt 50 krt

A Nagyboldogasszony napján tartott

első ünnepi szentmise alkalmával	
a hivek oblatuma	18 frt 35 krt
Szücs Péter „győri kálvinista ur“ adott	8 frt — krt
Kelepecz Mihály ercsii póstás . . .	12 frt — krt

Az adakozó többi ercsii lakosok névsorát az 1698. évi lakosoknál közlöm.

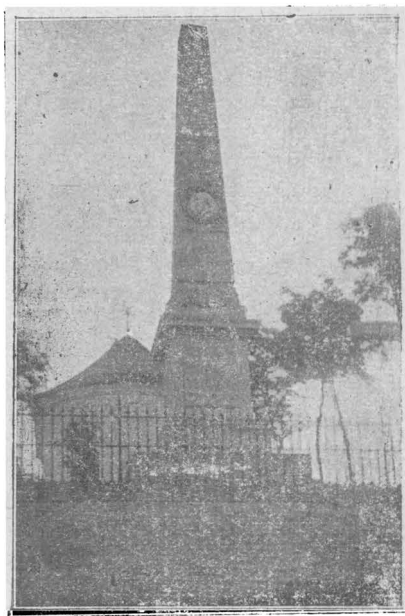
A gyűjtés jegyzékének másik részét a „kiadások“ sora képezi. Ezek között előfordul Miklós kőműves, ki a templomot építette. Összes munkadíja volt 322 frt 20 kr, melyet 13 részletben kapott meg. A kőfaragó mester pedig kapott 4 frt 50 krt az ajtó fölé vésett föliratért. De e fölirat ma már nem látható.

Jellemző, hogy ezen időben még szokásos volt a „Pellengér“ felállítása is és pedig a templom előtt; ezen pellengér-oszlop felállítása került a kiadások jegyzéke szerint 1 frtba. Pellengér-oszlopok voltak Fejérvárott is, miként e város történetében megemlítém, s ezek a fejérvári pellengér-oszlopok, melyekhez a bűnösöket kötözték, ma is a városház udvarában hevernek.

Az ercsii templom javára begyűlt alamizsna kitett az 1699. május 28-án lezárt számadás szerint 705 frt 19 krt, a kiadás pedig 701 frt 48 krt.

A számadást hitelesítette Budán 1699. május 26. Maytin Udelrik Benedek budai városi jegyző, valamint Ercsi község előjárósága és pedig névszerint: Keczanovics Balázs bíró, Chicha Miklós mult évi bíró, Bochkay György Kokich János, Bulátovich Mihály, Czekmarovich Vitus, Radich János, Gollich István, Veresich János. Elchick Ábrahám esküdtek és Radánovics Péter templom gondnok. Mivel járult hozzá Szapáry Péter gróf? a jegyzék nem említi.

Vásáros Náményi Eötvös József báró siremléke a Sz. Mária kápolna előtt

Régi képünk szerint a régi templom a főutca sorában állt, tehát a kép még a XVII-ik század végéről való, s az építési jegyzék már a mai impozáns templomról szól, mely a község legmagasabb pontján nagyban emeli a község festői szépségét.

Van a községen kívül északra a magas Dunaparton egy kisebb kápolna is a Bold. Szűz tiszte-

letére, ezt Szapáry Julianna Szapáry III. Péter gróf leánya, br. Lilien Józsefné építette 1828-ban. Messze vidékről jár ide a kath. hivek serege, a Boldogságos Szűz közbenjárásáért esedezni; s a kápolna keleti oldala árnyékában találta meg Eötvös József báró nagy szelleme is az ő porhüvelyének nyughelyét, hogy várja az örvendetes feltámadás örök dicsőségét

A part oldalán pedig egy kutacska csergedez, melyet régente a vontató hajósnép keresett fel s rakta oda filléreit a szegények számára, kérve ezek imáját is, hogy az Isten őrködjék fölöttük, miként hajóikon is ez volt a rendes felirat: „Isten velünk“, „Isten nevében.“

A mai plebánia Pauer János idézett munkája szerint 1702-ben alapított. Az idézett templom építési számadásban pedig a gyűjtés rendezője Bulaics Márk szent Ferenczrendű bosnya áldozár magát a falu plebánusának írja

Azokról a barátokról, a kik 1767-ig végezték itt a lelkipásztorkodást, hallgatnak a krónikák, pedig ezek azok, a kikről már az I. kötet 405—6. lap szóltam, hogy 1712-ben az egész Fejérmégye területén — kivéve az érdi és ercsii franciskánust, meg a moóri kapuczinust — nem volt kath. pap, ki a lelkiekben a hívőket kiszolgáltatta volna, a miért is a megye közönsége 1712. évi követi utasításában meghagyja Meszlenyi János alispán és követnek, hogy kövessen el mindent, hogy ezen bajok mielőbb orvosoltassanak. De hát felkutatta ezek neveit Farkas József ercsii plebános az anyakönyvekből, és én itt adom őket az utókor hálás emlékének. Bulaics Marcus, Vares János, Viszoky Antal, Gránitz Péter, Mathievics Jakab

Jorsics Simon, Gregorevics Péter, Kokics Antal, Topálovics Márton, Imre nevű páter Pécsről, budai Xivkovics Lőrincz, ez volt az utolsó capistranus barát.

1762. ápr. 17-én világi papok vették át a plébánia vezetését Plébánosok: Farkas István Novák Pál, Jantschki János, Almási Rudics József, Schusztér Károly, Radnics Imre, Glavák Ferencz, Farkas József.

A lakosok neveit 1570—71. és 1580—81. évek-ből: már elmondám fentebb. Ezek mind magyarok voltak, de a török hódítás korában elpusztult a falu kardra hányattak, vagy elszéledtek a lakosok, pusztán maradt a határ, s csak 1630-ban telepedtek meg a mai illír ajkú lakosoknak elei s névsoruk olvasható az oklevélben.

1720. évi lakosok: Babics János, Vucsenovics Simon, Bókonics Illés, Márton, Lifter Miklós, Radics János, Bornovics János, Bulatovics Jakab, Gohér István, Bosnyiák Márk, Elesicz Ábrahám, Verhis Gergely, Szüszics Márk, Grupija István, Grupija Márk, Dercsics Illés, Royosics Mátyás, Merkovits Márton, Merkovics György, Horváth Miklós, Horváth Vittus, Vachis István, Vajchis Márk, Epics Péter, Rabovnic Mária, Kovácsovics István, Allys R. Pánti, Krivics Ferencz, Szarka György, Szarka Lőrincz, Vucsenovics Bertalan, Vucsenovics Mátyás, Arkocsevics János, Grubicsa János, Erköcsövecz István, Csesznik Márton, Koriczmics Tamás, Jerebicicz Lőrincz, Juranovics János, Bosnyiák István, Volár Mátyás, Volár Illés, Bánovics Antal, Buresákovics Mihály.

ESZENYI.

Pusztá.

A megye északnyugoti részében, Gyón, Mecsér, Nagy-Tárnok puszták és Balinka között fekszik. Elpusztult hely, holott hajdan virágzó nemesi birtok és lakott hely volt. Azonban egyebet nem tudok róla, mint azt, hogy 1416-ban Eszenyi György királyi ember volt,¹⁾ és hogy 1486. körül az Eszenyi Eszeny család több tagja birta.

Az Eszenyi családnak Osztári vagy Esztári ágazása is volt, 1427-ben szerepel ugyanis Georgius Ezzen de Osztár, 1459-ben Thomas Ezeny de Esztár, 1483-ban de Ezen in Osztár család; az 1488-iki adólajstromban pedig az Eszenyi család birtokos Osztár helységben is.²⁾

Igy tudjuk, hogy azon tanukihallgatás alkalmával, melyet Mátyás király parancsára 1486-ban a székesfejérvári káptalan Timár birtokjoga érdekében megtartott, a Rozgonyi család tanui között Eszenyi Albert, Eszenyi István, Eszenyi Domonkos és Eszenyi Nagy Mihály szerepeltek.³⁾

E családból voltak Fejérmegyének szolgabirái is. Így 1503-ban Eszenyi Eszen Demeter,⁴⁾ 1511-ben Eszenyi Ambrus Demeter,⁵⁾ és 1535—37-ben Eszenyi Eszen Benedek.⁶⁾ A török dúlások alatt a község elpusztult és nem telepített meg többé. Az 1702. évi összeíráskor Zichy István tulajdonát képezte.

¹⁾ Hazai Okmt. II. 217—221. I.

²⁾ Csínky id. m. II. 270.

³⁾ Lásd Timár történetében a tanuzási oklevelet.

⁴⁾ Munkám I. 306. I.

⁵⁾ U. o. III. 589. I.

⁶⁾ U. o. I. 307. I.

ETTYEK.

Bóth, Bia, Sóskut és Vért között terül el. Alapítása idejéről mit sem tudok. A történelmi emlékek is csak annyit mondanak róla, hogy régi időkben a székesfejérvári társas káptalan birtokai közé tartozott, s ennek elpusztulásával a birtokok egyes világiaknak adományoztatván, mint például 1526-ban sept 6-án Bécsben kelt oklevéllel a Csongrádmegyében fekvő Mindszent és Apor Mágocsi Tamásnak,¹⁾ úgy Pákozdi Sukoró, Gyuró, Ettyek és Soóskut több más falvakkal együtt 1579-ben Orbovai Jakusith Ferencz a győri vár alkapitányának, életfogytiglani használatra adományoztatott.²⁾ E birtokok közül Pákozdi, Sukoró káptalani, Ettyek prépostsági, Gyuró és Soóskut éneklő kanonoki birtok volt. Ezt az adományozást aztán II. Rudolf Prágában 1587-ben jan. 19-én kelt levelében azon 2000 rénus forintért, vagy 1600 tallérért, melyet Jakusith Ferencz győri vicze kapitány hadi czélokra a hadi pénztárba kölcsön adott, az ő fiainak Orbovai Jakusith Imre és Andrásnak újra zálogba adja.³⁾ Ezek utódai Orbovai Jakusith György szerémi püspök a Jézus társaságbeliek komáromi házát megalapítván, nekik adott több birtokot, köztük 1694-től az említetteket is, mert ezeket 1716-ban már a Jezsuiták birták átíratási czímen.⁴⁾

A török hódoltság alatt, nevezetesen 1680—81. években Ettyek a budai szandzsákság alá tartozott, s az összeírt 25 ház tulajdonosainak adója kitett 5 ezer akceset, és pedig a 25 kapu, buza, kétszeres,

¹⁾ Orsz. Lt. Királyi könyvek I.

²⁾ Rupp Magy. Orsz. Helyrajzi tört. I. 158. 1

³⁾ Királyi könyvek I. 140. 1

⁴⁾ Rupp id. m. I. 224. 1.

méhek, must, mátkaadó, széna, fa, és vásárok után. Az ezidőbeli lakosokat lásd községünk történelme végén.

A Jezsuiták eltörlése után Ettyek a nevezett többi községgel együtt a Mária Terézia által alapított székesfejérvári székeskáptalannak adományoztatott, s birja azt ma is. Az oklevelet l. jelen munkám I. köt. 609. l.

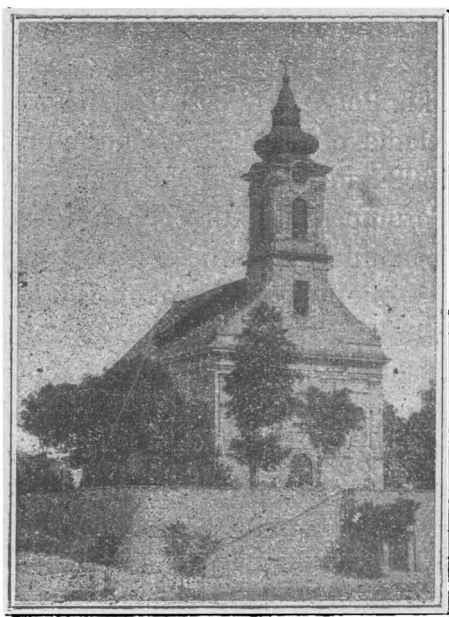
Miféle összeköttetésben állt az Ettyeky család Ettyek községgel? nem tudom megmondani, de ide jegyzem azt, hogy ez a család birta a szomszéd birtokokat, u. m. Telki, Páty, Jenő és Kozár falvakat. Az Ettyeky család eladta e birtokokat Jambrikovics Zsigmondnak, ez 1698-ban a győri káptalan előtt 2900 frtéért eladta Torumperghi Kurz János Ignác báró, budai kamarai adminisztrátornak, ez végre a telkii apátságnak. De minthogy a birtokot 1900 frt evictionális összeg terhelte, ez összeget a telkii apátság 1702. május 24-én az erre kiküldött commissió előtt lefizette, s az Ettyeky család okleveleit átvette.¹⁾

A kath. plébánia 1731-ben alapított, a megyei schematismus szerint 1723-ban. Az 1753. és 54. évi plébániák conscriptiója azt mondja Ettyekről, hogy hajdan kőtemplom volt itt, de a török elpusztította. Romjaiból aztán a reformátusok nagyjából felépítették és több évig használták is; de 1723-ban Cserkó István komáromi jezsuita Superior, — mely rend akkoriban Ettyeket birta — visszafoglalta tőlük s részint a szerzet, részint pedig gr. Eszterházy Imre primás, akkortájtban még veszprémi püspöknek, ki ezen falu dézsmáját huzta, bőkezűségéből helyre-

¹⁾ Királyi k. III 360. és 437. l.

állíttatott, 1570-ben pedig Ribics Ferencz komáromi házfőnök által újra fedetett.

Ettyeken — folytatja tovább az összeírás — vegyesen laknak a katolikusokkal a reformátusok is, kik még a török időkben is birtak lelkipásztoral; azonban a mikor a keresztény sereg Budát körülvette, a falu is fölégettetett és addig maradt hamvaiban, míg Fejérvár vissza nem hódíttatott. A

A római kath. templom Ettyeken

béke ezen első éveiben aztán részint az előbbeni lakosok, részint más vidékről jövőők, de többnyire reformátusok, kik azután predikátort is fogadtak, telepedtek meg benne. Most már a katolikusok száma nagyobb a reformátusokénál Eddig az összeírás. A mai német ajkú lakosság ősei atörök utáni időkben telepedtek le.

A kath. templom Sárlos Boldogasszony tiszteletére van szentelve. A plébánia főkegyháza Boóth, melyről Pauer János Hist. Dioec. Alba Reg. czimű munkája után 460. l. pótlólag azt jegyzem meg, hogy az itteni nazarenus szerzet számára 1466-ban Slavniczai báró Sándor Antal és neje Loosi és

Hédervári gr. Viczay Eszter kolostort alapítottak. A templomot a Boldogs. Szűz szeplőtelen fogantatása czimére felszentelte Koller Ignác veszprémi püspök

Azonban a rend megszűntével a kis kolostor gazdatiszti lakás czéljára fordított.

Plebánosok voltak: Plájer Imre Fakó József, kit már a fejevári káptalan praesentált Paiss Ferencz, Simoncsics Károly, Schedt Károly, Nyirák Sándor, Magdits István

A reformátusok gyülekezete a legrégibb gyülekezetek közé sorozandó. Anya-könyve 1784-től kezdődik. Evang. ref. lelkészek: Horváth István, Udvardi Mátyás, Erdélyi Brassai Jakab, Buda M. István, Sajó Szentpéteri Boldizsár, Dobai Gergely, Szögyéni János, Pátkai István, Tatai István, Sallai Márton, kinek 1763-ban történt halála után a komáromi Jézus szerzetbeli barátok, mint Ettyeknek földesurai, nem engedtek ref. lelkészt vinni s csak levita szolgálatával élt a gyülekezet 1794-ig, mikor rendes lelkipásztor rendeltetett: Németh Ádám, utánna Kazai István, Kun Péter, Dóczy Péter, Obernyik László, László György, Horváth István, Salamon István, Szabó Lajos, Rumeck Gábor.

Lakosok: 1580—81. években, tehát a török hódoltság idejében: Tóth Imre, Goris Bálint, Nagy Demjén, fia Mihály, Nagy Antal, Bércsi Benedek, fia Péter, Szerémy Gál, fia Mihály, Palik Pál, Tót István, fia János, Becskei István, Bódog Gergely, Nagy Máté, Tár Adorján, fia János, Palik Mihály, Tót István, Kis János, Pap Bálint, fia György, Albert István, Tót István, fia János, Faragó Mátyás, Faragó Bálint, Garincz Balázs, Tót Antal, Godán

Benedek, fia Márton, Palik Eliás, Eger Ambrus, összesen 25 ház, 5 ezer akcse jövedelemmel.¹⁾

1696-ban Biró Keörösy István, Körösy György, Mocsi István, Demendi András, Pakotha Pál, Üreghi István, Tar Ambrus, Kovács Péter, Várdony István, Kalmán Márton, Kovács György, Szabó János, Szabó Gergely.

1720-ban. Demjendi András, Szabó András, Totth Pál. Kovács György, Gardony György, Totth Gergely, Szabó János, Kalocsay János, Sarkadi János, Farkas György, Rajos Jakab, Szabó István, Varga Péter, Halász György, Kovács András, Gál János, Pápai János, Kovács György, Hangyas Pál,

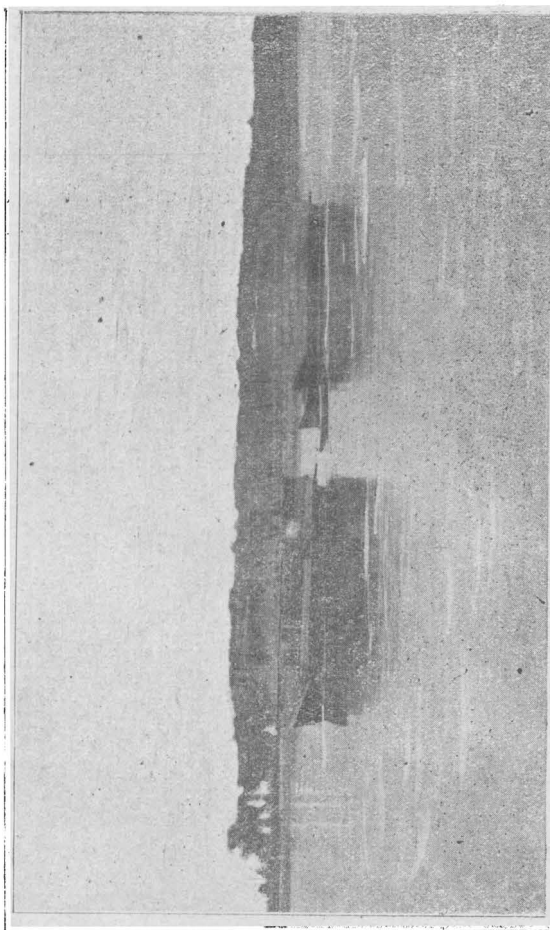
ÉRD.

Mikor leirtam e nevet, eltoltam magamtól azt az anyaghalmazt, melyből történetét fel akarom építeni. Lelkem elmereng, visszazárnyal hivatásos tevékenységem azon tizennyolcz évébe, melyet Érd szomszédságában Tétényben, három község hitéletének és nemzeti művelődésének vezetésében a jó Isten eltölteni engede és a melynek temetőjében édes anyám porai nyugszanak.

Ha szabad időm volt, a szőke Duna partján Érdre gyalogoltam, hogy ott Kereskényi Gyula szomszédom barátságából erőt meritsek, vagy ő jött fel hozzám, a legtöbb esetben pedig ott találkoztunk a két megye határán, s letelepedve az árok partjaira, elmondtuk egymásnak az eseményeket. Jutott elég a tréfából is. Aztán úgy hanyatt fekve méregettük az ég magasságát, a felhők futását és

¹⁾ Török Kincstári Defterek. II. 545. 1

hallgattuk hozzá a parti fecskék csicsergő dalát, no meg a turós csuszáról híres dunai malmok zakatolását, melyek már-már kihalóban vannak, ellenségük lévén a gőzhajó, meg a gőzmalom lisztje.

Dunai malmok.

Szemeink elrévedeztek a Potencziana sánczairól elnevezett Sáncz hegyen keresztül, aztán tovább Batta az egykori Százhalom határán elterülő hun halmok fölött; még tovább, a Tárnok völgy torko-

latában Kereskényi által talált római siremlékhez, melyet „Elia Sura posuit matri sue Meneniae“ vagyis Elia Sura emelt anyjának Meneniának.

És az ugyanott feltárt római caldariumhoz, a a hova egykor fellobogózott gőzhajó hozta Európa régészeti congresszusának tagjait, angol, franczia, német tudósokat, az ország és megyénk celebritásait, hogy a kutatás eredményei mellett élvezzék a szabad ég alatt báró Sina Simon főuri magyar vendéglátását.

Aztán beszélgeténk arról az egykori mozgalomról, melynek „Autonomia“ volt a neve; a megindított lapról, annak adósságáról, a perről, a fizetésről, egy-két circumspectus és „törekvő“ testvérünk viselkedéséről.

Hát mikor Magyarország egéről lehullott az a fényes csillag, kit báró Eötvös Józsefnek hívtak és abban a szibériai hidegben és hófúvásos uton a szánkok hosszú sora kísérte őt ercsii nyughelyére. Utközben a Pelikán vendéglőben Lits Gusztáv érdi uradalmi főtiszt villás reggelivel, forró teával fogadta a gyászmenet tagjait. Itt e reggeli alkalmával kereste ki gr. Andrássy Gyula Eötvös utódját az új kultuszminisztert és mutattatta be magának dr. Pauler Tivadart.

Aztán a nagy árviz semmi? Tengerré vált a Csepelsziget, a Dunának nem volt partja. Viz alá került az egész vidék és mily marandó volt ez a nem óhajtott vendég! Földjeink két évig nem adtak termést és e szenvedésekről maig sem tud senki semmit.

Nagy volt az érdeklődés, mikor a Budapest-pécsi vasut építése alkalmával a Kutjavár alatti

vonalon egy római kocsit, bronz edényeket, tábori vas székeket stb. találtak, a melyeket aztán a nemzeti muzeumnak szállítottunk be.

És mikor mi így az elmúltak fölött elmélkedünk, sokat beszélgetünk arról a nagyrabecsülésre méltó osztályról, mely műveltsége és tudásával a földmivelés nagy tényezője lévén, az uradalmak valóságos jótévője, a kiskgazdák tanítójaként tölti be hivatását. Ez osztály a gazdatiszti osztály. Hány tudós, előkelő katona, jeles pap és kiváló hazafi bölcsője ringott gazdatiszti hajlékban? Ilyen szeretetreméltó férfiakat ismertünk mi meg barátommal együtt a Sina javak főkörmányzójában Lits Antal klasszikus alakjában, Kriger Pál, Lits Gusztáv, Winkler Ignácban, az összes ercsii, érdi, sőt az egész megye gazdatiszti osztályában.

Csak egyet hozok még barátom emlékezetébe. Mint mondtam, ott heverésztünk egyszer a mi találkozásunk helyén a Duna partján, a határárok szélén. Egyszer csak két alakot látunk Tétény felől közeledni felénk; találgattuk, kik lehetnek.

Janny József a székesfejérvári elemi iskolák igazgatója és székesegyházi karnagy, a másik Poleszny Erdősi Imre a kegyes tanítórend áldozára, a branyieskői hős, Guyon tábori lelkésze. Amaz csépi plébános fiához Ferkó barátomhoz készült s benézett hozzám; emez mint egykori tanárom Budapestről jött látogatásomra s a parochián megtudta, hogy hol vagyok, elibem jöttek.

Hogy milyen volt örömünk, azt nem tudom leírni, de indokolni annak mélységét tudom, kivált ha megmondom, hogy mindketten feledhetlen mestereim voltak.

Növendékpap koromban Janny a 4-ik osztályu leányokat tanítá. Hogy pedig a theológiában a gyakorlati hitelemzésről is legyen fogalmunk, Limbek János rektor kanonok elküldött minket negyedéveseket Janny osztályába — hallgatni, megfigyelni az ő előadását. És én ezeket az előadásokat soha életembe el nem feledhetem. Azt a jóságos atyai alakot,

Janny József

arczának szelid mosolyát, felváltva szigor nélküli komolysággal, azt a lelket és szívet lebilincselő édes beszédet, azt csak ő birta egész hatalmával Sokszor gondolkodtam én Jannynak ezen kiválósága fölött és arról győződtem meg, hogy titka abban rejlett, hogy hitt, tudott és szeretett a fogalom legmagasztosabb értelmében. De hittek, tudtak és szerettek mások is,

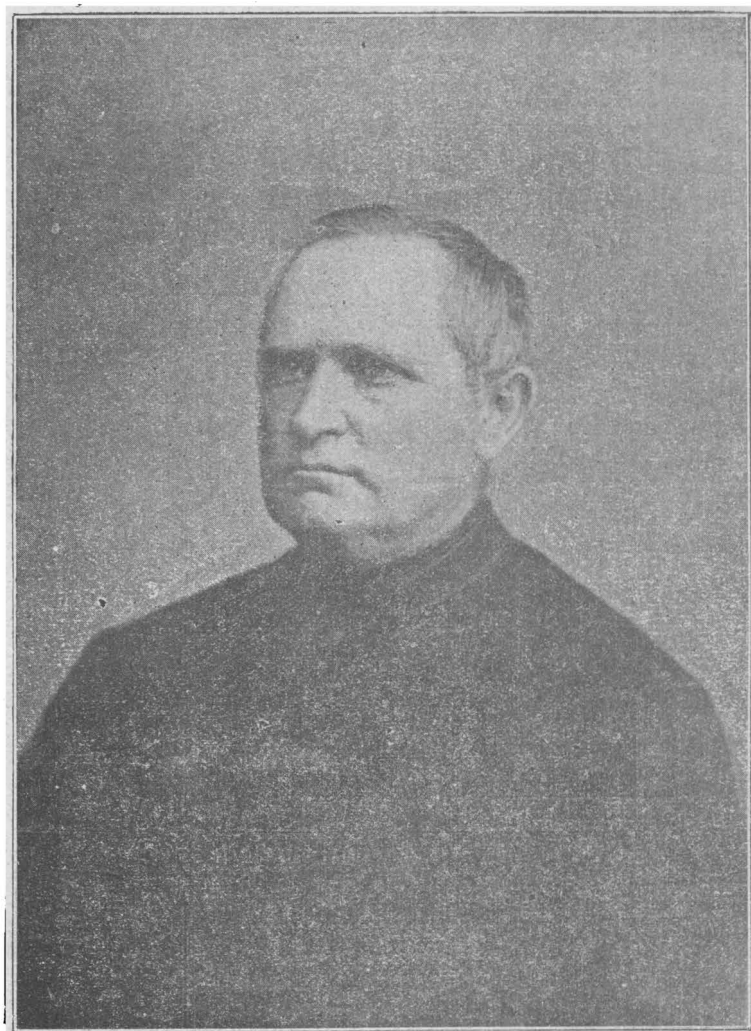
hát miért nem voltak ily katecheták, a milyent én a papság között sem ismertem még soha. Hát aztán abban állapodtam meg, hogy az ő képessége Isten különös adománya volt. A székesegyházi kar pedig az ő vezetése alatt országos hírű volt.

Erdősi Imre 1847—1848-ban a selmeczi gimnásiumban volt V-ik osztálybeli tanárom.

Nemcsak tanára volt osztályának, hanem valóságos édes, gondos atyja, a ki fejleszté lelki tehetségünket, irányt adott érzelmeinknek és azon ifjak szülei, kik a távolból vitték Selmeczre fiaikat, teljesen meg voltak nyugodva Poleszni Imre gondviselésében. Ez a tanárideál hirdette ki és magyarázta meg osztályunkban a márcziusi törvényeket; szívet, lelket átjáró beszédével szívünkre kötve, hogy azok csak az Isten és anyaszentegyház törvényeinek megtartásával, a királyi felség és az édes hazához való törhetlen ragaszkodással válnak a nemzet javára. Ő aztán tábori lelkész lett s részt vett Branyicskónál Guyon táborában a véres csatában a kereszttel kezében vezetve a honvédeket a tizszerte nagyobb erő ellen. Arczképével maga ajándékozott meg s annak emlékére, hogy Érd határán volt a viszontlátás, Érd történetének bevezetésében emlékezem meg róla, hogy e sorok képezzék hálás szívem koszoruját, melyet a két mester Janny József és Poleszny Erdősi Imre halántéka köré fonok.

A római korból mint lakott helyről alig van valami bizonyítékunk, de keresztül vezetett rajta az Ó Buda eszéki út, melynek alapjait még ma sem pusztította el az ezer esztendő. Határában — miként már munkám I. kötetének 103. lapján emlitém — találtatott az a római mérföld jelző, mely ma a plébánia udvarán áll, ezen felirattal: Imperator Caesar Marcus Aurelius Severus Alexander, Pius Felix Augustus Pontifex Maximus Tribuniciae Potestatis VIII. Consul Praeconsul Pater Patriae Restituit Ab Aquino. M. P. XV.

A kőoszlopot valamikor az árvíz jege dönthette le és az iszap temette be; fekvő helyén az eke vasa

Erdősi (Poleszny) Imre.

találta meg és Kereskényi vitette udvarába, hogy megőrizze a pusztulástól.

Érd Fejérmegye északkeleti végén fekszik. Tétény, Tárnok és Batta, mindannyi történelmi nevezetességű helységek között. Történelmére vonatkozólag Árpád-házi királyaink alatt, csak itt-ott találunk egy-egy rövid tartalmu okmányt, melyek jóformán arra utalnak bennünket, hogy inkább a község régiségére, mint történetére gondoljunk. Legrégibb ide vonatkozó okmányaink a gr. Zichy család levéltárában őriztetnek, s a Zichy Codexekben közöltettek, itt adom azokat chronologiai sorrendben.

Érdet, valamint a hozzátartozó dunai szigetet részben királyi fegyverhordozók, részben Benedek olcsai prépost és János, Tádé fia birták.

Legrégibb okmányaink legalább erről adnak fölvilágosítást. Egy 1240. körüli okmány arról tesz bizonyosságot, hogy Benedek fejérvári prépost és korlátnok előtt János Tádé fia, Érdiben fekvő részbirtokát és egy sziget felét 6 szabados szolgálával, Mihály veszprémi comesnek eladja 10 ezüst márkáért (XXXI. Okl.)

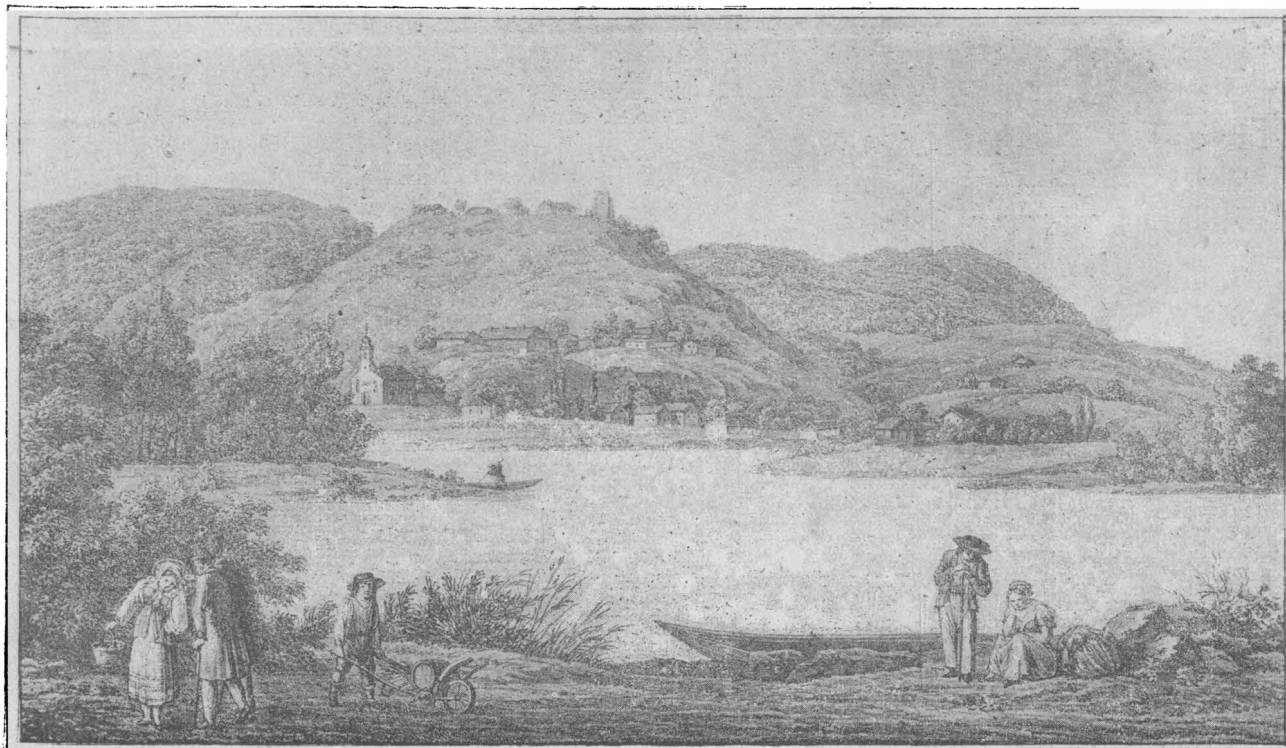
Ez eladást nem ellenezte Benedek az olcsai prépost sem. (XXXII. Okl.)

Hogy ezen eladás tényleg megtörtént, bizonyítja a budai káptalannak 1243-ban kelt és IV. Béla királyhoz intézett fölterjesztése, melyben értesítik a királyt, hogy Mihály comes kifizette a 10 márkát, s hogy a hat szabados szolga névszerint Tamás fiával, Albert szintén fiával, Kelemen és Husvét Mihály comes szolgálatában vannak.¹⁾

1270—1272-ben Feliczián fejérvári örkanonok megbizatást nyert az érdi birtokok határjárására.

¹⁾ Zichy Cod. I. 8 1.

Érd a XVII. században

A mondott évben Feliczián fölterjesztést tett a királynak V. Istvánnak, hogy a határjárást elvégezte, elment Érdre és itt úgy találta, hogy Érd birtoka Dénes comes fiai által önhatalmulag elvéteztett Mihály comes fiától. Ez utóbbiak előmutatták neki Érd birtokjogára vonatkozó okmányaikat, nevezetesen a budai káptalan, Benedek fejérvári prépost okmányait. (XXXIII. Okl.)

Ugyancsak 1270 - 1272-ben a budai káptalan jelenti V. István királynak, hogy az érdi királyi fegyverviselőket, az érdi sziget birtokába vissza-helyezni akarván, ennek az ócsai prépost és emberei ellenmondottak. (XXXIV. Okl.)

Eme felsorolt okmányokkal ki van merítve a gr. Zichy családnak Érdre vonatkozó oklevéltára. A mondott időben egyenlőre megszűnik a Berky Chom család birtoklása is Érdet illetőleg.

Érd további történetére vonatkozó okmány 1313-ban kelt, mely szerint Érdet egykor egy bizonyos Lipold birta, majd pedig László, Verner fia, kinek halála után királynői birtokká lett, s mint ilyet Róbert Károly Tysza tárnokmesternek adományozta hű szolgálataiért.¹⁾

Az oklevelekből tudjuk meg, hogy Érden templom és plébánia volt.

Van a székesfejérvári káptalan levéltárában néhai báró Barkóczy László fejérvári püspök hagyatéki irata között egy levéltári lajstrom, mely a kihalt Illyésházy család okleveleinek tartalmát foglalja magában; mely lajstrom úgy került a püspök birtokába, hogy az Illyésházy család női ágon való leszármazottjainak jogi meghatalmazottja volt. A lajstromba

¹⁾ Fejér. C. Dipl. VIII. 2 147.

foglalt családi iratok az osztályos Batthyány herczeg révén úgy hiszem ma a lajtafalusi levéltárban őriztetnek. Én e levéltárba nem jutottam el, de felhasználom az említett lajstrom amaz adatait, melyek Érde, Berkire és Battára vonatkoznak.

E lajstrom egyik pontja szerint 1347-ben Róbert Károly Érdet, Berkit, Eben és Nadur birtokokat Berky Tamás magvaszakadásával Tamás vajdának és szolnoki főispánnak adományozta; mely adományozást Nagy Lajos 1364-ben megerősítette.

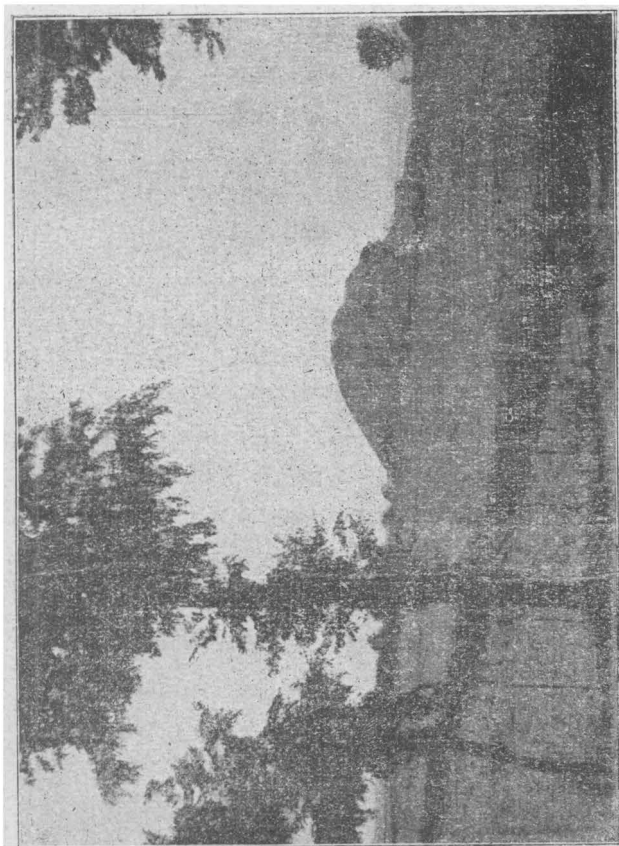
Dr. Csánki Dezső „Magyarország tört. földrajza” című művében az I. kötet 43. lapján találtam azon szintén az Illyésházy család levéltárából vett adatot, hogy 1448-ban a Kálnaiakkal együtt Gutori Nagy László is birt egyes részeket Érden, Berkin és Százhalmon.

1454-ben Széchenyi Frank László vajda magára vevén fiának Jánosnak adósságait — Érd és Berki felét, továbbá Érd pusztát, mely Kuza Pál földének neveztetett, úgy szinte egy telket is, az ócsai apától kapott három eke alá való és Érdhez tartozó földet — Kezi Benedek protonotarius és ítélő mesternek 2000 frt erejéig zálogba adja.

1493-ban már ismét előtérbe lépnek a Berky családtagok mint birtokosok. Nevezetesen Zápolya István nádor meghagyja a budai káptalannak, hogy miután Berky László — a fönnebb említett Berky Tamás oldalági leszármazottja — bepanaszolta berzenczei Bornemissza Jánost aziránt, hogy ez Érdet és Berkit elfoglalta. Bornemissza ellenben beigazolta, hogy a nevezett birtokok az ő nejének hozománya címén őt illetik, tehát hagyja a birtokokat jogos tulajdonosuk birtokában.

1511-ben Berky Imre özvegye Adriga asszony zálogba adja Sárkány Ambrusnak 16 frtért Érden lévő két telkét.

Megemlítem azt, hogy a Sárkány Ambrus korabeli birtoklásra nézve semmi adatom nincs; de az

A battai hun halmok egyike

említett lajstrom szerint Madacs Elek jogi megbízott 1793-ban az Illésházy családnak átadta mindazon okiratokat, melyek a Haraszty, Sárkány és Paksy családra és azok érdi és egyéb fejérmegyei birtokaikra vonatkoznak.

Végül megemlítem azt is, hogy az Illyésházy levéltár egyik csomagját Érd és a fejérmegyei birtokokra vonatkozó nagyszámu okiratok képezik.

Az 1511. évi adat szerint már Ákosházy Sárkány Ambrus foglalt tért Érd birtoklásában; hogy az egész birtokot mikor vagy kitől kapta, arról nincs tudomásom, de tény az, hogy a 16-ik század első negyedében már Ákosházy Sárkány Ambrus pozsonymegyei főispán és neje Zablati Trencsényi Zsófi, Lőrincz leánya tulajdona volt. Ezt bizonyítják a leletek is, ugyanis 1819. évben Érden Vucsics Éliás szőlejében találtatott egy ezüst korsó, pohár, tányér és tál, melyek mindegyikén a Sárkány család címere és kezdőbetűje volt látható; ezen tárgyak az akkori tulajdonos Illésházy gróf tulajdonává lettek. 1840-ben Batthyány Fülöp herczeg idejében a régi kastély javíttatván, mintegy két öl mélységben egy kődarab találtatott, mely egy mesterileg faragott családczimert tüntetett elé, közepén koronával diszített szűz vala, kör alakban a szűz körül sárkány vonul, melynek farkára helyezé a szűz lábait; a sárkány kinyílt száját s nyíllal átszurt nyelvét a szűz arcza felé irányzá. Ezen czimer pedig a Sárkány család czimere volt.

II Lajos magyar király is időzött Sárkány Ambrusnál, a szerencsétlen mohácsi vész előtt. Báthory István nádor, Szalkay esztergomi érsek, Perényi váradi püspök, több főúr és 3000 lovas volt kíséretében.

Néhány nap mulva Érdtől Ercsi felé vette útját; a város felett emelkedő hegy közötti uton vezet a római út, II Lajos lova ez uton néhány száz lépésnyire a kastélytól élettelenül összerogyott, miből a

körülállók rosszat sejtettek s a nemsokára bekövetkezett szerencsétlen mohácsi eset igazolta is, mert e csatában úgy a király, mint Sárkány Ambrus elestek.

I. Ferdinándnak 1560. február 7-én Bécsben kelt adománylevele szerint, melyben Paksy János, Lajos és Jób testvéreknek temérdek birtokot adományoz, az adományozott fejdérmegyei birtokok között találjuk Érdet is. Lásd munkám III. kötet. XLV. Orl. 480. l.

A Paksyak idejéből 1580—81. évről van egy följegyzés, mely szerint Érdet a török szállta meg s basájáról Hamza bégről Hamza bég szeraj-nak is nevezték, nem ugyan a Szapáry Pétert sanyargató Hamzától, mert ez későbbi személy volt, hanem Hammer-Purgstall szerint¹⁾ egy korábbi Hamzától. A följegyzések szerint Érd is a budai szandzsákhoz tartozó birtok volt és összes jövedelme 11.300 akcse volt és pedig a következő czimek után:

24 kapu után	1200 akcse.
200 kila buza után	2800 „
50 kila kétszeres után	400 „
Borsó és lencse után	60 „
Méhkás tized után	100 „
Bidát	60 „
Széna árában	100 „
Fa és széna adó után	1300 „
Mátka és hordó adó után	50 „
Must tized 700 pint után	2800 „
Must tized Tököl falu lakosaitól	
300 pint után ²⁾	1200 „

¹⁾ Geschichte des Osmanischen Reiches VI 436.

²⁾ Ezidőben tehát volt Érdnek szőlője, melynek egy részét a tököliek művelték.

Kender és lentized után	200	„
Gyümölcs tized után	150	„
Vásár jövedelme után	380	„

Föl van jegyezve „Hamzabég majorsága“ nevű külön terület is 25 szekérre való szénát termő réttel 70 akcse adóval, és 25 darab szőlővel. Valamint a „faluval szemben fekvő dunai sziget“ jövedelme is, mely szigetben 1206 darab gyümölcsfa volt és egy halastó, 40 akcse jövedelemmel.

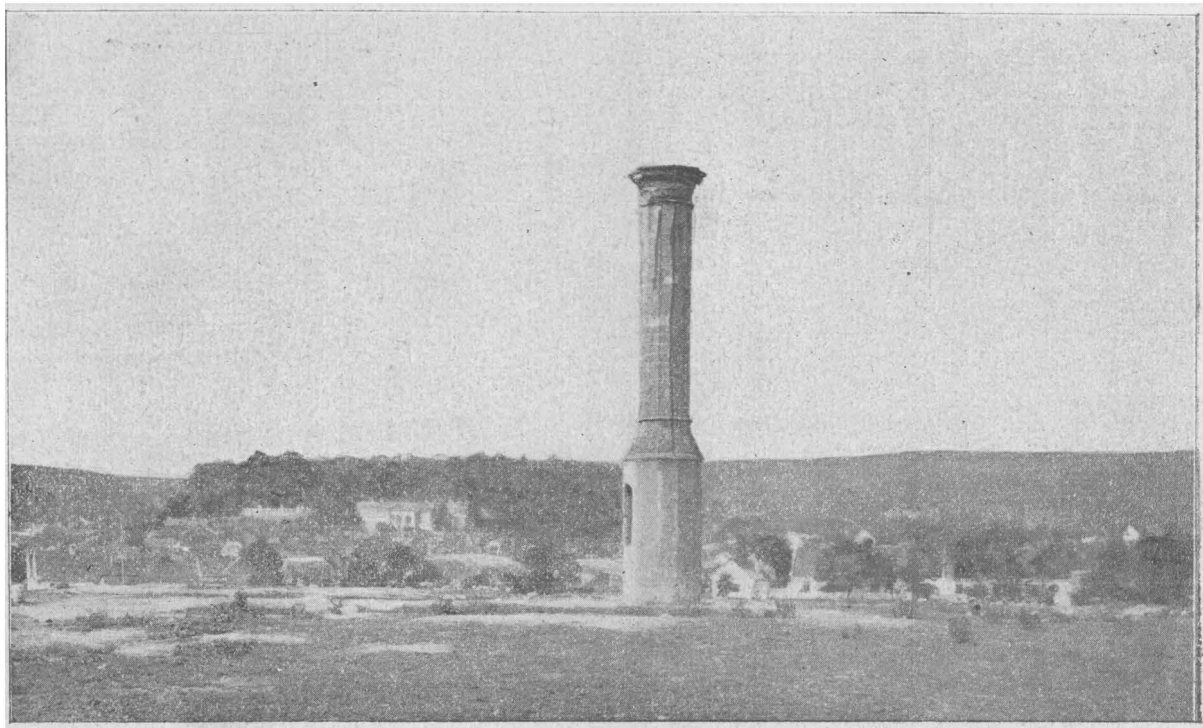
Az ez évi lakosok névsorát e község történelmének végén adom.¹⁾

I. Lipót korában általános mozgalom idéztetett elő az egész országban, hogy annyi évtizedek után a török járom alól megszabaduljanak; harczra keltek a hon fiaí s küzdének teljes erejökbiől a gyűlölt török uralom ellen.

Ercsi ura Szapáry Péter is gyakran megtámadta az Érden lakó Hamza béget, de egy szerencsétlen kimeneteli csata alkalmával elfogatott s a legnagyobb kinzásoknak volt alá vetve; a nép ajkán ma is él még az ekébe fogott gróf története. De fordult a koczka, Szapáry kiszabadult s kinzója jutott fogságba; s ime az agyonkinzott s megalázott főúr megkegyelmez kinzójának. E nemes jellemű férfit s az ő történetét akarom e helyen néhány sorban vázolni.

Szapáry Péter a mai Szapáry grófok régiebb nemzetségének törzse régi nemes családból, származott, melynek bölcsője a veszprémmegyei Szápár község volt. Péter szülői Szápáry András 1624-ben Győr vármegye alispánja. 1642-ben pozsonyi kamarai tanácsos, 1640—1647-ig a szent korona ideiglenes őre, és Csáth Anna valának. A gondos nevelés fel-

¹⁾ Török Kincstári Defterek II. 542—43. 1.

Érd a Dunáról nézve

ébreszté benne a hazaszeretetet, ez pedig fegyvert adottt kezébe, hogy a török járom alatt nyögő haza felszabadításáért ő is sikra szálljon. Alig virult ki ifjúságának huszadik tavasza, rokonai egyikéhez csatlakozva 1650-ben követé a hadsereget Csákvár felé, hogy azt az ellenségtől visszafoglalni segítse.

Megütköztek a törökkel, a csata heves volt. de Szapáryra szerencsétlen kimenetelű. Több lándzsaszúrás leteríté őt lováról. De hű barátai kimentették őt s félholtan vitték szülői házába.

Hosszu idő kellett, hogy Péter sebeiből fölgyógyuljon, de ez idő is, nem hogy lelohasztotta volna harczy vágyát, hanem inkább fokozta még, hogy mielőbb mérkőzhessék a törökkel. 1621-ben Battyányi Ádámmal a dunán inneni fővezérhez csatlakozott, ennek vezérlete alatt vívott több csatát a török ellen. Főkép Hamza bég tanulta meg ismerni kardjuk élet. ki Érden lakott, s a kinek egyik hasonnevű és itt lakó elődjétől a nép nyelvén maig is megmaradt a mezőváros neve.

Érd szomszédságában feküdtek ugyanis az apai birtokok, Ercsi, Rácz-Szent-Péter, Besnyő, kétszeres oka volt tehát a két jó barátnak, hogy Hamza béget nyugtalanítsák. Megtámadták gyakrabban, reá rohantak váratlanul, és tettek kárt emberben, állatban a mennyit csak lehetett. Hamza a sok vereségért bosszút lihegett ellenük, s minden tehetségét oda irányzá, hogy a kellemetlen látogatásoktól magát megmentse. Ezt ugyan soká nem tudta elérni, de végre mégis kedvezett vágyának a szerencse.

1655-ben Battyányi Ádámmal hősünk ismét Érd felé vezeté kisebb seregét. De lesbe vette őket Hamza s Szapáryra rohant. Embereink a hegyes

völgyes vidéken nem fejthetvén föl lovas seregüket. Szapáry kelepczébe került, s nehéz sebet kapva kábultan lováról lerántatott, miközben Batthányi is csak nagy nehezen menekülhetett a bőszült ellenség körmei közül.

A nemes martalékot nagy diadallal vitték be Érdre. Itt Hamza bég száz ütést méretett talpaira, sebeit nagyjából bekötözteté s a budai vezérhez küldé erős őrizet alatt, és olyan ajánló levéllel, hogy ott is ne valami kedvező fogadtatásban részesüljön. Budán tömlöczbe záratott, hol három nap és három éj szenvedései, felfakadt sebeinek gyötrő fájdalmai már már a halál martalékává tették bajnokunkat. Azonban a vezérnek épen nem volt szándéka, hogy Szapáry a halál révén megszabaduljon kezeiből, hanem inkább az, hogy hosszas szenvedés és kínzással boszut vegyen rajta, másrésről pedig, hogy minél nagyobb váltságösszeget zsarolhasson ki rokonaitól.

Felhozatá tehát a börtön nyirkos falai közül, emberségesebb szobát rendelt számára, sebeit bekötözteté, s a nemes férfit, a kard forgatásához szokott leventét szakácsa mellé rendelé, hogy a konyhában kuktává legyen, fát, vizet, hordjon, a mosadékkal táplálkozzék s tárgya legyen az aljas szolga nép ezernyi féle bántalmazásainak.

Fel-fel jött Budára Hamza bég is, és mindenkor megnézte prédáját, hogy kínzásában gyönyörködjék. Egy alkalommal szinte maga elé hívatta, kérdezősködék állapotáról, s midőn Szapáry nemes büszkeséggel szóra se méltatta őt, haragra gyuladva azt mondá neki: Látom, igen jól bánnak veled, te keresztény eb, azért vagy oly gőgös, de esküszöm a nagy Prófétára, megtöröm büszkesége-

det, mint egy barom fogsz nekem szolgálni. Megkorbácsoltatta, aztán ekébe fogatta egy gebe mellé s úgy szántatta a kemény földet. Hormeyer az ő Archivumában ez embertelen cselekedet helyéül Budát állítja, de Hammer-Purgstall szerint Geschichte des Osmanischen Reiches 6. k. 435. l. Érden történt ez, és így tartja a hagyomány is, az érdi nép t. i. ma is mutogatja a kastély fölötti fensíkon ama földet, melyet Szapáry ekébe fogva szántani kényyszerült.

Kiszabadítására nézve kétféle a vélemény. Pichler Katalin, ki Mayláth Hist. Taschenbuch czimű vállalatában hősünk történetét egész drámai hatással dolgozta fel, azt beszéli, hogy Batthyányi Ádám az ő barátja megszabadítására mindent elkövetett. Követet küldött Hamza béghez, kérte Szapáry szabadon eresztését, de a kegyetlen bég hallani sem akart róla. Irt a budai vezérhez is, ez 30000 frtot kért a nemes fogolyért. E rengeteg összeget nem tudták előteremteni. Hogy is lehetett volna, mikor tudjuk, hogy abban az időben nagyobb birtokok elzálogosítása után sem lehetett többet 100—150 frtnál kapni, mi több az egész muraszombathi uradalomnak Muraszombath és Marcziemsi mezővárosokkal, 40 helységgel 3 pusztával, együtt, melyeket 1687-ben Kéry Ferencz vasmegyei főispán és tábornoktól és gr. Széchy Juliannától megvásárolt 35000 frt volt az ára. Nejének Egressy Zsófiának minden kincse, ékszere és pénze nem volt elég a váltságdíjra, a jobbágyság gyűjtése se érte el a szükséges összeget s így mult el 4 hosszú év Szapáry fölött.

Ekkor esett Batthyányi Ádámnak értésére, hogy a fejevári török basa egy agát küld Budára fontos

megbizással és már utban van. Battyányi az ő fogoly barátjának kiszabadítására gondolt, midőn összeszedé embereit és az aga elfogására sietett. Kiadta rendeletét, hogy az agát élve kell elfogni. A két csapat találkozott, Az agát janicsárok válogatott csapata környezé, egytől egyig harczedzett nép. Battyányi Ádám az ő hű huszáraival szállt velük szembe. A küzdelem heves volt, a megtámadottak vitézül védték agájukat, de a magyar kard rést ütött a sorban és sikerült őt sértetlenül életben elfogni s biztos őrizet alá venni. A budai vezér értesülvén a fontos ügyben küldött aga fogóságáról, azonnal követséget küldött Battyányihoz, hogy annak kiszabadítását kieszközölje. Az alku könnyű volt. Battyányi Szapáryt kérte az agáért és a vezér megnyitá Szapáry börtönét s szabadon bocsájtá.

Ezen epizódot említi Hormeyer Archivuma, de ez alig lesz való, mert a család muraszombati levéltárának okmányai szerint négy évi raboskodás után 22 ezer tallér lefizetése mellett szabadult csak meg.

S egy kezemben lévő okmány is arra vall, hogy ugy váltották ki, mert ez okmányban, mely 1660-ban kelt, Szapáry nővére Judit, a már akkor szabadon lévő bátyjának váltságösszegéhez vagy ennek törlesztéséhez 500 frttal járult.

Ez oklevél szerint ugyanis a Szapáry testvérek Miklós, Péter, Katalin, férjezett Fejérpataky Lászlóné és Judith, Farkas Andrásné anyjuk halála után osztzkodás végett megjelentek a győri káptalan előtt s a fölvelt osztálylevél első pontjában az határoztatott, hogy Ercsi nevű falu precise Szapáry Péteré legyen virtute donationis regiae, királyi

adományozás erejénél fogva. Besnyő pedig és Rác-Szent-Péter minden adójával együtt nevezett Szapáry Péter ur kezénél legyen, a két esztendő pedig eltelvén, azon Besnyő és Rác-Szent-Péter ő kegyelmök, t. i. Miklós és Péter között egyenlő jussal kétfelé osztassék, Szapáry Péter ur czedálván az iránt való divisió szerint az ő felsége Donatiójának. A leányoknak pedig a perpetuitáshoz azon falukban semmi közük, hanem 500 frt lévén rajta, annak fele őket illetvén, azt Szapáry Péter ur szabadulására való költségre czedálták.

Ennek az 500 frtnak felét adták tehát Szapáry nővérei Péter szabadulásának költségeire.

De hátra van még Szapáry Péter igazi keresztény lovagiasságának ecsetelése.

Bécs már felszabadult a török járom alól Károly lothringi herczeg Buda megvívására keríté a sort. Részt vettek az ostromban Batthyányi és Szapáry is. A véres küzdelmet siker koronázta, 1686. okt. 1-én bevették a várat, foglyok is estek martalékul köztük Hamza bég, Szapáry ellensége. Károly herczeg ismerve Szapáry szenvedéseit, Hamzával megajándékozta.

Hamzának hirül vitték ezt börtönébe.

Szapáry is oda jött'nemsokára Batthyányi kíséretében, és így szólt a fogolyhoz: Ismersz-e Hamza? Tudod-e hogy hatalmamban vagy? Tudom válaszolá amaz, tudom, hogy neked adtak ajándékul, de azért még sem vagyok a tied és kaczagok fenyegetéseid fölött. Kaczagsz? folytatá Szapáry, s mit gondolsz, mit szándékozom veled tenni? Mit egyebet, felelé a török, mint azt, hogy rajtam megboszuljad magad szenvedéseidért? Nem, mondá a nemes lovag, nem

állok rajtad boszut, szabadságot adok neked minden váltság nélkül. Bámulva, mint egy álmodozó nézett a bég Szapáryra, ez nem lehet, mondá, te engem ámitani akarsz, oly nagylelküséget ember nem tehet. Dehogynem, folytatá Péter, látod én Krisztus vallása tanait követem, mely azt parancsolja, hogy szeressük ellenségeinket és bocsásunk meg nekik, ha ellenünk vétettek s jót tegyünk azokkal, kik bennünket üldöztek; Arra, ki e tanítást nem csak adta, de saját példájával is követte, esküszöm neked, hogy szavamnak ura leszek.

Felugrott előtte Hamza bég és lábaihoz borult Szapárynak, átölelte azokat és felkiáltott: Most sajnálom csak a mit cselekedtem, kegyességedet én már többé hasznomra nem fordíthatom, mert tud meg, hogy midőn hirül hozták, hogy ajándékol neked adtak, meg voltam győződve, hogy minden kigondolható kinokkal fogsz rajtam boszut állani. Hogy ne gyötörhessél mérget vettem be, a mit mindig magammal hordoztam, és annak hatását már nem lehet megakadályozni. Azonban mivel a te hited Istene oly felséges érzelmeket öntött lelkedbe mint a minővel irántan viseltetél, én is annak kegyelmébe ajánlom lelkemet, és mint keresztény akarok meghalni.

Megilletődéssel hallgatá a két jóbarát Hamza e szavait, gyorsan orvosért küldöttek, orvosért a test, orvosért a lélek megmentésére, ha egyik már későn érkezett, de a másik elég jókor jött arra, hogy Hamza a keresztséget fölvegye, és mint hívő halhaszon meg. Keresztfiát Péter nagy pompával temeteté el s midőn a koporsó után ballagott, könyhullatása, a keresztény szeretet könyhullatása volt.

Fentebb emlitem, hogy Érdet 1560-ban a Paksy testvérek kapták; de hogy a Paksyak meddig bírták, vagy birtokuk tömegéből mikép és mikor lett Érd kiszakítva — nem tudom meghatározni. Annyi tény, és ezt a megyei levéltárban lévő 1766-ban Sajnovits Mátyás — Martonvásár és Illyésházi János — Érd földes ura között megindított határsértési perből tudom — hogy 1766-ban Érd már az Illyésházy grófok tulajdona volt. De hogy mily körülmények között jutott a nemes grófok tulajdonába, arra nincs adatom. Az említett pernek egyik pontja azt említi, hogy a Rákóczy revolúció előtt és az Illyésháziak birtoklása előtt — Érdet báró Szapáry bírta.

Ezek után foglalkozzunk egy kissé az Illyésházy családdal, különösen pedig a család utolsó tagjával — Érd urával.

Az Illyésházy család eredete hazai történetünk legrégibb szakába megy vissza. Némely történetírónk Salamon nemzetségétől származtatja e családot, melynek egyik tagja két fiut hagyott maga után: Pétert és Illést, kik megosztozva a Csallóközben fekvő atyai birtokon, két családot alapítottak: Péter az Esztorás, Szerházy, később Eszterházy; illés — az Illyésházy családot. E két aristokrata család eszerint egy törzsből származott és ezt az utolsó Illyésházy is hangsúlyozza végrendeletében.

Annyi tény, hogy az 1400-adik évtől az Illyésházyak hazánk egyik leghatalmasabb főúri családját képezték — minek bizonyása az, hogy 1594-től 1838-ig, tehát 245 éven át Trencsén és Liptó megyék örökös és tényleges főispánjai mindig e családból kerültek ki.

Az utolsó Illyésházy — István — legidősebb

fia volt János grófnak és Batthyányi Szidónia grófnőnek. Született 1761-ben ápril. hó 28-án Pozsonyban. A pesti egyetemen magát szorgalom és feltűnő elme-

gr. Illyésházy Istvan.

él által annyira kitünteté, hogy az atyai házba, mint a jogtudományok tudora tért vissza.

Szülei házánál ez idő alatt sok megváltozott. Legifjabb fivére Ferencz alig 12 éves korában meg-

halt, három nővére férjhez ment, Antal testvére pedig katonai pályára lépett. Ily viszonyok között István gróf régi szándékát megvalósítandó, elhatározta, hogy tehetségét és tudását ősei példájára ő is a szeretett haza hasznára fogja fordítani.

Az alkalom nem sokáig váratott magára. Erdélyben kitört a Hóra és Kloska lázadás 1784-ben. Ennek megzabolázására II. József császár teljhatalmu császári biztosként Jankovich grófot küldé s mellé segédül István grófot rendelé. Két évi szolgálata alatt oly tetterőt fejtett ki, annyi elmebeli képességet mutatott, hogy a császár az alig 23 éves ifjút Triestbe gubernális tanácsosnak akarta kinevezni. István gróf azonban — nem értve egyet a császár ujitási politikájával — e megtiszteltetés alól szép szerével kimentette magát és ide haza maradt. Eközben nőül vette Barkóczi Teréz grófnőt. Két leány gyermeke született, kiknek hirtelen halála után annyira elidegenedett nejétől, hogy elválva éltek és soha többé bensőbb viszony nem volt közöttük.

A francia invázió közben mindinkább veszélyezteté a hazát. István nem tekinté azt, hogy egyetlen még élő testvére — Antal — már a csatátéren van — s így családjának fentarthatása iránt a remény egyedül benne összpontosul — egy pillanatig sem habozott a trencsényi bandérium élére állani, azt ezredesi minőségben vezényelni. Míg ő a harcztérre sietett, Antal bátyja — apjának kérésére lemondott tiszti rangjáról, haza indult, hogy nőül vegye Bellrupt Genovéva grófnőt. Mielőtt elindult volna még egyszer megakarta osztani bajtársaival a harc veszélyeit és bevárta a délutáni ütközetet. Ez végzetes volt reá nézve, mert egy ellenséges golyótól találva

összeesett s ott a harcztéren meghalt. Így lett István gróf ősrégi családjának egyetlen örököse.

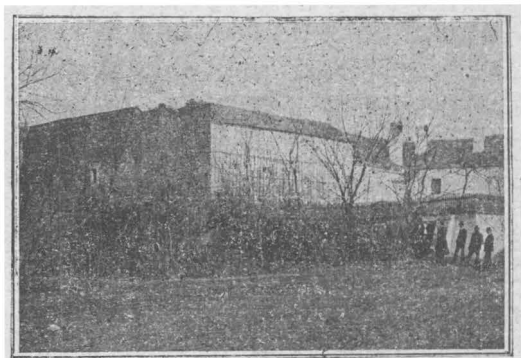
Kevéssel később meghalt István gróf atyja is. István lesujtva a veszteségektől visszavonult gyönyörű kastélyába, minden tehetségét a két rábizott megye boldogítására fordítva. E magányából 1805-ben Bécsbe hivatta a király, hogy a Francziákkal vívott szerencsétlen háborukban tanácsát kérje. Illyésházi lelkiismeretét követve — békét ajánlott a királynak, ez azonban nem fogadtatott el — s csakis a szerencsétlen auszterlitzi ütközet után méltányoltatott.

E közben Napoleon hírét vevén István gróf nagy tehetségeinek — kikémlelteté, nem volna e hajlandó francia protektoratusság alatt elfogadni a magyar alkirályságot? De a Francia caeser finom cselszövényei szétszakadtak e tiszta jellem feleletén: „Én magyar vagyok“ — volt felelete — „csak egy urat ismerek, a koronás királyt, kiért életemet, vagyonomat adom!“

A napoleoni háboruk lezajlása után beállott békés viszonyok között, Illyésházy folyton éber figyelemmel kísérve a politikai eseményeket — a főispánsága alá tartozó, két megye ügyeinek szentelése erejét. Az 1825-iki országgyűlés bő alkalmat nyújtott István grófnak arra, hogy magát mint kitűnő hazafit bemutassa. Széchényivel együtt ő tette a kezdeményezést, hogy a felsőházban magyarul szólnokoljanak. Nyitott házat vitt Pozsonyban, hol az ország kitűnőségei adtak egymásnak találkozót. Illyésházy ekkor a felső táblai ellenzék fejének tekintetett és szavai nagy súlylyal bírtak a hazafiak előtt. De már emez időben mutatkoztak nála az agg kor jelei; folytonoson gyengült, miért is a bádeni fürdőbe

ment irt keresni bajára; de hiába, üdült gyomorbaja 1838. jul. 31-én végett vetett nemes életének. Tetei — akkor még élő neje által, ki később oly borzalmas véget ért — saját ágyába megégett — Illyésháza községéhez tartozó Szt.-Péterre szállítottak s az ottani templomba helyeztettek el.

István gróffal kihalt az ősi, nemes család; de mivel bizonyára mindenkit érdekel az utolsó Illyésházy magán életére vonatkozó némely esemény, azért ide igtatok néhányat, melyeket megbízható forrásból merítettem.

Kutyavár

István grófra mint egyetlen figyermekre szállott a család összes vagyona; és az roppant nagy volt. A trencsényi, baáni, koseci uradalmakon kívül a fehérmegyei — hamzsabégyi, a csallóközi — nagyszarvai, a morvaországi vsetini és brumovi uradalmakból, több házból Trencsény és Pozsonyban állt az örökség. Öröklé a mesés értékű családi ékszereket, több mázsa súlyu ezüst edényeket és egy megbecsülhetlen értékű fegyvertárt. Még ez mind nem tevé ki az összes örökséget. Midőn az átvételnél kastélyainak termeit végig járta, az ott felhalmozott

vasládákat felnyitotta — a számtalan ezüst pénzen kívül ládaszámra talált tiszta vertarany pénzt mintegy 600 ezer darabot Midőn e roppant örökséget végig nézte, felkiáltott: Istenem! — mit csináljak e tömérdek pénzzel?!

És e roppant vagyon 35 év alatt elfogyott annyira, hogy életének alkonyán több millió értékű uradalmait 1.100,000 frton kényszerült eladni báró Sina Györgynek. Pedig István gróf nem volt pazarló. Ur volt, magyar mágnás, a spanyol etikett merevsége nélkül, ki nem számolta a pénzt, de lelkiismeretlen emberek visszaéltek jóságával.

Még egy adatot hozok fel István gróf életéből, melynek jellemző volta elénk állítja a nagyeszű embert, mágnást és gavallért.

Midőn Illyésházy fiatal korában Bécsben tartózkodott, egykor Kaunitz herczeg Mária Terézia mindenható minisztere ebédre hívta őt. István gróf két szép hölgy között ült, kikkel élénken társalgott, midőn egy heves mozdulatával feldöntötte a burgondival telt poharat. Kaunitz, ki rendkívül heves és nem ritkán vendégei iránt is durva modoru volt, rá förmedt, „Illyésházy gróf — ugyan hol tanult étkezni“!? A gróf rögtön válaszolt: „Ott — kegyelmes uram — hol vacsorára is tiszta abroszt teritenek.“

Kaunitz herczeg ajkába harapott, de elnyelte a mérget s később maga beismerte, hogy jó leczkét kapott az udvariasságról, a fiatal magyar mágnástól.

Ugyancsak egyetlen pecsét gyűrűt viselt, Illyésházy nádor hagyatékát. Midőn e gyűrűt egy proto-notárius meglátta; annak értéktelenségére czélozva mondá: „Ha Illyésházy volnék, szégyenlenék ily jakobinus külsejű gyűrűt viselni“ Kedves ur —

felelte Illyésházy — nagyon értékes nekem e gyűrű, mert ősem a nádor viselte, ki egy izben, oly urat mint ön, saját hatalmából felakasztatott.“ (Ez történet tény. A nádor csak az akasztás után jelentette a királynak e cselekedetét. A király megbocsájtotta neki e „meggondolatlanságot.“)

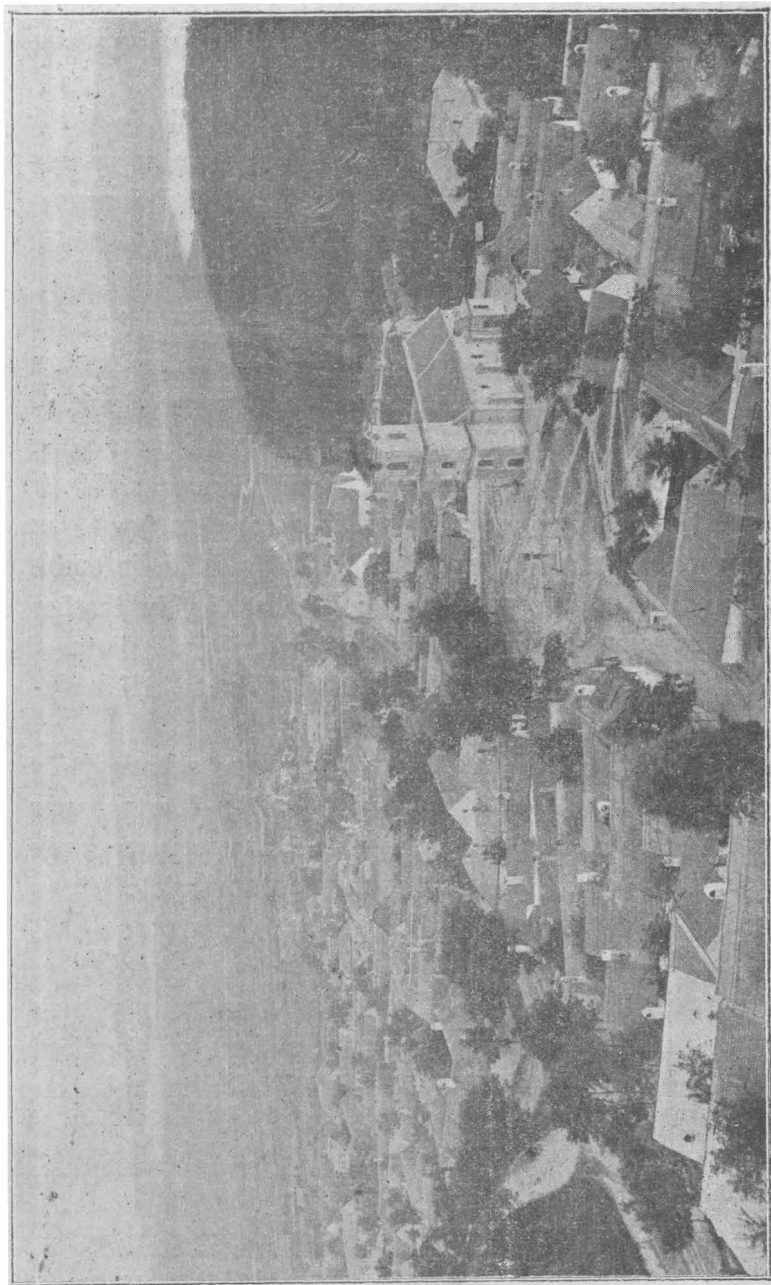
Midőn birtokait kényszerült eladni Sina bárónak. a nép összegyűlt és sirva bucsuzott el, volt urától. A jó tótok közül egyszer csak kiválik a bíró s kezét csókolva a grófnak igyszól: „Ne hagyj el bennünket urunk, ha elmégysz, ki lesz akkor atyánk nekünk? A gróf így válaszolt; Gyermekeim, ha elhagy is benneteket atyátok — nyeritek helyette „Sinát“ — e szó tótul „fiut“ jelent.

Halála után összes vagyonát neje örökölte, s benne a nemes család fiága letűnt hazánk történetének szinpadáról. Családfáját lásd (XXXV. Okl.)

A minket érdeklő Érdre vonatkozólag — emekitérés után — még a következő adatok állnak rendelkezésemre.

Illyésházy József 1735. jan. 10-én Pozsonyban kelt okirata szerint azon oknál fogva, hogy a megnevezendő birtokok kezelése a távolság miatt gazdasági tekintetben majdnem tehetetlen, Fejérmegyében fekvő Érd vagyis Hamzabég nevű mezővárost az ujabban épített kastélylyal együtt, továbbá Tárnok, Diósd és Berki pusztákkal összes tartozékaikkal együtt Szent-Miklósi és Ovári Pongrácz Andrásnak és utódainak, t. i. leányának Pongrácz Éva férjezett Somoskői báró Péterffy ker. Jánosnének és utódaiknak 15622 frt 30 krért zálogba adta.¹⁾ És Péterffy birta egész 1750-ig.

¹⁾ Fejér vármegye levéltára. Instr. publica fasc. XI. No. 81.

É R D.

1832 herczeg Batthyány Fülöp vette meg, mint nő-ágon rokona az Illyésházy családnak, 500,050 forintért. 1838. évben Érdnek a Duna melletti része, a vizár által elpusztítván, a romba dült épületek otthagyasával a jó lelkű herczeg a mostani új városrész nevének örök emlékeül „Fülöp városnak“ nevezette el. Az elmosott rész helyén pedig a török minarett hirdeti a mulandóságot.

1848. évtől 1856-ig Hódosi és Kisidai Báró Sina György birta Érdet, ki mint kegyur számtalan jótéteményben részesíté a templomot és plébániát.

1856. évtől 1876. évig Báró Sina Simon vette át Érd kegyuraságát, e nagy nevű Maecenas, kinek neve az ország határán túl is ismeretes volt, az egyházat úgy, mint a plébániát, örök időn át emlékezetes jótettekben részesíté, miért is hallhatlan emléket emelt, az érdi hívők sziveiben. Alatta a régi érdi kastély nagy költséggel fényes lakká alakítatott át.

Bárá Sina Simon alatt jött létre a tagosztály az uradalom és Érd polgárai között; ő a magyar nyelv terjesztése czéljából 24 leány gyermeknek magyar nyelvű tanítását, nevelését rendelé el, s erre évenként ezer forintnál többet áldozott.

1875. évtől gróf Wimpfenné született báró Sina Anastazia öröklé Érdet. E nagylelkű grófné atyjának nyomdokát követve, gyakorolta a kegyuri jogokat.

Sina Simon örökösei dézsánfalvi Ghika Iphigenia nejétől: Anastasia, Gróf Wimpfen Victorné, ennek gyermekei: Hedwigh, néhai gróf Zichy Ágostonné, Wimpfen Siegfrid és Simon grófok.

Herczeg Ypsilanti Gergelyné, báró Sina Ilona, gyermekei: Mariska és Iphigenia herczegnők. Herczeg

Maurocardato Györgyné, báró Sina Irén és Herczeg de Castris Ödönné, báró Sina Iphigenia örökös nélküliek. Báró Sina Simonnak, Simon fia halálával e család fiága kihalt

A történelem muzsája könnyezve áll e család sirboltjánál, kegyelettel őrizvén emlékét hazánk e nagy szívü alakjainak, kik létrehozni segíték a lánczhidat, az akadémia palotáját, a Ludoviceumot stb. stb. Legyen emléküik áldott.

A szabadságharcz 1849. — évében január 3-án Ottinger császári vezér serege — a Moórnál csatát vesztett magyarokat üldözve Érd is színhelye lett egy csatának. A fővárosba vonuló magyar hadak utócsapata ugyanis feltartóztatá a császári sereget, míg a többi elvonult és e két óra hosszáig tartó csatározásban mindkét részből néhány száz ember esett el, kik a Pelikán fogadó — jelenleg tisztalak — mellett fekvő térségen t. i. a községbe vezető ut, s az ercsii országut találkozása közötti sarokban temették el.

Gazdaságilag az Érdi uradalomhoz tartozik Tárnok, Berki, Simon major, mely br. Sina Simontól kapta nevét, Fülöp major, melyet Hg. Batthyány Fülöp szerelt föl, és Kutyavár, mely egykor Mátyás király vadász ebeinek volt tanyája, és a melynek most is látszó falán belül épült az uradalmi erdész lak.

Az érdi róm. kath. plébánia valószínűleg 1718-ban építtetett, a mint ez az anyakönyben fel van jegyezve. 1718—1752-ig Kapisztrán szerzetesek kezelték a plébániát; neveik: Budmir István, János és Antal atyák Budáról, Mecich Simon atya és Antal atya Gradiscáról, Mathisevich Jakab, Zsivkovits Lőrincz,

Márk atya Illokról, Jellasich Mihály, Ambrahamovich Balázs Gradiscáról, Blázseвич Pál, Mathesovits Lukács, Csvetkovich János, Hoffmann Henrik atyák Pécsről, Beriza György, Losgott Szaniszló, Ivich Illés atyák Budáról, Mótz Menyhért, Parianovich András, Vukovich Pál, Babics Miklós és Tomicich János, ki azután 1752-ben Érd első plebánosa lett; utána jött Radnich Pál, majd pedig Marich János, 1816-ban Dellinger János neveztetett ki plébánosnak, kit 1822-ben Hegedüs Pál követett. 1868-ban Kereskényi Gyula jelenlegi esperes-plébános kapta meg a plebániát.

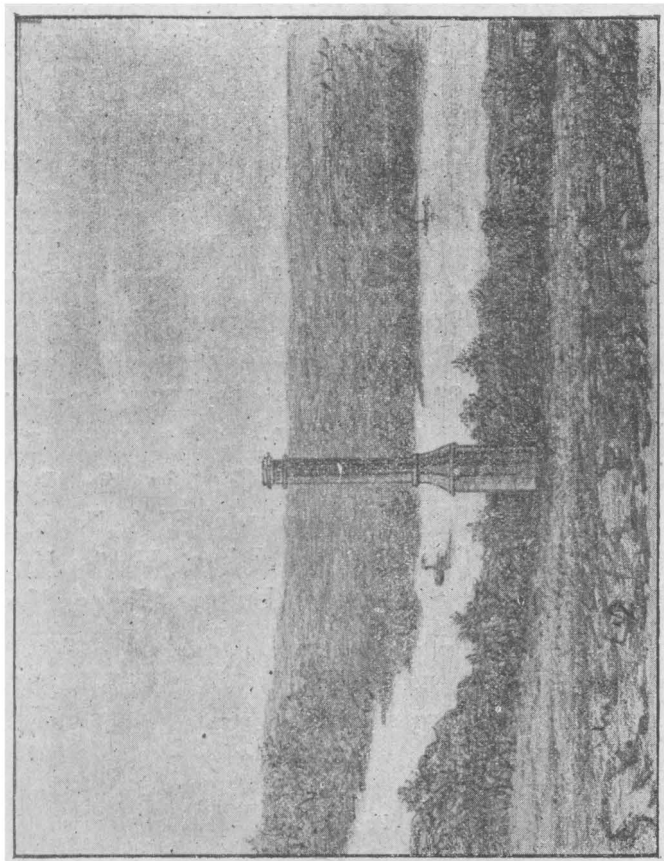
A templom szent Mihály tiszteletére van szentelve; 1774-ben megnagyobbíttatott és toronynyal láttatott el s a kegyurak vallásos buzgósága több ízben gazdagítá különféle ajándékokkal. A kegyuri jogokat mindig Érd birtokosai gyakorolták; a jelenlegi kegyur gróf Wimpffen Simon.¹⁾

Lakosok 1580—81-ben: Bučsu Antal, fia Miklós, Somogyi Pál, Vörös Ferencz, Érdi Tamás, fia György, Sir István, Bobrád István, fia Mihály, László Máté, Nagy János, Kösü Pál, Kösü Bálint, Tisza János, fia Jakab, Kis János, Páp Ferencz, fia Bálint, Szabó Tamás, Szücs Bertalan, Szarka Gergely, Szabó János, Borgó Lukács, Nagy Lőrincz, Miklós Orbán

1696. Biró. Dersits Markus, Máté Boza, Matusek Szoro, Szabó Baron, Ilia Kricsanics, Horváth Simon, Stipau Vulapicz, Mathin Vilkovicz, Tomas Cserebecz, Pericze Rosevacz, — Milkovicz, Simon Napantik, Marko Kovács, Grejv Csokás, Andren Lőrincz, Filip Devicz, Thoma Gilinovicz, Mio Vucsinovics, Jakob Thomicz, Lőrinhz Glavázski, Gregacz Kviczicz, relictá Anna Mikolína, Kovács Pete, Bujacsicz Thomas,

¹⁾ Kereskényi Gyula Az érdi plébánia tört.

Ivan Muktiak, Ivanko Gyurics, Gyuro Sabolszki, Marko Bilits, Stipan Glomacsoss, Vas György, Josep Policsovics, Peter Masmorics, Miló Kovács, Gyurkó Stoits, Jakob Antunovics, Tarnoki Markó, Zivics Tiván, Jovan Milopopovics, Szava Dotovas, Kozta

A főrek minarett.

Pobrocsicz, Milosin Csoczár, Ragu György, Ilia Agics, Marko Vusits, Fari Obradovich, Vueskó Milkovics, Bozó Kolár, Miat Szubics, Jakob Palikutya, Péter Dogatits, Jakó Vlocsáni, Simon Szentinavecz, Ivan Amicsics, Antona Uracsics, Turko Roganovics,

Rácz Péter, Ilia Luvicsics, Velisa Gregovics, Thoma Uravromsics, Thodor Kováts, Marko Sztankó, Markó Lyulovics, Grgor Markovics, Miat Csulinovics, Dlugaczky Gyurkó, Teresa Bradomecz, Ilia Mihalovics, Posonyi Miklós, József Markovits, Michael Novocslacz, Andrea Csalits, Martini Giurko, Bodaj.

1720. Milkovits Lukács, Ivits József, Kozorocz Márián, Milacski Mátyás, Loncsér Tamás, Mihalyov Gyuró, Szem Ivanecz Mátus, Szőny György, Szukmovics Márko, Palikutya Pál, Gevoko Gyuró, Gilinovics Miklós, Bilics Miklós, Krisomics Illés, Devits János, Szakács Illés, Gyurcsek Pavo, Stojto Stipan, Bálkovits Fábián, Armecsits Márk, Vercsits Matho, Erdély Márton, Stupenits Iván, Antunovics Jákó.

Ide jegyzem Batta falu — vagy régi néven Százhalom 1580—81. évi lakosait is: Miklós Gergely, bátyja Mihály, Fejes Gergely, Em . . Ambrus, Gontos Máté, Fejes Mátyás, Kun Gergely, fia Péter, fia Miklós, Odori Máté, fia Ambrus, Biró János, fia Mészáros, Marág Orbán, Tóth Péter, Vörös János, fia Benedek, Szalay Gergely, Lukács János, Nagy Pál, Vincze Máté, Santa Gergely, Tisza Péter.

FARKASFA

Pusztá.

Tabajd, Vért Szt.-György és Vál között fekszik. Csak annyit tudok róla, hogy 1737-ben Dobozy Miklós, István és János, Jézustársaságbeliek vették 520 frton, és ezek révén birta a komáromi rendház.¹⁾

---

¹⁾ Rupp. M. Orsz. Helyr. Tört. I. 158. 1

FÁNCs

Pusztá.

Minthogy ez a hely a Szt. István korában Bolgár országból bevándorolt bessenyő népnek egyik telepe volt, s minthogy ezen őskori telepről, valamint az összes bessenyő telepekről munkám az I. kötetének 168—184. lapjain terjedelmesen szóltam és az I—XXVII. oklevelek nyomán, melyek 1400-ig terjednek Fáncsról és a Fáncsy családról is beszéltem, nehogy ismétlésbe essem, utalva az idézett helyen mondottakra, csakis a később talált adatokra szorítkozom.

Az említettekből tudnivaló, hogy Fáncs azon időben, mikor a legelső okleveles említés tétetik róla, a királyi hirnökök birtoka volt.

Egy 1342. évi oklevél szerint Fáncs mely Keselü fészek (keselefizek) máskép Sárnak nevezett víz mellett fekszik részben nemeseké, részben a veszprémi püspök tulajdonát képezte, a melyet Sárszent-Miklóssal együtt János és Pál fejérvári kanonok Meskó veszprémi püspöktől cserébe kaptak az ő Zalamegyében levő Sebes nevű birtokukért.¹⁾ Bár ezen cserét megakadályozta a veszprémi káptalan, ellentmondván a t. i. a fejérvári káptalan előtt Meskó püspök ezen allattomos és jogtalan elidegenítésének.²⁾

1391-ben már temploma volt és pedig a B. Szűz Mária tiszteletére szentelve.³⁾

1358-ban Fáncsy Sovány László, 1348-ban Fáncsy Péter megyei szolgabírák voltak.

¹⁾ Zichy okmt. II. 8. 1.

²⁾ U. O. 69. 1.

³⁾ Csánky id. m. 327. 1.

1406-ban Borbála királyné Rende István Fáncon levő birtokát Fáncsy Mátyásnak és fiainak Péter és Pálnak adományozván ezeket a fejérvári keresztesek birtokba iktatják.¹⁾

1413, 16 és 17-ben Fáncsy György királyi ember említettik.²⁾

1420-ban a Fáncsy családbeliek, névszerint Fáncsy Péter fia Pál egyrésztől, másrésztől pedig Fáncsy Miklós fia Gergely, Fáncsy János fia Tamás megosztzkodnak a fejérvári káptalan előtt Fáncsy Máté fivérük elhalt fia Balázs birtokain.³⁾

1412-ben Fáncsy Miklós fia Gergely zálogba adja Fáncon levő birtokrészét Gomeczi Péter fiainak László és Mihálynak és abba Zsigmond király parancsára a fejérvári keresztesek beiktatják.⁴⁾

1422. Gomeczi Péter fiai László és Mihály megidéztetik a fejérvári keresztesek konventje által a Fáncsy családbelieket.⁵⁾

Ez adatok szerint a Fáncsy család eléggé elterjedt volt a 15-ik század elejéig. Azonban később már alig talállok nyomot ugy a családról, mint magáról Fáncsról.

1702-iki összeírásban Zichy Imre gróf tulajdonát képezte, s az ő örököseié ma is.

FEKESUTH.

Bicske és Alesuth között fekszik azon völgy nyugoti szélén, melyen végig vonul a fejérvár-bicskei

¹⁾ Fejér C. Dipl.

²⁾ U. o. X. 5—445. I. és Haz. okmt. II. 217—18. I.

³⁾ U. o. X. 6. 351. I.

⁴⁾ U. o. 431. I.

⁵⁾ U. o. 522. I.

vasut. Egykoru lesz Alcsuthtal, tehát valószínűleg látta a tatár dúlást is, bár IV. Béla nem említi meg azon levelében, melyben a Csuthy prépostságot alapította, de már a 14-ik században Olchut és Felchuth együtt fordulnak elő.

1358-ban részben a fejérvári keresztes vitézek, részben pedig köznemesek birták, a mikor is Nagy Lajos király rendelete szerint a veszprémi káptalan egyik tagja és Chuth fia András királyi ember megvizsgálták s úgy találták, a mint Bando keresztes parancsnok felpanaszlá, hogy Felcsuthon bizonyos nemesek, névszerint Kozma fia Péter, Worchon fia Pál, Benedek fia Chomrád, és István fia Balázs, valamennyien felcsuthi nemesek a fejérvári keresztesek felcsuthi birtokát alattomban elfoglalták, és magukat abba a budai káptalan által beiktattatták.¹⁾

1434. május 1. A székesfejérvári keresztesek konventje nevében Demeter őr (Custos) a fejérvári káptalan előtt Felcsuthon levő birtok részét három magyar arany forint évi haszonbérért Felcsuthi Péter fiának Bertalannak és fivéreinek István, Demeter és Gergelynek és utódaiknak adja.²⁾ Ez adatok a keresztesek birtokáról szólnak; a következő pedig a felcsuthi nemesekéről.

Ugyanis 1435. Virágvasárnap utáni hétfőn Felcsuthy István fia Imre magára vevén fiainak Balázs és Máténak is terheit, valamint Felcsuthi Miklós fiait Tamás és Benedekét, a székesfehérvári keresztesek konventje előtt azon öt hold földjét, mely a felcsuthi határban Thelek nevű dűlőben, Imre és János fia Henrik földje között fekszik, Fel-

¹⁾ Keresztések Prot. III. 1040 – 1050. 1.

²⁾ U. o. II. 352 – 53. 1.

csuthi János fiainak, László és Miklósnak két arany forintért zálogba adja. (XXXVI. Okl.)

Ismeretes előttünk az a hatalmaskodás, melyet Rozgonyi János özvegye Dorottya és fia István felbízta az ő tisztjeik nemes Csuthy Pál és Dorogdy Máté egy egész sereg fegyverkezett bicskei, szent-lászlói, száári és csabdi jobbágygyal 1491-ben a keresztes vitézek felcsuthi birtoka ellen intéztek és onnét több darab szarvasmarhát elhajtottak, és Vitány várába vittek. Le van ez írva az erőszakoskodó jobbágyok neveivel munkám I. köt. 369—373 l.

A török hódoltság korában elszéledvén a keresztes vitézek, felcsuthi birtokuk idegen kézre ment át; azonban a falu elég népes maradt és az 1580—1. évi, a török kincstári összeírás szerint 16 kapuja termények, méhek, Csür István rétje, mátká adó és vásár jövedelem után 4390 akcset jövedelmezett a töröknek, Az ezidőbeli lakosai névsora alább olvasható.

Mint Felső Csuth mellett levő lakatlan pusztá van fölvéve Etén is, mely Achmed bég, hatvani mirliwa kezén volt, s a mely pusztá szántóföldjei, rétjei és gyümölcsfái és gyümölcs tizede, legelő, kaszáló és építési köveket szolgáltató helyeknek jövedelme szerint 200 akcse adóról lett fölvéve.

Fölcsut melletti pusztá volt Sár is 100 akcse jövedelemmel. Ma sem egyik sem másik nem ismeretes, de lehetséges, hogy az utóbb nevezett Sár, — az Anjouk korában is meg a 17. században is létezett Sárval falu volt.

Alcsut történetéből kimaradván a török korbéli 1580—1. évi lakosok, pótlólag ide jegyzem azok neveit: Kása Miklós, fia Benedek, Csuthi Mihály

Fekete Pál, Fekete Dénes, Vasvár István, Csuzi Aádrás, fivére András, Szecsen Antal, Szalai Máté, Szalai Péter, Vas Péter, fia Janos, Csósz Antal, Antal Béla, fia Pál, Csecsi Máté, Kapás Antal, Nagy Bálint összesen 15 ház, s különféle termény, méh, bárány, mátka adó és vásár után 3410 akcset jövedelmezett.

Felcsuth r. k. plébániája 1788-alapított, s temploma a Nagyboldogasszony tiszteletére van szentelve. Fiók egyházai Alcsuth, Ó-Barok, Mária völgy, és Hatvan.

Plebánosok Fehérváry Jakab karmelita atya, Urbanovszky Angelinus karmelita, Bokor Ferencz, Börzsöny Antal, Szomolnok József, Horváth Sándor, Babotai János, Horváth József, Tóth Antal, Benedek Ferencz, Koller Ferencz, Berkics György, Juhász Ferencz, Szarka Gyula.

Az ev. reformátusok hitközsége a mult században megszűnt anyja gyülekezet lenni, de 1875-ben ismét azzá lett. Lelkészei: Szöllősy Pál, Szücs Károly.

Felcsuth és Alcsuth vidékén Bodmér felé feküdt egykor Csaplár falu is; Kaplárnak iratott 1365-ben, a muzeumi levéltár egy okmánya szerint.

1381. decz. 3-án málosi Váli Demeter özvegye Katalin birtokában volt, s ekkor a kendertői, czelumi és bokodi részbirtokaival együtt a csaplárit is Fejérvári Kelemennek és nejének ajándékozta a fejérvári káptalan előtt.¹⁾

Elpusztult hely volt 1409-ben.²⁾ Mint pusztá említették 1433-ban, s 1459-ben Vitány várához számítják. Ma csupán a csaplári erdőben él neve.

¹⁾ Hazai Okmt. III. 215 l.

²⁾ Sopron m. oklevélt. I. 593.

FORNA

Pusztá.

Csákvár és Lovasberény közt fekszik, azon őstófenék és ingovány keleti partján, mely hajdan közte és Csákvár között elterült. Nevét vagy talán alapítását is azon Forna nevű Szabadostól vette, a kit Csák Miklós 1237-ben Kér nevű birtokkal együtt elhagyományozott.¹⁾ Régi időkben alighanem két községből állt, t. i. Forna és Szent-Miklósból, minthogy a régi oklevelekben Forna is, Szent-Miklós is külön említetik. Így például az 1332–1337. évi pápai adófizetési lajstromokban Forna mint plebánia fordul elő, hol Jakab plebános 23 kis pensát fizetett, ennél fogva temploma is volt. 1453-ban pedig, a mikor László király Gesztes várát Csákvár mezővárossal Gerencsér, Dobos, mindkét Váma, Dad, Bokod Oroszlánkó, Árki stb. falvakkal Fornát Ujlaki Miklós erdélyi vajda és macsói bánnak adományozza, a falvak között említi Szent-Miklóst is, holott azon a vidékén a Forna melletti Szent-Miklóson kívül mely talán egy az ott levő Szent-Miklós majorsággal más Szent-Miklós teljesen ismeretlen.²⁾

Azonban a két községnek egymáshoz való közelsége okozhatta azt, hogy már 1436, 1439, 1440, 1450 és 1459-ben Csánky szerint³⁾ Fornaszent-miklósnak neveztetett, s ő állítja az idézett helyen azt is, hogy 1406. előtt, sőt 1409-ben is Forna, Szent Miklós a királyi kápolna ispánjác volt, s lakosai adót és vámot nem fizettek.

¹⁾ Hazai Okmt. I. 17. 1.

²⁾ Tört. Tár. 1893. évf. 614. 1.

³⁾ Hunyadiak kora VIII. 328. 1.

1439-ben Erzsébet királyné meghagyja a fejevári káptalannak, hogy Rozgonyi Istvánt Csókakő vára és tartozékai, valamint Fornaszent-Miklós falu birtokába, melyeket Rozgonyi István már Zsigmond és Albert királyok adományozásánál fogva birt, beiktassa, mit a káptalan 1440-ben teljesített is.¹⁾

1473-ban Mátyás király Enyingi Török Ambrusnak és neje Devecseri Choron Katalinnak fiági, ennek kihelási esetére pedig leányági örököseinek is eladományozza Pápa, Ugod és Gesztes várakat, melyhez tartozott Apostag, Gerencsér, Dobos, Boglár, Sz.-Erzsébet, Sz. Mihály és Forna is.²⁾

Hogy mikor és mikép jutott Forna is mint Gesztes vár tartozéka az Eszterházy grófok birtokába, kiknek ma is tulajdonát képezi: elmondtam Csákvár történeténél III. köt. 177—78. lapokon.

Lakosai 1498-ban Jósa Egyed, Czech Barnabás, Mory Bálint.

FÖVE NY

Pusztá

Az egykori törvényhozásnak, szabad ég alatt tartott országgyűléseknek e klasszikus helye Székesfejérvár déli szomszédságában fekszik. Hogy rómaiak is lakták, bizonyítja az a nagy mennyiségű római rézpénz melyet egy öreg juhász, legeltetés közben a szántóföldeken összeszedve, nekem megvételre hozott.

Hajdan a fejevári káptalan birtoka volt, később Palota várához csatoltatott, végre a káptalan fel-

¹⁾ Lásd jelen munka III. köt. LXXXII. okl. 549. l.

²⁾ Tört. Tár. 1893. évf. 107. l.

oszlása után Palota vára parancsnoka Zichy István kapta összes fehérmegyei birtokaival együtt és ma is gr. Zichy család birtokát képezi.

Emlékezetes e hely azon két véres csatáról, mely a pártosok részéről 1274 és 75-ben vívatott, s a melyet leírtam már munkám II. kötetének 407. és következő lapjain, valamint az országgyűlésekről melyek 1283. 1288. és 89-ben itt tartattak,¹⁾ végre megemlítem azt a verekedést, mely 1401-ben történt. András fehérvári kanonok a káptalannak soponyai, lánghi, kálozi és fővényi jobbágyaival éjnek idején elhajtatta Kővágó Örsi György (Battyányi) marháit, mire az elhajtók és Kővágó Örsi György emberei közt verekedés támadván, magát András kanonokot is véresre verték, megsebeztek, úgy, hogy a fővényi plebánia templom is megfertőztetett. Mely ügyet azután a két fél között az esztergomi káptalan előtt egyenlítették ki.²⁾

Volt ez időben Fővényen a Sárvizen keresztül vezető hid is vámszedési joggal ellátva és e végett is folyt per a két fél között.³⁾ A fenti adat azért érdekes reánk, mert azt bizonyítja, hogy Fővénynek 1400-ban plebánia egyháza volt és pedig Csánky Dezső idézett munkája szerint.⁴⁾ 1484-ben is említetik Fővény plebánia egyházának plebánusa. 1490-ben pedig egy fehérvári kanonok volt Fővény plebánosa és tisztje.⁵⁾

Ma a gr. Zichy család birtoka.

---

¹⁾ Fejér C. Dipl. V. 3. 446. és VII. 5. 482. 1.

²⁾ Munkám III. 175. 1. és LI. oklevél, 495. 1.

³⁾ U. o. 177. 1.

⁴⁾ III. 328. 1.

⁵⁾ U. o.

FÜLE.

Egyike megyénk ama kiváló községeinek, melyeket méltán környezi a történelmi dicsfény, hogy álltak már akkor, a mikor Szent István király árasztá országára fejedelmi bölcsességének és valóságos buzgóságának áldásait, s e kiválóságát oklevéllel is tudja igazolni.

Van a veszprémi káptalan levéltárában IV. Bélának egy 1257-ben kelt oklevele, mely átírja és megerősíti Szent István királynak 1009-ben kelt intézkedését, melyben neje Gizella közreműködésével a veszprémi püspök hatósága alá helyezi Fejérvár, Kolon és Visegrád városokat, és az egyháznak adományozván Ősi, Kari és Berény birtokokat, oda adja még Fülét is, mely Urhida város szomszédságában fekszik. (XXXVII. Okl.)

Hogy meddig birta a veszprémi egyház Fülét? Nem tudom megmondani, de anynyi tény, hogy 1447-ben már a fejérvári káptalan, Kis-Füle, pedig a fejérvári prépost birtoka volt. Ugyanis ezen évben már az országos tanács megkeresésére a pannonhalmi konvent Mihály bakonybéli apát részére a fejérvári káptalannak több nagy-fülei és kis-fülei tized szedője által Balatonfőkajáron elkövetett hatalmaskodásai iránt tart vizsgálatot.¹⁾ És ezt bizonyítja egy birtok összeírás is 1542-ből, melyben Nagy-Füle a fejérvári káptalan birtokai között van megemlítve.²⁾

Ma már a veszprémi káptalan birtoka.

¹⁾ Hazai Okmt. II. 293. 1.

²⁾ Rupp. id. m. I. 23. 1

Egyházi tekintetben 1332. és 37. évi összeírások szerint Fülén már plébánia volt, a mikor Imre plébános 55 kis pensát fizetett pápai adóban.

A mai plébánia 1749-ben alapított, s temploma ker. Szt. János tiszteletére van szentelve

Plébánosok voltak: Grubanovics Lajos, Klariger János Czeberer János, Spetykó Ferencz, Dobos János, Sárkány György, Szabó János, Ács József, Feigl Ferencz, a mai pleb. Bezőky József.

Van Fülén ev. reformátusoknak is gyülekezetük, de lelkészeik névsorát nem birom.

Lakosok 1696-ban. Biró. Szabó Miklós, Rostás István, Szabó István, Vincze István, Keölseő Pál, Rostás János, idősebb Szalay István, Rumi Mihály, Gombay Ferencz, Keölseő Mihály, Rostás János, id. Maróthy Mihály, Tary István, Kovács József. Latos József, Zöld György, — János, Tar Péter, Szabó Gergely, Fekete Mihály, Pap József, Csajághy Gergely, Rostás István, Bögyes Pál, Orbán József, Barabás József, Ihász József, Szakmáry István, Tar Pál, Halom Gergely, Pap Mihály, Pap György, Peték György, Takács Gergely, Megyery Mihály, Semery István, Semery János, Nagy György, Keölseő Gergely, Biba Lukács, Nagy József, Szántó József, Rostás Imre, Szántó István, Csuthy István.

1720. évben. Szántó János, Pap Mihály, Zöld János, Fekete Mihály, Nagy János, Kovács Mihály, Rostás János, Kovács György, Tar István, Szalai Mihály, Kovács Péter, Bögyös Pál, Rostás István, Tar János, Lantos János, Szenyéri János, Tar István, Petrik György, Balogh János, Rostásy Péter, Pap Mihály, Rostás János, Nagy György, Kovács György, Takács György, Szabó István, Pöczon Dávid, Jakab

István, Fejér Mihály, Csajági János, Pap István, Külső Gergely, Pecsők István, Liba Ferencz, Pap György, Halom R. Gergely, Kormi Mihály, Kováts Márton, Marosi R. Mihály, Rostásy Péter, Urban István, Borbas R. István, Petrik Mihály, Szerenyi R. István, Szita György, Fitos Mihály, Rostásy Mihály, Fekete Péter, Petrik János, Fitos István, Szeredi István.

G Á R D A

Major.

Fekszik Szilta major, Sz-Ágota, Felső-Körtvélyes és Nagy-Lók között. Tava is van és jöltermő földjei. A róla szóló adományozás olvasható Körtvélyes történetében.

G Á N Y.

A vértess hegység déli szélének egyik igen bájos zugában van rejtőzve Zámolytól északra, Csákberénytől keletre, Csákvártól pedig nyugatra. Azt hiszem újabb telepedésű község, legelső nyomát találtam a gr. Lamberg család moóri urad. levéltárában levő azon 1662-ik évről szóló Urbariumban, — tehát mikor még a gr. Nádasdy család birtoka volt a csókakői uradalom — melyben Gánt a pusztán hagyott és lakatlan községek között van felsorolva. Azután említve van az 1669-ből fenmaradt portális összeírásban azon községek között, melyek nem voltak Fejérvárhoz behódolva, hanem Gesztes és Tata várak oltal na alatt Komárom megye közigazgatása alá tartoztak.¹⁾

¹⁾ Századok 1870. nov. füzet.

Vége azon oklevélben, melynek erejével I. Lipót a koronára szállt Csókakő várát és egész uradalmát 1691. nov. 8-án br. Hochburg János főhadi szállítónak adományozza. Ez oklevélben van a községek között felsorolva Gánt is.

Azt hiszem, hogy mai német lakosai a török idők után telepedtek le, elég hosszú idő arra, hogy a magyar nyelvet elsajátíthatták volna, tekintve különösen azt, hogy minden oldalról magyar községek környezik.

A Hochburg féle adomány levélben a községek a kegyuri jog és kötelezettséggel adományoztattak, és különös az, hogy Zámor plébánia is meg a gánti is a Vallásalapé.

Plébániája 1788-ban alapított, temploma pedig Szt. Vendel tiszteletére van szentelve. Plebánosai ezek voltak: Kőhegyi Sebő Karmelita 1788-tól 1793-ig, Mihályi Ráfael szt. ferenczrendű, Csabrián György, Jancsi János, Szalkay Bernát, kapisztranus, Conneider Hortulanus, Thurzó József, Simkovics János, Stokovics György, Haszlinger Sebő, Veszerle András, Prikosovics Antal, Kazay Erazmus, Fiacska Károly, Puly György.

GÁRDONY

Bodmér, Kápolnás-Nyék, Pettend, Velenceze.

A velencezi tó keleti partján Velenceze és Agárd között fekszik, s határa benyulik egész Csongrád pusztáig, de része a tóban is van.

Mint személynév előfordul már 1291-ben ¹⁾ Mátyás

---

¹⁾ Hazai Okm'r. VIII. 295. l.

korában pedig már mint előnév szerepel, a mikor t. i. Gárdonyi Nagy Gergelyről van szó.²⁾

Gárdonyról mint birtok és lakott helyről legelső okleveles említés 1410-ben történik, amikor t. i. Zsigmond király Zollerni Frigyes nürnbergi várgrófnak, a mai német császár dinasztiája megalapítójának sok és hűséges szolgálataiért sok vár és birtokon kívül adományozta megyénkben levő Kendertó lakatlan falut halastavaival, Vinárt nemesi kuriájával halastavai és szőleivel, Dinnyést méneseivel, végre Gárdonyt nemesi kuriájával és az ott levő ménesekkel, adja pedig azon 20 ezer arany biztosításául, melyet akkor lefizetni a kincstár állapota nem engedett (XXXVIII. okl.)

De néhány év múlva mégis lefizette mert, 1424-ben már Gárdonyt Borbála királyné birtokában találjuk Ugyanis azon évben Budán egybegyült magyarországi főurak, élükön Albert ausztriai herczeggel ünnepélyes nyilatkozatot adnak ki arról, hogy mindazon királyi birtokokat, melyeket Zsigmond király az ő nejének Borbálának adományozott, birtokában hagyják, s tulajdonában megerősítik. Nem említve a megyénktől távol esőket, csak a megyei és szomszédos birtokokat sorolom fel a következőkben: u. m. a Csepel sziget összes falvai, valamint a sziget körül levők u. m. Dömsöd, Gubacs, Sz.-Lőrincz, Haraszt és Sz.-Dienes Pestmegyében. Továbbá Adony az ott levő ménesekkel, Besnyő, Keresztur, Martonvásár az ott levő ménesekkel és vámmal, mely Pohárosy Osvald magvaszakadása következtében szállt a királyra; Tétény, Gárdony az ott levő ménesekkel együtt, melyek csere útján mentek a király birtokába; végre Laczkháza és Szent Imre falva (mai Pereg.)

²⁾ Formulae Sol Styli 249., 1.

melyek az egykori Szánthói (mai Laczháza) Laczk fiai Jakab és Dávid után mentek a király kezébe, valamennyi Fejérmegyében, (akkor még Soltmegye is Fejérmegyéhez tartozott.) A terjedelmes és igen érdekes oklevél egész terjedelmében olvasható a Magyar Tört. tár XII. köt. 281—85. l.

A felhozott tényekből is világos, de meg az itteni királyi ménesek is bizonyítják, hogy Gárdony eredetileg a Csepel szigethez tartozott, s az itteni ménesekkel együtt királyi, illetve királynéi birtok volt. V. László 1456-ban cserében más birtokért zálogba adta Farkas László budai polgárnak, Csepel sziget ispánjának. Ez a Farkas László halálakor 2000 frttal adósa maradván az osztrák Hölztler Konrádnak, özvegye ez összeg fejében eladta ezt a birtokot Hölztlernek, kit ugyanez időtájt a magyar nemesi rendbe is fölvelt a király.

Mint a csepeli királyi urodalomhoz tartozó birtok Gárdony is föl volt mentve a harminczad és királyi vámok fizetése alól, s ezt a mentességet V. László király 1457-ben kedves hive Hölztler Konrád földesurasága alatt is meghagyta. Azonban nemsokára a Rozgonyiak birtokába került, kik már 1461-ben birták.¹⁾

Egy az országos levéltárban levő oklevél alapján állítja Csánky Dezső, hogy 1517-ben Pázmánd és Lovasberénynyel együtt Gárdonyt is Gergellaki Buzlay Mózes leánya Katalin birta.²⁾

Azonban élt ezidő tájbán egy Pettendi Ilona asszony, Antalffy János özvegye, a ki 1515-ben kapta II. Lajos királytól Nyék vagyis Kápolnás-

---

¹⁾ Csánky id. m. III 329. l.

²⁾ U. o. 361. l.

Nyéket, de birhatta Nyéken kívül Pettend, Bodmér, Velence és Papvára nevű pusztákat is, minthogy 1562-ben ugyan ezen birtokokat unokáinak Kettyei Finta Benedek és Albertnek hagyományozta. Később a Pettendi Ilona örökösei, t. i. a Kettyei Finta és Balassa családbeliek, mint a kiket II. Ferdinánd is megerősített az ő örökségeikben, 1696-ban a fejemgyei alispán előtt megosztozkodnak és pedig úgy, hogy a nevezett birtoktestek közül Pettend és Nyék Balassáéknak jut, fenntartván az egymásközti öröklési jogot. Balassa András, Ferencz és János eladják 1703-ban pettendi és nyéki birtokrészüket Kutas István és Ferenczy Györgynek. sat. sat. Mielőtt e birtokviszonyokat Kápolnás-Nyék történeténél elmondanám, csak azt akarom érinteni, miszerint Gárdonyt a Pettendy Ilona unokája Kettyei Finta Albert leszármazottjai nőiágon való leszármazás czimén kapják I. Lipóttól 1667-ben.

De hogy világosan lássuk, vegyük egyenkint szemügyre azokat az oklevél kivonatokat, csatolt jegyzeteket, melyekhez Nagy Géza muzeumi őr barátom szívessegéből jutottam.

I. Bécs 1667. jul. 1. I. Lipót király Kovács máskép Szabó Jánosnak, Toldy Mártonnak, id. Kaszap máskép Nagy Jánosnak, ifj. Kaszap Nagy Jánosnak, Deső Jakabnak, továbbá Kovács János nejének Nagy Ilonának, ifj. Kaszap vagy Nagy János feleségének Diószegi Katalinnak és Dezső Jakab testvérének Dezső Katalinnak s mindkét nem levő örököseiknek, mint Fintha Albert nőiágon való rokonainak adományba adja a magvaszakadt Fintha Albert birtokait, u. m. Keresztes-Berki pusztát s itt egy elhagyott kuriát, s azután Bodmér, Velence, Gárdon,

Kápolnás Nyék vagy Fertő fenék és Petend, fejemgyei, Fiad, Ketye s Ráknyi zalamegyei, és Megyer Somogy megyei pusztákat, megparancsolja a veszprémi káptalannak, hogy a nevezetteket iktassa be.

A veszprémi káptalan kiküldte Kardos Gergely olvasó kanonokot, ki Salomváry János kir. emberrel aug. 29. a veszprémi várórség jelenlétében Veszprémbe, mivel a töröktől való félelem miatt a helyszínére nem mehettek, a négy családot minden ellentmondás nélkül beiktatták Fintha Albert örökségébe.

(A veszprémi káptalan által kiadott s jelenleg Klára Sándor gárdonyi birtokos tulajdonában levő hiteles átirat után.)

Jegyzetek az 1667-iki adomány levélhez.

A négy adományos családnak Fintha Alberttel való rokonságára vonatkozólag csak a Deseő családra vannak adataim.

Nevezetesen Fintha Albert leánya Ilona (1619. még leány) 1626. Deseő István feleségének mondatik s 1698. Deső Kata, Dávid György özvegye Fintha Albert unokájának mondja magát. E szerint a családfa

Fintha Albert † 1646. körül.	{ Fintha Ilona él még 1663-ik. (1619-26. Deseő Istvánné.)	Deső Jakab 1667.
{ Deső Kata 1667. él 1703- ik. (1688. Dávid György özvegye) Ivadékait l. az 1769-iki oklevélben. Pá- kaiak.		

A Chizmazya vagy Tholdy család a Kápolnás-Nyék történetében felhozott 1626-iki oklevél szerint (l. az 1517. oklevélhez tett jegyzetekben 3. pontja alatt) Ketye községet fele részben birta Fintha Alberttel. Az itteni Genealogia:

Chizmazya vagy Tholdy N. (Veronika 1626.)	{	Márton 1626. pápai lakos	{	András 1626. Másik fia volt az 1667. adományos Márton, a ki e szerint 1626. még nem volt életben.
		Pál 1626.		
	{	János 1626.		
		Miklós 1626.		
		Priska 1626.		
		Kata 1626.		
		Ilona 1626		
		Dorottya 1626.		

1695. említve néh. Toldy Márton fia Mártonnak a fia Pál (l. az 1517. oklevélhez tett jegyzetekben a Fintha család történeténél 7. alatt.

Toldy Márton leánya Festeticsné volt s innen örökölték a Toldy részből a ságfai Sándor és Meszlenyi családbeliek, továbbá a Magyar Kossa család aztán Karácson család.

Kovács Szabó János (id. János fia) 1667—1701. közt említettik. Neje Nagy Ilona egy régi genealogiai följegyzés szerint tulajdonkép Nagy Kaszap Ilona volt.

Gyermekei: János (örökösei a Mattyok és Klára családok). Zsuzsa, Vadászi vagy Gyarmati Borbély Imréné (örökségét Kutass István szerezte meg), Kata, Boné Istvánné, és Anna, Keresztes Istvánné, kinek örökségét Kutass István és sógora Ferencz, (ez utóbbiét szintén sógoruk Nagy Gergely) szerezte meg.

A Nagy-Kaszap családbeliek két adományosa közül ifj. János lakott Csákváron, ennek fiai Mihály és Ferencz voltak; az utóbbi gróf Eszterházy Antal ispánja volt s lakott Tatán († 1729.) javait zálogba vetette s csak fia, ifj. Ferencz váltotta ki.

Id. Nagy Kaszap János Hevesmegyébe szakadt. 1722. Heves m. Kaszap Szabados Istvánt nemesei közé veszi. 1747. Kaszap Ferencz, János és Anna elismerik, hogy Kaszap (Szabados) Kata vérrokonuk. Valószínűleg id. Nagy Kaszap János örökségét szerezte meg Meszlenyi János 1703. előtt 531 frt 25 denárért. A gárdonyi szájhagyomány szerint egy Kaszap leány egy ebédért adta el Meszlenyinek fél Gárdonyt.

A mult századbéli okmánylajstromban említett oklevelek:

1. 1667. Finta Mihály fa-siója a győri káptalan előtt a Nagy-Kaszap család részére bizonyos elhagyott kuriáról.

2. 1668. Kovács aliter Szabó és Toldi Márton pápai lakósok protestatiója Komárom m. előtt azon involatiók miatt, melyeket a pákozdi, szent-péleri sat. lakósok Kápolnás Nyék, Velence, Gárdon sat. pusztákban elkövetnek.

3. 1643. Kovács Szabó István, Toldi Márton, Deső Jakab és Kaszap János prohibíciója Komárom m. előtt.

4. 1675. Toldi Márton, Szabó János, Deső Jakab és Kata kértére inquisitió, hogy Bodmér, Pettend sat. puszták 1667. előtt a Finta család birtokában voltak.

5. 1675. Barátságos egyességi kísérlet a komáromi alispán sat. előtt a bodméri és pettendi javakra nézve, de nem sikerül. — 1645. A Balassa cs. pöre Komárom megye előtt az adományosokkal — 1675. Az esztergomi káptalan bizonyosság levele az adományosok és a Balassa család közti per alkalmával.

6. 1667. Veszprém m. bizonyságlevele Kovács

János és a Kaszapok részére, hogy Fejér m. bizonyos része Veszprémhez "sit applicata."

7. 1667. Kovács Szabó János a Finta és Toldi családbeliek részéről is Gárdon pusztát haszonbérbe adja Sódi Mihály pákozdi lakosnak.

8. 1778. *Computus de communibus expensis* Kovács Szabó János, Kaszap János, Deseő Kata és Deseő Ilona közt. Veszprém m. szolgabírája előtt.

9. 1680. Komárom m. előtt Deső Jakab, Toldi Anna és Kaszapok tiltakozása a sukorói és pákozdi lakosoknak Pettend, Bodmér sat. pusztákban tett involatiója ellen.

10. 1662. Deső Jakab *exarendatorialis* levele Törsök Nagy Jánosnak a gárdonyi rét felől.

11. 1682. Somogy és Zala m. előtt a Finta Deső és Kaszap családbeliek eltiltják a somi és ürögi lakosokat Ketye, Csiszérsgaz és Ráknyi possessiók involatiójától.

12. 1688. Kovács Szabó János egyessége Deső Katával, Dávid György özvegyével a kápolnás nyéki, velenczei, gárdoni sat. javak jövedelme felől.

13. 1690. Sukorói lakosok levele Kovács Szabó Jánoshoz és Győri Jánoshoz, hogy a velenczei pusztát adják ki nekik.

14. 1695. id. Szabó aliter Kovács János (néh. János fia) és Toldy Pál (Márton fia, ki néh. Márton fia) protestatiója bizonyos prejuditiosus egyezés miatt, melyet Finta Mihály kötött Gárdon, Bodmér sat. pusztákra nézve id. Finta Mihálylyal a győri káptalan előtt. (Egy másik lajstrom szerint: 1695. Kovács Szabó János és Toldy Pál contradictiója Finta Mihály ellen a győri kápt. előtt)

15. 1702. Festetich Krisztina, Sándor Istvánné

velencei, gárdonyi, bodméri, ketyei, fiadi sat. rész-birtokát 400 forintért zálogba adja Kutas Istvánnak és Ferenczi Györgynek. (Ezt Meszlenyi szerezte eztán meg, mert a Kutass birtokok Gárdonyban részint Deső-, részint Kovács részből valók, ellenben a Toldi-részből az egész Festetich-juss, az 1698/1703/ (1714) egyezség szerint Meszlenyi kezébe került.)

A négy adományos család birtokai így oszoltak meg:

Keresztes-Berkit nem vehették birtokukba ez a Paulinusoké lett.

1696. egyezség szerint a Balassa családnak engedték át, a birtokuk fele része fejében Kápolnás-Nyékot és Pettendet, mivel az 1517-iki új adomány szerint Fintha Albert és a Balassák a bodméri, pettendi, ferthő fenéky stb. családoknak közös örökösei.

Maradt a Gárdonyi családoknak: Velence, Gárdony, Bodmér és a Somogyi puszták. Ezeknek fele-részt az 1714-iki (1698. 1703.) egyezség szerint Fintha Jánosnak engedték át, a kitől ismét Meszlenyi szerezte meg, s így a gárdonyiak újra elvesztették Velenczét és fél Gárdonyt.

Mivel az imént említett egyezség szerint Meszlenyi Jánost a felesége után a Toldi-részből örökség is illette s a Toldi-részre számított egész Festetich-örökséget, ezenkívül a Kaszap-rész felét is megkapta: a négy adományos család ekkép osztozott Gárdonyban.

a) $\frac{4}{13}$ -ad rész jutott a Desőknek (vagyis $\frac{8}{26}$)
Ebből a felerész lett Magyarai birtok ($\frac{4}{26}$)

A megmaradt félrész $\frac{3}{4}$ -de Kutass-, $\frac{1}{4}$ -de Tóth-birtok.

$\frac{4}{13}$ -ad jutott a Kovácsoknak.

b) A Kovács 1-ső negyed jutott Kovács János fiának Jánosnak, fiától Ádámtól a Kovács örökösök leányától Erzséttől, Klára András feleségétől a Klára-örökösök és Klára András leányától Klára Judittól, Matyók Ferencznétől a Matyók örökösök.

A 2-ik negyed a Bóné-családé (Kovács János leánya Kata, Bóné Istvánné öröksége.

A 3-ik negyed felét megszerezte Kutass István, másik felét sógora Ferenczi, ettől Nagy Gergely.

A 4-ik negyed a Kutassoké lett.

c) $\frac{1}{13}$ -ad rész jutott a Kaszapoknak (ifj. Kaszap János ivadékainak), mely ifj. Kaszap János két fia és öt leánya után ismét 7 részre oszlott. (1-ső 7-ed Mihály öröksége, 2-ik heted Ferencz öröksége, 3-ik heted Lengyel-Gerencsér vagyis eredetileg Barsi örökség, 4-ik heted nagyon ellett aprózva, 5-ik heted Török-Demény, 6-ik heted Tésla — Dankó — Tóth örökség, 7-ik heted Makki örökség, melyet a Tóth család szerzett meg.)

d) $\frac{1}{13}$ ad jutott a Toldyaknak (fele Magyarai-Kossa másik fele Karácsony-örökség.)

II. 1698. Feria quarta proxima post festum Sacr. Penthecosten. A győri káptalan előtt néh. ns. Finta Albert unokái¹⁾ ns. Deseő Katalin, néh. Dávid György özvegye s Győri János és Márton, Pápán lakozók elismerik, hogy ns. Finta alias Kovács Mihály az ő nemzetségbeli vérrokonuk s így gárdoni, velenczei, bodméri és papvári fejdérmegyei, megyeri, csiszárszeghi, kettyei, fiadi és ráknyi-i Somogy

---

¹⁾ Finta Albert leánya Ilona Deseő Istvánné (1626. 1663.) Ezek gyermekei Deseő Jakab és Kata (Dávid Györgyné)

A mult századbeli okmánylajstrom emlitt egy 1716-iki levelet, mely Dávid Kata, Győri Sámuelné és Pakai János 30 frtos kötelezvénye.

m. javaikban kétségtelen része van s jogot tarthat hozzájuk.

(A győri káptalan Klára Sándor gárdonyi birtokos tulajdonában levő átírata után.)

III. A gárdonyi adományos családok, Deseő Kata és Győri Sámuel, másfelől Finta János teljhatalmu megbízottja Meszlenyi János a győri káptalan és az írásmester előtt olyan egyezsége lépnek, hogy az összes birtokokat két egyenlő részre osztják, oly módon becsülván meg a javakat, hogy Velenczére számítottak 4000, Gárdonyra 2000, Bodméra 1000, a somogyi, zalai és tolnai pusztákhoz 1500 frtot, összesen 8500 frtot.

Ebből Finta Jánost illeti 4250 frt. S ennek fejében megkapja Velence most megszállt falut¹⁾ 4000 frtben. Fele Gárdony jut neki 250 frtban és Meszlenyi Jánosnak, a ki az egyik Kaszap-örökös részét megvette 531 frt. 25 dénárért, felesége Festetich Mária asszonyt illető Toldi részből őt illeti 53 frt. 10 dénár, továbbá Festetich Ferencz, Magdolna és Krisztina nevű gyermekei után szintén Toldi-részből 159 frt 30 dén. Ez összesen 993 frt 65 dén. A fél Gádony értékéből még hiányzó 7 frt 35 dénárt Meszlenyi lefizette.

A többi jószág jutott a négy Gárdonyi adományos családnak, (kivéve Nyéket és Pettendet, mely 1696. a Balassa család, Finta Mihály és a többi új adományos között alku szerint a Balassáknak jutott.²⁾)

¹⁾ Egy mult századbéli okmánylajstrom említi Meszlenyi János 1714. évi engedély levelét, melyet „Subditó suo Georgio Vincze” jobbágyának, Vincze Györgynek adott a velencei pusztá benépesítésére.

²⁾ U. e. lajstrom sz. 1675. a Balassa cs. Komárom m. előtt pört indít az új adományosok ellen s a komárom megyei alispán előtt barátságos egyezségi kísérlet a bodméri és pettendi javakra nézve, de nem sikerül; U. e. ügyben 1675 az esztergomi káptalan is adott ki valami bizonyosságlevelet.

(Egy pörkivonatban levő másolat után. Mivel Finta János az 1716-iki fassio szerint 1703 már elzálogosította e javakat Meszlenyinek, az egyezségnek is ezen időtájban, 1699. után, midőn Deső Katalin Finta Mihályt vérről-onnak ismeri el, s az elzálogosítás előtt kellett történni. A mult századbeli okmánylajstrom szerint azonban 1710. indította meg Finta János a pört Nagy István protonotarius előtt a Kutasok, Kovácsok sat. ellen s megbízottja Meszlenyi 1714. lépett egyezségre az új adományosokkal, Deső Katával és Győri Sámuellel.)

Jegyzet az adományos családok és Fintha Meszlenyi közti egyezséghez.

Datumok:

1695. id. Kovács Szabó János és Toldy Pál tiltakozása Fintha Mihály egyezsége ellen.

1696. A Balassákkal való egység.

1698. Fintha Albert unokái vérrokonuknak ismerik Fintha Mihályt.

1703. Fintha elzálogosítja örökségét Meszlenyinek.

1710. Fintha János megindítja a pört a Gárdonyi adományos családok ellen.

1714. Fintha János és a Gárdonyiak kiegyeznek.

1716. Fintha János örök áron eladja Meszlenyinek összes örökségét.

Ezen egyezséget Fintha János nevében Meszlenyi János a maga javára kötötte meg.

A becslés szerint Finthát illette 4250 frt. Meszlenyi egy mult századbeli följegyzés szerint a kikeresett birtokok felét kötötte ki magának, vagyis Finthát az egyezségben kikötött összegből csak 2125 frt illette, de már erre 1703-ban fölvelt 1800 frtot, így tulajdonkép a gárdonyiakkal kötött egyezség után

őt már csak 315 frt illette. Ennek fejében az 1716-iki fassio szerint kapott Meszlenyitől 400 frtot s egy pár ígás ökröt és ekkor egészen lemondott Meszlenyi javára minden jussáról.

Az adományos családokat az egyezés szerint szintén 4250 frt illette. Ebből Kaszap-rész $\frac{1}{4}$ -ed vagyis id. Kaszap János része $\frac{1}{8}$ -ad, a másik $\frac{1}{8}$ -ad ifj. Kaszap Jánosé. Id. Kaszap János részét szintén megszerezte Meszlenyi 531 frt 25 dénárért ($\frac{1}{8}$ -ad rész értéke 531.25 frt.)

A Toldi-rész szintén $\frac{1}{4}$ vagyis a becslés szerint 1062 ft. 50 den. Mivel Meszlenyi feleségére ebből 53 frt 10 dénár esett, ez a Toldi-rész $\frac{1}{2}$ -át képezi, vagyis az egész Festetich-örökség a Toldi résznek $\frac{1}{5}$ -de.

Mindezeket összevéve, kapta meg Meszlenyi egész Velenczét s a régi Gárdony fele részét, mely aztán beleolvadt a velencei határba. Gárdonynak ez a felerésze ott fekszik Gárdony mai északi határa fölött annak egész hosszában; látható lévén, hogy ez nem volt Gárdony eredeti határa.

Id, Nagy Kaszap János ivadéka Kaszap Szabados Katalin, özv. Romhányi Mártonné 1750 pört indított a Meszlenyiek ellen. Az eredményről nincsenek adataim.

IV. 1703. Feria quinta proxima post Dominicam Reminiscere. A győri kápt. előtt ns. Deső Kata, néh. Dávid György özvegye úgy a maga, mint testvére néh. Deső Jakab után reá eső velencei, gárdoni, bodméri, pettendi, kápolnásnyéki és keresztesberki részbirtokait 2500 frtéért (rhénus) 10 évre zálogba adja Meszlenyi János fejérvári alispánnak és nejének Festetich Máriának, tartozván segédkezni az idegenek kezén levő Pettend, Kápolnás-Nyék, és

Keresztes-Berek vissza szerzésében¹⁾ (Klára Sándornál levő átírat után.)

V. 1716. Feria tertia proxima ante festum Purificationis Beatae Semper Virginis Mariae. A győri káptalan előtt ns. Finta János, néh. ns. Finta Mihály fia előadta, hogy körülbelöl 20 évvel előbb apja néh. Finta Mihály Gárdon, Velencze, Bodmér, Nyék, aliter Kápolnas-Nyék, vagyis Fertő-Fenek és Pettend pusztákban levő jussaiért néh: ns. Balassa Ferencz, ellen néh. ns. Miskei István fejérm. alispán előtt pórt kezdett s aztán egymásnak egyenlő jogait elismer-
vén, egyezsége léptek s a jószágokat két egyenlő részre osztva, neh. Finta Mihálynak jutott Gárdon, Velencze és Bodmér, Balassa Ferencznek pedig Kápolnas-Nyék vagy Fertő-Fenek és Pettend s békében is birtak mindaddig, míg neh. Finta Mihály és fia Janos ezeiött mintegy 13 esztendővel szükség-
től készítetve Meszlenyi Janos győri és fejérmegyei alispannak 1800 rhenus forintért zálogba adták az őket illető birtokokat. Most pedig Fintha János újabb szükség-
től készítetve 400 rhenus forintért s egy pár igas ökörért Gárdonyon, Velenczén és Bodmeron kívül Keresztes-Berki nemesi kuriáját és Soosvara pusztáját Fejérmegyében s Keitye, Raknyi és Fiad Somogy m. pusztait is, tehát a már fölvet-
t 1800 rrttal együtt összesen 2200 rh. forintért és egy pár ökörért örök áron eladja Meszlenyi Jánosnak, a kire a neh. Balassa Ferencz magvaszakadtával Kápolnas-Nyék vagyis Fertő-Fenek és Pettend puszták-

¹⁾ Egy mult századbeli okmánylajstrom említi ezen okleveleket :

1703. A Meszlenyiek köteleztvénye Deseő Kata, Dávid György özvegye részére 2500 frt fe öl.

Dávid Kata levele Meszlenyi János-hoz, hogy a neki zálogba adott birtokrészeit vagy bocsassa vi-sza vagy a zálogösszeget tegye le.

ban néh. Balassa Ferencz része után őt illető jussait is ráruházza.

(Klára Sándor birtokában levő okirat után.)

VI. 1717. decz. 2 Pozsony. Gr. Pálffy Miklós nádor és magyarországi helytartó meghagyja a veszprémi káptalannak, hogy Meszleny János fejdérmegyei alispánt iktassa be azon 32 jobbágytelket meg nem haladó gárdoni, kápolnás-nyéki, pettendi, bodméri, s az ujonnan benépesített velenczei, fertőfenéki, megyeri, fiadi, ketyei és ráknyi birtokrészekbe, melyek a mag nélkül elhalt Deseő Jakab után a koronára visszaszállván Meszlenyinek és mindkét ágon levő örökösének adományoztattak.

Körmendi János kápt. kiküldött Vörös János nádori emberrel decz 17-én K.-Nyéken, Pettenden, Gárdonyban és Velenczén, mint az említett javak főhelyein nevezettet beiktatta.

A beiktatásnak a káptalan előtt ellentmond Balassa András (Miklós fia, ki id. Miklós fia), a mi Nyéket és Pettendet illeti, továbbá Balassa Ferencz (id. János fia), Balassa János (id. János fia).

Ferenczy György (Nyékre és Pettendre nézve);

Kutass István (Nyékre és Pettendre egészben, Gárdony, Bodmér, Megyer, Ketye, Fiad és Ráknyira, a mennyiben az ő jogait sértené);

Bóné Pál (István és Kovács Szabó Kata fia) a maga s az egész Kovács család nevében;

Toldy Márton leánya Kata, Csuzy Józsefné;

Kaszap Ferencz (ifj. János fia) a maga és testvére Mihály nevében;

Török Ferencz;

Sándor György (István és Fesztetich Krisztina fia);

Komáromy Ádám és Éva, Sajnovics Mátyás

neje, néh. Komáromy István gyermekei Tholdy Anna leányától Festetics Anna Máriától, Meszlenyi János alispán mostani nejétől.

Keresztes István (István és Kovách Szabó Anna fia);
Kovács Szabó Zsuzsána, Gyarmati Borbély Imréné.

(A veszprémi káptalan Klára Sándor gárdonyi birtokosnál levő átirata után.)

VII. 1724. okt. 21. Bécs. III. Károly meghagyja a veszprémi káptalannak, hogy Meszlenyi János fejezmegyei alispánt iktassa be azon — néh. Finta János által neki a győri káptalan előtt (1716. feria tertia proxima post festum purificationis B. Virg. Mariae) eladott birtokokba, melyek Velenczén, Gárdonyban, Bodmérön, Sósváron, Megyeren, Kettyén, Ráknyin és Fiadon Finthát illették s a keresztesberki kuriába, melyeket 2200 rhénus forintért s egy pár ökörért Meszlenyinek eladott.

A Finthát illető birtokok a gárdonyi adományos családokkal felsőbüki Nagy István ítélőmester előtt kötött egyezség szerint : egész Velencze és fél Gárdony.

Az adománylevél Meszlenyi J. érdemei közt megemlíti, hogy már 25 év óta alispán s azért Velenczét és fél Gárdonyt mindkét ágon levő örökösei számára kapja.

A veszprémi kápt. embere Zádori Mihály nagyprépost Vörös Pál kir. emberrel 1735. május 14 Székely István, Kutas János, Ferenczy János szentpéteri birtokosok, Sándor György és Bóné Ádám gárdonyi birtokosok sat. jelenlétében beiktatja Meszlenyit.

A beiktatásnak a veszprémi káptalan előtt ellentmond Sz.-Fejérvár nevében Kovács György sz.-fejérvári szenátor Velenczét illetőleg.

(A veszprémi káptalan Klára Sándor gárdonyi birtokosnál levő átiratából)

VIII. 1745. decz. 29. A győri káptalan előtt néh. ns. Finta János (id. Finta Kovács Mihály fiának) gyermekei: ns. Finta Mihály, Enesse Győr m. kurialis községben lakozó, ns. Finta Erzse asszony Sorok Jánosné és ns. Finta Éva asszony Őri Máténé tiltakoznak ősi javaiknak apjuk által 1716. Mészlenyi János javára tett elidegenítése ellen.

(Klára Sándor gárdonyi birtokosnál levő átirat után.)

1748. Fintha János említett gyermekei megindították Mészlenyiek ellen a pört, de Fintha Mihály 1749. már kiegyezik, a leány ág pedig 1768-ban 2050 rh. forint és 50 pozsonyi mérő gabona fejében köt egyezséget. (Ezen utóbbi egyezés ellen 1768. ifj. Fintha Mihály fia ifj. János tiltakozott a győri káptalan előtt.)

IX. 1769. nov. 28. A csornai káptalan előtt néh. Pákai István és néh. Kovács Anna gyermekei: Pákai Mihály, György, Judit (Jurasich Istvánné), Kata (Orbán Jánosné), Erzse (Jakab Mihályné), és Éva (Sipőcz Jánosné), az említett Pákai István leánya Anna s néhai Domokos Ferencz fiai György és Márton s másik leányának Pákay Máriának leánya Kata (Bandy Ferenczné), valamennyien Deseő Kata asszony örökösei, ki nagyanyjuk volt, Deseő Katától és Jakabtól reájuk maradt gárdonyi sat. örökségüket 2226. frtért eladják id. Tóth Istvánnak és fiainak Istvánnak és Ferencznek.

(Átirja és fiu örökösökre nézve megerősíti Mária Terézia 1772. szept. 11. Bécs.)

X. 1772. szept. 11. Bécs. Mária Terézia meghagyja a veszprémi káptalannak, hogy id. Tóth

Istvánt és Mihályt, kik bemutatták előtte Deseő Katalin örököseinek a csornai kápt. előtt 1759. nov. 28. tett fassióját, ezen királyi megerősítést nyert fassio értelmében flági örökösödéssel a Deseő-birtokokba Gárdonyban, Bodméron sat. iktassa be.

A kápt. kiküldött Tejfalussy György, Pribék László fejem. táblabíró s kir emberrel 1772. okt. 13. id. Tóth Istvánt és Mihályt, mint főszerzőket, ezenkívül Tóth Jánost, ifj. Istvánt és Györgyöt valamint néh Tóth András fiait Andrást, Györgyöt és Pétert, mint a kik a költségekben eddig is részt vettek, id. Tóth István és Mihály 1772. okt. 12. Bodméron kelt levele értelmében Bodméron Dömény István gárdonyi és bodméri birtokos és mások jelenlétében beiktatta.

A beiktatásnak ellene mond:

Kaszap Judit, néh. Csuzi István özvegye.

Ujváry László a Gangiak részéről Keresztes-Berkit illetőleg;

Ács József az alcsuthi pálosok részéről szintén Keresztes Berkit illetőleg.

Simoncsics József, Brunsvik Antal Martonvásár provisora ura nevében Bodmér és Gárdonyt illetőleg;

Farkas György, Vörös Antal itélőmester oeconomusa ura s a Meszlenyi család, ugyszintén a gr. Eszterházyak, mint tatai urak nevében;

Pákay Kata és Pákay Ferencz;

Ifj. Balassa Ferencz a maga, apja id. Balassa Ferencz s aztán Balassa Mihály, János és Péter nevében;

Pázmándy Sámuel a maga, s Pázmándy Erzse (Kazay Sándorné), továbbá Pázmándy Balázs özvegye a ki az impetrator Tóth István testvére) nevében;

Kutas István;

Kaszap Judith a maga és Móre Ferencz nevében.

A káptalanban ellene mondott a beiktatásnak:

Ferenczy György a paulinusok frumentariususa
Keresztes-Berkit illetőleg;

Boros István. gr. Eszterházy Ferencz és János
tatai és gesztesi ügyvédje Bodmért illetőleg.

(Klára Sándor birtokában levő s egy pörkivonatba foglalt átirat után.)

(A tiltakozó családok közül 1784. Nagy Kaszap István pört indított a Tóth család ellen, 1795. kiegyeznek.)

XI. 1785. ápr. 16. A győri káptalan előtt Fintha József (néh. ns. Fintha Ádám fia, ki Gergelyé, ki Jakabé, ki Mátée), testvére Fintha Anna, atyjafiai Bánics Ilona és Dikász József nevében is tiltakozik ősi javainak elidegenítése ellen, nevezetesen:

Melyek Pettendi Ilonáról, Fintha Albertről, Benedekről és Mátéről reámaradt jussait sérthetnék s fentartja jogait a Pest-Pilis-Solt, Fejér, Tolna és Somogy megyei, pókaházy, szent-istváni, istvánbokrai, székháti, varjatani, zydebeni bokorházi, solthi, földvári, gárdoni, velencei, bodméri, pettendi, nyéki, keresztes berki, papvári, fiadi, ráknyi, kettyei s megyeri jószágokra;

Ellene mond a Meszlenyiek s a Fintha nevet nem tudatik, mi jusson magoknak tulajdonító némely emberek közt levő egyezségnek, fassioknak;

Ellene mond azon involutioknak is, melyeket néh. Fintha Ilonának, említett Fintha Jakab testvérének, Fintha Máté leányának a fia ns. Nagy Gergely s annak fiai, köztük a kocsi predikátor néh. Nagy János tettek volna;

Azon egyezségnek is ellene mond, melyet néh. Gyurkovics Ferencz kicsalván a leveleket néh. Fintha Ádámtól, többek közt egy pergamentre irt függő pecsétetes originalis donatiót is magánál tartván, a Meszlenyi, Veres és más családokkal kötött.

(Klára Sándor birtokában levő átirat után.)

Egyházi tekintetben a gárdonyi r. kath. hivek Agárdhoz tartoznak. Az ev. reformátusoknak saját gyülekezetük van, mely 1683-ban alakult. Anyakönyvezése 1784-ben kezdődött.

Lelkészei Tanárki János, azután fia Tanárki János, Maller Ferencz, Győri József, Horváth Dániel, Farkas Daniel, 1848-ban Leres Bálint, 1848—53-ig Kiss Károly, Farkasdy Károly, Koncz Imre, ismét Farkasdy Károly, Tóth Kálmán.

GINZÁ

Pusztá

Bicske, Bóth és Gőböljárás között fekszik, az alsuthi uradalom újabb felszereléséhez tartozik. Ide tartozott azon időben is, a mikor azt a Pálos-rend birta. Ginzán most is áll még az a magtár és az a cselédház, melyet a Pálosok építettek.

GŐBÖLJÁRÁS

Pusztá.

Kettő is van a megyében, egyik az alsuthi uradalom kiegészítő része, másik Ercsihez tartozik. Mindkettő újabb alkotásu és így történeti szempontból nincs róla mondani valóm, csak is azt jegyzem ide, hogy az ercsi uradalomhoz tartozó gőböljárási pusztán

a legujabb időben Vimpffen Szigfrid gróf és neje Stockau Francziska grófné a r. k. hívők számára egy diszes templomot építettek és helyi káplánságot alapítottak.

GUSZTUS

Pusztá.

Fejérvár és Csoór között a Sárret északi szélén fekszik. A fejérvári keresztéseknek ősi birtoka volt, minthogy III Béla 1193. évi alapító levelében már meg van nevezve, de nem a mai néven, hanem Bivol később Biol, majd Bialér néven Mai nevét onnét kapta, hogy a Konvent őre, Custosa birta és erről ferdítette el a nép, mint a Custos birtokát Gusztusra, elfeledvén egészen ősi nevét.

GUT-TAMÁS.

Ó-Gut, Kuti.

Amint az ember Székesfejérvárról a Palotai-utczán végig haladva az ugynevezett hármashidon át megy, már is szemébe tűnik a nem nagy távolban levő Iszka-Szent-György községe, mely templomaival, s házacskáival végig vonul a domboldalon, legszebb ékessége a Bajzáth-kastély. Iszka-Szent-Györgyön keresztül akarom vezetni olvasóimat, és pedig közvetlen a kastély keleti tövénél, hogy a gyönyörű táj, a hegyes-völgyes erdők szépségeit élvezve egy igen szerény falucskába Gut-Tamásba juthassunk, elhaladva előbb a Kincsesnek nevezett s néhány gunyhóval tarkított elpusztult szőlő mellett.

Ennek a Kincsesnek is meg van a története, ha nem is oklevelekben, legalább is mondákban.

Mert szöllejének savanykás termése alig érdemelte ki nevét. Hanem közvetlen a hajlékok előtt Gut-Tamásba vezető kocsit keleti árka oly bőségében van a „kövévált lencsének“ és „kövévált pénznek“ hogy az ember azt marokkal szedheti Magam is szedtem valahányszor Isztimérre mentem Janky Ede esperes plébános barátom látogatására. Az eső vájja ki e kisebb-nagyobb kövületeket a puha talajból, s mintegy tisztára mosva ott maradnak az árokban.

Két monda szól róluk. Az egyik az apróbbakról regél, s azt beszéli, hogy volt e földnek egykor egy kegyetlen ura, a ki gazdag lencse termését Urnapján arattatta jobbágjai által, és ezek megátkozták a vetést, és az egész lencse termés kövéváltozott. A másik a nagyobbakról azt tartja, hogy mikor a tatár rontott szerencsétlen hazánkra, és száguldva üzte hegyen-völgyön keresztül a vidék lakóit, Szent-György birtokosa magával vitte pénzkészletét, és hogy a tatárokat az üldözésben némileg feltartóztassa, elszórta pénzét, s míg az ellenség annak összeszedésével foglalatoskodott, a birtokos tovább ménékült, de a prédául dobott érmek egytől-egyig kövé változtak.

De menjünk be Gut-Tamásba, ez egy csinos kis német falu, két sor házzal s az északi végen szép tiszta kath. templommal. Iskolája becsületére válik ugy a községnek, mint a keresztény elemi oktatásnak és csakis a tanítói javadalomhoz, meg a magyar nyelvben való némi elmaradottsághoz volna kívánni való. De hát ezeken a bajokon is helyes tapintattal lehet majd segíteni. A magyar nyelvnek lassabb lépésben való haladását az a bizonyos elszigeteltség is okozza, melyet Gut-Tamás, Kuti és

Isztimér községek egymásközt képeznek, egymás közt házasodnak és minden magyar elemet többé-kevésbbé távol tartanak. Ámde ez nem mentség. Közel 200 év alatt a mióta megyénk elpusztult községeit a német ajkuak benépesítették a magyarosodásnak is be kellett volna tetőzve lennie.

Ki alapította e községet? a személyt megnevezni nem lehet, de igen a nemzetséget melynek létét köszönheti, a mely neki nevet is adott.

Azt mondja Kézai Simon krónikája: „Ezután Péter király idejében jönnék be Kelad és Guth testvérek a svábok nemzetségéből; Stof várából erednek.“ És Fejér György is úgy beszél, hogy Guth Keled 1042-ben jött be Sváborgszágból Péter királylyal, miután II. Henrik császárnál menedéket keresett.“ Kéza szerint tehát ketten jöttek be, Kelad vagy Keled és Guth. Ezek aztán Salamon, Géza és Sz. László idejében nagyon felemelkedtek.¹⁾

Ezek kaphatták azon területet melyen ma Gut-Tamás és Ó-Guth pusztá fekszenek: mert több mint valószínű, hogy az eredeti telepedés helye a mai Ó-Guth vala, hol ma csak egy vadászlak áll.

A Guthkeied nemzetségé volt tehát már a 12 ik század végén e birtok, de hogy, hogy nem, a Csákok kezébe került, kiktől aztán ismét visszakért a régi birtokosokhoz.

Okleveles nyoma van legelőször 1201-ben, mikor Imre király Szántót (ma elpusztult hely) Csák Ugrin győri püspöknek adományozza, s Guth mint Szántó déli, Igar pedig mint keleti határa említették.²⁾ Ugrin győri püspökből esztergomi érsek lett, s mint ilyen

¹⁾ Fejér C. D. VII. 3. 14. 1.

²⁾ Haz. Okmt. V. 4. 1.

hagyományozta összes vagyonát öcscsének Csák Miklósnak, a ki midőn 1231-ben az ő fiai között osztotta fel birtokait, az első végrendeletében 1231-ben Guthot Lőrincz nevű fiának hagyta.¹⁾ A második végrendeletében, melyet 1237-ben a fejevári káptalan előtt vallott fel, Guthot további intézkedéseig magának tartja fenn.²⁾ Már a harmadik intézkedése 1239-ben az egresi konvent előtt úgy szól, hogy Guth legifjabb fiáé Márké legyen.³⁾ Ez időtáig tehát a Csák nemzetség birtokában volt Guth, melybe valószínűleg vétel árán jutott.

Azonban a Guthkeled nemzetség egyik tagja, Dragun fia, Guthkeled István, jellem, lélek, hazaszeretet és király iránti hűségben magasra kiemelkedve, kiváló kedvenczévé lett IV. Bélának. Ifjúságában a király öcscsének, Endre herczegnek oldalánál harczolt Galicziában. Endre halála után IV. Béla szolgálatába állott. Ott volt a Sajónál, követte a királyt futásában a tenger mellékre, lovászmester, orbászi főispán, majd 1245-ben országbiróvá nyitrai megyei főispánná, 1246-ban pedig nádorrá lett. Még országbíró minőségében adja neki a nyitrai káptalan előtt a Guthkeled nemzetségbeli Miklós fia Pál azon kiváló rokoni szereteténél fogva, melylyel iránta a szinte Guthkeled nemzetségből származó Dragán comes István országbíró és nyitrai főispán iránt viseltetik, örökségkép birt bizonyos négy birtokot, neki és örökösének, alighanem Pozsonymegyében Széplak, Alus, Mikov és Ugrochot.⁴⁾ Mint nádornak és sümegi főispánnak pedig ugyan 1246-ban eladja

¹⁾ Fejér C. D. III. 2. 227. 1.

²⁾ Haz. Okmt. I. 16 Árpádk. Okmt. VII. 41. Fejér C. D. IV. 1. 78.

³⁾ Haz. Okmt. I. 21. 1.

⁴⁾ Árp. Okmt. VII. 215.

Guthkeledi Miklós fia Pál Szilágy nevű birtokát 100 ezüst márkáért.¹⁾

És midőn IV. Béla 1248-ban mint Slavónia bánját teljes felhatalmazással a Drávántulra küldé, egész elragadtatással ír róla a Traguriaknak, mondván: „olyan szive szerinti embert küld nekik, a kinek adván teljes hatalmat, építeni a jót és elrontani a gonoszt, valóban nem pusztító, hanem építő, nem tékozló, hanem gyűjtő, nem rabló, hanem a veleszületett hűség és bölcsességénél fogva nagy fenntartó: tehát szeressék őtet mint magát a királyt és ő is szeretni fogja a Traguriakat.“²⁾

És e dicséretet meg is érdemelte és a királyt e reménye nem is csalta meg.

Guthkeled István a vitéz férfit ki a csatatéren is mindig megállta helyét, sokban hasonlított a királyhoz. Magán ügyeiben szerző, gyarapító, ki a Csákok kezére került Gut községünket, nemzetsége ősi fészket viasszaszerzte, és Szabolcsban, Nyitrában ép úgy mint Bosznia szélén királyi adományokat kapott. A közpályán rendező, teremő elme volt. Általa kezdé meg IV. Béla 1249-ben Drávántul a várföldek rendezését, úgy a mint Kálmán herczeg idejében voltak, a hol most az új vagy fontossabbá lett várak fentartására több új vármegye, Kemlek somogyi területen Garics és Varasd, függelékképp Zagoria keletkezett.

A rábizott területen ránczbaszedte a horvátokat, és nemcsak minden nyugtalankodást és zavart elfojtott, a hűtleneket elkergette, hanem a lakosok gya-

¹⁾ Fejér C. D. VII. 3. 28.

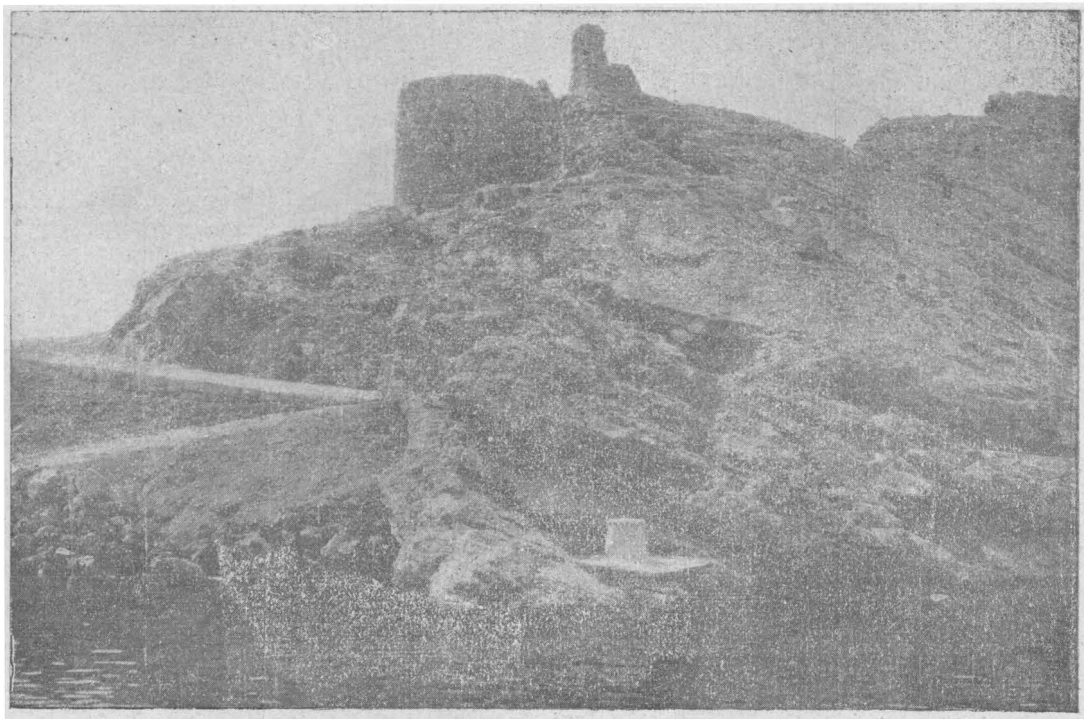
²⁾ U. o. IV. 1. 382 Csakhogy az évszám nem 124-re, hanem Pauler Gy. szerint is 1248-ra teendő. Pauler m. o. tört. II. 671. 1 166 jegyzet.

rapításában IV. Béla nyomdokába lépett és sok üres elpusztult lakatlan földet benépesített. Az adriai tengerparton. szemben Arbe sziget déli csucscsával egy hegyre „a magyar király dicsőségére és hasznára“ Jablanacz várát építé, és megengedte egy arbei gyarmatnak, hogy a vár aljába telepedjék, és Trau, Sebenico és más tenger melléki kir. városok szabadságával éljen.¹⁾ Szintugy bánsága területének másik végén, közel a Drávához Kőrös vára alá vendégeket gyűjtött a zágrábi vendégek szabadságával ellátva.

Csak a styriai kormányzósága idejéből mondok el egyet mást. Mikor e tartományt — mint most mondanók — csak personalis unioval füzte IV. Béla Magyarországhoz, a „zágrábi herczeg“ mint a Stájerrek Guthkeled István bánt nevezték, itt is erős kézzel ragadta meg a gyeplőt, és rendet csinált. Zabolázta, megbüntette az erőszakot, az önkényt. Védte az elnyomottat, az egyházat, és a Stájer urak, a Lichtensteinok, Stubenberge, Wildonok, Pettauok, szó nélkül engedelmeskedtek, bár voltak a kik ezt nem jó szemmel nézték, sőt ellene fel is támadtak. Mikor tehát 1258 elején Guthkeled István a nyugtalan Mahrenberg Siegfried megfenyítésére indult a Dráva völgyében, sokan ellene támadtak, István csapatát megrohanták, megverték és futamították, úgy hogy Istvánt is csak sebes paripája mentette meg. A Stájerrek utánna mentek. Marburgban mikor épen fürödni akart rajta ütöttek, de István lován átusztta a Drávát és így menekült meg. Mikor aztán

¹⁾ Mellékelt képünk Jablanacz várának romjait mutatja, de mutatja a magyar egykori hatalmának és Guth Keled István dicsőségének emléket is. Mayer Károly apátkanonok barátom közbenjárására dr. Kukanics János fiumei kanonok plébános szívestségének köszönöm a sikerült képet, mely bele illik megyénk történetébe

Jablanacz vára

a fölkelés megfékezésére maga IV. Béla ment, és fiát István királyt hagyta ott mint Styria herczegét, mellette hagyta Guthkeled István bánt is mint Styria kapitányát.

Az 1880. évi Archeologiai Értesítőben 365—66. l. közölte dr. Thallóczy Lajos azon pénz hasonmását, melyet Guthkeled István mint Styria kormányzója veretett; ugy szinte pecsétjét, melyet mint bán használt. Ez látható a mellékelt ábrában.

Guthkeled István báni pecsétje.

Styria érdekében Ottokár ellen is sok baja volt IV. Bélának, sok háborut kellett viselnie, és e harczokban sok magyar vér folyt el e földért, kivált két év óta. Olvasunk két Guthkeledről, Lodomér és Lőrinczről Istvánnak rokonairól, kik 40 vitézzel estek el, Guthkeled Pálról ki fogolylyá lett.¹⁾

És ez az István tette azt, hogy kegyeletes emlékekkel viseltetvén Guth falu iránt, mely nemzetségének első szerzeménye, ősi fészke és tulajdona volt, azt 1254. april 23-án a Csák nemzetségből szár-

¹⁾ Pauler Gy. M. N. tört. az Árpádházi kir. alatt. II. 302.

mazott Jánostól, Csák Miklós fiától 33 márkáért vissza vásárolta.¹⁾ IV. Béla pedig e vásárlást ugyanazon évben megerősítette ²⁾

Még egy érdekes vonást akarok a Guthkeled nemzetség eddigi tagjairól megemlíteni, azt t. i. hogy vallásosságuknak is adták kiváló jelét; alapítottak t. i. Guthon egy monostort, hogy melyik rend számára? azt homály fõdi, de õk építhették, és IV. Béla 1267-ben a guthi monostor fölötti kegyuraságért Sinister Miklós comesnek Zedreget adományozza.³⁾

A pápai adólajstrom szerint Guthon 1232—37. években plébánia volt, mikor Pál pap 40 kis pénzát fizetett.

Guthkeled Istvánnak két fia volt, Miklós és Joachim. Amazt már 1263. és 1264-ben úgy említik az oklevelek, mint a királyi tálnokok kanczellárját és kemlaki főispánt, Joáchimot pedig, mint Béla herczeg főpohárnokmesterét.⁴⁾

Mikor IV. Béla behunyta szemét és fia V. István ült a trónra a legfőbb méltóságokat saját hiveivel töltötte be. Igy Henrik bán helyébe egy új ember lépett, Joachim valami 29—30 éves ifju, ki Béla herczeg pohárnokmestere volt és a ki elvette Babenberg Gertrud és Halicsi Román leányát, s ez által sógorságba jött a királyi családdal. Guthkeled volt ez is, a híres István bánnak, herczegnek és Styria kapitányának fia, eszes, vitéz, mint atyja, furfangos, vállalkozó, merész, sőt vakmerő, mintha csak rokonait a későbbi Báthoryakat látnók, mintegy teremtvé volt, hogy atyja előkelő helyét és szerepét

¹⁾ Hazai okmt. VII. 43, Fejér C. d. VII. 1. 302.

²⁾ U. o. IV. 2. 226.

³⁾ U. o. VII. 1. 328.

⁴⁾ Fejér VII. 1. 25. és Árp. okmt. VIII. 58

az ország ügyei körül ő is elfoglalja. Azonban a hatalom tudata és a befolyás hatalma, melyet magának a sok küzdelemben kivivott, el is szédíté a helyes iránytól.

V. Istvánt, a legnemesebb igyekezetű királyt kísérte sok társával, midőn ez 1272 ben a tenger-mellékre ment. A király Bikácson volt és itt történt jun. 24-én egy olyan dolog, a melynek nem volt még példája a magyar történelemben. A király fia, a kis László herczeg, a trónörökös nyomtalanul eltűnt. Joachim bán lopta el őt, mint kiderült az uralomra vágyó királyné, az erőszakos kun vér, talán politikai okokból is segítette őt. A kapronczai várba vitték. A király ostromolta, de eredménytelenül. Bánatában a Csepelszigeten aug. 6-án meghalt. Mikor aztán IV. Lászlót emelték trónra, nagy befolyásra tett szert Joachim, sőt öccse István is báni méltóságra lépett. Majd ismét buktak, hogy ismét fölemelkedjenek. Ismerjük a Fövenynél 1274. szept. végén és 1275. július végén vívott csatákat, a felbillentett pártok küzdelmeit és benne a haza veszedelmét.

1275. nyarán Joachim öccse Guthkeled Miklós volt a horvát bán, de nem birta őket rendbe szedni. Megtörésükre Joachim bán vezetett sereget, követték őt a vitéz Tétényi Péter és négy Guthkeled, t. i. Hodos és a három testvér, György, Benedek és Bereczk, kitől a Báthory nemzetség származott. De hadjáratuk szerencsétlen véget ért. Hodos elvesztette bal karját, Bereczk három seb mellett jobb keze egyik ujját veszté és mindketten az ellenség kezébe estek, Joachim pedig a csatában esett el 1277. ápril körül.

Joachim helyébe már 1278-ban oda állt másik fivérük István a ki mosonyi főispán és országbíró

lett, És midőn IV. László II. Ottokár ellen Rudolfot ment megsegíteni, ott volt ez az István is az országbíró rokonaival a Guthkeledi Hodos, Benedek, György és Bereczkkel; a második csapat vezérévé István kényszerített fel, kit Rudolf németjei „Schiltperg“ vagyis „Vértesi“ grófnak neveztek, minthogy ősi fészke Guth csakugyan a fejérmegyei Vértességek hegység tövében feküdt.

De nem folytatom Guthkeled István nádornak, Guthnak, a nemzetség ősi fészke visszaszerzőjének és fiainak Joachim, Miklós és Istvánnak élet adatait. Ezt is csak azért tettem, hogy a történelmi események világánál lássuk, hogy István nádor fia, István is birta Guthot, különben nem nevezték volna Schildpergi grófnak.

De ez a nemzetség birta Guthot egész a 19-ik századig.

Ugyanis 1324. júl. 15. Elek fia Ekch fia Salamon fia János azt állítja, hogy Pál fia Lőrincz fia János fiai László és Fábián vele együtt közös őstől származnak, mert az ő őse Elek és Fábián őse Nándor egy atyától, Farkastól származtak s azért emel ő igényt Guth, Athya és Aba birtokokra. Mire Fábián elismeri ugyan a közös leszármazást de azt állítja, hogy őseik már megosztottak, elrendelik tehát a vizsgálatot. Lásd III. köt. I. Okl. Bár ez oklevelet most az idézett helyen Aba történetében már felhoztam, még sem vagyok teljes biztosságában annak, hogy az megyénkbeli három községünkre vonatkozik-e, mert ily nevű helyek voltak ez időben Bereg, és Szabolcs megyében is, melyeket valószínűleg az oda származott Guthkeled nemzetségbeliek alapítottak.

1355. máj. 22. Nagy Lajos a Guthkeled nem-

zetségből származott Lothár fia János fiainak : Omode, Lothár, Miklós és Istvánnak Bös pozsonymegyei birtokukon tartandó hetivásárra kiváltságot ad.¹⁾

1359. máj. 7. Nagy Lajos király Várkonyi Omode, Lothár, István és Miklós testvéreknek, kiknek atyjuk János, öregatyjuk Lothár, nagyatyjuk Omode volt és a kik ugyanezen Omode fiával Miklós bánnak fia Miklós mesterrel, és ennek fia az örökös nélkül elhalt Jánossal közös eredetűek volnának, ezen örökös nélkül elhalt Jánosnak minden vásárolt vagy zálog útján szerzett birtokát amazoknak adományozta²⁾ egyszersmind elrendelte hogy a pozsonyi káptalan őket iktassa be.³⁾

E két oklevél a birtokokat nem nevezi meg, de ugyanazon év május 31-én Nagy Lajos király már azokat is megnevezi, t. i. Demeter mester kincstárnok által az említett Omode, Lothár, Miklós és István mestereket Gut fejérmegyei és Szente, Malomsok győrmegyei birtokokba iktattatja be⁴⁾ Sőt ugyanazon év aug. 1. Várkonyi Omode, Lothár István és Miklós fivéreknak meghagyta a király, hogy az előbb nevezett fejér- és győrmegyei birtokok nemcsak őket, de öröklési és nemzetségi jogon Marczaltőy István fiát Pétert is illetik, ennél fogva azt azokból ki ne zárják.⁵⁾ 1380. szept. 5. Fentebb nevezett Várkonyi Omode Jánosnak — ki minthogy már Bősen bir és ott is lakik, a Bősi nevet fölvette — fiai István Omode és Lothár megosztzkodnak atyai birtokaikon, t. i. Karcsa, Várkony, Bös, Stál, Szente, Malomsok,

¹⁾ Haz. Okmt. I. 213.

²⁾ Haz. Okmt. II. 104.

³⁾ U o. 105. 1.

⁴⁾ U o. 106. 1.

⁵⁾ Haz. okmt II. 107. 1.

Marczaltó, Nyék és Guton, melyek közül Szente és az utána nevezettek tehát Gut is Amade és Lothárnak közösen jutottak.¹⁾

Ezen oklevél már arról tesz tanúságot, hogy a Guthkeled nemzetségből származott, és úgy itt a Dunántul, mint és leginkább a Tiszántul nagyon elszaporodott ágazatok az ő birtokaik szerint külön külön nevű családokra oszolnak. Így a Dunántul alakultak a Várkonyi Bósi, Bóti, Ördög, Marczalthői stb. családok, és már 1423. máj. 21. bizonyítja a győri káptalan, hogy Bósi Ördög István több beházasodott felet kielégített Marczalthő, Malomsok és Szente birtokokból járó hitbéri hozomány iránt.²⁾

1462-ben pedig april. 27-én ugyanazon káptalan bizonyítja, hogy némai Kolozs László maga, gyermekei és bodófalvi Vermes János nevében is elismerte, hogy őket Várkonyi Mihály özvegye Ágota, Várkonyi Lenárd, Pál és János, nemes bósi Ördög János neje Kolos Ilona után Várkonyi Némethbős, Magyarbős, Ujhíd, Amadekarcsa, Felistál, Marczaltó, Malomsok Szente és Gut birtokokból a nekik járó hitbéri és hozományi követelésükre nézve kielégítették.³⁾

Mindezen száraz adathoz csak annyit kell még megjegyeznem, hogy ezek a Guthkeled nemzetségbeli emberek, kikről szóltam, valamennyien a Duna-melléki megyék, Fejér, Győr, Komárom, Pozsony és Zala birtokosai voltak. A nemesség nagy része azonban Bereg, Szabolcs sat. megyékbe terjedt, ott szaporodott, ott gazdagodott és pedig oly mérvben, hogy a családi előkelőség, történelmi nevezetesség, úgy a kihalt nemzedékekben mint a még élőkben

¹⁾ Hazai okmt. I. 256. l.

²⁾ U. o. IV. 281. l.

³⁾ U. o. 404. l.

méltán megérdemli ide állítani a XI-ik századbeli törzsnek kiágazásait, és pedig dr. Wertner Mór „A Magyar nemzetségek a XIV. század közepéig“ című munkája nyomán, melyben a tudós szerző a Guthkeledi nemzetség okleveleinek egész utvesztőjét közölve, az ágak családfáit pontosan felsorolni iparkodik.

Az ágak pedig ezek:

A Pellárthidai ág, törzse Kozma, 1265.

Adony ág, törzse Adony, 1270 előtt.

Boly ág, törzse Boly-i Zovlát, 1300. előtt.

Dragun ág, törzse Dragun, fia István vásárolta vissza 1254. ápril 23-án Gutot. Ez ágból sarjadzának ki a Rátkayak, ősük 1300—34. Vid. — A Buthkayak, ősük Miklós 1310. — A Csatáry-család, őse Péter 1346. — A Márky-család, 1395—1411. őse Jakab. — A Málcsay cs. 1399. őse János.

Dorog ág; ebből sarjadzik ki a Dobi család, őse Lőrincz 1270 - 1300.

Daróczy ág, törzse Guthkeled nembeli János fia István fia János, a kié volt 1301-ben Doroch birtok Beregben. Ez a Drauchi István fia János, kinek fivére László volt, élt még 1327-ben febr. 18-án, a mikor Gelényes nevű birtokának felét Detre fia Máténak birság fejében átadja.¹⁾ Ennek a Daróczy Jánosnak fia szinte László, ki 1346-ban Atya nevű birtok ügyében képviselte nemzetiségebeli rokonát Várady Jánost.²⁾ Ez a Daróczy István, fia János és fia László Darócz birtoknak negyedét Várady Jánosnak elzálogosítják.³⁾

1355-ben az egri káptalan által a Váradyak és

¹⁾ Wertner Magy. nem a XIV. században I. 256. 1.

²⁾ Zichy Okmt. II 196. 1.

³⁾ U o. 292 1

Daróczyak közt Sid, Kerva és Darócz birtokok iránt fennforgott ügyben több keltű okmány átiratik; nevezetesen: 1307-ből, melyben az egri káptalan bizonyítja, hogy Guthkeled nemzetségbeli Drauchi István fia János az ugyanazon nemzetségbeli Aladár fia Lászlónak Drauch negyedrészt elzálogosítja.¹⁾ Ugyan arról a birtokról 1308-ban, hogy ki nem váltotta, végre 1341-ben szinte az egri káptalan előtt István fia János és László elismerik, hogy Sid és Cereva bereg megyei birtokaikat a már elhalt László és elhalt Pelbártnak elzálogosították. — 1360-ban Daróczy Máté fia János, Daróczy László fia János fia Miklós elleni ügye, mely szerint Daróczy Máté fia János édes anyja Klára — Daróczy István fia János, leánya utáni negyedét Daróczy és Pete birtokokból kapja, elhalasztatik.²⁾ — 1376-ban Daróczy László és fiai István, Lőrincz, Tamás és Barthon említettnek.³⁾ — 1379. Daróczy László fiai István, Lőrincz, Tamás, János és Bertalan, osztályos rokonaik: Guthy János fia Mihály és Péter.⁴⁾ — 1388-ban Daróczy László fiai István perel Guthi János fia Péter ellen⁵⁾ --- 1396. febr. 13. Daróczy László fiai: István, Tamás, Bertalan, Lőrincz, Bálint és János említettnek.⁶⁾ — 1409-ben Syd nevű birtokot a következő Daróczyak birják: a) Máté fia Mihály, b) Benedek fia Máté és ennek fiai Gergely, Antal és András. c) János fiai István és Ferencz. d) ez utóbbi István fiai Dámián, László és István.⁷⁾

¹⁾ Zichy cs. okmt. II. 603—64. l.

²⁾ U. o. II. 177. l.

³⁾ U. o. 633. l.

⁴⁾ U. o. IV. 106. l.

⁵⁾ U. o. 367. l.

⁶⁾ U. o. V. 6. l.

⁷⁾ U. o. V. 612. l. Mely adatok a Zichy Codex VII. és VIII. kötetei nyomán még tovább is fűzhetők.

Marczaltői és Várkonyi ág: Törzse, Omode, 1240. körül. Ebből ágaznak ki a Felső Lindvai Bánffyak, ősük Omode, kinek 1275-ben IV. László vasmegyei Lindva várát adományozza. Továbbá a Bósi és Várkonyi Amade család, melynek őse Lothárd 1270.

Maróthy ág, törzse Mihály, 1250. körül.

Kisvárady ág, törzse Mihály, 1250. körül.

Zeleméri ág, törzse Zeleméri Mihály 1300 körül.

Szokolyi ág, törzse András, ennek fia Hódos 1270. körül.

Báthory ág, törzse Bereczk és ettől erednek a Somlyói és Ecsedi Báthoryak is.

Atyai, Guthi és Balkányi ágak 1300. körül.

Anarcsi ág, törzse Kenézi Keled, 1270. körül.

Guthy Ország ág; bár törzse ki nem mutatható, mégis közönségesen a Guthkeled nemzetségből származtatják. Hogy mikép kapták az Ország nevet, Kaprinay után II. 115. elmondja Budai Polg. Lex. III. 18. s köv. I.

E család első törzse még gyermekkorában 1387-ben negyven fiúval katonásdit játszott, kiknek ő tisztjük vala. És előtalálta őket Zsigmond, ki ép akkor jött az országba, hogy magát megkoronáztassa, s azt kérdi a gyermektisztől: Ki katonái vagytok? Az ország katonái vagyunk! felelé a fiu. És Zsigmond kérdi: Ki a ti királytok? felelé: Zsigmond a mi királyunk! Ha én Zsigmond volnék szeretnétek engem királytoknak? Szeretnénk az urat, mondá a fiú. S minthogy az értelmes fiú első szava „Ország“ volt, Zsigmond király őt Orzágnak nevezte, idővel magas rangra emelte, de megtartotta „Guthy“ nemeségi nevet is. Latin versek is megörökiték e jelet, melyek így szólnak:

„Ille puer de Guth sibi quadraginta puilloss
Jungit; et in campum ludicra castra movet.
Castra Sigismundus prope vectus ludicra vidit,
Militiaequ genus quale sit hocce? rogat.
Militiam Regni patrio sermone professus.
Nomen ab hinc Ország, jussus habere novum.“

Guthy Ország Mihály Ulászló és Mátyás idejében királyi kincstartó, főajtónálló és nádor lett Fejérváron is volt, mikor Beatrix királyné fejére tette a koronát. Leszármazottjai ezek:

Guthi Ország Mihály Ulászló és Mátyás hatalmas embere						
János	Gáspár.	Mihály.	László			
Széchenyi Anna			Maróthy Magdolna			
Zsigmond, Imre						
Magdolna,	Dorottya,	Zsigmond.	Mihály	János	Imre	Ferencz
Cseh Jánosné.	Korlátkői Péterné.		váczi püspök, Mohácsnál volt		elesett Mo- hácsnál	
		László, Heves, Nográd m főisp	Pekri Anna	Magdolna	Alsó-Lendvay Bánffy J	
					Krisztina, Katalin	
Kristóf		Ilona			Borbála	
országbíró 1550 †		Perényi Gáborné			1 Török Fer	
1567 okt 19. elte- mettetett a csejte- templomban.		† 1569 máj 2. eltem. a sárospataki vár templomban.			2 Salmis gr. Eck	
					3. Geszti Fer.	

Azt irtam, hogy a Marczaltői és Várkonyi ág-
ból, melyeknek törzse Omode, 1240. körül ágaz-
nak ki a Bóti és Várkonyi Amade családok, melyek-
nek őse Lothárd 1270-ben.

Guth-Tamásnál fogva minket ez a Várkonyi
Amade család érdekel most már legjobban, mint a
melyik ezt a falut 1835-ig birta. Balinka történeté-
ben feljegyzém ugyan, hogy I. Ferdinand korában
Guth is a telekesi Török család kezében volt, de
valószínűleg csak zálogjogon Nem írom le a csa-
ládnak későbbi leszármazását, megtalálható az Nagy

Iván munkájában I. 27-30. l. Csak azt akarom megjegyezni, hogy Várkonyi Amade Lénárd szerzé 1628-ban a báróságot, Tádé pedig 1782-ben a grófságot. Tádé első fia Ferencz 1797-ben a pozsonyi megyei felkelő nemesség őrnagya volt, ez fiában kihalt Másik fia Antal kir. táblai, aztán hétszemélyes táblai ülnök, belső titkos tanácsos, Szala vmegye főispáni helyettese; zágrábi főispán, végre kir. ajtónálló Meghalt 1835. jan. 1-én. Ezzel kihalt az utolsó Várkonyi Amade, a kitől vette Bajzáth József püspök Iszka-szent-Györgyöt és Guthot, mely most is

Guthi Ország Mihály nádor czimere

Várkonyi Amade család czimere.

br. Bajzáth György leánya özv. Marsóvszky né birtokában van.

Hogy a IV. Béla idejében szerepelt Dragun fia István bán, továbbá a Guthi Ország Mihály nádor, meg a Várkonyi Amade gróf egy és ugyanazon Gut Keled nemzetségből valók, bizonyítja a czimelek egyformasága.

Guth-Tamás egyházilag Isztimér fiókja.

És most arra kérem a gut-tamási iskolás gyermekek tanítóját, tanítsa meg ezekre a történeti eseményekre a fogékony gyermekeket, lelkesítse őket

azzal a tudattal, mily magasra emelkedik ki falujuk a történelem szárnyain más községek fölé, mily régi az és mily nagy férfiak, nevezetes hősök voltak annak urai, a kik 900 esztendeig birták e falut, és a kiknek egyes ágai most is élő nemzetség. És ha gyenge sziveiket, elméjüket eltölti a tudás: szeretni és imádni fogják az Istent, hivek lesznek a királyhoz, és ragaszkodni fognak a hazához, melyen kívül nincsen számunkra hely.

GYÓN.

Pusztá.

Kettő van, Nagy és Kis-Gyón.

Mindkettő a megye északnyugoti szélén fekszik. Előbbi a veszprémi megyei Csernye és megyénkbeli Eszény és Dültfás között, emez pedig Dültfás, Csiklingvár, Mellár és Isztimér között.

Régi név, régi hely, egykoru a magyar királysággal.

Kocsira ültem, hogy szemeimmel lássam s kalapot emelve magam beszéljek vele. Isztiméren tul egy jó hajtásnyira erdő között menve az ut balfélén egy vadászlak fogadja az embert, semmi más, s tul rajta szántó földek vannak.

Ki vagy te kérdezém egész illedelemmel a vadászlak környezte földet? Öreg-Gyón a nevem, susogták az erdők lombtalan fái. Hát miért hívnek Öregnek, hisz a nagyharangot meg a nagy fejszét azért hiják öreg harangnak meg öreg fejszének, mert nagyok, te pedig oly kicsiny vagy, hogy egyetlen házacskád nem érdemli meg sem a nagy, sem az Öreg nevet.

Nem is a nagyság adta rám a nevet, hanem

az öregség. Ül le pázsitomra ide e százados cserfám alá, és minthogy te vagy az első, a ki multam iránt érdeklődöl, s ide jöttél, hogy engem láss, történetemről velem beszélj, elmondom neked, a mit a régi időből tudok.

Áhitattal hallgatlak öreg barátom, csak beszélj.

És pusztánk, az öreg Gyón imigyen beszélt.

Én éltem már Szt. István korában, láttam a hon alapítóját, kinek leghőbb gondja volt a nemzet életét, a keresztény vallás és bölcs törvények által biztosítani. Hogy azokat az egyházi férfiakat, kik idegenből jöttek Krisztus hitét hirdetni e földhöz lekösse, alkalmas helyeken monastorokat épített számukra, s földi javakkal látta el. Így építette a beéli benczés apátságot Bakonyban. Azt mondá ugyanis: Az Ur Isten nevében én István, a gondviselés kegyelméből magyarok királya mondom, hogy miután sok katolikus hívő és szerzetes férfiú jött országomba, a kik számára alkalmas helyeken egyházakat és monastorokat szükséges építenem, többek közt azon helyen, mely Beélnek neveztetik a Bakony erdejében, Szt Mórícz vértanu tiszteletére építtettem egyet, a melyben Gellért barát, a ki Velenczéből érkezett hozzánk, telepedett le legelőször.

És ennek a bakonybéli monastornak ajándékozott a szent király több falut, halászó tanyát, rév jóvödelmet és a monastor körül levő Hegyeskü, Kerteskü, Fejérkü és Odvaskü nevű hegyek vadjait. Aztán kivette ezt a monastort minden püspök hatalma alól, és csakis az esztergomi zsinat alá helyezte. Ez pedig történt 1037. évben, Domonkos érsek idejében ¹⁾

¹⁾ Fejér C. Dipl. IV. I. 410. 1

És mikor Szt. László király uralkodott az országban, 1086-ban nemcsak megerősítette ezt az alapítást, hanem még újabb adományokkal is gazdagította. A béli monostor apátja József ugyanis számbavette és Szerafin a király káplánja által, a ki később püspök és érseknek lett kinevezve írásba is foglaltatta az apátság összes javait, kincseit, templomruháit, arany kelyheit és keresztjeit, három evangéliumos könyvet, melyek egyike arany, másik kettő ezüst táblába volt kötve, nyolczvannégy kötet egyéb könyvét, és ezen összeírásba van bele foglalva, mint Szt. Istvan adománya nem csak Teés és a Vértes hegyen levő két szőlő, hanem Gyón is, meg Árki falvak is.

Tehát Szt. István, és Szt. László királyaink emléke füződik hozzád öreg barátom! Mily boldog vagyok, hogy ezeket tőled hallom. És hol van az az írás, melybe az a József nevű Szt. István korabeli apát téged is bele foglaltatott?

Ott van a Szent-mártoni főapátság levéltárában megőrizve.¹⁾ De későbbi években is van rólam emlékezés. Ugyanis mikor a soproni várjobbágyok és a bakonybéli apátság jobbágysai között 1135-ben bizonyos Zalamand nevű földre nézve egyenlenség támadt, hát akkor IV. Béla király kiküldte a dolog megvizsgálására Gergely nevű káplánját, ki úgy találta, hogy az a föld a bakonybéli apátság földje. És a király ekkor is írásba foglalta azt, és hogy Teés is, meg Gyón is az apátságé, sőt Kajárt is, mely a Balaton partján fekszik, és a mely falu Oboneg nevű ispán testvéréé Kajaré, Szt. István király udvarbirájáé volt, az apátságnak adta.²⁾ Ez

¹⁾ Árpádok új okmányt I. 31. 1

²⁾ U. o. 49. 1.

az irás is a szentmártoni apátság leveles ládájában őriztetik.

Később aztán nagyot fordult az idő kereke, és hogy hogysen már nem a bakonybéli apátság gazdálkodott rajtam, hanem a Csák nemzetségbeliek, a kik az egész Vértés vidékét birták. Ugyanis azt írja 1302. február 18-án a fejérvári káptalan, hogy megjelentek előtte Csák Mihály fiának, a mag nélkül elhalt Istvánnak rokonai, t. i. Csák Móricz fiai Sándor és Konrád; aztán Csák Protáz fia Gerváz; Csák Dienes fia Aladár, valamennyien Dudarra való birtokos nemesek; továbbá Csák Herbon fiai Benedek, János és László, és közös akarattal megosztzkodtak örökös nélkül elhalt Csák Istvánnak Csák Mihály fiának összes birtokain, névszerint Berény, (Csákberény) Igar, Bend, Vatha, Egreh, Byhor, Gyón, Zabouch (Zabos ma Szaboles pusztá Adony mellett) Legwenthw, Kwike, Vaya (Vajal) Lovazberén, Zámur (Zámoly), Kér, Chákvára nevezetűeken.¹⁾ Így hát én is a Csákok birtokába kerültem.

De nem vallatlak tovább, csak azt mondd meg még, hogy hol állt egykor templomod és plebánia házad? minthogy egy oklevél, mely 1484-ben kelt, plebániái egyházadról és plebánosokról beszél?²⁾

Ki tudná megmondani, régen megszűntem én falu lenni, lakosaim ember emlékezet óta nem voltak, a szóhagyomány, mely unokáról unokára szokott szállni, egészen kihalt; templomom helyét felszánthatta az eke, aztán kihajtott rajta az erdő, és a moh benőtte emlékezetét is

---

¹⁾ Anjoukori Ok. int. I. 25. l. Az oklevél olvasható munkám III. k. 543. l

²⁾ Orsz. Levélt. 18926 sz. okl

Ennyit beszélt multjáról Gyón, a későbbi időről pedig hallgat róla a történelem, minthogy Csókakő adomány leveleiben nincs már megemlítve.

Azonban állt Veszprémmegye területén talán — miként Csánky Dezső vélekedik — Pét vidékén Bátorkő vára, hol Konth Miklós nádor 1364-ben egyik oklevelét kiadja, s a melynek kasztellánja 1409-ben Keszy Balázs volt Minthogy erről a Keszy Balázsról az Országos Levéltár 9514. sz. oklevelében az van féljegyezve, hogy „castellanus castri Bathorkw, alias curialis in Palotha,“ arra a következtetésre jutok, hogy e vár, vagy kastély Palota várától külön a városban állt, s annak egyik kuriáját képezte, tehát valószínűleg ott állhatott, a hol most a volt gr. Sztáray, ma gr. Zichy Vladimir féle kastély áll, vagy pedig az a váracska lehetett, melyeknek érdekes romjai máig is láthatók Palotától északra félórányira a hegyek között, s a melyet a néphagyomány Mátyás király vadászkastélyának állít: tehát ehhez a Bátorkő várához, mely Konth Miklósé volt, s róla az Ujlaky családra szállt, tartoztak 1426-ban a következő községek u. m: Csernye Csósz, Peré, Pét, Csór, Mellár, Kuti és Gyón.

Mikor Ferdinand és Zápolya korában Palota vára Móré Lászlóé volt, e vár birtokaihoz tartozott Gyón is, és ez időben tolakodott ide két gyászos alakja a történelemnek, t. i Podmaniczky János és Ráfael, hogy a két király közt fenforgó vitában hasznot huzzanak. Azt írja róluk Budai Ezaiás¹⁾ hogy eleinte Zápolyát követték Ferdinand ellen és ezért adta nekik Zápolya Palota várát 1531-ben, melyet More Lászlótól vett el, a ki Ferdinand hive

¹⁾ Polg. Lexic. III. 124. l.

volt. De azután egyikhez sem szegődtek, hanem csak a zavarosban halásztak, és nem csak Fejér, Győr és Esztergom vidékén, hanem még Morva és Sziléziában is raboltak és pusztítottak, elfoglalták a várakat és kastélyokat mind a világi, mind a pap uraktól, a földnépének pedig elszedték marháit és Morva és Sziléziába hajtották s ott eladták. Sok kárt okoztak Fejérvár polgárainak is. A pozsonyi országgyűlés számüzte őket, majd aztán kegyelmet nyertek a károk megtérítésének kötelezettsége mellett.

Hogy I. Ferdinand ezen rabló urakat amugy is korlátok közé szorítsa a Palota várhoz tartozó községeket, nevezetesen Csórt, Gyónt, Isztimért, melyeken, mint mondja, Podmaniczky erőszakoskodik Székesfejérvár polgárainak adományozza, hogy azokat elfoglalhassák, minden jövedelmekkel háborítlanul birhassák, míg a vár akár ostrom, akár más uton a lázadóktól a király birtokába vissza nem kerül, de úgy, hogy ha a vár visszafoglaltatik, a mely a mondott javakkal Móre Máté és Lászlóé, ezen esetben uroknak azt vissza adják.¹⁾

De ez adománynyal alig élt Fejérvár, mert 1543-ban is Podmaniczky János uralkodott Palotán és birta a nevezett falvakat is. Ez évben t. i. Szentágotai Literatus Lázár dikátor összeírása szerint²⁾ Csór, Gyón, Isztimér, Mellár, Balinka, Inota mind Podmaniczky János birtokaként van összeírva, melyszerint Csoóron 12 porta, bíró és 8 szegény, Gyónon 13 porta, bíró és 4 szegény, Isztiméren 15 porta, bíró és 2 szegény, Melláron 21 porta, bíró és 5 szegény, Balinkán 10 porta, bíró és 5 szegény, Inotán pedig 8 porta, bíró és 2 szegény létezett.

¹⁾ Lásd az oklevelet munkám II. köt. 623. 1.

²⁾ Lásd munkám III. k. 3. 1.

Ez az összeírás is tehát hitelesen bizonyítja, hogy Gyón a XVI. században falu volt.

Az 1720. évi összeíráskor Inota, Seregélyes, Szt., Mihály, Tác, Réti, Kuti, Isztimér, Mellár, Mecsér, Eszeny, Ujfalu, Föveny és Sággal, Gyón is gr. Zichy István birtokai közt szerepelt.

GYÚRÓ.

Pusztá-Zámor, Kuldó, Vaál és Vért-Szent-György között fekszik, sőt Kuldóval úgy össze van növe, mint Bogárddal Tinód és Pestmegyében Dömsöddel Dab, hogy csak az utca választja el egymástól; és bár kis község is mind a kettő, mégis Gyúron van a r. katolikusoknak a temploma a Sz. Háromság tiszteletére, plébániája és iskolája, aztán az ágostai hitvallásuaknak meg az ev. reformátusoknak is szinte lelkészük, templomuk és iskoláik.

Régi község mind a kettő, de itt csak Gyúróról szólok, mely már Gyrou néven 1340-ben említetik¹⁾ Gyurou név alatt 1377-ben²⁾ Gyurónak írva 1443-ben,³⁾ Gywro kiejtéssel 1423-ban,⁴⁾ végre Gyrew-ként használva 1426. évi oklevélben.⁵⁾ és csak az a feltűnő, hogy azon oklevélben, melyet Róbert Károly parancsára a budai káptalan adott ki 1337. szept. 17-én, elbeszélvén t. i. Kuldó határjárását s megemlítve abban a község mellett levezető vizárkot — fossatum, — a szőlőket, halastavat, a tordacsi templomot és kertet sat., — nem említ semmit Gyúróról, sem a faluról sem a nemesi bir-

¹⁾ Pozsonyi kápt. orsz. Lit. 9. B. 11.

²⁾ Orsz. Lit. Dl. 6443.

³⁾ U. o. 1. 265.

⁴⁾ U. o. 11429.

⁵⁾ U. o. 11772.

tokról, pedig hát ugyancsak össze van a két falu, növe.¹⁾

A török foglalás idejében jó formán elpusztult de 1565-ben már ismét megtelepedtek benne és 1580. és 81-ben már 15 ház adózott a töröknek, lakosait alább nevezem meg.

1579-ben Jakussich Ferencznek Győr vára alkapitányának adatott életfogytiglan.

1587 jan 19-én Prágában kelt diploma szerint II. Rudolf Pákozdot és Sukorót, melyek a fejérvári káptalané, Etyeket, mely a hajdani prépostságé, Gyurót, mely az éneklő kanonoki stallumé volt és Sóskutot, mely azelőtt a budai B.-Asszony temploma sajátja volt, de a káptalan a török foglalás miatt Fejérvárról eltávozván, a birtokok gazdátlanok lettek, azon 2 ezer rebus forintért, vagy 1600 tallér fejében, melyet atyjuk Orbovai Jakussich Ferencz győri viczekapitány hadi czélokra a hadi pénztárnak kölcsön adott, az ő örököseinek, Jakussich Imre és Andrásnak biztosítékul zálogba köti.²⁾

És ezek a Jakussichok ezen birtokok birtoklása czimén még Csala, Börgönd, Dinnyést is sajátjuknak tartották, mert midőn 1589. június 14-én a győri káptalan beiktatni akarta Kovácsi Andreasics Mátyást, Hermann Györgyöt és Szerechenyi Zeghy Andrást a nevezett birtokokba: mindkét Jakussich ellenmondott a beiktatásnak.³⁾

A Jakussichok utolsó szereplő tagja Jakussich György szerémi püspök 1636-ban nevezett birtokokat, tehát Gyurót is a Jézus társaságbeliek komáromi társházának adományozta és ezek birták a királyi

¹⁾ Anjuok. Okmt. III. 408.

²⁾ Országos Lt. Királyi könyvek I. 140. l.

³⁾ Munkám III. k. 535 l. LXXV. olt.

ügyész szavatolásának czime alatt rendjük fennállásáig, a javak után pedig 1714-ben a katonai terhek megváltása fejében 2769 frt 19 $\frac{1}{2}$ denárt fizettek.

De felhozok Pusztá-Zámor történetében egy adatot, mely szerint 1689-ben nov. 16-án Eszterházy Pál nádor Zámor, Kuldó, Káló, Sagh pusztákat és Gyurón két kuriát Fábiánkovics Ferencznek adja, mely gyurói kuriák azelőtt Szücs Mihály és neje Adám Borbáláé voltak. Pedig ezidőben még Gyurót a komáromi rendház birta.

Az 1696. évi összeírás azt mondja róla, hogy a komáromi Jezsuitáké és hogy Fejérvár visszafoglalása óta pusztán maradt s csakis az elmúlt évben telepedett ide Lázár János, aki azon reményben, hogy majd más lakosokat is édesget ide, az uraság pedig nekik házakat építend: az uraság részéről örökre felszabadított. Adó alá pedig ily körülmények közt senki föl nem vétetett

Gyuró 1702-ben is mint a komáromi rendház tulajdona van összeírva.

Végre a Jézus társaságbeliek megszüntetésével Mária Terézia királyné 1777. febr. 17-én kelt diplomájával felállítván a székesfejérvári székesegyházi káptalant, ennek adományozta Gyúróval együtt Pakozd, Sukoró, Sóskut, Ettyek, Barátháza birtokokat.¹⁾ és ezek ma is annak birtokát képezik, a községek területeitől elkülönítve mint önnálló birtoktestek házilag kezeltetnek.

A r. k. plebánia 1824-ben alapított, temploma a Szent Háromság tiszteletére van szentelve. Kegyura a székesfejérvári székes káptalan. Fiókegyháza Kuldó.

¹⁾ Munkám. I.

Plebánosok; Mutnyánszky János, Borovetz Mihály, Koller Ferencz, Góding Ferencz, Földes Imre.

Az ágostai hitv evangelikus gyülekezet mint, filia 1790-ben alakult. Templomát 1856-ban Szakács József budapesti lelkész és Gödör József esperes avatták fel. Lelkészei voltak: Borbély Sándor, Szenté Gábor, Binder Adolf.

Evang. ref. lelkészek: 1628-tól Tóthfalusi S Péter, Kevi István, Marosi István, Váczi Tamás, Solthi Ferencz, Szögyény Mihály, Bogdányi Mihály, Halász József, Kabai István, Báthory János, Pálfay János, Dóczy Péter, Menyhárt Miklós, Kádár Péter, Salamon István, Szabó Lajos, Vasadi Balogh Lajos.

Lakosok 1580—81. évben: Boda Benedek, Mészáros Görgy, fia Péter, Tót Péter, Mátyás Orbán, Győrfi István, Tomri Albert, bátyja Albert, Fodor Tamás, Tót János, fia István, Vida Imre, fia Benedek, Boda Pál, Simon Kelemen, Major János, fia Balázs, Márfi György, fia Benedek, Somogyi Lukács, Szakál Pál, Kocsis István, Nagy Tamás, Darázs István, Péterfi Lőrincz, Domokos Máté, Farkas András, Gál Gergely, Kador György, Sebestyén Béla, Arándi Balázs.

1696. Biró: Szabó János, Holdos István, Német Mihály, Zósay András, Kovács János, Somogyi István, Szabó János, Rostás Mihály, . . . István, Győrvári Péter, . . . István, Varga Máté, Kis Miklós, Borisza János, Szabó Máté, Nagy István, Bugyi Ferencz, Végh, Pál, Jakab György, . . . András, Czigány István, Hetesy György, Dömsödy József, Rostás Máté, Kethely Péter, Takács József, Verebi István, Ács József, Nagy Mihály, Ghimesy Lőrincz,

Berza András, Kiliti János, Jády János, Ács Ferencz, Szabó Mihály, Kis György, Essek Tóbiás, Bodoki János, Kovács István.

1720-ban: Tothjuhász György, Magyar Juhász János, Tálás János, Izsó János, Kincses István, Udvaros Mihály, Kis Péter, Lukacskó Pál, Szabó János, Varga Márton, Tornoczy András, Contra József, Regi László, Szántó István, Tóth János, Konya György, Szalai István, Torma István.

HANTOS (Nagy-, Kis- és Közép-)

Sárosd, Nagy- és Kis-Perkáta, Mélykut, Nagy-Venyim, Herczegfalva, Ménesmajor, Nagy- és Kis-Karácsony, Jakabszállás, Belső- és Külső-Kajtor Csabda.

Megyénk déli részének azon területe — mely magába foglalja Sárosdtól keletnek indulva Kis- és Nagy-Perkátát, délnek fordulva Mélykutot, Nagy-Venyimet, Herczegfalvát, Ménesmajort, Nagy-Karácsonyt, innét északnyugot felé menve Kis-Karácsonyt, Hantost Jakabszállást, Belső- és Külső-Kajtot és Sárosdot, — ez a terület képezte az egykori fejérmegyei Kunságot, melynek miként a mai nevek is mutatják különféle szállásait, és a szállások kapitányait a hantosszéki kapitány kormányozta. Hantos volt tehát az egész fejérmegyei Kunságnak székhelye és központja.

Erről a fenn körülírt egész területről már munkám I. kötetében irtam, 184—203. lapokon.

Sajátságos nép volt ez a kun nép. Vad, kicsapongó és kegyetlen. Erkölseiben ledér és szemérmetlen. A harczban pedig ép úgy ölték és tették fogolylyá a magyar, mint az idegen ellenséget. IV. Orbán pápa már 1264. jul. 14-én panaszolja

az ország két érsekének, hogy a kunok legtöbbje nem akar megtérni, sőt még, a kik megkeresztelkedtek is visszaesnek a pogányságba, melynek valósi és társadalmi kultusa türhetetlen. Hogy IV. Béla 1254-ben elsőszülött fiát Istvánt egy keresztény kun nővel összeházasítá: semmit sem hatott rájuk. És így elképzelhetjük, hogy azon az egész kun területen, melyből ma már különféle terjedelmű birtokállományok alakultak, szállásokként külön csoportokban, ott fehéredtek messziről a sátrak, ott heverészttek azokban és azok körül a gyolcs vagy más szövetből szőtt nőies bő fehér ruhájukban, torzonborz fejükön kup forma süveggel, külön szokásokkal, külön törvényekkel. Mindegyik szállás külön kapitánnyal, valamenynyi szállás a hantosszéki kapitány alatt.

De akadt egy ember, IV. László idejében, a ki ezen állapotnak véget vetett. Fülöp fermói püspök, a kit III. Miklós pápa ép azért küldött ide, mert jól tudta, hogy e feladatot ráakhatja erős vállaira, a kinek száját adott az Isten, hozzá bölcsességet és tudományt, a ki tudott beszélni és cselekedni ott és akkor, a mikor beszélni és cselekedni kellett.

Fülöp legátus nagy dologra vállalkozott. A katolikus magyar nép közt — irta a pápa — mely az Ur parancsát hiven követé, egy más nép, más társadalom fészkelte be magát, mely földművelők között nomád, keresztények közt pogány, harmadfél százados európai civilizáció között még a sivatag barbárja maradt és erkölcstelenségeit a magyar népre is áterjeszté.

Ez állapot megszüntetését követelte Fülöp legátus a királytól és tanácsosaitól, követelte, hogy

legyen a kunok Szt. Istvánja, ezek pedig hagyják el a pogányságot, keresztelkedjenek meg valamenynyien, sátrak helyett építsenek állandó házakat és falvakat. És ezen követelmények teljesítését, megígérte a király és a jelen volt kun fejedelmek is. Az egész intézkedést pedig szentesítette, törvény erőre emelte az, 1279. júl. 13-ára kihirdetett tétényi országgyűlés, melyben a kun igazságszolgáltatásra, nemesi kiváltságokra nézve hoztak határozatok egyes egyedül azt nem fogadták el, hogy hajukat, szakállukat nyirják, és ruhaviseletüket elhagyják, mibe a gyűlés a tapintatos legátus tanácsára bele is egyezett, mely egyezés azután ugyanazon év aug. 19. közhírré is tétetett.

De e törvényes végzések hosszú időt igényeltek, hogy teljes foganatuk legyen, mert még a Csen-tán nemzetség kapitányának Dömsödnek 1347-ben kelt oklevele is szövetsátrakban lakó kunokról tesz említést. Azonban a törvények kényszere, és a keresztény egyház polgárosító hatalma mégis meghozták gyümölcsüket, úgy hogy a XV. század elején kelt oklevelekben a hantosszéki kunok már egészen átalakulva rendes házakból álló falvakban laktak, templomaik vannak és pedig Hantoson az ugynevezett Hantos egyháza, Ujszálláson — a mai Herczegfalván: Vásáros Boldogasszony temploma, Kétpolkárton a mai Perkátán szinte a Boldogságos Szűznek, Csabakszállásán pedig t. i. a mai Csabdapusztán¹⁾ Polgárdi mellett, Szt.-Péter apostol tiszteletére szentelt, kőből épült templomok; és kétség-

¹⁾ A múlt években b. e. Batthyányi Géza a pusztán földásás közben nagy darab faragott kövekre akadt Kétségtelen, hogy e kövek a csabakszállási kunok által a Sz.-Péter apostol tiszteletére épített templom maradványai voltak

kivül voltak lelkészeik is, a kik e templomokban az evangéliumot hirdették, szent misét mondtak s a szent-ségeket kiszolgáltatták.

Mint mondtam ezen átalakulást csak a XV. század elején kezdik az oklevelek szóbahozni és általában hantosszéki kunjainkról bővebben megemlékezni. Ugyanis 1342 ben Tamás vajda, 1343-ban Nagy Lajos és Miklós nádor adnak ki az Ilunchuk nemzetségből származott Buthemer jakabszállási kun kapitánynak okleveleket; ezeket pedig az unokáknak Péter és Jánosnak 1407. máj. 17-én írja át a budai káptalan.

Róbert Károly idejében tehát az Ilunchuk nemzetségből származott Buthemer volt Hantosszék kapitánya Buthemer fiai voltak Péter és János, Péter követte a kapitányságban atyját, ezt pedig fia Imre, kinek utódja volt Gál, ki örökös nélkül halt el. Az így megüresedett hantosszéki kapitányságot Ozorai Pipó temesi főispán Zsigmond királynak utólagosan 1419. aug. 26-án kelt megerősítésével 1417. jun. 27-én Thoban Jakabnak és fiainak Miklós és Bertalannak nem különben Thoban idősb fivérének Péternek és utódaiknak mindazon jogokkal, melyekkel Gál bírta, adományozta.

Azonban ezen adományozást az örökös nélkül elhalt Gálnak édesanyja, vagyis Imrének, a Hantosszékhez tartozó Ujszállás (ma Herczegfalva) kapitányának özvegye, valamint a Buthemer — ujabban már Bajdamérnak nevezett szálláson (ma Jakabszállás) lakozó Péter, Gál mostoha fiának Jakabnak a fia, azon czimen, hogy hát az elhalt Gál apjának van mostoha örököse, megperelték. Megjelent tehát 1419. szept. 20-án Karácson-Miklós-szállásán (mai

Nagykarácson) Perényi Miklós lovászmester és a kir. kunok bírása törvényszéket ülni. Azonban a felek úgy egyeztek meg, hogy Imre özvegye Gál anyja életfogytiglan megmaradjon Ujszállás birtokában, Thoman Jakab pedig megerősített Hantosszék s a hozzá tartozó szállások — Ujszállás, Kétpolkvárt, Sárosd, Thobali szent Péter, Csabakszállás, Ivánka-teleke, és Gyolcsapátszállása főkapitányságában, mi-ből az világlik ki, hogy az egyes szállások kapitányai fölött állt a Hantosszék kapitánya.

Daczára, hogy a kunok saját szabadalmakkal birtak, mint királyi kunok, mégis elzálogosíthatók valának. Így tudjuk egy 1444. év körüli oklevél töredék alapján, hogy I Ulászló a hantosszéki kunságot Palóczy Simon főlovászmesternek zálogba adta; Palóczy pedig Szentmihályi Lászlónak és Györgynek és hitvesének Dóra asszonynak zálogosítá el újra, azon feltételekkel, hogy ha zálogba vevők elhalnának, a hantosszéki Kunság visszaszáll Palóczyra.

Egy 1448 jun. 22-iki okirat már Kajtor kun szállásról is tesz említést, mely Hantosszékéhez tartozik.

Noha a kun szabadalmak alapján a kapitányságok családi jogon az örökösöket illették: biztosság czéljából ezek mégis nemcsak átörökléskor, hanem trónváltozáskor is esetről-esetre királyi uj adományt kértek és kaptak. Így egy 1455. ápril. 21-én ke't levél szerint V. László király Gyolcsa Bertalan és Ágoston testvérek sárosdszállási kunok kértére a a Hantosszékhez tartozó Sárosdszállás kapitányságát, melyet őseik is birtak, újra adományozza, s nevezetteket mint igaz kapitányokat Sárosdszállása fejévé teszi.

Igy erősíté meg 1455. május 20-án Thoman Miklós fiát Jánost, Thoman Péter fiát Lőrinczet és Thoman Bolthos Márton fiát Zsigmondot, tehát a még Zsigmond király által adományos Thoman Jakab hantosszéki kapitány örököseit, valószínűleg hadi szolgálatuk jutalmául a hantosszéki kunok kapitányságában a következő szállásokkal: Ujszállás, Kétpolgárt, Sárosd és Thobali Szent Péter; valamint Csabak, Ivánkateleke és Gyolcsapátszálláson levő birtokrészekkel, melyeket őseik régóta birtak a szokott terhek és szolgálmányok mellett és azokat nekik és utódaiknak új adomány czimén odaadja.

1465. aug. 30-án már meg Mátyás királynak kellett Budán Palóczy László országbíró, Thuróczy Benedek főajtónálló mint a Kecskemét és Hantosszéki kunok főispánja és több egyházi és világi főúr körében a hantosszéki kunok fölött ítélkezni, a kik a szállások kapitányságai miatt feleseltek. Az okleveleket mindegyik fél felmutatván midőn már az ítéletet kimondani akarták, barátságosan abban egyeztek meg, hogy Gyolcsa Bertalan és Ágoston és örököseiké legyen a sárosdszállási kunkapitányság, minden jövedelmével és a Hantos erdejének az ő udvartelkűkhöz elegendő haszonélvezettel együtt. Az Ujszállási (ma Herczegfalva) és Gyolcsa-Pálszállási kapitányság pedig legyen Thobai másként Thoman Jánosé.

Kunjaink földművelése, ipara és kereskedelmének fejlődését jellemzi az a kiváltság, melyet nagylelkű pártfogójuk Szilágyi Erzsébet fiánál Mátyás királynál számukra kieszközölt, s 1481. jun 23. án Jakabszállás nevű fejérmegyei kun szálláson évenként febr. 22. jun. 24. és szept. 29-én tartandó

országos és hetenkint csütörtökön tartandó hetivásárookra engedélyt szerzett.

1517. jul. 26-án II. Lajos erősíti meg ismét Thoman Jánost és fiait Imrét és Mihályt, valamint Mihály neje Katalin asszony fiait Gergelyt, Györgyöt és Lőrinczet és Thoman Imre leányát Zsófit s ennek mindkét nemű örököseit a Hantosszéki kunok kapitányságában, továbbá, Sárosd, Gyolcsa-Pál-szállása, Ujszállás, Hantos, Kétpolgárt, Thobai Szent-Péterszállásában és Beszterszállásán, Csabak és Ivánkateleke szállásokon levő részbirtokokban s javadalmaikban.

Ez az utolsó oklevél mely Hantosról a fejérmegyei kunok kapitányságának székhelyéről mint létező községről tanuskodik. Mert tíz év multával már mint elpusztultról beszélnek az emlékek.

Ugyanis 1537. febr. 7. János király elé járulván t. i. Thoman Gergely jakabszállási kun nemes, Alagaz Imre szinte jakabszállási kun nemes ellen vajjon az ő elpusztult Hantos falujához tartozó Hantos-harasztja nevű puszta, Hantoshoz tartozik-e? avagy a szinte elpusztult Ivánkateleke faluhoz? A király tanukihallgatás eszközölését rendeli el Fejérmegyében; bár az eredményről nincs tudomásunk, Hantos és Ivánkateleke elpusztulásáról ez az oklevél elég szomorú bizonyítékul szolgál. De különben is daczára a királyi adományok ismétlésének, melyek a Thoman családot tették a hantosszéki összes kun szállások kapitányává: János király félre téven mégis minden királyi adománylevél erejét, a Hantosszéknek nevezett királyi hét kun helységet u. m. Előszállást, Karácsonyszállás', Ujszállást, Jakabszállást, Sárosdot, Kajtort és Perkátát, melyek az adomány-

levél szerint mind a fejérmegyei Solt székben fekszenek, a Ferdinandtól hozzá pártolt Lechkei Sulyok György pécsi püspöknek, valamint fivérei Lechkei Sulyok István és Balázsnak adományozta, s őket a fejérvári keresztesek konventje által beiktattatta.

Már ekkor sem Hantos, sem Ivánkateleke falukról nem volt emlékezés, de nem volt többé a Hantoszéki kunokról sem, mint ilyenekről, sem azok kapitányairól és a tétényi országgyűlés szentesítette kormányzati jogaikról: egy átpártoltnak szóló adománylevél eltörölte őket a föld színéről. Azonban a négy nemzetségen keresztül kapitánykodó Thoman család leányági leszármazottjai mégis fenn tudták tartani birtokjogaikat, részben azon szállásokra nézve, melyeket őseik birtak, u. m. Jakabszállás, Sárosd és a később Kispusztának nevezett birtokrész iránt.

Gyárfás István „Jász Kunok története“ IV. köt. 768. l. ugyanis azt említi, hogy a m. n. muzeumban őrzött gróf Eszterházy Dániel levéltárában van egy iratjegyzék, mely a most említett birtokra vonatkozó kivonatokat tartalmaz, és a mely oklevél kivonatok egyike szerint a Széplaki Bottka család volt a Thoman nemzetség nőági örököse.

E kivonatok így hangzanak:

1699. Lessetics Mihály és neje Bottka Katalin beleegyeznek abba, hogy a Bottka családbeli vérokonaik eladták a Fejérmegyében levő Jakabszállás, Sárosd és Kispusztai birtokokat. Jakabszállásról megjegyzem, hogy a török adólajstromok szerint 1580-ban lakatlan volt.¹⁾

1694-ben Széplaki Bottka Erzsébet és Julianna, Keresztes Péter hitvese, Széplaki Bottka Magdolna

¹⁾ Török Kincs. Deft. II. 536.

Dicskay Ferenczné, őseiktől örökölt fejérmegyei pusztáikat Jakabszállása, Sárosd és Kispusztát Vörös Jánosnak évi 275 frtéért haszonbérbe adják.

1696. jun. 24-én Nagy Erzsébet, elsőben Bottka Istvánné, azután Tóressy Ferenczné Jakabszállása, Sárosd és Kispusztán levő birtok részeit szinte Vörös Pálnak 150 frtéért tíz évre zálogba adja.

1699. Keresztes Péter, Julianna, Magdolna, Katalin és Erzsébet valamennyien nemes Bottka nővérek nevében a győri káptalan előtt ellentmond, hogy a Fejérmegyében fekvő Sárosd pusztát, mely mint Bottka birtok nevezettek öröklött birtoka és jelenleg Vörös Pálnál van zálogban Heiszter generális impetralja.

1700 Diskay Ferencz, Bottka Magdolna férje, Kisfaludy Mihályné szül. Bottka Erzsébet meghatalmazottja, továbbá Keresztes Péter mint neje Bottka Julianna férje és Széplaki Bottka Zsigmond fiainak meghatalmazottja, Fejérmegyében levő ősi birtokaikat, Jakabszállása, Sárosd és Kispusztát, melyek jelenleg Vörös Pálnál vannak zálogban, a veszprémi káptalan előtt gróf Eszterházy Ferencznek 2000 forintért örökáron eladják.

1700. aug. 8. gr. Esterházy Ferencz nevezett birtokokat Vörös Páltól vissza váltja és 1701-ben a zálogösszeget kifizeti.

1702. E vételre Eszterházy Ferencz gróf I. Lipóttól királyi megerősítést kap: s ugyanazon évben a veszprémi káptalan öt birtokba vezeti.

Nagy-Hantos később a Batthyányi grófok birtokába ment át, ezektől pedig a gr. Zichyekébe, s ma is id gróf Zichy nep. János és neje Kray Mária bárónő birják.

A r. kath. plebániát 1720-ben alapították. Temp-

loma Sarlós Boldog Asszony tiszteletére van szentelve. Plebánosok voltak: Ibellaker József, Trabács Jácint, Börcsöny Antal, Korherr József, Dulánszky Pál, Varga János, Pados János, Benedek Ferencz, Lajos József.

Külön birtoktestet képez az ugynevezett Fiáth Kis-Hantos, mely miként Aba történetében említém III. köt. 42—43. l. az Eörményesi Fiáth család tulajdonát képezte s Fiáth Péter részén kívül, mely ma Nagy Gyuláé, ma is képezi. Jelenlegi birtokosa Fiáth István.

A megyei levéltárban azt találtam, hogy mikor 1720-ban Fiáth Ferencz az ő birtokai Hantos és Kerth határjárását eszközölte, Karácsonyszállítás és Veszprémmel való sérelmek miatt a zirczi epátság tiltakozott.¹⁾

1740-ben Fiáth Ferencz bérbe adja Töbörzsök, Szered, Sz.-Márton, Hantos és Kert pusztákban levő negyed részét gr. Cziráky Józsefnek.

Fiáth János és fia Ádám birták 1759-ben Töbörzsök, Szered, Sz. Márton, Hantos és Kürth puszták negyed részét.²⁾

HÁRD

Pusztá.

Czece, Egres, Igar, Hatvan, Höresök, Menyőd, Vám.

A megye déli csucsában fekszik, valamennyi és egytől-egyig bessenyő telep, melyekről az I. kötet 168. lapjain már szoltam. Róbert Károly országos gondjai közé számítá a honvédelem érdekében a várak és erősségek szaporítását. Az ő korában említetik legelőször Simontornya is, melyhez aztán

¹⁾ Fasc. I. 18.

²⁾ U o. 118.

több volna- és fejérmegyei falut csatolt, köztük Hardot is, mely aztán hosszú ideig a vár egyik tartozékát képezte.

1324-ben I. Károly Simontornyát hívének Hencz fiának Józsefnek Budavár birójának adományozta tartozékaival együtt és ezek az adománylevélben ekként soroltatnak fel: Hard, Menyőd, Parasztszékely, Mizla, Vám, Igar, Deék, Soponya, kivéve itt a fejérvári egyház birtokát; Hörcsök, Hatvan, Besnyő, révjével együtt, Keselyűfészek, végre a Sár vizen túl levő föld, melyen sz. Lenárd temploma áll.¹⁾ Czece nem volt köztük.

1343-ban Nagy Lajos király ünnepies oklevélben igéri, hogy ha Hencz János fia Miklós budai bíró magtalanul hal el, Simontornya vára az ő rokonára Laczkfi István erdélyi vajdára és fiaira száll. Hencz fia Miklós elhunytával aztán 1347-ben a Laczkfiak végleges adományul kapták Simontornyát, természetesen tartozékaival együtt, és azóta Simontornyai Laczkfiaknak is neveztettek. Azonban — miként már Battyhány történetében elbeszéltem — hűtlenségbe estek, s e miatt Zsigmond király Simontornyát 1397-ben, majd újra 1491-ben Kanizsay János esztergomi érseknek és fivérének Miklós és Istvánnak, Kanizsai János fiainak, felsorolva az oklevélben temérdek érdemüket, adományozza;²⁾ a kik azután 1424-ben Ozorai Pipónak engedték át cserébe a sárvári uradalomért.

Pipó halálával a Garaiak kapták, 1441-ben pedig Garai László macsói bán hűtlenségbe esvén I. Ulászló

---

¹⁾ Fjér C. D. VIII. 2 519. — Ezeket említettem már Egres történetében is

²⁾ U. o. X. 4. 48. l.

a Rozgonyi testvéreknek Simon, István és Györgynek adta, de sikertelenül, mert a Garaiak még 1480-ban is birták Simontornyát és tartozékait. Az 1477—78. évi nagy Széchy-féle osztozkodásnak a simontornyai uradalom nem képezte tárgyát, és Jóbnak magvaszakadtával 1482-ben a király és királyné kezére szállt, legalább 1488-ban két tartozékát Igart és Vámot a megyei adólajstrom szerint a királyné kezében találjuk.

1401-ben és 1424-ben Alsó-Egres, Menyőd és Vajta, Hőrcsök, Felső-Egres említettnek, mint tartozékok.¹⁾

Azonban mindezen tartozékokban nemesi birtoktestek is voltak, melyeket egyes családok birtak. Így tudjuk, hogy 1325-ben jun. 24-én a fejevári keresztesek konventje előtt Apori Miklós, Hardi Dezsőt, a kié volt Vajta is, Kúsd birtok elfoglalásától eltiltja.²⁾ 1350. ápril. 28-án pedig a váci káptalan előtt Bathó fia Miklós, Olughi nemes Vajta nevű birtokát, mely Harddal határos Olughi Kozmának eladja 40 frtéért.³⁾

1358-ban Hardi László Fejérmegye szolgabírája volt.⁴⁾

1391. Hardi Miklós a királyné csepelszigeti ispánját,⁵⁾ Hardi István bessenyő pedig Mária királyné udvarnoki tisztét viselte.⁶⁾

1399. Hardi Miklós, Antal Beke fia, Demeter István fia, Literatus Miklós, Zerethi Bycskele László

¹⁾ Csánky id. m. III. 405.

²⁾ Anjouk. Okmt. II. 199. l.

³⁾ U. o. V. 374. l.

⁴⁾ Fejér C. D. IX. 7. 173. és 744. l.

⁵⁾ U. o. VIII. 4. 295. l.

⁶⁾ Munkám I. 176. l.

fia fejemegyei nemes bessenyők kérésére Zsigmond király megerősíti Róbert Károlytól nyert bessenyő szabadságukat.¹⁾

Egy érdekes végrendeletet vallott fel 1367-ben a fejérvári keresztesek konventje előtt Ayáni Móricz fia Miklós nevében és megbízásából többed magával János hardi esperes plébános; a plébános megbízott társai ezek voltak: Szentágotai Literatus Döme, Miklós fia, Igari Mátyás, János fia, Tinodi Miklós, Opsa fia, Szentágotai Mihály, János fia, Sadani János, János fia, Töbörzsöki János, Gergely fia, Peduri András, Pethe fia, Töbörzsöki János, Pethe fia, Töbörzsöki András, Tamás fia, Töbörzsöki Balázs, Pál fia, Töbörzsöki András, Jakab fia és Maynodi fia János; vallottak pedig a következőleg: Beteg ágyban fekvő Ayáni Móricz fia Miklós hagyományoz Klára nővérének Tatárteleki Markus fia István hitvesének négy lovat, másik nővérének Katalinnak, Ganczil fia András özvegyének két-két mérő buzát és rozsot, két ökröt, egy tehenet és egy sertést, a hatvani és szentmiklósi templomoknak pénzt kelyhek beszerzésére, valamint a zedregi (Fejérnél Hedregh van irva) alapi és czecei templomoknak igás állatokat és pénzt, Zedregi Gergely fiának Gergely és Tamásnak, Szentmartoni Tamás fiának Péter és Jánosnak, a fejérvári Sz. Ferencz rendűek, sz. Margit rendű apácák, a sz. Mátéről nevezett kolostornak, végre a keresztes vitézek rendházának különféle tárgyakat és összeget.²⁾ Ez a végrendelet annyiból érdekes, hogy hiteles bizonyítékot nyújt a bessenyőknek nem csak vallásos érzületéről, hanem hat községben, t. i. Hard,

---

¹⁾ Munkám I. 565. XXIX. Okl.

²⁾ Fejér. C. D. X. VII. 560. I.

Hatvan, Szent-Miklós, Zedreg, Alap és Czeccén létezett kath. templomokról.

És most engedje meg a szives olvasó, hogy azon adatokat, melyeket Hard és társközségeire Czece, Dád, Igar, Menyődre vonatkozólag utólagosan gyűjtöttem össze és a melyek vonatkozásukban egymástól alig elválaszthatók, itt értékesíthessem.

1276-ban Czecei István fiai Csaba, Abal, Tivadar és Márk rokonság kapcsán czecei birtokukból 60 holdat Czecei Tamásnak a fejevári keresztesek előtt átengedtek.

1369. Syke fiai Antal és János, Czecei Tatár János fiai Tamás és Miklós, Echeel fia György, Czecei András fia Mihály, azon czecei birtokrészt, melyet Zege Tamás és Bernold András magvaszakadtával Nagy Lajos király Fáncsi Mátyásnak adott, nevezettnek kihatitják, levonván belőle bizonyos hozományi részt, a fejevári káptalan előtt.

1373. Czecei Demalth leánya Klára és fia István átengedik czecei részük negyedét János fiának Jakabnak, a fejevári keresztesek előtt.

1374. Syke Antal és János, Tatár János fiai Tamás és Miklós, András fia Mihály, Gergely fiai Miklós, Balázs és Antal czecei nemesek egyrészről, másrészről pedig János fia Jakab, Jakab fiai Tamás és Kozma, Czecei Mihály fiai Jakab és Pál, valamennyien rokonok czecei birtokrészeikre nézve megegyeznek a fejevári káptalan előtt.

1384. Nagybessenyoí Falkus Péter fia István és ennek fiai Péter és Miklós czecei birtokrészeket eladják 10 márkáért Syke fia Jánosnak és András fia Mihálynak a fejevári keresztesek előtt.

1390. Czecei Syke Balázs fiai Ágoston és

Egyed kihatják czecei birtokukból nővérük leány negyedét fia Mihály fiának Jánosnak számára a fejevári keresztesek előtt.

1395. A fejevári káptalan Zsigmond király parancsára czecei Syke Jánost és fiait Pétert és Lászlót czecei Felbus Istvántól vett czecei birtokrészbe bevezeti.

1408. Czecei Tatár János fia Miklós örökös nélkül való elhalálozása esetére czecei részbirtokát Czecei János fiának Lászlónak és Czecei Mihály fiának Benedeknek, rokonainak hagyományozza a fejevári káptalan előtt.

1411. Syke Jobágy özvegye Ágota asszony Scrénben levő leánynegyedét Serényi Balázsnak engedí át a fejevári káptalan előtt.

1423. Czecei János és fia Benedek, Czecei Máté fiai Miklós és Albert, Czecei István és fia, Czecei Mihály fiai Bertalan, Tamás és Illés egyrészt, másrészt pedig Czecei László és fiai Ágoston és Tamás, Czecei Benedek és fia Péter, Mihály fia Jakab fiai János, Bertalan és Gergely Chechei András, Chechei Jakab Antal fia, Chechei Mihály fia Péternek Czecezen levő részjóságán egyenlő arányban megosztóznak a fejevári keresztesek előtt.

1448. Syke László fiai Ágoston és Tamás, László és Péter nevében is, Syke Péter fia Benedek fia Mihály nevében is, Echedi András fia Jakab az ő fiai Pál, Kelemen, Benedek nevében is, Kelemen Benedek fia, Czecei Antal fia Jakab és fia Tamás egyrészt, másrészt pedig János mester, Garai László nádor protonotarius, Hangki András fia az ő leánya Anna és fivére Gáspár nevében, továbbá

Czeczei Gergely, János fia, Czecei Balázs Kozma fia Péter fiának fia és testvére Máté Czecezen levő azon birtokukban, melyet János mester protonotarius Hangki András fia magának és fivéreinek András, Péter és Gáspárnak impetrált megosztzkodnak a fejevári káptalan előtt.

1530. János király Váradon keltezve a czecei részbirtokot Seüke Mátyás és nemes Dorottya asszony leányainak Seüke Krisztinának Rothy Mátyás hitvesének és Seüke Katalin hajadonnak adományozza. Ez oklevelet Seüke, Tatár és Czecei családok nevében a győri káptalannal 1624-ben átíratva Hegyi Jánosné született Rothy Katalin.

1623-ban Győrvármegye előtt a Syke, Róthy, Tatár, Eöcsöd, Tegye és Bernold családbeliek a családi levéltár őrzése ügyében úgy egyeztek meg, hogy bár a Czeceire vonatkozó oklevelek megőrzése a Róthi ágat illeti meg a kinek tulajdonában van János király fentebb említett adománylevele is, mindazonáltal nemes Róthy János úgy a Róthy és Sykei, mint a többi rokon ág leszármazottjai megbízásából a levelek őrzését nemes Mátéffy Mihályra, a Czecei Bakó ágból származott unokatestvérére bizza azon kötéssel, hogy Róthy János és örökösei, úgy Czece mint Hardnak jövedelméből, melynek adománylevele szinte az ő kezében van egyformán részesüljenek.

1624. Komárom vármegye bizonyítja, hogy Róthy Katalin Hegyi János hitvese, Győr vármegye hiteles levelével bebizonyította, hogy ő Kozma Ferencznek Róthy Apollóniával nemzett leánya és hogy ez az Apollonia Róthy Mátyás és Syke Krisztina leánya volt, ez a Syke Krisztina pedig Syke Ágoston leánya vala és hogy ez a Syke Ágoston a

Tatár, Eöcsöd, Róthy, Bakó és Chechei családokkal együtt birtokos ura volt Czeceének.

1624. Komárommegye bizonyítja, hogy vizsgálat folytán bebizonyosodott Róthy Katalinnak a Sykei családtól való leszármazása és hogy két tanu állítása szerint Róthy Katalin Syke Máthé unokája, Syke Ágoston pedig Syke Máté testvére, egyik tanu pedig Róthy Katalint Syke Ágoston unokájának mondja, bizonyítják pedig valamennyien azt hogy Czeceét a Syke, Tatár, Eöcsöd, Róthy, Bakó és Czecei családok birják.

1626. jun. 22. Hegyi Józsefné szül. Róthy Katalin, Gaál Mártonné szül. Syke Erzsébet, Eöcsöd Ambrus, Mátéffy Mihály más néven Bakó, valamennyien a Syke ágból, pert indítanak Vizkeleti János ellen, Czeceének erőszakkal való elfoglalása miatt, melyben alperes elismeri, hogy felperesek felmutattak igazaik mellett szóló több fontos adatot, nevezetesen: Garai László nádor protonotáriusa által a Czecei Syke a Czecei Tatár családok között készített osztálylevelet; Tatár Miklós által bizonyos czecei birtokrész visszabocsájtásáról kiállított levelet; továbbá Syke, Tatár, Eöcsöd, Szégye, Bernold és Czecei András családok között kötött osztály egyezséget; az új adománylevelet, Róthy Katalin származása igazolványát.

1627. jun. 5. Eszterházy Miklós nádor Lakemakon kelt levelében utasítja Győr vár őrségét és Komárom megyét, hogy Bakó Mihályt és Bálintot, Róthy Istvánt, Tatár Istvánt, özv. Hegyi Jánosnét szül. Syke Katalint, Gaál Martonnét szül. Syke Erzsébetet minden javaikban, de különösen Czece birtokukon Vizkeleti János ellen megvédjék.

1629. Mátéffy Bálint, Mátéffy János és hitvесе Backó Anna, Backó Gál leányának fia, úgy is mint özv. Hegyi Jánosné szül. Róthy máskép Kozma Katalin, Eöcsöd Ambrus, Róthy János, Tatár István megbizottja tiltakozik a győri káptalan előtt az ellen hogy Káldi Zuzsanna, Cziráky Ádám, Körtvélyesy István Czecezét és hozzá tartozó pusztákat Hardot és Menyődöt impetrálták, és őket a beiktatástól eltiltja.

1659. Szalay János, Szalay Erzsébet, Molnár Jakab hitvесе, ki Szalay András és hitvесе Darny Margittól, Darny Balázs és neje Róthy Katalintól Róthy Mihály leányától származott Czecezen. Zegia, Beregh, Öcsöd, Tatár, Bernok és Róttön levő részeit, melyek egykor Róthy János végrendelete következtében Darny Margitra és társaira szálltak, nevezettek Vörös Ferencznek és neje Pákozdy Ilonának és fiaiknak István, Márton és Andrásnak és mindkét nemű örököseiknek 70 frtéért eladják a győri káptalan előtt.

1654. Özv. Koroknay Györgyné született Gelley Orsoiya birtokait Toldy Márton és neje Vörös Zsuzsánnának hagyományozza

1666. Ledécz Józsefné Hegyi Judit czecei részét Toldy Mártonnak és Mátéffy Mihálynak hagyja.

1667. ápril. 8. Mátéffi Mihály rokonának Tholdy Mártonnak zálogba adja czecei részét, 60 frtéért és elismeri egyuttal, hogy ez időben négy öröklő birtokos volt u. m. Tholdy Márton, Mátéffi Mihály, Róthy Katalin Hegyi János hitvесе, és Szalay János, és hogy ez utóbbinak részét Vörös Ferencz birja zálogban; a Hegyi felerésztpedig ő t. i. Mátéffi Mihály és Tholdy Márton megvették, s maguk között fel-

osztották, mely Hegyi féle fél részt Mátéffi Mihály 18 évre Tholdy Mártonnak most adja zálogba.

1695. Toldy Pál és érdektársainak, Bodmér Szőszvár, Kápolnás Nyék, Velencze, Pettend és Gárdony ügyében tett ellenmondása.

1698. Meszlenyi János és Mátéffi Mihály megcgyeznek, Meszlenyi János magára vevén nejének előbbi férjével nemzett gyermekei terheit is, visszaszerzi a rosz hiszemű birtokosoktól Czecezét és a hozzá tartozó pusztákat, a visszaszerzetteket pedig egymásközt felosztják.¹⁾

Már Munkám III. 389. lapján Czece történetében említettem, hogy 1702. márcz. 8-án I. Lipót Czece, Menyőd, Hard és Viské fejemegyei községeket nemes Meszlenyi Jánosnak és nejének Fesztetics Máriának, valamint Mátéffi Mihály és neje Major Katalinnak adományozta, 1738-ban pedig ez adományozást III Károly jóváhagyta és megerősítette.

E két család idővel nagyon elterjedt, s tagjait, mint a négy község tulajdonosait megismerhetjük azon perből, melyet 1749. május 5-én Jankovics Miklós és Somogyi Ferencz alsószentiványi földbirtokosok Sz. Ivány és Hard között felmerült vitás határkérdésben az illetők ellen indítottak

A perbe fogott alperesek ezek voltak: Meszlenyi Pál és Naszvady Károly tolnamegyei szolgabíró, a mennyiben nekik Czece, Hard, Menyőd és Viskén részük volna.

Meszlenyi Julianna Jékey András özvegye és gyermekei gyámja is.

Meszlenyi Klára Naszvady Károly özvegye és gyermekei gyámja is.

¹⁾ A Kapuváry család Pakson levő levéltárából.

Meszlenyi Borbála Trummer János neje.

Mednyánszky Juliánna Radovics Gáspárné, úgy is mint ennek testvérei Antal és Eleonora képviselője, valamennyien Meszlenyi János és Festetics Mária leányától származott Meszlenyi Rozália gyermekei.

Szikszty Ferencz, Szikszty András és Meszlenyi Magdolnának Meszlenyi János és neje Festetics Mária leánya leányának fia, úgy is mint testvérei Szikszty Antal és Szikszty Francziska képviselője.

Mátéffy Mihály, az Ujváry-féle ezred kapitánya.

Ujváry Katalin, Matéffy András özvegye úgy is mint Zsuzsanna leánya képviselője.

Mátéffy Zsuzsanna, Delly János hitvесе.

Mátéffy Sára, Laky István özvegye.

Karsay Zsuzsanna, néhai Matéffy Mihály Ilona leányának Karsaynének leánya, Pécsy Izaiás hitvесе

Karsay Judit, néhai Matéffy Mihály Ilona leányának Karsaynének leánya, Kócsy János özvegye és ennek fiai Kócsy János, József, Pál és Mihály valamint leányai Kócsy Éva, Nemes Jánosné, Kócsy Sára, Thuróczy Istvánné és Kócsy Erzse Tésla Istvánné képviselésében.

Nagy Erzsébet Gyurkovics Ferenczné úgy is mint gyermekei Julianna és Klára képviselője, kik első férjétől, Fekete Józseftől származtak.

Mátéffy Kata Horváth István özvegye.

Mátéffy Julianna Vásoryi József neje.

Mátéffy Zsuzsa, Matéffy András leánya Gellért Péterné.

Jékey József, Jékey Rozália Zemberger Károly hitvесе, mindketten Meszlenyi Julianna gyermekei.

Szikszty Antal és Szikszty Francziska, Kapuváry József hitvесе, mindketten Meszlenyi János és

Festetics Máriától született Meszlenyi Magdolna gyermekei.

Pető Éva, néhai Kaszás Mihály özvegye.

Huszár János. Delly Zsigmond, Delly Sára, Csilléry Istvánné, Delly Éva Gál Istvánné.

Ezek voltak az említett perben mint Czece, Hard, Menyőd és Viszke urai megidézve. Pertárgy volt pedig a Szentivány és Hard között huzódó vizér, felső és alsó tó, és két régi patakmalom. Kihallgattatott tanuként igen sok ember a kik ismerték még a török időkből a határt, még akkor is mikor Farkas Mihály, Daróczy István birták; később pedig időközönként Szekeres István alapi birtokos, Szapáry Péter, Fürdős Mihály bérelték Szt. Ivánt, Menyődöt pedig a menyődi török ispáhiától vaj, sajt és bárányért többnyire gulyások, csikósok és juhászok árendálták, kik nyájaikat egykor ott legeltették. A tanuk vallották, hogy az egyik malmot Simonovics Dragula rácz építette és birta, a másikat pedig Sz. Iványon lakozó Czár Milanko gazdag rácz. A menyődi ér folyásában levő két tó közötti szigetről azt vallották, hogy azt legeltetésre egykor a simontornyai kommandanstól egy toklyó és hat okka vaj fejében birták. Szalóki István medinai lakos, Kindli Ignác árendás gulyása azt vallotta, hogy mikor az elhalt Szekeres István alapi birtokos és szentiványi bérlő szolgálatában volt, Szekeres kijött a gulyához és így szólt hozzá: „Eb volt lelked: itt vagyon a menyődi, alapi és szentiványi határ, ennél tovább ne menj, mert ellövöm lábadat.“¹⁾

Ime egy parányi korkép a régi világból.

Befejezésül melléklem Czece, Hard, Menyőd,

---

¹⁾ Az egész per leivra Jankovich család Levélt.

Viszke és Gárdony e korbeli némely birtokosainak leszármazását, belefoglalva a Meszlenyiekét is, melyet Czece történetében itt ott hibásan közöltem.

A Mindszenth Kapuváry család.

Daróczy Zoltán közlése szerint 'a család Esztergom, Vas, Tolna, Baranya, Fejér és Krassó megyében birt, de kihalt. Köznemességüket igazolja egy 1746. ápr. 20-án Esztergomban tartott nemesi igazolás. A legelső ismert tag István, kinek fia István 1656-ban Mihályfán új adományt kap. Több fia volt, kik tekintélyes állásokat viseltek. István 1686. Mihályfát eladta Szalatnay másképp Karandy Jánosnak. Nemességük igazoltatik Esztergom meg Fejérmegyében is, itt 1754. nov. 22-én.

József volt a család vagyonosságának megalapítója. 1754-ben megszerzi br. Vécsey Ferencztől Baranyában Ujmindszentet Hatvannal, 1760-ban Ozdot, 1760-ban Balla Zsigmondtól és Jékeyéktől a czecei részeket. Érdeklődött a közügyek iránt is, a kir. tábla ülnöke, 1765-ben Tolna m. követe volt. Meghalt 1774. decz. 5. Neje Sixty Francziska, András és Meszlenyi Magdolna leánya volt. A szerzésben követte férjét. Özvegységében megveszi Radovics Péter, Jékey Ignác és Teréz, Grabarics Lázár czecei részeit. Meghalt 1803. mart. 1.

Fiaik közül Gábor-Ferencz-Gergely a katonai pályára lépett 1781-ben a testőrségnél hadnagy volt, s emítségben mint futár Párisba, Rigába, Nápolyba, Casertába, Pétervárra küldetett. Aztán hazatért birtokára majd ismét insurgens lett, miről Tolnamegye adott oklevelet. Meghalt 1817-ben. Fivére Antal veszprémi kanonok volt. Meghalt 1807-ben.

Sixty család.

Sixty Boldizsár 1759. okt. 17. kap czimeres nemes levelet maga és örökösei számára. E levelet Sixty András magyaróvári harminczados Mosony megye előtt felmutatta, minek alapján a megye kiadta Sixty Ferencznek nemességi bizonyítványát, és hogy ő Fejérmegye Czece községébe szakadt.

A leszármazási táblaák:

I. Tábla.

Toldy család
Toldy Márton † 1673. 1648. Veszprém-
megye jegyzője, 1-ső felesége Kőssa
máskép Vámos Ilona 2-ik Vörös

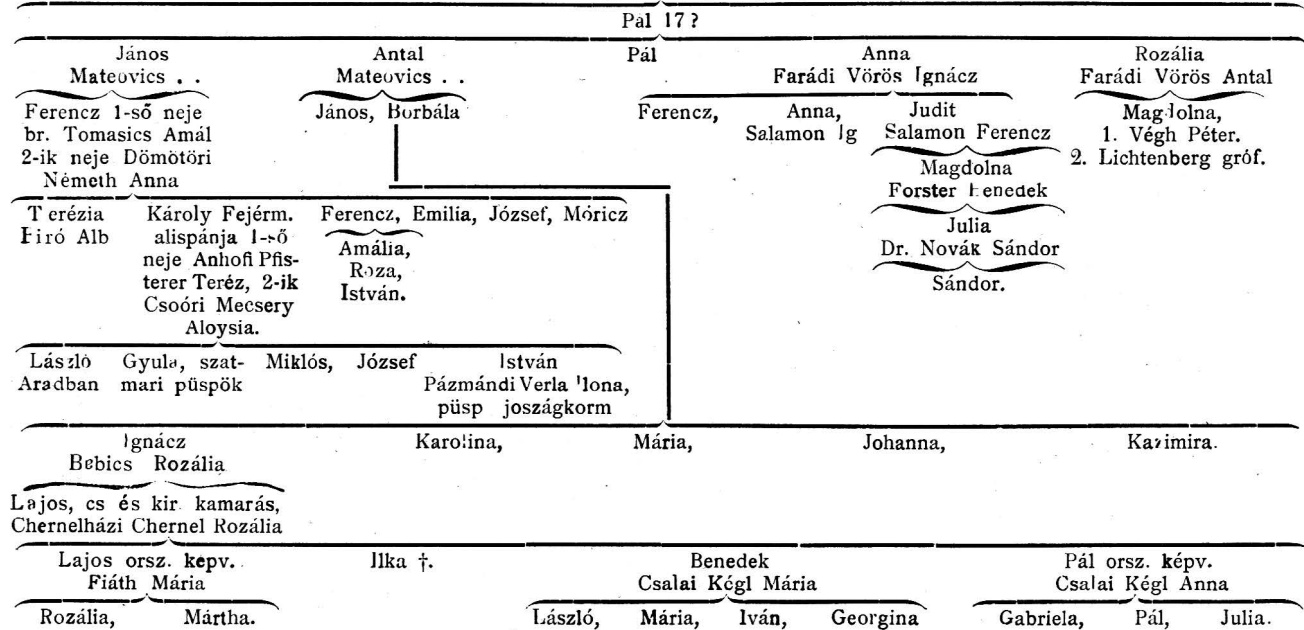
Zsuz-anna

Az első feleségétől nemzö:

Márton 1674-5	Anna	
Oroszi Katalin, kinek 2-ik férje Domonkos Ferencz volt.	Fesztetics Pál	
	Mária	Julia
	1-ső férje Komá-Pecsovi Sándor István	Béri Ba- logh Ádám
	romy István, ki- nek első felesége Vály Kata volt.	György, László Zsuzsa
	2-ik férje Meszle- nyi János.	
Pál † Márton Katalin 1699. 1699, Csúzy M. 1713		Kristóf József László Erzsébet Ferencz
János Pál. Katalin Mária		
Komáromy István első fe- leségvel Vály Katával nemzö:	Komáromy István	Meszlényi János Fesztetics Mariával nemzö:
Komáromy Katát Telekessy Török Istvánnét.	Fesztetics Mariával nemzö: Komáromy Évát, kinek 1-ső férje Sajnovics Mátyás 2-ik férje Beniczky Sándor volt.	Pált. II. Tábla.

II. Tábla.

Meszlenyi család fiága
 Meszlenyi János, Fejérmegye alispánja 1701—25 1-ső neje Fesztetics Mária,
 2-ik neje Miskey Anna, 3-ik neje Wágner Erzsébet, de csak az első után
 maradtak gyermekek; és pedig:

III. Tábla.

Meszlenyi család női ága
Meszleny János alispán
Fesztetics Mária.

Pál miként a II. Táblán	Rozália Mátyás Antal	Julia Jékey András	Klára Naszvady Károly	Borbála Trummer János	Magdolna Szikszty András
Julia Radovics	Eleonora Daróczy Lajos	József János, Ferencz, Rozália Julia			
Imre 1785.	Péter 1785. Erzsébet Mérey András	Julia Salamon László	1-ső Schönberger Károly 1759 2-ik Sajghó János	Z-uzsa, Vancsay F. elesett.	Ádám Teréz, Szluka Antal
Sándor Rozália Balogh Fer.	Ignác 1759.	Teréz Kovalik Józs. pesti polgár 1759.	Juliana Grabarics Lázár.	Anna, Ferencz Moravicsik . .	Kata Károly, Zsófi Klára, Rozália, Mária.
				Magdolna Vörös József,	Jusztina, Varga . .
					Imre, Sándor
					Teréz Salamon Zsiga
Éva Zapf Gottfrid.	Károly 1805. kapitány	Vincze,	Ferencz, Julia Warin . . .	Ferencz Vörös Judtt	Rozália 1. Skublics 2. br. Gillányi
					Zsiga Modrovics Anna
					Judit.

IV. Tábla.

A Sixty-család leszármazása :

Sixty András

András

1715. III 7. magyaróvári harminczados

Meszlényi Mária Magd.

Ferencz József sz. 1724. III./10 M.-Óvár Szentgyörgyi Horváth Zsófi † Pakson 1807. jan. 12.	Mária Francziska sz. 1725 okt. 28. M.-Óvár † Czeczén 1802 márc. 1. Mindszenth Kapuvári József.	Lajos Antal 1748. Forgacs seregében Vexillifer.
Judit Csuzy Pál	Ferencz Gál Mária	
Erzsébet Svastics Lajos	Ferencz Tallián Emilia	
Gábor, László, Sándor, Etelka, Mária, Francziska, Ignác		

V. Tábla.

A Kapuvár-család leszármazása :

Kapuvár István

István

György
esztergomi érseki tiszttartó

István 1686.

János

(?) Mihály

Ferencz

József
Sixty Francziska-Mária sz.
Magyar-Óvár 1725. † Cze-
cze 1802.

István

Teréz

Gábor-Ferencz-Gergely
sz. Czecze 1756.
† 1817.

Antal
veszprémi
kanonok †
1807.

Ignác
sz. Czecze
1753. Krassó Kruspér Klára
m. alisp 1807. Bara-
Jankovits Er-
zsébet † 1791.

Nep. János

Károly József
† 1819. † 1855.
Bara-
nyam köv.

János
† 1816 sz Czecze 1767.
Salamon Judit Tolnam
fősz-bíró eljegy 1818

Teréz
† 1785.
Rosty Ferencz

Katalin
† 1820.

Mária-Anna
† 1818. el.
Horváth Fer

Francziska
† 1805. el.
Gyurkovits
János eljegy
1779.

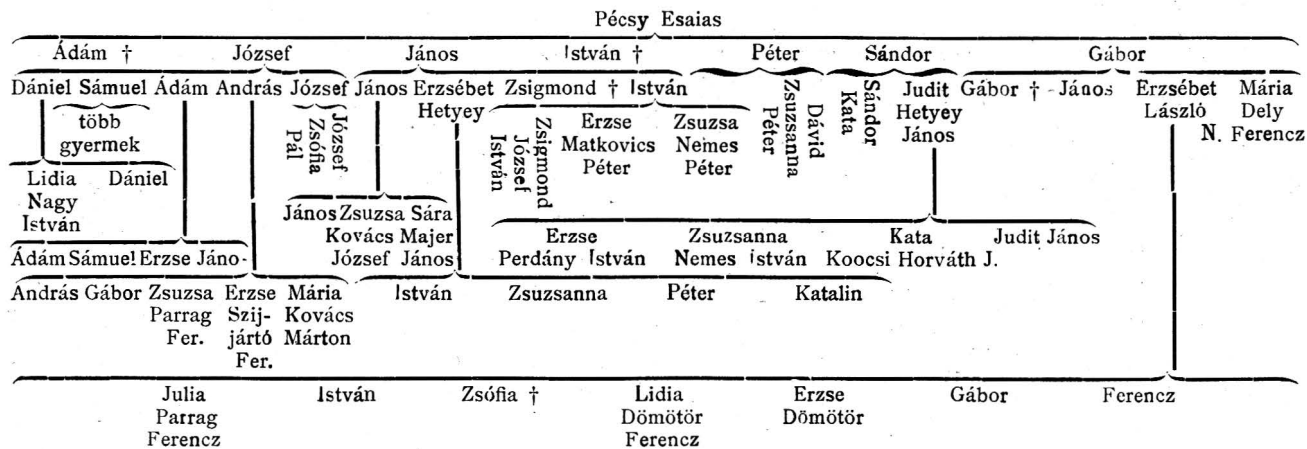
Borbála

Francziska több gyer-
mek sz. 1783. †

VI. Tábla.

A Pécsy-család leszármazása :

Hard egyházi tekintetben Vajtához tartozik.

Midőn Czecezét irtam akkor még nem állottak rendelkezésemre a czezei ev. ref. egyházra vonatkozó adatok s így azokat most utólagosan itt közlöm, azért gondoltam alkalmasnak ide tenni be azon adatokat, mert Hard és Czece története némileg összeköttetésben van egymással.

A czezei ev. ref. egyház alakult: 1727. körül. Biztos adat alapítására nézve nincs. Anyakönyve kezdődik: 1738. évvel. Alapítására vonatkozólag a következő feljegyzést található: „Ecclesia Czezeiensis Fundata est Jo Petro.“ Lelkipásztorai voltak: Kozma N., Pap Gergely, Korsi István, Belényesi Mihály, Angyalosi Zsigmond, Peleskei János, Hétzei István, Komáromi András, Turóczi István, Gózon István, Borsos Mihály, Dömök Gergely, Kálnai István, Dávid Péter, Szikszay István, Szántó János, Kulifay István, Fodor Sándor, Török József, Mészáros János, Szücs Endre. Az egyházhoz tartozó társ-lányegyház Alsó-Alap s Alsó-Szent-Iván. Fiók egyház: Vajta. Alsó-Alap s Alsó-Szt-Iván társ-leány egyházaknak preoránsuk van 1895. év óta. Neveik: Kádár Lajos, Benedek Ede, Török Lajos.¹⁾

HATVAN

Puszták.

Az egyik a megye déli részén, a nagycsatorna nyugoti partján Nagyhörcsök és Örs pusztája között fekszik. Történelmi tekintetben nevét őrizte azon hatvan bessenyő család számának, kik Bolgárországból Szt. István korában ide jöttek, s a többi bessenyő faluval együtt nemes bessenyő szabadságban éltek,

¹⁾ Szücs Endre czezei ev. ref. lelkész ur szíveségéből.

sőt már 1332-ben templomuk és plebániájuk is volt, amennyiben pápai adóban Lukács pap 30 kis pensát fizetett.

1338-ban kelt okirat azt mondja ugyanis, hogy Ladányi János fia Gergely bessenyő elei által birt Bessenyő, Egres és Hatvan falvakat Róbert Károly királytól visszanyerte.¹⁾

1401-ben a fejérvári keresztesek konventje előtt a Tinódi család több tagja Tinódon lévő birtokukból bizonyos leány negyedét Hatvani Lőrincz fiának Péter és Bálintnak átad.²⁾

1414-ben Ozorai Pipó és testvére Lóránt tulajdonában volt, a kik más két birtokukkal egyetemben Lyullai Márkusz és fia Józsefnek cserébe adják Sár veszprémmegyei birtokért.³⁾

1561. A zalai konvent beiktatja Nagyabajomi Kálmán Margitot Ipolttfy János özvegyét és leányait Ipolttfy Orsolyát, Annát és Borbálát, ellenmondás nélkül Ipoltfalva, Szent-Ivány, Kerek-Szent-Tamás, Kelemenfalva, Zernyefalva, Endre, Laka, Spácza, Sz.-Mártony, Sz.-Imre, Várallya, Sibffalva, Pósteleke, Csókakő és Kécske Sümeg megyében fekvő és a Fejérmegyében fekvő hatvani részirtokba melyeket I. Ferdinand adományozott.⁴⁾

Gróf Lázár Miklós „Erdély főispánjai“ cz. munkája 149. l. azt állítja, hogy e fejérmegyei Hatvani családból származott Hatvani Hatvany Zsigmond 1610—15-ben dobokai főispán, s több izben portai követ is.

¹⁾ Munkám I. 171.

²⁾ Hazai Okmt. V. 193.

³⁾ Tört. tár. 1884. 241.

⁴⁾ Körmendí Levélt. Lad. 23. Acta Balogiana Sz. Benedekiana.
Nro 44. Transumptum B.

Nagy Géza muzeumi őr pedig arról értesít, hogy Hatvanban a Cseffey család ősei is birtokosok voltak.

Különbén Hatvan története is szoros viszonyban áll Hard történetével, mint Simontornya egykori tartozékaival, ennél fogva Hard olvasására figyelmeztetem szíves olvasómat.

A másik Hatvan az alcsuthi uradalom tartozéka lévén, annak történetével áll kapcsolatban.

HERCEGFALVA.

Lásd Előszállás történetét.

HÖRHI

Elpusztult hely.

Kevés róla az emlékezés, de a mennyiben 1421-ben mint pilismegyei,¹⁾ 1479-ben mint fejérmegyei község említettik,²⁾ sőt később is hol Pilis, hol Pestmegyéhez számítják: ott feketett a megye északi sarkában, t. i. Pest, Pilis és Fejér összegyelésénél, Érd, Tárnok és Diósd között.

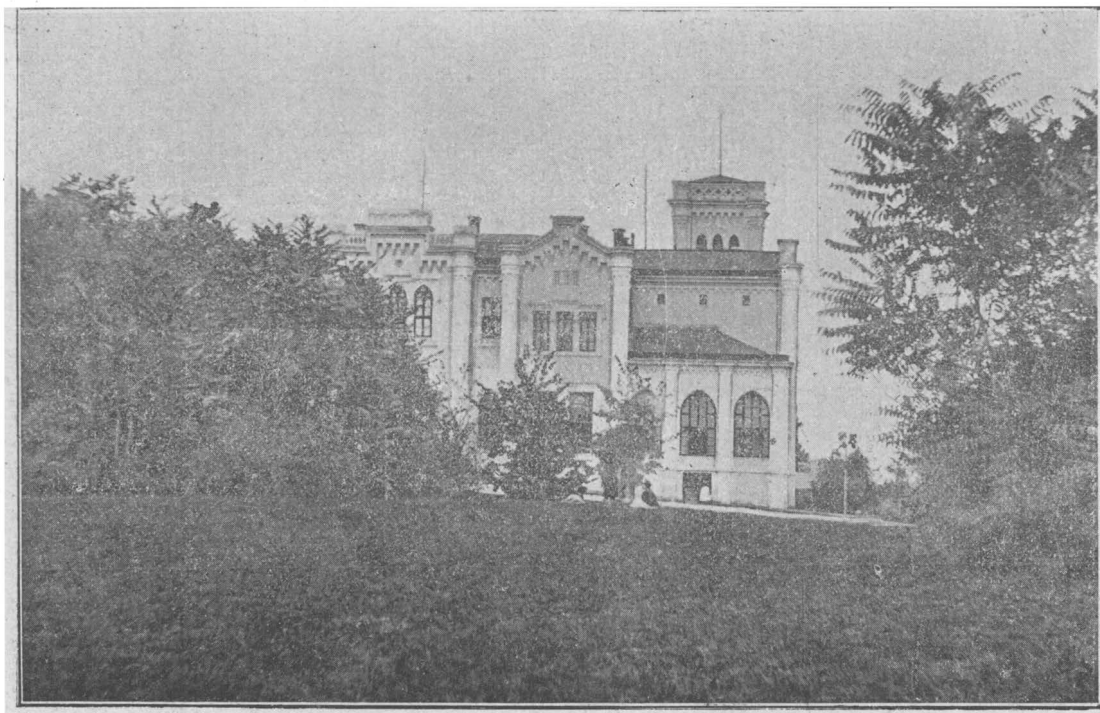
HÖRCSÖK (Kis- és Nagy-)

Puszták.

A Sárviz nyugoti partján, a megye délnyugoti részén Káloz és Hatvan között fekszenek. Zichy Pál gróf tulajdonát képezi mindkettő és a Nagy-Hörcsök magaslatán álló gyönyörű kastély, művészi

¹⁾ Kismartoni Lt. 36. A. 18.

²⁾ U. o. 47. C. 19.

Gróf Zichy Pál nagy-hörsöki kastélya

parkkal, fejedelmi kilátást nyújt a szemlélőnek az egész környékre, a völgyben elterülő tó pedig dus vadászterületet nyújt e sport kedvelőinek; gazdasága is mintául szolgálhat bármily magas igényeknek.

Régi hely, így a történetkedvelőnek is nyílik benne tér a kutatásra. A mit különben a régi idők-ből róla elmondhatnék, azt elmondtam már Hard történetében, hogy t. i. a simontornyai vár tartozéka volt több községgel együtt, s mint ilyen Róbert Károly adományából 1324-ben Hencz fia Jánosé, 1347-ben Zsigmond király kegyelméből a Laczkfiaké, 1397. és 1401-től Kanizsay János esztergomi érsek és fivérei Miklós és Istváné volt, kik aztán 1424-ben a sárvári urodalomért Ozorai Pipóval cserélték el, legalább ez évben még Hörcsök, Alsó- és Felső-Egres, Menyőd és Vajtával mint Simon-tornya tartozéka emlittetik.

De ezidőtől aztán egy századig kiapadnak forrásaim.

Ferdinánd és Zápolya ellenkirályok mindegyikének megvoltak a maguk párthiveik, kik ügyüket úgy a mint lehetett, támogatták. Székesfejérvár Zápolya pártján volt, részt vett az ő budai országgyűlésén a vármegye főispánja Imreffy Mihály és a város követe; s minthogy Krecsmár Lőrincz prépost, ki a mohácsi vészből is szerencsésen kiszabadult Ferdinánd részén volt, Zápolya Várallyai Szaniszlót nevezte ki helyébe, ki azután tevékeny részt vett Zápolya ügyeinek előmozdításában. De Ferdinánd sem szűkölködött hatalmas emberekben, kik eszük és hűségük által kiváló érdemeket szereztek s megyénk történetével is huzamosabb viszonyba léptek. Ezek egyike volt Révay Ferencz, nádori ítélőmester a

jeles jogtudós, ki 1526-ban tartott pozsonyi országgyűlésen eléadott fejtegetésével oda hangolta a rendeket, hogy Zápolya királylyá való választatását érvénytelennek nyilvánították. Révay később Várallyai Szaniszlóval, és 1540-ben Fejérvár városával is egyezkedett Ferdinánd nevében, s jóformán ezen érdemeit jutalmazta Mária királyné, midőn neki adta a fejérmegyei Hörcsök birtokot, még előbb pedig, t. i. 1527. decz. 6-ról kelt levelében a hűtlen Endrédi Somogyi Ferencz birtokait, Vaál, Vereb, Velence és Tabajd községeket.

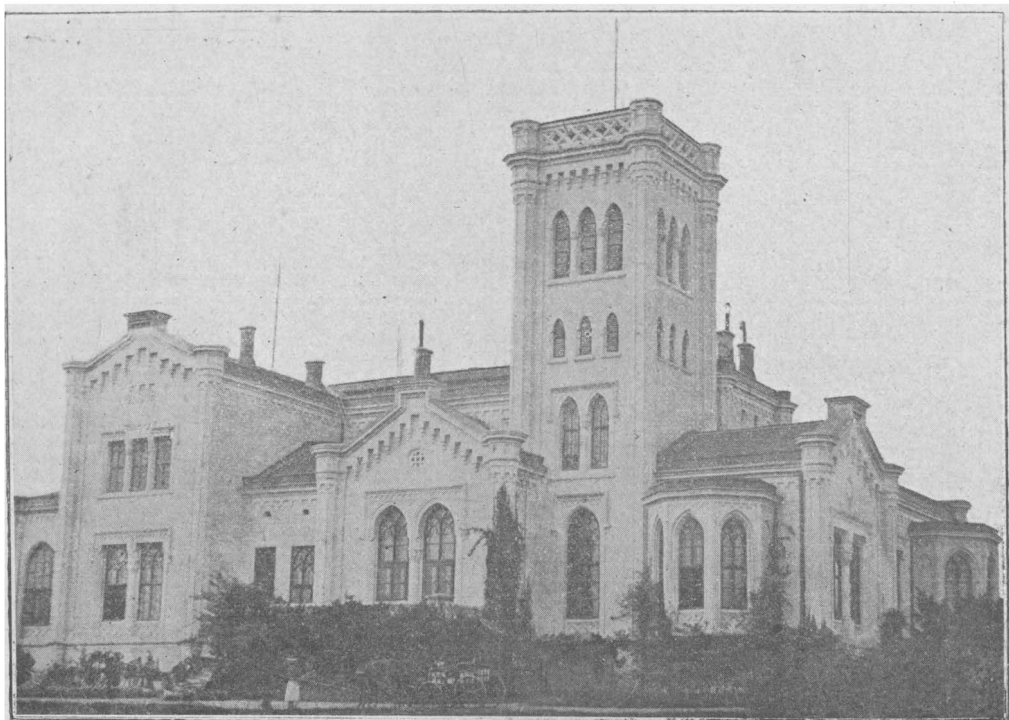
Igy jutott Hörcsök a Révayak birtokába, mely az 1543. évi portális összeírás szerint mint az ő birtoka 5 portával, 1 biró, 7 szegény és 2 elpusztult portával vétetett fel.

Meddig birta a Révay család, nem tudom megmondani, a török uralom alatt valószínűleg csak a török vette hasznát, egy 1563. évi fejadó összeírása szerint, a mikor Fejérmegye alsó része a simontornyai szandzsáksághoz tartozott, Hörcsök 12 ház után fizetett a töröknek, Felső Egres 25, Igar 16, Alap 27, Szent-Iván 17, Mindszent 12, Czece 18, Sz.-Márton 3, Sz.-Ágota 3, Sár melletti Szilas 8, Vám 22 és Sz.-Miklós 4 ház után.¹⁾

Az 1571—72. évi török adó alá pedig Hörcsök falnak következő lakosai vannak fölvéve 15 házzal. Torbágy Ferencz, Torbágy Gergely, Szalay János, Bogárdy Benedek, Filep Bertalan, Csorda Máté, Kis Péter, Nagy Miklós, Bai Döme, Kis Bálint, Bogárdy György, Pád Mihály, Bota Sebestyén, Bogárdi Imre, Lukács Antal.²⁾

¹⁾ Török Kincstár Defterek I. 178.

²⁾ U. o. II. 440.

A nagy-hörsöki kastély.

Még tartott a török uralom, midőn Zichy István győri viczegenerális, hadi érdemeit megjutalmazandó III. Ferdinand 1650. apr. 20. neki és hitvese Baranyai Máriának adományozza Hörcsököt is azon fejérmegyei birtokokkal, melyeket az adománylevéllal együtt Nagy Lángh történeténél hozandok fel. Azóta az ő leszármazottai a gr. Zichy család birja. Így az 1720. évi összeírás szerint gr. Zichy Imrée volt, ma pedig gróf Zichy Pálé.

IGAR

Pusztá.

A moóri csatorna keleti partján Csurgó és Keresztes közt fekszik, s Csurgóhoz tartozik.

Ősrégi község volt s legelőször 1193-ban említetik, mikor a fejérvári keresztesek konventjét alapították és javadalmazták; ezen birtokok között foglal helyet Igar is.¹⁾

Aztán 1201-ben Imre király szól róla, mikor t. i. Csák Ugrin győri püspöknek, ki később esztergomi érsek lett, a Bodaik, Guth és Csurgó között fekvő Szántó nevű falut adományozza; e Szántó ma elpusztult hely-keleti határáként említi Igart.²⁾

Később a hatalmas Csák nemzetség kezébe került, s midőn ezek egyike testvérük birtokain 1302-ben megosztzkodtak: ezek között említetik Igar is.³⁾

A Csákok után mint Csókakő várának tartozéka szerepel az adományos családok birtokában, s az adományozási levelekben többnyire mint vámhely is

¹⁾ Munkám II. köt. 155. l.

²⁾ Hazai Okmt. V. 4. l

³⁾ Anjuok Okmt. I. 25. l.

említették, mely levelek Csókakő történetében egyenként olvashatók.

Csánky szerint 1348-ban a B. Szűz tiszteletére szentelt templom volt benne, ha csak össze nem téveszti a megye déli csucsában levő másik Igar templomával.¹⁾

1419-ben a Csákok egyike, Dudari Csák Ugrin fiának Miklósnak fia István és ugyanazon Ugrin fiának Dezsőnek fia Vinchló egyrésztől, másrésztől pedig Chalapi Jakab fia János egymással perben álltak Igar és Csákberény iránt, mint a mely birtokok azelőtt Csák fia Balázsé voltak. Azonben Chalapi János felmutatván Zsigmond király 1397. évi adománylevelét, megnyerte a pert.²⁾

A Héderváry Ferencz Belgrád hűtlen parancsnoka jószágvesztési perében is előfordul egy oklevél, mely szerint ez 1500-ban a fejevári keresztesek előtt Rozgonyi Istvánnak biztosítékul köti le több birtoka között Fejérmegyében levő Igar és Kendertő birtokokat.³⁾ E szerint ez időben Igar Héderváryé volt.

Egy török kori kimutatás szerint, munkám III. k. 329. l. Igar a török idők előtt lakott hely volt, de a háboruban elpusztult. És csakugyan egy 1405. évi oklevél szerint bizonyos igari jobbágyságok a fejevári keresztesek Barch másképp Sz. Borbála nevű szomszédos birtokukból kibérelnek egy részt, mely a Septer patak régi hidja és Igar között fekszik 8 évre, évi hat fejevári véka buzáért és egy véka rozsért.⁴⁾

Egy perirat megőrizte azt is, kik voltak Igar

¹⁾ Id. m. III. 322. l.

²⁾ Munkám III. k. 544. l. LXXIX. okl.

³⁾ Tört. tár. VI. 22. l.

⁴⁾ Fejér. C D X. 4. 457. l.

lakosai 1491-ben, a kiknek segélyével t. i. a Rozgonyiak megtámadták a fejérvári keresztesek felcsuthi birtokát. A lakos jobbágyok közül ezek neveztetnek meg: Haraszth Péter, Ferencz György, Dienesse Péter, Lawtos Márton, Nagy Antal, Jánossa Lukács, Forró Gergely, János és Keresztes, Kewer Bálint, Mórocz László, Sánta Péter, Sarkezy Pál, Lawtos Albert, Lwkachya Bálint, Kowách Benedek, Molnár Döme, Kys Balázs, Kovách Kelemen, Ányos Gál.¹⁾

1691-ben I. Lipót Csókakő várát és tartozékait br Hochburg Jánosnak adományozta, a birtokok közt soroltatik fel Igar is²⁾ s mint e család egyik nőági leszármazottjától b.-Perényi Imrétől vette meg Csurgó, Keresztes Sz. Borbála egy részével Igar is gr. Károlyi György, s most is ennek utódai birják.

IGAR

Dád.

A megye legdélibb csucsában, mely bele nyulik Veszprém és Tolnába, fekszik ez az alsó Igar, melynek története ugy is mint egyik bessenyő telep, de mint Simontornya tartozéka is beleszövődik Hard történetébe, minélfogva az olvasót Hardra figyelmeztetem, a hol Igar is, mint Kanizsay, Ozorai Pipó, Garai, végre királynői birtok szerepel.

De részben nemesek, az Igari bessenyő nemesek birtoka is volt. Ugyanis 1348. jul. 21. Igari Gergely nemes bessenyő, Illés fia igari birtokrészét IPOCH fiának Bekének, bocsi nemes besenyőnek eladja.

¹⁾ Munkám I. k. 371. l.

²⁾ U. o. 480. l.

Ugyan itt Igarban birtak ezidőben Pete fia Tamás, IPOCH fia Beke, László fia György, mind nemes bessenyők. Emlittetik ez oklevélben az is, hogy Igaron 1448-ban Szűz Mária temploma létezett.¹⁾

1353-ban pedig Czecei Bernold fia András, czecei birtokos a fejérvári keresztesek által 1339-ben következő oklevelet iratja át. A keresztes vitézek fejérvári konventje vallja, hogy Igari György, László fia egyrésről, másrésről pedig Czecei András Bernold fia czecei bessenyő, a kik személyéről Nothyr Máté ispán tanuskodott előttük megjelenvén, Igari György előadta, miszerint ő Igaron Fejérmegyében levő birtokának negyedrészt Czecei András jegyesének, tehát sógorának is Igari Andrásnak adja azon kőből épült templom és temető negyedrésszével együtt, mely Igaron a Bold. Szűz Mária tiszteletére áll. (XXXIX. Okl.)

1506-ban Hédervári Ferencz Batthyányi Benedeknek kötötte le Igart.²⁾

Dádra vonatkozólag is maradt fenn egy adatom, mely a Dádi család birtoklásának folytatását tanúsítja a XV. században. Ugyanis 1467. márcz. 5-én kelt levelében Mátyás király utasítja a fejérvári keresztesek konventjét, hogy néhai Gerencsi Pál fiait Pétert, Gált és Jánost, továbbá Szabó István és néhai Dádi István deák fiait Zsigmondot és Albertet, valamint Brigidát Szabó István nejét, és Katalint néhai Dádi Bálint leányát veszprém megyei Dád helységbe, (mely ekkor Veszprém megyéhez tartozott,) melynek ők és eleik békés birtokában voltak és vannak még most is, és a melyet az

---

¹⁾ Anyouk Okmt. V. 214. 1.

²⁾ Tört. tár. VI. 20. 1.

említett férfiak hű szolgáataiért nekik a nélen ezen helységben levő királyi joggal együtt új adományul adott, törvényesen iktassa be.¹⁾

És hogy a Dádi család birta e falut még egy egész századon keresztül: bizonyítja a Kapuvári család paksi levéltárából Daróczy Zoltán ur által közvetített s Dád és Igarra vonatkozó következő oklevél kivonatok elseje, mely szerint 1640-ben Kun György és hitvese Dádi Orsolya zálogba adják a Dádi család összes javait Kossa másképp Vámos Imre, Péter és Ilonának a veszprémi káptalan előtt. És Kun Györgyné, Dádi Orsolyában letünik a Dádi család utolsó női sarja. Minthogy

1649-ben Kossa másképp Vámos Imre és Toldi Márton neje Kossa Ilona nevében is tiltakoznak a a győri káptalan előtt Rőthi másképp Kossa János féle rokonságnak — a Hard történetében 1623. év alatt felhozott — azon intézkedése ellen, mely szerint a levéltári oklevelek és a családi birtokok kezelését Mattéffi Bálintra bizta.

1649 Kadartai Szabó György felszólítja levelében Tholdi Márton Veszprém vármegye esküdtjét, hogy tudósítsa, vajjon a czecei rácz bérlőktől átvett múlt évi haszon bért, és egy pár csizmát, egy pár papucsot és szőnyeget — (mely a bér összesen kívül adni szokott uri ajándék volt) — melyik birtokosnak küldje? neki-e vagy Vörös Ferencznek Győrre?

1664. Gr. Eszterházy János győri vicze kapitány meghagyja Toldi vajdának, hogy a czecei lakosokat mindenki ellen védelmezze meg.

1672. mart. 30. László Péter értesíti Toldi

---

¹⁾ Teleki József Hunyadiak kora XI 254. 1.

Mártont Pápán, hogy a Dádi pusztát Vám lakosainak adta bérbe és pedig minden darab szarvasmarha után fizetendő 2 denárért.

1672. László Péter értesíti Toldi Mártont, hogy a czecei jobbágyok Czece használatáért két ökröt ajánlanak és kérdezi, vajjon Dádot a Vámiak kezén hagyja-e?

1673. Toldi Márton és huga Anna eltiltják Vám és Tóthi lakosait Dád pusztá használatától.

1674. Toldi Márton és huga Anna, Festetics Pál hitvесе, idősb Toldy Márton és Kossa Ilona gyermekei Veszprém megye előtt megosztzkodnak egyenlő részben Czece rácz falu és hozzá tartozó pusztákon, valamint Igar, Dád, Gelencsér-en. Megosztzkodnak a Sümeg megyei ötödrészes birtokaik jövedelmein is.

1693. decz. 18. Komáromi Kata, Komáromi Istvánnak Váhli Katalintól nemzett leánya Török István hitvесе egyrésről, másrésről pedig Festetics Mária Komáromi István második hitvесе és ezzel nemzett gyermekei Ádám és Éva szinte megosztzkodnak, mely osztzkodásból kiderül, hogy Komáromi István második hitvесе Festetics Mária, Komáromi halála után Meszlenyi Jánoshoz ment férjhez, s 18 ezer frt hozománya volt.

1699. Toldi Pál és Katalin öreg szüleiktől idősb Toldi Márton és Kossa Ilonától atyjuk ifj. Toldi Márton halálával reájuk szállt birtokrészeiket Dád, Igar, Gerencsérvár, Czece, Velence, Gárdony, Pettend, Bodmér, Ráknyi, Fiad, Szöszvár, Kara, Kettye, Alsó- Felső-Megyer, Kápolnás-Nyék, Csiszár, Szegh-ben levőket zálogba adják Meszlenyi Jánosnak és neje Festetics Máriának négy évre 1500 frtért,

azon hozzáadással, hogy miután ezen birtokok között némelyik pertárgyát képezi: Meszlenyi János a Toldi család részére a költségek megtérítése mellett vissza perelheti.

És itt találkozunk a Toldi, Festetics, Meszlenyi családok érdekei azon adatokkal, melyeket Gárdonyi történetében felhoztam

INOTA.

Vár-Palota és Csoór között fekszik, a megye nyugoti szélén. Junata néven is ismeretes volt és a fejevári keresztes vitézek birtokai közt emlittetik. L. munkám II. k. 155. l. már 1193-ban, ez évről említi ugyanis Knauz Nándor az esztergomi egyház monumentáiban I. 142. l. 1291-ben egy határjárásnál, melyet Iváncsán tartottak, emlittetik Inotai György mint iváncsai birtokos.¹⁾ 1292. körül pedig egy inotai lakos, Zoch fia Sükösd mint tanu szerepel a fejérmegyei Berki birtokosai közt fenforgó ügyben²⁾

1426-ban a Konth Miklós nádorról az Ujlakyakra szállt Bátorkő vára tartozéka volt, mint fejérmegyei birtok Csoór, Mellár, Kuti és Gyónnal együtt. Az 1543. évi összeírás szerint Podmaniczky János uralkodván Palotán, az ide tartozó többi birtokokkal Inota is az ő hatalmában volt; a mikor itt 8 porta, bíró és 2 szegény volt összesen.

1650-ben mint Várpalota tartozékát kapja Zichy István Lánghe és több más birtokkal együtt. Később megvette a belga bank, ettől pedig egyik részét a

---

¹⁾ Árpádk. okmtr. X. 37. l.

²⁾ Zichy Cod. I. 77. l.

Réti pusztát Szögyény Marich Géza, kitől ezt ismét gróf Nádasdy Ferencz.

Az 1696-iki összeíráskor Zichy Pál örököseié. 1702-ik szerint pedig gr. Zichy Istváné volt.

Inotán a r. kath. hivek kiknek templomok is van, a csoóri plebánia hivei.

Lakosok 1696-ban. Biró: Tóth Mihály, Németh János, Kovács János, Molnár Benedek, Szabó Péter, Kis József, Ihász András, Németh József, Szabó József, Hamar István, Dömöky István, Szabó István, Hamar Mihály, Bodai Gergely, Szabó András, Szabó Lukács.

1720. Hamar György, Hamar Mihály, Farkács István, Kis István, Szabó Mihály, Bodai János, Német János, Mészáros Mihály, Solymos István, Berta Andráás, Horváth György Lukács György, Takács István.

ISZKA-SZENT-GYÖRGY.

Fejérmegye e községe a megye észak-nyugoti részén terül el Csoór és Moha közelében. Fekvése igen szép; induljunk utnak a székesfejérvár-uj-szőnyi vonalon, alig hagyjuk el Fejérvárt, s bal felől látunk egy hosszan elnyúló falut, ez Iszka-Szent-György. A már lombossá vált fák közül apró kisebb nagyobb házacsok fehérlenek elő, a falu végén pedig egy emelkedettebb helyen ott áll a kastély körülveve a gondosan fentartott park árnyas facsoportjaival. Van kiváló jó fürdőhelye e falunak a köznéven „Duzzogó“-nak nevezett forrás. Magneziás vize sohasem fagy be, hanem télen-nyáron egyenlő hőmérséklettel bír. Azonban ne a mai

állapotában tekintsük mi most ezt a községet, hanem menjünk vissza az oklevelek kalauzolása mellett a régi időkbe s tekintsünk szét kissé, hogy kik birták hajdan e helyet, s kiknek a kezein ment át.

Hajdan Iszka-Szent-György két külön községet képezett. Iszka eredetére nézve az öregebb, már 1195-ben ott találjuk a keresztes vitézeknek adományozott birtokok között. A keresztes vitézek azonban nem birhatták zavartalanul ezen adományul nyert földet, mert a birtokbiztonság különösen a

Iszka-Szent-György.

XIII. XIV. században igen gyenge lábon állott, hol az egyik, hol a másik szomszéd birtokos tört be a birtokba és pusztította azt. A Szent-Györgyi család, melyről majd később bővebben szólok, e tekintetben nagy névre tett szert, s folytonosan háborgatta s nyugtalanította a kereszteseket is a békés birtoklásban. Erről a tényről az oklevelek hosszú sora tanuskodik, melyekből egyuttal az is egész világosan kitűnik, hogy Iszka a keresztes vitézek birtoka volt jó hosszú ideig. Így mindjárt 1358-ban két okleve-

let is olvashatunk ily tartalommal. Az egyikben Zarka Benedek Fejérmegye alispánja, továbbá Hardi László, Fáncsi Macer (sovány) Máté, Tatárteleki György és Csákberényi Chák szolgabírák bizonyítják, hogy Szentgyörgyi Imrét és jobbágyait eltiltották a keresztesek iszkai birtokának használatától,¹⁾ a másikban a fejérvári káptalan jelenti Lajos királynak, hogy parancsára Chalai Mihály kir. emberrel együtt fentnevezett Szentgyörgyi Imrét Iszka birtok haszonélvezetétől eltiltotta.

1366-ban egy elmarasztaló ítélet bizonyít a keresztesek birtokjoga mellett. Kont Miklós nádor szent György nap utánni kedden Fejérvárott tartott megyei gyűlésen Kozmát, Chori literatus jobbágját elmarasztalja azért, mert a keresztesek iszkai erdejét pusztítani merészelte.

1370-ben a mohai jobbágyság rontottak be Iszkára, ezeket pedig a veszprémi káptalan tiltotta el a birtokbitorlástól a nádor parancsára. 1376-ban Sebe székesfejérvári bíró fiait Fülöpöt és Márkust érte hasonló sors a székesfejérvári káptalan részéről. 1383-ban a már ismeretes Szentgyörgyi családdal találkozunk újból a birtokzavarás terén. Szentgyörgyi Imre Péter fia és ennek fiai Imre, Tamás, János, Benedek és Bálint ellen tart Fejérmegye vizsgálatot Iszka elfoglalása tárgyában.

1391-ből ismét csak a birtokbiztonság zilált állapotáról szerezhetünk magunknak tudomást. István nádor ugyanis a Fejérvár mellett Péter és Pál utáni pénteken tartott megyei gyűlésen bizonyítja azt, hogy ő Alapi Balázs fia János a keresztesek procuratora

---

¹⁾ Ker. prot. III. 387. Valamint azon adatok is, melyek idézve nincsenek, e forrásból valók.

panaszára a Szentgyörgyi család tagjait, ezeknek szentgyörgyi jobbágyait, Fejérvár összes polgárait, a csoóri lakosokat, végre Konth Miklós nádor fiát Miklóst és a mohai népeket Iszka elfoglalásától és birtoklásától eltiltotta. 1302-ben Fejérmegye alispánja és szolgabíráinak jelentéséből ismét csak a Szentgyörgyi család féktelen garázdálkodásairól olvashatunk. Zsigmond király rendeletére ugyanis az ügyet Alapi János szolgabíró által megvizsgáltatták s úgy találták, hogy a Szentgyörgyi család tagjai az iszkai határban levő szántóföldet és rétet elfoglalták már három év előtt, szántották, kaszálták, a halastavat halászták, a majdnem egészen felépített templomot elpusztították és a köveket elhordták Szentgyörgyre, hol templomot építettek belőle, továbbá a szőlőkben is kimondhatatlan károkat okoztak. A nevezett szolgabíró a vádlottakat felkeresve a törvény értelmében mindennemű jogtalankodástól újól eltiltotta.¹⁾

1393-ban a veszprémi káptalan tiltó oklevele mutatja a jogtiprások sorozatát. Sebe egykori fejérvári bíró fiai Markus és György tiltatnak el a Csór vizén levő malmok, továbbá Iszka és Barch birtok jogtalan használatától. Ugyanily eltiltásban részesülnek a Szentgyörgyi testvérek is.

1402-ben áldozó csütörtök előtti kedden tartott megyei törvényszéken Péthy Pál alispán és a megyei szolgabírók a jelenlevő Szentgyörgyi Vincze Tamást szemtől-szembe és mindazokat, kik bármi tekintetben érdekelve voltak Péter keresztes vitéz parancsára Iszka elidegenítésétől szigoruan eltiltották.

1405-ben pedig a keresztesek iszkai erdejét

---

¹⁾ Fejér Cod. Dipl. X 2 86. 1.

Az iszka-szent-györgyi kastély az udvar felől.

pusztította ki a Szentgyörgyi család. A székesfejérvári káptalan és Szentágotai Miklós Demeter fia az ügy megvizsgálásáról bizonyság levelet adnak ki. 1490-ben úgy a székesfejérvári, mint a kalocsai káptalan egybehangzóan jelenti Zsigmond királynak, hogy a Szentgyörgyi testvérek és fiaik a keresztesek iszkai palotáját immár 13 éve elpusztították és az elrablott anyagból maguknak Szent-Györgyön palotát építettek. Ugyancsak a Szentgyörgyi család és Iszka szerepel 1411., 1414. évi oklevelekben természetesen ezek mind birtokfoglalási ügyekről szólnak.

E megszámlálhatatlan és nagymérvű birtokzavarásnak és az ebből származó folytonos perlekedésnek és vizsgálatoknak ugylátszik a keresztesek akként akartak véget vetni vagyis inkább úgy gondolták, hogy a zaklatásoktól majd megmenekülnek, ha iszkai birtokukat a Szentgyörgyi családnak bérbe adják. 1431-ben tehát szerződést kötöttek, mely szerint iszkai birtokukat, melyet eddig a csoóri jobbágyok birtak bérben, ezután Szentgyörgyi Bálintnak és fiának Lászlónak adják bérbe 10 évre évi hat arany forintért kivéve azonban a szőlőhegyet és a szőlők után járó tizedet és kilenczedet (XL. Okl.) E szerződés létrejöttét a veszprémi káptalannak 1441. évben kelt átiratából tudjuk meg.

Azonban a mint a későbbi oklevelekből meggyőződést szerezhethünk a béke még sem állott helyre, mert most meg a keresztes vitézeknek folyton a bérösszegért kellett pereskedni. Erről tanusodik egy 1432. évi oklevél, melyben a székesfejérvári káptalan bizonyítja, hogy a Szentgyörgyi Vincze család a kötött bérleti szerződés feltételeit nem

váltja be s azoknak nem engedelmeskedik, sőt még a kikötött bérösszeget, 6 arany forintot, mely Szent György napján vált esedékessé, sem fizette meg. Ez évtől kezdve azután egész 1441-ig minden évben találunk az oklevelek között ilyen tartalmu fel-szólalásokra.

1437-ben egy érdekes eladási okmányra bukkanunk. A székesfejérvári káptalan előtt Székesfejérvár külvárosában a Szent Erzsébet utczában lakó Anasztázia asszony, Illés fiának Mihálynak özvegye Iszván levő szőlőjét, mely férjéről maradt reá és a mely azelőtt a keresztesek tulajdonát képezte lelke üdve javára eladja a kereszteseknek 6 magyar arany frtért. Az oklevélben meg vannak nevezve a szomszédok is a következő szavakkal: „Fekszik pedig a szőlő nyugatról Wakas István, északról Péter fia György és László szőlője között, délről pedig Chomor Lőrinczé mellett.“

Ezen megvett szőlőnek nem hagytak békét a birtoklást zavaró Szentgyörgyi Vinczék. 1439-ben olvassuk, Albert király utasítja a fejérvári káptalant, miután a keresztesek nála panaszt emeltek a végből, hogy Szentgyörgyi Vincze István az Anasztázia asszony által nekik eladott szőlőt erőszakkal elfoglalta, vizsgálják meg az ügyet. Királyi emberekül megnevezi Chygléry Ferenczet vagy Dienest, Uny Istvánt, Fejérváry Bálintot, Chóri Imrét vagy Györgyöt. Ferencz succentor és a szent Mihály oltár gondnoka és Uny István ki is mennek az ügy megvizsgálására és utasítják Szentgyörgyi Vincze Istvánt, hogy a jogtalan foglalást adja vissza tulajdonosainak.

1441-ben a Szentgyörgyi család is megunhatta már a minduntalan való perlekedést és biráskodást,

mert az egész család nevében kijelenti Szentgyörgyi Vincze István a fejérvári káptalan előtt, hogy azon Iszka nevű birtokot, mely Choór és Szent-György között fekszik s a melyet ő a keresztesektől zálogban birt, miután a keresztesek a váltságösszeget kifizették kész a rend tulajdonába visszabocsátani.

A jó szándék azonban aligha vált valóra, mert 1442-ben már ismét panaszkodnak a keresztesek a veszprémi káptalan előtt, hogy Szentgyörgyi István, Imre és Péter, Bálint fiai elfoglalták iszakai birtokuk nagyrészét.

1443-ból egy egész csomó oklevél nyújt tájékoztatást Iszkára nézve. Egy részök ismét a Szentgyörgyi családdal foglalkozik, mely ismét több ízben visszaélést követ el. Így Szent-Györgynek Iszka felé eső részén új határjeleket rak le, a mi ellen természetesen a keresztesek sietnek tiltakozni. Ugy a budai, mint a veszprémi káptalan egybehangzóan jelenti Ulászló királynak, hogy az elmúlt zavaros időkben Szentgyörgyi Vincze István Iszkát minden haszonvételeivel együtt önhatalmulag lefoglalta. Ugyanezen ügyből kifolyólag a kalocsai káptalan vizsgálatot is tart.

Ugyancsak a jelzett évben Tamás fejérvári keresztes preceptor panaszára Ulászló utasítja Fejérmegye hatóságát, hogy Szentgyörgyi Vincze Tamás Iszkan történt foglalása ügyében tartson vizsgálatot. Az elrendelt vizsgálatot a budai káptalan teljesíti Zentmarthon fylei Literatus Benedek kir. emberrel és meggyőződnek arról, hogy a nevezett Tamás Woroch Benedek fejérvári éneklő kanonok felbujtására foglalta el Iszka praediumot. Ugyanigy szól a kalocsai káptalan jelentése is.

Amint a következő oklevelekből kitűnik a fejérvári Sz.-Mária templomban levő Sz.-Imre kápolnája is igényt formált Iszka birására. 1443-ban Ulászló utasította a fejérvári káptalant, hogy a Szentgyörgyiek által jogtalanul elfoglalt, azonban törvényesen a keresztesek birtokát képező Iszka birtokba a jogos birtokosokat vezesse be; ez a birtokba vezetést azon indokolással tagadja meg, hogy Iszka a székesfehérvári Sz.-Mária templomban levő szent Imre kápolnájának tulajdonát képezi. Ezen állítás mellett bizonyít a másik oklevél is, hogy 1443-ban Ulászló király egyezséget hozott létre Benedek fejérvári keresztes preceptor, István fejérvári kanonok is Benedek fejérvári olvasó kanonok a szent Imre oltár gondnoka között Iszka birását illetőleg.

1444. és 1445. évi oklevelek ismételtén a Szentgyörgyi család birtoklása ügyével foglalkoznak. Érdekes különösen az utóbbi oklevél, mely felsorolja a szomszéd birtokosokat névszerint s így nem csak a helyre hanem az azon időbeli birtokos családokra nézve is bő felvilágosítást nyújt. 1444-ben Ulászló király elrendeli, hogy a budai káptalan Wyz Keresztély, Chory György, Denton Lenárd kir. emberekkel menjen ki Iszkára és hallgassa ki a szomszéd birtokosokat arra nézve, hogy Szentgyörgyi István elfoglalta-e és birja-e Iszkát, mert Hardy György Szentgyörgyi procoratora azt jelenti, hogy ura nem foglalta el a nevezett birtokot és nem is tartja kezei között. Utasítja továbbá a káptalant, hogy a kereszteseket bárki ellentmondása daczára iktassák be a birtokba. Az 1445. évi oklevél pedig a megtartott vizsgálatról és a birtokba iktatásról szól. A kihallgatott birtokosok voltak: Jakab mester a szent Miklósról címzett

káptalan kanonokja is szentgyörgyi földbirtokos, Babay Benedek, a Batthyány család ügyvédje, Keszy Gergely és János, Chygléri János, Ladányi István fia Pál, Zeryebakonyai László, Csóri Bertalan és neje Ágota, Csóri Gergely özvegye és több más szomszéd biztokos. (XLI. Okl.)

1446-ban ismét csak a Szentgyörgyiek erőszakoskodásáról hallunk; a káptalanok egymás után jelentik, hogy a beiktatás és királyi hitlevél daczára Szentgyörgyi Vincze István Iszka jövedelmének felét újból lefoglalta. A megtartott vizsgálatokról is találunk számos jelentést.

1447-ben Iszka ügye az országgyűlés előtt szerepel. Ezt azon oklevélből tudjuk, melyben Moth László a keresztesek conventjének ügyvédje, valamint Szentgyörgyi Vincze István ügyvédje Thynódi Apsa László a tárgyalásra halasztást kérnek.

1478-ig Iszka sorsáról mitsem tudunk. A jelzett évtől keletve azonban a keresztesek házi levéltárában találunk egy bérleti szerződést, mely ismét új adatokat tár fel előttünk. A keresztesek székesfejérvári conventje Csór község melletti malmát és a hozzá tartozó Iszkafölde nevű prediumát minden haszonvételével együtt évi nyolcz arany forint bérért Sayonémethy Beken Péternek és nejének Ilona asszonynak és utódainak adja oly feltétel alatt, hogy nevezetteknek joguk van a malom épületeit a saját költségükön megújítani, ujakat felállítani, a malom belső műveit átalakítani, a bérösszeget pedig félévi részletekben t. i. Sz. György napján és Sz. Mihály napján tartoznak lefizetni, azonkívül Iszka földén levő minden növendék állat után tizedet adnak. Másrésről pedig a keresztesek rendje tartozik neve-

zett bérlők lelki üdveért hetenkint kedden a B. Sz. Mária tiszteletére és az Ur Jézus Krisztus dicsőségére sz. misét mondani, mit ha a rend elmulasztana, megtagadhatják a bérlők is az évi bérösszeget. Kikötetett az is, hogy ha a bérlők az évi árendát 5 év lefolyása alatt sem fizetnék meg, joga van a rendnek a bérletet vissza venni, valamint olyan esetben is vissza száll a birtok a rendre, ha a bérlők örökös nélkül hálnának el.

Azonban a mint a későbbi oklevelekből kiderül, a bérlők a szerződést nem tartották meg, miért több ízben vizsgálat folyt ellenök. Így 1482-ben két ízben is. Királyi emberekként említettnek: Keresztesi Chech Benedek, Baracskai Ambrus, Abai János, László Máte, Sykátory Benedek, kik a panaszt mind igazolják. 1483 ban pedig Sykátory Chák Demeter szolgabíró-t küldik ki az ügy megvizsgálására. Ugyancsak ez évben Ország Mihály nádor Peéli Miklóst és nejét Ilonát, ki azelőtt Sayónémethi Beken Péterné volt, mivel az ellenök indított perben meg nem jelentek, elmarasztalja. 1484-ben az ellen emelnek óvást a keresztesek, hogy Peéli Miklós és neje Ilona habár a nádor által elmarasztaltattak, a bérelt birtokot mégis elzálogosították Mészáros Imre székesfejérvári polgárnak.

1503-ban Barber Gál és Mohay Gergely székesfejérvári polgarok ellen tart vizsgálatot Ezeni Demeter szolgabíró. A nevezettek már négy éven keresztül lovaikkal és ökreikkel mindig letipratták az iszkai szőlőket. A vizsgálat a panasznak teljesen igazat adott.

1511-ben Máté a pécsi káptalan éneklő kánonokja, mint Lőrincz székesfejérvári örkanonok jöve-

delmeinek kezelője okozott károkat a kereszteseknek. Magához vevén ugyanis a káptalan csóói jobaágjai közül Thewrewky Simont és Mihályt fegyveres kézzel önhatalmulag elrontatta az iszcai határjeleket, különösen azokat, a melyek Iszkát a keresztesek custodiatusi birtoktól Byal vagy Custos földétől elválasztják s több ezer hold területet elfoglalt. Kezy György kiküldött szolgabíró a vádat megerősíti.

1535 ben a keresztesek panaszt emelnek Uny Phylep Pál szentgyörgyi birtokos továbbá Németh Péter jobbágya és Márton szolgája ellen, kik a keresztesek birtokán arató István papot véresre verték. Philep Márton ugyan ártatlannak vallá magát, de miután a megítélt esküt le nem tette elmarasztaltatott.

1537-ben János király utasítja a székesfejérvári káptalant, hogy Fejérmegyében levő Byaler másképp Custos földé nevé s a székesfejérvári keresztesek Custosa Athynei Márton tulajdonát képező birtokot továbbá Iszkát másképp keresztesek földé nevé, melyek egymás mellett fekszenek Jenői Benethe János megyei alispán vagy Kereszthuri Gergely és Imre vagy Zerethi Lőrincz és Keszi István királyi emberek valamelyike jelenlétében reambulálja és határjeleket emeljen.

Eddig terjednek az oklevelek utmutatásai melyeket azok 1358-tól a keresztesek III. Protocollumában nyujtanak. A felsorolt és ismertetett oklevelekből két dolog tűnik ki világosan. Az egyik, hogy Iszka a fejérvári keresztesek birtokát képezte s e birtoklás számos vizsgálat, királyi hitlevél és beiktatás által is biztosítva lőn. A másik pedig, a mi az okleve-

lekben leköti figyelmünket a birtok biztonság siralmas állapota a XIV. XV. században. Ha végig tekintünk a felhozott adatok hoszzu során csaknem mindegyikben ott találjuk a birtok háborításokat. De nemcsak Iszván volt ez így, hasonlókép folytak a dolgok más megyében és helyeken is. A kép, melyet e kor vagyonbiztonságáról magunknak alkothatunk valóban elszomorító. A szomszéd birtokosok felfegyverzik jobbagyaikat, berontanak egyik vagy másik birtokba, azt elpusztítják, tönkre teszik s elfoglalják. A megkárosított panaszra megy, kezdetét veszi a hosszantartó vizsgálat, az évekig elhuzódó hivatalos processus. A károsultak látva az igazságszolgáltatás e lassu menetét már nem mennek többé panaszra; visszatorolják a pusztítást hasonlóval s most meg ők pusztítják s foglalják el a más birtokát. Így megy ez végtelenül, nincs semmi tekintélye sem a hivatalos személyeknek sem az elmarasztaló ítéletnek sem a hivatalosan kiállított iratoknak, nem adnak ezekre semmit, mintha nem is léteznének a megyei gyűlések és törvényszékek. Előkelő nemes családok járnak elől példával e tekintetben, követik itt ott az egyháziak, a mint már az oklevelek ismertetésénél reá mutattam a szentgyörgyi Vincze család e téren szerzett érdemeire s hirnevére. Pedig előkelő volt. 1415-ben Zsigmondtól Tamás fia László és János czimert kapnak.¹⁾ 1441-ben István alispán birta Csoórt is. 1443-ban birták Moha részeit, 1465-ben Mecsért is. 1465-ben Tamás alispán. Bertalan Zernye-Bakonyán ur. 1489-ben ítélet alapján osztzkodnak: Sz.-Györgyi Vincze Tamás, Bajcsi Balázsné, Endrédi Somogyi Imre leánya, Hássági Istvánné, Fajszi

¹⁾ Haz Okmt II. 204. 1.

Ányos János, Somi Józsa, a Vas és Marczaltői családok Sz.-György, Csoór, Balinka, Mecsér, Örs és Zernye Bakonya birtokokon.¹⁾

Lássuk már most kik voltak a későbbi birtokosok?

A Körmendi levéltárban találunk errenézve adatokat. Ugyanis 1492. Sz. Lukács napján a veszprémi káptalan előtt Fajszai Ányos János fia Ányos Ferencz és gyermekei Péter és Ágota egyrésztől, másrésztől pedig Fajszai Ányos Ferencz fivére János az ő családi birtokaikon úgy osztzkodnak meg, hogy Fajsz az ott levő kőházzal, kert és halastóval, Vámos, Hidegkut és az arácsi szőlők Jánosnak jutottak, az Esztergári és Lepsényi részek pedig Mecsér, Balinka, Szent-György Zernye Bakonya, Csoórral Ányos Ferenczé és gyermekeié Péter és Ágotáé lettek.²⁾

Szinte a Körmendi levéltárban őrzött 1511. évi oklevél szerint pedig Szent-Györgyöt Ulászló király Ányos Ferencz többi birtokaival együtt, t. i. Mecsér, Balinka, Csoór, Zernye-Bakonyával Ányos Ferencz vejének Dobokai Sárközy Pálnak és nejének Fajszai Ányos Ágotának adja. És őket azokba beiktattatja.³⁾

A Fajszai Ányos és Dobokai Sárközy családok kezéről aztán az Endrédi Somogyi család birtokába ment át Iszka-Szent-György. Endrédi Somogyi Ferencz volt 1527 ben tatai és komáromi várnagy, a ki miként munkám II. k. 261. lapján olvasható, hűtlenségbe esvén, Mária királyné összes Somogyi-féle birtokokat köztük Iszka-Sz.-Györgyöt is Révay Ferencznek adta, miként ez Nagy Iván munkájában is⁴⁾ olvasható.

¹⁾ Csánky id. m. 395.

²⁾ Lásd jelen munka III. k. 581. l, XCIII. Okl.)

³⁾ U. o. 585. l. XCY. Okl.

⁴⁾ Magy. Orsz. Család. IX. 720. l.

Később a Várkonyi Amade család birtokában találjuk. Ugyanis a megyei levéltárban levő adatok azt bizonyítják, hogy 1735-ben ellenök mint Iszka-Sz.-György birtokosai ellen protestál Románfalvi Fejérvári Imre.¹⁾ 1783-ban pedig Amade Antal fia tiltakozik az ellen, hogy anyja eladta öregatyja Amade Péter utánni öröküket, Iszka-Sz.-György, Moha, Guth Attya és Balinkában levő részt,²⁾ mely protestatio ellen aztán az eladó Amade Péter özvegye született Somogyi Erzsébet tiltakozott.³⁾

Végre valószínűleg a protestáló Antal fiától Várkonyi gróf Amade Antal kir. főajtónállótól 1835-ben megvette Bajzáth József veszprémi püspök kinek vérrokonai, br. Bajzáth György leányai birják.

Birtak egyes részecskéket mások is. Így a káptalanai bevallási könyvek szerint 1829. jan. 30-án Nadassi Sárközy Rozáli, Tatay Dániel hitvese és özv. Szokolay Mihályné szül. Boné Klára kik között az első elcseréli i zka-sz.-györgyi birtokát emennek fejérvári házával.

Plebániája volt már a XIV. században, miként a pápai adózási lajstromok bizonyítják. A mai plebánia 1773-ban alapított. A templom a Sz. Háromságnak van szentelve, a temetői kápolna Sz. Rozália tiszteletére; a kastélybeli pedig a Kereszt felmagasztalására.

Plebánosok: Horváth István, Czeberer János, Kecskés Imre, Hollajder Ferencz, Mészáros József, Pásztory György, Stockinger Pál, Stekl Alajos, Horváth Sándor.

¹⁾ Fasc I. 55.

²⁾ U. o. I. 70.

³⁾ U. o. I. 72.

Az ev. reformátusoknak is van gyülekezetük és lelkipásztoruk, de névsorukat nem sikerült megszerezniem.

Lakosai 1696. év. Biró: Somody István, Nagy György, Vadász Mihály, Vadász János, Vadász András, Szabó Gergely, Szabó József, Nagy Imre, Németh Ferencz, Ács József, Szegi György, Török Péter, Borbás István, Fias György, Somogyi Ferencz, Szabó György, Ács József, Kis József, Pintér György, Somogyi György, Árki József, Horváth István, Pattantyus István.

1720. Fias György, Ács Mihály, Berkes István, Szabó György, Vadász András, Vadász János, Vadász Mihály, Szalai János, Somodi György, Kis János, Szabó István, Órsi Mihály, Mátyás Gergely, Somodi János, Simon Benedek, Saági István, Nagy Imre, Szabó István, Somodi Mihály, Hideg György, Listár István, Csizmadia János, Borbás István, Süttkei György, Németh András, Gál György, Ács Ferencz, Bogdany Mihály, Árki János, Somodi Miklós. Süttkei János.

ISZTI MÉR.

A megye északnyugoti részében Kuti, Gyón és Guth Tamás között fekszik Szorgalmas német ajkú lakosokkal, kiket a múlt században a Zichy grófok telepítettek az elpusztult üres faluhelyre. Plebániája is 1753-ban alapított, melynek temploma Sz. Anna tiszteletére van szentelve. A mai templom mögött fenn állnak még a régi templom romjai, melyeket a nép

— általános szokása szerint — „a vörös barátokénak“ mond, holott semmi féle szerzet nem birta azt soha.

Névét hajdan Sthemer, Stermer és Ztemernek irták és bár értelmét és jelentőségét nem tudom kitalálni: bizonyos rokonságot mégis tulajdonítok neki a 12—13-ik századbéli Itemer, Vitemer személynevekkel. Hogy azonban később Esztemérre majd Isztimérre változott: oka abban rejlik, mert a magyar nyelv természete a szavak két mássalhangzóval való kezdését nem tűri, hanem tesz elübük egy magánhangzót, mint például a Stephanus helyett Istvánt mond, Xaverius Ferencz helyett pedig Ikszaverius Ferenczet. Így lett Sztemerből Esztemér és Isztimér.

A legelső adat azt bizonyítja róla, hogy Csókakő tartozéka volt. 1439-ben ugyanis Albert király Rozgonyi Istvánnak adományozván, Csókakő s tartozékai közt volt Sztemer is, mint a melyeket István már Zsigmondtól is meg Alberttől is zálogban birt.¹⁾

A székesfehérvári káptalan 1440. nov. 18-án Erzsébet parancsára Rozgonyit birtokba vezeti.²⁾

De nem maradt Sztemer Csókakő kötelékében, mert 1469-ben már Ujlaky Miklós megyénknek 1453—1476-ig főispánja, a ki ura volt palota várának is, birta Sztemert.

A fejevári keresztesek házi levéltára ugyan is megőrzött egy idevonatkozó oklevelet. A budai káptalan Guthi Ország Mihály nádor parancsára jelenti, hogy Ujlaky Miklós sztemeri jobbágysai 1469-ben Csywkés (Csipkés) Benedek, Pogány Tamás, Vincze János, Palczek András, Földny Döme, Orbán Péter, Veres Pál, Peke Orbán, Veres István, Lőrincz Gergely,

¹⁾ L. munkám III. k. LXXXI. Okl. 547. 1

²⁾ U. o. 541. I. LXXXII Okl.

Benge János, Bodor Dienes, Szabó János, Domokos János, Vida Márton, Chroti Döme és Zakag Gergely, sztemeri gazdatiszt a keresztesek erdejét kivágták, és több csurgói jobbágyat, kik az erdőt a keresztesektől bérbe birták elfogtak, Isztiméren elzártattak stb. (XLII. Okl.)

Palota kötelékében és Ujlaki Miklós fia Lőrincz birtokában maradt Isztimér ezután is, de már 1541-ben a két ellen király idejében, a mikor hol az egyik, hol a másik adományozta hiveinek a birtokokat, a roszhirü Podmaniczky János uralkodott Palotán, és Isztiméren is, mert I. Ferdinánd a fenti év jun. 15-én a Podmaniczky János és Rafaeltől szenvedett károkért a fejevári polgároknak adományozza Csoór, Gyón és Esztemér birtokokat, mint a melyeken most nevezett testvérek hatalmaskodnak; de úgy adta oda, hogy ha Podmaniczkyaktól visszatudják Palotát hódítani: aztán adják vissza törvényes urának Móre Máté és Lászlónak; e szerint tehát Ujlakyak után Móre család birta¹⁾

Az 1543. évben Isztiméren 15 porta, 1 biró, és 2 szegény volt összeírva.

Az 1702. évi összeírásnál Inota, Seregélyes, Sz.- Mihály, Tác, Réti, Kuti, Gyón, Mecsér, Eszény, Ujfalu, Fövény és Sággal együtt Esztemér is mint gr. Zichy István birtoka van összeírva.

Utóbbi időkben gr. Sztáray Antal birta, kinek halála után ismét a gr. Zichy család örökölte.

A r. kath. plebánia 1753-ban alapított. Lelkipásztorai Armenyi Aquilin, Pálmafy Ferencz, Mogyórosy László, Adamovich Izidor, Koller József, Pospischel Károly, Janky Ede.

¹⁾ L. munkám II. k. 621. 1.

IVÁNCSA.

Ercsi és Adony között a Duna jobb partján fekszik. A XIII. század végén királynéi birtok volt, s mint ilyet adományozta Erzsébet királyné, az adománylevél keltezése nélkül, Tivadar fejérvári prépostnak és fivéreinek László és Miklós a Rummy család tagjainak, comeseknek.¹⁾ Ezt az adományozást aztán Fenena királyné 1291-ben megerősíti,²⁾ sőt ugyanazon évben nekik ujra adományozza, a mikor is a budai káptalan Ugrin királynéi ember közbejöttével határjárást is eszközöl. A határpontok így említettnek: északról Inotai György földje, keletre a Dunában fekszik „Iváncsi szigete“, azon-alul tehát délnek a „Körös fövény“ vagyis zátony, tovább a „Király Dunájában“ „Fás fövény“, a Dunán keresztül nyugot felé van Paraszt fia Máté földje és egy „Fok“ alatt, vagyis a Dunába ömlő vízfolyás alatt van Csibok Mihály földje. Innét északnak menve a „nagy országuton“ eléri az ember Inotai György földjét.³⁾

Ezen határpontok szerint Iváncsa miként ma abban az időben is kisebb birtok részekből állt.

1332—37. években plebániája volt, s Márton pap fizetett 1 garas pápai adót.

Csak 1495-ből van még a régi korra nézve adatom az, t. i. hogy ez évben Ulászló király kincstárnoka Ernuszt Zsigmond pécsi püspök birta Iváncsát, a mikor saját számadása szerint 11 forint adót fizetett utána⁴⁾

¹⁾ Arpádkori Okmt. IX. 571. 1

²⁾ U o X 36.

³⁾ U o 37. 1.

⁴⁾ Engel János Keresztély Geschichte des Ungar. Reiches und Nebenländer I. 136. 1

A következő részletek már a fejérvári káptalan hiteles helyi könyveiből meritvék, u. i

1831. május 4-én Fürdős András saját és gyermekei Eszter, Sándor és Gábor nevében is iváncsai birtokát, melynek szélessége 22 öl, hossza pedig 639 öl eladja 1200 frtért nemes Bédy Jánosnak.

1832. máj. 12-én nemes Karácsony Antal, Karácsony Lázár, ns. Konkolyi Thege Mihály mint Karácsony Julianna meghatalmazottja, továbbá Karácsony Dániel, Konkolyi Thege Antal, Konkolyi Thege Mihály, Konkolyi Thege Károly, Gachall Zsigmond, mint Gachall Lidiának elhunyt Thege György özvegyének meghatalmazottja, Baracskán és Iváncsán levő részüket Felsőnemesvégj Dienes Gábor Vasmegye szolgabírájának és nejének Roboz Lidiának és testvére Roboz Teréznek 36 ezer frtért eladták.

1839. jan. 23. Henes Gábor, anyja Konkolyi Thege Katalin meghatalmazottja eladja iváncsai birtokát Bédy Jánosnak 2300 r. frtért.

Ugyanazon év február 18-án Kenessey Ferencz baracskai közbirtokos iváncsai birtokát, mely részben néhai Batta Katalin magvaszakadtával 4 és $\frac{1}{9}$ részben reá esett, melyek $\frac{1}{3}$ részét pedig Kocsi Horváth Sámueltól vette, eladja Roboz Károly baracskai birtokosnak holdját 80 frtjával.

U. a. év december 10. Horváth Pálné sz. Hollósy Somogyi Juli iváncsai birtokrészét eladja Hollósy Somogyi Jánosné sz. Kocsi Horváth Katalinnak 400 frtért.

1842. nov. 22. Özv. Nagy Istvánné sz. Kecskeméthy Eszter iváncsai birtokrészét, melyet Töltéssy Istvánné sz. Szücs Julianna asszonytól és édes anyjától Kecskeméthy Zsigmondné szül. Szücs

Íkatalintól öröklött eladta özv. Szücs Lajos táblabíróénak Zsófinak 1038 p. frtért.

JAKAB SZÁLLÁS

Pusztá.

Fekszik Sárosd, Seregélyes és Szolgaegyháza lőzött. Történetét lásd Hantosnál. A mennyiben egykor Kunszállás volt, a Kunok I. k. 1841. és Előszállás történetében is foglalkozom vele. Ujabb időben az Eszterházy Dániel sárosdi uradalmához tartozott, de utódjai eladták gr. Bombelesnek, ettől Karpelec vete meg, kitől ismét Veisz Berthold.

JENŐ

Pusztá.

Nádasd-Ladány déli szomszédságában van. Régi köznemesi birtok volt, ma már szegényebb sorsú lakosokkal bir. Temploma nincs.

Legelső nyomát találom 1429-ben.¹⁾ Azután 1435-ben, Zsigmond parancsára tartott azon határjárásban, melyet a Batthyányiak kérelme közetkeztében a fejevári keresztesek tartottak Batthyán, Polgárdi és Somlyó között. Ez oklevél végén említettik, hogy a királyi emberek között, kik itt szerepeltek, voltak: György, Benedek fia Jenőről, és Miklós, ugyanonnet.²⁾

1535—37 években pedig egyik birtokosa, ki a Jenői előnevet is használta, t. i. Jenői Benethey János Fejérmegye alispánja volt.³⁾

¹⁾ Körmendi Lt. Alm. V. Lad. 7. Nro 141.

²⁾ Munkám II. K. 499. 1.

³⁾ U. o. I. K. 307. 1.

JÉGHÁZA.

Elpusztult hely. Lásd Baracska történetét III. k. 150. l.

KAJÁSZÓ-SZENT-PÉTER

Keveháza, Szt. Iván.

Falunk a Kajászó völgyben, Vaál és Baracska között fekszik. Előnevét a völgy adta, ez pedig Keve vezértől vette, t. i. ennek temetkezési helyétől, mely Keveaszónak, Keveházának neveztetett, s a mely később a nép lágyabb kiejtésével Kajaszóra változott. A Sz.-Péter nevű falu tehát későbbi keletű, mint a Kajászó elnevezés, melynek eredete a hun történelembe nyúlik fel.

A magyar krónikákban ugyanis találkozunk egy fejezettel, mely a „tárnokvölgyi és cesumauri csatáról“ szól. E csaták voltak a hunok honfoglalásának nagy ütközetei, már a mint krónikásaink hagyomány és más adatok nyomán le tudták írni. A tárnokvölgyi csatában elesik a hunok közül százhuszonötezer ember, mire visszavonulnak, de a rómaiaknak még nagyobb a veszteségük s nyugot felé vonulnak vissza. Kézai szerint — a hunok aztán észre vevén, hogy Macrinus és Detrik táborukat visszavonták, visszatértek a csata helyére és bajtársaik tetemeit, a melyeket t. i. megtalálhattak és Cuwe — Szabó Károly szerint Köve kapitányt az országut mellett, hol a kőbálvány van fölállítva scythia módon eltemették, s azon táj környékét

Cuwe azoa-nak, Szabó Károly szerint Köveházának — nevezték.

Igy „Thuróczi krónikája“, s kevés eltéréssel a „Budai Krónika“ is, melyek még azt is mondják, hogy e hely lett a hunfejedelmek és vezéreknek temetkezési helyök, miként a magyar királyoknak Székesfejérvár. Ide hozták a cesumauri ütközet után Bélát, Révát, Kadocsát és itt lett eltemetve maga Attila is.

Ennyi volt az egész, a mit a krónikák nyomán Kajászó völgyéről és Kajászó-Szt.-Péterről tudtunk a nélkül, hogy kutatás segítségével szorosabb meghatározására játszottunk volna annak, vajjon Keve vezér és társai temetkezési helyére nézve megelégedjünk-e azzal, hogy az a Kajászó völgyben van, vagy Kajászó-Szt. Péter-e az, a mely falu csak úgy kaphatta az előnevet, hogy fekvésére nézve megkülönböztessék például Rácz-Szent-Pétertől, vagy végre hogy megtudjuk, hogy a temetkezés helye Kajászó völgyének melyik pontján van. Annyival sajnosabb ez a nem törődés, mert kényük-kedvük szerint malmukra hajtjuk ezáltal a vizet azon újabb történetíróknak, kik a battai száz halomnak eredetét, a hunnok csatáját, krónikáink szerint a tárnokvölgyi csatát légből kapott költeménynek, legjobb esetben legendának tartják, s megsemmisíteni törekednek ez által Keve vezér létezését, Keve azoa, Keveházán történt temetkezését és így az egész Kajászó völgy névének történeti jogosultságát.

De hát van két oklevél, melyek világosan bizonyítják, hogy létezett egy helység is, a mely Keve azoa nevet viselt, V. István király ugyanis 1271. helybenhagyja, hogy Péter, Uza fia, Jenő, Ság,

Zeichen, Gedéd, Kortul Bodum és Kewe azoa helységeken levő öröklött részeit és szerzett birtokait a Nyulszigeten levő Boldog Asszonyról nevezett apáczáknak hagyományozza.¹⁾

1391-ben pedig Labdásvarsányi László, Miklós fia, kinek személyazonosságát János fia Jakab és István fejevári aranyműves bizonyították a fejevári káptalan előtt Erzsébet asszonynak néhai Labdásvarsányi Mach fia István leányának leánynegyede fejében Antal, Mihály és Margitnak egy labdásvarsányi telket három hold kaszállóval és Kayaza helységben levő 70 hold szántóföldet adományozott.²⁾

Azonban ez oklevelek csak azt bizonyítják, hogy létezett Magyarországon egy helység, melynek Keveháza volt a neve és a mely a nyulszigeti apáczáké volt. Ámde megvilágosít az az oklevél, melyet 1337-ben az óbudai káptalan adott ki, e szerint a nyulszigeti apáczák az ő birtokaik közül Csatár és Hanta nógrádmegyei helységeket, a Buda mellett fekvő Solmárt, Sumudort, az esztergomi Simegdet és a fejérmegyei Keve azoa vagy Zenthyan helységet Druget Vilmos nádornak tíz évre haszonbérbe adják.³⁾

Minthogy pedig ez a Szent-Iván nevű birtok ma is ott van a Kajászó völgyben, Kajászó-Szt.-Péter és Baracska között, minthogy a Krónikások által Keve temetkezési helyénél említett via strata, csinált országut ma is ott vezet Baracska és Szent-Iván között Fejérvár felé, minthogy végre ez az oklevél Keve azoa helységet egynek tartja és azono-

¹⁾ Fejér. C. D. V. I. 129. és 171. 1 de teljesen hibátlanul Orsz. Llt. Dipl. 762. sz.

²⁾ Hazai Okmt. IV. 2°. 1.

³⁾ Orsz. Llt. Acta Monialium Posoniensium fasc. 18. Nr. 6.

sítja Zenthyván helységgel: elkell fogadnunk történelmi tényként, hogy Keve azoa-ja, Keveháza, Keve vezér temetkezési helye, idővel külön községgé alakult, és hogy ez a Keveháza nem azonos a mai Kajászó-Szent-Péterrel, mely Szent-Péternek csak a XV. század végén fordul elő Kajászó előneve, hanem azonos a Baracska és Kajászó-Szt.-Péter között létező Szent-Iván pusztával, melynek területén, a Kajászó völgy északi partján ma is fent áll egy rom, mely az egykori Keveháza vagy a későbbi Szt.-Iván falu templomából maradt fenn.

A nyulszigeti apáczák után 1358-ban már a tihanyi apátság birtokában találjuk.²⁾

A fejérmegyei levéltárban létezett Sajnovich — Illésházy féle határ perben fel van hozva egy oklevél, mely szerint 1717-ben Fehér Gergely és Dobozy István birtokában volt Szt.-Iván, és ezek azt valamint a szomszédos Szt.-Miklós és Szt.-László pusztákat Sajnovics Mátyásnak és nejének Komáromy Évának ezer rénus forintért eladták.

A váczi káptalan levéltári adata szerint (év nélkül) a Ferenczy család örökíti Németh György és hitvесе Halász Máriának Kajászó-Szt Péter, Bogmér, Gárdony, Petény és Nyék fejérmegyei birtokokat a váczi káptalan előtt. Bél Mátyás azt írta róla, hogy birják Veres Pál fejérmegyei alispán és a Kutasy család és mások.

A fejérvári káptalan bevallási könyvei szerint 1834. szept. 30. nemes Littasy Gábor és Szabó Mihály ugymint Littasy Juliánnának férje és meghatalmazottja, azon birtokok egy heted részének egy tized részét, mely Kápolnás-Nyéken, Pettenden

²⁾ Csánky i. h. 350. 1.

és Kajászó-Szent-Péteren néhai édes anyjuk illetve napuk ns. Veres Zsuzsánna után reájuk maradt, de a mely birtokokat még édesanyjuk néhai idősb Kazay Istvánnak s most is életben levő Kutas Eszternek 30 esztendőre 6000 vfrtért zálogba adott, ennek eltelte előtt pedig rá újra 1000 vfrtot auctió képen fölvelt, uj 1500 váltófrt lefizetése mellett, minthogy ezen birtokokat néhai Kazay István az ő első feleségétől származott gyermekeinek adta át időközben, tehát ezeknek, t. i. Kazai István örökösének összesen 8500 frtért eladják. Az örökösök ezek voltak: Kazay Sándor, Kazay István, Kenessei Kenessey Károly hitvesétől Kazay Teréztől származott Kenessey Karolin és Kenessey Elek. Kazay Krisztina néhai Dercsikai Erős József özvegye, Mészöly Eszter Hólósi Somogyi Károly hitvestársa, ki Mészöly Antal cs. k. kapitány és neje Kazay Zsuzsánna leánya volt.

1833. okt. 26. Magyar. Kossa Péterné szül. Sárközy Agnes is birt Kajászó-Szent-Péteren; a ki hogy itt, továbbá Nyék és Pettenden levő birtokait a végrehajtástól felszabadítsa, eladja Ajkán levő részét Hertelendy György és neje Milkovics Máriának 30 ezer pforintért.

1835. jul 27. Jankó József, kajászó-szt-péteri birtokát, melyet atyjától Jankó Istvántól, s anyjától Demjén Katától örökölt, valamint testvére Jankó Péter magvaszakadtával reá szállt, Jankó Karolinnak és férjének Csenkey Benedek táblabírónak 8 ezer rfrtért eladja.¹⁾

A kajászó-szent-péteri katolikusok a vaáli plebániához tartoznak. Az ev. ref. gyülekezetnek 1763-tól van anyakönyve, temploma, lelkészei pedig

¹⁾ Fejérvári káptalan hiteles helyi könyvei

1630-tól Marosi István, Morágyi P. István, Nagy-
idai György, Gyömrei Ábrahám, Diószegi Mihály,
ifjabb Kosdi Sámuel, Veszprémi Ádám, Sallai
Sámuel, László Ferencz, Kövári Pál, Bartha János,
Bártfai Takács János, Pálfi Ferencz, Hollósi Fülöp,
Ádám, Végh Mihály, Ladányi Varga János, Horváth
Dániel, Szentkiráli István, Obernyik László, Szánthó
István, Molnár Lőrincz, Simon István, Pap Lajos,
Tatay Lajos.

Az izraelitáknak van zsinagógájuk.

Fényes Elek „Magyar Orsz. ismertetése 1865.”
I. k. 121. l. azt állítja, hogy hajdan volt itt
a Pálosoknak kolostora, de romjaiból csak a pin-
cze és alapfalak láthatók. Főbb birtokosai ez
dőben a következők voltak: Andrassy Ignáczné
szül. Végh Mária, Végh János, Gyöngyössi Kis
Antalné szül. Takács Julianna, továbbá László
Antal, Barabás, Szombathy, Nagy, Kun sat. csa-
ládok. Az Andrassy-féle részt ma Dréher Antal
birja.

Egy alkalommal Csalai Kégl György azt a
kérdést intézte hozzám, vajjon annak a falmarad-
ványnak, mely az ő birtokát képező Szent-Iván
határában a BaracskátólKajászó-Szt.-Péterre vezető
uttól jobbra a domboldalon áll, van e valamely
történelmi értéke? Akkor röviden csak azt felelém,
hogy az az egykori Szt.-Iván falu templomából
maradt fenn, tehát őrizze meg kegyelettel. A fenti
sorok már nemcsak azt bizonyítják, hogy Szt.-Iván
puszta falu volt, és temploma volt, hanem azt is,
hogy Szt.-Iván falut azelőtt Keveházának neve-
ték Keveháza pedig Keve vezér temetkezési helyén
épült lehet tehát, hogy a szt.-iváni róm. Keve

vezér temetkező helyének későbbi keresztény emléke.

KAJMÁTI

Pusztá.

Bodaik mellett délre fekszik. Hajdan Kagmath, Kagmathynak irták és falu volt. Neve nemesi névben is előfordul 1447-ben.¹⁾ Csánky szerint a kitől ez adatokat vettem részint köznemesi részint a csatkai Pálosok birtokavolt. Nem volt csókakői tartozék, csak később csatoltatott hozzá; mert a Nádasdy Ferencz birtoklása idejéből fennmaradt lajstrom²⁾ nem említi, de említi mint tartozékot az a lajstrom, mely Széchenyi György primás birtoklásából 1678. utáni évekből maradt fenn, s azt mondja róla, hogy a török időben lakva volt és hogy ekkor a csurgóiak használták.³⁾ És végre benn foglaltatik az 1692. okt. 21. kelt iktató levélben, mely szerint I. Lipót parancsára Csókakő vára és a hozzá tartozó javakba br. Hochburg Jánost a fejérvári káptalan beiktatja.⁴⁾

Ma a bodaiki uradalomhoz tartozik.

KAJTOR

Pusztá.

A régi időben, mikor még kun telep volt, és a hantosszéki kapitánysághoz tartozott: Kajtorszállás volt a neve. Fekszik Szent-Iván, Seregélyes és Sárosd között Székesfejérvártól délre.

¹⁾ Orsz. Lt. Dl. 14124. sz. okl. Aztán 1465-ben 16168. 1466-ban 16337. és a századvégen 10901. sz. oklevelekben mint község említettik.

²⁾ Munkám III. k. 327. l.

³⁾ U. o. 332. l.

⁴⁾ U. o. 326. l.

Legelőször említik az 1448. jun. 22-én Budán tartott országgyűlés rendei, kik utasítják a fejevári kereszteseket, hogy miután Lőrincz, Endre, és két János kajtorszállási kunok panaszt tettek az iránt, hogy a csatkaai Pálosok birtokában levő Báránd falubeli Török István Kajtorszálláson az ő szénájukat felgyújtotta, és egyik jobbágyukat véresre verte: vizsgálják meg az ügyet, és a Pálosokat idézzék a király elé.¹⁾

A hantosszéki kunok kik megtelepedésük idejében még semmit sem akartak tudni a ker. vallásról, Mátyás király idejében már annyira át voltak attól hatva, hogy egyik másik még a szerzetesi élettel is megbarátkozott. Így tudjuk, hogy a csatkaai Pálosok kérésére Mátyás király fölmenté 1473-ban jan. 6 án kelt levelében Kun Mihály kajtorszállási kunt és örököseit, mint a ki a rendnek confratere volt, minden adófizetéstől és kir. szolgálattól²⁾

1537. máj. 20 án János király a Hontos vagy Hantosszék hét kun helységét, köztük Kajtorszállását is Lechkei Sulyok György pécsi püspöknek, István és Balázs testvérének adományozza, s a fejevári keresztesek konventje által nevezett szállásokba, köztük Kajtorba is beiktattatja.³⁾

Bővebb tájékozás czéljából utalom a szives olvasót Aba és Hantos történetére, melyekben szó van Kajtorról is.

A török idők után Kajtor a Fürdős család birtokába került Abával együtt. A Fürdős családba nősült Eörményesi Fiáth János és örökölte Kajtort, és a

---

¹⁾ Munkám III. k. 193. 1.

²⁾ U. o. 196. 1.

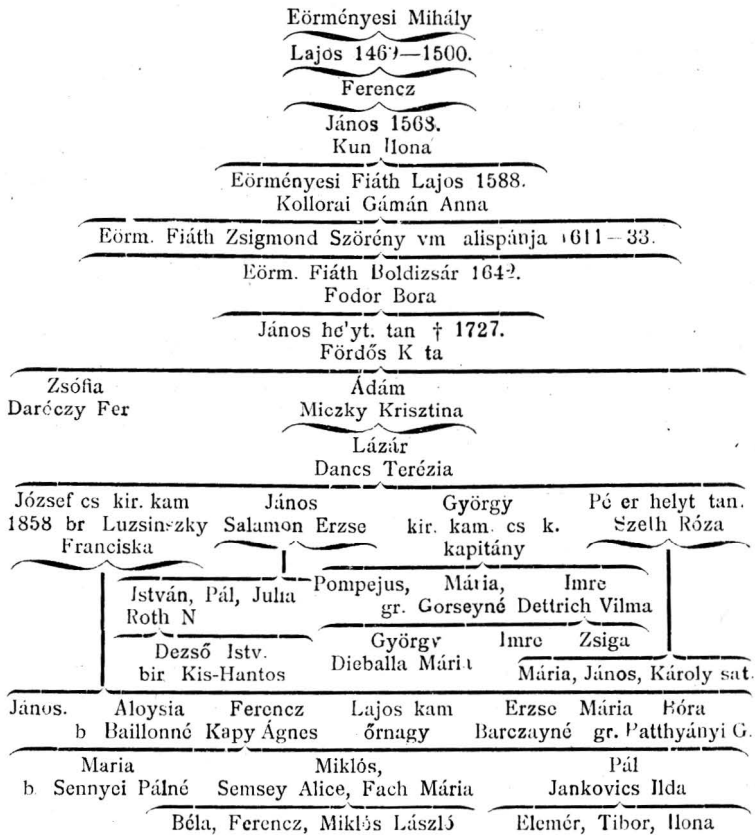
³⁾ U. o. 199—200. 1.

kitől származnak a mai eörményesi Fiáthok, bárók
ugymint a nemesek, a kikről már Aba történeté-
ben szólnak.

Eörményesi Fiáth János volt az a magyar tiszt
a ki az 1686-ik évben Budavár bevétele alkalmával —
Károlyi Árpád történetíró szerint — július 24-én
magyar gyalogsága élén első volt a viárkokba beha-
tolni, és a ki hajduival a szept. 2-iki rohamban az
elsőök között részt vett.¹⁾

Kajtott ma Eörményesi Fiáth Imre birja.

A család leszármazása Eörményesi Mihálytól kezdve ez:

¹⁾ Buda Pest visszavivása 1686-ban 426 l.

KANKUTA

Elpusztult hely.

Csókakő várához tartozott a XV. században. 1459-ben ház is volt rajta, ma erdőség. Lásd Csókakő vára adományos leveleiben.

KARÁCSONYSZÁLLÁS.

Lásd Előszállás történetében.

KÁLD

Elpusztult hely.

Szent-Ágota, Hörcsök és Hatvan között feküdt. Említés van róla a veszprémi káptalan levéltárának Caps. 16. mint községről 1383-ban, a mikor a veszprémi püspökség birtokába jutott.¹⁾ Később Ozorai Pipó és testvére Lenárd birtokában találjuk, a kik 1414-ben fehérmegyei Hatvan, Káld és Jobbágy nevű birtokaikat elcserélik Lyullyai Sebe és fia Józseffel veszprémmegyei Sár nevű birtokért a fehérvári káptalan előtt.²⁾

KÁLOZ.

Fehérmegye alföldjének legnépesebb községe, mely a „nagy és kisközség“ rendszer előtt mezővárosnak neveztetett, támaszkodva társaival a diplomára, melyet mint mezőváros, — oppidum — a királyoktól kapott.

¹⁾ Csánky id. m III k 3'3 l.

²⁾ Tört. tár. 1834. 213, l.

Képeink közül az egyik a római katolikusok templomát mutatja, melynek szentélye alatt nyugosznak a Lorénál 1848-ban kivégzett gr. Zichy Jenő földi maradványai, a ki ezidőben Káloz birtokosa volt. A másik az ev. reformátusokét, a harmadik pedig a gr. Zichy család vedrődi ágának tehát ma gr. Zichy Ágoston tulajdonát képező belmajori kastélyét, mely képekkel ft. Radnick Imre plebános közvetítésével igen barátságos kezek ajándékoztak meg.

A legrégibb községek közé tartozik, véleményem szerint létezett már Szent István előtt, a mennyiben midőn 1009-ben a sz. király a veszprémi püspökséget alapította, a püspök lelki joghatósága alá helyezi Fejérvár, Kolon, Visegrád városokat.¹⁾ Ezt a Kolon-t én Káloznak tartom, bár egy 1211. évi határjárásban, melyben András király a tihanyi apátság birtokait felsorolja és határolja, a határnevek elűtnek Káloz mai határaitól.²⁾

1082-ben Sz. László a veszprémi egyház birtokait felsorolja, melyek közt ma is ismerős Juthas, Endréd, Csátár, Szentkirály Szabadja, Örs, Iharos Berény, Bercsényhid ma Berhida, Peremarton, Soly, Maros, Palaznak, Csopak, Mernye, Dörgicse, Totväsöny, Szöllös, Ösi, Péth, Szamárdi, Kőröshegy, Kiliti sat. és köztük említi Kálozt is, hét ekényi földdel, három jobbágy, tizenkét szolga és szolgálóval.³⁾

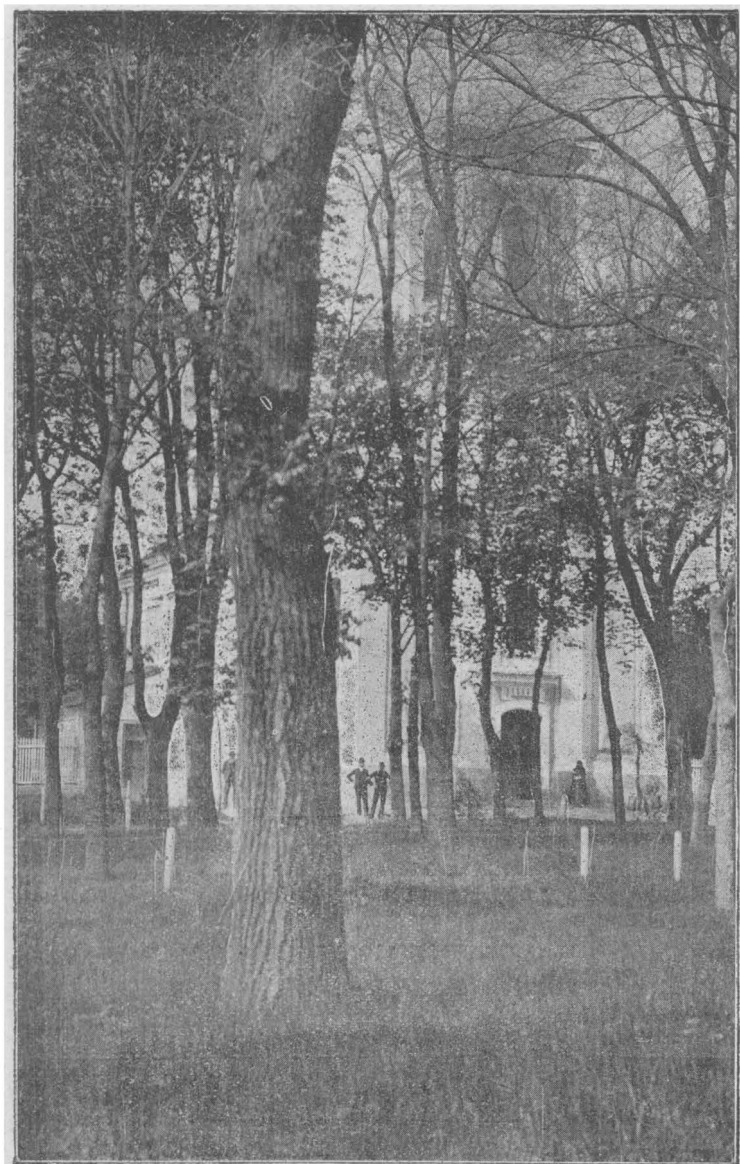
Káloz tehát a veszprémi egyház tulajdona volt később is, mert 1327-ben Róbert Károly azt megerősíti Káloz birtokában.⁴⁾

¹⁾ Fejér. C. D. IV. 2. és Haz. Oklt. VI, 1.

²⁾ U. o. VII. 5. 177—86. 1.

³⁾ U. o. VI. 2. 352. és I. 451.

⁴⁾ U. o. VIII. 3. 212.

A r. kath. templom.

1394-ben nemesi névben is előfordul Káloz, Zsigmond király parancsára ugyanis a fejevári káptalan Kalozdi György elhalálózásával a koronára szállt birtokaiba az ő testvérét Borbálát Nyéki Balázs anyját iktatja be.¹⁾ Azonban már a fenti év előtt a fejevári káptalan birtokába találjuk. Csánky idézett műve szerint ugyanis²⁾ 1348. és 1401-ben már a fejevári káptalané.³⁾ Ezé volt az 1543-ban tartott dikális összeírás szerint, munkám III. 2. 1. és ezé egy 1578. évi birtokösszeírás szerint is, a mikor 14 telket számított, melyek után a jobbágyok fizettek Sz. György napkor 3 ft 50 denárt, Sz. Mihálykor ugyanannyit, a kalászos termények után fizették a kilenczedet, birka és sertések után tizedet.

Az ős káptalan elpusztulása után 1650-ben Zichy István győri vicze generális és neje Baranyai Mária kapták Kálozt is azon megyei birtokokkal melyeket Nagy Lánght történetében felhozott oklevélben sorolok fel, s azóta is e család birtokában van.

A kálozi régi kastély, melynek képét szinte adom, ma már idegen kézben lévén, változáson ment keresztül.

Külön birtokrészt képez a kálozi urodalomtól az ugynevezett Belmajor, mely gr. Zichy Ágostoné, gr. Zichy Ferencz fiáé.

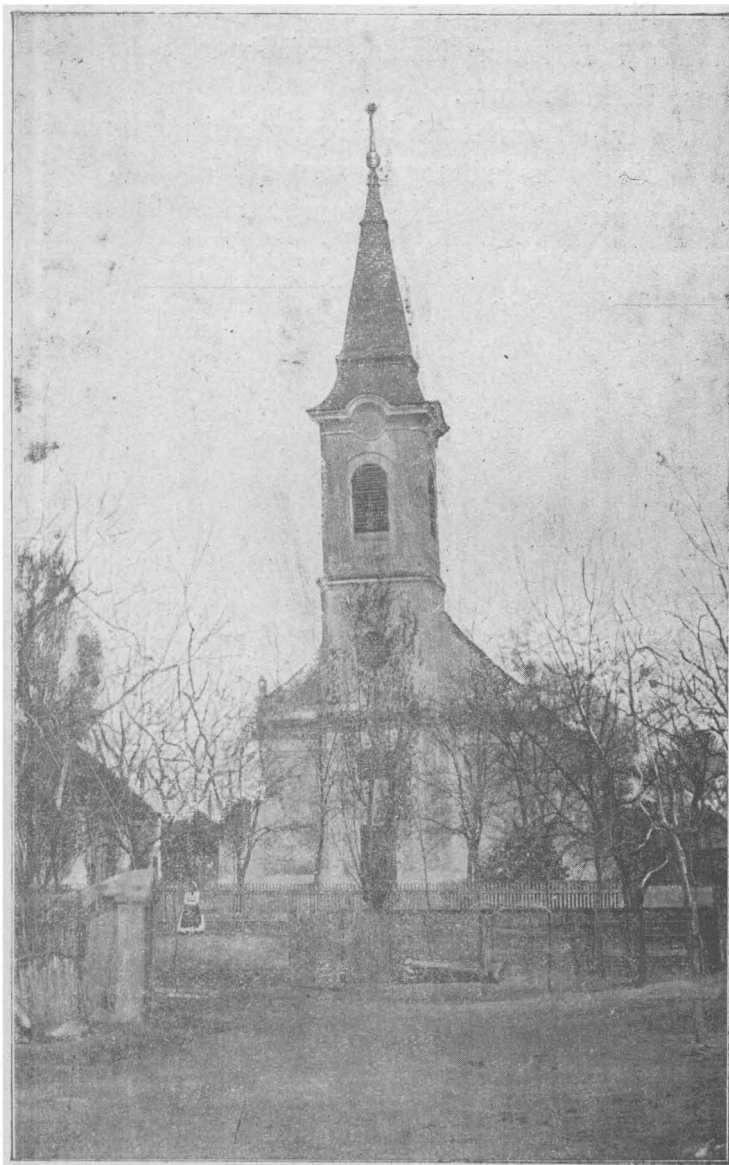
A r. katolikusoknak már az 1317—1342. évi pápai adozások összeírása szerint Csut, Érd, Horhi, Berki Jenővel együtt Káloznak is volt plebániája.⁴⁾ A mostani plebánia 1749-ben alapított. Temploma a Nagy-Boldog-Asszony tiszteletére van szentelve.

¹⁾ Fejér. C. D. X 2 179 181.

²⁾ III. 269. 1.

³⁾ Munkám III. LI okl. 495. 1.

⁴⁾ Pauer Hist. Dioec Alba. Reg 499.

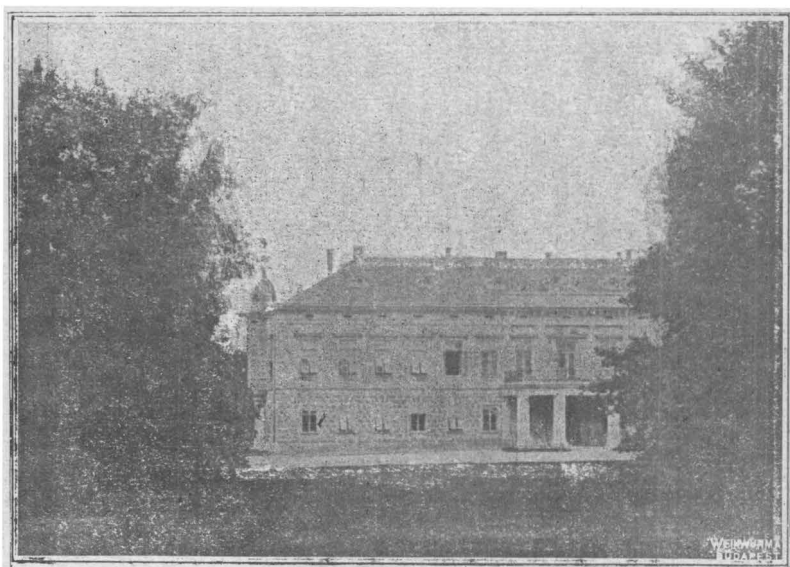

Az ev. református templom.

Lelkipásztorai: Protáz, Szt.-Ferencz rendű szerzetes, Füle János, Nagy Abonyi Mórocz Péter, Horváth Pál, Akter István, Hazlinger Sebő, Tóth János, Radnich Imre.

Az ev. reformátusok lelki pásztoraí névsorát nem birom, és így sajnálatomra nem közölhetem.

De meg kell emlékezmem Kunoss Endréről a lírai költőről, ki 1844. jun. 22-én Kálozon hunyta be örökre szemét, s itt a r. k. temetőben találta

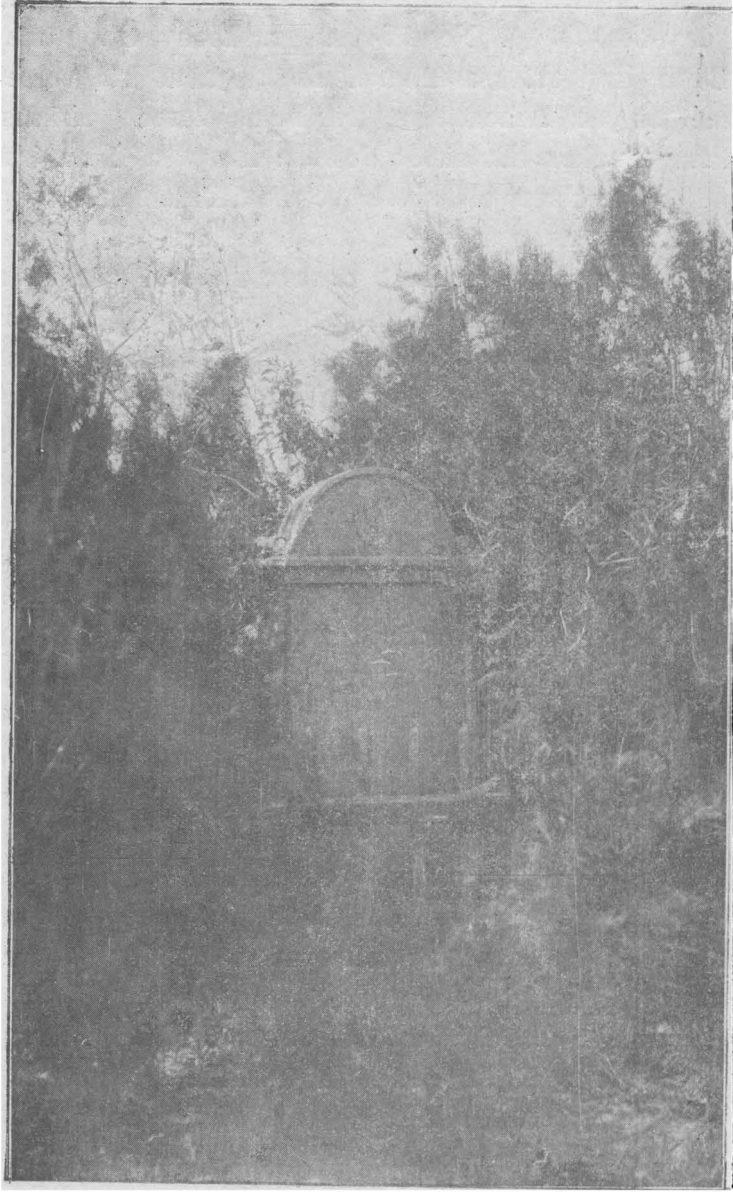
A belmaji kastély

nyugvó helyét. Született Hetyén Vasmege 1810 ben A bölcsészetet s jogot Győrött végezte, aztán ügyvédi vizsgálata után beutazta Németországot; majd megismerkedett Vajda Péterrel, s Pesten letelepedve Ney Ferencz, Stancsics és Kovacsóczyval kötött barátságot. Írói pályáját 1836-ban Kovacsóczy „Jelenkor“-ában kezdte meg, majd a Hirnök segéd szerkesztője, majd a Világ tárcza írója lett, melynek

szerkesztője Császár Ferencz volt. Rosz anyagi viszonyai és beteges állapota a falusi élet magányába kényszeríték őt. Nevelő lett gr. Zichy Ödön majd Batthyányi gr. családjánál. Ez idő alatt írta verseit, melyek az Athenaeum korának jelesebb lírikusai közé emelték. Dalainak forrása Horváth Nina iránt érzett szerelme volt, kivel levelezett. Dalaiban borongó hangulat, csüggedés, lemondás és szenvedés nyilatkozik, külső formájukat ritka csín és tisztaság jellemzi. Ki ne ismerné a közkedveltségű „Képeddel alszom el“ és „Kitárom reszkető karom“ kezdetű ábrándos dalait? melyek Kunoss lelkének egész belsejét tükrözik vissza. Verseit külön gyűjteményben is kiadta: Dalfüzér — Pozsony 1840. „Kunoss Versei“ 2. bővített kiadásban Pest 1843. Írt természet és jogtudományba vágó dolgokat is. 1842. Zichy Domonkos gróf veszprémi püspök ráczalmási birtokának 14-ed részét ajándékozta neki, táblabíró is lett, 1843-ban a pozsonyi országgyűlésen a távollévő Batthyány Zsigmond és Zichy György grófok követeként volt jelen, a mikor a Hirnökbe írta érdekes országgyűlési tudósításait, a mellett meg tanított a gr. Batthyány családnál. Egészsége helyre állítására Pestre tért vissza, onnét pedig 1844. máj. 22-én a gr. Zichy család Kálozra hívta a hol egy hónapi szenvedés után meghalt. Hattyu dala az „Egy koporsó felett“ czimű vers volt.

Lakosok : 1696-ban. Biró: Szentes Mihály, Szentes István, Kovács J., Szentpétery Mihály, Szentpétery József, Bene József, Kis István, Doma Mihály, Bartos István, Csőgér József, Tölesy József, Boros József, Nagy József, Nagy Mihály.

1720-ban. Doma János, Nagy Péter, Szentpéteri

Kunoss Endre sirja a kálozi temetőben

Mihály, Boros András, Balázs János, Nagy Mihály, ifj. Tótos János, Csögöz Gergely ifj., Nagy János, Szentpéteri Mihály, Kovács Dániel, Németh Péter, Szentpéteri Gergely, Rostásy Mihály, Varga János, Bikadi Mihály, Csögöz Gergely idősb, Nagy Mihály idősb.

KÁLOZ

Pusztá.

Tordas közvetlen déli szomszédságában fekszik. Ezelőtt több évvel gazdasági épületek is voltak rajta, de ma már ezek nincsenek s jelző tábláját sem láttam már, melyen „Káloz pusztá“ volt írva. Ma Dréher Antal tulajdonát képezi, a ki tordacsi birtokához csatolta.

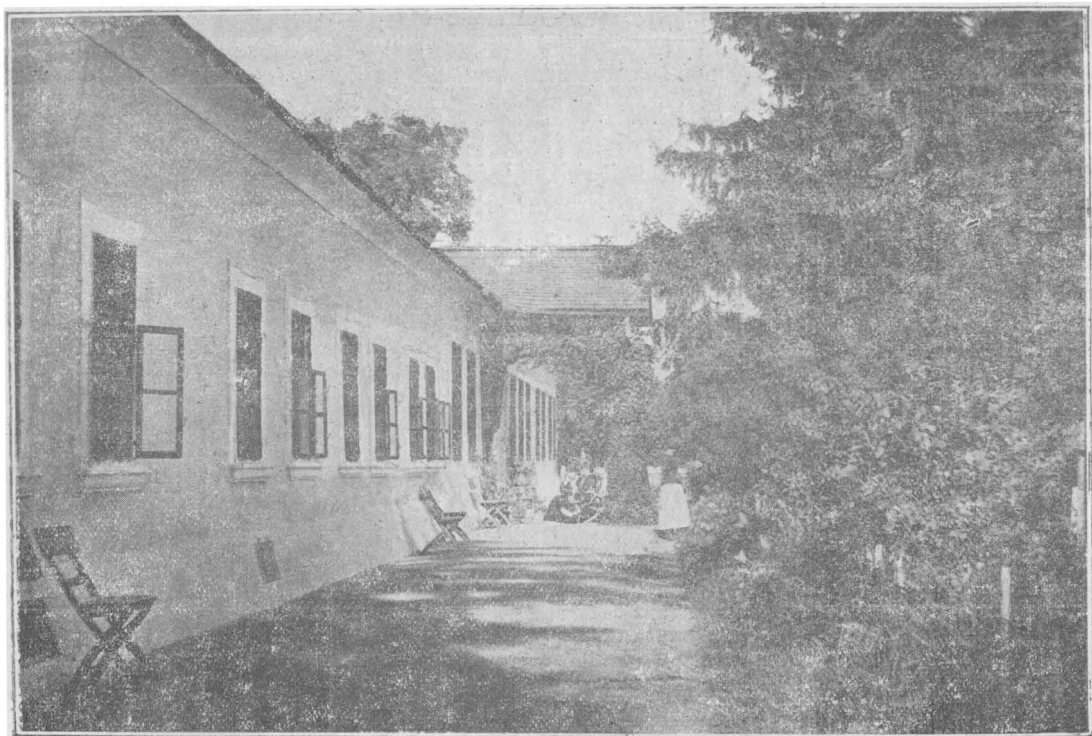
Multjára vonatkozó adatokat elmondtam Kuldó történetében és csak azt emlitem még fel, hogy az Orsz. Levélt. Dl. 6443. számú oklevele szerint már 1377-ben ismeretes volt, a mennyiben egy e helyről nevezett Kálozi Pál van az oklevélben megnevezve.¹⁾

1736. évből pedig azt tudom róla, hogy Balogh István örökösei: névszerint Balogh Judit, Gányi István özvegye sat, Kuldó falu, Tordas, Káloz, Felcsut, Sárvolgy és Barok pusztákban levő részeit özv. Száraz Györgynének szül. Daróczy Katalinnak zálogba adták. Ezen zálog ellen tiltakozott Sajnovics József.²⁾

---

¹⁾ Csánky id. m. 334. 1.

²⁾ Megyei Lltár Fasc. I. 63.

A kálozi kastély.

KÁPOLNA

Pusztá.

A Vértes erdőben, Gánttól északra, a megye szélén, Pusztá-Nána és Kozma közt fekszik. A török időben még, a XV. században Bódogasszony Kápolna volt a neve. Lakott falu volt, Csókakővár tartozéka, lévén története is azéval forr össze. Munkám III. k. 331. lapján az összeírás szerint mint falu szerepelt és a török idején lakva volt.

KÁPOLNÁS-NYÉK

Bodmér, Gárdony, Pettend, Velence.

A velencei tó északkeleti végén, Velence, Bágyon pusztá, Pettend és Kis-Velence között fekszik.

A XIII. század vége felé Moys nádor tulajdonában volt; ő ugyanis 1286-ban kelt végrendelete szerint a valószínűleg a Dunántuli részekben létezett Ábrán nevű kolostornak hagyományozván a fejérmegyei Bóth pusztát, a fejérvári apáca kolostorban levő nővéréről sem feledkezik meg, hanem neki adja Nyéket.¹⁾

Ezután egész egy századon nyomtalan marad Nyék emléke a történelmi okiratokban; és csakis Klára Sándornál levő egy okmány lajstrom mult századbeli másolata említ egy 1395 évbeli levelet, mely szerint Fertőfenéki Benedek a fejérvári káptalan előtt egy sessióról és 20 hold földről intézkedik, mely földek Fertőfenéken valának.

Kápolnás-Nyék ugyanis abban az időben Fertő-

---

¹⁾ Hazai Okmt. VI. 260.

fenéknek neveztetett; neveztetett pedig fekvésénél fogva, a mennyiben akkor minden tavat fertőnek neveztek, tehát a Velencei tavat is, miként Alcsuth történetében Agárdnak és tavi részének a csuti prépostság részére való adományozásában láthatjuk. A fenék jelző pedig a Velencei tó tövére, fenékére vall, a lefolyása t. i. ellenkező irányban lévén.

A fentebb említett Fertőfenéki család birta, tehát Fertőfenéket, más néven Kápolnás-Nyéket már a XV-ik században. Ugyanis II. Lajos király Budán 1517. évben az Ur menybemenetele előtti vasárnapon kiadott oklevele szerint néhai Bodméri Petthendy László fiait Mihályt és Miklóst, Bodméri László fiát Benedeket, néhai bodméri Lukács fiait Bertalant és Lászlót, Bodméri István fiait Imrét, Balázst és Jakabot, Fertheufynyéki János fiait Domokost és Lázárt, néhai Nyéki Boldizsár fiait Ambrust és Balázst, néhai Fertheufynyéki Pál fiait Mátét és Ferenczet, néhai Fertheufynyéki Balázs fiát Imrét, Fertheufynyéki Orne fiait Andrást és Jerómost, s néhai Anthalffy János özvegyét Ilonát és mindkét ágon levő örökösüket uj adomány czimén megerősíti Fertheufynyék, más néven Kápolnás-Nyék nevű község területén levő egész birtokrészükben s bizonyos Papvára nevű földrészükben, a mint már őseik is birták és ők is birják.

Ezt az oklevelet 1626-ban Sz. Jakab apostol napja utáni szerdán a győri káptalan nemes Ketyei Fintha Albert és Ráczeviben lakó Balassa Miklós úgy a maguk, mint ns. Fintha Máté és Mihály, Balassa Mihály és János nevében is tett kérelmére átírja.¹⁾

¹⁾ Klára Sándor gárdonyi birtokosnál levő későbbi másolatból.

Ezen családok régi birtoklását az oklevél szavai bizonyítják,, daczára Csánky Dezső állításának, hogy 1516-ban az Endrődi Somogyi családé volt.¹⁾ Azonban megállapítani azt, hogy a nevezett Fertheufynyéki, a Nyéki, Bodméri, Petthendy családok közül melyik volt az ő, az első birtokos: nem az én feladatom. És mégis azt hiszem, hogy az ő birtokos és családfő valamelyik Petthendy volt, a ki birta azt az egész területet, melyen Kápolnás-Nyék, Pettend, Velence fekszenek, birta Bodmért is, melyről előnevét vette, és a Fertheufynyéki meg a Nyéki családok már a Petthendyek leszármazottjai, a kik aztán a nekik jutott birtokrészek után vették föl neveiket. Erre az elsőbbségre vall az oklevél felsorolásában való elsőbbség is. De erre vall az is, hogy Pettendy Ilona. Antalffy János özvegye, ugyan az, a ki a fenti 1517. évi adománylevélben is meg van említve, már 1515-ben II. Lajos királytól osztályos atyafiaival együtt új adomány czimén kapja Nyék, másképp Kápolnás-Nyék pusztát.²⁾

Ez a Pettendy Ilona a fent előszámlált családok ivadéka lévén, Gárdony történetében jelen kötet 168. lapján közölt XI. sz. 1785. évi oklevél szerint Fintha József tiltakozása értelmében, tőle eredt női ágon a Kettyei Fintha család. A Kettyei, azelőtt pókaházi Fintha család eredetileg Soltmegyei volt, a hol a fenti XI. sz. 1785. évi oklevélben említett pókaházi, szentiváni, istvánbokrai, székháti, varjaitani, zydebeni, bokorházi és solthi jószágokat birta. A XVI. század utolsó éveiben Komárom megye közgyűlése előtt mutatták be ezen birtokaikra vonat-

¹⁾ Id m. III 340. l.

²⁾ Egy oklevél lajstrom másolat, a gr. Nádasdy család nádásdladányi levélt.

kozó okleveleiket, minthogy a török miatt kénytelenek voltak odahagyni egykori birtokaikat, Fejérmegyében Nyéket és Pettendet Pettendy Ilonától örökölték. Volt birtokuk Veszprém megyében Perey — Takachy vagy Lőrinczháza — Takachy községben, melyet (egy ekényi szántó földet) Fintha Albert nejével Veronikával, fiával Mihálylyal, s leányával Ilonával 20 magyar frtéért 1617. (infesto nativitatis B. Mariae semper Virg) adott el örök áron a győri káptalan előtt ns. Takachy Györffy Jánosnak s gyermekeinek. (Későbbi átírata Klára Sándor birtokában).

A mult századbeli említett oklevél lajstrom szerint :

1646. Fintha Albert végrendelete csiszárszég, megyeri, ketyei stb. javairól.

1656. Fintha Mihály, Albert fia, visszavonja a veszprémi káptalan előtt a Somogyi Jánossal Megyer és Csiszárszég pusztákra kötött egyezséget.

1763. évszám alatt említve: Finta Mihály Somogy megyében Megyer, Csiszárszég, Ráknyi és Fiad pusztákat elzálogosítja 94 frtéért 10 évre Szárszói Somogyi Jánosnak. Az évszám talán 1653-ra volna javítandó.

1657. Gárdony pusztá elocátioja Fintha Mihály által a pákozdi lakosoknak.

1660. Ketyei Fintha Mihály inhibíciója a neogoczi (nágocsi) lakók ellen az ő zalai jószágainak háborgatása miatt.

1663. Ketyei Fintha Ilona prohibíciója a testvére, Fintha Mihály után végrendeletileg neki jutott velencei, megyeri stb. részirtokok használatára nézve Veszprém m. szolgabírája előtt.

1667. Fintha Mihály fassiója a győri kápt. előtt a Nagy Kaszap család részére bizonyos elhagyott somogyi kuriáról.

1695. id. Szabó aliter Kovács János (néh. János fia) és Toldy Pál (Márton fia, ki néhai Márton fia) protestatiója bizonyos prejudiciosus egyezség miatt melyet Fintha Mihály kötött Gárdon, Bodmér stb. pusztákra nézve id. Fintha Mihálylyal a győri káptalan előtt.

Fintha Albert a győri káptalannak Klára Sándor gárdonyi birtokos tulajdonában levő átíratái szerint a következőkép szerezte az 1667. adománylevélben említett somogy-megyei javakat.

1619. die Dominica Oculi. A győri kápt. előtt néh. Megyeri Chiszár János fia Albert neje s leányai nevében is a török fogságból való kiszabadításának váltságdíja fejében elhagyott egész apai kuriáját „in desolata possessione Megyer“ Somogy m. 100 magyar forintért örök áron eladja ns. Ketyei Fintha Albertnek, nejének Veronika asszonynak, fiának Mihálynak s leányainak Ilonának és Katalinnak.

1626. in festo B. Fabiani et Sebastiani Mart. A győri káptalan előtt Pathay János, néh. Pathay Barnabás és néh. Katalin (néh. Chiszár János leányának) fia a fiai és leánya nevében is elhagyott Chiszár-szegh nevű egész kuriáját Megyer elhagyott tolna-megyei faluban, mint anyai örökségét 100 magyar arany forintért örök áron eladja rokonának ns. Fintha Albertnek, fiának Mihálynak s leányainak Ilona asszonynak, Deseő István nejének és Katalinnak.

1626. Sabbatho proximo post Dominicam Quiaquagesimae. A győri kápt. előtt ns. Kettyei Fintha Albert s fia Mihály, miután ns. Chizmazya aliter Tholdy Márton pápai lakos visszavonta azon ellenmondást, melyet Fintha Albertnek a Somogy m. Kettye község egész birtokába való beiktatásakor

tett s 14 bírod. ezüst tallért fizetett Fintha költségeire, az elhagyott Kettye falu felét átengedi említett Ch. Tholdy Mártonnak, fiának Andrásnak, testvéreinek Pál, János és Miklósnak, anyjának Veronika asszony-
nak s nővéreinek Piroska, Kata, Ilona és Dorottya leányoknak.

A Fintha család genealogiája ezek szerint:

Ketyei Fintha Albert 1617. Végrend 1646.

(Veronika 1617–19 † 1626 előtt.)

Mihály	Ilona.	Kata
1617–1660.	1617–19. leány	1619. 1626.
† 1663. előtt	(1626 Deseő Istvánné)	
	1663.	

|

Deseő család.
(1667 adományos).

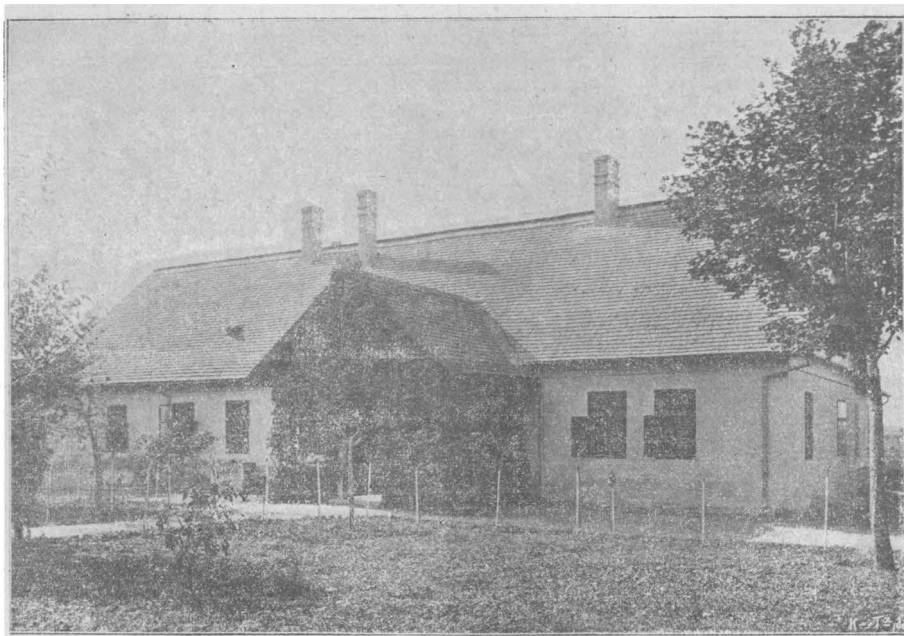
Id. Fintha Mihály 1667. említve 1695.

Fintha Kovács Mihályt gyermek korában az átvonuló német katonák magukkal vitték s kovács lett. Midőn visszakerült, Fintha Albert unokái Deső, Kata, Dávid, György özvegye és Geöri János és Márton az 1698 ik okmány szerint vérrokonuknak ismerték el, melyek alapján az 1667-iki adomá-
nyos családok ellen megindította a pört, mely az 1698 - 1703-ki egyezséggel végződött.

Fia Finta János († 1724. előtt, 1716. után)
Ennek fia: Finta Mihály, leányai Erzse és Éva
(l. 1745)

Fintha Máté 1626.	{	Jakab	{	Gergely „Szabó” János.	{	Ádám	{	József 1785. Anna 1785. (Uglár Józsefné)
		Ilona (Nagy Ferenczné)		Nagy Gergely		—		gárdonyi Nagy család

Nagyon is elmerülvén Fintháék családi ügyeibe,
lássuk most már Kápolnás-Nyék birtokosait.

Vörösmarty szülőháza.

A gr. Nádasdy család nádasdladányi levéltárából még boldogemlékü Horváth József nádasdladányi udvari káplán és az odavaló könyvtár rendezője által velem közölt s fentemlitett oklevél lajstrom ez irányban sok érdekeset juttat tudomásunkra. 1562-ben ugyanis Pettendy Ilona, Antalffy János özvegye, Fertő másképp Kápolnás-Nyék, Pettend és Bodmér, valamint Velence és Papvára pusztákat unokáinak Kettyei Fintha Benedek és Albertnek örökbe hagyja.

1630. évi birtokbaiktató levél azt bizonyítja, hogy Kettyei Fintha Albert és osztályos testvérei Balassa János, Miklós és Mihály, Pettend, Bodmér, Fertőfő és Kápolnás-Nyék fejérmegyei lakatlan pusztákat új adomány czimén II. Ferdinándtól kapták, s azokba magukat beiktatták, fentartva és folytatva azon jogczimét is, melyben ezen birtokokra nézve Pettendy Ilona végrendelete őket részesítette. Azután per támadt köztük és 1693-ban úgy a Fintháék mint a Balassaék Fejérmegye alispánjára bizzák, hogy az osztály és örökösödésre nézve hozzon ítéletet. Ennek alapján 1696-ban a megyére viszik az ügyet, a hol megegyeznek abban, hogy Fertő-Fő vagyis Kápolnás-Nyék, Pettend, Gárdony és Velence birtokokat egymás közt egyenlő arányban felosztják és kihalás esetére az egymás birtoka utáni örökösödési jogot kimondják. Kitűnik pedig e perből, hogy felperes Fintha, alperes pedig Balassa volt és hogy Pettend és Nyék a Balassáéknak jutott.

1703-ban Balassa András, Ferencz és János az egész nyéki és pettendi birtokrészüket Kutas István és Ferenczi Györgynek örök áron eladják és 1720-ban az eladást a győri káptalanban felvallják.

1732-ben Kutasyékat a Neoquistica Commissio

Vörösmarty lakóháza.

perbe fogja, de minthogy ezek a Balassa és Fintha családnak 1630-ban adott II. Ferdinand féle adomány és ennek folytán eszközölt beiktatás okleveleivel birtokjogukat igazolták: a pert megnyerték.

1755-ben özvegy Nemes Györgyné született Halász Mária, az ő férje által nagy költséggel megszerzett oklevelek alapján Balassa Ferencz nevében megtámadta az ő és testvérei által Kutas István és Ferenczy Györggyel kötött 1703. évi adásvevést, és annak érvénytelenítéséért perelt. Felperessége meg is állapittatik, s egyesség útján Kutasek visszaadják Balassának Nyék felét.

1756. Balassa Ferencz a fentebbi perben felperes, a maga és testvérei Balassa János és Péter nevében előbb említett özv. Nemes Györgynének és mindkét nemű örököseinek szives szolgálataért való hála fejében a kalocsai káptalan előtt Nyék két harmadát átörökíti. Mely átörökítést 1760-ban ugyanazon Balassa Ferencz úgy is mint fivére Mihály, János és Péter és ennek gyermekei meghatalmazottja a fentebbi adományozást 4000 rajnai frt lekötésével az országbirói Protonotarius előtt újból megerősíti.

1767. Balassa Erzsébet az előbb nevezettek nővére a győri káptalan előtt 1720-ban felvallott 1703. évi eladás megsemmisítéséért perel, úgy a Kutasyék mint Nemesék ellen

1761-ben pedig ugyanazt teszi Balassa Péter is amazok legifjabb testvére, fiverei által a Nemesné javára tett átörökítés ellen. Mír most mi lett az eredmény? Az lett, hogy a Hét személyes tábla Balassa Erzsébetet keresetétől elutasította, és érvényesnek mondta úgy a Nemesné mint Kutasiékkal kötött szerződést. És érvényesnek mondotta ki Ba-

lassa Péter felperes ellenében is, következőkép indokolva: 1-ör. A Fintha és Balassa családok mind két nemének birtokjogát bizonyítják a királyi adománylevelek, a Neoquistica commissió vesztett pere, és minthogy a Balassa család a Kettyei Fintha család leszármazottja, a mit a II. Lajos donatiójának 1696. évi átíratja is, meg az 1630. évi statutió és az 1696-iki osztály is bizonyít, de bizonyítja maga Balassa Péter pere Nemesék ellen és Balassa Erzsébet pere Kutasék ellen: ennél fogva az általuk perelt eladások és átörökítések mint olyanok, melyek törvényes birtokosok által eszközöltettek érvényeseknek mondattak ki.

1776. Özv. Nemes Györgyné szül. Halász Mária Nyék kétharmadának immár törvényes szerzője és tulajdonosa hiteles végrendeletet készít, melyben fiát Nemes Pétert szerző társának nevezi, s nyéki birtokrészének felét neki, másik felét pedig Péter fiának, tehát az ő unokáinak Nemes Péter és Zsigmondnak adományozza, oly kikötéssel, hogy a birtokrész ezen felét egymás közt csak ők örökölhessék, leány testvéreik öröklési joga csakis a fiuk kihalása esetére szoríttatván.

1787. Nemes Péter, Györgyné fia, a társszerző, édes anyjának Zsigmond fia javára tett ezen végrendeletét saját aláírásával megerősíti.

1784. Nemes György s Halász Mária gyermekei, névszerint Nemes Péter, Zsigmond, Krisztina, Katalin, Éva és néhai Zsuzsannának férje Vincze István, mint gyermekeik gyámja egymás közt megosztzkodnak, és anyjuk Nemes Györgyné végrendeletét megerősítik, aztán Nemes Péter és Zsigmond kölcsönösen kötelezték egymást, hogy anyjuk által

tett adósságokat, azon 500 frtot is, melyet Nemes Katalin és Éva, Gál tisztartótól fölvelt, kifizetik. Továbbá, hogy ősük Halász Péter ezredes után örökölt pestmegyei birtokukat terhelő 8100 frtot lefizetik, a birtokból nővéreiket is részesítik. Más oldalról pedig nővéreik, t. i. Nemes György leányai mindazon jogokról, melyek anyjuk által szerzett nyéki birtokrészre nézve őket illetnék lemondanak, csupán azt kötik ki, hogy fivéreik netáni kihalásával anyjuk testamentuma értelmében javakban örököljenek.

1787. Nemes Éva, Kazay János, úgy is mint édes anyja Nemes Katalin, valamint ennek másik gyermeke, t. i. Kazay János nővére Kazay Krisztina meghatalmazottja is, továbbá Kazay József és Nemes Péter kölcsönösen megegyeznek és az egyezséget a váczi káptalan előtt ugyanazon évben felvallják, mely szerint Nemes Györgyné végrendeletét, valamint az osztályt is megerősítik. Elismerik, hogy Nemes Péter és Zsigmond közül az osztályban átvett kötelezettségnek Zsigmond tett eleget, a pestmegyei ősi birtokokat saját pénzén ő váltotta meg, s azokból a testvéreket minden teher nélkül ő részesítette, az anyai adósságokat ő törlesztette. Minél fogva Nemes Éva az édesanyai testamentum után reá eső birtokokat Nemes Zsigmondnak adja valamint Nemes Péter is így tesz, Nemes Krisztina, Katalin, Zsuzsanna és Éva után reá eső jogokra nézve, azokat szinte Nemes Zsigmondra ruházván át.

Ugyanezt teszik a fenti évben a váczi káptalan előtt Vincze István mint Nemes Zsuzsannával, Nemes Györgyné Halász Mária leányával nemzett gyermekeinek gondnoka, és leánya Vincze Zsuzsanna férjezett Csapó Gáborné. Bár ezek a felvallások

mind feleslegesek voltak, minthogy Nemes Péter fenti átruházása teljesen elegendő volt.

Ezek a történelmi adatok említettnek a fentebb idézett nádasdladányi levéltári latin oklevél lajstromban.

Minthogy fentebb, az 1703. okl. kivonat azt mondja, hogy Balassa András, Ferencz és János pettendi birtokukat Kutas Istvánnak eladták, feltűnt, hogy Kutasékról később egy szó sem fordul elő. Kérdést intéztem Kenessey Kálmán nyug. miniszteri tanácsos, kápolnás-nyéki birtokoshoz, hogy mit tud Kápolnás-Nyék és Pettend régi birtokosairól. Azt írta, hogy Pettend, Nyékkal egy birtok volt, és a mult század elején Kutas volt a birtokosa, de 7 leányt hagyván maga után ezek férjei: Székely, Ravazdy, Kenessey, Chernel, Csanády, Kazay, Jablonczay nevű urak, osztozkodtak meg Kutas pettend-nyéki birtokán egynek-egynek ezer hold jutván.

De ez a vélemény csakis Pettendre vonatkozhatik, mert Nyéken, mint láttuk Balassáék és Nemesék voltak birtokosok. A Kutas leányok birtokutódjai lehetnek vétel vagy beházasodás útján a mai pettendi birtokosok.

A mai birtokosok között megemlítem gr. Nádasdy Ferenczet, Balassa Antal után a kecskeméti ev. ref. Kollegiumot, Halász Gedeont, Kenessey Kálmánt, Méreynét, özvegy Vértessynét, stb.

Miként már Diósd történetében tárgyaltam, vannak vélemények, melyek szerint Sz. Gellért marosvári püspök az ő három társával, Szónok fejevári főispánnal és néppel Sz.-Fejevárról Endre király elé a pesti révhez menvén, Kápolnás-Nyéken és nem Diósdon halt meg, és tartotta sz. miséjét, és beszédjét, És ez a vélemény okozta azt is, hogy midőn a

székesfejérvári egyházmegye esperesi kerületei az ötvenes években neveket vettek fel, a vaáli esperesi kerület, melyhez Nyék is tartozik, sz. Gellért nevét vette föl.

Hogy ez a vélemény egészen téves és semmi történelmi bizonyítéka nincs: már Diósd történetében beigazoltam.

De van Kápolnás-Nyéknek, még egyszer mondom, hogy Kápolnás-Nyéknek, és nem Nyék-Pettendnek a mint újabb időben a semmiféle történelmi jogsultsággal nem törődő egyik másik ember, csak azért, hogy a közkölség olcsóbb legyen, községi egyesítés által nevezni akarja, tehát van Kápolnás-Nyéknek egy másik igen becestörténelmi emléke, a mit elfeledni egy magyar sem fog soha. És ez az, hogy 1800-ban itt született Vörösmarty Mihály. Atyja a gr. Nádasdy család kápolnás-nyéki birtokának gazdatisztje volt, s miként nekem a hatvanas években Kolosváry Mihály,¹⁾ Vörösmarty Mihály atyjának hivatalbeli közvetlen utódja, a magyar költő királynak testi-lelki barátja beszélte és mutatta, hogy melyik szobában látott napvilágot, biztosan állithatom, hogy az a tiszt lak — kivéve egy szárny hozzáépítését — ma is az a ház, benne meg van ma is az a szoba, a hol Vörösmarty Mihály született. És gr. Nádasdy Ferencz nem is mulasztá el mielőtt a házat Ott miniszteri tanácsosnak eladta, emléktáblával látni el, mely hirdeti, hogy „Itt született Vörösmarty Mihály.“ E ház képét mellékelve adom, valamint a költő későbbi lakóházát is.

---

¹⁾ Életrajzát és arczképét közöltem a Vasárnapi Ujság 1864. vagy 65. évfolyamában.

Vörösmarty Mihály.

A mikor pedig e sorokat írom, a nemzet jóslékü költője emlékének megünneplésén dolgozik a székesfejvári Vörösmarty kör, élén fáradhatlan igazgatójával Vértessy Józseffel és fáradozik az egész ország színe java, a kormány, az arisztokraczia, a klérus, a tudós társaságok, irodalmi egyletek, egyetemek, főiskolák, színházak, közhatóságok, kereskedelem kitünőségei, iparosok előkelőségei, gazdasági és művészi egyesületek, szóval mindenki a ki nemesen érez, fenköltén gondolkodik, kötelességet ismer, és teljesítésében elől kíván menni, tömött sorokban lángoló lelkesedéssel, megragadó egyértelműséggel, mintegy a költőtől megihlett áhitatossággal fáradozik, egy ellenállhatatlanul átérzett hazafias kötelességgel, hogy az ország szívében szobrot emeljen Vörösmarty Mihálynak, a költőnek a ki zengő lantjával ki csalta „Régi dicsőségünk“-et az éji homályból, a költőnek ki a „Szózat“-ban kiöntötte a nemzet egész szívét az Isten trónja és a történelem előtt, a melylyel ünnepel, gyászol, s tetézi örömét ma is, ezer év múlva is a magyar; a költőnek ki a borzasztó bukás romjain az örület fájdalmaiban dalolta el hattyudalát a „Vén cigányt“ és a mikor eldalolta, s darabokra törte lantját, elhaló hangjával mégis azzal biztatta a nemzetet, hogy:

Lesz még egyszer ünnep a világon
Majd ha elfárad a sors haragja
Akkor vedd fel újra a vonód . . .

És Vörösmarty Mihály ezen dicsőségéből egy-egy sugár átragyog Kápolnás-Nyékre is, melynek keblén megpillantá a mosolygó napot,

Érdekes különben ez a község az ő birtokosai tekintetében is, mindegyik klasszikus alak volt a

közel mult időben, Mérey, az egykori nádornak leszármazottja, Balassa Antal különöz természetű daczára is arról nevezetes, hogy tekintélyes birtokát a kecskeméti ev. ref. Kollegiumnak hagyományozta. Véghelius Zsigmond és Szőke Dániel tipikus alakjai, ez utóbbi Cserkýt később nádasdladányi ev. ref. lelkészt és országos képviselőt bujdosó korában hónapokon keresztül méhesében tartotta. Erős József, Halász Gedeon, Thaly stb. s ezek között a ma is ünnepezt Kenessey Kálmán, a ki kora ifjúságától nemcsak a vármegyét, később az alkotmányos miniszteriumot szolgálta, hanem irodalma és példányszerű gazdaságával, gazdasági egyleti alelnökségével a földmívelés előmozdításának maig is tevékeny tényezője.

Ezekon kívül ismertem még két családot, a kik Vörösmarty Mihály jó barátai voltak. Kolosváry Mihályét, a ki a gróf Nádasdyék birtokán Vörösmarty atyjának hivatalbeli utódja vala, ugyanazon házat lakta, a melyben mint már emlitém Vörösmarty Mihály született. És Lőrincze Józsefét, a ki Kápolnás-Nyéken, bíró viselt ember volt. Ez a kis fürge ember, ki erély és igazsággal viselte a bírói pálczát, nagyra volt Vörösmarty barátságával, de nagyra őseivel is de a kikiről keveset tudott. Ha élne, kiségiteném őt a homályból, s elmondanám neki, hogy családjának melynek nevét a régi időben Lewryncze-nek irták, őse a zalamegyei Hermanfalva, másként Lőrincze-Benedek-földe nevű helységben keresendő, mely község Bede és Sz.-Mihályfalva községekkel lévén határos, 1366-ban több községgel együtt a Salamonváry család birtokában volt. Később t. i. 1424-ben ezekben a birtokokban, tehát Lőrincze-Benedek-földe nevű faluban is Zsigmond király megerősíti az

ákosházi Sárkány, Kutasi családokat és Salamonvári András leányait és ezek utódait; mely birtokokat még később az Ostfi, Sárkány, szenterzsébeti vagy kutasi Terjék, Rumi, csébi Pogány családok kezén találjuk.¹⁾ Említés van róluk Henyei előnévvel 1477-ben, a Kisfaludy család levéltárában; 1495-ben bárczai előnévvel, a galgóczi Lt. 53. 4. 19. — és 1496-ban csiglei predikátummal az Orsz. Lt. Dl. 20465. sz. oklevelében. Mint szomszédos birtokos van megnevezve Lőrincze Demeter 1586. ápril. 10-én kiállított azon oklevélben, melyben a győri káptalan jelenti, hogy Paksy Györgyöt a győri őrség kapitányát a fejérmegyei soltszéki Kucs és Sz. Iván pusztákba beiktatta. Egy Lőrincze István 1736-ban felső-őrsi lakos és községi bíró volt azon oklevél szerint, melyet u. a. év aug. 12-én Farkas Ferencz kir. táblai jegyző kiadott, felhiván az előjárókat, Kiss Ferencz és Lőrincze István bírákat, hogy Bíró Márton veszprémi kanonok és felső-őrsi préposttól elfoglalt házat adják vissza.²⁾

A római kath. hívők a velencei plebániához tartoznak.

Az ev. reformátusoknak diszes templomuk van, gyülekezetük 1780. körül alakult. Lelkipásztoraik 1782-től Csengery Pál, Szoboszlai Samu, Iváncsi Pap Mihály, Polgár Pál, Ladányi Varga János, Borsóthy Ferencz, Rozgonyi László, Sörös Sándor, Bíró Jónás, Chonto István, Szánthó István, Nagy István, Szombathy Lajos, Farkasdy Károly, Szánthó Gábor, Rácz János, Urházy Sándor.

---

¹⁾ Csánky i. m. III. 179. 1.

²⁾ Körmendi Lt.

KEÉR

Elpusztult hely.

Három Keér volt a megyében. Egyik Magyar-Almás és Zámoly vidékén feküdt. A Csákok birtoka lévén 1237-ben Csák Miklós, Ugrin öcsce végrenyelkezik róla és Kereki, Celum, Orond, Tabajddal együtt hagyja Izsák fiának.¹⁾ Később Csókakővár tartozékává lett.

A másik kettő a mai Zichy Sz.-Mihály vidékén állt. Egy 1438. évi határjárás szerint ugyanis kezdtek a járást a Sárville keleti partján, jöttek Keérrre, a prépost birtokára, hol Sz.-Mihály arkangyal temploma áll. Előfordul a járásban egy másik Keér és alio nomine más néven Zent Mihály, a hol szinte Sz. Mihály temploma áll.²⁾ Ebből a Keérből lett később Sz. Mihály.

KEKERTŐ

Elpusztult hely.

Valamikor falu volt s ott feketett Fejér és Komárom megyék határvidékén. Abból az időből ismeretes, a mikor 1336 ban a Csák nemzetsége volt. Ennek egyik tagja, Máté fia Miklós ugyanis fejérmegyei Kenderő és Szabadgumne nevű falvakat a fejérvári káptalan előtt nemes Málusi Miklós fia Demeter fejérvári polgárnak 30 márkáért eladja.³⁾

---

¹⁾ Hazai Okmt. I. 16. 1.

²⁾ Munkám III. 181. 1. a Körmen di Lt. Másolatok 36. sz.

³⁾ Anjouk Okmt. III. 232. és IV. 392. 1.

1381. decz 3-án pedig ugyanazon Málusi Váli Demeter özvegye Katalin több fejmegyeyi birtokát, névszerint Csaplár, Celum, Bokodban levő részeit és Kendertó nevűt, valamint Fejérvárott a sz. Péter közben Szabó János és Sas Ferencz között levő kuriáját Fejérvári Kelemen és neje Erzsébetnek eladja a fejérvári káptalan előtt.¹⁾

Előfordul Kendertó nemesi névben is. Ugyanis 1394-ben, mikor Zsigmond király meghagyja a fejérvári káptalannak, hogy vezesse be néhai Kálozi György birtokaiba az ő fivérének Lukácsnak leányát Borbálát, Nyéki Balázs édesanyját: a megnevezett királyi emberek között megemlíti, Serer Jakab, Keser Benedek és Hagymás Péteren kívül Kendertói Kelement is.²⁾

A muzeumi levéltár 1433. évi egyik oklevele szerint Kendertó másnéven Csesztregnek is nevezetett. 1438. óta a Héderváriaké volt, s benne sz. Adalbert tiszteletére szentelt templom volt.³⁾ Ma a helye is ismeretlen.

KEREKI

Elpusztult hely.

A Vértesben fekketett. Egy 1662. évi urbarium és a török adózáskor felvett lajstrom szerint⁴⁾ Csókakő vár tartozéka volt és Fejérvártól 3, Csókakőtől 2 mföldre feküdt.

---

¹⁾ Hazai Okmt. III. 215. 1.

²⁾ Fejér. C. Dipl. X. 2. 181. 1.

³⁾ Csánky id. m. 334. 1.

⁴⁾ Munkám II. 327—332.

KERÉK-SZENT-TAMÁS

Pusztá.

Helyét egy köralaku, terméskőből épített torony féle épület maradvány jelzi csupán, --- melyről azt is mondják, hogy az itt elterült Kerek-Szent-Tamás község temploma volt, bár e célra nagyon kicsiny és azt is mondják, hogy a Bicskétől kiágazó azon uton, mely Csákvár és Csákberény mellett a Fejérvárgyőri utba tér, már a római korban őrtorony volt. Lehetséges mind a két állítás, a mennyiben az építés mód, t. i. külről és belülről faragott kövek, ezek közé pedig inkább törmelék alkalmazása római építkezésre vall. Hogy később szűk volta daczára is templomnak használtatott, nagyon lehetséges mert a régi időkben a hivek künn is hallgatták a sz. misét. És e körülmény mellett tanuskodik az elnevezés is „Kerek-Szent-Tamás,“ lévén a templomocska kör alaku, és bizonyosan sz. Tamás apostol tiszteletére szentelve. De „Szent-Tamás egyházának“ is nevezetett a XV. században, miként a jelen munka III. k. 310. lapján, és a LXXXIV. oklevélben emlittetik és az Országos Levéltár Dl. 13466., 14600., 14623., és 15601. sz. oklevelei igazolják.¹⁾ Már ez időben is Csókakő várához tartozott, s viszonyai ott vannak elmondva.

KERESZTES.

Székesfejervárnak északfelüli közvetlen szomszédja. Mint így nevezett községre nincsenek adataim,

¹⁾ Csánky id. m. 350. l.

de minthogy egykor a fejevári keresztes vitézek Warch, Barch vagy Szent Borbála nevű birtokának „Keresztesek majorja“ néven kiegészítő részét képezte, s ezt a Szent Borbála puszta történetében felhozott határjárások s egyéb adatok is bizonyítani engedik: utalom az olvasót Sz. Borbála történetéhez.

A község tehát mint ilyen későbbi keletű, bár a török hódoltság alatt már létezett. Mint önálló és 22¹/₂ jobbágytelekkel bíró lakott helység van fölvéve a gr. Lamberg család moóri levéltárában őrzött 1662. évi urbariumban is.¹⁾ 1691-ben pedig bent foglaltatott Csókakővár tartozékaiban azon oklevél szerint, melynek erejével I. Lipót Csókakővárat Hochburg Jánosnak adományozta.²⁾

Lakosai nagyrészt ev. reformátusok, templommal, iskolával és lelkészi állomással is rendelkezik, de lelkészei névsorát nem ismerem.

Lakosai 1696. évben. Biró: Deres Márton, Kemény János, Vizi Gergely, Sós Péter, Orbán András, Kovács József, Kósa Miklós, Kósa Gergely, Szőke József, Kovács Péter, Csikos Mihály, N . . . József, Takács Mihály, Nagy József, Nagy Mihály, Kutas András, Pap Miklós, Menter Lukács, Illa József, Pap Márton, Pap Samu, Szabó Pál, Szécs József, Tóssér József, Varga Péter, Kun István, Horváth Miklós, Kalmár Márton, Molnár Gergely, Horváth Gergely, Szücs Ferencz, Nagy Gergely, Moharos György, Hatta Tamás.

1720. évben. Pap István, Kósa György, Kovács János, Moharos György, Varga István, Deres Márton, Szücs István, Nagy Mihály, Soós Péter, Takács

¹⁾ Munkám III. k. 327. l.

²⁾ U. o. 326. l.

András, Kósa Miklós, Hus Péter, Kun János, Horváth István, Ujvári András, Kupécs Mihály, Polgár István, Kovács András, Szivos János, Molnár János, Menter János, Kalamár Márton, Nagy Péter, Kemény Mihály, Kis János, Varga György.

KISFALGD

Pusztá.

Székesfejérvár és Pákozd között van. Hajdan Novaj-nak majd Novákinak is irták. 1543-ban Novay Antal volt a megye jegyzője. Mindig Csókakőhöz tartozott, és mikor 1691-ben Lipót király a csókakői urodalmat br. Hochburg Jánosnak adta, az adományos levélben a többi birtokok között szerepel.

KIS-KESZI.

Nádasd-Ladány és Szent-Mihály-Zichy-falva között fekszik. Legelőször 1254-ben emlittetik, ekkor t. i. Keszi Domonkos comes birtokában volt, kinek hitvесе Mária, Lőrincz leánya beteg ágyában Zeland veszprémi püspök megbízottja Benedek őrsi prépost előtt oly formán tett végrendeletet, hogy hitbérét és jegyajándékát azon feltétel alatt hagyja férjének, ha ez leányát kifogja házasítani. E rendelkezésről pedig az őrsi prépost a végrendelkező asszony fivére Lőrincz és Márton keszi pap jelenlétében referált a püspöknek.¹⁾ Ismeretes volt 1274. körül és pedig Ipoly nevű birtokosánál fogva. Ez évben ugyanis Salamon fejérmegyei főispán előtt, István és Tamás, másrésről pedig Péter és Póka között Varsány falu

---

¹⁾ Hazai Okmt. I. 29.

elpusztítása miatt per támasztatott; a mikor a főispán Polugi Mártont, Keszii Ipolyt és Vaáli Puczét rendeli ki bíránakul.¹⁾

1352-ben már mint királynéi birtok szerepel; ez év. decz. 21-én ugyanis a budai káptalan Nagy Lajos királynak arról tesz jelentést, hogy miután parancsa következtében Tétényi Imre fia Lőrincz királyi ember közbejöttével a fejérmegyei Ladány, Keszi és Árkulcs, továbbá a Dunamelléki Üröm és Ech vagy Egh birtokokba, melyek azelőtt is királynéi birtokok voltak de a háborgós időkben idegenek által elfoglaltattak a király anyját beiktatta: Egh és Árkulcsra nézve Sartor János, Ladányra nézve Balás Herreh fia Jánosnak²⁾tisztje Gábor és István bán szolgálja János, mint uraik megbízottjai, Keszire vonatkozólag pedig Veytyh fia János és Benete fia János, Ürömré nézve végre a budai káptalan nevében Balázs budai kanonok és Albrecht mondtak ellent.³⁾

Azon tárgyalásban, melyet a római szentszék IV. Béla leánya Margit boldoggá avatása ügyében folytatott, a kihallgatott tanuk között említettik Bede neje Erzsébet, és Vitál neje Benedicta a kik keszii lakosok, hihetőleg kis-keszii lakosok voltak.⁴⁾

Kys-kezew néven fordul elő egy 1397. évi oklevélben.⁴⁾

Nemeseké lehetett később is, mert Albert királynak egy 1438-ban kelt rendelete szerint határjárás tartatott Batthyány, Keér, Föveny és Keszi között. E határjárási oklevélben említettik Csiglér völgy,

¹⁾ Zichy C. I. 37.

²⁾ Anjouk Okmt. V 6. 2.

³⁾ Fraknoi Veszprémi Egyh tört. I. CXXVI. fej

⁴⁾ Körmendi Lt Alm. III. lad. 3. Nr. 5.

mely Batthyányt és Somlyót Csiglér falutól elválasztja, a hol is a határ domb felállítására ellen a keszii nemesek t. i. Péter és Illés, Domonkos fiai, továbbá Gergely és Imre N. fia tiltakoztak, állítván hogy ez az ő birtokuk, miért is a határdombot az ut közepére állították.¹⁾

A fejérmegyei tisztviselők sorában ismerjük Keszy György szolgabíró 1411-ből, s ugyanezen néven egy másikat 1511-ből.

Mint birtokos nemes és királyi ember említettük Keszy György 1454-ben egy iktató parancsban, hogy a fejérvári káptalan vezesse polgárdi birtokába Keszölczés Zsigmondot.²⁾

Az 1543. évi dikális összeírás alkalmával Keszi-ből Csigléry Pálé volt 2 porta, más nemeseké pedig 5 porta.

Bár az 1696. évi összeírás szerint Keszi Vörös Pálé, az 1702-iki szerint pedig Vörös Jánosé volt, mégis azon véleményben vagyok, hogy ezek Keszi-ben csak zálogos birtokosok vagy bérlők lehettek. Mert egy 1633. évi oklevél szerint a kis-keszii jobbágyak szerződést kötnek Hatos István és Botka Ferencz földesurakkal a jobbágyi szolgálmányok iránt.³⁾ Ugyan a Botka családé volt Lepsény és Kis-Kovácsi is, mely utóbbit 1699-ben özv. Botka Ferenczné született Babócsay Magdolna, Peczovicz Ferencz s neje Fesztecics Magdolnának zálogba adta.⁴⁾

A Botka család után gr. Nádasdy Ferencz kapta Kis-Keszit, s 1716-ban azok, kiknek Botkák az zálogba adták, már Nádasdynak visszabocsájtották.

¹⁾ Köröendi Lt. Másolatok 37. sz.

²⁾ U. o. 47. sz.

³⁾ Gr. Nádasdy és nádasdladányi Lt. Kis-Keszi oklevelek.

⁴⁾ U. o. Kiskovácsi Oklevelek.

Azonban minthogy gr. Nádasdy Ferencz a Botka család utáni Kis-Keszi és Kis-Kovácsi után a kincstárnak járó 6422 frtot nem fizette le, 1733-ban a Kamara a nevezett birtokokat Losonczy Farkas Pál és neje Pázmándy Katalinnak visszaváltásig zálogba adta. A visszaváltást idővel gr. Nádasdy Boldizsár vitte keresztül oly formán, hogy Schmidegg Ferencz bárótól Ladány birtokosától vett kölcsön néhány ezer forintot, ezért lekötötte neki Kis-Keszit, kifizette a kincstárt, s Kis-Keszit Nemeskéri Kis Sándornak és neje Daróczy Zsófiának adta zálogba, melyből aztán 1777-ben ismét visszavette.¹⁾

A gróf Nádasdy család birja ma is, azon részét t. i. mely a tagosítás folytán urodalmi birtok lett.

Legelső adatunk szerint plebánia volt már itt 1254-ben Márton nevű plebánossal, a pápai adólajstrom szerint pedig 1332—37-ben Móricz volt a pap, a ki 40 kis pénzt adózott.

Az ev. reformátusoknak anyaegyházuk van, de lelkészei névsorát nem mutathatom fel.

Lakosai 1696-ban Biró; Hollósy Mihály, Hollósy János, Hollósy György, Hollósy Gergely, Nemes István, Kis Péter, Márkusy István, ifj. Mohos István, id. Kis György, Holi Péter, Pákozdy János, Markus György, Ihász György, Tompa József, Márkus Péter, Holi György, Holi József, Szabó Gergely, Somogyi István, Jámbor György, Horváth József, Fazekas József, Kissomogyi István, Váczy Dániel, Bene József.

1720-ben Márkus Péter, Deső János, Szita Lőrincz, Hollósy János, Pákozdy György, Hollósi János, Fazekas János, Pető Máté, Tompa János, Holi János, Somodi István, Joób Ferencz, Márkus János, Kalmár

¹⁾ Gr. Nádasdy cs. nádasdladányi Lt

György, Váczy Dániel, Bene János, Csáki István, Farkas István, Rab Ferencz.

KÖZMA.

A Vértes erdőben Csákvártól északra fekszik. Későbbi keletkezésű község és nincsenek is adataim a 17-ik századtól feljebb és ha létezett is Gesztes vár tartozéka lehetett, s mint ilyen annak váltakozott birtokosai, majd utóbb a csákvári urodalomhoz csatoltatván gr. Eszterházy Miklós Mórícz birtokát képezi.

Róm. kath. lelkészei: a plebánia 1747. évi alapításától kezdve ezek voltak: Szalay Ferencz, Offner Ferencz, Schuller Mihály, Hoffmann Ferencz, Németh Sándor, Kollár József, Bauer Mihály, Ráth Maté, Francsics József, Benedek Ferencz, Pendl Alajos, Koroda Ferencz.

KÖRTVÉLYES

Pusztá.

Kettő van a megyében, Felső és Alsó, s mindkettő Sz.-Ágota, Sárbogárd, Nagy-Loók és Herczegfalva között fekszik.

Csakis annyit tudok róla, hogy egykor a Körtvélyesy család birtoka volt Sismánd és Gardával együtt, és hogy 1700. aug. 18. Lipót király utasítja a győri káptalant, hogy Baranyay Györgyöt, ezelőtt a győri lovasőrség alvezérét, ma Komárom megye alispánját és Szekeres Istvánt a győri magyar lovasőrség alvezérét iktassa be Sismány, Garda és Körtvélyes pusztai birtokokba. (XLIV. Okl.)

KULCS

Pusztá.

Adony és Rác-Almás közt a Duna partján fekszik. Ma néhány szőlő, pincze van rajta és a Duna gőzhajózási társaság kikötő állomása.

1352-ben a kismartoni Lt. 32. C. 124. oklevele szerint Kulcsegyház volt neve, később Kwlcz és Kwcz-nak is irták. Csánky Dezső szerint¹⁾ a budai préposté, káptalané, s 1497-ben a győri püspöké is volt.

1585. ápril 10-én Rudolf Kulcs és Sz.-Iván pusztákat Paksy György a győri őrség kapitányának adja és birtokba iktattatja.

1649-ben gr. Pálffy Miklós nádor Rác-Almás s Kulcs pusztát Lendvay János és Farkas Andrásnak adományozza, de minthogy a nádori adomány csak 32 telekig terjedhetett, Almás pedig és Kulcs többet tettek ki, az adományozás érvénytelen volt és ezért az illetők a királytól kérték. III. Ferdinánd 1651. ápril 2-án kelt levelében nekik is adta Almás, Kulcs és mindkét Szent-Ivánt.

Azóta Kulcs mindig Rác-Almás tartozékát képezi s történelme is azzal függ össze.

KULDÓ

Saágh, Káloz puszták

Gyuróval teljesen össze van nőve, vagyis megfordítva, a mennyiben t. i. Kuldó sokkal régebbi keletű Gyuró falunál, mely egykor a Gyuró nemesi ma káptalani birtok jobbágysai által telepített.

¹⁾ Id. m. 336. l.

Megyénk északi zugában, Moór vidékén az Árpádok korában különféle szolgálmányos nép lakta falyak valának. Ilyen volt például Zuld, melynek helye is neve is ma már ismeretlen, de ott kellett lennie Moór vidékén, minthogy 1232-ben, midőn III. Endre a Csák Ugrin esztergomi érsek testvérének Miklósnak a tőle IV. Béla által elvett várföldeket visszaadja Zuld határaiként Dama, Medve, Oroszlány, Timár és a Dobos felől jövő vizért említi.¹⁾ Ez a Zuld azelőtt a fejevári vár földje volt, lakosai pedig a fejevári várispánság jobbágysai voltak. Azonban 1269-ben már mint a szolgálgyőri várszolgák földje szerepel azon oklevélben, melyben IV. Béla Csák Mihálynak egy a szerbek ellen viselt háborúban elfoglalt keresztért több birtokot adományoz.²⁾

Ilyen szolgálmányos népé, t. i. a herczegi nyergestartó lovászoké volt Fel-Dobos nevű föld; továbbá a hirnökök a szolgálgyőriek és a herczeg hadakozó népeinek Al-Dobos nevű földje, a királyi lovászok és tárnoki nép Tófalú nevű helysége, melynek emlékét a mai kis Tárnok őrzi meg.

Ilyen szolgálmányos föld volt Kuldó is, melyet egykor a szolgálgyőri jobbágysok, a királyi tárnokok és a királyi hirnökök közösen birtak, de minthogy IV. Béla azt lakatlannak találta: Csuton kelt évnélküli levelében (1235—70. közt) a nyulszigeti apáczáknak adományozta. Ezt az adományozást aztán V. István 1272-ben megerősítette.³⁾

IV. László azután Kuldói Simonnak adja, de minthogy ezt téves értesülés alapján tette, megsemmisíti ez adományozást, s hivatkozva V. István és IV.

¹⁾ Hazai Okmt. I. 11, 1.

²⁾ Fejér. C. D. IV. 3. 490. 1.

³⁾ U. o. V. 1. 208.

Béla adományozására 1275-ben szinte az apáczáknak adja¹⁾ és utasítja Valter komárommegyei főispánt, hogy Kuldót, mely Posa rokonságáénak mondatik és a melyet Béla és István királyok az apáczáknak adtak, ő pedig tévesen Kuldói Simonnak adott, vegye ettől vissza és a budai káptalan közbejöttével adja az apáczáknak.²⁾

1317—42-ben mint plebánia fordul elő a pápai adólagjstromban, a mikor Miklós plebános 2 kis pensát fizetett.

1337. szept. 17-én már nem a nyulszigeti apáczák, hanem Sidókői Posa fiainak Mihály, Dienes és Bertalan kezeiben találjuk Kuldót. Ekkor utasítja ugyanis Róbert Károly a budai káptalant, hogy Kuldót, mely részben Pest, részben Fejérmegyében fekszik, határolják meg, s nevezetteket iktassák be. A határ így van leírva. Kuldó nyugoti részén át vezet a széles árkon, melynek mentén a tordasi templomhoz ér, melynek fele a Pusa fiaié; a Tordasi kert mögött kelet felül hánytak határdombot, innét völgyek és dombokon keresztül és a nagy árkon átkelve arra az utra jöttek, mely Esztergomba vezet. Tovább haladva Ság pusztát, halastavat, hal-mokat, völgyeket és vizárkot áthaladva eljutottak a kiindulási pontig.³⁾

Ez időtől fogva századokig hallgat Kuldóról a történelem; és csakis Pusztá-Zámor történetében felhozott egyik adománylevél, melylyel t. i. Eszterházy Pál nádor 1689. nov. 16-án Kuldó, Zámor, Káloz és Saágh pusztákat, Gyurón két nemesi kuriát

¹⁾ Árpádk. Okm. IX. 125.

²⁾ U. o. 351.

³⁾ Anjouk Okmt. III. 408.

Fabiankovics Ferencznek ad és némi felvilágosítást arról, hogy azelőtt Kuldó Bársony Benedeké, Pokateleki Sebestyéné és Kuldó Sebestyéné volt. Káloz pedig, mely Gyuró és Kuldó illetve Tordas szomszédságában van, azelőtt Mattheffy Andrásé és Albertfy Antal tulajdona volt. A gyurói két kuria Szücs Mihály és neje Ádám Borbáláé, végre Saágh és Zámor a magvaszakadt Saághy Simoné voltak.

Az is a pusztazámori Ltár adata, ¹⁾ hogy Fabiankovics 1690-ben Saágh, Kuldó és Káloz birtokokat eladja Hochburgnak a győri káptalan előtt.

A megyei levéltár is őriz adatokat Kuldó, Tordas és Kálozra nézve. Ugyanis 1697-ben a komáromi Jezsuiták tiltakoznak az ellen, hogy Nagy János és Katalin Marossy Jánosné eladták Kálozt és Tordast Sajnovics Mátyásnak és Balogh Jánosnak. ²⁾

1729-ben özv. Sajnovics Mátyásné szül. Komáromy Éva végrendelkezik Tordas és Kálozra vonatkozólag. ³⁾

1736. Balogh István örökösei: Balogh Judit özv. Gányi Istvánné, sat. elzálogosítják özv. Száraz Györgyné szül: Daróczy Katalinnak Kuldó, Tordas, Káloz falukat, Sávoly, Barok birtokrészeit; a mi ellen Sajnovics József tiltakozik. ⁴⁾

Még csak a fejevári káptalan hiteles helyi könyveiben van valami. Ugyanis 1837. aug. 3-án Nemes Nagy Ferencz pákozdi lakos, öregebb Nagy Ádám, Nagy István, Nagy Pál, Nagy György, öregebb Nagy János, ifj. Nagy János alulirottak nyilvánosan ellentmondunk, ellentkiáltunk mindazon

¹⁾ Fasc. 3. Nr. 1.

²⁾ Megyei Lt. Fasc. I. 3.

³⁾ U. o. Fasc. I. 25.

⁴⁾ U. o. Fasc. I. 63. 1.

reánk nézve sérelmes tetteknek, melyek néhai Patonay János által a mi eleink hirük és megegyezésük nélkül tekintetes Fejérvármegyében kebelezett Tordasi, Kuldói, Kálozdi, Pettendi, Nyéki, Saághi, Baracskai, Pusztazámori és más ehez tartozó jószágok iránt, melyek minket egyenes jusson illetnek, tétettek, — úgy szintén, nehogy Sajnovics Mátyás ur által használt és jelenleg illető maradékai és más hozzátartozandók által bitangoló tettben, megegyezőnek lenni láttassunk, az ellen szinte felszólamlunk, valamint Nemes Sopron vármegyében kebelezett Farádi, Némethi, Szilsárkányi javaink érdekében is, melyről magunknak biztosságlevelet kiadatni esedezünk.

KATI.

Inota, Gut-Tamás és Iszka-Szent-György között fekszik A körmendi Lt. egyik adata szerint már 1724-ben létezett, később a veszprémmegyei Bátorkő várához tartozott Csoór, Mellár és Gyónnal együtt és részben köznemesi birtok volt. Később a gr. Zichy család palotai ágáé volt.

A r. kath. plebánia 1810-ben alapított, temploma Nagyboldogasszony tiszteletére van szentelve. Lelkészei: Mogyorósy László, Khauth György, Csáky Máté, Weber Ferencz, Glazer József, Balogh Jenő, Spanyevics Márk, Fiácska Károly.

KATYAVÁR

Pusztá.

Érd és Diósd között áll egy vadászlak ezen a néven. Régi falai kis váracs szerű régi épületre

vallanak, mely állítólag Mátyás király vadászebei tartására volt berendezve. De lehet az is, hogy Ebenyi testvérekkel is van valami vonatkozásban, a kik miként Batta történeténél felhoztam Battát és Székelyt kapták I. Ferdinandtól. Megemlíését és rajzát lásd Erd történeténél.

LÁBDÁS-VARSÁNY

Elpusztult hely.

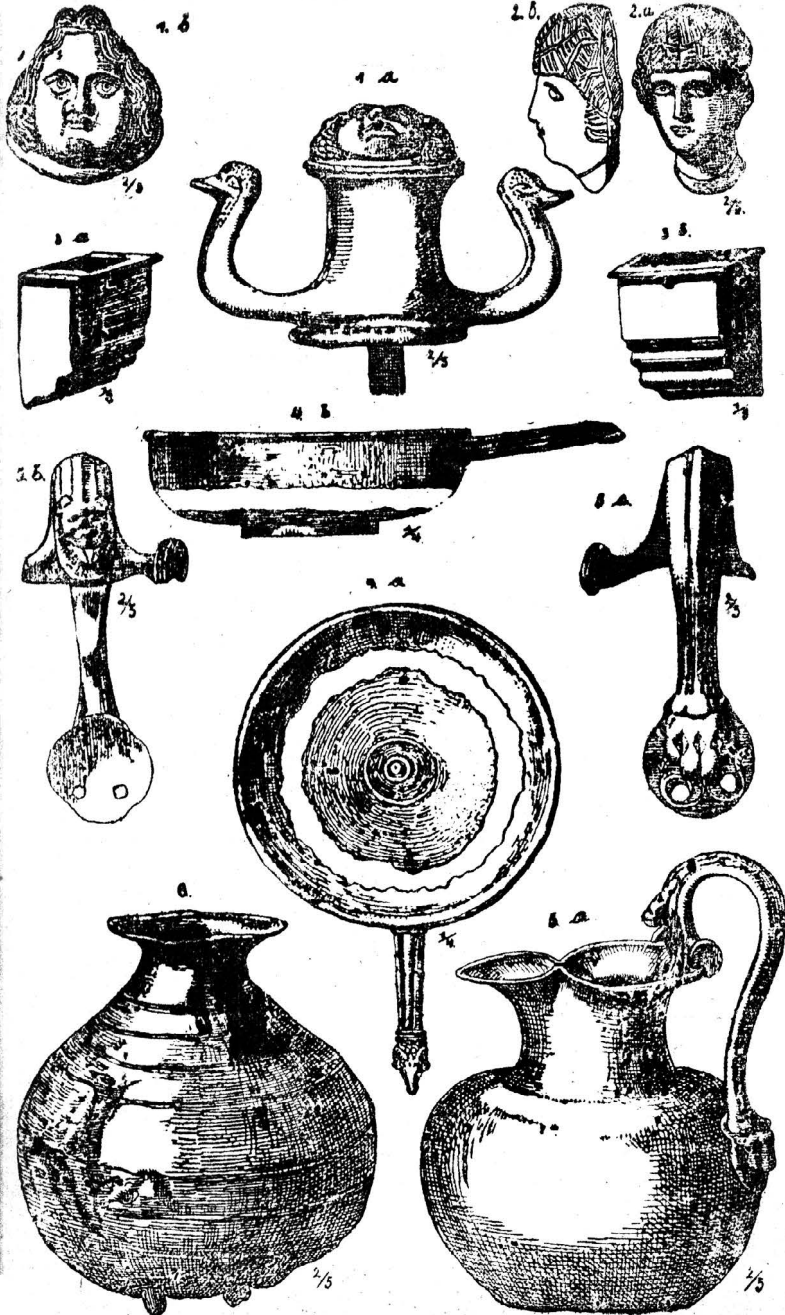
Történeti adatai olvashatók Baracska történetében.

LITS PUSZTA.

Batta és Ercsi között a Duna jobb partján van, e nevét legujabb időben vette föl a vármegye engedélyével, előbb az ősi régi Batta, vagyis Felső-Batta neve helyett. Adatait lásd Batta történetében.

LŐK (Nagy és Kis.)

A megye déli területén Nagy-Hantos, Sz.-Ágota és Herczegfalva között fekszik. Régi hely. Egy igen érdekes római és barbárkori lelet bizonyos nevezetességet kölcsönöz neki. A Garda tó feletti fensíkon 1881. szept. haviában egy egész urnatemetőt fedeztek fel, valamint a következő évben egy római sirt, egy két kerekű kocsit részletei és bronz ékítményeivel, korsók, patérakkal, vasból készült tábori székkal sat., hasonlókkal azokhoz, a minők Erd melletti Kutjavár alatt a pécsi vasut építése alkalmával találtak. Terjedelmes leírását adja e leleteknek dr. Hattyuffy Dezső a Fejérvármegyei és

Nagyi lo'ki-lelet.

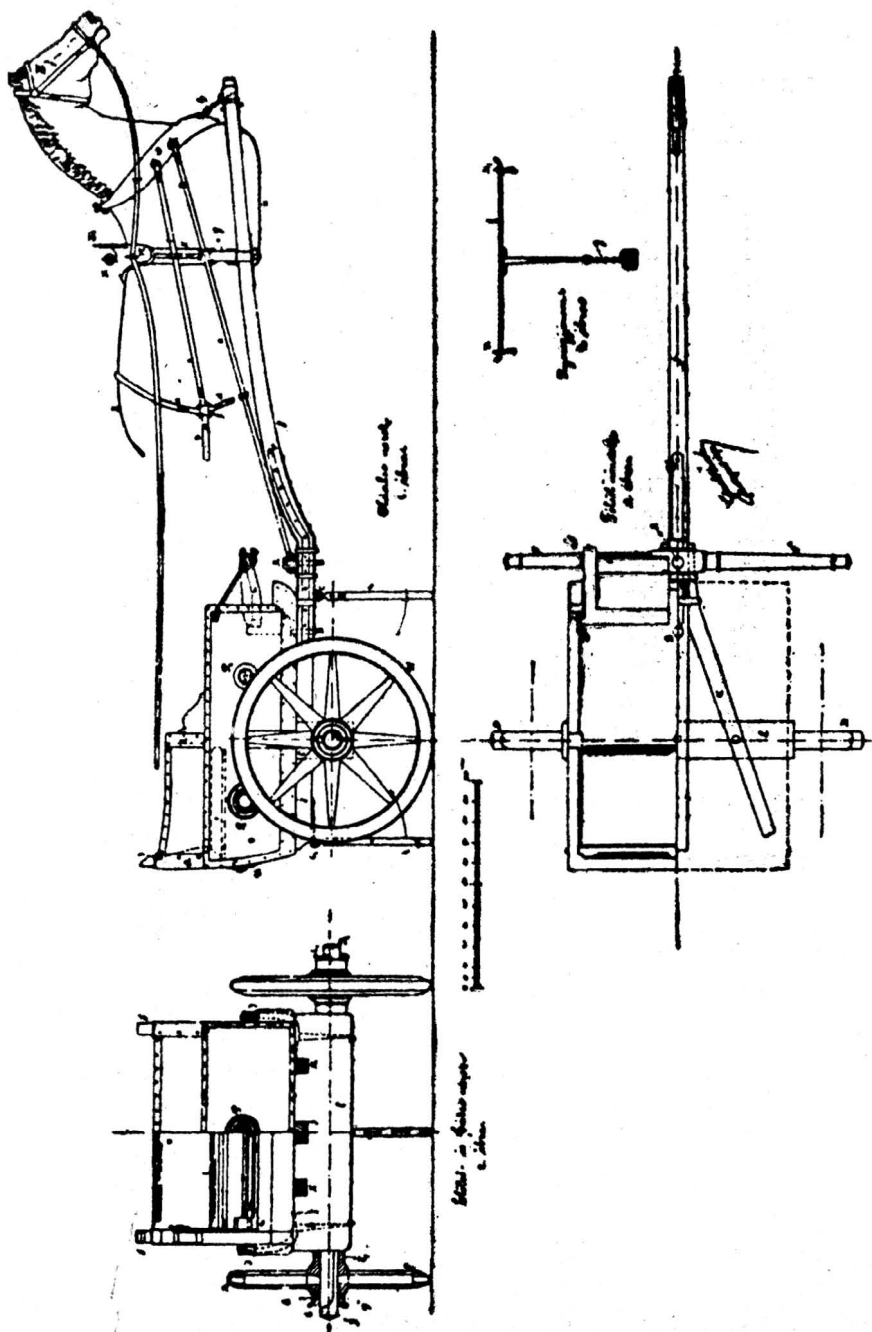
Székesfehérvár városi tört. és régészeti gyűjtemény 1885. évi Évkönyvében 75—95. l. Már 1258—59-ben a Győr nemzetségé volt, a kik több birtokukat, köztük Loókot is a fehérvári káptalan előtt Moys nádornak és Szana Sándor comesnek kik azt zálogban birták, örök áron eladják.¹⁾ 1344-ben pedig, mikor Miklós nádor parancsára a fehérvári keresztesek vizsgálatot tartottak az iránt, hogy Örsi Markolf fiai Péter, Pál és György, és Endre fiai János Töbörzsöki Domonkos fiát Istvánt megverték: a velük kirendelt királyi emberek között emlittetik Benedek fia András Loókról.

Ez idő után hallgatnak az emlékek, csakis azt őrzik a megyei levéltár, hogy 1764-ben Loóknak Szilágy Pál királyi ügyek igazgatója által szándékolt eladása ellen tiltakozik Alapy János.²⁾

Ma gr. Zichy Nep. János birtoka.

¹⁾ Hazai Okmt. VI. 96. l.

²⁾ Fasc. I. 148.

Érdi lelet (Római kocsi)

LOVAS-BERÉNY.

Acsa, Baracska, Börgönd, Bágyon, Csala, Felső-Tabajd, Iváncsa, Jégháza, Kajászó-Szent-Péter, Kisfalud, Kuldó, Nadap, Órsziget, Palczatelek, Pázmánd, Perkáta Rácz-Keresztur, Saág, Sárosd, Sz.-I. án, Sz.-László, Sz.-Miklós, Széplak, Szolgaegyháza, Técs, Varsány, Ve'encze, Zedreg.

Lovas-Berény Fejérmegyének egyik legszebb, legrendezettebb jó módu nagyközsége, vagy miként szabadalomlevelénél fogva a régi jogos elnevezést is meghagyhatták volna neki, mezővárosa. Fekszik a Meleghegy a'jától nyugot felé terjedő fensíkon, Acsa, Forna, Pátka Csala, Pákozds, Sukoró, Nadap, Pázmánd, és Vereb határai között. Földje meg van áldva mindazon tulajdonokkal, a melyek a lakosok jólétéhez megkívántatnak. Van jó termő földje, uradalmi birtokot képező s kiváló gonddal kezelt gyönyörű erdeje; s részben ismét van újra ültetett szőlője. Lakosai római katolikus, ev. református és zsidó hívőkre oszolván, mindegyiknek megvan a saját temploma, imaháza, lelkipásztora és iskolája. Dénesfalvai Cziráky Antal grófban és családjában pedig egy oly főurat bir, ki a közönségnek bárhol észlelhető kulturális és anyagi szükségén a legkészségesebb lélekkel siet segíteni. Ugy a grófi család igazi emberbaráti szeretetének, mint a lakosság lelkipásztorainak, tanítóinak és előjáróinak mult és jelenben köszönhető, hogy az egyetértés testvériség és béke áldásait élvezik egyaránt. Nyelvre nézve ma már mind magyarok, t. i. a róm. kath. lakosságnak az a része is mely a mult században történt letelepedésekor a német nyelvet hozta magával. Iskolák tekintetében semmi kívánni valót nem hagy fön e mezőváros, mert van a róm. katoliku-

soknak is, az ev. reformátusoknak és még az izraelitáknak is elegendő tanteremmel bíró iskolájuk, kivált ha még tekintetbe vesszük a Cziráky János gróf és országbíró által alapított leány növeldét, mely a szent keresztről czimzett apáczák gondjaira van bízva.

A község főekességét képezi az urasági kastély, a mult századtól fogva családi szentélye a Cziráky családnak, mely homlokzatával a diszes angolkertből a község főutcájának hosszára néz, s a kilátás belőle az utca közepén álló kéttornyu kath. templom oszlopos csarnokán akad meg, mely a 30-as években épült. azontul pedig az ev. ref. templom tornya emelkedvén ki, a láthatárt az erdővel benőt s a nagy vadtól nyüzsgő hegység domborulatai zárják körül.

A kastély mai alakja, Cziráky Antal Mózesnek köszöni létét, ki azt a század elején nejével Illésházy grófnéval építé. Az emeletes főépületet óriási oszlopok között levő tágas terras ékesíti, melyről szárnyas ajtó vezet az emeleti plafondig magasuló salonba, a melyből jobbra felé a grófné, balfelül pedig a gróf lakosztályai terjednek el, a nagybecsű könyv és családi levéltárral. Ezen közép és főépületnek jobbról és balról a kertté alakított udvart kerítő földszinti szárnyai vannak. A bal szárnyat, mely vendég lakásoknak van szánva, fedett kocsibejárással szakítja meg az emeletes résztől, a jobb szárnyon pedig szinte lakások, valamint a konyha és cselédség helyiségei vannak. Ezen jobb szárny képezte a régi kastélyt abban az időben, mikor a birtok a Czirákyak tulajdonává lett, s így valószínű, hogy azt vagy Heisztler Sigbert generális építette, vagy éppen a Baracscai Pálffy család valamelyik tagja.

Közvetlen ezen északra néző szárny vagyis régi kastély előtt vezetett hajdan az acsai és alcsuthi ut, mely elválasztotta a kertet a most is fenálló egykori plebániai templomocskától, azonban idővel ez az ut küllebb vezetettvén, a kert nagyob-
bodott s magába vette a most családi kápolnának, használt kisdud templomot, melynek építéséről szinte leszen szó.

A gyönyörű kastély körüli nagy kiterjedésű angol-kert, azokkal a különféle faju óriásifákkal, növényi különlegességeivel, tavával és egész elrendezésével, Cziráky Antal Mózes grófban magasztalja alkotóját, a kertészeti műizlés mai kifejelettsége és pompája pedig a nagynevű Cziráky Jánost és fiát birtokos utódját Cziráky Antal grófot. Megemlítésre méltó még a kastély előtt teljes díszben és üdeségben álló két óriási hársfa, melyek még a Buzlayak idejéből valók lehetnek, mert a múlt századi leltárakban már mint vén fák említettnek. Köztudomásu, hogy a hársfa lassu növésű és kedvező talajban hosszú életű, s a melyek egyikének szélesen kiterjedt s földig érő ágai árnyában szokta a grófi család vendégeivel együtt délutáni óráit tölteni.

Minden növénydisz, minden kerti díszítmény között azonban legmeghatóbb az az épített emlék, melyet gr. Cziráky Antal Mózes az ő feledhetlen mesterének, nevelőjének Kozma Ferencz áldozárnak a kertben emelt, s a mely emlék a tanítvány há-lájának maradandó tanúsága. Az emléken e szavak olvashatók:

Magistro optimo, Francisco Xaverio Kozma,
Sacerdoti Doctrina, moribus integerrimo, sanctissimo,
gratus in aevum discipulus. -- Vixit annos LXXIX.

mensis IX. die X. Coelo redditus IV. Kalendas Decembris Anno MDCCCVI.

A római leletek publikációi közt Lovas-Berény eddig nem fordul elő, bár határában levő ugynevezett „Kazal hegyen“ és János hegy nevű szőlő-hegyen a múlt évben igen sok római régiséget találtak. De nagyon valószínű is, hogy már a római korban ismert és lakott hely volt, mert ha tekintetbe vesszük azon közlekedési utakat, a melyek Lovas-Berényen s Alcsuthon keresztül Bicskét Fejérvárral, Bicskét Vereben keresztül Nyék és a Dunával sat. összekötötték, s ma is összekötik, továbbá ha figyelembe vesszük a szomszéd Verebnek tömérdek feliratos köveit, Acsának, Alcsuthnak ismert régiségeit, Pátkának gyönyörű terra sigillatából készült edényeit, melyeket a község a fejérmegyei és Székesfejérvár városi régiségtárnak adományozott, bátran kimondhatjuk, hogy Lovas-Berény határa már a római korban és ez előtt is ismert hely volt. S ez annyival is inkább állitható, minthogy 1898-ban az ugynevezett Szösz helyesebben Szűzvár hegyhátán fedeztetett fel egy kelta temető, honnét több száz darab urna került elő, melyeket a régészek kelta eredetűeknek állítanak. E szerint tehát Lovasberény már a rómaiak által elfoglalt Pannoniának egyik megszállott népes helye volt, hol rendes társadalom mozgott, ipar és kereskedelem virágzott.

Neve eredetének kinyomozására először a nyelvészetet veszem igénybe. Berény nevű hely több van az országban, de mindegyik külön jelzővel bír, a szerint t. i., a mint fekvése, lakó népe, alapítója szerint meg lettek különböztetve. Így neveztetik Jászberény a jászoktól, Balaton-Berény a Balaton melletti

fekvésétől, Csákberény a megalapító Csákoktól, Iharos-Berény ihar vagy juharfa erdejétől, Som-Berény, Som fiaitól sat. De mit jelenthet a Berény név? Czuczor Gergely Magyar Nyelv szótárában I. 588. l. „berény“ szó eredetét a „bere“ gyökszóban keresi; és helyesen, mert e szó „bere“ adást-vevést, vásárlást jelent, és ha a berével együtt használatban levő „csere“ szót elibe tesszük a „cserebere“ tökéletesen kifejezi a régi időben divott vásárlást, adási-vevést a mikor t. i. nem annyira pénzzel mint inkább áruczikknek kicserélésével eszközöltetett az. Ezen szónyomozás alapján tehát majdnem biztosra vehetjük, hogy valamennyi Berény és így Lovas-Berény is eredetileg vásárhely volt, azt azonban vajjon Lovas-Berény lóvásártól vagy ménestől vette-e előnevét, nem tudjuk eldönteni; mert lehetséges az is, hogy az utóbbtól, a mennyiben hajdan nemcsak a Csepel szigeten, de megyénkben is több helyen t. i. Martonvásáron, Gárdonyban, Adonyban — melynek átellenében fekszik maig is Lóré falu — s Lovas Berényben is voltak királyi ménesek.

A Berény név származásának azonban még egy másik lehetősége is kínálkozik és pedig történelmi alapon. Van ugyanis a Berény helynevek között Nógrádban egy Karáncs-Berény nevű hely, a mely az Árpádok uralkodása alatt az ős Nógrád várának képezte tartozékát, s lakosai mint várjobbágyok szolgáltak a királyi zászló alatt. Az is tény, hogy már az Árpádok korában létezett egy Berény nevű ős magyar nemzetség, melynek Vasmegyében élő tagjai mint Vasvár várjobbágyai — Jobbagiones Castriferrei 1271-ben, Nógrádmegyében élő tagjai pedig 1266-ban említettnek az oklevelekben.

A nógrádmegyeiek ugyanis t. i. Berényi Bertalan fiai Kuncheyd és Jób V. István ifju király zászlói alatt harczolva tüntették ki magukat, minek következtében V. István 1266-ban kelt ünnepélyes oklevelével felszabadította őket a várjobbágyság kötelekéből, s birtokaikkal együtt az ország nemesi sorába emelte, magasztalván különösen Ders testvérüket, a ki a Paleologos görög császár ellen viselt háboruban lelte halálát.¹⁾ Nemsokára vérrokonuk Berényi András is követte példájukat, s mint-hogy már az ő atyja Berényi Dechk is kitüntette magát a hon szolgálatában, 1274-ben Kun László által ő is nemesítettett.²⁾

Még világosabban szól V. István a vasmegyeiekről a kiket Berényi nemből — de genere Berén — származottaknak mond. Ugyanis tekintetbe véve Bana comesnek és fiának Párisnak vasvári jobbágyoknak, kik a Berény genusból származnak a csehek ellen viselt háboruban szerzett érdemeit, ugyszinte Bana comes testvérének Xistusnak a csatában történt hősi halálát, valamint fiának Lőrincznek és fivérének Bolosoynek³⁾ és Jakab nevű fiának érdemeit, őket a várjobbágyságból felszabadítja, és úgy az örökölt mint szerzett birtokaikkal együtt 1271-ben az ország nemesi sorába iktatta.³⁾ IV. László pedig ezen kiváltságolást Bana fia Páris, Bolosoy fiai Jakab és Mixa, és Léka⁴⁾ fia Lőrincz — valamennyien a Berény nemből valók kérésére ujából megerősíti.⁴⁾

¹⁾ Eredeti oklevél a gr. Berényi családnak a N. Muzeumban őrzött levéltárában.

²⁾ Eredeti okl. u. o.

³⁾ A Bolosoy név alatt nem rejlik-e a későbbi Balassák neve?

⁴⁾ A Léka névben pedig Léka vára alapítójáé?

³⁾ Fejér C. D. VIII. V. 366.

⁴⁾ U. o. 382. l.

A Berényi nemzetségből származottnak lehet vélelmezni Berényi Balázst is, a ki 1389-ben Fejérmegye alispánja volt, ha csak nem Csákberényben lakozó valamelyik Csák Balázs volt.¹⁾

Ismerjük továbbá Berényi Pál fiát Jánost, a ki 1374-ben Barcs birtok határolása alkalmával bizonyos földrész miatt tiltakozott.²⁾

Ezen adatok tág anyagot nyújtanak a gondolkozásra, vajjon nem a Berényi nemzetség őse volt-e Lovas-Berény alapítója.

Berény legelső említését azon 1009. évbeli oklevél nyújtja, melyben Sz.-István a veszprémi püspökséget alapítja és birtokokkal ellátja; és a melyben többek közt a Fejérmegyében fekvő Berényt is adományozza.³⁾ Sz. István ezen alapító és adományozó levelét megerősítette és egész terjedelmében átírta 1257-ben IV. Béla megnevezvén az átírt levélben is Fejérmegyében fekvő Berényt.⁴⁾ 1283-ban Erzsébet királyné, t. i. IV. László hitvесе, férje nővérének, Erzsébet apáczának adja Berényt, ez pedig a veszprémi egyháznak, a mit a királyné is, még ugyanazon évben László király is helybenhagy.⁵⁾

Előfordul azonban egy oklevélben egy másik fejérmegyei Berény is, t. i. Csák Miklósnak 1237-ben kelt végrendeletében, melyben a Vértes vidéki birtokairól intézkedvén Lőrincz és János fiainak hagyományozza Csákvár, Vajal, Sz. Kereszt és Sós-kuton kívül Berényt is.⁶⁾ De ez a két Berény nem egy

¹⁾ Munkám I. 305. l.

²⁾ Szent Borbála pusztája története.

³⁾ Fejér C. Dipl. I. 289 l.

⁴⁾ U. o. IV. 2. 132. l.

⁵⁾ Árpádk. Uj Okmt. IV. 257. és 255. l.

⁶⁾ U. o. VII. 41. l. és Hazai Okmt. I. 16. l.

és ugyanaz, mert nem lehetett egy és ugyanazon időben a veszprémi egyházé is, meg a Csák nemzetségé is, hanem igen is ez az utóbbi Csák-Berény, az előbbi pedig kell hogy Lovas-Berény legyen mely nevet később vehette fel, a mikor már a másik Berény is Csákberénynek lett elnevezve. Ime Lovasberényben is egy oly községet látunk, a mely már létezett Sz. István korában.

Lovas-Berény néven való legelső említését azonban azon levél nyújtja, melyet a Csák családbelieknek Csák Mihály mag nélkül elhalt fia István részint Fejér, részint más megyebeli birtokain való osztozkodásáról a székesfejérvári káptalan 1302. febr. 18-án kiállított.¹⁾

Ezen oklevél szerint az osztozkodó atyafiak ezek voltak: Márk fiai: Sándor és Konrád; Protáz fia: Gerváz; Dienes fia: Aladár; végre Herbon fiai Csák, Benedek, János és László.

A megosztott birtokok pedig ezek: Csák-Berény, Igar, Beud, Vatha, Egreh, Bihor, Gyón, Zabouch, Legentho, Külke, Vaja, Lovas-Berény, Zámoly Kér, Csákvára és Kaas Somogyban.

E birtokok között tehát említve van Lovas-Berény, minélfogva azt kellene ugyan véleményezni, hogy Lovas-Berény is befoglaltatott a Vértesen és körülötte elterült azon földterületben, a mely a Dunántul elfoglalásakor a Csákok ősének Szabolcs atyjának Elődnek megszállási jogon birtokába jutott, azonban Erzsébet királyné és IV. László adománylevelei e véleményt megdöntik.

Hogy a fejérmegyei ősi Csák birtokok egy része, miként csoportosított később Róbert Károly

¹⁾ Lásd az oklevelet Munkám III. 543. 1.

alatt Csókakővára tartozékává, valamint hogy később hogyan darabolttattak föl, zálogosítottak el és adományoztattak egyes családoknak: nevezetesen a Rozgonyiaknak, Egerváry, Kanizsay Buzlay és ismét Kanizsayaknak, mikép jutott ez utóbbiakról a Nádasdiak birtokába: oklevelek alapján kimutattam Csókakő történetében. Azt azonban sehol sem találtam, hogy Lovas-Berény mikép vált ki Csókakővára tartozékaiból akkor, amikor a Buzlayak kapták, utánuk pedig ismét a Kanizsayaknak adományoztatott. Azok a kérdések tehát vajjon Lovas-Berény az elkülönítések után a Csákok valamelyikének birtokában maradt-e vagy ezek kezéről más család tulajdonába ment át, szóval, hogy kik birták Csókakő várának az adománylevelekben sokszor felsorolt egyéb jószágokkal való felszerelése után? adatok hiányában eldöntetlenek maradnak.

Annyi azonban tény, hogy mielőtt Buzlay Mózes és fia László 1511-ben adományul kapják Csókakő várát és tartozékait, már 1484-ben VIII. Incze pápa Buzlay Mózeset mint Lovasberénynek helyben lakó urát és fejérmegyei főispánt nevezi oklevelében; és azt is írja róla, hogy Lovas-Berényben sz. András apostol tiszteletére templomot épített, azt fényesen felszerelte, kelyhekkal ruhákkal ellátta, mely érde-meknél fogva a templomnak bucsuengedélyt adott. (XLV. Okl.) Ekkor tehát már birta Lovas-Berényt, sőt birhatta már 1481-ben is, mert Mátyás király ez évben adta meg az engedélyt, hogy atyja László ennek hitvese és minden gyermeke számára a székesfejérvári Szűz Mária bazilika nyugoti bejáratánál jobbról azon oltár előtt, melyet egyik prépost alapított sirboltot építhessen; (XLVI. Okl.) de

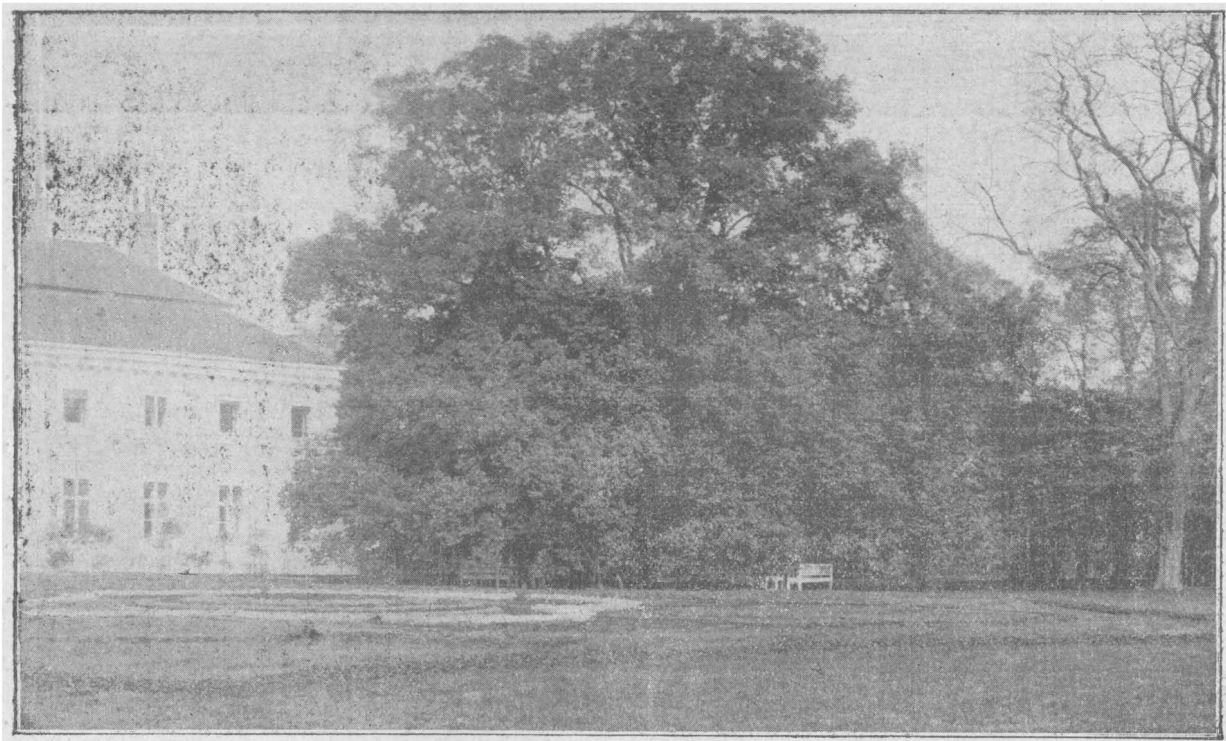
ezen következtetésre csakis Buzlayék lovasberényi lakásának Fejérvárhoz való közelsége adhat némi jogot: Az azonban már okmányilag igazolt tény, hogy Fejérmegyében volt neki szerzett birtoka, mert 1506-ban végrendelkezik Fejér és Tolna megyében levő akvirált birtokairól fia számára¹⁾ bár e végrendeletben a birtokok megnevezve nincsenek.

A Buzlay család birtoklása Lovas-Berényben úgy látszik nem terjedt túl Buzlay Mózesen, ki 1526. előtt halt meg, mert már ekkor II. Lajos az ő özvegyéhez Podmaniczky Annához küldötte Vizi Ferencz deák által azt a levelet, a melyben őt bizonyos számú katonák kiállítására szólítja föl. De nem élhetett már 1522-ben sem, mert II. Lajos ez év aug. 20-án Csókakő várát és tartozékait Kanizsai György fiának Lászlónak és nejének Annának adományozta,²⁾ mit nem tehetett volna, ha Buzlay Mózes vagy fia László, kik Csókakőt 1511-ben kapták, éltek volna, sőt Buzlay László is valószínűleg még atyja életében elhalt, mert Fejérváry István nyitrai püspök és királyi helytartó 1593. jun. 15-én kelt s többek közt Lovas-Berényről is szóló adományleveleiben Lovas-Berényt úgy említi, mint a mely birtok hajdan a magvaszakadt Buzlay Mózesé volt.

Miután a fentebbiekben előterjesztém mindazon adatot, a melyeket forásaim a Buzlay család lovasberényi birtoklására nézve nyujtanak, áttérek egy másik családra, mely Lovas-Berény, Nadap és több fejérmegyei községnek mindjárt a Buzlayak után vala birtokosa s bár férfi ága az ötödik izben kihalt, női ágon a Hollósy, Kozma, Dienes, Sándor leszármazott családokban maig is fönmaradt.

¹⁾ Wagner Diplomatarium Sáros 393. 1.

²⁾ Gr. Lamberg Ferencz moóri levélt.

Az ős hársfa a lovas-berényi parkban.

És ez az okmányokban „illustiris“-nak nevezett, de ma már alig ismert család a Baracscai Pálffy család.

Az oklevelek, melyek a legérdekesebb világot vetik e család viszonyaira, elágazására nem eredetiek ugyan, hanem egyszerű másolatok, egy oly család másolatai, a mely ezek alapján még a legutóbbi ideig is reménylette talán, hogy az egykori Baracscai Pálffy család birtokaiból még sikerülhet valamely részt visszaszerezni.

A Baracscai Pálffy család okleveleinek ezen másolatai vétel útján jutottak Cziráky Antal gróf birtokába s képezik a Cziráki családra vonatkozó oklevelekben igen gazdag lovasberényi levéltárnak egyik igen becses részét.

A Baracscai Pálffy család fejedelmegyei birtoklása viszonyainak kellő feltüntetése czéljából álljon itt mindennek előtt annak családi leszármazása amely táblázat a családra vonatkozó oklevélmásolatokkal szinte a lovasberényi levéltárban őriztetik, de a mely családfát én nagyon hézagosnak és hiányosnak tartom.

E táblázat szerint Baracscai Pálffy Balázs nejével Muslay, helyesebben Buzlay Évával nemzé Zsófit Dezső Ferencznét, és Jánost. Mellőzve most Zsófi leszármazottjait csak Jánosról és fiági leszármazottjairól szólok: János ugyanis nemzé Pált, ez Mártont és Istvánt, a ki 1593-ban három más társával pannonhalmi sz.-Márton várában katonáskodván, kapja Fejérkövy István nyitrai püspök és királyi helytartótól Lovas-Berényt alább megnevezendő több fejedelmegyei birtokkal.

Donatio tehát, melynek ereje a Baracscai Pálffy család lovas-berényi birtoklását igazolja az iratok

között csak ez az egy van meg. Azt kellene tehát hinnünk, hogy a Baracscai Pálffyak lovas-berényi birtoklása itt kezdődik, azonban nem így áll a dolog, mert a fejérvármegyei törvényszék egy ítéletlevele szerint, melyet Novai Albert Fejérmegye jegyzője adott ki, osztályos atyafisági czimen Muslai Tamás Lovas-Berény és Nadap iránt már 1540-ben indított keresetet Baracscai Pálffy Pál és Balázs ellen, azonban velök való rokonságát igazolni nem tudván, keresetétől elűtetett. (XLVII. Okl.)

Egy másik t. i. 1543. okt. 4-én Veszprémben kelt igen érdekes okirat szinte igazolja, hogy a Baracscai Pálffyak birtokában voltak Lovas-Berénynek. Ugyanis Dobozy Bertalan Baracscai Pálffy Pál és Balázs nemes és illustris urakat, részint Baracscai Pálffy, részint Muslai helyesen Buzlay ősi jogon birt Baracska, Bágyon, Iváncsa, Varsány, Sz.-László, Sz.-Miklós, Sz.-Iván, Berény, Nadap, Csala, Acsa, Felső-Tabajd fejérmegyei és Kürt komárommegyei birtokoknak tulajdonosait hűtlenségi bűnről vádolta.

Akkor történt ez a vádaskodás a Baracscai Pálffyak ellen, a mikor megszűnt minden törvényhatóság, a megye székháza már a török kézen volt a tiszttviselői kar menekült a hova tudott. És a vármegye akkori alispánja Aggszentpéteri Nagy Benedek szívére vette a vérvád súlyát, fölkereste Pákozdi István megyei táblabíró, Novai Albert megyei jegyzőt és az oklevélben meg nem nevezett királyi ügyészt, s be nem mehetvén már a török hatalom alatt levő vármegye házába, hónuk alá vették a levéltár megmentett néhány iratát és protokollumát, gyors léptekkel mentek Veszprém várába, hogy az ártatlanok fölött törvényt tartsanak. És a törvény-

tartásnak, a szigorú vizsgálatnak az lett az eredménye, hogy Baracscai Pálffy Pált és Balázst a hűtlenség vádjától felmentették és teljesen ártatlanoknak nyilvánították.¹⁾

Ez az oklevél a Baracscai Pálffy családra vonatkozó érdekes adaton kívül nem csak azért fontos és közérdekű, mert Fejérmegye törvényhatóságának a török idők előtti utolsó intézkedését foglalja magában, hanem azért is, mert benne napfényre jön egy eddig egészen ismeretlen alispánja Fejérmegyének, ki azon veszedelmes időkben is kész volt az ártatlanul vádoltak megmentése végett idegen megye területén is igazságot szolgáltatni. Végre bizonyosságot nyújt arra nézve, hogy a megyei táblabírói intézmény már ekkor életben volt. Ha egyéb érdekesség nem volna is a lovasberényi levéltár iratai között, már maga ez a gyöngy, mely ragyogásával megvilágítja a megye akkori ismeretlen életének egyes részét, elég fontossággal bír arra nézve, hogy Lovas-Berény multjával a kutatásra kegyesen felajánlott levéltár aktái nyomán bővebben foglalkozzam.

A Baracscai Pálffyok lovasberényi földes urasága mellett szól továbbá a győri káptalan két kiadványa: Egyikben 1521. okt. 21-én Baracscai Pálffy István saját és Baracscai Pálffy Mártonnak, B Pálffy János fia Pál fiának valamint B. Pálffy Zsófi férjezett Dezső Ferenczné, nem különben az összes Baracscai Pálffy osztályos atyafiak nevében tiltakozik az ellen, hogy Baracska, Iváncsa, Szent-László, Varsán, Velencze, Nadap, Berény, Bágyon, Szent-Iván és Szent-Miklós egész pusztákat, továbbá Acsa,

¹⁾ Az oklevelet lásd Munkám II. kötet IV. lapján D. pótlékban.

Kürt és Felső Tabajd részbirtokokat akár a király akár a királyi helytartó, mint törvényes joga őket illetőket bárkinek adományozza. (XLVIII. Okl.) Másikban pedig 1588. decz. 20-án ugyanazok ugyanazt teszik, csak hogy a birtokok sorában ki van hagyva Velence és közte van Csala.¹⁾

A Baracscai Pálffyak birtoklását igazolja végre Nagy Balázs Fejérmegye szolgabírája által 1593. jan. 4-én Aggszentpéteren kiállított utlevél, *salvus conductus*, melyben nemes Szeghy Jánosnak, Baracscai Pálffy István és Dezső Ferenczné született B. Pálffy Zsófi asszony fejérmegyei birtokai prefektusának igazolvány adatik arról, hogy Baracska, Bágyon Nadap Berény és Acsán, honnét az illető husz kocsi terhet visz buza, liszt, zab és szénával, továbbá husz tehenet hajtát gulyásaival Palota várába, ahol B. Pálffy István és Dezső Ferenczné tartózkodtak semmiféle ragályos betegség nem uralkodik. (XLIX. Okl.)

Ezen felhozott adatok szerint tehát Lovas-Berényt 1540-től fogva már a Baracscai Pálffy család birtokában találjuk, de vajjon királyi adományozás, vétel vagy örökösödés czimén-e? nem tudom meghatározni Legvalószínűbb, hogy öröklés útján. Erre vall Muslay Tamás idézett 1540-iki igénypere az osztályos atyafiság czimén, de még inkább a fejérmegyei törvényszék 1543-iki ítéletlevele, melyben a Baracscai Pálffy jogon és a Muslay, helyesen Buzlay jogon birt javak soroltatnak fel.

Itt azonban az okiratok egy tévedését kell helyreigazítanom. Fentebb emlitem, hogy a Baracscai Pálffy családra vonatkozó okirat másolatok Cziráky

¹⁾ Lovas-berényi Levéltár XXIV. fiók 2. sz.

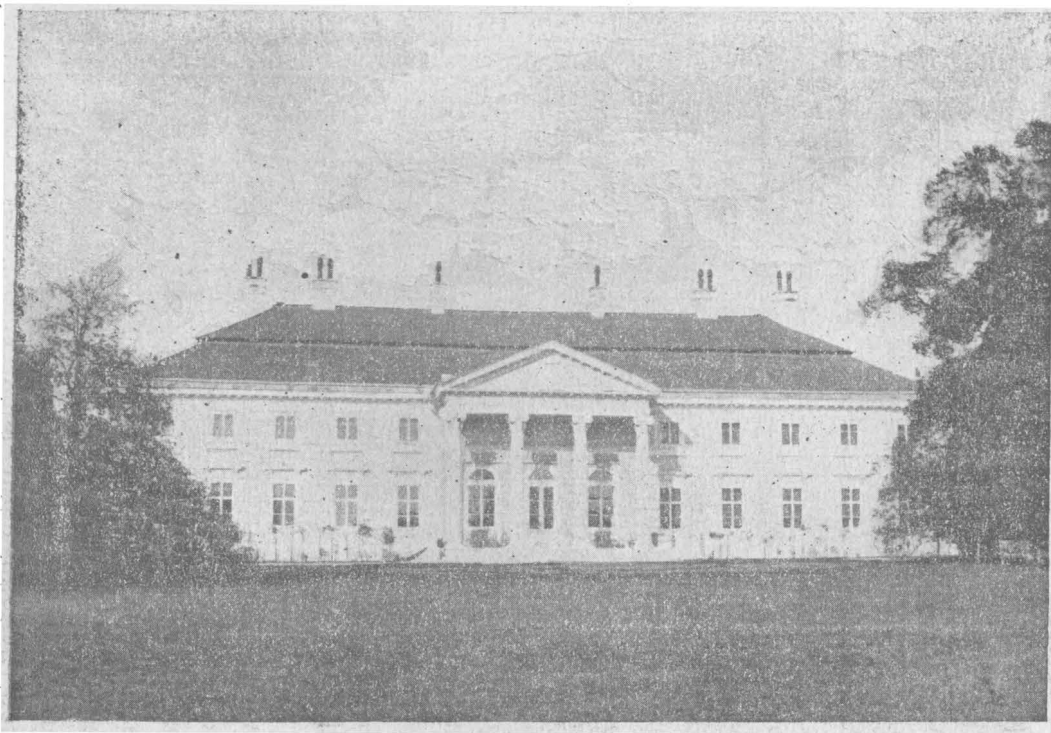
Antal gróf levéltárába vétel útján jutottak, hogy honnét irattak le, ismeretlen előttem. De ezen másolatokban meg a családi leszármazásban is akár tévedésből, akár szándékosan egy hamis név csuszott be: a Muslay név; t. i. mindazon okiratokban, melyekben a nem Baracskey család jog czimén birt javaikról van szó, Muslay név iratott. Hogy tévesen: kiviláglik a következőkből.

Az 1540. évi igényper végzése szerint Muslay Tamás perelt osztályos joggal B. Pálffy család ellen Lovas-Berényért: holott a lovas-berényi birtokra osztályos joggal csak Buzlay Mózes leszármazottjainak lehetett igénye perelni, mint a kiről tudják, hogy Lovas-Berényt bírta, és fiának a fejérmegyei birtokokat végrendeletileg el is hagyományozta.

Továbbá a fejérmegyei törvényszék 1543. évi felmentő ítéletében a Baracscai Pálffy Pál és Balázs birtokairól mondatik, hogy azok részint Baracskey Pálffy, részint Muslay-féle birtokok; holott Lovas-Berény, Nadap sat. soha sem volt Muslay hanem Buzlay Mózes féle birtok.

Végre az alább felemlitendő Fejérvöy-féle 1593-ik évi adománylevélben két helyen is az mondatik, hogy a birtokok egyik csoportja a magvaszakadt Almásy Lászlóé volt, a másik pedig, t. i. Berény, Nadap sat. szinte magvaszakadt Muslay Mózesé voltak s így a koronára szálltak; pedig nem Muslay, hanem Buzlay Mózes birtokát képezték.

Mindezen tévedést még inkább bizonyítja az okirat mellé csatolt szinte múlt században irt oklevél-lajstromban a Fejérvöy-féle donatio kivonata alá vezetett azon észrevétel: „hogy ezen adománylevél Buzlay névben vakarva és igazítva lenni látszik,

Cziraky Antal gróf kastélya

Eredetileg a Buzlay név helyett Muslaynak kellett lenni.¹⁾ Pedig ellenkezőleg áll a dolog, mert ha hamisítással nincs is dolgunk, lehet hogy az eredeti diplomában a Buzlay név kezdőbetűjét a nagy B-t, melyet a régiiek sokszor hanyat fekvőnek *m* irtak a másolók M-nek olvasták és másolták a Buzlay nevet is Muslaynak.

Végre nem Muslay Évának, hanem Buzlay Évának, Buzlay Mózes leányának vagy unokájának kellett a családi leszármazásba foglalt Baracscai Pálffy Balázs feleségének is lenni, mert ezen okon utasíthatta el a fejérvári törvényszék 1540-ben Muslay Tamást osztályos igényével, mint olyant ki atyafiságát a Buzlayakkal nem tudta igazolni.

Mindezekből ha nem is kétségtelen tény, de levonhatjuk a valószínű következtetést, hogy a Baracscai Pálffy család a Baracscai Pálffy Balásznak a Buzlay Mózes családjába való beházasodás révén jutott Lovas-Berény, Nadap, Técs sat. birtokába.

A már fentebb Fejérkövy István nyitrai püspök és királyi helytartó 1593. jun. 15-én kelt adománylevele a lovasberényi birtokokra nézve egy új állapotot teremtetett, a mennyiben t. i. a Baracscai Pálffy család, illetőleg István mellé birtokosokul ujak sorakoztak, t. i. Bolla György, Ivány Gáspár, Török István és Török Jakab. De minthogy a lovasberényi levéltárban semmiféle okirat sem található, mely ezek birtoklásának történetére vonatkoznék, elejtem őket, s csakis a Baracscai Pálffy család viszonyaira szorítkozom.

Kapták pedig ezen adománylevélnél fogva Fejér-

¹⁾ Haec Donatio in nomine Buzlay rase et correcta esse conspicitur, antea loco Buzlay debebat fuisse Muslay.

kövy István királyi helytartótól a fentemlitettek, kik valamennyien a pannonhalmi Sz. Márton várának voltak őrei, a következő birtokokat, u. m. Őrsziget, Perkáta, (Rácz) Keresztur, melyek hajdan a magvaszakadt Almássy Lászlóé — továbbá (Lovas) Berény, Pázmánd, Nadap, Técs, melyek hajdan a szinte kihalt Muslay, helyesen Buzlay Mózeséi voltak. Az oklevél szerint e birtokokba őket az esztergomi káptalan Fe'csuthy Barkó Máté Fejérmegye szolgabírája és királyi ember jelenlétében a töröktől való félelem miatt Komárom városában iktatta be minden ellenmondás nélkül. (L. Okl.)

Bár ezen adománylevélben a fentebb említettek kivül a régi birtokos családtagjai közül mint adományos csakis B. Pálffy István említettik meg, mindazonáltal oklevelen nyugvó tény az, hogy az adományozás után Lovas-Berényt, Nadapot, sat. birta Márton is, a családi leszármazás szerint az adományos B. Pálffy István atyja.

Literáty Pál, protonotárius és udvari tanácsos ugyanis Érden 1595. szept. 4-én Baracscai Pálffy Márton panasza következtében Lovas-Berényben tartandó tárgyalásra idézi meg B. Pálffy Istvánt és Baracscai Dezső Ferenczet. B. Pálffy Márton ugyanis azért tett panaszt, hogy az utóbb nevezettek ötet, mint condisionális vérüket nem részesítették a szentmiklósi, felsőtabajdi, acsai, lovasberényi, nadapi közös jóvelmekből, a melyek néhai Baracscai Pálffy Pál holta után ötet is megilletik; az ítélet Berényben u. a. év szept. 20. keltezve úgy szólt, hogy ezéntul tartoznak az illetők panaszost rendesen kielégíteni. Az idéző parancs szövege azt is kifejezi, hogy B. Pálffy István és Baracscai Dezső Ferencz, B. Pálffy

Balázs leányának Zsófiának férje ez időben Lovas-Berényben lakott. (LI. Okl.)

Mi lett Lovas-Berényből ebben a háborgós időben, nincsenek közvetlen adataim, de annyi tény, hogy lakosai szétszóródtak, üresen maradt a falu, parlagon a telkek, s nem volt jobbágy ki a földet művelte és a földesuri szolgálatot teljesítette volna. Azonban 1637. évben Bikács (Tolna megye) faluból jöttek települők, kik a romokban levő templomot összetatarozták és használatba vették. Ide jövelelük emlékét a templom belső gerendázatára a következő szavakkal jegyezték fel: „a falu megszállásakor Istenben a. o. 1637. építetett.¹⁾ Ezután nem tudni mi okból a lakosok elszéledtek, kiknek visszatelepítésére Serényi Pál, a Dunán innen való részek végházai és Érsekujvára vicze kapitánya vállalkozott, ki 1648. jan. 1. kelt levelében felhívta a Lovas-Berényből elszéledt jobbágyokat, hogy térjenek vissza falujokba, és szolgálják földesuraikat. (LII. Okl.)

A megyebeli hódoltság ezen sanyaru állapotáról nem maradtak ugyan fent azok a panasz jegyzőkönyvek, a minők fenmaradtak Győrmegyében, s a melyeket Ráth Károly a Történelmi Tár VII. kötetében a győrvármegyei hódoltságról című cikkében oly érdekesen ismertet; és így közvetlen hű képét nem is tudom adni az akkori fejérmegyei viszonyoknak, de enélkül is bizonyos az, hogy a székes-fejérvári szandzsáksághoz csatoltatván a Dunántul nagy része, a földesurak többnyire Győrbe, Komáromba menekülván a falvak a fejérvári török várórség tisztjeinek a spáhiknak osztattak ki juttalmul,

¹⁾ Plebánia irattárában.

a kik eleinte megelégedtek ugyan a földesuraknak fizetett adó felével, de később részt követeltek a terményeknek is minden neméből, sőt még azt is megtették, hogy a határt feldarabolták, a határjeleket megsemmisítették, s addig terjesztették vagy vonták szűkebbre, a meddig arról a jobbágyok az adó fizetésre vállalkoztak. Ez az állapot szülte azt, hogy ha aztán a magyar földes ur úgy titokban meglátogatta birtokait nem csak egy egész tabula rasat talált, hanem találta azt is, hogy a bérlők nem fizettek, sőt a szomszéd községbeliek járták és kaszálták, a határt, pusztították az erdőket, szóval élték a más vagyonát.

Ezen állításaimat oklevelekkel tudom igazolni. A lovas-berényi határ kiigazításra, nézve Kenyeres Gergely a Vértesen alul való faluknak Komárom megyei szolgabírája, bicskei lakos, mert ez időben megszűnván Fejérmegye törvényhatósága, Fejérmegyének a Vértesen alul való része Komárom megye adminisztrációja alatt állt — esküdt társával Odor Péter acsai lakossal 1654-ben „Berény és Vereb között való veszendő földeknek meglátására“ ment ki és több környékbeli lakost hallgatott ki. A kiállított oklevélben többek közt Monyicza völgy, Harangos oldal, Bacsai szőlők, Gyémános erdő, Técsi ut, Berényi hegy, Vörös erdő, Börött halom, Orna-főtető, Likaskő dülő és táj nevek említetnek (LIIL. Okl.)

A birtok bitangolására nézve, pedig miután „Komáromban lakó Nemes Pálffy Kata asszony nemes Dénes Dániel hitves társa Kajászó-Szt.-Péteren lakó öregebb nemes Kovács Dezső János ura bátyjához (1650. után) igazi vérségi szeretettel intézett levelében azt írja, hogy „mint öregebbnek gondja legyen,

az Berényi sem az Nadapi sem az többi erdeinket pusztítani ne hagyja, mert a mint hallom hordogatják, azokat megintsék, meg azokat is a kik marháikkal határunkba csapkodnak, sat.“ Szent-Miklósi szabadosának Vinczének 1656. nov. 20-án már a nagyon is kardos asszonyra valló ezen levelet írja:

„Nem tudom te Vincze lélek beste kurafi hogy élsz e vagy hova lettél, miért immár a zubont¹⁾ meg nem küldöd erre az esztendőre; miért meg nem bélléd²⁾ Baracskát, Varsánt, ti nem lehettek nála nélkül, ne bizzatok Csajághyba, mert kárba veszen. Jój föl most még békével vagy, az lovakat sem hajtották volna el, ha ő hamisan nem birna benneteket. Isten veletek. Datum Mocsá, anno 1656. die 20. novembris. Pálffy Kata szolgál. Lássátok csak miben viszen Csajághy, bizony minden marháitokat elveszti tőletek. Baracska és Varsány nélkül ellegyetek, marhátok rajta ne járjon, ha nem akartok tőle fizetni.

Szen-miklósi szabadosoknak ez levél adassék hamarsággal. P. H.“

Hasonló hangon irt a Baracscai Pálffy örökösök osztályos atyafia Tany Dániel is Koncz ráczkereszturi jobbágyának.

„Kereszturi Koncz! miért az én hirem nélkül Varsányon vetésteget megarattátok? Leveletek is nincsen róla, Baracskán is kaszáltok, bizony egyszer megadjátok az árát, miért nem béllitek meg.³⁾ Én csudálom, hogy reá mertetek aratni menni.

Ha akarjátok élni, megárendáljátok én tőlem, mert bizony minden marhátokat elhozatom róla.

¹⁾ Zubbonyt adott valószínűleg uri ajándékkép a bérleten kívül.

²⁾ Bérled, értendő.

³⁾ Vagyis miért nem béllitek ki?

Ísten veled. Datum Mocsa ao 1656. die 16 sept. Tanyi Dániel szolgál. Kereszturi Koncznak ez levelem adasék hamarsággal. P. H.¹⁾

De a sok jogtalan birlalás és bitoriás miatt nem elégedtek meg az illető birtokosok az ilyen levelek küldözgetésével, tiltakoztak a vármegye előtt is, miként tiltakozott Pálffy Kata, Sándor Lőrincz hitvese Komárom megye hatósága előtt 1653. május 6. mindazok ellen, kik Baracska, Széplak, Jégháza, Kuldó, Bágyon, Iváncsa, Varsány, Sz.-László, Sz.-Miklós, Sz.-Ivány, Csala birtokokat bitorolják különösen pedig Török Ferencz ellen, hogy Lovas-Berényt bármi módon használni és eltulajdonítani merészelje.

Tiltakozott ugyanott 1654. aug. 31-én már mint Sándor Lőrincz özvegye az ellen, hogy Török Ferencz Berényt, Nadapot, Kereszturt használja, valamint hogy a verebiek Bágyont, a kajászószentpéteriek Baracskát Szent-Ivánt, végre hogy Csajághy Gergely és Farkas András Baracskát, Sz.-Miklóst, Sz.-Lászlót és Kuldót usurpálják.

A birtokjog ingatag voltát legkirivóbban jellemzi ez időben az adományozásoknál szokásos könnyelműség, hogy ha valaki felkért egy birtokot különösen a hódolt területeken levőt, akár volt annak törvényes gazdája, akár nem, oda adományozták neki, s miután a töröktől való félelem miatt az igtatás céljából sem mentek oda a helyszínére hanem távollevő biztos városban, például Komáromban végezték a birtokbavezetést, az illető tulajdonos még ellenmondását sem jelenthette be a káptalannál, mert sem az adományozásról sem az iktatásról nem volt tudomása. Mert csakis ezen körülménynek tulaj-

---

¹⁾ Cziráky Antal gróf Iovasberényi levéltár.

donitható az, hogy daczára annak, hogy a Baracscai Pálffy birtokok, melyek Fejérváry által és mindkét nemű ivadékoknak adattak István kihaltával a női ág kezén voltak, mégis Vesselényi Ferencz nádor 1658. aug. 1-én Órsziget, Perkáta, Keresztur, Berény, Pázmánd, Nadap, Técs birtokokat Szechenyi István és Török Ferencznek adományozta, kiterjesztvén az adományozást egyszersmind mindkét nemű örökösire is, mely birtokokba aztán a győri káptalan őket Csajághy Gergely királyi ember jelenlétében nem ugyan a helyszínén, hova a töröktől való félelem miatt nem mehettek, hanem Komáromban be is iktatta, noha ez igtatás nem folyt le simán, mert Jambrekovics Ferencz a Jézus társaság komáromi házának részéről Pázmánd érdekében, Gorub Ferencz novii püspök és fejérvári érkanonok általában, Szabó András pedig Vásárhelyi Nagy Gergely, András és István nevében Kereszturt illetőleg, a mennyiben t. i. ezek sárkereszturi birtokosok lévén azt hitték hogy a donatio nem Ráczkereszturra hanem Saár-Kereszturra vonatkozik.¹⁾

De hát mi jögon tiltakozott a Jézus társaságbeliek komáromi háza Pázmánd miatt és mi jögon Gorub Ferencz novii püspök és fejérvári érkanonok általában? Azon a jögon mert a „Királyi Könyv“ szerint Pázmánd már ekkor Verebbel együtt a komáromi jezsuiták rendházáé volt, azoknak adta t. i. Orbovai Jakusith György szerémi püspök 1637. apr. 3-án Pozsonyban. Bár a donatiót Lipót király csakis Markievich Jakab prior kérésére erősítette meg 1694. jan. 27-én Bécsben²⁾ És Gorub Ferencz is azon a

¹⁾ Cziráky Antal gróf Iovasberényi levéltárában levő elenchus szerint.

²⁾ Királyi könyvek III. 164. I. az Orsz. Levéltárban.

jogon tiltakozott mert Perkátát ő 1694-ben Török Ferencz érsekujvári némely gyalogság vezérétől a pozsonyi káptalan előtt megvette és Sz.-Ágota s Tábéval együtt 1662-ben a győri káptalan előtt a győri Jézus társaságbelieknek ajándékozta. ¹⁾

Birtokában volt tehát már Török Ferencz a Fejérvölyv féle donatió alapján is Perkátának, mint valószínűleg Török István és Jakab valamelyikének leszármazottja; mert csak is így adhatta azt el 1662. Gorub Ferencznek. Sőt birtokában volt Lovasberény is, mert Pálffy Kata Sándor Lőrinczné 1653. május 6-án ez iránt tiltakozott Komárom megye törvényhatósága előtt, és ugyanezt a tiltakozást ismételte ugyanott 1654. aug 31-én már mint Sándor Lőrincz özvegye, a mikor Török Ferenczet Nadap, Keresztur, Berény, használatától, a verebieket, Bágyon a kajászó-szentpéterieket Baracska és Szent-Iványtól, Csajághy Gergelyt végre és Farkas Andrást ugyan Baracska, Szent-Miklós, Szent-László, és Kuldótól eltiltatta. ²⁾

De Török Ferencz nemcsak hogy birtokában volt Lovas-Berény, Nadap, Técs, Órsziget, Ráczkeresztur, hanem ezeket 1663. táján febr. 16-án Eölbey Márton és neje Szegi Katának 700 ezüst tallérért tíz évre zálogba is adja. Bizonyítja e zálogba adást Eölbey Mártonnak Komárom megye közgyűlése előtt tett tiltakozása az iránt, hogy Técs, Nadap és Órszigetet a szomszédok, nevezetesen a pákozdiak, seregélyesiek, verebiek, szabolcsiak, czikolaiak, rácz-szentpéteriek, ercsiek, besnyőiek és perkátaiak ne bitorolják. ³⁾ Bizonyítja e bitorlást

¹⁾ Liber Regius II. 110—113. 1 orsz levéltár.

²⁾ A lovasberényi levéltári regestak szerint ezen tiltakozások a Komárom megyei jegyzőkönyvekbe vannak iktatva.

³⁾ Komárom megye jegyzőkönyve.

Eölbei Mártonné szül. Szeghy Katalinnak Komárom megye előtt 1673-ban tett tiltakozása azon szomszéd községbeliek ellen, kik Ráczkereszturt, Técset, Őrszigetet, Jászfalut (?) és Börgöndöt bitangolták.¹⁾ Bizonyítja továbbá az, hogy ezen zálogszerződést 1666. febr. 4-én három évvel meghosszabbítja, és 100 tallért arra újra fölvesz.²⁾

A fentiekből az látható hogy a Baracscai Pálffy féle lovasberényi stb. birtokok már ez idő szerint két család tulajdonában voltak t. i. a Pálffy család női ágáéban, és a Török családéban, a mely utóbbi azokat az Eölbeyeknek zálogosította el. Azonban a B. Pálffyak női águ örökösei, kik elvesztve régi adományleveleiket, hogy az ősi birtokukat maguknak biztosítsák, folyamodtak a Felséghez új donatióért, és Lipót meg is adta azt nekik, mert 1666. febr. 18-án utasítja a győri káptalant, hogy Dienes másképp Tany Dánielt, B. Pálffy Kata férjét, Dienes Jánost, továbbá Sándor Istvánt és Györgyöt B. Pálffy Katának első férje Sándor Lőrincztől való fiait, Megyeri Pétert, Baracscai Pálffy Balázs leányának Zsófinak Dezső Ferenczczel nemzett Dezső János vejét, t. i. Dorottya leányának férjét, végre Pálffy Katát és Sándor Katát³⁾ kiváló érdemeiknél fogva, de meg azért is mert a birtokokat nem csak régi időktől fogva, de most is bírják, bár birtokjogaikat igazoló irataikat a zürzavaros időkben elvesztették, iktassa be a következő birtokokba: u. m. Baracska, Bágyon, Iváncsi fok, Varsány, Sz.-László, Sz.-Miklós, Sz.-Ivány, Berény, Nadap és Csala egész pusztákba, továbbá Acsa, Kovácsi, Felső-

¹⁾ Komárommegye jegyzőkönyve.

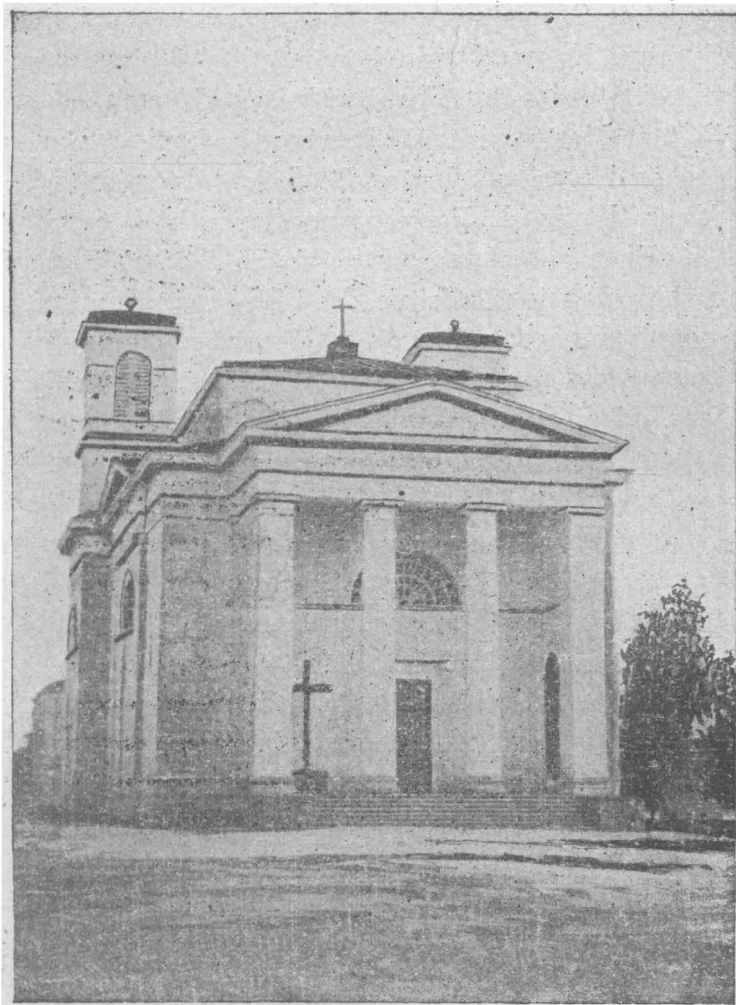
²⁾ U. o.

³⁾ Miként a leszármazási tábla mutatja, valamennyien Baracscai Pálffy család női águ leszármazottjai.

Tabajd, Jégháza, Széplak, Kuldó, Ecsed és Zedreg fejérmegyei birtokrészekbe, Kürth pusztába, Kajászó-Szent-Péteren levő hét portióba, Felső-Gellér két részébe, végre Komáromban levő egy kertbe, mely Kecskés György és Vargha György fundusa között fekszik.

Az igtató parancsban következő királyi emberek szerepelnek: Ekecsy Lajos, Hollósy Mátyás, Örszeghy Mihály, Sundy Balázs, Eölbey Márton, Demeőky András, Békássy Miklós, Huszár István, Szüch György, Káposztás Mihály, Pánky Benedek, Takács András és János, Achády János. Az igtatást Panghy Benedek királyi ember és Kóssa Ferencz kanonok mosonyi főesperes végezték a helyszínén, és pedig Homolia Pál, Királyság János, komárommegyei, Makáry István fejérmegyei esküdtek, Tóth Mihály, Szász György szentpéteri lakosok, Pécsy János, Panda György komáromi lakosok, Nagy István, Takács András felső-gelléri, Almás György, Pócz Mihály gutai, Szalay István, Rózsa János verebi, Czüvek György, Szárdy Márton pákozdi lakosok és szomszédok jelenlétében.

Azonban ezen beiktatás ellen már a helyszínén részint szomszéd birtokosok, részint a B. Pálffy Balázs Zsófi leányának Dezső Ferencznének egyik másik leszármazottja tiltakoztak, a kikre t. i. az adományozás jótéteménye nem terjedt ki. Amazok között említendőek Csajághy Gergely úgy saját mint örökösei, nemkülönben Farkas András, Dobozy Miklós és Bálint nevében, Eörszeghy Mihály, özvegy Horváth Máténé született Sóty Mária asszony és gyermekei István és Katalin nevében, Pató Ferencz, Kovács István, János és Erzsébet nevében, Tóth

A lovasberényi r. kath. templom.

Mihály és Száz Gergely az összes kajászó-szent-péteri lakosság nevében. Az igtatás utáni napokban pedig benn a káptalanban tiltakozott a már fent említett Farkas András saját és Dobozy Miklósné született Széplaky Anna nevében, továbbá Pohárdy György, Hattyu István komáromi bíró és az egész városi tanács nevében. Sebessy Márton özvegy Eölbey Mártonné szül. Szeghy Kata mindkét nemű örökösei nevében. Végre Deső András saját és Deső János, István és Erzsébet nevében. (LIV. Okl.)

Ezen adománylevélnél fogva tehát a B. Pálffy család meg lett erősítve ősi birtokában, s minthogy maguk nem kezelhették, találunk nyomot arra is, hogy azok egyikét-másikát zálogba adták. Így 1667. febr. 17-én Dienes Dániel és neje Pálffy Kata magukra vevén János és Judit gyermekeiknek, valamint első férjével néhai Sándor Lőrinczczel nemzett István, György és Katalin terheit a győri káptalan előtt egész Iváncsa pusztájukat Szapáry Péternek és utódainak 150 frért 25 denárral számítva 10 évre elzálogosítják.

1669. május 18-án ugyanazok szinte Szapáry Péternek neje Egresdy Zsófinak és Ádám fiuknak baracskai részüket 25 évre zálogba adják száz tallérért.¹⁾

A Baracskai Pálffy családbelieknek szüksége is volt a fenti adományozásra, hogy a tulajdonjogban őket megerősítse, mert szerteszét lakván nem csak egyesek, de egész községek lakosai ellen kellett küzdeniök jogaik megvédésében. Így tiltakozik B. Pálffy Kata már 1663. febr. 19-én Komárom megye előtt a hatalmas országbíró Nádasdy Ferencz ellen Csala iránt, ki azt mint Csókakő várának ura volta-

¹⁾ Cziráky Antal gróf lovasberényi levéltárában XXIV fők 16 sz.

képen Csalát is mint a vár tartozékát joggal magáénak igényelte,¹⁾ tiltakozóit egyszersmind a pákozdiak és pátkaiak ellen, kik Csalát élték. 1666. pedig jun. 7-én a kereszturekat és ercsieket tiltotta el ugyanott Sz.-Miklós és Sz.-László használatától, „protestálván solemniter, hogy ha azon praediumoknak való élése miatt a protestáló asszonyt nem requirálják, és kárt vallanak, maguknak tulajdonítsák.²⁾ Tiltakozott végre Pákozdon lakozó Szüdi Benedek fiai és Csöveg Gergely ellen, intvén őket, hogy a csalai malmok bírása nélkül legényekkel együtt ellegyenek, ha penigh ott tapasztalandók lesznek, az mi rajtuk esik, maguknak tulajdonítsák.³⁾

Bár az 1666. évi donatióban az adományozott birtokok, mint egész és nem rész birtokok vannak felsorolva, a tulajdonjog ugy látszik még sem szállt teljes egészében a B. Pálffy rokonságra hanem csak részben kapták azokat, mert a Vesselényi nádor féle adományozás erejénél fogva Szechényi és Török család mint tulajdonos illetőleg az Eölbey család mint zálogos birtokos benn ült a vagyon egyik részében, sőt a Szechényi és Török családok kezéről vétel útján át is ment az az Eölbey család tulajdonába; mert 1678-ban Török Jutka, előbb Szechényi Istvánné később pedig Kajdacsy Györgyné a már előbb Eölbey Mártonnal kötött zálogos szerződésének érvényben hagyása mellett Eölbey Márton leányától Ilonától és férje Kéry János a tatai vár alkapitányától fölvett 110 tallérért Lovas-Berény és Rácz-Kereszturban levő birtok részét nekik örök áron eladja. 1686. özv. Eölbey Mártonné Lovasberény-

¹⁾ Komárom megye jegyzőkönyve.

²⁾ Komárom megyei jegyzőkönyv.

³⁾ U. ott.

ben levő birtok részét 350 császári tallérért veje-
nek Kéry Jánosnak zálogba adja. 1691-ben pedig
ugyancsak Török Jutka már ekkor nem Kaj-
dacsy Györgyné hanem Talián Péterné, továbbá
Török Ilona, Telekessy Ádámné Lovas-Berény, Rácz-
keresztur, Nadap, Técs, Őrszigetben levő birtokré-
szüket, melyeket Eölbey Ilona már ekkor férjezett
Vasdinyey Jánosné tőlük atyai jogon is zálogban
birt, eladják neki örök áron 1150 frtért és az eladást
a győri káptal'n előtt felvallják,¹⁾ ugy azonban,
hogy ezen vételnél fogva a tulajdonjog a férjet is
megillette.

Minélfogva 1692. jan. 17-én Vasdinyei Jánosné
szül. Eölbey Ilona ugy is mint első férje Kéry János
után nemzett gyermekeinek Kéry Imre, Gábor és
Lászlónak gyámja felszólítja Sebessy Jutkát, Miskey
István hitvesét, hogy a megvett Lovas-Berény, Técs
és Őrsziget birtokok árából a reá eső részt vegye
el,²⁾ Miskeyné nem akarja fölvenni a részletet
azon okból, mert azt állítja, hogy neki Eölbey
Ilonával egyforma joga van nevezett birtokokhoz
miért is Eölbey Ilona ugyanazon év jan. 19-én ötlet
Fiáth János komáromi alispán elé idézteti.³⁾

Mindezen csoportosított és élvezetes olvas-
mánynyá alig feldolgozható adatokból látjuk, miként
jutott Lovas-Berény és a többi B. Pálffy féle bir-
tok azon része, mely a Vesselényi féle donatio
alapján a Szechényi és Török családoknak jutott
először zálog később örökáron Eölbey Márton és
Szeghy Katalin házas társak, később ezek leánya
Eölbey Ilona elsőben Kéri János tatai várparancs-

¹⁾ Lovasberényi levéltár.

²⁾ U. ott.

³⁾ U. ott.

nok, azután Vasdinyei János neje birtokába. Szükséges volt ez adatokat felhoznom, hogy az utólagos változások jogi természetére is ez által világot vessek, mert ezek felderíték azon jogügyleteket, melyek közbejöttével az egykori Baracscai Pálffy féle fejérmegyei birtokok egyik csoportja Vasdinyei János és neje Eölbey Ilona tulajdonává lett, a kik azután ismét tuladtak rajta.

Mielőtt azonban a birtokok másik részére t. i. a Baracscai Pálffy Kata asszony két férjétől, Sándor Lőrincz és Dienes Dánieltől nemzett örökösöket illető részre áttérnék, meg kell említenem Eölbey Ilona elsőben Kéri Jánosné azután Vasdinyei Jánosné néhány tiltakozását különféle birtokainak a szomszéd lakosok által gyakorolt használata ellen, már csak azért is, mert ezen különben igénytelen adatok rávezetnek bennünket egyik ma már egészen ismeretlen pusztának Székelynek helyére, továbbá Martonvásárnak előttem eddig ismeretlen birtokosára.

1678. május 10-én ugyanis Kenyeres Gergely és Halasy András Komárom megye szolgabirája és esküdtje Kéry János tатаi alparancsnok és neje Eölbey Ilona nevéber eltiltják Besnyő, Czikola, Szabolcs és Pákozd községbelieket a nadapi, técsi, lovasberényi erdők vágásától és a nevezett határoknak bárminemű használatától. Továbbá a tárnokiakat Martonvásár pusztá legeltetése és kaszálásától végre az ercsieket Székely pusztá használatától.¹⁾

¹⁾ Székely, hajdan Zekul mint possessio említették 1380–1383-ban Orsz. Levéltár Dl. 6731. 6878. sz. alatt. Zekul predium 1388–9. évben nyanyott Dl. 19376. és 24570. sz. alatt. Zekul predium 1480. és 1489. években Lajtafalusi Levélt. Illésházy lad. 23. f. 7. No. 6. 7. És mindezen adatok után azt jegyzi meg Csánky D. Magyar. Orsz. tört. földrajza I. 34. lapon, hogy Székely Tárnokkal volt határos. — 1540. mart. 14-én pedig a

1679-ben Eölbey Ilona tiltotta Pákozdi és Seregélyes lakosait Börgönd használatától, a técsi és lovasberényi erdőktől a Szabolcs, Perkáta, Szutyogh, másképp Ujfalu vagyis Szolga-Egyháza, Besnyő, Szent-Péter és Tárnok lakosait, végre Székely pusztá élésétől Érd mezőváros lakosait.

1688-ban hasonlóképp Eölbey Ilona úgy saját, mint először Kéry Jánossal nemzett gyermekei Imre, Gábor, és László nevében valamint második férje Vasdinyei Jánostól nemzett leányai Magdolna és Juliánna nevében is tiltakozik a győri káptalan előtt az ellen, hogy Töttösy László székesfejérvári bíró Lovasberényt és Ráczkeresztur, és más fejemgyei jószágokat, melyeket protestáló és az ő rokonai békében birnak bármi ürügy alatt a királytól felkérje.

Ezek azok a nymok, melyeket a Vesselényi féle adományozás következtében a B. Pálffy családtól elszakított birtokokon a Szechenyi és Török családoknak, ezek után pedig az Eölbey és Vasdinyei család birtoklását jelzik. Heister Sigbert gróf ugyanis 1699. jun. 19-én Vasdinyey Jánostól úgy is mint Eölbey Ilonával nemzett Magdolna és Julianna leányainak törvényes gyámjától, továbbá Kéry Imre és Lászlótól, mint Eölbey Ilonának első férjével Nagy-Kéri Kéry Jánossal nemzett fiaitól a győri káptalan előtt 8400 rénus forintért örök áron megvette Lovas-Berényt Técs, Nadap, Ráczkeresztur, Perkáta, Pázmánd és Órsziget fejemgyei birtokokat, továbbá Börgöndből három részt, aztán Novaj (ma Kisfalud), Sárosd,

---

budai káptalan János király adományozása következtében Ebeny Ferencz, Gáspár és Gábor testvéreket a felső batai, ebenyi és zékeli pusztákba, melyek akkor Pest és Pilis megyékhez tartoztak, beiktatja. Tört. Tá. XII. 106. 1.

A lovasberényi kastély kápolna.

Szolga-Egyháza, Saágh, Palcza-Telek fejeermegyei pusztákat.

Megvette továbbá ugyanazon év jun. 19-én szinte a győri káptalan előtt Miskey István és neje Sebessy Judittól Börgöndnek ötlet és néhai Eölbey Magdolna örököseit Ságghy Klárát és Tóttósy Sándort illető részeit 2000 rénus forintért, mely adás-vevést a bíróság 1699. jul. 3-án jóvá is hagyta. (LV. Okl.)

Börgöndre nézve meg kell jegyezmem, hogy ez eredetileg nem tartozott sem a Baracscai Pálffy, sem Buzlay, sem Szechényi, Török családok ősi birtokainak keretébe, hanem az Eölbey család vagyona volt, a mennyiben t. i. Lipót király 1659. nov. 21. kelt diplomájával, Börgöndöt, Novajt, Sárosdot, Szolgaegyházát, Saagot és Palcza-Telek pusztákat Fejérmegyében, és egy Curiát Nemes-Olcván Komárom megyében végre Szegvár pusztát Tolnában hűséges szolgálataikért Bossányi Gábor, Szeghy János és Eölbey Mártonnak adományozott s őket a győri káptalan 1660. évi októberben be is iktatta.¹⁾ Aztán házasságra lépven Eölbey Márton Szeghy János leányával Katalinnal, Börgönd így lett az Eölbey, végre a Vasdinyei család birtoka, kiktől aztán Heiszter vette meg.

Heiszter beiktatásának az említett javakba többen ellentmondtak, u. m. Hochburg János báró Saágh és Novaj miatt, Vörös Pál Sárosd miatt, a győri és komáromi jézustársaságbeliek Perkáta és Pázmánd. miatt, Eölbey Péter Ráczkeresztur miatt Sándor István Nadap, Sebessy Judit és Márton Börgönd kivételével az összes birtokok eladása miatt.

¹⁾ Lovasberényi levéltár XXXI. flók 10. sz. és körmen di levéltár Acta majoratus Lad. 36. Transsumpta No. 5¹.

Heiszter Siegbert gróf őket 1700. nov. 8-án oktavális perbe idézi, s a per úgy végződött, hogy Hochburg János báró a győri káptalan oklevelével, melyet ez az ő csókakői uradalmába való beiktatásakor 1692. okt. 21-én kiállított, igazolta, hogy Saágba is Novajba is mint Csókakő tartozékaiba beiktattatott, tehát törvényes tulajdonát képezi. Sárosdra nézve, mely miatt Vörös Pál mondott ellent, miután Kisfalusy Mihályné született Széplaki Botka Juliánna, Diskay Ferenczné szül. Botka Magdolna, Lessetics Mihályné szül. Botka Katalin, végre Nagy Erzsébet más-kép Halassy, azelőtt Botka Istvánné, most pedig Kövessy Ferencz özvegye igazolták, hogy Sárosd régi időktől fogva a Széplaky Botka család birtoka volt, Perkátára nézve a győri Jézus társaságbeliek beigazolták, hogy azt Gorub Ferencz novii püspök Török Ferencztől vette, nekik adományozta, ez adományozást a győri káptalan előtt 1662-ben felvallotta, ezt a király jóváhagyta, és a káptalan őket 1663-ban be is iktatta; — Pázmándra nézve végre igazolták, hogy azt Verebbel együtt Orbovai Jakusits György vál. szerémi püspök Török Ferencztől vette és adományozta nekik 1637. ápr. 3-án s e donációt Lipót király jóváhagyta 1694. jan. 27-én. Töttösy Sándor és Gábor, Sebessy Márton, Sebessy Judit, Miskey Istvánné, Vörös Juliánna, Fekete Györgyné, Sághy Klára, Sebessy Ilona pedig a tárgyaláson meg nem jelenvén, igényeiktől elúttettek.

Ez a lefolyása azon birtokok átszármazásának, a melyek a Vesselényi-féle adományozás tolytán a Baracskey Pálffy családtól elszakittatván a Szechenyi, Török, Eölbey és Vasdinyey családok kezén keresztül Heiszter Sigbert birtokába jutottak, s a

melyeknek mintegy központját mindig Lovas-Berény képezte.

Már most lássuk mi történt a Baracscai Pálffy család ősi birtokaival, a melyek nem csak ősi jusson, nemcsak a Fejérkövy-féle, de az 1666. évi Lipót-féle donáció erejénél fogva is Baracscai Pálffy István mint a család utolsó fitagjának elhalálozása után B. Pálffy Kata először Sándor Lőrinczne, másodszor Dienes Dánielné által nemzett Sándor és Dienes családbelieket, valamint Baracscai Pálffy Balázs leánya Zsófi, férjezett Dezső Ferenczné utódait illették meg?

Egy perennális fassió ezt a kérdést is megoldja. 1688 aug 22-én Komáromban ugyanis Dienes Dániel deák, Dienes Borbély Ferencz, Dienes Anna, ifju Sándor István, Sándor Kata, Sándor György magukra vevén minden utódaik és örököseiknek terheit, bizonyos szükségéiktől kényszerítetvén örökös prediumaikat, nevezetesen Baracska, Bágyon, Iváncsi-fok, Varsány, Sz.-László, Szt.-Miklós, Sz.-Iván, Berény, Nadap, Csalát, azután Acsában, Kovácsiban, Felső-Tabajdon, Jégegyházában, Széplakon, Kuldón, Ecse-den és Szedregen levő bizonyos portiokat, azonkívül Kürth nevű pusztájukat Komárom megyében és Kajászó-Szent-Péteren levő két darab részüket Sándor Istvánnak és mindkét nemű örököseinek 3073 frtéért eladták, beleértve ez összegbe azon zálogos összeget is, melyet tőle már korábban t. i. Jégegyháza, Csala, Iváncsi-fok s Baracska fele elzálogolása alkalmával tőle már fölvettek.

Sándor István tehát megvette atyafiaitól azon birtokokat is t. i. Lovas-Berényt, Nadapot, Csalát, a melyek az 1666. évi Lipót-féle donáció értelmében nekik adatván törvényesen amugy is őket illették

ugyan, de a melyeket tényleg már nem birtak, mert azokat Szechenyi Istvanné Török Jutka még 1678 ban Eölbey Mártonnak zálogosította el. Nem is kerültek azok többé kezükre vissza, minek az lehet az oka, hogy akkor a mikor Heiszttert a káptalan beiktatta, nem tiltakoztak a királyi donatióra való hivatkozással és Sándor István is egyedül Nadap érdekében tiltakozott, de a tárgyalásnál már nem jelent meg sem ő, sem az atyafiak bármelyike, minek következtében Heisztter birtoklása törvényessé vált.

Megkísérelték ugyan különböző időben és különböző módon, hogy ezen birtokokat vissza szerezzék, de siker nélkül. S hogy a veszett fejsze nyeléhez mérték a sikert is, jellemzi őket az ez ügybeni egyezkedésük.

Először is — bár az évet nem tudom — mint Baracscai Pálffy Kata mindkét házasságból származott maradékok magukra vállalván terhőket mindkét ágon levő született és születendő gyermekeiknek, maradékaiknak successoraiknak cessionáriusaiknak, legatariusaiknak és házastársaiknak, vallották a transactionalis levél rendében, hogy nemes Fejér megyében levő Baracska, Iváncsa nevű pusztához és valami Jégházához is, melynek mindazonáltal bizonyos helye mai napig is tudatlanságban vagyon, visszaszerzésére már 1725-ben néhai báró Zichy Ádámmal azután pedig báró Szluha Ferencz urral contraháltak oly formán, hogy minden költséget és utánjárást magára vállalván ha visszaszerzi, nekik csak egy harmadát tartozzék átadni, a többi két harmadrész pedig maradjon neki.“

Szluha megindította a pert elsősorban Sándor István és Sándor Judit ellen, de sikertelenül.

1739. május 4 én ismét sorakoztak. Ugyanis Töltössy Ádám, András és Kata testvérek, Töltössy András és Töltössy Kata gyermekei, és néhai Dienes Anna asszonytól, néhai Dienes Dániel és Pálffy Kata asszonynak leányától született unokái, továbbá, Sándor Lőrincz és István testvérek, néhai Sándor István gyermekei, és néhai Sándor Lőrincz és Pálffy Kata unokái, azután Sándor György, néhai Sándor Györgynek fia, néhai Sándor Györgynek unokája, ugyan Sándor Lőrincz és Pálffy Katától származott unoka, végre:

Kajdacsy István, Kajdacsy Erzsébet néhai Sándor Katának gyermekei, és néhai Sándor Lőrincz és Pálffy Kata unokái, 1000 frt fejében Somoskői Péterffy János báró és neje Pongrácz Éva asszonynak cedálják a szent-mártoni Convent előtt kikeresését, birtokba vételét, ősi birtokaik visszaszerzését Baracska, Bágyon, Ivánczfok, Varsán, Sz.-László, Sz.-Miklós, Sz.-Iván, Berény, Nadap, Csala örökét, és Acsa, Kovácsi, Felső Tabajd, Jégházában, Széplakon, Keöldőn (Kuldó) Ecsedben és Zedregen levő portioiknak.¹⁾

Ezen sikertelen kísérlet után Töltössy András úgy is mint János öccsének tutora és kuratora, Töltésy János úgy is mint Sándor István és Sándor Sámuel meghatalmazottja, végre Sárközy Zsuzsanna a Gellért és Szücs familiákkal egyezkedtek, őket Baracska, Iváncsa és Jégháza birásában konfirmálván. A Gellért és Szücs családok ezután a baracskai és iváncsai birtokokról, melyeknek eddig már csak tizenkettedik részét bírták, a kilenczedik részét adták nekik.²⁾

1779 ben Dénes Mihály támaszt pert Cziráky László ellen Lovas-Berény, Nadap és Börgönd

¹⁾ Lovasberényi levéltár XXV 43 sz.

²⁾ U o XXV. 29.

íránt a kir. Táblán, a per folyamata közben kérdezi a gróf felperest, hogy hát mit kívánna? azt felelé: egész Nadapot, Lovas-Berényből egy utcát és 40 ezer forintot; mire a gróf viszonzá: hát aztán nekem mi marad?

Utolsó kísérletkép Dienes István és érdektársai ujitották fel régi igényeiket mindazok ellen, akik ősi javaikat birták; az alperesek között volt Cziráky Antal gróf is, mint Lovas-Berény, Nadap, Börgönd tulajdonosa, azonban a felperesek maguk között viszályba keveredvén, 1843 ban a per elaludt

E vázlatban beszámolván a Baracscai Pálffy Kata mindkét házasságából származott örökösökre maradt ősi Baracscai Pálffy-féle birtokok viszontagságairól, térjünk vissza a birtok másik csoportjához t. i. a Vasdinyey által Heiszternek 1699. jun. 19 én eladott, Lovas-Berény, Nadap, Börgönd, Rácz-Kereszturhoz.

Heiszter Sigebert gróf családja kezén, a ki 1701-ben Lovas-Berény határát a szomszédos községekkel uj határ jelek állításával rendezte, — alig maradtak a megvett birtokok husz éven keresztül, mert utódjai, t. i. Heiszter Albert gróf és özvegy Heiszter Sigebert grófné született Kacziáner Aloysia asszony, ugy is mint kiskoru Heiszter Gottfridnek néhai Heiszter Rudolf gróf fiának gondnoka, Lovas-Berény, Ráczkeresztur, Nadap községeket, Téch és Börgönd pusztákat 1719. decz. 29-én a győri káptalan előtt örök áron eladták Fleischmann Anselm Ferencz báró, cs. és kir. haditanácsosnak 35 ezer frtért.

Fleischmann Anselm Ferencz is alig birta tiz évig s mind azon jogokkal, a melyekkel ő a Heiszter örökösöktől vette, eladja az összes birtokokat Cziráky József gróf és nejének Barkóczy Borbála grófnő-

nek 45 ezer forintért, mely alkalommal kijelenté azt is, hogy ő ugyan 35 ezer forintért vette, de a 10 ezer frt többlet a birtokok javítására lett befektetve. Ugyanis Nadap pusztát benépesítette, Lovas-Berénybe települt német jobbágyok részére 26 házat, a zsidóknak pedig két házat épített. A gazdaságot juhászlak, tmagtár s más épületekkel szerelte föl, erdőt mivelt, szőlőt ültetett Lovas Berényben serfőző házat, Rác-Kereszturon templomot építtetett sat.

Azonban Fleischmann báró nem volt honosítva e miatt a Heiszttertől vett nemesi birtokokat sem vallhatta fel a káptalanban, s most eladván Czirálynak szinte nem írhatta át hiteles helyen. Hogy tehát az átíratás eszközöltethessék vissza kellett menni Heiszter örököseire, a kik azután Cziráky József gróf és hitvese Barkóczy Borbála grófnőnek Fleischmann báróval kötött adás-vevési szerződésé elfogadván 1730 jun. 9-én megbízottjaikat Herberger Kristófot és Mikos Mihályt a győri káptalanba küldötték, ezek pedig ott előadván, hogy a Heiszter család Lovas-Berény, Nadap, Rác-Keresztur, Börögönd, Técset 1719. decz. 29 én báró Fleischmann Anselm Ferencznek eladta, ki azt 1730 ik évig tényleg birta, akkor azonban gróf Cziráky Józsefnek adta el, minthogy azonban honosítva nem volt át nem öröközhette; visszaadta tehát a Heiszter családnak, ez pedig az uradalomhoz való minden jogát átadja Cziráky József gróf és neje Barkóczy Borbála grófnőnek és mindkét nemű örököseiknek, s 45 ezer frt vételárban a káptalanban felvallották.

Minthogy azonban időközben a Sándor család Nadap miatt pert indított, ennek költségeit a Heiszter család vállalta magára, ha pedig a felvallott birtok

valamely részétől a megvevő Cziráky József gróf elesnék, az aránylagos kárpótlásra szinte a Heiszter család köteleztetett. Cziráky József gróf a 45 ezer frt vételért 100 darab arannyal kulcspénzül megtoldva Fleischmann Anselm bárónak april. 15-én lefizette, valamint lefizetett még 2170 frtot az átvett gazdasági szerelvények és terményekért.

Alig esett át Cziráky József gróf ezen a bonyodalmon, már is a Neoquistika Commissióval gyűlt meg a baja 1730. decz. 31-én ugyanis a királyi ügyész perelte őtet. Azonban már ekkor kezeiben voltak a Heiszter és Fleischmann féle legombolitott ügyek hiteles oklevelei, s miután felmutatta azokat, a királyi ügyész letette a fegyvert. Ugyanezen alkalommal Szent-Iván pusztára vonatkozólag hivatkozott Cziráky Zichy János grófnak 1427. decz. 12-én kelt záloglevelére, melyet Zichy János ügyvédje szintén elfogadott.

1735. okt. 5. Cziráky József gróf eladta Rácz-Kereszturt Szücs Péter és Pál testvéreknek 10 ezer forintért, kik parula pénzül 35 aranyat tettek a gróf kezébe. ¹⁾

1740-ben köttetett meg az Urbarium (LVI Okl.)

1757. mart. 6 néhai Eölbey Magdolna unokája Baksay Klára, Horváth Zsigmond özvegye Lovas-Berényben és Börgöndön nagy anyja után örökölt állítólagos javait és jogait a vasvári káptalan előtt eladta Cziráky László és György testvéreknek 3300 frtért; szept. 15-én pedig Horváth József és Rozália, Baksay Klára gyermekei ugyan a vasvári káptalan előtt anyjuk felvállását azzal egészítik ki, hogy mind maguk mind utódaik nevében lemondanak minden-

¹⁾ Lovasberényi Lt XXV. fők 41. sz.

féle igényükről, a melyek által a Cziráky grófi családnak netán kellemetlenséget okozhatnának.

A birtoklásra vonatkozó jogi ügyek, most már tökéletesen rendbe jövn, Cziráky József a községi szervezkedés munkájának szentelte magát a lakosokkal, kik már 1693-ban Eölbey Ilonának is meg a töröknek is megadták jobbágyi tartozásaikat, 1770-ben új urbariumot kötött. Özvegye Barkóczy Borbála grófnő 1751. jun. 9-én Fejérmegye szolgabírája és esküdtje előtt a helvéthitvallásuak számára templomhelyül 22 királyi öl nagyságu teret adott, s a mennyiben ezek a régi kath. templomot elfoglalták oly föltétel mellett adták vissza, hogy az abban levő kisebb harang legyen az övéké. a nagyobbik pedig legyen a katolikusoké. A kath. templomot így visszavevén, részint saját költségén, részint a hivek hozzájárulásával helyreállította, és egy szőlővel javadalmazta, mely ma is bár kipusztult a templom tulajdonát képezi. Az urasági parkban levő s gr Heiszter által épített kápolnáról érdekes az LVII. sz. Okl.

Mária Terézia királynő Lovas-Berényt 1765-ben mezővárossá emelte, s négy országos vásárt engedélyezett neki. Hogy ekkor már a földmivelés is nagyobb lendületet vett, mutatja részben az egyházi tized, a melyért Cziráky György Nesselrode Ferencz gróf székesfejérvári prépostnak 1766-ban 450 frt bérösszeget fizetett.

A csókakői uradalom osztályosa gr. Lamberg Ferencz, ki 1752-ben történt Hochburg-féle osztzkodás alkalmával Szősz helyesen Szüz várra nézve csak jogigényt kapott kérdésessé tette 1767-ben Szüzvár hova tartozandóságát, a megye tehát tanukihallgatást eszközölt, mely alkalommal az Lovas-Berényhez tartozónak nyilvánított.

1775-ben kötötték az első szerződés, mely a lovas-berényi zsidó lakosokat rendszabályozta, türelmi adójukat, melyet az uraságnak fizetni tartoznak meghatározta. Ezen szerződés minden 10 évben megújított és módosított. 1830-ban ezeken felül volt a zsidók száma, de miután nekik a szabad királyi városokban lakni megengedett, nagy része eltávozott.

Volt a lovasberényi jobbágyságnak még a régi időben egy erdő része, melyet „szegény emberek erdejének” neveztek, ezt természetesen már őseik tönkre tették. 1785-ben tehát folyamodtak Cziráky László grófhhoz erdei legelőért és új erdő illetékért. A gróf mind a kettőt megtagadta. Mint-hogy azonban az ugynevezett vörös erdőt, melyet György gróf adott nekik, néhány év alatt annyira kiirtották, hogy még hajtásnevelő tuskó sem maradt benne, az erdő fentartást pedig a kormány szigorúan követelte és az erdei szabad legeltetés a fiatal erdőt hamar tönkre tenné, a gróf mindkét kérésüket megtagadta. Ebből heves per keletkezett, melyet azonban a jobbágyok a rájuk bizonyított erdőpusztítás miatt elvesztettek.

1791 jun. 19. Cziráky László gróf a lovasberényi uradalmat 15 évre gróf Rumpf Lipót és neje Huszár Francziskának évi 29 ezer frtért bérbe adta, azonban a bérlet a bérlő időközben történt halála miatt megszűnt.

1793—1798. években gr. Czirály Antal lovasberényi uradalma után a francziák ellen viselt hadjárat költségeire 4925 frtot fizetett.

1827-ben adta meg Fejérmegye Lovas-Berény határára a vadásztilalmat.

1830-ban engedélyezte a Helytartótanács a gyógyszerár föllállítását.

1832-1834-ben építettett a két tornyos diszes r. k. plebánia templom.

1858-ban volt a tagosítás, 1886-ban pedig a szőlő dézsma megváltása.

1873-ban Cziráky József gróf Lovas-berényi, nadapi és börgöndi birtokait családja elsőszülöttségi hitbizományává alapította.

1870-ben épült a r. kath. elemi új iskola, melyre a költségeket Cziráky János gróf előlegezte, de a felavatás alkalmával azon kikötéssel, hogy az iskola mindenkor kath. jelleggel birjon, a kölcsönt a hitközségnek ajándékozta.

1878-ban vezettettek be az apácák a gróf által adott diszes épületbe, hogy ott a kisdud óvást és női kézimunka tanítást kezeljék.

1888-ban épült a helyv. hitvallásuak elemi iskolája.

Föl kell még hoznom egy tanu kihallgatást, melynek megtartását Vasdinyey Jánosné szül. Eölbey Ilona asszony kérésére a nádor rendelte el Mihály várát illetőleg.

Van ugyanis Lovas-Berény határában az erdőalj azon nyulványainak egyikén, melyek a Vereb felől Lovas-Berénybe vezető út melletti vízfolyásos rét keleti partját szegik, a többek közt egy a régi vízmosások által határolt domb, melyet régi időkben is, ma is Mihály várának neveznek, nevezik pedig így a nélkül, hogy azon az alig 20 öl szélességű dombon valamely romnak nyoma volna, vagy annak eredetéről a pusztá elnevezésénél valaki ma is többet tudna. Ha más tekintetben érdektelen is ez a tanu-

vallatás Lovas-Berény helyrajzi történetére nézve elég fontossággal bír a tekintetben, hogy eloszlát ábrándokat, s megállapítja a valót.

A tanu kihallgatást Lacza János győri kanonok káptalani küldött, és Fürdős Mihály palatinális ember eszközölték 1695. febr. 16-án. Kihallgattak valami 20 tanut az iránt, vajjon Mihály várának nevezett domb külön határt képezett-e valaha Lovas-Berénytől, vagy nem, vagyis külön földes uraság birta-e azelőtt, vagy emberemlékezettől fogva mindig a lovasberényi?

A vallomások általában Lovas-Berény határához tartozónak állították a Mihály vár nevű dombot. Így az első tanu nemes Végh Pál acsai lakos 88 éves azt vallja, hogy sohasem hallotta Mihály várának hírét is annak előtte, hanem csak az ulta, miulta felkérték mostanában, semmi magános határát nem tudja, sőt minek előtte megszállották volna Lovas-Berényt is, mindenkor az említett helyt, kit most Mihály várának neveznek, mindenkor Lovas-Berény földnek hallotta és az Lovas-Berény földes urak birták. Hogy mikor Lovas-Berény pusztá volt is, az török Eménytől (Emin) azon kérdésben levő földet Lovas-Berény föld gyanánt árendálták minden erdejével és mezejével edgyütt. Azonban Tóth György verebi lakos, 13-ik tanu 75 éves már többet is mond. Azt vallja: „Soha Miháli várának hírét, se Lovas-Berénytől különböző határját nem hallotta, de nem tudja, hanem mindenkor azon hegyet, kit most Miháli várának neveznek Lovas-Berény földnek hallotta; eleget pásztorkodott azon a földön de mindenkor a gazdái Lovas-Berény föld gyanánt árendálták. Azt tudja, hogy edgy juhban árendálták az

török uraktól, semmi épületnek jelét azon hegyen nem tud, s nem is látott, hogy lett volna, s csak mintegy két esztendeje multa hallotta a Berényiek-től, hogy valamely Mihály nevű ember kezdett volna azon hegyen szőlőt csinálni, s arrul nevezték Mihály várának.“ A 15-ik tanu Takács István 50 éves pedig így vall: Tudgya nyilván s emlékezik reá, lakott Lovas-Berényben 30 esztendeig, s gyermek korában azon hegyen a kit most Mihály várnak neveznek, eleget játszott s marhákat őrzött, de min denkor Lovas-Berény földnek hallotta, soha különböző határát nem értette. A 16-ik tanu Csapó György pátkai lakos 50 éves, tudja nyilván s emlékezik reá, Lovas-Berényben szolgált majd 25 esztendeig soha Mihályvárának különböző határát nem hallotta s arra is jól emlékezik, hogy edgy Káka Mihály nevű ember kezdett volt azon hegyen szőlőt csinálni, s pinczét akart, de minthogy pusztán hadta, nevetség-ből nevezték el Mihály várának, semmi épület jeleit azon hegyen nem tud hogy lett volna. A 20 ik tanu Szabados Albert pátkai jobbágy 75 éves már elkalandoz ugyan a mult ködébe, de jellemző vallo-másában a magyar nép azon kegyelete, mely minden eseményt és emléket melynek urát adni nem tudja, a régi szent királyoknak tulajdonit. Azt vallja ugyanis hogy simpliciter költött hírét azon Mihály várának nem tudgya, hanem attya lehetett 80 esztendő, attul hallotta hogy az régi Szent Királyok, mikor Budárul Fejérvárra által jártak, ott kies hel lévén, azon helyen gyakorta szoktak megheresztenyi, hogy arrul nevezték volna Miháli várának ¹⁾

¹⁾ A győri káptalan 1. 13. febr. 16-án kiadott másolatából. Lovas-berényi levélt. XXIV fiók 21. sz

Munkám két utolsó kötete a megye községeinek helyrajza lévén, melléklendőknek tartottam azon 1701. évbeli két határijarást, melyek egyike a Lovas-Berény, Csákvár, Forna közt eszközöltetett, (LVIII. Okl.) másik pedig Pákozd, Kisfalud, Börgönd és Fejérvár között (LIX. Okl.)

Lovas-Berény uradalmi határa 1200 ölével számítva 3698 hold szántóföldet, 64 hold kertet, mely e század elején gr. Cziráky Antal Mózes idejében készült; 390 h. rétet, 858 h. legelőt, 3129 h. erdőt, 16 h. szőlőt, 210 h. utat és dűlőt foglal magában. A tagosítás 1858. évben eszközöltetett, miáltal az uradalomnak a volt jobbágyok földje jutván, kiszarolt állapota miatt kezdetben csak 3 nyomásos ugarolási rendszer mellett kezeltetett, később pedig váltó gazdasággá alakult át, mely 3 majorból áll, t. i. Belmajorból, melyet a mult században gr. Cziráky László épített; Lujza major 1859-ben épült, Antal major pedig 1860 – 61-ben gr. Cziráky János idejében.

Erdeje a legszebb és legjobb karban állók közé tartozik, már 1839-ben 60 éves turnusokra lőn felosztva, cser és tölgy fából áll. Az erdő közepén a régi Técsnek nevezett határban áll a diszes vadászkastély, mely szinte gr. Cziráky Antal Mózesnek köszöni létét.

Lovas-Berény két nevezetességéről kell itt még megemlékeznem, ne hogy a költészet muzsája perbe szálljon velem. Két csecsemő bölcsője ringott e mezővaros falai között bár különböző időben, akikből aztán a német irodalomnak is még a magyar költészetnek is megkoszoruzott munkásai lettek Ezek egyike:

Saphir Móricz Gottlieb, kit eredetileg Mozesnek hittak humorisztikus és szatirikus német író. Korá-

nak nevezetes és utolérhetetlen élczelője és szójá-
tékosa volt. Még ma is ismerünk sokat találó élczei
és hasonlataiból, melyek nem csak hogy nem kimél-
nek senkit de nyíltan el sem mondhatók. Lovas-
Berényben született 1794. febr. 8-án zsidó szülők-
től, kik helyi kereskedők voltak. Kezdetben a Tal-
mudot tanulmányozta Prágában, majd az irodalomhoz
fordult, 1821-ben kiadta első költeményeit (Poetische
Erstlinge czim alatt) Aztán Bécsbe ment s a Bäuerle
által szerkesztett Theater Zeitung-ban önté ki élczé-
nek egész áradatát, melyek nem csak szabadságra
vallottak, de kiméletlen élüknél fogva a Metiernich
környezetének is kellemetlenekké váltak. E miatt
1825-ben kitiltották Bécsből, és Berlinbe költözött,
a hol 1826-ban a „Berliner Schnellpost“ és 1827-ben
a Berliner Kurir czimű lapokat adta ki, melyeknek
botrányos tartalma miatt az udvar előtt is meg-
tűrhetlenné lett, és Münchenbe költözött. Itt a Bazárt
és a Deutscher Horizont lapokat adta ki, 1830—33;
de megsérté a királyt, minek következtében a
kormány arra ítélte, hogy a király képe előtt bocsá-
natot kérjen. Ezt meg is tette, s miután Párisban is
megfordult, a bajor kormánytól 1832-ben, a mely évben
protestansá is lett az udvari színháznál intendans-i
tanácsosi állást kapott. 1834-ben Bécsbe jött s
1837-ben alapítá a Humoriszten czimű lapot, mely
a 48. előtti bécsiek kedvencz lapja volt. Idővel
azonban, t. i. a 48-as korszak más áramlatba ragadta
az embereket; a szabadság szelleme érintette meg
a sziveket, Saphir észrevette hogy közönségét érin-
tetlenül hagyják maró élczei, hogy elfordulnak tőle,
hogy kiment a divatból, visszavonult Bécs melletti
Badenbe, a hol 1858. szept. 5 meghalt.

Egyik jellemzője azt írja róla: ha Saphirban több a férfias vonás, erkölcsi komolyság, úgy fájának Aristofánese lehetett volna, de így minden szellemessége mellett bár művész volt a szójátékok szövésében, és az élczek rögtönzésében, nem állított magának irodalmilag maradandó emléket. Összes munkáját kiadták Brünmben 10 kötetben 1877-ben Iratai czim alatt.

A másik szülöttje Lovas-Berénynek a magyar drámai irodalmat szolgálta Szálinger irói nevén Berényi Antalnak hívták 1829-ben született; édes anyja utóbbi időben urasági alkalmazásban volt. Midőn kocsin a fővárosba utazott, az érdi Pelikán vendéglőtől vezető lejtős uton elragadták a lovak s ő leugorván a kocsiról szörnyet halt. Végső vonaglásában Téténybevitték, hol el is temettetett. Sirját, melyet egy egyszerű vörös márvány kereszt jelez halottak napján plebános koromban virágokkal diszitem, egy alkalommal Komócsi Józsefet is elvezettem oda, s jelen volt a Requiemen, melyet édes anyja alapított a tétényi pleb. templomban.

A római katolikusoknak már a XIV. században volt plebániájuk, a mikor András pap 2 garast és 4 kis pénzt fizetett pápai adóban. A jelenlegi plebániát özv. Cziráky Józsefné szül. Barkóczi Borbála alapította 1752-ben. Temploma a Buzlayak idejében Sz. András apostol tiszteletére volt szentelve. A mai kéttornyú templomnak a B. Szűz Mária a véd-szentje. A kerti kápolna Sz. Háromság tiszteletére van szentelve.

Plebánosai: Esztergomi Szaniszló, később győri kanonok, Berderics Mihály, Lezsó Ignác, Simovics Lipót, Blach Ádám, Prifach József, Edelmann Mihály, Krécsy Károly.

Az ev. reformátusok 1637 körül telepedtek meg. Anyakönyveik 1761-től vannak. Lelkészeik: Decsi János, Ungvári András, Harsányi János, Udvardy Mátyás esperes, Konyári Sámuel, Csuzi Erős Mihály esperes, Eröss Sámuel, Inárcsi Pap Mihály esperes, Endrédi P. András, Váczi Balázs, Decsi János, Szilvási István, Laskai Ferencz, Szelei György esperes, Szelei János, Marosi János, Tolnai János, Padi János esperes, Ráczkevi István, Kosdi István, Neszmélyi János, Séllei Pál, Kecskeméti Mihály, Ujvári András, Onadi Sámuel, Galamb Zsigmond, Gózon István, Juhász Ferencz, Szászi János, Nagy István, Szombati Lajos, Urházy Lajos.

Lakosok 1696. évben Biró: Szely Gergely, Andacs György, Körszemdy György, Bán Pál Mihály, Vas Mihály, Onay György, Csontos József, Bárdos Péter, Polgár Mihály, Nagy Mihály, Lajtos Gergely, Kakró István, Kász Mihály, Tóth István, Karkó Mihály, Somogyi István, Kup Péter, Nagy Gergely, Kozmár István, Hencz Márton, Varga István. Gál Mihály, Csanya Mihály, Kéry Mihály, Kozma Gergely, Kovács György, Tóth György, Kovács József, Kis József, Kovács Gergely, Móri József, Konya István, Kis Gergely, Vajtay Péter, Lukácsy Gergely, Szabó György, Németh György, Juhász István, Csóka Gergely, Csóka Péter, Orosz György, Kovács Gergely, Kozma Péter, Szikra József, Hörpendy József, Tóth István, Kántor István, Orosz István, Nagy István, Kajtor József, Kéry József, Németh Gergely, Szalay József, Orosz Mihály, Karikó József, Orosz József, Németh Mihály, Szabó György, Széles József, Bodó Miklós, Ferenczy Mihály.

1720. évben. Hortai János, Nemes István, Kovács

Gergely, Tóth János, Orosz István, Kajtor János, Kéri János, Orosz Mihály, Szalay Mihály, Kéri István, Ferenczy János, Bari Pál, Andocsy István, Bodó Miklós, Somodi István, Nagy Mihály, Kozma István, Kovács György, Szabó András, Rácz János, Szabó György, Kis Gergely, Lukács Gergely, Jakab Pál, Forró Márton, Nagy Gergely, Karikó István, Karikó János idősb, Karikó János ifju, Bardos Péter, Bori Gergely, Szily Gergely, Bán András, Takács Gergely, Karikó Ferencz, Tóth István, Szüdi János, Bán Péter, Csóka István, Fabi Péter, Karikó János, Veres István, Ábrahám Márton, Szabó Samu, Csóka Gergely, Rácz Pál, Hegedüs János, Bán Mihály, Tóth Gergely, Polgár Gergely, Nagy Mihály, Csidei István, Katona Ferencz, Konya Mihály, Tóth János, Kovács Mihály, Ury Dávid, Varga Mihály Szöllősy István, Ferenczy Mihály, Forró István, Mészáros Miklós, Végh György, Kántor István, Farkas János, Tóth János ifj

MAGYAR-ALMÁS.

Hajdan csak Almás volt a neve, később lett Magyar-Almás, megkülönböztetésül a későbbi időben Rácz-Almássá lett másik Almástól. Fekszik Székes-fejérvártól északra Keresztes, Csurgó, Csákberény és Zámoly között.

A XIV. században már mint a sz.-fejérvári Sz.-Miklósról czimzett káptalan birtoka ismeretes. Ugyanis mikor 1340. Sz. Jakab napján a veszprémi káptalan a fejérvári kereszteseket Barcs vagyis Sz.-Borbála birtokba bevezette: úgy a sz.-fejérvári nagy káptalan, mint a Sz. Miklósról czimzett káptalan is

Almás nevű birtokuk részéről a határok ellen tiltakoztak.¹⁾

Ugyanazon év Sz.-Mihály nyolczadán ugyanaz a káptalan határjárást eszközölven Barcs birtokon, a határ pontok között megemlittetik az „almási ut.”²⁾

Szinte a fenti 1340. év Péter és Pál utáni kedden a veszprémi káptalan beiktatni akarván a fejérvári kereszteseket Barcsba, Almás falu érdekében János őr kanonok ellentmond.³⁾

Sz. Borbála történetében is felhozom azt a határjárási okiratot, mely 1374-ben eszközöltetett a veszprémi káptalan által Barcsot illetőleg. Ebben is a mint az Almásra vezető uthoz értek azt állítja János fejérvári őrkanonok, hogy az „Almás és Árpád völgye közti terület a fejérvári őrkanonokság tulajdonát képezi.” De körül határolják ez alkalommal a „sz. miklósi káptalan tulajdonát képező Almás falut is,” mely Barcs szomszédságában fekszik.

És e határolásban előfordulnak mint határpontok: Atya falu melletti kőrakás, Igar falu, Gyümölcsény nevű erdőcske, Borsód nevű föld Barát és Czelum vize.

1646-ban a törökök lakatlan pusztának nevezték Magyar-Almást, a mikor Hüssein bin Feriz birta 300 akcse jövedelemmel.⁴⁾

Az 1696. évi összeírás szerint Magyar-Almás már mint Gesztes vár tartozéka szerepel és gr. Eszterházy Ferencz örökösei tulajdonát képezte, 1702-ben pedig gr. Eszterházy Antalé. Azóta is a gr. Eszterházy család tagjái gr. Eszterházy Móríczt Miklóssé.

¹⁾ Keresztes Protoc III. 482.—84. 1.

²⁾ U o. 479. 1.

³⁾ Fejér C. D. VIII. 4. 465.

⁴⁾ Defterek II. 53. 1.

A r. kath. plebánia 1760-ban alapítottatott. Temploma Nagyboldog Asszony tiszteletére van szentelve.

Plebánosok: Sütő Mihály, Sebestyén karmelita atya, Füle János, Szombathelyi József, Puretits Ignác, Valenták József, Ráth Máté, Prácsovics Mihály, Nagy Lajos.

Van ev. ref. gyülekezet is, de lelkeszei névsorát nem birom.

Lakosok 1696. évben. Biró: Somogyi János, Kocsis György, Nagy József, Szabó György, Vas Gergely, ... István, Csapó Mihály, Polgár János, Szabó Ferencz, Cseh József, Lepsényi János, Kis József, Kelviz Mihály, Bodis Márton, Varga József, Roi Márton, Nagy István, Csizmadia József, Somogyi György, Németh Péter.

1720. évben. Sipos János, Nagy István, Marossy András, Somodi János, Vas Gergely, Dezső Márton, Bakodi Péter, Rácz Márton, Herki Gergely, Horváth Gergely, Kis János, Farkas Mihály, Nagy János, Nagy Mihály, Termey Samu, Tóth István, Lepsényi János, Takács Mihály, Kósa Márton.

MARTONVÁSÁR.

A buda-fejérvári országot mentén Baracskától északkeletre fekszik. Állomása a Déli vasutnak is, a honnét gyönyörű kilátás nyílik az urasági angol-kert tavára, és facsoportjaira, melynek képét a templommal összeépített diszes kastély keretezi. A kert alapítója gr. Brunszvik Ferencz, Antal fia volt, ki Martonvásárt Mária Terézia királynőtől kapta. A kerti tó szigetjében még pár évtized előtt állt az a nyárfa, melynek törzsébe a művészetet pártoló Brunsz-

vikék vendégszeretetét élvező és náluk tartózkodó Beethoven, József bevéste nevét.

Régi hely, neve latin nyelven — Forum Martini — Márton piacza vagy Márton vására, egy 1268. körüli oklevélben fordul elő, a melyben t. i. a bírák a Tárnokvölgyben létezett Deszka nevű birtok tulajdonosáról ítékezve, vajjon Berki Csom Mihály-e az? vagy a királyné-e? a környékből több tanut hallgatnak ki, és névszerint Istvánt Tárnokról, Bandi Salamont Tétényből, Kis Jóbot Torbágyról, és ezek között emlittetik Joanka — de Foró Martini — Martonvásárról.¹⁾

1272-ben már gazdáját is ismerjük. Ugyanis ez évben Martonvásári Gergely a budai káptalan előtt Tordas birtokot a szigeti apáczáknak adományozza az ott levő szőlőkkel, és minden ingó és ingatlan tartozékával; és ezt az adományozást V. István király megerősíti.²⁾

Említve van 1328. júl. 16-án kelt azon oklevélben, mely szerint a pozsonyi káptalan előtt Péter bán fiának Lőrincznek fia Pál eladja Martonvásártól nyugatra fekvő Tordas birtokát 50 márkáért Gylet fiának Miklósnak.³⁾

A XIV. század második felében 1377-ben 1410-ig a Kapy, vagy szaploneczai Poháros család birtoka volt Téténynyel együtt. A Poháros család magvaszakadtával Csepel szigethez csatolta e birtokot a király.⁴⁾

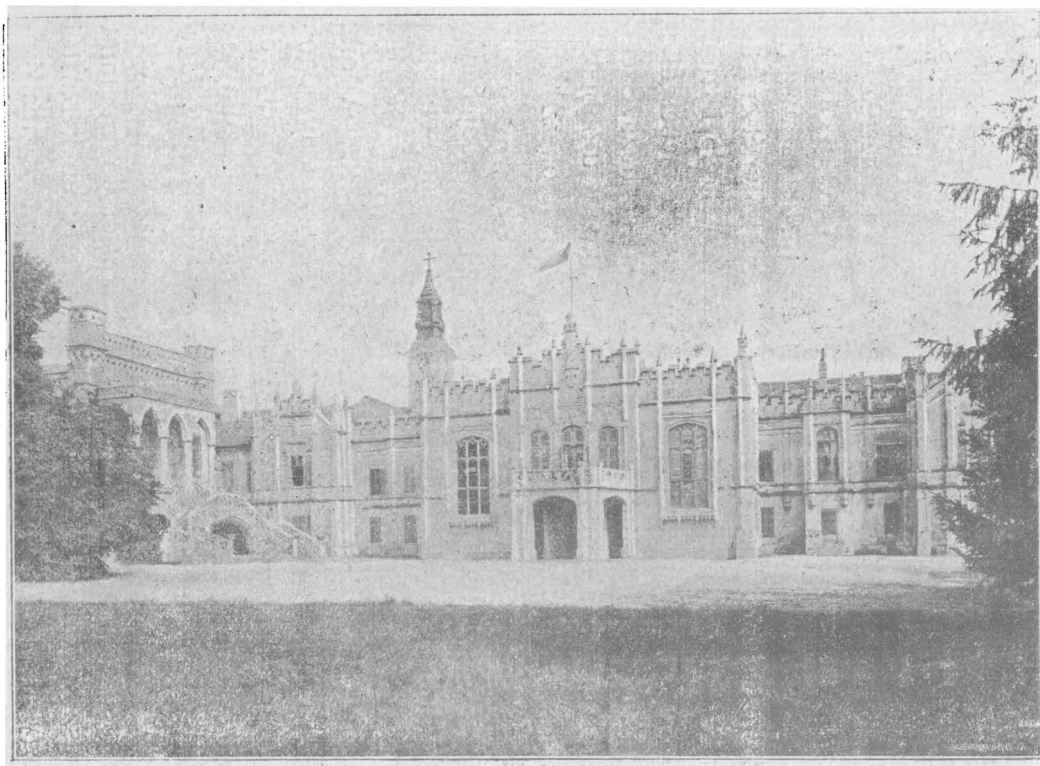
Ezután majdnem egy egész századon tul hall-

¹⁾ Zichy Codex I. 17. 1.

²⁾ Fejér C. D. V. I. 179. 1. és Árpádkori Okmt. XI 600. 1.

³⁾ Anjouk Okmt. II. 367.

⁴⁾ Csánki id. m. III. 384. 1.

A martonvásári kastély.

gat róla a krónika, de előfordul Lehóczky¹⁾ szerint 1403-ban mirt olyan birtok, melyet a Nádasdy nemből származott Gersei Pethő Tamás kapott adományban, a ki azután a zálogbirtokos Berzeviczy Jánossal volt kir. tárnokmesterrel mint a Pohárosok jogutódával 1440-ben pörlekedett e birtokért később mégis a gersei Pethőké lett az.²⁾ De erről úgy látszik a koronára szállt mert 1424. máj. 25-én Albert ausztriai herczeg és több magyar főúr Borbála királynét erősítik meg királynéi birtokaiban, a többek között Csepel sziget, Dömsöd, Gubacs, Adon az ide való ménesekkel, Besnyő, Keresztur és Martonvásár, Laczháza, Szent-Imre falva mai Pereg birásában, mely utóbbiak a simontornyai Laczk Jakab és Dávid bánoké Zánthói Laczk fiaié voltak.³⁾

Nagy Iván szerint⁴⁾ I. Ferdinand idejében a Gyulai és endrődi Somogyi családdal közösen birta a Révay család Martonvásárt, Lepsény, Sz.-György, Balinka, Mecsár, Zernyebakonya, Pötölle, Vereb, Velence, Vaál és Tárnokkal. De hogy mily jogon birta, azt nem tudom, sem azt, hogy meddig, de az 1702. évi összeírás szerint Sajnovics Mátyásé volt és a mikor 1731. febr. 15-én VI Károly Martonvásár pusztát Beniczki és Pribóczy Beniczky Sándornak adományozta, a ki 1602-től fogva mint zászlótartó, aztán mint kapitány, 18 éven keresztül úgy a bajorok és francziák, valamint a malkontent magyarok és a törökök ellen is hűségesen harczolt, a harczokban több súlyos sebet kapott a Rákóczy-féle háboruban pedig kétszer

¹⁾ Stemmatographia II. 302. 1 hivatkozva Katonára XI. 505 1.

²⁾ Csánki id. m. III. 384 1

³⁾ Magyar Tört. tár XII. 81 1.

⁴⁾ IX. 720

is fogságba esett, ezalatt pedig birtokai kuruczok prédájául esvén sok kárt szenvedett, nem azt mondja VI. Károly az adománylevélben, hogy Martonvásárt a Révayak bírták, hanem azt — hogy az hajdan a magvaszakadt Pető Jánosé volt, s arról szállt a koronára. Kapta pedig Beniczky Sándor és neje Komáromi Éva és ezek férfi utódai, ezek kihasználása esetében ezer száz frt lefizetésével a leány ág is (LX. Okl.)

A Beniczky családé volt még Martonvásár 1766-ban, s egy Érd és Martonvásár között ez évben megindított határper szerint, mely Fejér megye leváltárában őriztetik özvegy Sajnovics Mátyásné szül. Komáromy Éva utóbb Beniczky Andrásné hozományi jogánál fogva Beniczkyé volt a szomszédos két pusztá is t. i. Szent-László és Szent-Miklós is, de idővel a koronára szállt, mert már 1789-ben, a mikor t. i. Brunszvik Antal gróf kérésére József császár Martonvásárt mezővárossá emeli, községünk gr. Brunszvik Antal tulajdonának mondatik.

Korompai gróf Brunszvik Antal kapta tehát donatióban Martonvásárt, mely évben, nem tudom, de ő volt az, a ki családját — mely régi hagyományok szerint Braunschweighból ered, s Henrik hercegtől származik, ki a keresztes hadak alkalmával egyik fiát itt hagyta — a legnagyobb fény és méltóságra emelte.

A Brunszvik családról bizonyos az, hogy a XVII. században már hazánkban ismeretes volt. Brunszvik Tamás ugyanis 1622—25-ben Thurzó Szaniszló nádor udvarnoka volt.¹⁾

1630-ban pedig Brunszvik Tóbiás galgóczi har-

---

¹⁾ Lehoczky Stemma. II. 71. 1.

minczados és hitvese Wichrofszky Katalin, valamint fia Ferencz, János, és Pál, és leánya Katalin, és Erzsébet II. Ferdinánd által újból nemesiségre emeltetnek, czimeres levelet kapván, (LXI. Okl.) melyben kék paizs zöld terén egy gerezdekkel megrakott szőlőtőke emelkedik és feléje egy arany szarvu kos siet. A czimerből kiemelkedő pánczélos sisak fölött két szárny terjeszkedik, mely szárnyak egyike jobbról ezüst és vörös, balról arany és kék színű. A szárnyak között pedig egy kos ágaskodik ki. Czimer foszladék jobbról arany kék balról ezüst vörös.

Ez a Brunszvik Tóbiás, mint galgóczi harminczados szerepel saját aláírása és gyűrű pecsétjével egy 1642. évben Nagy-Bábonyban kiállított bizonyítványon.¹⁾

Ez a nemeslevél aztán, miként az külről rá is lett vezetve 1631-ben Nyitra megye előtt ki is hirdettetett.

Barcza Károly pusztazámori levéltárában van egy „Memoriale“ év nélkül, melyben az mondatik, hogy öreg Brunszvik Ferencz felesége volt Somoss Erzsébet, ezt férje halála után elvette Kovács Zsigmond, ennek halála után elvette Kovács Zsigmond bátyja Kovács Boldizsár. Brunszvik Ferencz fia volt Brunszvik Mihály, a ki Galgóczon lakott. Galgóczon lakott ez időben Kovács Pál is, ugyan azon Kovács Pál, a kinek atyja Kovács Balázs Turzó Szaniszló galgóczi tisztartója volt, s a ki ugyanettől kapta 1623. jul. 11-én mint nádortól Pusztazámort adományul. Ennek fia pedig Kovács Pál elvevén Pókateleki Konde István leányát Juditot,

¹⁾ Barcza Károly pusztazámori levéltár.

A martonvásári kastély képtára és műterme.

néhai Orne Ferencz özvegyét, nemzé Kovács Anna Máriát a kit aztán elvett Korláth János, kinek fiai István és Farkas 1698. május 15-én kapták Pusztazámort. (Lásd P.-Zámor tört.)

Antal 1747-ben kir. személynöki ítélőmester 1756-ban nádori ítélőmester, 1770-ben Sz. István rend vitéze, Esztergom megye főispáni helytartója s a m. kir. kanczellária előadója volt. 1775-ben grófságra emeltetett, s 1789-ben Bars megye főispánja, Pozsony, Nyitra, Trencsén megyék főispáni helytartója és királyi biztosa volt. Neje volt Adelffy Anna ugyhiszem Adelffy János leánya, a kit VI. Károly 1714-ben czimeres levéllel nemesített. (LXII. Okl.)

E nemes levélben a czimer így van leírva: Kék paizson zöld domb fölött pánczélos kar könyökölve kardot tart. A szokásos sisak fölött arany csillag ragyog két borostyán lomb között. A foszladék innen sárga kék amonnan fehér vörös színű.

Antal kérésére II. József 1789-ben Martonvásárt mezővárossá emelte. (LXIII. Okl.)

I. Antalnak két fia volt: II. Antal és József. II. Antaltól származtak: Mária Terézia sz. 1775. Ő alapította meg a kisdud óvodát hazánkban, magas kort élt s utolsó lehelletéig áldása volt az emberiségnek. Ferencz 1776-ban Pozsonyban született kiváló gazda, a ki Martonvásár praediumot, tehát kietlen pusztaságot különös szorgalom és izléssel virágzó állapotba hozta, s kertje, tava és parkszerű erdősítésével paradicsommá varázsolta. Szerette a zenét sőt művelte is, a cellon maga is ügyesen játszott.

I. Antal második fia volt József országbiró. Meghalt 1827. febr. 20. Nejével Majthényi Mária

Annával nemzé Juliát, b. Forray András hitvesét, ez ismét nemzé Forray Juliát gr. Nádasdy Lipótnét. József országbíró második gyermeke volt Henriette gr. Chotek Hermanné.

Ferencz nejével Justh Szidoniával nemzé Máriát sz. 1832-ben és Gézát, sz. 1834. meghalt 1899. Spitalban Steierban eltemettetett Martonvásáron. Nejével Deim grófnéval nemzett Gábor fia és leánya szinte elhalálozván a Brunszvik fiág benne kihalt.

A család a XVII. században állítólag még protestáns volt, később katolikussá lett és csakis Géza gróf Martonvásár legutolsó birtokosa, hogy elválhasson Deim grófnőtől lett unitáriussá és elvette Sigl Annát, azonban valószínű, hogy a protestáns ág a fentebb említett Brunszvik Tamásból, Thurzó Szaniszló udvarnokából és talán ennek fivére Brunsvik Tóbiásból állt, a ki 1630-ban szeredi ev. ref. lelkész korában „Lelki gyötrelméről való vallomás tételét” nyomtatásban adta ki Szereden. Ugyan ő volt 1620-ban dunántúli superintendens. A katolikus ágnak pedig ismert őse a fentebb említett Brunszvik Tóbiás galgóczi harminczados a ki 1636-ban nemesített.

Korompai Brunsvick Géza gróf a 90-es években Martonvásárt eladta József főhercegnek, ki rövid idő múltán Dreher Antal tulajdonába bocsátotta e szép birtokot.

A r. kath. plebánia 1788-ban alapított. Templomát Sz. Anna tiszteletére. Korompai gr. Brunsvik Antal építette melynek igen nagy érdekességet adnak művészi szempontból Maulpertsch falfestményei és a budai Klarissa apácák zárdájából ide került értékes egyházi ruhák s főoltárát Sélyei Nagy Ignác

első püspök szentelte föl. Plebánosok: Kovács Szolán, Blahó Ágoston, Treutsányi Joakin, Richter János, Habány István, Richter József Gábor, Huliman András, Schmidt Simon, Latyák János Pápa Ő Szentsege t. káplánja, Holeksi Ágoston.

Az apácák kezelésére bizott ovodát gr. Brunszvik Géza rendezte be. Ujra építé Sigl Anna.

1580—81. években lakott hely és falu volt Martonvásár. A Defterek szerint ugyanis II. köt 552. 1. ez időben lakosai ezek voltak: Horváth Gergely és fia Mihály, Gál István, Szekér Gergely, fia András, Máros Osvát, fia Albert, Fontos Miklós, Tóth István, Szecsőni Benedek, Boros Imre, fia Tamás, Kis Mihály, Tóth Pál, Nagy Mihály, Illés Simon, Tóth Lőrincz, fia István, Patál Albert, Patál Kelemen, fia Márton, Mészáros Ambrus, Kis János, Pálik Miklós, Malom Balázs, Martonvásári Illés, fia Tamás, Tóth István, Bortocs Gergely, Farkas Bertalan fia Demjén. 22 ház.

MÁNY.

A megye északi sarkán, a hol t i: Komárom, Pilis és Fejérmegyék találkoznak, Bicske, Csabdi és Zsámbék között fekszik. Magyar és német ajku lakossággal, amazok ev. reformátusok templommal és lelkészekkel, emezek róm. katolikusok plebániával és templommal.

1082-ben mikor t. i. Sz. László felsorolja oklevelében a veszprémi püspökség birtokait, mint ilyet, Mányt is megnevezi.¹⁾ A XIV. században már több Mányról van szó, melyek egymás mellett

¹⁾ Fejér C. D. I. 455. 1. és VI. 2. 356. 1.

feküdtek, így 1321. jan. 20. Róbert Károly kiküldi bírakul István visegrádi várnagyot és János budai bírót Pest, Fejér és Esztergom megyékbe és az itt levő bessenyők közé kik valószínűleg ma is szomszédos Örs pusztát lakhatták, hogy intézzék el azt az ügyet, mely Csernye comes között egy részről, más részről pedig Mány birtokosai és lakosai, névszerint László fia Péter, Pothka Miklós és Márton az ő Szent-Miklós-Mányán és másik Mányán levő földje között fennforgott, de a mely ügyben a bírák halasztást adnak.¹⁾

1325-ben mint személynév fordul elő azon ok levélben, mely szerint XXII. János pápa utasítja a kalocsai érseket, hogy Zalankemeni Mány által Zalankemenen épített kápolnát szentelje fel.²⁾

1339-ben már a Báztői családé volt. Ugyanis a fenti év máj. 15-én Pál országbíró előtt a Báztői családtagok megosztozkodnak az ő birtokaikon, melyek között említetnek Báztěj — ma Vasztély, Mány, Kuldó, Szent-Márton Mánya, Bóth és Sárval.³⁾

1476-ban még több Mány létezett. Ugyanis ez évben a Báztěj testvérek panaszt emelnek Mátyás király előtt, hogy néhai Báztěj Péter özvegye, akkor már Bajnay Bóth Ambrusné Veronika asszony a rokonoktól felbujtatva több családi oklevelet magával vitt, a melyek a családi birtokokra, nevezetesen: Bóth, Szent-Miklós, Szent-Márton- Mánya, és Logod-Mányára vonatkoztak, kéri tehát, hogy az okiratokat Veronika asszony ne használhassa.⁴⁾

Ugy látszik, hogy ezután a Báztěj család leszá-

¹⁾ Anjouk Okmtr. I. 395. l.

²⁾ Theiner Mon. Ecl. H. I. 493. l.

³⁾ Lásd Vasztély történetét.

⁴⁾ U. o.

mazottjai birták Mányt is, de minthogy egy oklevél nyomán csak annyit tudok, hogy 1756-ban a Gajger család, mint a Báztéjek nőági utódai előrikítik ősi birtokaikat, köztük Vasztélyt, Csabdit Szent-Márton-Mányát, Logod-Mányát, és Szent-Miklós-Mányát gróf Battyányi Ádámnak, és így lett Mány tartozékává a bicskei uradalomnak,¹⁾ ezen átörökítés előtt már a korona birtokában volt. Így tudjuk, hogy 1662-ben I Lipót Fejérmegyében levő Eörs-Mánya, Csabdi, Csonka-Tebe, Ecz, Bolcza-Teleke és Ság pusztákat Szeghy János Komárom megyei alispánnak és Drahosóczy Andrásnak adta. 1667-ben pedig ellent mond Király János, mint Zichy István kamara elnök megbízottja azon adományozásnak, melyben néhány év előtt Eölbei Márton, Szeghy János és Drahosóczy András Mányt illetőleg részesültek.²⁾

A gr. Batthyányi családé volt 1848-ig a mikor Kázmér gróftól elkoboztatott Bicskével együtt, majd visszakapta Gusztáv gróf, a ki eladta a belga banknak.

A róm. kath. plebánia 1793-ban alapított. Temploma a Szent-Kereszt felmagasztaltatása tiszteletére van szentelve, a hivek által emelt kápolna pedig a Sz. Olvasóról van nevezve. Plebánosok: Urbanovszky Angelin, Kőhegyi Sebő, Csabrián György, Kauth György, Balgha Pál, Dulánszky Pál, Stenczl József, Faczek József, Szabó Ferencz, Schneider János

Máry régi ev. ref. egyház; a. k 1739. lelkipásztorok voltak: Bogdányi Mihály, Váradi Mihály, Ujvári István, Moesai György, Kosdi István, Kecskeméti Mihály, Szenczi Sámuel, Konyéri Sámuel, Séllyei Pál, Mányi

¹⁾ Vasztély tört.

²⁾ Jelen munka III. k. LXIX és LXX. Okleveleket.

Ács János, Bicskei Tóth István, Szombathi János, Sós István, Marosi János, Zágonyi Sándor, Juhász Ferencz, Juhász Zsigmond, Kiss Károly, Pap Albert.

Lakosok 1696. évben. Biró: Varga István, Sebestyén Gergely, Szabó István, Deák Péter, Ali István, Aris Gáspár, Mozsár János, Deák András, Köröztösy István, Kovács Samu, Varga Samu, Juhász János, Tóth Máthé, Balogh György, Pap István, Szabó István, Vas György, Szabó Mihály, Köröztösy István és Péter, Tóth Mihály, Deák István, Kontra Mihály, Pap Péter, Varga János Sárközy Pete, Pöjdér István.

1720. évben. Ács István, Balog János, Balog György, Szürszabó István, Vas György, Ács György, Sárközy R. Petri, Sárközy István, Sárközy Márton, Kis János, Barany István, Szabó István, Keresztesi Péter, Tóth Mihály, Deák István, Varga Dániel, Kovács Ferencz, Sebestyén Gergely, Szabó István, Timár Márton, Hris János, Budás Mihály Szalkai György, Ocsay Ádám, Buncs János, Ihász János, Egerszegi János, Keresztesy János, Péter István, Varga István, Takács István, Serfőző János, Kis Pál, Vida Mihály, Takács György, Deák Péter, Nogar János, Rác Jakab, Csonka Mihály, Fazekas Mihály, Deák András, Kis Deák István, Szabó András.

MECSÉR.

Pusztá.

A megye nyugati szélén Velegtől délre Pusztatárnok és Eszény között fekszik a legelső említést 1465-ben találjuk róla, a mikor a Szentgyörgyi

Vincze családé volt, azután 1492-ben Ányos birtok lévén, Ányos János fia Ferencz és János megosztzkodnak birtokaikon mely osztály szerint Mecsér és más birtokok Ferencznek és gyermekeinek estek.¹⁾

A másik említést 1511-ben találjuk róla, mikor t. i. Ulászló király Fajszi Ányos Ferencz összes birtokait, köztük a fejérmegyei Mecsér, Balinka, Szent-György, Csór és Zernyebakonyát Ányos vejének Dobokai Sárközi Pálnak és nejének Fajszi Ányos Ágotának adományozza, s a mely birtokokba az illetőket a fejérvári keresztesek be is iktatják.²⁾ A Fajszi Ányos család kezéről aztán az endrődi Somogyiak kezébe ment át, De Somogyi Ferencz tatai várnagy hűtlensége miatt tőle több birtokkal elvétellett s Révai Ferencznek adományoztatott.

Az 1702. összeíráskor Zichy István grófé volt.

Különben Mecsér adatai bele olvadtak Iszka-Szent-György és Balinka történetébe, tehát oda utalom az olvasó szives érdeklődését, de úgy látszik az Ányos család egyik tagja, Ányos Károly igényt tartott rá, mert 1746-ban tiltakozott Fejér megye előtt az ellen, hogy Zichy János és István grófok használják azt.³⁾

MELKÁR

Pusztá.

Szinte a megye nyugoti szélén Isztimértől nyugotra, hajdan község volt és pedig Bátorkő várához tartozott. Ugyanis 1341. május 19-én Drugeth

¹⁾ Lásd Munkám III. k. 581. l. XCIII. Okl.

²⁾ Kőrmendi Lt. Arm. III. Lad. 3. Nr. 128.

³⁾ Megyei Lt. I. 91. l.

nádornak Visegrádon kelt levelében, mely szerint Erdőinotai Hektor fiainak erdőinotai birtokát a reájuk emberölésért kiszabott fejkétség fejében Erdőinotai László fiainak ítéli oda, Millár néven Mellár is mint szomszédos birtok és nemesi név említettik.¹⁾ Az 1543. összeírás szerint mint Podmaniczky János birtoka 21 portával, 1 biró és 5 szegénynyel fordul elő. 1702-ben pedig már Zichy István gróf birtokában találjuk.

MENYŐD

Pusztá.

A megye déli csucsában van és csakis egy akol van benne, különben pusztaság. Valószínűleg attól a tolnamegyei Menyődtől vette nevét, melyen Simontornya vára épült és így a várat is hol Simontornyának, hol Menyődnek nevezték.

1269-ben IV. Béla említi, a mennyiben Menyőd és Fáncs faluk közti elhagyott 2 ekényi földet Töbörzsöki Máté és Csuturnak adja.²⁾

1324-től kezdve a mikor Robert Károly Simontornyát Budavár birájának Hencz fia Jánosnak — 1347-ben pedig Nagy Lajos a Laczfiaknak, végre 1401-ben Zsigmond király a Kanizsay testvéreknek adományozta Hard történetében felsorolt összes tartozékaival együtt, azután pedig Ozorai Pipó és a Garaiak kezein ment, keresztül ott találjuk mindenkor a tartozékok között Menyődöt is, sőt végig megy mindazon a szerepen melynek részese volt Hard is a legujabb időkig, a mint ez Hard történetében

¹⁾ Anjouk Okmt. IV. 99.

²⁾ Munkám I. 551. 1. l. okl.

azon hardi, czecei és menyődi birtokosok felsorolásában látható, kik ellen 1749. máj. 5-én Jankovics Miklós és Somogyi Ferencz ráczalmási birtokosok Alsó-Szent-Ivány és Hard között határper miatt pert indítottak

MÉLYKUT.

Pusztá.

Lásd Előszállás történetét.

MINDSZENT.

Pusztá.

A megye déli részében Sárszentmiklós keleti szomszédságában fekszik. Némelyek szerint Mindszentegyházának is neveztetett, jeléül hogy falu korában temploma is volt, Kéveset tudok róla. Azt. t. i. hogy 1537-ben a fejérvári káptalané volt, a mikor is a fejérvári keresztesek konventje János kir. parancsára beiktatta Sulyok György pécsi püspököt Hantoszéki hét kun falu birtokába, mint tanuk szerepelnek a fejérvári káptalan birtokát képező Mindszent falubeli Nagy Tamás bíró és Illés Gergely jobbágy.¹⁾

A török hódoltság alatt a simontornyai szandsákság alá tartozott, s 1571—72 években a következő lakosok voltak adó alá vonva, u. m. Torkos Benedek, Boda Benedek, Szalai veje Szalai Bálint, Báka Vincze, Szabó Bálint, Szabó Benedek, Somogyi Máté, György Bertalan, fivére Albert, Nagy Lukács, Nagy Gáspár, Árnyas Ferencz Szigeth Tamás Csordás veje, 15 ház.²⁾

¹⁾ Munkám I. 200 és 597. l.

²⁾ Török Kincstári Defterek II. 139

1650-ben Zichy István és neje Baranyai Mária kapták meg azon birtoktestekkel, melyek Nagy-Láng történetében vannak ismertetve.

Az 1702. összeírásban mint gr. Zichy Imre birtoka van följegyezve.

1730-ban pedig VI. Károly azon rendeletében hogy a neoaquistica comissio tárgyalás alá vegye a megnevezett temérdek birtok tulajdonjogát, megemlittetik Mindszent is.¹⁾

Ma gr. Zichy Nándor sár-szent-miklósi uradalma-hoz tartozik.

MŌHA.*)

Székesfejérvártól északnyugotra körülbelül egy mértföldnyi távolságra azon kies völgyben, mely a várostól mintegy három mértföldnyi hosszúságban egész Moórig terjed, fekszik egy kiseded vagy 150 házból álló falucska. Maga a kis falu talán ma sem lenne ismerős sokak előtt, ha specialitása országosan elterjedt, híres savanyu vize nem hozta volna forgalomba nevét. Vize révén hirre kapott Fejérmegye e kiseded faluja s most már ismeretes lett neve mindenfelé, hiszen az általánosan elismert mohai „Ágnes forrás“ vizét vaggon számra szállítják nap-nap után a szélrózsa minden irányába. Ennek a kis falunak a történetét szándékozom én most főbb vonásokban szives olvasóimmal megismertetni. Nem csak a vize szerzett ennek nevet, hanem már eredetét tekintve is a megye egyik legrégibb községei közé sorolható. Eredete elnyulik egész a XIII. századba; amint ez az oklevelek kapcsán ki is mutatható.

¹⁾ Török kincst. Defterek. II. 13. 1

^{*)} Dr Hattyuffy Dezső Moha történelmi vázlata czimű műve felhasználásával.

Vegyük tehát az oklevelek utmutatása mellett szemügyre e kis falu történetét s vizsgáljuk meg, hogy kik s mikor birták, mi féle viszontagságokon ment keresztül, míg mai birtokosainak kezén a mai szép és kedves alakját nyerte.

Moha Fejérmegyében Székesfejérvár szabad királyi várostól háromnegyed órányi távolságra délnyugotról a Bakony, északról pedig a Vértes hegység által alkotott tágas völgyben fekszik. Történelmi multját tekintve egyike azon községeknek, melyek igénytelenségök daczára multjukat messze felvihetik.

Arra nézve, hogy a római korban e helyen állott-e valami telep nincs semmiféle utbaigazító lelet vagy adat, de tekintve a hely alkalmas fekvését kimondhatjuk, hogy ha nem is lakott, de emberek által mivelt hely volt már Moha ebben a korban is. E feltevésünkben csak megerősíthet bennünket az a körülmény is, hogy a körülötte fekvő községek, mint Iszka-Szent-György, Csurgó és Csoór területén egyes római emlékek találhatók, de még maga Fejérvár közelsége is hatalmas bizonyítékul szolgálhat Moha lakottságának. Hagyjuk el a gyanítások terét, s gyerünk oda hol már az oklevelek beszélnek. Az első oklevél 1243-ból való és arról tesz tanuságot, hogy Ipoly, Cwknak fia, unokatestvérének Pálnak beleegyezésével Mohán levő részbirtokát a malomhelylyel együtt Konstantin fejérvári kanonoknak 12 márkáért eladja. Az oklevél a fejérvári káptalan előtt kelt. Egy ugyanazon évi bizonyáglevél szerint nevezett Pál, Tarka fia Moha déli felén levő birtokait mely Teluknak neveztetik, eladja Konstantin kanonoknak négy márkáért, Ipoly és Konstantin közötti adásvételt azután bevallották a székesfejérvári keresz-

A mohai „Agnes-forrás telepe.

tesek konventjében is, mely adás-vételi vallomásokat mint Konstantin fejérvári káptalani dékány számára Moha birtokot tárgyazó szerzeményi okmányokat IV. Béla király 1248-ban megerősítette és újra átírta.

Azonban Konstantin kanonok birtoklása nem sokáig tartott, mert káptalana 1255-ben arról tesz bizonyosságot, hogy Konstantin kanonok társuk összes birtokát, melyet Mohán Kuk fiától Ipolytól s Páltól, Tarka fiától vagy bárki mástól vett: Chete ispán fiának Aladár ispánnak (Comes) ki atyafia volt Ipoly és Pálnak, 44 ezüst márkáért eladta.

Ez utóbbi oklevél arra enged következtetni, hogy Mohát ezen időben midőn, Konstantin az egyik részt megvette, több ugyanazon egy nemzetségbeli család birta, s Chetének fia Aladár azért váltotta vissza Konstantintól, hogy idegen birtokos ne legyen köztük.

A mohai birtokosok családi neve az oklevelekben nincs megemlítve, e korban ritkábban használták azt az írott emlékekben, még az esetben is, ha mint nagyobb nemzetségek valóban birtak is azzal. Lehet azonban, hogy az Ugali nemzetség elei közé tartoztak ők, hisz 1330-ban Mohát már az Ugaliak birták, amint ezt a következő oklevelek tanúsítják:

1330-ban a székesfejérvári káptalan előtt Aladár fia Imre Mohát, melyben a szent Sir temploma van s melyet Aladár Chete fia pénzen vett legyen, Ugali Ivánka comes fiainak Pál, Jakab, Miklós és Istvánnak és ezek örökösének 70 márkáért cseh garasokkal számítva eladta. Hogy Mohát ezen időtájban többen birhatták az a következő oklevelekből még inkább kitűnik, s ezen oklevelek az előbbi birtokos család leszármazására is vetnek némi fényt. A követ-

kező három oklevél 1331. és 1332-ből csakis a családtagok hozzájárulásáról szól. 1331-ben ugyanis Aladár fiának Jakabnak fia János beleegyezését adja az előbb említett eladáshoz a budai káptalan előtt; ugyancsak ezen évben Gergely Elek fia a saját és testvére János nevében is hozzájárul az eladáshoz Róbert Károly király előtt. 1332-ben László Zarzeni Elek fia, Károly király előtt vallja, hogy Mohának Posegai Aladár fia Imre és Forrói Jakab fia János által Ugali Pálnak és testvéreinek tett eladásába beleegyezik. Az eladási okmányt 1335-ben a budai káptalan átírta.

1335-ben Mohán a fejevári káptalan határjárást eszközölt, mint királyi emberek Neeki Chaba és Choóri Péter említettnek.

1336-ban a sümegi convent előtt az Ugali család tagjai közül Ugali Pál Ivánka fia, testvérei Jakab, Miklós és István nevében egyrészről, másrészről pedig Péter Izsak fia és ennek fia Péter, de Szentgyörgy vallják, hogy a Szentgyörgyiek meg akarták venni Mohát, de nem birták.

1337-ben Róbert Károly király protectionális levelet ad ki Moha birtokra.

1369-ben az Ugali család tagjai Széchy Miklós országbíró előtt birtokaikon közöttük Seregélyesen és Mohán osztozkodnak. Az osztozkodó családtagok a következők: György Jakab fia, János István fia, László Miklós fia valamennyien Ugaliak.

A Fejér György által kiadott „Codex Diplomaticus“-ban 1370. évről a veszprémi káptalan egy okmánya közöltetik, melyben a káptalan jelentést tesz a nádornak, hogy a mohai lakosokat, a székes-fejérvári keresztesek tulajdonát képező Barch (most

Borbála puszta) és Iszka birtokok bitangolásától eltiltotta.

De ennél Moha községre, sőt a mohai vizre nézve még fontosabb adat maradt fenn 1374-ből, mely nemcsak a község birtokosaira vett világot, hanem már a víz minőségéről is bizonyosságot tesz. Imre nádor ugyanis 1374-ben elrendeli, hogy a veszprémi káptalan magához vevén egyrészt Heranchfalvai Balázs curiai jegyzőt, mint a székesfejérvári keresztesek conventjének képviselőjét, másrészt pedig Pándi Vörös (Ruffus) Istvánt, szinte curiai jegyzőt, mint a fejérvári káptalan és a bástyákon kívül levő Szent-Miklósról czimzett káptalan képviselőjét, vizsgálják meg Barch falu (most Borbála puszta), Almás, Moha, Igar, Csókakő, Zámor (igy) Acsa (talán Atya) közti határokat s tegyenek a határjárásról jelentést.

A határjárás eszközöltetett, a jelentés pedig 1374. Szent György vértanu napján keltezve, igen érdekes részleteket tartalmaz ezen vidék helyrajzára vonatkozólag.

Moha possessiót ez időben, az Ugali család birta, nevezetesen Ugali Pál leánya, Ugali György Jakab fia, Ugali János István fia, Ugali Vilmos nagyváradai kanonok és Ugali László Miklósnak fia.

A keresztesek s káptalan közti peres határjárásban az Ugali család Mohára vonatkozó érdekeit Bóth László mohai officiális megbízottjuk védelmezte. Midőn a kiküldöttek Mohára értek, Donatus keresztes prior egyik határjelnek a mohai határban levő Áldou kuthat állítja, de a mely kutat a mohai lakosok elrontottak s betemettek, mire Bóth László az Ugali család embere azt mondja, hogy az Áldou kuth nem a keresztesek birtokának határa, hanem Moháé s

nem is ott van, a hol Donatus prior lenni állítja, hanem másutt.

Az okmány szerint, „átmenvén a vizen, mely Celumnak hivatik, kőrösbokorhoz, ezután egy bizonyos réthez érve, eljutottak Moha nevű falu határába, Donat frater egy bizonyos felásott helyet kijelelt, hogy maga a határjel, mely Áldou kuth-nak hivatik, itt lenne; de mint állítja, a mohai nép által földdel töltetett be és elpusztított; ama bizonyos helyet ugyan Bóth László, az említett Ugali nemesek képviselője, magának Moha falu határjelének tartja, de azt mondja, hogy azon Aldou kuth nevű határjel nem itt, hanem más helyen van, azért itt a nevezett nemesek képviselője, Donat fratert a Mohához tartozó föld elfoglalásától eltiltotta.“

Ez oklevél a legfényesebb bizonyíték arra, hogy Mohán már a XIV-ik században volt egy kut, sőt volt több is, mely vegyelemi tartamánál, jótékony hatásánál, gyógyerejénél fogva áldásosnak, a köznyelven Áldó kutnak neveztetett.

Ugyanezen időben, Mohai nevű családról is megemlékeznek okmányaink. De hogy ez Moháról származott-e? vagy Moha birtokosa volt-e? bővebb adatok hiányában nem tudjuk. Okmányaink 1376. és 1377-ből említik Miklóst Mohai György fiát, mint királyi embert.

1385-ben az Ugali család tagjai között egy hatalmas per keletkezett. E per folyamán, melynek bővebb ismertetése Seregélyes történeténél található, találkozunk Moha névvel is, minthogy Moha is az Ugali család birtokát képezte. Mint már előbb láttuk az Ugali testvérek 1330-ban megvették Mohát. 1385-ben meghalt Ugali Pál leánya Orsolya férjezett nezdei

Bessenýő Mátyásné s örökös nem maradt utána. Az Ugali család tagjai közül Ugali Miklós leánya Erzsébet férjezett nemptii Literatus Andrásné és Ugali Miklós Ilona leányának férjezett Kapuli Pálnénak leánya Klára férjezett Jutasy Jánosné pert indítottak Bessenýő Mátyás ellen nejének Orsolyának atyai birtokai iránt s ezen birtokok közé tartozott Moha is. A per folytán utasítottak a székesfejérvári káptalan, hogy Bessenýő Mátyástól vegye át a per tárgyát képező ingatlanokat és ingóságokat, azonban Bessenýő Mátyás vonakodott át adni a kérdéses javakat, miért is az országbíró őt saját lakhelyén Mohán maga elé idéztette s vonakodásának okát kérdezte, a felperesek több rendbeli oklevelet mutattak fel, hasonlóképpen Bessenýő is oklevelekkel iparkodott jogait bizonyítani ítéletre kerülván a dolog Moha Ugali Erzsébet nemphthii Literatus Andrásné és Kapuli Klára Jutasi Jánosné kezébe jutott. Mária királyné ezen ítéletét 1386-ban Bebek Imre nádor is megerősítette.

1391-ben ismét megjelenik Moha. Az ez évben Székesfejérvárott tartott nádori gyűlésben a nádor eltiltotta Konth Miklóst, a volt nádor fiát, ugyszintén a mohai lakosokat, ekkor hihetőleg Konth birtoka vala Moha, Iszka birtoklásától. 1405. szept. 8-án Zsigmond király utasítja a székesfejérvári káptalant hogy Szentgyörgyi Vincze Tamás székesfejérvári bírót és nejét Borbálát a seregélyesi és mohai birtokrészekbe iktassa be. Mi czímen azt nem mondja a parancs, valószínű hogy az Ugali családba való beházasodás révén. A káptalan a beiktatást el is végzi Agári Barbatus Domonkos királyi ember jelenlétében. 1410-ből már teljes határozottsággal tudjuk Moha akkori birtokosát. Fejér „Codex Diplomaticusában“

közlött okmány szerint ekkor a Szentgyörgyi Vincze családé volt, mely család valamint a mohai lakosok is szigorúan eltiltattak Barcs (jelenleg Borbála pusztá) pusztításától.

De mind a Szentgyörgyi Vincze család tagjai, mint a mohai jobbágyok nagyon rakoncátlan emberek lehettek, mivel az 1490-ben kiadott tilalom nem használt s a barcsi birtok tulajdonosai, a fejevári keresztesek, kénytelenek voltak birtokuk oltalmazása tekintetéből ujabban is a törvényes uthoz folyamodni, minek folytán 1411-ben a fejevári keresztesek három káptalan által is adatnak ki letiltó levelet, mert ez évben a kalocsai, veszprémi és fejevári káptalanok tiltják el Szentgyörgyi Vincze Bálint, László és János szentgyörgyi lakosokat, nemkülönben a mohai jobbágyokat, külön kiadott okmányokkal, Barcs pusztá prédálásától. 1415-ben a tilalom megújittatik, mint-hogy a Szentgyörgyi Vincze család makacs tagjai a tilalmak daczára is elküldik mohai jobbágyaikat a barcsi pusztá fosztogatására.

Nem jelentékeny, de érdekes adatot olvasunk a már jelzett okmánytárban 1425-ből; Ez évben a fejevári keresztesek konventje Septervizen, Igar és Moha közt levő malmukat János Demeter fia nevű mohai molnárnak adja bérbe a következő feltételek mellett: A bérlő fizet évenként 16 köből tiszta búzát és pedig a következőképpen: négyet szent György napján, négyet keresztelő szent János napján, a még hátra levő nyolczat pedig ismét két részben szent Tamás és szent Péter napján fogja lefizetni; ezenkívül ad még egy kappant két csirkét karácsonykor, husvétkor pedig egy bárányt és két csirkét.

Sokkal érdekesebb e csekély adatnál a másik, mely szintén 1425-ből való. Ugyanis a Kővághó Őrsi Batthyány család is beleavatkozik Moha birtoklásába. Batthyány György fia László és Albert prótesztálnak a székesfejérvári káptalan előtt az ellen hogy Szentgyörgyi Vincze Tamás fiai Bálint, László és János Seregélyest és Mohát továbbá más őket illető somogymegyei birtokokat elfoglaltak. Valószínűnek látszik a tiltakozásból, hogy a Kővághó Őrsi Batthyány család tagjai közül valamelyik az Ugali családból nősült és a házasság révén tartottak jogot és emeltek fel tiltakozó szavukat a Szentgyörgyi család foglalása ellen.

1428-ban Moha ismét gazdát cserél Seregélyessel együtt. Zsigmond király ugyanis mind a két birtokot valamint több más Ugali-féle Somogymegyében levő jószágot Chapy Andrásnak, Miklós fiának, ki a bosnya háboruban valamint Csicsó vár ostrománál magát kitüntette, ugyszinte Guthori Mihálynak és nejének Katalinnak adományozza. Ezen oklevél említi Pethendy Ágostont, mint Batthyány Albertnek jogi képviselőjét. Guthori Mihály fiában Lászlóban kihalt a Guthori család. Chapi András a másik adományos 1410 és 12. között nőül vette Kővághó Őrsi Batthyány György özvegyét Katalin asszonyt. 1429-ben Chapi Andrásné a székesfejérvári megyei gyűlésen tiltakozik az ismét erőszakoskodó Szentgyörgyi Vincze család foglalásai ellen Seregélyest és Mohát illetőleg.

Ezután elhallgatnak az oklevelek egyideig Moha sorsáról. Hogy meddig maradt Chapi András kezén és hogy ezután kik voltak urai nem tudom kimutatni. Valószínűnek tartom, hogy Moha ezután a

Zerdahelyi család kezére jutott. Zerdahelyi Verona, Zerdahelyi Imre leánya pedig Batthyány Andráshoz ment nőül s ennek birtokait 1460. körül több mint száz helységgel szaporította. Így juthatott Moha is Batthyányi Alapi András birtokába, amint ezt egy 1460-ból származó oklevél bizonyítja. A Batthyány család birtoklása mellett bizonyít továbbá az a körülmény is, hogy a régi oklevelek a Batthyányi herczeg körmendi levéltárában vannak.

1460-ból egy nevezetes peres kérdés tartotta fenn Moha emlékét, mely a fejevári keresztesek konventje és azok preceptora között keletkezett. A keresztesek ez időszerinti preceptora Guthi Országh János, a székesfejevári kereszteseknek Barcs nevű birtokából némely részeket u. m.: szántóföldet, rétet és szénakaszálót, melyek Alapi Batthyányi Andrásnak és fiainak Istvánnak s Benedeknek Moha nevű birtoka mellett terültek el — barátságos kérésükre ezeknek birtoklásra s használatra átengedett, a keresztesek konventje beleegyezése s akarata nélkül. A székesfejevári keresztesek, preceptoruk ezen törvénytelen eljárása folytán, conventjük őre (custos) Kelemen által képviselve, a kalocsai káptalan előtt megjelennek s tiltakozásukat jelentik ki Guthy eljárása ellen. A tiltakozó oklevél a kalocsai káptalan által, 1460. június hó 30-ikán, keresztelő szent János születése ünnepén adatott ki¹⁾

Ezen okmányból megtudjuk, hogy Moha község birtokosai 1460-ban Alapi Batthyányi András és fiai István s Benedek voltak.²⁾ Hogy azonban meddig birta e család Mohát, adatok hiányából megállapi-

¹⁾ Kaprinai. Hungariae Diplomatica temporibus Mathiae De Hunyad Pars II. p. 430.

²⁾ Budai Ferencz Polgári Lexicon a I. köt. 289. lap.

tani nem lehet, csakis annyit tudunk meg az oklevelekből, hogy 1481-ben Batthyányi György fia Albert fiának Andrásnak fia Boldizsár Keszölczés András fiával Istvánnal és leányaival Frusinával és Krisztinával oly egyezsége lép Báthori István ország bíró előtt, hogy nevezettek a közösen birt Batthyán, Polgárdi, Csabja, Seregélyes és Moha stb. birtokokat 1500 arany forint és 200 birka fejében neki visszaadják. Valószínű tehát, hogy Moha is időközben több más Batthyányi birtokkal együtt mint zálog a Keszölczés család kezébe jutott 1511-ben szintén a Batthyányi család birtoklásáról szól az okmány. Batthyányi Boldizsár visszaváltja a zálogba adott Mohát Batthyányi Benedek budai várnagytól.

Székesfejérvár 1543-ban a török által elfoglaltatván, csakhamar a megye nagyrésze is törökjárom alá került s a megye sanyaru sorsában osztoztak községei is, Moha lakossága, mihelyt a török Fejérvárt elfoglalta, félve a vad, pusztító és dúló ellenségtől, a községet elhagyta, de lassanként 1572-ben visszatért ősi telepére s rendesen annak hódolt, ki a közelfekvő várakat t. i. Székesfejérvárt, Palotát, és Csókakőt birta.

1573-ban már okmány szól Moháról, egy a pannon-hegyi benczések levéltárában levő s a rend hiteles jegyzőkönyvébe is bevezetett, 1573-ik évi okmány szerint úgy említetik, mint hajdan nemes major (villa nobilitaris) mely a mohácsi gyászos vész után bekövetkezett török pusztítás miatt, lakosaitól teljesen elhagyatott.

Az 1569. évi országgyűlés 19-ik törvényczikkének 16. §-a, ugy az 1578. évi országgyűlés 27. törvényczikkének 25. §-a szerint, az ekkor még magyar

kézen levő Palotavár megerősítéséhez egész Fejérvármegye kirendeltetett, 12 napi igás és kézi szolgálatra. A megyére rovat ezen kötelezettség reá nehezedett Mohára is, mely annál inkább érezte a teher súlyát, mert közvetlen közelében fekszik Palotának. Hogy a török időkben Moha, a fejérvári szandzsákban mily szerepet vitt? ki volt birtokosa? arról adataink nincsenek.

1647. évben Moha valamint Fejérmegye községeiből Füle, Keresztes, Ladány, Jenő, Tác, Soponya, Láng, Káloz, Seregélyes, Felegres, Szent-Mihály, Hörcsög, Ság, Vám, Aba, Polgárdi, Batthyán, Csabda, Csurgó, Guth, Bodajk, Iszka-Szent-György, Csoór községek a tényleges működésben megszűnt Fejérmegyéből kiszakítva, Veszprémmegyéhez kapcsolattak és a terheket is aránylag viselték.¹⁾

Moha községnek a török alatt nyomasztó helyzete volt s Székesfejérvárhoz való közelségénél fogva, az ott gyakran előforduló kisebb nagyobb harcok folytán, nem egyszer lehetett pusztításoknak kitéve, és a nagyobb ostromok alatt nem egyszer kénytelen volt tűnni úgy az ostromlott, mint az ostromló sereg dúlásait s lakossága több ízben kénytelen volt otthonát elhagyva biztosabb helyre menekülni.

A török e vidékről 1688-ban vonult el, a megye működését 1692. évben kezdte meg.

Az ujjaalakítási utáni első évben Moha már, mint lakott község említettik, mert midőn 1693-ban a katonai költségek fedezésére adó szedetett, Moha, a megyei levéltárban levő kimutatás szerint, 17 frtot és 42 denárt fizetett; 1693. évi októbertől 1694. évi

¹⁾ Lásd Fejérmegye levéltárában levő iratok közt, Veszprémmegye 1727. szept. 15-én kelt s 40 sz. alatt levő hivatalos kiadványát.

januárig 2 frtot s 84 denárt; 1694. évi februárban 11 forintot s 42 denárt, ugyanazon évi márczius hóban pedig 60 forintot s 32 $\frac{1}{2}$ denárt szolgáltatott be hadi költségek fedezésére a járási szolgabíróhoz, de ezen készpénzbeli fizetéseken kívül, természetbeli tartozásokkal is volt terhelve, melyeket szintén pontosan lerótt.

1696. évben teljesített összeírás szerint, melynek eredetiye a kincstári levéltárban őriztetik, Moha tulajdonosa gróf Eszterházy Ferencz, ugyanekkor községi bíró, Mohai András ottani lakos vala. 1701 évben már a megyei levéltárban őrzött közgyűlési jegyzőkönyvek nyomán a község tulajdonosa báró Amade Antal volt, ki is ezen jegyzőkönyv 16. pontja szerint, miután e vidéken a rablók s csavargók igen nagy számmal mutatkoztak — azon kérelmét terjeszti elő, hogy a mohai határban akasztófa állitassék fel. Ugyanazon évi jegyzőkönyv 24. pontja szerint Amade Antal panasolja, hogy Iszka-Szent-György, Atya, Guth és Balinka községekben a székestejérvári lakosok fát lopnak, károkat tesznek, ezen tolvajlásoknak megszüntetését s a tett károk megtérítését kéri. A jegyzőkönyv 45. pontja szerint pedig ismét Amade Antal bepanaszolja a fejérvári lakosokat, hogy mohai s iszka-szent-györgyi birtokán legeltetnek s károkat tesznek, ezért ellenük erélyes intézkedéseket kér alkalmaztatni.

A török kiűzése után sem javult az ország sorsa, most meg a zsoldos hadak részéről volt kitéve folytonos rablásnak és fosztogatásnak.

Hogy a megyében tanyázó ellenséges érzelmű német, vallon s rácز katonák mily zsarolásokat kegyetlenséget követtek el, arról szomorú tanubizony-

ságot tesznek a fejérmegyei levéltárban levő azon korbeli hivatalos iratok. A különféle czim alatt kivetett katonai adók, harácsolások napi renden valának. A megyei levéltárban ott őriztetnek az idegen generálisok szigorú levelei, melyekben hol pénzt, hol szénát, hol fát vagy vágó marhát s más állatot követelnek.

Az 1707. évi levéltári hivatalos kimutatás alapján Mohárról 4 ökröt hajtottak el. Különbösen a hátralékok letisztázására az volt a divat, hogy a község egész nyája behajtatott s abból tartott meg a katonai parancsnok mennyit tetszett. Ugyancsak az 1707. évi jegyzőkönyv szerint márczius 7-én a székesfejérvári parancsnok kiküldvén a rácz katonaságot, Kereszturról 235, Bodajkról 20, Seregélyesről 24, Pákozdról 22, Abáról 12, Lovasberényből 8, Csákberényből 4, Almásról 2, Mohárról 14, Iszka-Szent-Györgyről 4, Sukoróról 4, Pátkáról 22 marhát hajtottak el.

Miklesits Gergely a ráczok kapitánya maga is sokalja ezen zsarolásokat s a megye főispánjához irt levelében maga beismeri, hogy a katonaság dulása folytán Seregélyes, Aba, Keresztur, Keresztes mind elpusztult s Keresztes, Moha, Szent-György, Csoór most is mind puszták.¹⁾

Hogy a tulajdonos báró Amade Antal ezen zavaros, mozgalmas időkben hol tartózkodott s mily szerepet vitt — adatok hiányából nem jelezhetjük, csak 1711-ben találkozunk ismét vele, midőn a székesfejérvári lakosok által Moha s Iszka-Szent-György községben elkövetett károsítások miatt, a megyéhez panaszt tesz s kártérítés iránt a lépések megtételére intézkedést kér.

¹⁾ Rajzok Fejérmegye Multja és Jelenéből, kiadja Rosty Zsigmond t. Fejérmegyei levéltárnoka. 47—53. lap.

Az 1715-ben és 1720-ban tartott összeírásokban, melyeknek iratai a levéltárban őriztetnek, Moháról érdekes adatokat találunk. 1720-ban, az ekkor esz- közölt conscriptio szerint, 25 jobbágy és zsellér birtokos volt; birtokuk összesen 367 holdat és pedig 8 jobbágyé egyenkint 24 holdat, 11 zselléré egyen- kint 12 holdat tett ki s 6 egyéb lakó kisebb terüle- tet birt. A jobbágyok s zsellérek állatai használatára 92 hold rét s legelő szolgált az említett területen kívül.

Az ezen összeírásban névszerint felsorolt lakos- ság, a leghangzatosabb magyar nevekkal van fel- jegyezve s valószínű, hogy a községet tiszta magyar lakosság lakta. A XVIII-ik század közepén, 1750-ben, Moha tulajdonosa báró Amade László, a hirneves költő volt.

1782-ben gróf Amade Taddé kezén találjuk Mohát. Bél Mátyás Magyarország földrajzában meg- emlékezve Moháról és a mohai vizről azt írja, hogy a mohai vizet a birtokos gróf Amade Taddé tette hozzáférhetővé és közhasználatuvá.

A XVIII. század végén Moha ismét gazdát cserélt. Bajzáth József veszprémi püspök és ud- vari kanczellár családja számára megvásárolja s iszka-szent-györgyi uradalmához csatolja. Ily módon jut azután Moha Pészaki Bajzáth György tulaj- donába.

1869-ben a mohai uradalom néhai pészaki Bajzáth György báró végrendelete folytán az iszka- szent-györgyi uradalomtól elszakított s báró Baj- záth Agnes férj. pázmándi Kempelen Gyulánénak jutott osztályrészül, kinek egyetlen örököse pázmándi Kempelen Imre Moha jelenlegi birtokosa.

Bemutatva így a kis Moha falu sorsát és viszonyosságait és megismerkedve tulajdonosaival mind a mai napig: arról a már 1374-ben is említett Áldókut-ról, mely a mohai Ágnes forrás őse, kell még megemlékeznünk.

A mohai vizre nézve különösen jelentőségteljes az 1782-ik év. Ezen időben készítette Bél Mátyás nagy művét, Magyarország földrajzát, melyre nézve a hatóságok is felhivattak hiteles adatok közlésére. Fejérmegye szintén összeállította a megyét illető fontosabb adatokat s ezen összeállítás egy példánya a levéltárban őriztetik.

A megyében levő ásványos vizekről szólva, a mohai vizről írja, hogy a Székesfejérvártól egy órányira fekvő „Moha község határában savanyu viz, több századok óta elrejtve s eltemetve volt. de a földbirtokos, mélt. gróf Amade Taddé, saját költségével és buzgó igyekezetével 1782 évben, a néphagyomány nyomán kutatva, azt a szántóföldek közt feltalálta s közhasználatra felnyitatta, némelyek a füredi, mások a selteri vízhez hasonlónak tartják.“

A multba visszatérve, ime előttünk áll, az 1374-ben jól ismert Áldókut, melynek jótékony hatását a nép ismerte s nem feledkezett meg az áldásos hatású savanyu vizről sőt a hagyomány még helyét is megtudta jelelni. Ily módon került nyilvánosságra a mult század végén.

A XIX-ik század elején Pészaki Bajzáth György Moha akkori birtokosa a Vértes és Bakony által alkotott völgyben, nem messze a mostani vasuti indóház fölött, 5 ölnyi mélységben fekvő forrást megásatta, azt faragott kövekkel kirakatá s melléje vendégházat építtetett, sétányt ültetett, annak használatát a közönség számára megnyitá, miáltal Moha

főleg a közel vidékiek számára, látogatott mulatóhelylyé vált.

A viz első eddig ismert vegyelemzése 1810-ből való, 1814-ben tétetett közzé a „Dissertatio de Terrae Motu in genere ac in Specie Morensi Annó 1810. die 14. januarii orto“ czimű műben, melyet Kitaibel Pál és Tomtsányi Adám pesti egyetemi tanárok irtak.

A mohai mulatóhely a XIX. század első tizedeiben, nagy látogatásnak örvendett s főleg a székesfejérvári közönség folyton kijárt a kellemes izü viz élvezésére s mulatni. A megyei közönség szintén pártfogásába vette. Moha község mulatóhelye oly annyira kedvelté vált, hogy még ott szini előadás is rendeztetett. Ezen időre, 1818. évre, esik ugyanis a fejérmegyei magyar szintársulat szervezése, mely számos évig Fejérmegye közönsége támogatása által tartatott fenn. A társulat főigazgatója Kolossváry Pál megyei főszolgabíró, pénztárnoka Nagy Ignác megyei főpénztárnok és a diszletek igazgatója pészaki Bajzáth György megyei aljegyző, Moha község tulajdonosa volt, a társulat művezetői Horváth József és Komlóssy Ferencz színészek valának.¹⁾

Ezen „Székesfejérvári nemzeti játék szini társulat“ 1819. évi augusztus hó 15-én tartott előadást Mohán, a közel s távol vidéki aristocratia, nagyszámu közönség jelenlétében „Gróf Valtron“ tábori érzékeny játék 5 felvonásban adatott és pedig szabad ég alatt. Részt vettek ezen előadásban az ország akkor legjobb színészei, köztük szinművészetünk történetében nevezetes szerepet vivő Kántorné asszony született Engelhardt Anna. Az előadás, mint a számadások is igazolják igen fényes volt. Az összes bevétel

¹⁾ Magyar Theatromi zsebkönyvecske, Székesfejérvárott 1820.

1003 frt 2 krt tett ki ily előadások később 1820-ban is tartattak.

Később a nemzet köreiben beállt mozgalmak a figyelmet másfelé, a politikai életre terelték s a fejevári társaskörök által pártfogolt mulatóhely lassankint elhagyatott, sőt lassankint látogatói végkép elfogytak. A savanyuvíz forrás elhanyagoltatván, az édes víztől kellőleg el nem szigetelve, erejét veszti. A vendégház sétányával együtt érdekes rommá változott.

Igy a mohai víz eltűnt a szereplés színpadáról s csak egyes tudós lexiconokban jelent meg röviden ismertetett vegyelemzése. Így az 1835-ben Lipcsében megjelent „Universal Lexikon für pract. Medicin und Chirurgie“-ben.

1876-ban Studtgartban megjelent: „Die Baeder, Quellen Curorte Europa's von Dr. I. Hirschenfeld und Dr. Wilh. Pichler“ — czimü mű II-ik kötete 96 oldalán szintén megemlékezik Moháról.

Ezen vegyelemzések mind a mohai régibb kut vizéről szólnak, mely elhagyatott állapotában mai napig is meg van.

A mohai savanyu víz legujabb korszaka 1878 évben kezdődik.

A mohai uradalom ugyanis, néhai pészaki Bajzáth György báró végrendelete folytán 1869-ik évben az iszka-szent-györgyi uradalomtól elszakítva, egyik leányának, özvegy pázmándi Kempelen Gyulánénak báró Bajzáth Ágnesnak esett osztályrészül, kinek egyetlen örököse pázmándi Kempelen Imre ur, a jelenlegi birtokos

A mohai víz újabb felszínre jutása és forgalma részben a véletlen után a derék tulajdonos Kempelelen Imre ur áldozatkészségének tulajdonítható, ki is

1878. évben mohai parkjában létesítendő halastó fentartására ártézi kutat szándékozván furatni, a 3 ujj átmérőjű furó 39 öl s 5 lábnyi mélységre lehatalva, lágy víz szivárgott föl. Tavaszkor a forrás 6 ujj átmérőjű furóval kezdetvén meg, 20—26 öl között bő, savanyu víz forrás folytonos bugyogás közt emelkedék a felszínre. A természet e nem keresett bő adománya, kis időre lehangolá a mást óhajtó és kereső tulajdonost. Ámde miután, a víz ereje, kellemes íze, tisztasága s bősége az oda segregett szakértők által szélitében dicsértetett, nemes keblét követve, nehogy Fejérmegyének ezen a maga nemében egyetlen kincse, a honpolgárok, sőt az emberiség hátrányára továbbra is elrejtve maradjon, minthogy a furás nyílása újra bedugult, Zsigmondy Vilmos országszerte híres bányamérnököt a helyszínére, a munkálatok ujabbi folytatása végett meghívá. Ennek kijelölését követve, a parkon kívül, annak déli sarka mellett újabb furásba kezdetett. Itt, az 1879-ik évi télen jött elő az előbbinél még erősebb savanyu víz, melynek nyílásába a felső édes források kizárása végett, 15 öl 4 láb hosszú vörös fenyű cső bocsátatott le Ezen, eddigelé legjelesebb mohai ásvány forrás, melyre a példás fiui kegyelet „Ágnes forrás” nevet adott, mind sürűbben látogatatték, nem csak Székesfejérvárról s környékéről, hanem a messze vidékről is. Kellemes, üdítő erejét mindnyájan dicsérték, gyönyörrel szemlélve a felpeszgő forrás gazdagságát, mely perczenként 6 liter vizet bocsát ki, ámde vegytartalmára nézve elágazók valának a vélemények, ugyan azért, a buzgó tulajdonos dr. Lengyel Béla m. kir. budapesti műegyetemi tanárt kérte fel a víz vegyelemzésére, ki is kutatása ered-

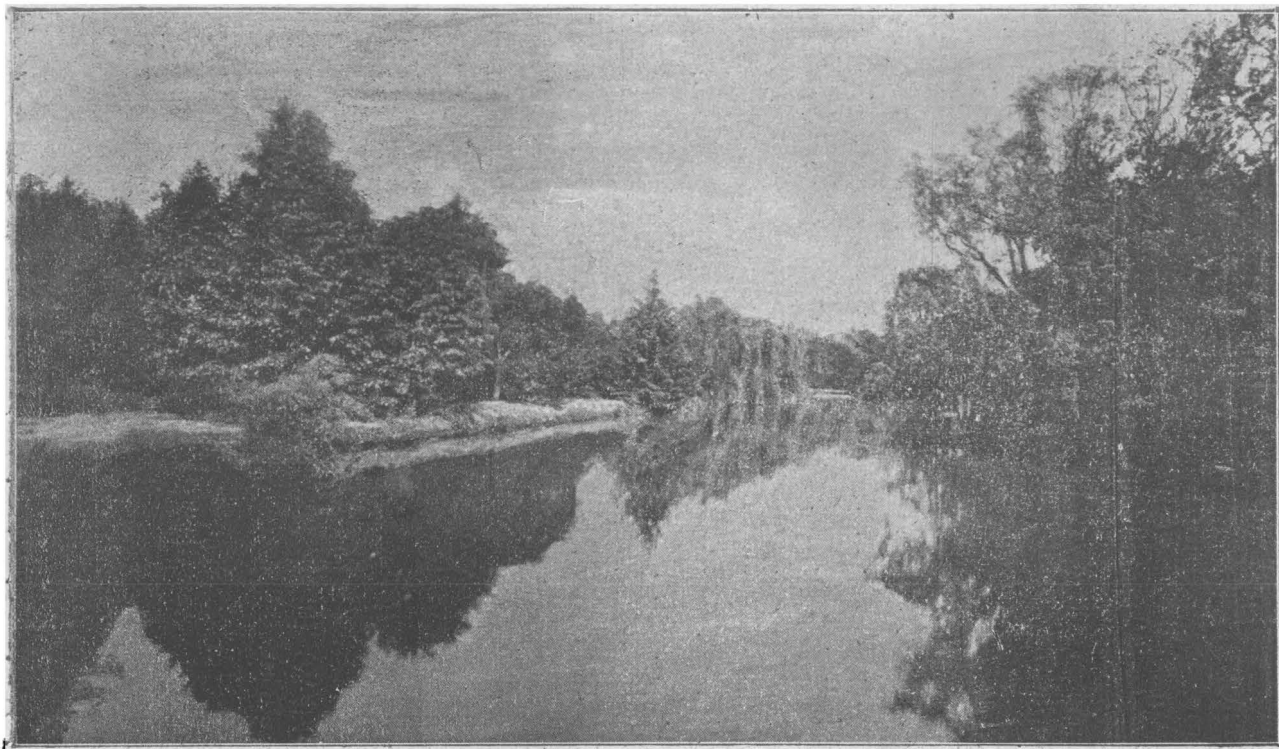
ménvét nem csak nyilvánosságra hozta, de működésének fényes eredményétől indítva, a magyar tudományos akadémia matematikai és természet-tudományi osztályának 1881. évi június hó 22-én tartott ülésén, mint levelező tag, megismertetni érdemesnek találta.

A vegyelemzett vízben, a szilárd alkatrészek közt, főszerepet játszanak a szénsavas calcium magnesiumum, natrium, kalium, lithium, vas oxidul, továbbá a kénsavas calcium, kovasav, titansav. Ez utóbbi az Ágnes forrást különleges jelentőségre emeli, minthogy eddigelé csak egyetlen norvégiai ásványvizben találtott, szénsav tartalma pedig oly nagy, hogy 1000 gramm vízben abból 1536 köbcentimeter foglaltatik, miáltal hazánkban mindjárt a borszéki víz után következik.

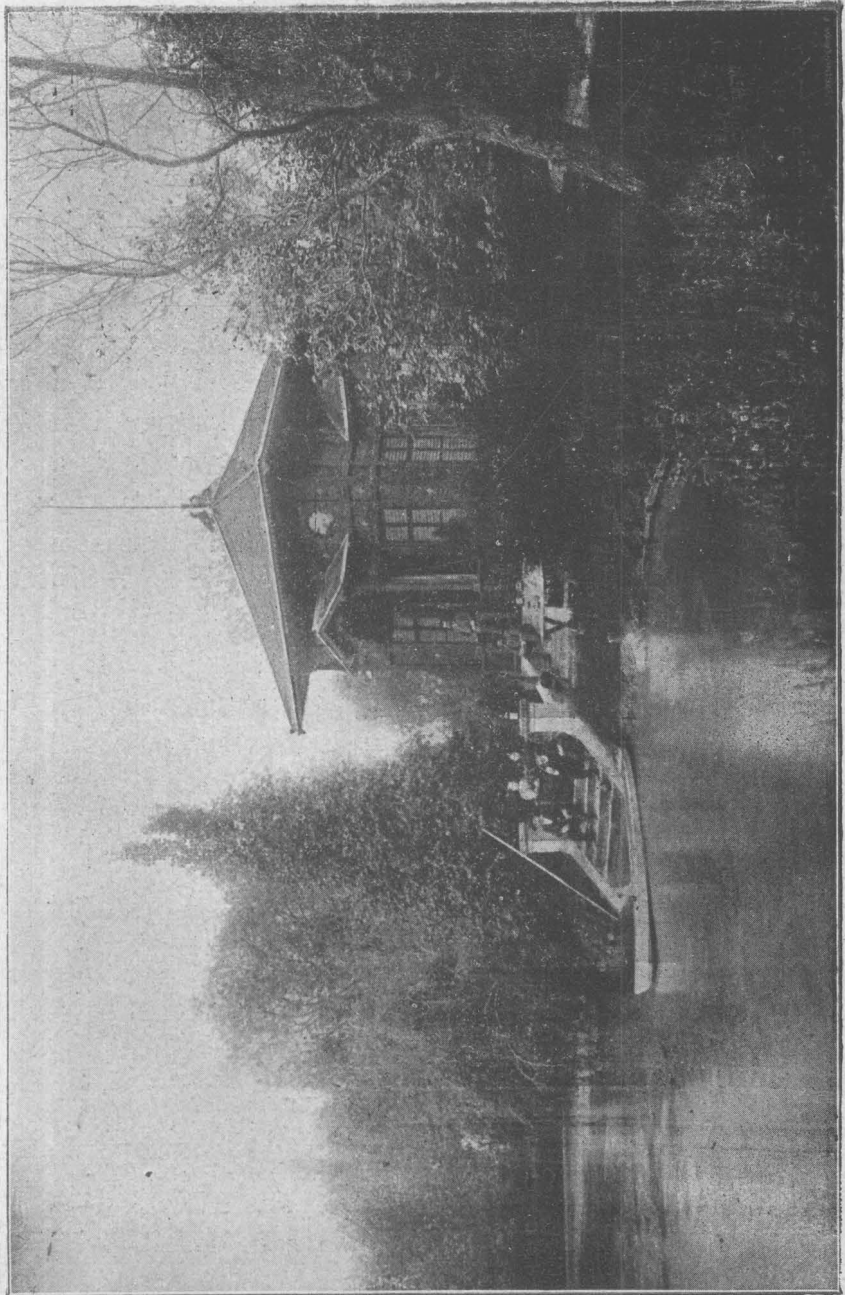
A mi a víznek gyógytani hasznát illeti, kitünő előnye és sikere tapasztaltatott a légzési, az emésztési hurutos bántalmainál; vegyalkatát képező bomló sóinál fogva kiváló előnyöket ígér a gyermekgyógyászatnál, a mennyiben a gyermekek gyomorsav túlképződéseit és ebből kifolyólag a görvélyesség és az angolkór kifejlődését megakadályozza. Általában a mohai „Ágnes forrás” mindazon kóroknál kiváló figyelmet érdemel, melyeknél a szervi élet támogatása és az idegrendszer működésének kártalan fokozása kívánatos.

A víz hire elterjedvén, sűrű megrendelések érkeztek a haza minden részéről. Ezt tekintve a tulajdonos, mintegy kényszerülve lőn, a forrás fölé és körüle alkalmas épületeket emeltetni, ezeket a szükséges gépekkel és személyezettel ellátni és üzleti szempontból Édeskúti budapesti kereskedő cégnek bérbe adni.

A mohai víz jelenleg nemcsak nagy elterjedésnek örvend, hanem a nagyközönség körében mindinkább tág tért hódít, ép ezért forgalma folyton emelkedik.

Részlet Kempelen Imre mohai parkjából.

Megemlítjük még, miszerint több kiállításon kiváló elismerésben részesült. Egy kiváló kitüntetés emléke fűződik a mohai parkban felállított s képünkön is ábrázolt pavillonhoz melyet Kempelen Imre a mohai forrás tulajdonosa a budapesti első világ kiállításon állított fel azon czélból, hogy abban az érdeklődőknek „az „Ágnes forrás“-nak nevezett üdítő savanyu vizből izleltetőül kedveskedjék. Ki is tüntették Kempelen Imrét és az ő Ágnes forrását a legmagasabb előkelőségek; u. m. Ferencz József császári és apostoli király Ő Felsége, a Valesi herczeg, ma VII. Edvard angol király, Milán néhai szerb király, Lesseps stb. és hogy ezek a látogatások meg is legyenek örökítve: hódolattal kérte Kempelen Imre az illetőket nevük bejegyzésére a látogatók könyvébe; és e könyvet nagy kegyelettel őrzi királya iránti törhetlen hűsége jeléül, a közjó érdekében temérdek áldozatra kész Kempelen Imre. A történelmi nevezetességű pavillont aztán Mohára hozta, s alkalomadtán boldog emlékezéssel mondja vendégeinek: „e pavillonban volt egykor a mi hön szeretett királyunk Ő Felsége, őrzöm a látogatók könyvét, melybe felséges urunk nevét beírta, őrzöm a tollat, melyet használt, és a serleget melyből a forrás vizét megizlette.“

A község lakosai nagy részben ev. ref. vallásuak s templom, iskola s lelkészszel birnak, bár névsorukat nem ismerem.

Római kath. plebánia volt már itt a török idők előtt.¹⁾ 1330-ban pedig Szentsir temploma létezett.

Lakosok 1696. Biró: Mohay András, Kis Mihály, Varga István, ... György, Kis György,

¹⁾ Pauer J. Hist. Dioec Albareg. 112. l.

Balogh Péter, Kály József, Odor János, Szabó György, Kalmár Gergely, Marton György, Kis János, Mészöly István, Biró György, Kalmár József, Hegedüs István Takács István, Löki György.

1720. Takács István, Hegedüs Miklós, Kalmár István, Kalmár János, Mészöly János, Odor István, Kalmár Gergely, Szabó Gergely, Polány János, Odor János, Mohai István, Hegedüs Péter, Kis Imre, Marton Gergely, Hegedüs György, Hegedüs István, Rácz Simon, Méhes István, Tóth Ferencz, Biró István, Odor János, Biró Péter, Kis Mihály, Potyi János, Biró György.

MOÓR

Mezőváros.

Névét keresem, hogy honnét származik, de nem találok; pedig személynév; a latin Maurus magyar fordítása lévén. valamely kiváló és azon időben történelmi nevezetességű egyéntől kellett, hogy azt vegye.

Kutatásomban egy jámbor szerzetes tűnik fel előttem s mintegy utamat állva élettörténetére tesz figyelmessé. Maurus, magyarul Moór a neve, ott járt iskolába Sz.-Márton hegyén a benczések monostorába, később a rend tagjává szenteltetett, s mint kiválóan jámbor életű szerzetes nagy tiszteletben részesült úgy Sz. Imre, mint királyi atyja Sz. István részéről is.

Azt mondja ugyanis Sz. Moór életrője, hogy Sz. István az ő fiával gyakrabban ellátogatott az ő általa alapított Szent Márton hegyi monostorba, hogy ott az atyákkal együtt ájtatosságát végezze. A mint ilyen célból egy alkalommal megérkeztek s a szerzetesek processióval mentek elébe, a király Imre

herczeget hagyta előre menni, a ki a benczéeket sorba ölelte és csókolta s egyiknek kevesebb, másiknak több csókot nyomott arczára, legtöbbet pedig t. i. hét csókot Moór atyának adott. A király a sz. mise után kérdezte e megkülönböztetés okát, mire a fiu így válaszolt, hogy égi jelenésből Moórt valamennyi között a legszentebb életűnek ismeri.¹⁾

Ez a Moór később a rend apátja lett, majd Szt. István őt a pécsi püspöki székre nevezte ki, mely méltóságot 1070-ig viselte. Sokszor megfordult Székesfejérvárott; ő mutatta be itt Szt. Gellértet Szt. Istvánnak, aláírta I-ső András levelét mellyel a tihanyi apátságot alapította, megemlíti Radó nádor is 1057-ben mint pécsi püspököt azon okmányában melyben a pécsi egyházat javaiból részesíti, s a melyet ez Székesfejérvárott — Datum Alba regia — keltezett.

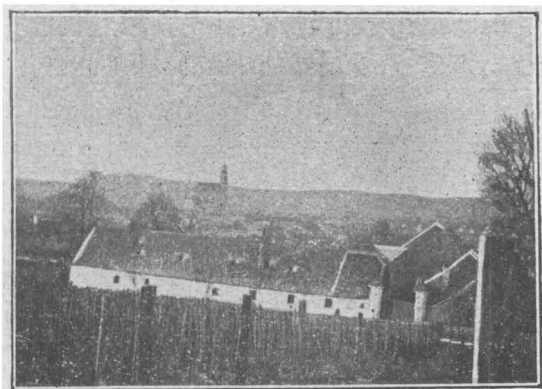
Sokszor megfordulván tehát városunkban nagyon lehetséges, hogy a Vértes és Bakony közötti völgy kies pontján, ott a hol ma Moór fekszik valami tartózkodási helyet, az elmélkedésre alkalmas magányt választott magának, s később az megnépesedvén helység lett belőle, és első megszállójától Moór apát és püspöktől Moórnak neveztetett.

De ez mind csak pusztá gyanítás.

Annyit azonban már tudunk, hogy Sz. László király uralkodása idejében Moór már létezett. Ugyanis 1261. szept. 9. IV. Béla király megújító oklevele szerint tul a Dunán, a veszprémi püspöki megyében fekvő Moór községet Sz.-László király az egri püs-

¹⁾ Ez a történet van elmondva azon Hymnusban is, mely a pécsi egyházmegye számára Velenczében 1409-ben kiadott mise könyvben, Sz. Imre napjára szóló mise szövegben foglaltatik. Koller Hist. Episcop Quinque Eccl. I. 88. 1.

pökség javadalmazására adta. Minthogy azonban sz. István, sz. László, III. Béla és II. Endre királyoknak az egri püspökség alapítását és javadalmazását tartalmazó eredeti okiratai Eger városa és szentegyházának a tatárok által 1241-ben még a szerencsétlen muhii csata előtt történt elpusztítása alkalmával részint elégtek, részint elraboltattak: IV. Béla hazánk második alapítója visszatérván az Adriai tenger Veglia melletti szigetéből, hova az őt mindenütt üldöző tatárok elől menekült, hogy Eger egyházát elsőbbi javaiba visszahelyezze, meghallgatván előbbi

Moóri latkép

a szomszéd püspököket, hitelt érdemlő öregeket, a várak jobbágyait és az esztergomi, váczai és ó-budai káptalanokat, V. Idus Septembris, sept. 9. 1261-ben „Rex Regum et Dominus dominantium Deus“ kezdetű új okmányt állított ki az egri egyház részére melyben nemcsak birtokait határaival együtt, hanem egyéb jogait és kiváltságait is felsorolja és megerősíti. Ezen oklevél is azonban jóval II. Kilit egri püspök halála után elpusztult, a mennyiben t. i. azt bizonyos Samu, Sibinnek fia egri püspökségi nemes IV. Bélának más okleveleivel együtt porrá égette, ő

pedig Rutheniába szökött. De fenmaradt valahol másolatban és Lampert püspöknek kérésére V. István király újra átirta és megerősítette 1271-ben, átírták és megerősítették később III. László, I. Károly, Zsigmond, IV. László, Mátyás és I. Ferdinand is. Közltek ez oklevelet Katona Hist. Cr. F. VI. 344. 1. Kaprinai Hist. Dipl. II. 257. 1. Fejér Cod. Dipl. IV. 3. 33—44. 1. Mindezek között a helynevekre vonatkozó részt egészen hibátlanul közli Porubszky József „Bartakovics Béla egri érsek aranymiséjére kiadott emlékkönyvben“ 1865. 181—183. 1.

Minthogy az igen terjedelmes oklevélből Fejérvármegyét csak azon részecske érdekli, mely Moórról mint Sz. László király adományozásából az egri egyház birtokáról szól: csakis ezt a részét említem fel, mely ide vonatkozik. Azt mondja ugyanis IV. Béla, hogy miután köztudomásu, hogy a Sz. János apostol és evang. tiszteletére emelt egri egyház, melynek alapítója Sz. István és Sz. László királyok voltak a tatárok által elpusztított, kanonokjai megölettek, levéltára fölégettetett, a király hiteles tanuságok alapján új oklevelet állít ki, felsorolván az egri egyház javadalmát képező összes birtokokat és kiváltságokat és jogokat, s Moór adományozásáról azt mondja:

„item villa Mour ultra Danubium in Dioecesi,“ hogy Mour falu is, mely Dunán túl a veszprémi püspökségben fekszik, minden a püspöki konyhához tartozó jobbágysággal együtt, Sz. László adományánál fogva a egri egyház birtoka.

Azonban ez a birtoklás csak 1327-ig tartott, mert ez év nov. 28-án Róbert Károly király cserét eszközöl Csanád egri püspökkel, Moórt Csókakő várához csatolja, kárpótlásul pedig a hevesmegyei

Goruld községet és Hidvégen szedetni szokott vámot adja az egri egyháznak. (LXIV. Okl.)

Ez időtől fogva Moór mint Csókakő vára tartozéka folyton egész a mai napig, azon birtokosok kezében volt, és van, a kik Csókakő várát birták, s története is e vár történetével lévén összefűzve itt külön nem tárgyalható. De megemlítem, hogy 1403-ban itt királyi vám volt, Zsigmond király ugyanis a budai kereskedők szabadalmi közé sorolja azon jogot, melynél fogva árucikkeiktől Moór, Ondód, Igar, Pázmánd, Bicskén levő vámokon nem fizetnek.¹⁾

Lánosz kastély

És itt azon feltevés alatt, ha t. i. az alább nevezett „móri kuria“ és „Móri mező város“ a fehérmegyei Moórra vonatkoznának, helyre kell igazítanom Fraknói Vilmos történet tudósunk egy tévedését, melyet a „Magyar tört. életrajzok“ 1899. évi folyamának 1—3. füzetében közlött „Verbőczy István életrajza“-ban olvastam. A 2-ik füzet 209. l. és a 3-ik füzet 362-ik lapján ugyanis az állittatik, 1531. Decz. 31-ről hogy „Hédervári Ferencz végrendeletileg Werbőczynek hagyományozza Somogy

¹⁾ Fejér C. D. X. 7. 874 l.

megyében Lak várát, Tolnában Tamási várát és a moóri nemes kuriát, a hozzájuk tartozó uradalmakkal.“ 363. lapon pedig 1538. jun. 26-áról az mondatik hogy János király lemond a korona jogairól Tolna megyében fekvő Dalmad és Móri mezővárasokra nézve melyeket Hédervári Ferencz magtalan halála után a veleköttöt kölcsönös örökösödési szerződés alapján, Werbőczy birtokba vett.

Minthogy tisztában áll előttem, hogy az a „Móri kuria“ és a „Móri mezőváros“ a Tolna megye szélén, a mai Baranya megye északi zugában létezett Móri községre vonatkozhatik csupán, mely község 1445-ben a Móri család tulajdonát képezte, s azt ugyanazon család 1445-ben Besenyei János Tolna megye alispánjának zálogba adja.¹⁾ 1472-ben már a Poki család kapja több birtokkal együtt, melyeket előbb János pécsi püspök majd az ő adományából rokona Ervenczey László pécsi kapitány birtak de hűtlenségbe esvén. elvesztettek. 1479-ben Mórit a többi birtokkal együtt Trenka Jánossal új adományul kapják, de 1409-ben azokat Enyingi Török Ambrusnak és fiának Imrének adták el, a kik viszont 1492-ben a Kusalyi Jakcsiaknak adták zálogba.²⁾ Minthogy végre a Hédervári család birta Tolnában Tamási és Ozora várakat tartozékaikkal együtt: a fejrermegyei Moór pedig ezidőtájt Csókakő vár tartozéka vala, miként ezt Csókakő vára története igazolja: bár az idézett életrajzhoz csatolt s Werbőczy birtokairól felvett térképen a fejrermegyei Moór is fel van tüntetve: mindezeknél fogva lehetetlen, hogy

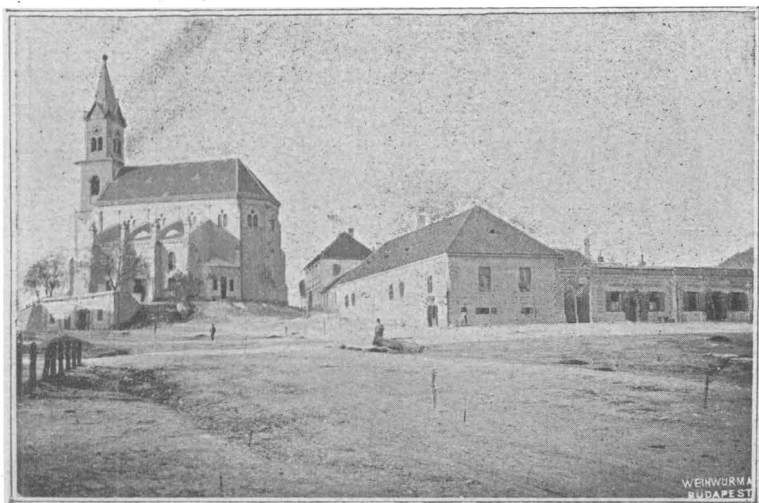
¹⁾ Csánky id. m. 472. 1

²⁾ U. o. 474. 1.

a megyénkbeli Moór egykor Werbőczy István birtokát képezte volna.

Van azonban mégis Moór községére vonatkozó több apró adat, melyeket néhai Szeidl Ignác volt uradalmi jószág igazgató krónikájából merítettem.

A község az 1696. évi összeírás szerint csak Moórnak neveztetik 1720. évben már Magyar Moór névvel jeleztetik, noha lakosai között német nevűek is fordulnak elő, bár a német telepítésre sehol sem találtam adatot.

A „magyar templom“

1694 1695. 1696. építetett a moóri kapucinus zárda és templom s a szerzetes atyák fentartására 1695. febr. 26-án kelt oklevél szerint Hochburg Jánosné szül. Hartman Johanna 10 ezer forint alapítványt tett. Először a bokodi erdőbe tervezték a kolostor építését, oda t. i. hol a törökök által, elpusztított, de romokban még most is fenálló a nép nyelvén vörös barátok, voltaképen pedig a vértesszentkereszti apátság temploma állott. Azon-

ban Vilibald kapucinus atya közbenjárására a mai helyére építtetett, mely hely még akkor erdővel borított vala. Addig is pedig, míg az elkészült az isteni tisztelet a ma már diszesen újra épített, de azelőtt kicsiny magyar templomban tartatott. Ezen ugynevezett magyar templom a kapucinusok megtelepítése idejében a reformátusok birtokában volt, de tőlük elvételét a református lelkész lakásával együtt, ki a községből kiutasítatván, azt a kapucinusok foglalták el lakásukul, részben pedig a lakosságnál helyezkedtek el, mind addig, a míg a kolostor elkészült

Ezen magyar templom körül elterjedt tót — magyar — és uri utcákból állott akkoriban Moór helysége.

1734. A maig is segítő Boldog Asszonyhoz czimzett moóri gyógyszerár alapítását az ottani kapucinusoknak köszönhetni. Ugyanis a rend bécsi házába felvételte magát egy klagenfurti chyrurgus artis chirurgiae bene meritis, a hol frater Rafael nevet kapott. E fratert a bécsi zárdafőnök Moóra küldötte, adván vele néhány gyógyszert, hogy ott, hol sem orvos sem gyógyszerár abban az időben az egész környéken nem volt, a rendtársakon segíthessen. Rafael a kis gyógytárt a zárdában berendezte, hogy legalább a legnagyobb szükségben segélyükre legyen. Idővel a kis kolostori gyógytár kibővült, amennyiben Hochburg grófné különféle szerekkel ajándékozta meg. A nagy pestisben a lakosság is igénybe vette Rafael orvosi és gyógytári segítségét nem pénzért, de alamizsnával viszonozva; a mi élelmiszerekből a ház számára tojás, baromfi, borból állt. A gyógytár virágzásba jött,

nagyobbodott úgy annyira, hogy Rafael után József császár idejében már egy vizsgázott gyógyszerész kapueinus, frater Didacus vette azt kezelése alá s ekkor nyerte meg a gyógytár is nyilvánossági jogát a gyógyszerek elárusítására engedélyt kapván. Birtokában maradt a kolostornak 1807-ig, a mikor Luzsénszky Erzsébet báróné szül. Bezerédy grófné a zárdától 4 ezer forintért megvette.

A kapucinus atyák temploma.

1739-ben dühöngött pestis Moórt is megtizedelte, emlékére e kolostor előtti téren most is meglevő szent Sebestyén szobrát állították fel ezen felirattal: eXDeVotIoneInCoLae nostri teMpore LVIs ereXerVnt.

1757-ben kötöttett szerződés, melynél fogva 100 öl tűzifa akkor rendkívüli magas áron Moórról való szállítással együtt Fejérvárra ölenként 1 frt 45 krért adatott el.

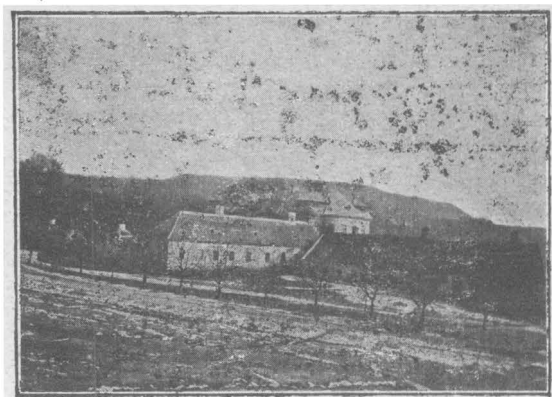
1758. ápril. 600 százsz katona volt Moórott bekvártélyozva és junius 9. és 10-én 1800 főnyi rácز had vonult itten keresztül a táborba.

1758. évi májusban kapta Moór a vásáren-gedélyt.

1759. évi februárban egész héten keresztül hol le, hol föl sok rácз és császári katonaság masirozott.

1762-ben kezdetett meg a moóri Lamberg kastély építése, 1766-ban befejeztetett Lamberg Ferencz Antal által.

1763. október 8. Nagy földrengés Moórott.

Gróf Lamberg kastély

1769-ben ültették ki a gránási és kápolnai szőlők, ugyszinte Csókán a Türkensteig mellett Árkiban, Velegen, Nyéken.

1770. A csókahegyi vörös ház a székesfejérvári jezsuitaké volt, eltörlésük után megvette gróf Lamberg Ferencz Antal. Hozzá tartozott az ugy nevezett Szilvás is, melyet azután kiültettek szőlővel.

1778. márcz. 27. Oly nagy vihar és hideg volt, hogy több helyen temérdek birka elveszett. Így Hantoson Battyány Tivadarnál 2000 drb; a Lamberg

féle uradalomban a csákberényi, zámolyi, pátkai és moóri majorokban 600 drb. Eszterházy gróf ménese Sárosdon egészen szétszóródott és kipusztult.

1778-ban épült Gánthon az első templom s miként a tiszti jelentés mondja 56 kath 36 luteránus házaspár volt ott.

1782. április 22-én iszonyu földrengés volt Moóron s érezték Székesfejerváron, Budán, Pesten stb. úgy, hogy a moóri és csákberényi kastélyok is nagyon megrepedeztek.

1787-ben épült a moóri ev. ref. templom.

1794-ben utalványozott Lamberg Fülöp Moórott a lerchenfeldi kápolna építéséhez Pater Hospitius kapuczinusnak téglát és meszet.

1795. Helytartósági rendelet következtében Moór határából következő puszták különitettek el s önnálló határokkal láttattak el: Törös, Timár, Csóka, Árki, 1796-ban pedig Vajal.

1798 Özvegy Lamberg Ferencz Antalné szül. Nádasdy Katalin junius 19 én meghalt s Moórott a templom sirboltjában eltemettetett. A boldogult halála után mondandó 1000 szent miséért tett alapítványt. A birtok egyedüli tulajdonosa most már Lamberg Fülöp lett.

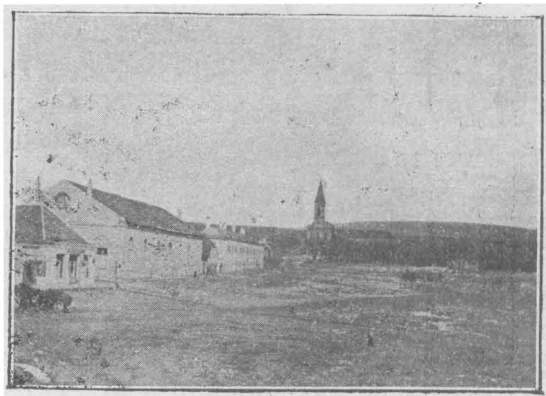
1799 ápril 2. A csókakői templom építéséhez téglák és kő utalványoztatott a templom fölépült, de nem volt tartós, mert már 1863-ban új templom épült a vállásalap által. Mikép került ki az uradalom kegyurasága alól?

1799. július 19-én nagy tűzveszély érte Moórt, kigyuladt a ref. templom mellett, át csapott az ugynevezett új utczába, át ment a magyar utcán a nagyvendéglőre, mely melléképületeivel együtt le-

égett, leégtek a szomszédos házak, a báró Luzsénszky kastély istállóí, az uri utcza stb.

1800. Moórott nagy marhavész volt; a lakosoknak majdnem összes marhája elhullott.

1802. Létesítettett a moóri park és a szivattyus kut, melyet frater Guidó kapucinus mesterségesen készített; ő készítette a kolostor udvarán levő kutat is és szivattyuját, és vezetéket a konyhába, ebédlőbe. De egy reparáció alkalmával, midőn leszált a kut fenekére, egy leomló kő agyonütötte. Ő utána

A főtér.

frater Eugenius vette át a kutak kezelését, ő készített a parkban szökő kutat, grottát vizeséssel stb. mely szerkezet meg volt még némi javítással 1867-ig.

1807. máj. 27. meghalt Lamberg Fülöp 59 éves korában és eltemettetett Moórott a kapuczinus templom sirboltjában. Ő kiváló gazda volt, az atyja által megkezdett beruházásokat nagy mérvben létrehozta s a legtöbb maig fenálló épületeket ő emelte, sok gazdasági épületet emelt s különös eredményt ért el a birka gyapju nemesítésében. Gazdasági ügyeit maga vezette.

1809-ben francia lovasság jött Moórra s a Győr mellett táborozó francia sereg számára kenyeret, bort, zabot és szénát requiráltak, mindenből 10 ezer adagot. Azzal fenyegetőztek, hogy nemsokára ismét jönnek, de a győri csata után béke kötöttet.

1810. Jan. 14-én este 6 óra után oly földrengés volt, hogy minden kémény és tűzfal ledőlt. Lamberg féle kastélyban is, hol az óra melletti nagy kövek leestek, az előnyuló szárnyépületek megrepedeztek és új építést igényeltek. Még többet szenvedett a Luzsénszky-féle kastély, melynek főlépcsőzete leszakadt, úgy, hogy az emeleten lakott Luzsénszky bárónét szül. Berényit a törmeléken lehetett csak lehozni, s még a rengés tartott az udvarban a kocsiban tartózkodott. A falu népe a nagy piacra menekült, ott raktak tüzet, hogy a nagy hidegben meg ne fagyjanak. A zárda templom boltíveit le kellett hordani, a zárda kőfalai szinte összedültek s szerencse, hogy akkor már minden kapuczinus az ebédlőben volt összegyűlve, mert életökbe került volna e pusztulás. Lambergék közül senki sem volt Moóron, de a Luzsénszkyék azután Fejérvárra mentek lakni, még a kastély elkészült. Az első éjjel 40 rázkódás éreztetett; a következő napokon ismétlődtek a rengések többször, sőt a következő 2—3 évben nem mult el hónap, melyben nem ismétlődött volna. Kiterjedt Keresztes, Sz.-György, Isztimér, Veleg, Kisbér, Császárs, Pusztavám, Gánth, Pátka, községekre, de az első rohamot megérezték Pesten sőt Pozsonyban is.

E földrengésről tudományos értekezést irtak Kitaibel Pál, Tomcsányi Ádám és Fabriczi Lajos egyetemi tanárok, mely értekezés latin nyelven az

egyetemi nyomdában napvilágot is látott. A tudós írók kiterjeszkednek e nagyon érdekes munkájukban a földrengés általános okai és következményeire, nevezetesen a talajnak földtani viszonyaira, aztán ismertetik a moóri földrengés területét, s a Vértes és Bakony hegységek földtani és vizrajzi viszonyai-ban keresvén okát, a patakok és tavak között különösen fölemlítve az iszka-szent-györgyi Duzzogó nevű magneziás melegtorrást és a bodaikit meg a mohai forrást. A munka elé illesztett kép, melyet kicsinyben ide mellékelek, mutatni van hivatva a rengés terjedelmét, ugyszinte erejét, mely templom tornyokat is döntött le.

1811. Özv. Lamberg Fülöpné szül. Luzsénszky az ugynevezett új épületet, most Trautenberg báró kastélya, építteté Praefectus számára lakásul.

1811. Kiváló minőségű bor termett Moórott.

1812. A Lambergekre idejében ültetettek ki Moór vidékén a legtöbb szőlők, Ugyanazon évben lett a moóri Hermína hegy és Antal hegy (most-Vajal) kiültetve.

1813. Gyenge tél úgy, hogy decz. 28-án még volt bőséges birka legelő, de tavasszal oly erős fagy jött, hogy az egész vidék szölleje tökéletesen elfagyott.

1816-ban kezdetett meg Moór, Törös, Timár, Dobos, Árki, Vajal, Csókán az urbéri rendezés fogatósítása.

Miután 1812. óta alig volt bortermés, a bor ára Moóron akójaként 50—60 frtra rugott váltóban; ó-borok 1802, 1811-ki termések akója 90—100 frt volt.

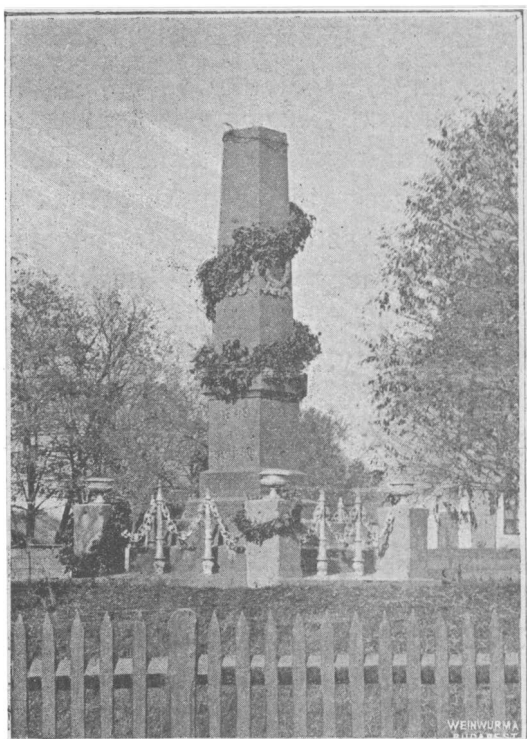
1822-ben az 1811-kihez hasonló minőségű bor termett Moórott.

1822. Árki pusztán levő 12 privát ház az urbarialis reguláció alkalmával a gróf Lamberg és báró Luzsénszky család által kibecsültetett, megváltatott s a volt tulajdonosaiknak Vajalon Terézia domb alatt adtak házhelyeket, hol azok építettek is.

1823. Az 1823-ban kezdett moóri urbéri reguláció csak 1823-ban fejeztetett be, a mennyiben igen sok vitás kérdés volt elintézendő, ez is csak a szántóföldekre vonatkozott, az erdő és legelőre nézve később eszközöltetett.

Az 1848. decz. 30-iki csatát leirtam már II. köt. 584. s köv. lapjain.

Honvéd emlékszóbor.

A római kath hiveket. akapuczinus rendgondozza. Már a 14-ik században plebánia volt a mikor Mátyás pap 60 pensát fizetett pápai adóban. A mai plebánia 1696 ban állítatott helyre Két temploma van, egyik a zárda templom Sz.-Háromság tiszteletére,

másik a régi plebánia templom, vagy is magyar templom, mely a 90-es évek elején újra épült és felszenteltetett.

Sem a rendház főnökeinek mint plebánosoknak sem az ev. ref. egyház lelkészeinek névsorát nem ismerem.

Lakosok: 1498. évben: lásd I. kötet 369—372. lapokon. 1696. év. Biró: Izméndy György, Mészáros József, Márffy Ferencz, Galambos György, Izméndy János, Szily István, Rácz Miklós, Mutt György, Takáts György, Szekeres István, Takáts József, Takáts István, Horváth Jakab, Kósa Miklós, Bojtta András, Izméndy Gergely, Horváth György.

Magyar Moór 1720. év. Bőte András, Izméndy Gergely, Horváth Gergely, Szabó Gergely, Szekeres János, Galambos György, Takács János, Szili István, Pap István, Szabó János, Izméndi György, Szabó Márton, Szabó István, Hordos Gergely, Bodnár János, Klein Mihály, Miller Mátyás, Stokniz Pál, Sletth Farkas, Pifler András, Krencz József, Szidler Mihály, Reif Tódor, Sztingl Kristóf, Reif János, Sztrosztzer Lőrincz, Schmitt Melchior. Drédl János, Lengyel Ambrus, Kizl Tóbiás, Hehrer György, Stromajer János, Hommel György, Rajdepair András. Hendl Orbán, Szingh György, Pihler József, Modr Mátyás, Hekt János, Torcz Mátyás, Umfrid Mátyás, Rajtmann János, Fridinger Bertalan, Fu Mátyás, Vabronics Pál, Pishs János, Nagl János, Abholczer Jakab, Christ György, Volff György, Abele Fülöp, Fugl János, Pretsterer Mátyás, Stromayer Gábor, Lekl Mátyás.

ÖKLEVÉLTÁR.

I.

1430. jul. 13. Pécs. Korvin János herczeg Jakab felső-
örsei prépostnak fejmegyei Dinyésmed helységet adományozza.

Nos Johannes Corvinus Sclavonie, Oppavie et Liptovie
dux etc Memorie commendamus tenore presencium significantes
quibus expedit universis quod nos cumulatissima obsequiorum
merita, venerabilis Magistri Jacobi Prepositi Ewrsiensis Cancel-
larii nostri secretary que idem post obitum genitoris nostri
carissimi, serenissimi principis domini Mathie Hungarie, Bohémie
etc Regis felicitis recordationis lateri nostro adherendo, summo
cum studio, summaque diligencia et artis sue prudencia, res
et negocia nostra proseguendo, pura fide, et constanti animo
curavit exhibere Respectum ut decet habentes, animadver-
tentes preterea dampnorum suorum notabilium, copiamque in
cede et conflictu dominorum et primorum Regni Hungarie
nuper in campo Chonth Mezew, nobiscum commisso, potis-
simum vero in direpcione omnium rerum suarum in Civi-
tate Budensi repositarum, per Reginales et nonnullorum
dominorum nobis adversancium subditos facta, suscepit,
ubi ad extremum spoliatus et rebus suis destitutus septingen-
torum florenorum dampna non solum testimonio et documento
plurimorum fidelium nostrorum didicimus, sed eciam clara
fide conspeximus, suscepisse, premissorum itaque serviciorum
et dampnorum suorum in recompensam possessionem nostram
Dynyemed vocatam im Comitatu Albensi existentem habi-
tam, simul cum cunctis eiusdem utilitatibus, et pertinen-
ciis quiblibet terris videlicet arabilibus cultis et incultis, agris,
pratis, pascuis, fenetis, silvis, nemoribus, montibus, vallibus,
vineis vinearumque promontoriis, aquis, fluviis, piscinis, pesca-
turis, rivis, alveis, lacubus aquarumque decursibus, molendinis

et locis molendinorum et generaliter quarumlibet utilitatum et pertinenciarum eiusdem integritatibus, quovis nomine vocitatis, ad eandem de jure et ab antiquo spectantibus et pertinere debentibus sub suis veris metis et antiquis limitibus memorato Magistro Jacobo preposito Ewrsiensi, Cancellario nostro Secretario pro prescriptis septingentorum florenorum dampnis per eum in servicys nostris susceptio de manibus nostris propriis et tanquam jus nostrum proprium dedimus donavimus et contulimus, damus donamus et conferimus jure perpetuo et irrevocabiliter tenendam possidendam pariter et habendam, nullum jus nullamve juris et dominii proprietatem nobis et nostris succesoribus in eadem reservando, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum Quinque Ecclesys in festo beate Margarite virginis et martiris Anno Domini 1490.

Joannes Corvinus

Dux manu propria etc.

Hazai okmánytár IV 437—438. 1.

Eredetije a győri káptalan országos levéltárában 55. sz. fiókban őriztetik.

II.

Posony. 1343. Martz 8. gróf Pálffy János nádor Dinnyést Osztfi Mihálynak adományozza, de ellentmondanak a gf. Battányiak és Biró Márton felső-örsi prépost.

Species facti in causa impetrationis Praedii Dinyésd.

Excellentissimus D. Comes Joannes Pálffy, Regni Hungariae Palatinus (Tit) in L. Regiaque Civitate Pósoniensi dié 8. Marty 1743. Egregio Michaeli Osztfi de Osztfi — Asszony falva, haeredibusque et posteritatibus eius universis contulit nunc Praedium olim Possessionem Dinyésd alias Dienesmed, Comitatus Albensi Adjacentem habitam quod vel que antenatis eiusden ob fidelia servitia per pie reminiscenciae Albertum adhuc Regem Collatum, injuria nihilominus temporum donationales, aliasque literas literaliaque instrumenta deperdita esse asserens perhiberetque. Totum denique jus Regium quod eidem inesset Praedio cum omnibus ejusdem appertinentiis. Reliqua ut Stylus cum clausula; si et inquantum idem praedium ad aliquam Ecclesiam Dei aut Suae Majestatis arcem non per-

tineret, numerumque trigintaduarum sessionum Colonialium non excederet. Et quia statutoriae literae Capitulo Jaurinensi sonabant, vigore earundem exmittendum censui Rssmum Domini Joannem Horváth Archidiaconum Soproniensem et Canonicum, coram quo Palatinalis Homo Egregius D. Josephus Fekete convocatis plurimis vicinis et commetaneis die 2ª mensis Octobris Anni praescripti D. Donatarium in dominium mentionati Praedii introduxit, ac statuit, nemine contradictore apparente. Tertia autem octobris Egregius D. Franciscus Diuncsek Causarum fori utriusque per Regnum Hungariae Advocatus nomine Excelentissimae Domus Batthyanyanae qua collatricis Praepositurae Felső-Eörsiensis, quam vero nomine Reverendissimi Domini Martini Biró qua actualis Praepositi et possessoris dicti Praedii Statutioni contradixit, prouti et 4^a octobris contradictionem reiteravit, tandem et die 13 ejusdem mensis Reverendissimus D. Titulatus Praepositus medio expressi sui Homini D. Michaelis Bokor coram V. Capitulo Jaurinensi publice et manifeste contradictionem interposuit. Ratione cujus ad dandam scilicet rationem Contradictionis, prouti in facie Loci ita et coram V. Capitulo Idem D. Praepositus ad I Tabulam Regiam evocatus extitit.

Körmendi Lt. Ürs. Nr. 10. R.

III.

1356. Nemes Diósi János és neje Klára asszony Dióson fekvő birtokának harmad részét nemes Berényi Péternek, a Sz Imre kápolnája őrének, és fivérének Berényi Pálnak, Ó-Buda várnagyának hat évre évi harmincz arany forintért zálogba adja a fejevári keresztesek Konventje előtt.

Nos Conventus Cruciferorum Ecclesiae Beati Regis Stephani de Alba memoriae commendamus per praesentes, quod Johannes Nobilis de Diós in nostri praesentia personaliter comparando tertiam partem portionis possessionariae suae praedictae Diós cum sessionibus et aliis omnibus utilitatibus suis ad eandem pertinentibus de consensu et permissione Dominae Clarae consortis suae discreto viro Petro Rectori Ecclesiae Beati Ducis Emerici et Paulo fratri suo vice castellano de veteri Buda nobilibus de Berren a data praesentium per sex annos continuos et completos, et sese subsequentes

conditione et pacto infrascriptis pro triginta florenis aureis in specie et in bono pondere receptis confessus est pignori obligasse, et ad manus eorundem assignasse, quiete et pacifice possidendam tenendam pariter et habendam, eo tamen modo quod praedictus Johannes cum consorte sua usque ad sex annos praedictos eosdem videlicet Magistrum Petrum et Paulum in eadem tertia parte conservare assumserunt, et ab eisdem ante expirationem dictorum sex annorum dictam tertiam partem redimere non possint, evolutis autem ipsis sex annis pro eisdem florenis absque aliqua poena vel gravamine ipse vel sui haeredes quancumque poterit vel poterint liberam habebit vel habebunt redimendi facultatem. Hoc declarato etiam, quod qualemcumque particulam sessionem vel sessiones et terram seu terras ad eandem portionem suam pertinentem vel pertinentes in dicta Diós habitam vel habitas, antedatam praesentium literarum nostrarum alicui vel aliquibus inignorasset vel ad rationem duarum partium suarum computari assumsit, salvo tamen jure etiam nostro in ibidem remanente. Datum Dominico die proximo post festum Beatae Agathae Virginis et Martyris. Anno domini Millesimo trecentesimo quinquagesimo sexto.

Keresztesek Prot. III. 297 - 298. 1.

IV.

1377 Visegrád, Garai Miklós nádor a fejevári keresztesek panasza folytán utasítja a veszprémi káptalant, miszerint küldje ki emberét Fejevár mellett fekvő Diós birtokra és magához vevén a következő királyi emberek egyikét, t. i. Szentgyörgyi Imre, csóori literatus Péter, Mog György fia Miklós, Thomay Illés fia János, abai Chuth fia János, dimeri Ferencz fia Jakab, Alapi Balázs fia János, Desew fia Péter, nagyteleki Mihály fia Miklós, Péter fia György, Mihály fia Miklós csalai nemesek, Fülöp, Sebe egykor fejevári bíró fia Márk, Goya János, György mester a király egykori pecsétőre, csuthi literatus Gál — közül valamelyiket, és becsülje meg a két peres fél birtokrészét, t. i. a fejevári keresztes vitézekét és Literatus Simon fejevári polgárét, aztán határolja körül és tegyen jelentést. Elmondja ezek oklevélben Garai nádor a per előzményeit, a két fél

közötti érveléseket, megemlíti azon okleveleket, melyeket úgy a keresztesek mint Literatus Simonék a fejérmegyei gyűlésen felmutattak; a keresztesek t. i. Béla király 1193-ban kelt s Diósról szóló adomány levelét, emezek pedig hat oklevélben törekeshnek saját jogaikat érvényesíteni és elmondja ez oklevelek elseje, mely 1326-ban kelt, hogy mikor Andbeyg fiai Ilbaeus, Domonkos, Miklós, továbbá ugyanazon Andbeyg fiának Péternek fia Petrech Jakab és Miklós; végre Iván fia Péter voltak Dióson birtokosok, akkor — nehogy Andbeyg első sorban említett fiaitól és Iván fiától Pétertől különféle kihágásaik miatt még András király birói uton elvegye a birtok részeket és azok idegenek kezére jussanak, ennél fogva Jakab, Andbeyg fiának Péternek fia hat márkáért magához váltotta a két részt. A második oklevél szerint 1363-ban Nagy Lajos néhai magvaszakadt Diósi Jakab fiának Jánosnak fejérmegyei Diós birtokát Dienes erdélyi vajda jegyzőjének Simonnak, György fiának adományozta, mely birtokba aztán 1364-ben a veszprémi káptalan nevezett Literatus Simont be is iktatta Egyik oklevél arról is tesz tanúságot, hogy Fejérvármegye 1376-ban tartott gyűlésében kimondotta miszerint nevezett Jakabnak t. i. Andbeyg fia Péter fiának fia János egész haláláig Dióson birtokos vala, és nemes embernek ismertetett. Végre beigazoltatott mindkét részről az is, hogy úgy a keresztesek, mint Literatus Simon törvényes birtokosok Dióson.

Amicis Suis Reverendis Capitulo Ecclesiae Wesprimiensis Nicolaus de Gara Regni Hungariae Palatinus et Judex Cumanorum. Amicitiam paratam cum honore. Noveritis, quod cum Ladislaus Dux praedicti similiter Regni Hungariae Palatinus ad petitionem Magistri Alberti Praeceptoris Domus hospitalis Ecclesiae B. Regis Stephani de Alba una cum Michaelae filio Petri Regio et Martino Literato Capituli Ecclesiae Scepusiensis hominibus Paulum filium Nicolai hominem suum ad recaptivationem et statutionem possessionis Diós vocatae faciendam de congregatione sua generali universitatis nobilium Comitatus Albensis feria secunda proxima post festum Nativitatis B. Johannis Baptistae in Anno Domini Millesimo Trecentesimo septvagesimo praete-

ritis prope Civitatem Albensem celebrata transmississet, demum ydem ad ipsum Dominum Ladislaum Palatinum reversi, eidem prout per literas eiusdem Domini Ladislai Ducis informabantur, concorditer retulissent, quod ipsi eria quarta proxima videlicet decimo die congregationis praefati Domini Ladislai Palatini ad faciem dictae possessionis Diós vocatae, vicinis et cometaneis legitime convocatis accessissent, et dum eandem nomine juris praedictae Ecclesiae B. Regis Stephani statuere voluissent, Thomas literatus civitatis Albensis in sua ac Magistri Simonis Literati quondam Judi is Albensis inibi adhaerendo ipsos a recaptivatione et statutione possessionariae portionis praedictae Ecclesiae B. Regis Stephani in dicta possessione Dios vocata habitae ipsi Ecclesiae B. Regis Stephani facienda prohibuisset: cuius prohibitionis idem Magister Albertinus rationem ab eisdem Thoma et Simone literatis scire voluisset justitia mediante. Quo percepto praedicti Thomas et Simon literati pro exurgento respondissent ex adverso, quod pro eo fecissent prohibitionem praenotatam, quia per praemissam possessionariam recaptivationem possessionariam portionem eorum occupare et dictae Ecclesiae statui facere voluissent; Superqua possessionaria portione quam ipsi in eadem Dios tenerent, efficacitiam haberent instrumenta, quae non adtunc, sed in termino ulteriori per ipsum Palatinum ipsis assignando exhibere prompti essent et parati. Tomas et Simon literati praedicta eorum instrumenta, si quae super praedictam portionem possessionariam haberent confecta, in octavis festi Beati Michaelis Archangeli tunc venturi, in Curia Regia sui in Praesentia exhibere tenerentur, quibus visis iudicium et justitiam facere valeret inter ipsas partes in praemissis, dicante juris aequitate. Aquibus quidem octavis festi B. Michaelis Archangeli dum discussio praemissorum inter easdem partes quibusdam prorogationum cautelis et terminis intervenientibus ad praesentes octavas festi beati Georgy Martyris dilative deventa exstitisset. Tandem ipsis octavis adhaerentibus, in dieoque Tempore praedicto honore Palatinali per Regiam Clementiam nobis dato praelibatus frater Albertinus Praeceptor ab una, parte vero ex altera annotatus Simon literatus similiter personaliter in nostram veniendo praesentiam eodem fratre

Albertino exhibitione cuiusdam privilegii Domini Belae Regis in Anno Domini Millesimo centesimo nonagesimo tertio confecti, praedictam possessionem Dios per ipsum Dominum Belam Regem ipsi Ecclesiae suae S. Regis Stephani perpetuo datam fore declarato, praemissaque instrumenta per ipsos Thomam et Simonem literatos exhibere assumpta exhiberi postulante, Idem Simon Literatus per praedictum Thomam fratrem suum medio Tempore ab hac luce decessum fore asserendo pro praemissis exhibere assumptis instrumentis quasdam sex literas, unam eiusdem Conventus Domus Hospitalis de Alba et aliam Domini nostri Regis, Tertiam vestram, quartam autem et quintam Dominorum Nicolai Kont et Ladislai pridem Similiter Palatinorum affirmatorias, sextam siquidem eiusdem Domini Nicolai Palatini Protestationalem nostro judiciario examini curavit exhibere In quarum prima videlicet dicti Conventus sub anno Domini Millesimo trecentesimo vigesimo sexto patenter emanata reperiebatur: Quod cum Ilbaeus, Dominicus, Nicolaus filij Andbeyg, Jacobus Petrech et Nicolaus filij Petri, filij eiusdem Andbeyg possessionem Dios et Petrus filius Ivan in eadem possessione Dios vocata prope Albam existens ordine judiciario ydem requirere voluissent ratione, quia iidem Dios et Petrus pro suis excessibus et nocumentis quam pluribus, mediantibus literis Domini Andreae Illustris Regis Hungariae vicejudicis curiae suae Capitulo Ecclesiae Albensis et eidem conventui contra praedictos filios Andbeyg extitissent convicti, personis eorundem condemnandi et possessionibus omnibus privandi pro eo Jacobus de Dios portionem praedictorum Dios et Petri ibidem in Dios existentium a praedictis filiis Andbeyg memoratis, praedictam portionem in sex marcis denariorum redemisset coram conventu praenotato, ne ydem filii Andbeyg in corporalem dictae possessionis sicut alieni et extranei valerent vel possent introire, dicentes etiam, quod quicumque contra ipsum Jacobum de Dios quaestionem suscicaret aliqualem extunc ante litis ingressum sex marcas memoratas per dictum Jacobum ipsis filiis Andbeyg persolutas eidem solvere teneretur, prout partes coram ipso Conventu propria recitassent voluntate. In secunda vero litera videlicet dicti Domini nostri

Regis in Anno Domini Millesimo Trecentesimo sexagesimo Tertio Budae in festo Beatae Luciae virginis et martyris emanata adinvenimus, ut idem Dominis noster Rex quandam possessionem Dios vocatam in Comitatu Albensi existentem quondam Johannis filii Jacobi de dicta Dios hominis absque haerede decessi Simoni filio Georgii speciali notario quondam Dionisy Waywodae Transylvaniensis et Emerico fratri eiusdem Simonis eorumque haeredibus et posteritatibus pro fidelitatibus et servitiis eiusdem Simonis perpetuo et irrevocabiliter dedisset et contulisset. In continentia siquidem praedictarum literarum in Anno Domini Millesimo trecentesimo sexagesimo quarto confectarum praenotatam possessionem Dios vocatam praesentibus vicinis et cometaneis eiusdem per Regium et vestrum homines in ysdem nominatos praedicto Simoni Literato nullo contradictore inibi apparente statutam fore comperimus evidenter. Quarta vero litera, videlicet praedicti Domini Nicolai affirmatoria, in praedicto Anno Domin Millesimo trecentesimo sexagesimo quarto emanata nos informavit isto modo: quod in Congregatione eiusdem domini Palatini in eodem anno universitati nobilium Comitatus Albensis feria sexta proxima ante festum B. Georgy Martyris prope Civitatem Albensem celebrata Iudices nobilium iuratique adsessores fide eorum mediante per eundem filium Georgii et Abbatem Joanimonostora nunquam in dominio generalis possessionis Dios fuisse affirmassent. Quinta vero litera videlicet ipsius Domini Ladislai Palatini similiter affirmatoria, in anno Domini Millesimo trecentesimo septuagesimo sexto exorta exprimebat, quod in Congregatione eiusdem Domini Ladislai Palatini in anno Domini Millesimo trecentesimo septuagesimo sexto feria sexta proxima post nativitatem Johannis Baptistae universitati nobilium dicti Comitatus Albensis prope Civitatem Albensem celebrata Iudices nobilium iuratique assesores taliter affirmassent, quod Johannes filius Jacobi in dicta possessione Dios usque mortem suam more nobilium permansisset et in eadem mortuus extitisset et pro uno ex nobilibus computatus extitisset. Sexta siquidem et ultima litera videlicet dicti Domini Nicolai protestatoria, octavo die praedictae Congregationis suae emanata decantabat, quod Simon Literatus in dicta

congregatione de medio aliorum exurgendo publice et manifeste promulgasset, ut si qui super facto possessionis Dios vocatae per Dominum Regem sibi pro suis servitiis donatae aliqualem haberent quastionem super facto eiusdem in ipsius Domini Nicolai Palatini exurgeret praesentia, ubi nullus exceptis illis cum quibus videlicet super facto eiusdem prius in causa extitisset, in ipsius Domini Palatini Praesentiam venisset. Quarum omnium praemissarum literarum exhibitionibus factis et continentys earundem visis, quia absque aestimatione praedictae possessionis inter ipsas partes iudicium et justitiam bono modo facere non poteramus, ad ipsamque aestimationem faciendam nostri et ipsius Capituli Albensis homines necessario fuerant transmittendi, pro eo amicitiam dicti Capituli petieramus diligenter quatenus ipsorum mitterent homines, pro utrisque partibus, pro testimonys fidedignis quibus praesentibus homines in iisdem literis nominati in octavis B. Regis Stephani tunc venturi ad faciem praedictae possessionis Dios quondam Johannis filii Jacobi vicinis et commetaneis suis inibi legitime convocatis accedendo Deum habendo prae oculis, una cum aliis probis viris aestimarent regni consuetudine requirente. Et post haec ipsius possessionariae aestimationis seriem ut fieret expediens ad octavas Festi B. Michaelis similiter tunc venturi nobis amabiliter rescriberet praenotatum Capitulum. A quibus quidem octavis praemissa possessionaria aestimatio inter ipsas partes ad praesentes octavas festi Epiphaniarum prorogata extitisset, tandem ipsis octavis adhaerentibus, frater Stephanus Praeceptor praedictae Domus Hospitalis dictae Ecclesiae B. Regis Stephani in quem praesens Causa praefato fratre Albertino alienata extitit redacta personaliter ab una, parte vero ex altera annotatus Simon literatus pro se similiter personaliter in nostram veniendo praesentiam, literas praedicti Capituli Albensis super praemissa possessionaria aestimatione conscriptas utcumque nobis praesentarunt, in quibus inter caetera praemissam possessionariam aestimationem ex rationibus in iisdem literis contentis minime factam fore comperiri evidenter. Quibus quidem literis exhibitis cum nos praedictum fratrem Stephanum praectorem in eo, si praedictus quondam Johannes filius Jacobi in praedicta possessione Dios portionem

habuerit, et praedictus Simon literatus in dominio eiusdem extiterit et existat, legitime requisivissemus. Tandem quia idem Frater Stephanus praeceptor praefatum quondam Johannem filium Jacobi in ipsa possessione Dios portionem possessionariam habuisse et in Dominio eiusdem praefatum Simonem literatum existere asserebat praedictus etiam Simon literatus praedictam Ecclesiam Sancti Regis Stephani in eadem possessione Dios modo simili portionem habere, et in dominio eiusdem praedictum fratrem Stephanum existere allegabat, et ex eo absque reambulatione praemissarum possessionariarum portionum partium praedictarum bono modo iudicium et justitiam facere non poteramus, pro eo vestram amicitiam vestrum praesentibus petimus diligenter, quatenus vestros mittatis homines pro utrisque partibus pro testimoniis fidedignos quibus praesentibus Emericus de Sancto Georgio, vel Petrus literatus de Chor, aut Nicolaus filius Georgii de Mog, aut Johannes filius Eliae de Thamay, seu Johannes filius Chuth de Aba, seu Jacobus filius Francisci de Dymmer pro parte dicti actoris, scilicet Johannes filius Blassii de Alap, vel Petrus filius Desew aut Nicolaus filius Michaelis de Nogteleck an Georgius filius Petri, sive Nicolaus filius Michaelis nobiles de Chala, seu Philippus, seu Marcus filius Sebe quondam Judicis Albensis, an Johannes de Goya, ceu Magister Georgius quondam sigillator Domini Regis, vel Gallus literatus de Chwth, pro parte Simonis literati aliis absentibus, nostri homines octavo die festi B. Georgii Martyris proxime venturi, et aliis diebus subsequentibus ad idque sufficientibus ad faciem praemissarum possessionariarum portionum partium praescriptarum in praedicto Dios habitam vicinis et commetaneis eorundem universis inibi legitime convocatis et praesentibus vel eorum legitimis procuratoribus praesentibus accedendo primo praedictam portionem possessionariam praedictae Ecclesiae Sancti Regis Stephani iuxta demonstrationem praedicti fratris Stephani, vel legitimi sui procuratoris, ex parte praescriptae portionis possessionariae praedicti Simonis literati reambulent, et signis metalibus consignent, et si eadem partes in praemissis earum reambulationibus concordēs sint, et sibi invicem non contradixerint, extunc cuilibet parti sua jura possessionaria novis

metis ab invicem distinguendo statuunt et committant perpetuo possidere, tenere pariter et habere. Si vero eadem partes in praemissis earum reambulationibus et ostensionibus discordes fuerint, et sibi invicem contradixerint, extunc in possessionario iure per ipsas duos reambulationes et ostensiones litigiosas remanere et visa sui qualitate, quantitate, utilitate, fructuositate et valore regali mensura si mensurari poterit mensurando, vel visu considerando una cum aliis probis viris aestiment, regni consuetudine requirente, ibidem etiam id quae partium praemissam suam reambulationem meliori et rectiori modo fecerit, et signa metalia evidentiora viderit et, quae ipsarum partium in dominio ipsius litigiosae terrae extiterit et existat videant et diligenter conscientiose intueatur. Interea praescriptam portionem possessionariam pacificam praedicti Simonis Literati quae extra praemissas reambulationes apud manum eiusdem Simonis literati pacifice remanserit habita, eiusdem legitima reambulatione modo simili debeat aestimare et post haec ipsius possessionariae reambulationis metarum consignationis statutionis, aestimationis et revisionis seriem ut fuerit expediens ad octavas eiusdem festi B. Georgii Martyris nobis amicabiliter rescribatis. Datum in Wisegrad duo decimo die termini praenotati Anno Domini Millesimo trecentesimo septuagesimo septimo.

Keresztesek Prot. III. 289 – 297. 1.

V.

1441. sept. 29. Székesfejérvár. V. László király előtt Payor János székesfejérvári polgár és neje Erzsébet Fejérmegyében levő Diós részbirtokukat a fejérvári kereszteseknek adományozzák oly feltét alatt, hogy azok nekik életfogytiglan négy véka buzát — fejérvári mérőt — adni tartoznak.

Nos Wladislaus dei Gratia Hungariae Poloniae, Dalmatiae, Croatiae etc. Rex, Lithvaniaeque Princeps supremus et haeres Russiae memoriae commendamus per praesentes; Quod Johannes dictus Payor Civis civitatis nostrae Albensis et Provida Domina Elisabeth vocata, consors ejusdem, coram nobis personaliter constituti confessi sunt in hunc modum: Quod ipsi quandam portionem ipsorum possessionariam in possessione

Dios vocata, in comitatu Albensi existens habitam ob spem et devotionem, quam ad Beatissimum Regem Stephanum quaerent et haberent, Ecclesiae beati Regis Stephani extra muros nostrae civitatis Albensis fundatae, et per consequens fratribus Cruciferis in eadem Deo famulantibus in perpetuam eleemosinam dedissent et perpetuassent, imo dederunt et perpetuarunt coram nobis ita, quod iidem Cruciferi singulis annis usque vitam dictorum Johannis Payor et Dominae Elisabeth eisdem quattor mensuras tritici cum media mensura scilicet Albensi, vulgo Wecka vocata dare debeant et teneantur; ac si iidem Cruciferi praemissas quattor mensuras tritici cum media ipsis Johanni et Dominae Elisabeth in quolibet anno persolvere negligerent, ex tunc ipsi viceversa in Dominium praedictae portionis possessionariae se intromittere possint et valerent, contradictione eorundem Cruciferorum non obstante; harum nostrarum vigore et literarum testimonio mediante. Datum in Alba Regali feria tertia proxima post festum Apparitionis Sancti Michaelis Archangeli. Anno Domini Millesimo quadringentesimo quadragesimo primo.

Keresztesek Prot. II. Kötet 298—299. 1.

VI.

1333. jun. 15. Pilis vármegye alispánja és birótársai Gyogyi Jakabnak egy szőlő felét odaitéli

Nos comes Iwan viceiudex magistri Stephani auctoritate regia castellani de Wyssegrad et comitis de Py — — — — Lucachsius de Kaluz iudices nobilium de provincia seu districtu Pylisiensi pro tempore constituti . . . significamus . . . quod cum in causa que inter Philippum filium Sebastiani ab una parte et magistrum Jacobum fratrem eius uterinum nobiles de possessione Gyogy parte ex altera ratione cuiusdam vinee existentis in territorio Thetunmal vocato prope ipsam villam Gyogy in vicinitate vinee Petri filii Herthwygii adjacentis ordine iudiciario coram nobis vertebatur, cuius medietatem idem Philippus de iure hereditario suam esse et fuisse asserebat, quare paternalibus bonis et communibus ipsam esse emtam et comparatam a quadam Lilium vocata uxore Blasii cognata eorum asserebat, petens sibi fieri iusticie comp-

lementum, eodem Jacobo . . . respondente et dicente, quod prescriptam vineam post divisionem paternalium bonorum in suam propriam porcionem cedencium et hereditatum iam competenti tempore inter sese tamquam ad suam propriam utilitatem et commodum ac filiorum suorum absolute accepta licencia ipsius Philippi et omnium cognatorum sua et proximorum nullo penitus contradictore existente libere et mere emisset et comparasset et nunquam ipse a tempore ipsius vinee donec huc sicut emta extitit per eundem Philippum fratrem suum fuerit aliquo iure prohibitus seu anticipatus, qui licet Jacobus litteras quasdam privilegiales venerabilium virorum conventus cruciferorum ecclesie sancti Trinitatis de Calidis Aquis ad intencionem suam comprobendam et maiorem cautelam sui iuris et iusticie defendendam nobis exposuerit, attamen quare praedictus Philippus eisdem literis in multis contradicere nitebatur, tandem assumentibus ipsis partibus prescripto Jacobo comprobacionem testium relicto vigore literarum ipsius conventus cum deposicione iuramenti indiximus faciendam termino ad hoc debito deputato, ita videlicet, quod adductis viginti personis legitimorum hominum et nobilium sibi similium se in eodem numero incluso in conventu cruciferorum predictorum iurare debuerunt in hunc modum, quod idem Jacobus ipsam vineam in territorio Tetunmal vocato prope ipsam villam Gyogy in vicinitate vinee Petri filii Herthwygy existentem postquam divisio facta fuisset in paternalibus bonis et hereditatibus ipsorum tunc emerit et comparaverit a domina Lylum uxore Blasii propria sua pecunia cum licencia et permissione libera prescripti Philippi fratris sui, et dictus Philippus nullam de ipsa vinea haberet porcionem, et cum ad hoc complendum et faciendum pro termino sabbatum diem proximum ante quindenae Penthecostes assignassemus, octavo die eiusdem termini adveniente deposiciones iuramentorum predictorum testium viginti et sui in eodem numero inclusi antedictus Jacobus in literis eiusdem conventus nobis legitime et rite factas studuit reportare; nos itaque habita deliberacione provida et tractatu inter nos diligenti inito intellectis tenoribus ipsarum literarum conventualium considerantes etiam deposiciones iuramentorum prescriptorum

testium iure et legitime factas extitisse unicuique in suo iure ex debito officii nobis iniuncti ut teneremur in sua iusticia adherere cupientes, de consilio proborum virorum nobiscum in ipso iudicio assidencium videlicet magistri Johannis dicti Istenwethe, Nicolai filii Mykov civium Budensium, Dominici filii Dyen nobilis de Kezu superiori et aliorum quamplurimorum dictis prescriptorum testium fidem credulam adhibentes prescriptam vineam totalem cum omnibus suis utilitatibus et pertinenciis universis ipsis Jacobo decrevimus et adiudicamus, ut sicut post divisionem paternalium bonorum et hereditatum tenuit eam et habuit, ita amodo habeat eandem et teneat et perpetue . . . possideat . . . Datum in festo Viti et Modesti martirum, anno Domini Millesimo trecentesimo tricesimo tercio

Anjou-kori okmánytár III. kötet 27. 28. 29. lap.

VII.

1393. A fejeérvári káptalan átirja azon szerződést, melyet 1353-ban Péter, Telman egykori budai biró fia, a fejeérvári keresztesekkel kötött, s a mely szerint ezek bérbe adtak amannak Pest megyében, Budához közel fekvő Gyoch (Diósd) birtokukat életfogytiglani használatra évi 12 márkáért.

Nos Capitulum Ecclesiae Albensis memoriae commendamus quod religiosus vir Frater Franciscus Crucifer Ecclessiae B. Regis Stephani de Alba in persona Conventus Cruciferorum Ecclesiae eiusdem ad nostram accedendo praesentiam exhibuit nobis quasdam litteras nostras patentes, petens nos debita cum instantia ut easdem praesentibus literis nostris patentibus de verbo ad verbum inseri et transcribi facere dignaremur, quarum tenor per omnia talis est. Nos Capitulum Ecclesiae Albensis memoriae commendamus per praesentes quod Magister Petrus filius Telmani quondam iudicis Budensis in nostri praesentia personaliter comparendo ministerio suae vivae vocis dixit et confessus est quod ipse a Religioso viro fratre Donato Praeceptore Domus hospitalis Ecclesiae B. Regis Stephani de Alba et suo Conventu et a Cruciferis praedictae Ecclesiae Sancti Regis Stephani totam portionariam possessionem cruciferorum de Dicta Alba in Gyoch prope Budam, et in Comi-

tatu Pesthiensi habitam et existentem cum omnibus utilitatibus suis ad eandem pertinentibus videlicet locis sessionalibus terris arabilibus, campestribus foenetis seu pratis, arboribus fructi ferris Bernke dictis a dato praesentium usque ad diem vitae suae sub annuo censu seu feudo annuali videlicet per duodecim marcarum verae purae quolibet in anno dictae Ecclesiae Sancti Regis Stephani et suo conventui in dominica Ramis-palmarum sine crastinatione persolvendis conduxisset et recepisset tenendam et possidendam, assummendo omnem fidelitatem eidem Ecclesiae et Conventui semper tenere et servare sicut caeteri fideles praediales eiusdem Ordonis, et si hoc non faceret, mox privaretur possessione praenotata sicut se ad id coram nobis spontanea obligavit voluntate Datum Sabbatho proximo ante festum B. Georgii Martyris Anno domini millesimo trecentesimo quinquagesimo tertio. Nos itaque iustis et legitimis petitionibus eiusdem fratris Francisci praedictas literas nostras patentes praesentibus literis nostris patentibus de verbo ad verbum inseri et transcribi faciendo eidem conventui duximus concedendas ad cautelam Datum feria tertia proxima ante festum B. Laurentii Martyris. Anno Domini Millesimo trecentesimo nonagesimo secundo. Keresztesek Protok. III. 1015 - 1016. 1.

VIII.

1275. IV. László IV. Bélának azon oklevelét mellyel ez Csák Péter fiának Mihálynak hadi érdemeért Fel-Dobos Aldobos, Zuld és Tófalú birtokot adta, újból megerősíti.

Ladislaus dei gratia Hungarie, Dalmatie Croatiae, Ramis Servie, Gallicie, Lodomerie, Cumanie Bulgarieque rex, Omnibus Christi Fidelibus presentem paginam inspecturis salutem in omnium salvatore. Ad universorum notitiam tenore presentium volumus pervenire, quod Michael Filius Petri de genere Chak constitutus coram nobis, humiliter postulavit, verbum ipsius dignaremur exaudire, qui nobis retulit per hec verba, ut privilegium avi nostri Bele regis Bone memorie et regine consortis eiusdem felicis recordationis ac alia instrumenta super confirmatione donationis terrarum Erdevchucuna et Nywin in comitatu Symigiensi statutarum et aliarum posses-

sionum suarum videlicet Fuldobos, Oldabus, Zuld, Tovfolu vccatarum in comitatu Albensi sitarum, predicta instrumenta sibi concessa, in devastatione possessionum et in fraetione ecclesiarum suarum per Joachynum filium Stephani quondam Bani, Nicolaum et fratrem suum Gregen filios Pauli quondam comitis et per Rolandum filium Mark ac per complices eorundem fuissent perdita et recepta, tamen idem Michael asseribat ut magister Demetrius, dilectus et fidelis noster, electus Albensis, aule nostre vicecancellarius, dictum privilegium avi nostri regis Bele Bone memorie, super confirmatione predictarum possessionum vicecancellario ipso existente, in persona propria sibi contulisset, qui cum idem fidelis noster magister Demetrius aule nostre vicecancellarius, super ipso facto cura diligenti fuisset a nobis requisitus, hoc idem confirmavit, fida fide deo et regie corone dedita, ut notatum privilegium iuxta edictum avi nostri regis Bele bone memorie, super confirmatione predictarum possessionum eidem Michaeli contulisset, sicut idem sepedictus Michael litteras confirmatorias carissimi patris nostri regis Stephani clare recordationis tenorem et exemplum periti privilegii sub capitali sigillo avi nostri regis Bele bone memorie confectum, nobis exhibuit manifeste in tenore tali: Bela dei gratia Hungarie, Dalmatie, Croatie, Rame, Servie, Gallicie, Lodomerie Cumanieque rex. Omnibus tam presentibus quam futuris litteras presentes inspecturis salutem in omnium salvatore. Celsitudinem regiam invigilare convenit premiis bellatorum, ut fructum operis recipiant ad optatum Hinc est, quod eum nos pro cunctamacia ac propter devastationem terre de Macho in auxilium karissimi nepotis nostri Bele ducis contra Vros regem Servie nostrum exercitum destinassemus, fidelis juvenis noster Mikael filius Petri de genere Chak in Conflictu ipsius regis contra oppositam aciem fortiter dimicavit, letale vulnus excipiens, laudabiliter preliando, sicut etiam per karissimum ducem Belam nobis constitit, ut idem Mikael in ipsa area certaminis duos barones, videlicet generum eiusdem Vros et filium magistri tawarnicorum suorum captivasset, quos cum armis militibus et dextrariis valentibus nobis presentavit, quorum veritas et notitia per karissimam filiam nostram

Anna ducissam et karissimum nepotem nostrum Belam, Ducem de Macho, nobis fuit revelata, qui cum per nos fuissent inquisiti, retulerunt, ut cum Mikaele fideli nostro in octingentis marcis convenissent se redemturos, de quibus etiam idem Mikael crucem pretiosam de ligno domini ad visum Bele ducis recepisset, quam nos unacum regina consorte nostra karissima inspicere requisivissemus, ipsam crucem vidimus contineri de ligno domini, longitudinem unius palme et dimidie, latitudinem valere palmam, forma in auro decem marcarum pretiosis gemmis et lapidibus mirabiliter ordinatum, eximentes in valore quingentas marcas auri, lapidum et gemmarum. Quam cum ab eodam Mikaele fideli nostro et captivos suos in pecunia redimere voluissemus, dare nobis recusavit, nisi per donationem vel per concambium possessionis redimere possemus ab eodem. Pro tali igitur preciosa re et pro servitiis nobis exhibitis pro concambio dominice crucis mirabiliter ordinates quandam terram condicionalem nostrarum Erdeuchucuna vocatam prope ad villam Vysunta in comitatu symigiensi constitutam et inter terras nobilium videlicet Benedicti filii Juanka Cozme filii Zeherie, Garab et ville Alexandri Arach vocate de genere Tybold adjacentem, cum omnibus utilitatibus et pertinentiis scilicet silvis, feneto, pratis, molendinis seu aliis attinentiis suis, quas ad praedium nostrum de Segust statueramus, de beneplacito nostro ac domine regine consortis nostre karissime et consilio omnium baronum nostrorum. Item aliam terram udvarnicorum et buchariorum nostrorum de Nyven, testimonio capituli Albensis arabilem terram et silvam computam ad octo aratorum et in eadem terra quadraginta quatuor vineas, ac fenile quod triginta tres homines falcari possunt, cuius terre vicinitates hiis villis circumdantur: villa Gaan, Quisfolud, Sum, Pezya, Coas, dedimus, addidimus eidem Mikaeli et suis filiis filiorumque successoribus sub antiquis terminis et distinctionibus, quibus antea possessa fuerat. Nec hoc pretermittimus, ut pro redemptione, praedictorum captivorum, quasdam terras in comitatu Albensi constitutas, videlicet terram agasonum ducis qui dicitur Nerges-tortow Fuldobos vocatam, item aliam terram preconum et

Zulgageuriensium et populorum exercituum ducis Oldu-
bus nominatam, item terram populorum Zulgageuriensium
Zuld nuncupatam, item terram agasonum ducis et tawarni-
corum nostrorum Tovfolu appellatam, que mixtim adiacet cum
terris Albensis ecclesie et terris nobilium videlicet Garmani
filii Marhart de genere Chak et Urbanus de Patka, quarum
finees (!) ipsarum terrarum dicuntur circumdari cum villis
Gumne, Wynar, Arguy, Medved, Vkus, Tymar, Zuld villa
cruciferi Sarkan et Durug dicuntur et adungi cum villis
pretaxatis, quas nos terras nominatas de plenitudine nostre
gratie et regine consortis nostre karissime ac omnium baro-
num nostrorum, ipsi Mikaeli donavimus, contulimus et suis
successoribus, sub antiquis terminis et distinctionibus, quibus
actenus (!) possesse fuerant, perpetuo et irrevocabiliter dura-
turas, contradictore nemine existente. Tali tamen obligatione
interposita, ut si quis ea nostris successoribus vel ex nostra
progenie ipsam donationem, quam nos cum regina, consorte
nostra karissima, pro redemptione dominice crucis et pro
captivis tradidimus in concanbium, revocare voluerit, ab
omnipotente deo et beate virgine Maria et sanctis apostolis
Petro et Paulo, a sanctis regibus Stephano, Herrico, Ladislao,
nostris predecessoribus, a beata Elisabeth ac a nobis anath-
ema, sit et anima eius non demoretur in bonis in celesti
patria. Volentes autem confirmare ipsam donationem omni-
potentis dei benedictione et omnium sanctorum repleantur
per infinita secula. Ut igitur huius nostre collationis et
donationis series robur obtineat perpetue firmitatis, presentes
dedimus litteras, duplicis sigilli nostri munimine roboratas
Datum per manus magistri Demetrii, dilecti et fidelis nostri,
electi Albensis, aule nostre vicecancellarii. Anno Domini
millesimo ducentesimo sexagesimo nono, quinto idus Apri-
lis, regni autem nostri anno tricesimo quarto. Quam ob
rem institutiones et donationes avi nostri regis Bele bone
memorie attente volumus conservare, et confirmationem
karissimi patris, nostri regis Stephani clare recordationis
volumusemittere et super omnes benedictionem dei omni-
potentis inpetrare valeamus et ipsorum donationem et
ordinationem per ipsos factam, eidem Mikaeli et suis

successoribus quietes pacifice et immobiliter reliquimus perpetuo possidendam, et si nostri successores ipsam confirmationem donationis revocare voluerint, ipsa pena innodentur sicut edictum extitit a nostris predecessoribus in prescriptis. Ut igitur series donationis et collationis per nostros antecessores et per nos facta, robur obtineat perpetue firmitatis ad confirmationem donationis, presentes dedimus litteres, duplicis sigilli nostri munimine roboratas Datum per manus magistri Demetrii dilecti et fidelis nostri electi Albensis aule nostre vicecancellarii. Anno domini millesimo ducentesimo septvagesimo quinto, tertio idus, Julii, regni autem nostri anno quarto.

Eredeti, hártján, függő pecsétnek szolgált selyemzsinórral. Orsz. Levéltár. Dl. 671.

IX.

1539. Zápolya János király Doboz falut, más néven Felső-Tabajdot Dobozy Bertalannak adományozza, mint a kinek ősei már régi időktől fogva azt birták, s ő is birtokában van, de oklevelei elvesztek.

Nos Joannes Dei gratia Rex Hungariae, Dalmatiae Croatiae etc memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis quod nos cum ad supplicationem nonnullorum fidelium nostrorum per eos nostrae factam Majestati, num vero attentis et consideratis fidelitate fidelibusque servitiis fidelis nostri Nobilis Bartholomaei de Doboz quae ipse sacrae primum huius Regni nostri Hungariae Coronae ac deinde Majestati nostrae pro locorum et temporum diversitate juxta suae possibilitatis exigentiam cum omni fidelitati exhibuit et impendit Totalem portionem suam possessionariam in dicta Possessione Doboz alio nomine Felsew Tabajd vocata Comitatu Albensi existente habitam in cuius quieto et pacifico Dominio Idem Bartholomeus Doboz Progenitores suos ab antiquo perstitisse et se ipsum nunc quoque persistere asserit, sed Literae et Litteralia sua Instrumenta factum dictae Portionis Possessionariae tangentes et concernentia in his disturbiorum temporibus ab eodem deperditae esse perhibentur, et alienata simul cum omni et totali Jure nostro Regia si quod in dicta Portione Possessionaria

in praefata Possessione Doboz habita qualitercunque habere-
mus aut eadem nostram ex quibuscunque causis viis modis
et rationibus concerneret Majestatem, ac pariter cum cunctis
suis utilitatibus et pertinentiis quibusbet terris scilicet ara-
bilibus cultis et incultis agris pratis pascuis campis venelis
silvis memoribus, montibus vallibus vineis vinearumque pro-
monthoris aquis fluviis piscinis piscaturis aquarumque decur-
sibus, molendinis et eorundem locis, generaliter vero quarum-
libet utilitatum et pertinentiarum suarum integritatibus quovis
nominis vocabulo vocitatis, sub suis veris et antiquis metis
existentibus praemissisque sicut praefertur stantibus et se
habentibus memorato Bartholomaeo, Dobozy ejusque haere-
dibus et Posteritatibus universis novae nostrae Donationis
titulo dedimus donavimus et contulimus imo damus donamus
et conferimus Iure perpetuo et irrevocabiliter tenendam possi-
dendam pariter et habendam. Salvo Jure alieno. Harum nost-
rarum vigore et testimonio Literarum. Quas nos [in formam
nostri Privilegii redigi faciemus dum nobis in specie fuerint
reportatae. Datum in Civitate nostra Alba Regali in festo
Beati Valentini Martyris. Anno Domini Millesimo quingentesimo
tricesimo nono. Regnorum nostrorum Tredecimo.

Venerabilis Martini Custodis Albensis et secretarii, Regiae
Majestatis. Martinus de Athyna custos Albensis — — —
manu propria.

X.

Duna-Pentele történetében a 47-ik lapon ígértem, hogy
az Oklevelek X. száma alatt mellékelni fogom azon tanul-
mányt, melylyel Daróczy Zoltán paksi földbirtokos a Paksy és
Daróczy családra vonatkozólag megörvendeztetett. Minthogy
azonban az oly terjedelmes, hogy az Duna-Pentele keretét tul-
haladja, a család történetét Rác-Almásnál adom, azonban a
Paksy és Daróczy család leszármazási tábláit ide mellékelem.

A Pakosi Paksy család leszármazása.

Öreg I. Lorand
1201—1265.

Ratold msr
1278—1290.

Máté vagy Matyas comes
1278—1287

Oliver 1342. † 1360. el.

1347. kir. tárnokmester 1380. de Pakus 1381. de Apostagh

istván 1366 budai prépost	János 1366—1382.	Lorand 1366.	Miklós 1366—1380.	Ferencz 1366 1390.	Leustach mv. 1381—1382.
------------------------------	---------------------	-----------------	----------------------	-----------------------	----------------------------

Imre † 1446 el.

1429. tolnavári comes, neje Zákán László özv. 1453.

Zemere

1432—1448 Tolnamegye alispánja

1) . . . Erzsébet 2) Derecskey Krisztina

László 1446—1483 1458—1459. II. székely isp.	Pál 1446—1483.	Miklós 1458—1483.	István, László, Földvári Zubor János, György, Albert, Zemere 1445. 1445. 1445—1473. 1445. 1453. 1453.
---	-------------------	----------------------	--

Mihály 1500.

15 4. Belgrádi bán eles. 1515. Sarnónál, Haraszty Anna, elesett 1515 Sarnónál János 1522.

Gaspár 1520—1527.
1526. 1527. Aradm. főisp

László
1520.

Ferencz
1520.

János
1519 kir. kincstárnok
1520/26. Tolnam fő-
isp eles. Mohácsnál
1526 Zrinyi Klára

Balázs
1518. budai prépost.
1525/26 győri püsp.
eles Mohácsnál 1526.

Lajos 1)

János
1526. Soltm. főisp veszprémi kap. 1553.
komáromi kap és fő sp. 1560. ápr. 10 br.

Farkas
1526.

Lajos 1526/71.
los Bánffy Sára † 1577.

György
1526/58.

Anna 1536/60.
1) Pöstyén Gergely
) Révay Ferencz

György † 1597 el.
1585. győri, 1589 tatai
kap. Gregoróczy Kriszt.

Péter

Bora
Ferrandó di
Zamaria.

Saára
2) Amade István
) Mérey Mihály

János
1571/85.

Gaspár 1571.
Parlaghy Anna

Margit
1571/97.

György
† 1599.

Mihály
† 1602

Erzsébet
Fülpössy A

Judith, Anna, Albert
Pethő, Bánffy,

Pál
Hagymássy J.

Jób
II. Tábla

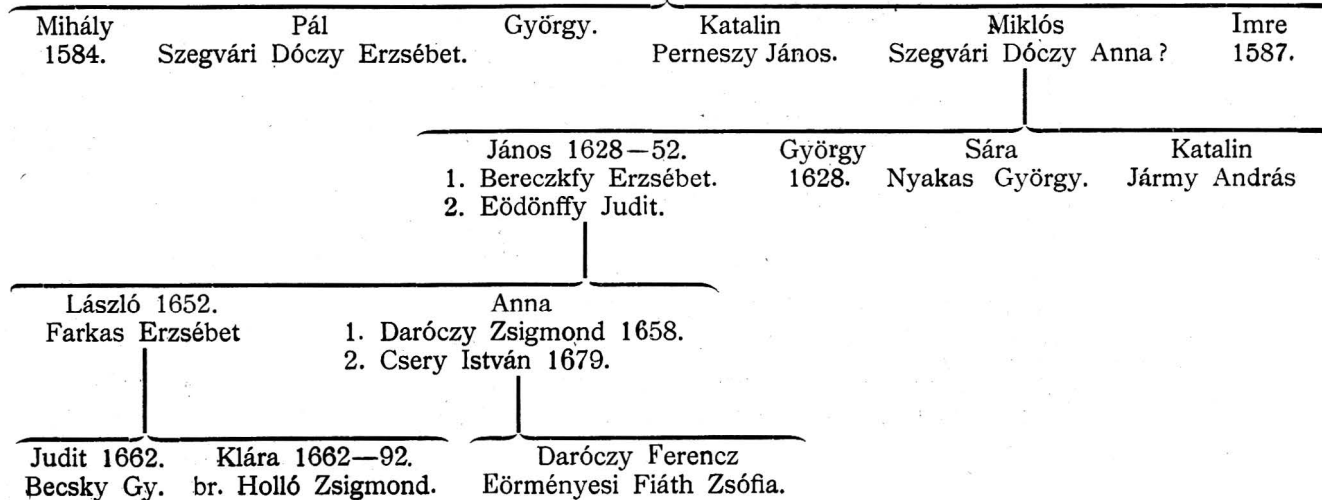
Lajos

Gaspár

1) A Jankovich család ráczalmási levéltárában levő családfa szerint.

Paksy Jób 1552—1574.

1. Druget Margit.
2. Bajnai Bóth Margit.
3. Szegvári Dóczy A.?

III.

Király Daróczi Daróczy család leszármazása.

Daróczi Ferencz de Király-Darócz.

Örményesi Fiáth Zsófia.

Lajos	Ferencz-Ignác-Elek	Zsófia	Anna-Mária-Zsuzsánna	Francisca
1. Mátyás Eleonora	zalabéri Horváth Anna	Kiss Sándor de Nemeskér.	Rosty István de Bardócz.	1. Horváth Ferencz de Sz.-Gy.
2. Barinyai Erzsébet.	fogad leány Szarka Borbála.			2. Csúzy Gáspár.
1. Anna Mária,	János,	Ferencz-János-József,	2-től Lajos József	Zsigmond.
			Kornis Mária de Tóthváradya.	Antal,
Zsigmond,	Antal,	Sándor,	József,	Pál,
			János	István
			Resnyi Emilia	Eleonora,
			de Paczér.	Ignác,
				Elek
				Rezsnyi Karolina,
			Béla,	
			Tamás	
			Szeniczey Stefánia,	
			Aladár	
			Zoltán	
			Littke Mariska	
			Tamás, Stefánia,	
Anna, Vilma.	István, Teréz-Magdolna-Erzs,	Erzsébet-Karolina-Antonia-Krisztina.	Kálmán,	Lajos, Flóra, Ida-Mária-Janka
Eugenia	Zsigmond-István-Ferencz,	Emilia-Mária-	Mária-Erzsébet	Eleonora-Antonia, Elek-András-Mikl
Nagy Sándor (psenyiczki)	1. Fuchs N.	Terézia.	Tabajdy Dániel.	Sarolta-Mária
	2. Háromházy N.			br. Esterde Adolf.
				Büttl N.
				Nep. János-
				Vincze Elek
				Felsőöri Nagy N.
				Mariska.

XI.

II. Endre királynak Szent Miklós Erchy melletti szigetét tárgyzázó adománya a topuskai apátság számára. 1213.

Andreas Dei gracia Hungarie Rex etc. omnibus ad quos litere presentes perveniunt, salutem in Domino. Universitati vestre notum esse cupimus, quod insulam Beati Nycholai de Erchy Deo et Beate Marie et Domui Clarevalensi devote contulimus, et terram Toplice et Gorre secundo scripto confirmavimus testimonio. Unum volumus et auctoritate Regia precipimus, ut omnes in prefatis terris viventes Ecclesie Dei et Abbati inibi commoranti devote obediant et servicia debita impendant.

Árpád-kori uj okmánytár XI k. 119. l.

XII.

1400. decz. 16. IX. Bonifácz pápa az erscii szigeten levő cistercita monostor templomának bucsut engedélyez.

Bonifacius etc. Universis Christi fidelibus -- -- cupientes igitur, ut ecclesia monasterii sancti Nicolai de insula Erchi, Cisterciensis ordinis, Vesprimiensis diocesis, a Christi fidelibus congruis honoribus frequentetur et etiam conservetur -- -- omnibus vere penitentibus et confessis, qui in festivitate corporis Christi -- -- praefatam ecclesiam devote visitaverint et ad conservationem ipsius manus porrexerint adiutrices, illam indulgentiam et remissionem peccatorum annuatim auctoritate apostolica concedimus, quam ecclesiam sancti Marci in Venetiis Castellane diocesis in die ascensionis domini nostri Jesu Christi a -- -- visitantes quomodolibet consequuntur. Et nihilominus, ut abbas dicti monasterii -- -- sex presbyteros idoneos -- -- in confessores eligere possit -- -- qui confessiones quarumcunque personarum per quatuor dies, proxime precedentes diem predictae festivitatis corporis Christi et in festivitate ipsa eadem auctoritate audire et debitam absolutionem impendere valeant ac iniungere penitentiam salutarem nisi forsitan talia fuerint propter que sedes apostolica sit merito consulenda, -- -- indulgemus, presentibus perpetuis

futuris temporibus duraturis. Datum Rome apud sanctum Petrum decimo septimo Kalendas Januarii anno duo decimo.

Fraknoi Monumenta. Romana episcopatus Vespr II. 327. 1

XIII.

1590. dec. 25. Győr. Nemes Dombay Benedek és hitvese Borhy Ilona Fejérmegyében fekvő Agg-szent-péter, Wyfalu, másképp Novay s Pestmegyében levő Ercsi községeket nemes Torkos Jánosnak és Dallos Pálnak ezer magyar forintért felerészben zálogba adják a győri káptalan előtt.

Nos Capitulum Ecclesiae Jauriensis memoriae commendamus per praesentes. Quod nobiles Benedictus Dombay ac Domina Elena Borhy, consors, nec non Ambrosius filius ejusdem Benedicti Dombay, ex eadem domina Elena Borhy procreatus, coram nobis personaliter constituti, omnibus et quibuslibet gravaminibus dicti siquidem Benedictus Dombay ac Domina Elena Borhy nobilium, Pauli itidem filii ac puellarum Dorotheae ac Elisabethae filiarum eorundem, ac praefatus Ambrosius filius antelatorum fratris et sororum suorum cunctorum denique fratrum suorum proximorumque et consanguineorum eorum quorumlibet, quos videlicet infrascriptum tangere et concernere posset negotium quomodolibet in futurum super se se assumptis et levatis matura ac sana intra se se deliberatione praehabita sponte ac libere sunt confessi et retulerunt in hunc modum: Quomodo ipsi pro quibusdam certis et arduis eorundem necessitatibus ipsos ad praesens multum urgentibus — — potissimum vero quod iidem fatentes ratione bonorum et jurium possessionariorum infrascriptorum secundum certam quandam transactionem eorum Egregio Joanni Gheöreögh mille et octingentos florenos hungaricales parata in pecunia deponere et persolvere debuissent, quam summam pecuniae cum solvendo pro certo termino ad id praefixo non fuissent, totales et aequales medietates suarum possessionem Agh-Szent-Peter, Wyfalu alias Noway in Albensi, ac Erchy in Pesthiensi Comitatibus existentes habitatum, simul cum cunctis earundem medietatum utilitatibus et pertinentiis quibuslibet terris scilicet arabilibus, cultis et incultis, agris, pratis, pascuis, campis, fenetis, sylvis, nemo-

ribus, montibus, vallibus, vineis vinearumque promontoriis, aquis, fluviis, piscinis, piscaturis aquarumque decursibus molendinis et eorundem locis generaliter vero quarumlibet utilitatum et pertinentiarum suarum integritatibus quovis nominis vocabulo vocitatis ad easdem de jure et ab antiquo spectantibus pertinereque debentibus Nobilibus Joanni Torkos, Paulo Dallos, ac Dorothea consorti nec non Nicolao et Joanni filiis, ac Elisabethae filiae eiusdem Pauli Dallos et Jacobo generi ipsius, ac Michaeli et altero Jacobo filiis, et Margarethae filiae praefati Jacobi, jam ut praemissam generi sui ex dicta Elisabetha Dallos consorte eiusdem Jacobi progenitis. Item Stephano Torkos ac Petro et alteri Stephano ac Benedicto filiis eiusdem nec non Emerico filio ac Elisabethae et Christinae filiabus eiusdem Benedicti Torkos, praeterea Andreae itidem Torkos ac Matheo filio eiusdem, nec non Dominae Annae, consorte antelati Joannis Torkos, ipsorumque haeredibus et posteritatibus utriusque sexus universis in et pro florenis Mille hungaricalibus ob eisdem plene habitis levatis et realiter perceptis titulo pignoris usque tempus redemptionis earum duxissent impignorandas et inscribendas, prout impignorarunt et inscripserunt coram nobis tali modo; quod quancumque successu temporis antelatis fatentibus vel eorum haeredibus et posteritatibus universis praefatas medietates dictarum possessionum facultas redimendi adfuerit, ex tunc memorati Joannes Torkos et Paulus Dallos ac caeteri praescripti ipsorumque haeredes et posteritates utriusque sexus universi rehabitis primo suis praelibatis Mille florenis hungaricalibus statim et de facto praerecensitas medietates antefatarum possessionum sine omni subterfugio renitentia vel aliquo strepito juris remittere et resignare dictis fatentibus vel eorum haeredibus universis debeant et teneantur. Assumentes insuper jam facti fatentes saepedictos Joannem Torkos, Paulum Dallos et alios superscriptos ipsorumque haeredes et posteritates utriusque sexus universos in pacifico et quieto dominio praescriptarum medietatum dictarum possessionum usque tempus redemptionis earundem contra quosvis legitimos impetitores causidicos et actores tueri protegere et defensare propriis eorundem fatigiis et expensis. Harumstrarum vigore et testimonio literarum

mediante. Datum festo sancti Stephani protomartyris Anno Domini Millesimo quingentesimo nonagesimo.

Papir, hátul a káptalani pecsét, az ercsii urad. levéltárban. 1. sz.

XIV.

1591. A győri káptalan Torkos Jánost, Dallos Pált, hitvesét Dorottyát és mindkétnemű örökösüket Agg-Szent-Péter, Ujfalu és Ercsi községek felerészbeni birtokába iktatja.

Nos Capitulum Ecclesiae Jauriensis memoriae Commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis. Quod nos literas Spectabilis et magnifici domini Comitis Stephani de Báthor Judicis curiae sacratissimi Principis et domini domini Rudolphi Secundi Dei gratia electi Romanorum Imperatoris Semper Augusti ac Germaniae Hungariae Bohemiae etc. Regis, Archiducis Austriae, Ducis Burgundiae etc. necnon Comitatum Simegiensis, Zathhmariensis et de Zabolch Comitis introductorias et statutorias clausas pro parte Nobilium Joannis Torkos et Pauli Dallos ac Dorotheae consortis, nec non Nicolai et Joannis filiorum ac Elisabethae, filiae eiusdem Pauli Dallos, praeterea Jacobi generi ipsius Pauli Dallos ac Michaelis et alteri Jacobi filiorum et Margarethae filiae eiusdem Jacobi, item Stephani Torkos, ac Petri alterius Stephani ac Benedicti similiter Torkos filiorum eiusdem Stephani Torkos, praeterea Emerici filii ac Elisabethae et Christinae filiarum eiusdem Benedicti Torkos nec non Andreae itidem Torkos ac Mathaei filii eiusdem et dominae Annae consortis antelati Joannis Torkos confectas et emanatas nobisque amicabiliter sonantes et directas honore et reverentia quibus decuit recepimus in haec verba. Amicis suis Reverendis Capitulo Ecclesiae Jauriensis Comes Stephanus de Bathor, Judex Curiae Sacratissimi Principis et domini Domini Rudolphi secundi Dei gratia electi Romanorum Imperatoris Semper Augusti, ac Germaniae, Hungariae Bohemiae etc Regis, Archiducis, Austriae, Ducis Burgundiae etc. nec non Comitatum Simigiensis, Zathhmariensis et de Zabolch Comes Salutem et amicitiam paratam cum honore. Dicitur nobis in personis nobilium Joannis Torkos et Pauli Dallos, ac Dorotheae consortis nec non Nicolai et

Joannis filiorum ac Elisabethae filiae eiusdem Pauli Dallos, praeterea Jacobi generi ipsius Pauli Dallos, ac Michaelis et alteri Jacobi filiorum ac Margarethae filiae eiusdem Jacobi, item Stephani Torkos ac Petri alterius Stephani et Benedicti similiter Torkos filiorum eiusdem Stephani Torkos, praeterea Emerici filii ac Elisabethae et Christinae filiarum eiusdem Benedicti Torkos, nec non Andreae item Torkos ac Mathei filii eiusdem et dominae Annae consortis antelati Joannis Torkos, qualiter iidem exponentes in dominium totalium ac aequalium medietatum possessionum Agh-Zenth-Peter, Wyffalw alter Noway in Albensi ac Erchy in Pesthiensi Comitatus existentium habitatum ipsos exponentes jure pignoratio eidem per nobiles Benedictum Dombay et dominam Elenam Borhy, consortem, nec non Ambrosium filios ipsius Benedicti Dombay facta tangentes et concernentes medio Regii et vestri hominum legitime vellet introire. Super quo amicitiam vestram harum serie hortamur et nihilominus autoritate nostra judiciaria qua fungimur requirimus diligenter, quatenus acceptis praesentibus vestrum mittatis hominem pro testimonio vestro fidedignum, quo praesente Egregius et nobilis Matheus Barko, aut Emericus vel Joannes Markhazy, sin Bartholomeus Benech, sive Emericus seu Andreas Jakwssyth, nam Stephanus Barachkay aliter Palffy aliis absentibus homo regius per nos ad id specialiter transmissus ad facies praescriptarum totalium possessionum Agh Zenth-Peter et Wyffalw aliter Noway in Albensi ac Erchy in Pesthiensi Comitatus praescriptis habitatum (si et in quantum eo accessus propter formidinem Turcarum Christiani nominis hostium commode fieri poterit) alioquin in locum tutiorem et viciniorem, vicinis et commetaneis earundem universis inibi legitime convocatis et praesentibus accedendo introducat praefatos Joannem Torkos et Paulum Dallos ac Dorotheam consortem sat (lásd a fent nevezetteket) in Dominium praescriptarum medietatum possessionum praenominatarum in praescriptis comitatibus habitatum, statuaturque easdem eidem simul cum cunctis suis utilitatibus et pertinentiis, quibuslibet ad easdem medietates possessionum de jure et ab antiquo spectantibus et pertinere debentibus intra tempus redemp-

tionis earundem possidendas, si non fuerit contradictum, contradictores vero si qui fuerint evocet eosdem contra annotatos exponentes ad quintumdecimum diem in Curiam Regiam nostram — — — in praesentiam rationem Contradictionis eorum reddituros efficacem. Et post haec huiusmodi introductionis et statutionis seriem simul cum contradictorum ac evocatorum, si qui fuerint, vicinorumque et commetaneorum qui praemissae statutioni intererunt nominibus terminoque assignato, ut fuerit expedientes jam lato Domino nostro Imperatori et regi suo modo fideliter rescribatis Datum Posonii feria quinta proxima post festum Conceptionis Beatissimae Virginis Mariae. Anno Domini Millesimo Quingentesimo Nonagesimo Primo.

Unde nos amicabilebus requisitionibus et hortationibus antelati domini Iudicis Curiae Majestatis suae in Omnibus parere volentes, prout tenemur una cum nobili Stephano Barachkay aliter Palfy homine regio per memoratum dominum Iudicem Curiae Majestatis suae ad id specialiter transmissio et inter caeteros homines regios in praenominatis dicti Domini Iudicis Curiae literis nominatim conscriptos specificato. unum ex nobis Reverendum Dominum Georgium Makowyth Praepositum Sancti Adalberti fratremet Concanonicum Nostrum ad praemissae fideliter peragenda et tandem nobis referenda nostro pro testimonio fidedignum duxeramus esse destinandum qui tandem ex inde ad nos reversi nobis sub juramento in generali decreto superinde expresso conformiter retulerunt in hunc modum : Quomodo ipsi feria quinta proxima ante festum Beati Thomae Apostoli proxime praeteritum (cum ad facies praescriptarum totalium possessionum Agh-Zent-Peter et Wyfalw aliter Novay in Albensi, ac Erchy in Pestiensis Comitatus praescriptis habitatum commode propter formidinem turcarum (Christiani nominis hostium accedere non valissent) in et ad oppidum Komarum vocatum in ipso Comitatu Comaromiensi existens habitum locum videlicet tutiorem et viciniorem, vicinis et commetaneis earundem universis, praesertim vero egregiis et nobilibus Emerico Markházy de Nagy Beock Vice Comite, Bartholomeo Benech Iudicium Comitatus Comaromiensis, Wolfgango — — — ych Vice Capitaneo praesidii Comaromien-

sis, Ladislao Király de Acha, Joanne Hadritio, notario Comitatus Jauriensis in hac Civitate nostra Jauriensi, Joanne Markhazy, Petro Gadoczy juniore, Joanne similiter Gadoczy Petro Sigmondych, Notario dicti praesidii Comaromiensis sacrae Caesaris Regiae Majestatis, Bartholomeo Orney, Ambrosio Sypos Nazadistarum et Francisco literato peditum, jam fati praesidii Comaromiensis Vaivadarum, item Matheo Barko de Feolseo Chuth Judlium dicti Cottus Albensis, in eorum propriis, nec non providis Nicolao Wyragh Civis nostri Jauriensis ac Michaelae Weoreos coloni dictae sacrae Caesaris Reg. Majestatis in Zóny praefatis oppidis et possessionibus ac Comitatus existentibus commorantes in personis eorum dominorum suorum, aliis etiam quam pluribus inibi legitime convocatis et praesentibus accessissent, memoratusque Stephanus Barachkay aliter Palfy (iam ut praemissum est) homo regius antelato testimonio nostro secum praesente introduxisset praefatos Joannem Torkos ac Paulum Dallos ac Dorotheam Consortem, nec non Nicolaum et Joannem filios ac Elisabetham filiam ejusdem Pauli Dallos, praeterea Jacobum generum ipsius Pauli Dallos, ac Michaellem et alterum Jacobum filios ac Margheretham filiam ejusdem Jacobi, item Stephanum Torkos ac Matheum filium ejusdem praeterea Emericum filium ac Elisabetham et Christinam filias ejusdem Benedicti Torkos praenominati, ac Dominam Annam consortem antelati Joannis Torkos in dominium praescriptarum medietatum possessionum praenominatarum in praescriptis Comitatus habitatum statuissent, atque easdem eidem simul cum cunctis suis utilitatibus ac pertinentiis quibuscumque ad easdem medietates possessionum de jure et ab antiquo spectantibus et pertinere debentibus intra tempus redemptionis eorundem possidendum, nemine protunc inibi nec demum coram nobis in Capitulo legitimis tribus diebus et horis congruis a regno statutis ibidem permanentibus contradictore apparente In cuius rei fidem et testimonium praesentes literas nostras in simplici papyro confectas sigilloque nostro Capitulari et autentico a tergo earum corroboratas antelatis Paulo Dallos ac Joanni Torkos caeterisque suprascriptis ipsorumque haeredibus ac posteritatibus utriusque sexus universis extradandas

esse duximus et concedentes. Datum decimo sexto die Introductionis et statutionis praemissarum. Anno Domini Millesimo quingentesimo nonagesimo secundo

Külről későbbi irással: 1592. Relatorie literae sup. statutione in possessionibus Agh-Sz -Péter Wyffalu aliter Novak (igy) et Erchy, pro Joanne Torkos et Paulo Dallos.

Az ercsii urad. levéltárban levő eredetiről.

XV.

1629. decz. 29. Győr. Dallos János győri alispán és Torkos Péter levele az ercsii jobbágyokhoz, melyben a megtelepedésre nézve bizonyos egyezkedést helyeznek kilátásba.

Mi Dallos János Győrvármegyének Vice Ispánja, és Torkos Péter adjuk emlékezetül minden rendbeli embereknek a k neknek illik, hogy Budán alul a minemü Ercsi nevü falun vagyon, a melyet most szállának meg Dombay Pál Bodonhelyi kapitán Urammal és az ő atyjafiaival együtt, találának megh bennünket úgy mint Szigeti Lukács és Thamás Vajda és kérenek az ott való Ráczok nevével, hogy velünk, úgy mint Földes Urakkal megalkodnának és szabadságuk kitelvén esztendőnkint fizetnének eligyekeztvén menjek Bodonhelyre Dombay Pál Uramhoz, vele is beszélgetnének ugyanezen dologh felől, de megértvén ő kegyelmének otthon nem létét, hanem minket kérenek, hogy adjuk biztató s oltalom levélünket nekik a jövődő nagy hétig való napra, mely lészen a következő ezerhatszáz és harminczadik esztendőben, bőjtmás havának huszadik napjára Győrrre feljönnek ha Isten azt adja érniek; a hol penigh ők nem jöhetnének, másokat küldenek és akkorra ha isten minket is éltet Dombay Pál urammal és az ő atyafiaival együtt értvén mind e dolog felül olyat végezünk, egymással, mely mellett mind mink, és ők is megmaradhassanak Az idő alatt penig mi számunkról úgy mint a magyar keresztények felől se magukat se szolgálukat se marhájokat megh nem háborgatjuk, sőt mások ellen is tehetségünk szerint mindenütt oltalmul leszünk nekik Költ Győrrött Karácsony havának 19. napján 1629.

(p. h.)

(p. h.)

Idem qui supra.

Idem qui supra.

Eredeti az ercsii urad. levéltárban.

XVI.

1630 jun. 1. Győr. Ercsi telepítéséről szóló egyezség.

My Dombay Pál, a Tekintetes, Nemzetes és Nagyságos Gróff Ur Nádasdy Pál uramnak bizonyos számu Bodonhelyi lovas vitézinek főhadnagyja, Dallos János a nemes Győrvármegyének Vice Ispánja, Torkos Péter Győri városi bíróság viselt főtanács és nemes ember Adjuk emlékezetére akiknek illik a mi levelünknek rendiben, hogy nemes hazánkra tekintünk levén a pusztaságot épségre convertálni, és így is hazánkunknak szolgálni, Pesth vármegyében levő Erchy faluhelyünket, mely a sok zürzavarban és hadakozó időkben elpusztult volt, ujonnan szállítottuk meg a régi szolgálatra és adózásra ily ok és conditió alatt, tudniillik, hogy mostantól fogvást ennekutánna azon megnevezett faluhelyünkön valamennyi ház felépítették, (negyven, hatvan, nyolczvan, száz leszen) minden háztól minden házas személy adót adjon két magyar forintot, annuatim, elkezdvén a summa adót fizetni a a jövőendő ezerhatszázharminczegyedek esztendőben, Szent-György napján a felét, a felét ismét Szent-Mihály napján. Ennek fölötté minden két házas ember egy itcze vaját adózni tartozik, mely vaj adó fizetését is a fölül megírt mód és esztendő szerint két terminusban kell megtenni és minekünk kezünkbe ide fel Győrre szolgáltatni, mely két terminuson is uri ajándékokkal hozzánk jönni. Ezeknek fölötté azon falunkhoz való Tanya halászó vizünket, éljék azon falunkhoz, ha ők élni akarják, és módjuk leszen az életben, a mienket az az a negyedtet annuatim mi nekünk kiadván belőle, tudniillik a vizából, tokból, söregből, kecsegéből és egyéb féle öreg renden levő halból. Ha pediglen nem élhetnek a mi jobbágyaink és más ur jobbágyainak elárendálnák, szabadságot adtunk arra nekik, de úgy, hogy a megírt conditió ebben is observáltassék, t. i. hogy az árendálóktól a mi jobbágyunk közül egyik, a kit mi arra választunk, az árendának negyedét hiven és igazán kezéhez vegye, és a hova mi parancsoljuk, mi számunkra convertálja. Mely dolognak erősebben való megállapodására és elhitére, attuk e mi levelünket pöcsétünk és kezünk írása alatt Actum Jaurini die 1 mensis Junii Anno Domini 1630.

Gyűrű pecsét, melyen egy legelésző ló alakja van, s alatta írva Dombay Pál s. k. Külről: egykoru irással: 1630. die 1 Juny. Erczy Jobbagyainkal való végezés.

Eredetije az ercsii uradalmi levéltárban fasc. 1. 5 sz.

XVII

1631. Jul 22. Győr. Alsó Szent Péteren megtelepedni szándékozó ráczoknak Dallos János és Torkos Péter által adott biztosító levél

Mi Győrött lakozó Dallos János Torkos Péter adjuk emlékezetül, a kiknek illik hogy a több Urainkkal egyet értvén a kiknek ré-zek vagyon az Alsó Szent Péteri nevü praediumban, mások által találának meg bennünket némi nemü Ráczok a kik meg akarnának szállani és ez idén is leszálltak rajta, hogy ne bántatnának se maguk se marhájuk mi általunk, annak okáért mivel ők is jó igyekezettel és szándékkal vannak a megnevezett falunak megszállására, mi is őket sem személyökben sem marhájokban meg nem háborgatjuk, sőt mások ellen is a menyire tudjuk őket megoltalmazni igyekezünk, ők is pedig m'nél hamarább lehet föl s'essenek hozzánk és egymással végezvén olyat, a ki mellett mind ők épülhessenek és megmarad hassanak mink is ne károsodjunk. Jaurini die 22 Julii 1631.

P. S. melynek nagyobb bizonyására attuk az pecsétetes czédulánkat

Dallos János és Torkos Péter gyűrű pecsétjével, kia latlan Eredetije az ercsii urad leváltárban fasc 1. 6 sz.

XVI I.

Ercsii és szent-péteri községből befolyt jövedelmek jegyzéke 1631 1641.

Proventus Possessionis Erczy In Comitatu Pestiensi existentis habita, Annuatim.

Ercziek. Minden házas személy fl. 2.

Vajat, meszelyt Nr. 1.

Uri ajándékokat,

Tanyáról negyedtet annuatim, tokból, vizából söregből, kecségéből és egyébbb félc öreg rendbeli halakból.

1641 22 November hozott Ercsiektől az

Rácz Farkas 38 tallért,
2 tallért.

Szöllejek is van.

Anno 1641. die 27 Novembris Ercsiről hozzám Győrre házamhoz jöven Rácz Farkas jobbágyunk hozott Imperialist 38. Die 18-án Junii urnapi szokás, hozott tallért 2. in toto 40.

Helyes jobbágyok Ercsin :

Rácz Farkas Szabados, Dabó, Wayn, Wein, Bogdán, Radivay, Giurka, Lukác, Jován, Ravasz, Giurági Svetkó (Svetkó gonosz példa adó), Radváni, Pap háza, Niereghjártó Miháli, Fejérbajuszos Miklós, Szalajoves, Öcsöpán, Vukota, Milnoilanczur, Milossa, Wuczkó, Goykó, Markó, Pejo alias Péter, Jovicza, Miodrágh, Luza, Koztalni, Radu, Rábaköz folyás palánk mellett, Nimkó, Milum. In toto 31.

Zsoldosok : Sladove Mihály, Péter Kaszap, Száva, Guika, Vukoda basa, Sánta Jankó, Gruicza, Prikovicz, Stoian. (3zsoldos.)

Pro 1640. adtak 38 tallért, 2 papucsot. 1641. 27. Nov.

Anno Domini 1640. Referálta Torkos Péter Uram az Szent Péteriektől való perceptionnak rendit. In Anno 1634 Dallos János és Torkos Péter Uramiék vettek fl. 24

In Anno 1635. Dombay Pál uram vett fl. 23.

„ „ 1636. Dombay Uram vett fl. 26.

„ „ 1637. Dallos János és Torkos Péter patyolatot pro fl. 8 és kész pézt fl. 18.

In Anno 1638. Nem adtak

„ „ 1639. Komáromban nekem adtak 2 aranyat és fl. 10 és 13. némi hároma rossz elkeltő, most is meg van.

Szent Péteriek szállottak in Annum 1632. szabadság per Annos 4.

Tisztességes ajándékkal egy egy pár karmazsin csizmát tisztességes aszu öreg halakat, szabadság ideje kitelvé, hat esztendeig minden helyes fl. 2 jó pénzt, amint ott járja, egy icze vaját.

Besseneői pusztá szent péteri határban van.

Hogy Ercsiről vettek proventust, azon Torkos Uram relatiója.

In Anno 1631. Dallos János és Torkos Péter Ercsiektől.

„ „ 1632. fl. 21. kétfelé, Dombay része Dallosnál maradt.

In Anno 1633. és 1634. Dombay Pálné vette kétrészre fl. 84.

„ „ 1635. Dombay és Torkos Péter vet fl. 42.

„ „ 1638. Dombay vett Markó vajda által fl. 42.

„ „ 1637 Dombay egy lovat vett, s Dallos Ur fl. 23.

„ „ 1638 Ercsiek deputáltak más adósságba fl. 64

„ „ 1639. Dombay vette föl mindenestől.

Pro 1640. adtak 38 tallért.

Pro 1631. adóssak Ercsiből.

Eredetije u. o. fasc. 1 14. sz.

XIX.

Pesten lakozó Musztapha Bég, Bicske, Alcsut és Gyuró faluk földesurának Dallos János és Torkos Péterhez intézett levele, melyben arra kéri őket, hogy a szegény alsó szent péteri jobbágyaktól ne vegyenek 2 forintot hanem csak másfelet, mint a mennyit t. i a töröknek is fizetnek. Kelet nélkül, de 1630. év közül tehető

Köszönetünk után tisztességes szolgálatunkat ajánljuk kegyelmeiteknek, mint jó szomszéd Ur barátainknak, Istentől e jelenvaló és következendő esztendőknak napjaiban kívánunk jó egészséget, békességet hosszú életet, boldog állapotot mind fejenk'nt kegyelmeiteknek megadni.

Kellették kegyelmeiteket szomszéd ur barátaink levelünkkel s irásunkkal megkeresnünk, mivel hogy láttuk kegyelmeiteknek tisztességesen írt, és hozzánk bocsájtott levelét az az alsó-szent-péteri rácz jobbágyokkal, hogy kegyelmeitek meg nem alkhatott sem summálhatott; kegyelmeiteket azért e dolog felől szükséges levelünkkel megkeressünk, mit kellessék velek cselekednünk; Azért azt irhatom kegyelmeiteknek, hogy én, ki vagyok Musztapha Bék Pesten lakozó Alsó szent péteri pusztának földes ura, annak fölötté Biczkének, Alczutnak, Gyurói faluknak is földes ura, én hozzám is eljötenek, szépen megalkudtam velök úgy, hogy minden esztendőről esztendőre egy forintot, ötven pénzt adnak minden háztól, többet nem, mivel hogy szegények Annak okáért kérem kegyelmeiteket, mint nekem jóakaró ur szomszéd barátimat emberségünkért, tisztességünkért, barátságunkért kegyelmeitek is ebben maradjon meg, hogy kegyelmeiteknek

is adjanak minden háztól másfél forintot sőt ezt is: kívánják szegények hogy a kétesztendőbeli szabadságukban is megtartsuk had gyarapodjanak, hiszen jobb édes szomszéd uraink emberek éljenek rajta, hogy sem mint más erdei vadak. Ezt is irhatom kegyelmeteknek hogy bátyám uram is... at Pasa mostan Pécs tartományának sánczok bégje rövid nap ő kegyelme is fel jó, és kegyelmetek tisztességét, emberségét meg hallja, tudom hogy ő kegyelme is mind levelével s mind egyéb emberségével is szolgálatal leszen kegyelmeteknek

Isten éltesse kegyelmetek mind fejenkint jó egészségben.

E levelünknek mását várjuk kegyelmetektől, mihez tartsuk magunkat, mind pedig a szegény jobbágyak.

En Mustapha Bék, Pesten lakozó a Hatalmas Török Császárnak egyik hive Biczkének, Alczutnak. Gyurónak földes ura, örömet szolgálnak kegyelmeteknek.

Czim: Ez levél adassék az én jóakaró szomszéd ur barátimnak Győr vármegyének Vice Ispánjuknak, Dallos Jánosnak és Győr vármegye nemes személyének Torkos Péternek tulajdon kezekben

Eredetije az érdi urad levéltárban. fasc. 1 10. sz

XX.

1642. Jan 10. Alsó-Szent-Péteren. Ercsi városi jobbágyoknak Szapáry András és Torkos Péterhez címzett levele, melyben Rácz Farkas és Csuthy Máté által felküldött adók hiányait annyival inkább kérik kiegyenliteni „mert a töröktől vettek föl uzsorára “

Áldja Isten uraságokat minden jókkal ez uj esztendőben.

Alázatos írásunknak utánna mi Erczi városi jobbágyi Uraságtoknak minden akaratját és kívánságot megértvén levélből, mi légyen mind adók felől és mind az ajándék felől de mi Farkas Rácztól a mi atyánk fiától küldtünk 40 tallért és két papucsot, azt mondja, hogy 2 tallért szükségére elköltötte, arról nem tehetünk, de uraságtok 28 tallerra írta hogy az adóban adott uraságtoknak, hol vagyon a 10 tallér, ő azt mondja hogy csak fl 1. den. 20. vette a tallérokat, melyet az istenért ne cselekedjék velünk, hogy az Isten uraságtokat megáldja, mert a töröktől uzsorára vettük fel

a szegénységre. Annak okáért kérjük uraságtokat, hogy erről is tudósítson és írjon minekünk, hogy ha Csuthy Máthé a mi adónkban a 66 forintot megadta e vagy nem, mert a mi embereink azt tudják, hogy Farkas Rácz a mi atyánkfia oda föl való járásával költötte el a mi adónkat, mind a két dologról tudósítson bennünket, mind a Csuthy Máté adósságáról, s mind ha a 10 tallér a 28 talléron ment e el avagy nem, melyet meg is kérjük Uraságtokat, hogy ne cselekedjék; mert a Csuthy Máté adósságáért a török a mi emberünket megfogja, és az jön ki belőle, hogy minekünk ha föl nem támad uraságtok mellettünk, két adót kell fizetnünk. Mindenekről kérjük uraságtokat hogy e levelünk mutató emberünktől írjon minekünk Ezek után Isten tartsa meg Uraságtokat. Datum Alsó Szent Péterini Januarii die 10 Anno 1642.

P. S Hogy pedig mi most föl nem mehetünk, Uraságtok megbocsásson, mert a Törökök miatt nagy háborunk vagy on az élő Isten tudja.

Mi Erczi városi jobbágyi

Uraságtoknak örömet szolgálunk.

Zárt levél, „Az nemzetes főembereknek, Győrről lakozó Szapáry Andrásnak és Torkos Péternek minekünk mindenkoron jámbor földes Urainknak kezekben“ czimezve. Az 1638 év számu pecsétnek magyar körirata ez: „Bodog ason Ersi város poceti.“ Kiadatlan, eredetije az ercsii urad levéltárban fasc. 1. 9. sz

XXI.

Szapáry András mint földbirtokos társainak megbízottja az ercsii jobbágyok adóját 100 tallérra emeli. Komárom, Martii 11. 1542.

Köszönetem után. Ti erczi polgárok igen nyakas és szófogatlanok vagytok jól látom, enyi írásom és parancsolatomra föl nem jövétek hozzám, hogy kitelvén a mint az adózás volt ez előtt, most ujabban végeztünk volna. vevén ennek okáért e levelemet immár azután uj adóra száz tallért hozzatok, uri ajándékot, mivel imár elegenden vagytok, mindenetek bőven lévén, szőlőhegyetek is jól szolgál, van miről adózni, legyen nektek, minekünk is; a mellett még az előbbeni adókból is adósak vagytok két esztendőre nyolczvan forint-

tal, hat papucsos és hat krajczárral, azt is nagy szerdára Doboztól megküldjétek fogyasztás nélkül, ebben pedig eljárjatok, egyébiránt kárt vallotok ha szót nem fogadtok, az adóval a ki hátra van e nélkül tartóztok, a kit nálam hagyatatok az az harmincznyolcz tallért, még ebben is van hátra azt is megadjátok. Isten velünk legyenek egészségben. Révkomáromban 11. Martii Anno 1642.

Földes Uratok.

P. S. Mivel dézsmát sem adtok, megadhatjátok a száz tallért, meg legyen pedig fogyasztás nélkül. Szapáry András és a többi ő kegyelmek nevével is kiknek részök van Ercziben.

Egykoru másolat. Az ercsii urad. levélt. fasc 1. 12 sz

XXII.

Szapáry András levele az alsó-szent-péteri-ekhez, melyben az új adót évi 50 frtban szabja meg. Révkomárom Martii 11. 1642.

Köszönetem után. Ti szentpéteri jobbágyok, ugyan, küldtetek közületek 2 embert, Milem Kenejezt, és Panczi Bódist, csaknem annyit tesz, mintha nem is küldtetek volna, mivel azt reájok nem biztátok, hogy alkudtak volna új adók végett, mivel immár kitelt. Ezért jó polgárok e mostani adó mivel hátra van, azt Doboztól megküldjétek nagy szerdára ajándékokkal együtt, azután új adókra minden esztendőben megint három esztendeig ötven ötven forintot adjatok és úri ajándékokat, megadhatjátok, mivel hála istennek jól bírtátok a jó földön magatokat, sem dézsmát és semmit egyebet nem adtok; az 1639. esztendőre adott Dobozi énnkem huszonkét forintot, még vagytok adósak három forinttal, melyet Dobozi uram magára vett, hogy megadatja, valami rossz öreg garasokat adtatok volt, abban esett fogyasztás, az 1641 esztendőre is éppen tartóztok az adóval és az ajándékokkal együtt a mint a levelemben fölyebben is megírák, megküldjétek nagy szerdára Doboztól, ezeket ha megadjátok, békével maradtok, Dobozt se hagyjátok, mivel eleget fárad mellettetek. Éljetek sokáig. Költ Révkomáromban tizenegyedik Martii 1642. esztendőben. Sapári András több urak képiben.

Egykoru másolat u. o. Fasc. 1. 12. sz.

XXIII.

Az alsó-szent-péterieknek Torkos Péter, Dombay Pál s Szapáry Andrásához intézett levele, melyben keservesen panaszkodnak, hogy daczára pontos adózásuknak a hajduk pusztításától nem védik meg. Sz. Péter 1644 Április 27.

A magasságban lakozó Atya Ur Istentől, szerelmes fiáért az Ur Jézusért kívánunk Uraságtoknak minden lelki és testi jókat megadattni.

Siralmas és keserves nyomoruságunknak idején ezért kölletett minekünk Uraságtokat mint kegyelmes Urainkat és édes Atyainkat e közönséges levelünkkel megtalálunk, hogy jól emlékezhetik Uraságtok reá, hogy mi az Uraságtok hit levelére laktuk meg ez ideig az uraságtok faluját és az idő alatt minden esztendőről esztendőre való adózást jámborul meg adtuk. Honnét legyen pedig a mi romlásunk? nem tudjuk. Ime az elmúlt héten a katonák és a hajduk a falunkat fölgyújtották, némelyek közülünk megégtenek, némelyek még a szüz leányzók is fegyverével levágattatnak, némelyek rabságra vitettenek és a mi édes marháink, melyeket az Uraságtoknak szárnyai alatt kerestünk, egy lábíg elvitettenek. Ime azéri két emberünket bocsátottuk föl Uraságtokhoz, a kik a dolgot voltaképen megbeszélhetik, annakokáért az élő Isten ő támadjon fel mellettünk és ne hagyjon Uraságtok bennünket, mert az élő Isten után nincsen Uraságtokon kívül több gyámolunk, melyért az élő Isten Uraságtokat örökre áldja meg. Datum Sz. Péterini Anno 1644 Április die 27.

Mi Alsó Szent Péteri tüztől, fegyvertől, rabságtul megmaradott Ráczok, Uraságtoknak jobbágyi örömet szolgálunk.

Külről czimezve: Az Nemzetes, Tisztelendő Torkos Péternek, Dombay Pálnak és Czapáry Andrásnak, minekünk jámbor földes Urainknak, ő Uraságoknak kezeikben hiven.

Eredetije az ercsii urodalmi levéltárban 18. sz.

XXIV.

1660. Szapáry András gyermekei megosztozkodnak családi javaikon a győri káptalan előtt.

Nos Capitulum Ecclesiae Jaurinen. Memoriae commendamus quibus expedit universis, quod Egregii Nicolaus et

Petrus filii, nec non Generosae Dnae Chatharina, Rephaelis Fehér Pataky Conservatoris Regii Sigilli, et Juditha, Andrae Farkas Cottus Jaurinen. VComitis, Egregiorum Consortes filiae vero Egregii Olim Andrae Szápáry, coram nobis personaliter constituti oneribus, primum, et gravaminibus quibus libet universorum haeredum Fratrum, sororum, proximorum et consanguineorum suorum, quos videlicet infrascriptum tangeret, et concerneret tangereve, et concernere posset negotium quomodolibet, etiam in futurum per omnia in se assumptis et levatis matura prius et exacta intra se se animi deliberatione praehabita sponte et libera, vivaque vocis sua adminiculo, fassi sunt, ejusmodi fassionem sive amicabilem, et fraternalem, in infrascriptis bonis et juribus suis Possesionalibus rebusque quibuslibet mobilibus divisionem, in simplici quadam Charta Hungarico idiomate conscriptam exhibuerunt, et praesentaverunt, nobis hunc tenorem continentem.

Mi az Néhai Nztes Vitézlő Szápáry András Ur maradvéki, ugymint Szápári Miklós, Szápári Péter, Szápári Kata és Szápári Juditha, atyafiságos képpen végeztünk és osztottunk meg egymással, minden Ingó és Ingatlan eleinktől maradt javainkból, az ide alább megírandó rend szerint tudni illik.

Először Szápári Miklós és Péter Uramék így végeztük a Rátz faluk véget, hogy Ertsi nevű falu praecise Szápári Péter Uramé legyen, Virtute Donationis Regiae; Besnyő pedig és Rátz Sz. Péter minden adójával együtt nevezett Szápári Péter Ur kezénél legyen, az két esztendő pedig eltelvén, azon Besnyő és Rátz Sz Péter eő kegyelmök között egyenlő jussal két felé osztassék, Szápári Péter Ur cedálván ez aránt való Divisio szerint az eő Felsége Donatiójának, a Leányoknak pediglen a perpetuitáshoz azom falukban semmi közük, hanem 500 forint lévén rajta azonnal fele eőket illetvén azt Szápári Péter Ur szabadulására való költségre cedálták.

Másodszor. A kisbaráthi promontoriumon lévő szállót is éppen pacifice Szápári Péter uramnak engedték egyenlő akarattal úgy, hogy felszabadulására való Török rabok árát eő kegyelme praecise maga fizesse

Harmadszor. Vagyon a Győri városban és Praesidiumban három ház, mellyek adassanak el és a mint ára szakad, szabad legyen az atyafiak közül, a ki magához akarja valamelyikét váltani és ezeknek árok is aequaliter négy felé osztassék

Negyedszer. Bánki portzió, mely veszprém Vgyében vagy ez is aequaliter a négy atyafiakat illeti, de minthogy most más birja, maradgyon addig abban míg Törvényessen vagy másképpen szakad vége, mely is kézhez szabadulván, aequaliter négy felé osztossék

Ötödször. Szápár nevű Praedium praecise az fiu ágának maradott

Hatodszor. Borbál praediumnak harmadrésze Szápári familiáé, a másik része a Győri káptalané.

Hetedszer Asszonyfalvai praedium mely Győr Megyében van éppen Szápári familiáé

Nyolczadszor. Felső Nyeszkenye mely Veszprém Vgyében van ez is éppen Szápáry familiáé.

Kilentzedszer. Börtsházi praedium, mely Veszprém Vgyébe vagyon éppen Szápári familiáé. Ugy :

Tizedszer. Néma névű Pusztá, éppen Szápári familiáé

11-ször. Pervat névű Praedium fele Győr, és más fele Veszprém vármegyében éppen Szápári familiáé.

12-ször. Fölpéczen Vásári Péter maga szöleiből nonával tartozik, ezen Pusztáknak rétjeivel és szántóföldgyeivel edgyütt hasonfele Kláris Péter és Szilvásiné asszonyom maradékié, másik fele pediglen az felül megnevezett négy atyafiaké; jóllehet egyik része zálog, mellyen úgy egyeztek meg, hogy minden proventusit egyik, annuatim percipiálván, kinek kinek az maga részi jövedelmét minden esztendőben kiadgya, annak percipiállására pedig rendeltetett Szápáry Péter.

13-szor. Ugyan a Győri Sokoró kapu előtt egy kis pusztá kert, mellyet közönségessen engedtek Szápári Péternek.

14-szer. Banai falu mely Komárom Vgyébe vagyon éppen a fellül megirt négy atyafiaké örökben, mellyeknek lakosaival osztotak. Ilyen formán: Szalai Miklós Uramnak jutott Szűts Mihály egész helyes, Kováts Mihály egész he-

lyes, Nagy Bálint egész helyes, Toótt János e. helyes, Német Mihál egész helyes. Nagy István pusztája egész hely, és Sukora Máté Zellér hozzája. Item fél helyes, Vörös Balás fél helyes, és másik fél helyes helett két zsellér, úgy mint Szalai Mihály és Horváth Mihály. — Szapári Péter Uramnak Toót Márton egész helyes, Német János egész helyes, Bőnyi Pál egész helyes, Fartsi Mihál egész helyes, Ekli Toót György mely Curján lakik, mellyhez tiz hold föld vagyon ezért Szapári Péter Ur. engedte egy Banai egész helyes Jobbágját Tzutzor Jánost. — Félhelyesek Kovát Péter fél helyes, Farkas György fél helyes, — Szapári Kató Fehérpatakiné asszonyomnak Tzutzor János egész helyes, Eörösztös Péter egész helyes, Torpondy János egész helyes, Dubi János egész helyes, Német István egész helyes, Német György és Szabó János Mátyás fél helyesek, egy helyért — fél helyesek. Szabó Pál, Boszor Lőrintz és Szalmassi István zsellérek, félhelyesekért. Szapári Judith Farkas Andrásné asszonyomnak Ihász Mihály Pusztája egész helyes, Panda Mihály zsellér, Fekete Mihál egész helyes, Farkas János egész helyes, Fazekas Máté egész helyes, Kováts Miklós egész helyes, Hegyi Mátyás és Horváth Máté fél fél helyesek, egy helyesér fél helyesek, Kis Nagy János fél helyes, Markus Tamás fél helyes.

15-ször. Jutott egy egy részre egy arany fehér ezüst . . . gyra 13. jutott ón — font 42. -- vagyon vas hegy alatt egy falu zálogban Batyányi Uraktul Eő Nagyságuktól mellyen vagyon 5000 f. és valamivel több, mely ezen felül megirt négy atyafiakat aequaliter concérnál — vagyon Kartsai Uramnál, 12 öszve záró aranyos pohár Szápa formára való 100 Tallérban zálogba, melyet Szapari Miklós uram, a magáéból minél előbb tartozik kiváltani, melyet kiváltván, négy felé osztani, avagy a melyik kezéhez akarja venni, a többit pénzül kifizetni tartozik, melyben vagyon $258\frac{3}{4}$ lat. Szapári Mihály temetésére közönségessen rendölték az jövődő Szent-György napi Banai adót. -- Vagyon ezen kívül bizonyos adósság, ugymint Alapi Uramnak 100 f., két kalmár boltban 85 f., item Somogyi Pálné asszonyomnak 200 f., Phepker Márt 25 f. ezen adósságoknak pedig megfizetéseért rendeltett, Fehér Patakiné asszonyomnál levő 200 Tallér, mellyben

eő kegyelme fizetett meg 25 f. item rendelte eő kegyelme, az többire Lengyel Sigmond uramnál levő 250 f. maradt, Fehér patakiné asszonyom így még adós 25 f. — Ezen kívül maradt még fön kit közönségessen kell fizetnünk 114 f. melyeknek megfizetésére rendeltett a Puszták árendája és Tzéken levő 35 köből gabona, Szápári Miklós ur ezeken kívül tartozik Szápári Iudith Farkas Andrásné asszonyomnak 50 aranyával mely arany lánczra való pénz volt, melyet Szápári Miklós Ur elköltött. Ezen folyül meg irt Jóságok végett ha valami pör indíttatnék, tehát költség és fáradsággal egyenlőképpen tartoznak mind a négyen concurrálni, — A Biró választás rendesen légyen egyik esztendőben egyik részről, másik esztendőben másik részről.

Ad quae praemissa praemissorum quaevis et singulae firmiter et inviolabiliter observanda. sub vinculo et obligamine 100 aureorum Ducatorum, de rebus primum Immobilibus et rebus Mobilibus si quae repeniri poterint iis vero non repertis, vel vero minus sufficientibus etiam de iuribus possessionariis partim praescriptam transactionem sive contractum toties quoties in toto, vel in parte infringerent, et observ... ubilibet intra ambitum istius Regni Hungariae et sub jurisdictionibus sacrae Regni Coronae existent et repert... medio duntaxat unius iudlium, cui incumbit, et Jurassoris illorum Comitatum in quibus illa Bona adiacere dignoscerentur vigore solummodo praesentium ad requisitionem duntaxat Partis damnificatae, et per insertam Transactionem illese intacte, et inviolabiliter observando, Contradictione Inhibitione, Repulsione, Appelatione, Revocatione et aliis quibuslibet tam majoribus, quam minoribus, hactenus excogitatis vel in posterum excogitandis Juridicis remediis talis Partis infringendo, vel aliorum quodlibet in praemissis, abscissis et observare nequeuntibus partim Iudicibus exeuntibus partim vero Party praemissam Transactionem observanti cedendo et exequendo Partes easdem se se obligant et Compromittunt prout obligarunt, et compromiserunt coram nobis Harum nostrarum vigore et testimonio Literarum mediante. Datum feria 2. proxima post Dominicam Ramis Palmarum A. 1660. (L. S.) lecta in Capitulo. Modrovics kézírata.

XXV.

1695. aug. 24. Fejérmegye tanuvallatása az ercsii, régen Szent Margit sziget, és az alább fekvő besnyői sziget birtokjoga ügyében.

Nos universitas Dominorum Praelatorum Baronum, Magnatum atque Nobilium Comitatus Albensis, memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis, quod nobis feria secunda proxima post Dominicam Quasi modo omni mode labentis infrascripti in Libera et Regia Civitate Alba Regalensi loco alias consveto una cum Egregio Petro Ujváry Jurassore in pertractandis et concludendis nonnullis, rebus et negotiis nostris publicam utilitatem longioremque et pacatiorem permansionem nostram concernentibus conventum recolentibus generalem simul et una sedentibus et constitutis. Ex tunc antelatus Jurassor noster Nostram e medio nostri personaliter exsurgens in praesentiam nobis retulit eo modo: Qualiter idem in Anno adhuc Millesimo sexcentesimo nonagesimo quinto die 24 mensis Augusti una cum Egregio Benedicto Albert, attunc Judice Nobilium nostro penes Comissionem Egregii Stephani Miskey Vice Comitis Nostri, in et ad facies insulae Ercsiensis e regione immediate Possessionis Ercsi, a parte orientali situatae (ubi certa quaedam etiam diruta Ecclesia haberetur) in hocce Comitatu Albensi existentis habitas accedentes pro parte et ad instantiam Spectabilis ac Magnifici Petri Szápáry Vice Judicis Curiae Regiae juxta subsequentia De eo utri puncta talem ut sequitur peregrissent Inquisitionem.

De eo Utrum?

1. Tudja-e a tanu bizonyosan, hogy ezen sziget, a melyben most mi magunk is vagyunk, a hol Ercsi városbelieknek gyümölcsös kertjeik vannak, hogy mindenkoron Ercsihez való sziget volt és szabad uraságában és birodalmában voltak és békességesen birták és mindenkor Ercsii szigetnek hivatott s nem s árendaképen hanem mint Ercsihez tartozandó jószágot úgy birták, senkinek semmi árendát nem fizettek, imo

2. Tudja-e azt is a tanu nyilván, hogy a midőn Ráczkevi szigetet (mely ezen Ercsi sziget mellett mindjárt a

Duna vizén és folyásán ¹⁾ tul vagy on napkelet és dél felől) az előbbeni magyar örökös földes uraik úgy mint Eszterházy familia birták, soha kérdésbe nem vették, s nem is birták ezen Ercsi szigetet, sőt semmi közüket hozzá nem ártották a megirt magyar földesuraik, se pedig a török részről levő az említett Ráczkevi szigetet bíró Urok, noha azok hatalmasabbak voltak az Ercsi bíró török urnál avagy Ispaiánál és módjok lett volna benne. ha Ráczkevi szigethez tartozandó lett volna. és még azon Ráczkevi szigetben lakó jobbágyság sem birta ezen szigetet soha is, nem is ártotta közét hozzá, hanem mindenkoron Ercsihez minden ellenzés nélkül szabadon és békességben birták, csak szintén a jelenvaló 1695. esztendőben Generál Haizler Ur Ő Nagysága kezdvén birnya Ráczkevi szigetet az ő Nagysága emberei kezdtek itt hatalmaskodni.

3. Tudja-e a tanu azt is nyilván, hogy említett Ráczkevi szigetnek Ercsi alul levő részein és szomszédságában több szigetet is, kiket hasonlóképen a Duna vize hasít Ráczkevi szigettől és nem ahoz tartozandók, hanem mások bírják békességesen, nevezze meg azon szigeteket és kik bírják?

Primus Testis: Barsi Péter Révkomáromi Pater Jesuita Uraimék Vereb jobbágya Annorum c. 60. megesküdt hite után vallja ad 1um Tudja bizonyosan, hogy mindenkoron a de eo utrumban specificált Sziget Ercsihez való sziget volt és szabad uraságában és birodalmában volt annak, és békességesen birták, és mindenkor Ercsi Szigetnek hivatott, tudja azt is jól, hogy nem árendaképpen, hanem mint Ercsihez tartozandó jószágot úgy birták, senkinek semmi árendát nem fizettek tőle. Ad 2um tudja bizonyosan, hogy a midőn a Ráczkevi szigetet a magyar földesuraik u. m. Esterházy familia birták, soha nem kérdésbe nem vették, s nem is birták azon Ercsi szigetet, sőt semmi közököt hozzá nem ártották se a megirt magyar urak, se pedig a török részről levő Ráczkevi szigetet bíró urak, se pediglen megirt Kevi szigetben lakó jobbágyság nem birta ezen szigetet, soha is s nem is tartották semmi közüket hozzá, hanem mindenkoron Ercsihez minden ellenzés nélkül szabadon és békességesen birták, ha-

¹⁾ Ez az a Dunaág, mely az ercsi szigetet elválasztotta a Csepel vagy a Ráczkevi szigettől, de a mely már rég el van töltve.

nem csak szintén télen hallott, hogy Heizler Ő nagysága emberei közül kezdettek volna hatalmaskodni ezen szigetben. Ad 3um Tudja nyilván, hogy említett, Ráczevi sziget mentében hasonló forma szigetben vannak mint sokszor említett Ercsi sziget, a kik mellett is Kis Duna folyások úgy vannak mint az Ercsi sziget mellett, napkelet és dél felől, úgy mint nevezet szerint Besnyőnek is az öreg Dunán túl vagyon szigetje, a kit is Besnyőhöz Szapáry Péter Ur Ő nagysága békességesen birt, s bir ekkoráig is, ²⁾ vagy hasonlóképpen Adony városának is vagyon szigetje, a Dunák közben, kit is Zichy Urak Ő Nagyságok mindenkor békességesen birtak, s mai napig is birják.

Secundus Testis: Tót György megirt Jesuita uraimék Verebi jobbágya Annorum circiter 75. megesküdt hite után vallja Ad 1um Tudja bizonyosan, hogy a De eo Utrumban specificált sziget mindenkor Ercsihez való sziget volt és szabad Uraságában és birodalmában voltanak mindenkor és békességesen birták és nem másnak, hanem mindenkor Ercsi szigetnek hivatott emlékezetétől fogva, eleget forgott emberek között, s úgy az ercsii törökök között is nem hallotta soha is, hogy árendát fizettek volna a megirt szigetről valakinek, se hogy valami veteményéből dézsmát altak volna valahová. Ad 2um Tudja bizonyosan, hogy emlékezetétől fogva, a midőn ennek előtte Ráczevi szigetet a magyar örökös földesurak, ugymint Eszterházy familia birták volna, soha kérdésben nem vették, s nem is birták ezen Ercsi szigetet, sőt semmi közöket hozzá nem tartották se magyar se a török földes urai, se a Kevi szigetben lakozó jobbágság nem ártották sem közüket hozzája, hanem Ercsihez minden ellenzés nélkül szabadon és békességesen birták, hanem csak mióta Heizler Ur Ő nagysága birja a Ráczevi szigetet, az óta kezdettek az Ő nagysága emberei hatalmaskodni a megirt szigeten. Ad 3um Ugy tudja a dolgokat lenni, valamint az előtte való két tanu.

Quartus testis. Tőser János, megirt Jezsuita Uraimék Verebi jobbágya. Annorum circiter 45. megesküdt hite után vallja, per omnia, Ugy tudja bizonyosan s vallja a dolgokat lenni valamint az előtte való 3-ik tanu.

²⁾ Az ezt elválasztó Kisdunaág is el van töltve s a Besnyő sziget régóta a Ráczeveki sziget részét képezi Besnyő Kaszálló név alatt.

Quintus testis. Végh Pál nemes személy Acsán lakozó annorum circiter 85.

Sextus testis. Somogyi István nemes személy Acsán lakozó 55 éves.

Septimus testis. Lápot István révkomáromi Pater Jesuita Uramiék Váli jobbágya 75 éves.

Octavus testis. Pap János feljebb megirt Jesuita Uramiék váli jobbágya 50 éves

Nonus testis. Becsey Péter Nemes személy, most Tabajdon Nemzetes vitézlő Esztergomi Bottyán János Urunk ő kegyelme falujában lakozó, ennek előtte pedig Kajászó Szent-Péteri 85 éves.

Decimus testis. Benkecz Imre följobb megirt Bottyán János Ur Ő kegyelme Tabajdi jobbágya 55 éves

Undecimus testis. Elek Gergely nemes személy Alcsuton lakozó 100 éves

Duo decimus testis. Becsey Mihály nemes személy 80 éves, mostanság Alcsuton lakozó, annak előtte Kajászó Szent Péteren.

Decimus tertius testis. Körössi György révkomáromi Páter Jesuita Uramiék Etyeki jobbágya 75 éves.

Decimus quartus testis Gárdonyi István megirt Jesuita Uramiék jobbágya 70 éves.

Decimus quintus testis. Tar András, megirt Jesuita Uramiék Etyeki jobbágya 55 éves, (mind megesküdt hitük után vallják, úgy tudják a dolgokat lenni valamint a többi megirt előttük való tanuk.)

Decimus sextus testis Rácz Ötvös Brankó, Zichy urak Ő nagyságuk Adonyi jobbágya annorum circiter 35. megesküdt hite után vallja: ad primum: hogy Tapolczai Hanzkor (?) szakadott onnand alul föl, az idő alatt lakott Ráczkevi szigetségben Szent Mártonyban két esztendeig, tudja, hogy az idő alatt Ercsiek a megirt szigetet mindenkor békességben birták és szabad uraságában voltanak eleget járván az ercsi lakosokhoz is nem hallotta se azoktól se budai törököktől, hogy valamikor Ercsiek valakinek valamit fizettek volna a megirt szigettől. Ad 2um Nem volt se e megirt Ráczkevei szigetség mind magyar s mind török földes Uroktól se a

Ráczevi szigetségben lakó jobbágyoktól bántásuk, hanem mindenkor ellenzés nélkül szabadosan és békességesen bírták a megírt Ercsieket. Ad 3um Nihil

Decimus septimus testis. Rácz Csikolai Kvio mostanság Adonyban, azelőtt pedig Csikolyán lakozó Zichy Uraknak Ő nagyságoknak jobbágya, annorum circiter 55. megesküdt hite után vallja: Gyermekkorában szakadt erre a földre, azóta tudja bizonyosan, hogy a megnevezett sziget mindenkor Ercsihez való sziget volt és szabad uraságában voltak s békességesen bírták és nem másnak hanem mindenkor Ercsi szigetnek hallotta lenni nem is hallotta soha is, hogy valakinek valamit fizettek volna tőle, hanem mint saját földjüket békességesen bírták. Ad 2um Tudja, hogy a midőn a magyar földes Uraik bírták Ráczevi szigetséget ugymint Eszterházy familia, se magok a magyar Urak, se a török ura se a Ráczevi szigetségben lakozó jobbágyok semmi közülük a megírt szigethez nem ártották, hanem Ercsieket mindenkor békességesen bírták, senkitől semmi háborgatásuk nem volt, hanem csak mióta Heizler Ur Ő nagysága bírja Ráczevi szigetséget azóta az ő nagysága emberei kezdtek hatalmaszkodni Ad 3um tudja, hogy hasonlóképpen a Besnyő szigetet is kis Duna folyás szakasztja el a Ráczevi szigettől, valamint az Ercsi szigetet is, kit is mindenkor Besnyőiek békességesen bírtak és szabad uraságában voltak, mióta Besnyő falu elpusztult, azután ekkoráig Szapáry Péter Ur Ő nagysága bírja minden háborgatás és ellenzés nélkül. Adony városának is vagyon szigetje, kit is Zichy Adonyi jobbágyai bírnak békességben.

Decimus octavus testis. Knez Mihály megírt Zichy Urak Ő nagyságuk Adonyi jobbágya ugyan Adonyban született és mindekkoráig Adonyban lakott. Annorum circiter 40 megesküdt hite után vallja. Ad 1um Emlékezetétől fogva tudja jól, hogy mindenkor Ercsieket a megírt szigetet békességesen bírták, mint Ercsihez tartozandó szigetet és saját földjüket. Ad 2um tudja azt is, hogy a midőn ennekelőtte a magyar urak bírták Ráczevi szigetet, se török ura a Ráczevi szigetségnek, se az ott való jobbágyok a megírt szigethez semmi jussukat nem tartották, hanem mindenkor az ercsieket

békességesen és szabadon birták. Ad 3um tudja mint az előtte való 17-ik tanu.

Decimus nonus testis. Rácz Milovicz, mostanság Pentelén lakozó Daróczy Istvány Ur Ő kegyelme jobbágya, annakelőtte Pentele és Perkáta között Verni nevű faluban lakott gyermekségétől fogvást, annorum circiter 56 megesküdt hite után vallja ad 1um 2um et 3um Ugy tudja a dolgokat lenni mindenekben mint az előtte való 17. és 18-ik tanuk.

Vigesimus testis. Rácz Dubicz Jován, mostanság Perkátán Győri Páter Jezsuita Urainék falujában lakozó annak előtte Iváncsán ugyanott is született. Annorum circiter 40 megesküdt hite után vallja ad 1um 2um 3um per omnia ugy tudja a dolgokat lenni valamint az előtte való 17. 18. és 19-ik tanuk.

Unde nos ad praevidiam antelati Jurassoris Nostri relationem paria praescriptae Inquisitionis et attestationis Jurium cujus interest futura pro cautela necessarias sub sigillo istius Comitatus nostri usitato, Authenticas extradandas duximus et concedendas (igy) Communi svadenta justitia. Datum ex Congregatione Nostra Albae Regalis celebrata. Die ut supra Anno Domini Millesimo sexcentesimo nonagesimo nono.

Pecsét.

Extradata per me Michaellem Kolosváry Judlium et tubstitutum Notarium ejusdem Comitatus m. p.

Papir, eredetije az ercsii urad. levéltárban. Nr. 23.

XXVI.

1696 febr. 1. Ercsi. Fittos Ferencz pestmegyei szolgabíró és Kocziány György esküdt jelentik, hogy Haiszler Donát tábornok az Ercsi átellenében levő Margit szigetet elfoglalván s az általa birt Csepel szigethez kapcsolván Szápáry Péter kérelmére ugy Heiszlert, mint ujfalusiakat annak használatától eltiltotta.

Nos infrascripti recognoscimus tenore praesentium significantes quibus expedit universis, quod nos Anno 1696. die 1^a mensis februaryi penes commissionem Perillustris ac Generosi Domini Francisci Söter Inclytorum Comitaturum Pest Pilis et Solt Unitorum Ordinarii Vice Comititis ad Instantiam Spectabilis et Magnifici Domini Petri Szápáry exeundo causa

contradictionis et Juhibitionis ut a modo in posterum Excellentissimus Dominus Supremus Generalis Belli Commissarius, Comes Donatus Hejzzler ab Haiszterszhaimb et ejusdem officiales ita homines et omnes subditi in insula Ráczkevi seu Csepeliensi degentes et commorantes absint et supersedeant ab omni genere usuatationis fructurumque perceptionis insulae Sanctae Margariae, alias ut Ercsienses nuncupant Insulae Ercsiensis (a qua quidem Insula prioribus non ita pridem elapsis temporibus ad instantiam Excellentissimi Domini supremi Generalis Belli Commissarii penes aliam Commissionem praefati Vice Comitis Ercsienses incolas inhibere et prohibere secundum Officium nobis incumbens debuimus) Super quibus Per illestrem ac generosum Dominum Joannem Rhenchardum Pachner Excellentissimi Domini Comitatus donati Hajszter ab Hajtershaimb bonorum Ráczkeviensium Praefectum primario requirendo inhibuimus et protestati sumus; secundario ad praefatam insulam tanquam faciem loci perveniendo commetaneosque ujfalusiensis eodem personaliter citando (qui quidem contumacia ducti comparere minime voluerunt) praesentibus infrascriptis Reverendo et generosis Dominis inhibuimus, dictos incolas Ujfalusienses quatenus supersedeant ab omni usu, pascuatione fructuumve perceptione dictae Insulae Ercsiensis quam alii alias Incolae Insulae Raczkeviensis et Csepeliensis Insulam Sanctae Margariae nuncupant, protestando solemniter si non supersederint, praementionatus Spectabilis ac Magnificus Dominus Petrus Szapáry bona sua etiam cum moderamine inculpatae tutelae tueri et defendere vult. Alioquin si quispiam in prae attacta Insula aliquid praetensionis habet, quaerat, id in competenti foro via juris ordinaria, lege regni sic dictante Super quibus hasce nostras literas testimoniales manibus propriis subscriptas sigillisque munitas et roboratas extradeditimus. In oppido Ercsi, die 2ª Mensis Februarii 1696.

Franciscus Fittos Inclytorum Cottuum Pest Pilis et Solt Unitorum Judlium m. p. (p. h.) Georgius Kocziány eorundem Cottuum Jurassor m. p. (p. h.)

Coram me praesente Joanne Matkovich exquardiano et actuali Parocho Ercsiensi. m. p. (p. h.)

Coram me Michaelē Kelepecz Postarum magister in Ercsin m. p. (p. h.)

Külről későbbi írással: In oppido Ercsi die 2 febr. Inhibitio pro parte Petri Szapáry erga Comitem Donatum Haiszler peracta ut ab invasione et Usu Insulae s. Margaritae alias Ercsiensis supersedeat.

Eredetije az ercsi urad. levéltárban. Nr. 17.

XXVII.

1697. Fejérmegye Haiszler Donát özvegyét a besnyői sziget birtoklásától eltiltja.

Nos universitas Dominorum Praelatorum, Baronum et Magnatum et Nobilium Comitatus Albensis Damus pro memoria, quod nobis die et loco datarum praesentium pro tractandis et concludendis nonnullis rebus et negotiis commodum et utilitatem longioremque et pacatiorem permansionem nostram concernentibus conventum recolentibus Generalem, unaque existentibus et constitutis. Ex tunc Nobilis Petrus Eölbei cum plenipotentialibus spectabilis et Magnifici Domini Petri Szapáry Liberi Baronis et Vice Judicis Curiae Regiae, nostram personaliter veniens in praesentiam, per modum solemnīs protestationis, reclamationis Contradictionis et inhibitionis, ne totali illi reclamationi protestationi Contradictione et inhibitioni quam Nobilis Vitus Antonius Visnyoczky Excellentissimae Dominae Generalissae Haizlerianae bonorum Ráczeviensium Administrator nominis et in persona dictae suae Dominae Principalissae ratione et praetextu Insulae Besnyőiensis mediantibus certis literis suis missilibus die et loco datarum praesentium coram nobis fecisset et peregisset per taciturnitatem quoque modo consensisse vedeatur, optimo quippe ac indubitato juri realique et pacifico usui et dominio dicti sui domini Principalis quod praescriptam Insulam prospectum iri cupiens in omni sui parte contradixit reclamavit ac in super ex superabundanti Dictam Dominam Generalissam Haizlerianam ab omni violenta praedictae insulae Besnyőiensis occupatione et sibi ipsi fienda appropriatione vindicatione et usurpatione ususque et fructuum quorumlibet perceptione et percipi factione praedictae insulae quomodocunque qualitercunque jam factis vel in posterum quovis modo fiendis

prohibuit contradicendo et contradicta prohibendo palam et publice et manifeste coram nobis cum reservata omni modo juribus dicti sui Domini Principalis etiam cum moderamine inculpatae tutelae quod praescriptam Insulam prospiciendi facultate Unde nos praesentes literas nostras super praemissis omnibus testimoniales seu ex super abundanti prohibitorias memorato Domino reprotestanti jurium dicti sui Principalis futura pro cautela necessarias sub sigillo hujus Comitatus nostro authentico extradandas duximus et concedendas, communi svadenta justitia. Datum Albae Regalis feria tertia proxima ante Dominicam primam adventus. Anno ejusdem Millessimo sexcentesimo nonagesimo septimo.

P. H.

Stephanus Miske
Incliti Comitatus Albensis
Vice Comes m. p.
Joannes Vörös Incliti Cottus
Albensis Judlium m. p.
Alexander . . .

Extradata ex Cengregatione Incliti Cottus die et Anno ut super per me Michaelēm Kolosváry substitutum Notarium Cottus m. p.

Jurassore ejusdem Cottus m. p.

Külről: Contradictio et ex superabundanti facta inhibitió pro Spectabili ac Magnifico Duo Petro Szapáry Liberi I'aronis et Vice Judicis Curiae Regiae.

Eredetiye az ercsi urad. levéltárban Nr. 18.

XXV. II.

1699. szept. 7. Pestmegye jelentése az ercsi sziget ügyében nevezetesen arról, hogy az ujfalusi lakosokat Savoyi Jenő tiszte nem engedte kihallgattatni.

Nos universita, Drum Praelatorum Baronum Magnatum et Nobilium Inclitorum Cottuum Pest Pil's et Solth unitorum. Damus pro memoria significantes quibus expedit universis. Quod cum nos anno die et loco infradeclaratis una cum generoso Duo francisco Sötér ordinario Vice Comite Judice Nobilium caeterisque Juratis assessoribus quam pluribus nostris una simul in generali Congregatione simul et sede restauratorum pro pertractandis et concludendis certis iisque ardiis hocce comitatus nostros tangentibus ac summe urgen-

tibus rebus atque negotiis fuissemus constituti et praesentes eo tum Egregius Franciscus Szeredy de medio aliorum consequendo ac in conspectu nostri comparando certam suam Relationem scriptotenus taliter instituit ut sequitur. Nemzetes Sötér Ferencz Vice Ispany ur ő kegyelme commissiója mellett Tekintetes és Nagyságos Szápáry Péter Ur ő Nagysága instantiájára adjunctusommal együtt mentem a Ráczkevi szigetbe, mely vagyon ugyanezen N. Pest vármegyében hogy commissio és az előmbe adotott De eo utrum szerint procedáljak és a kik kívántatnak azokat előmbe citáljam. Ujfalu nevű faluban akarván mennem, előmbe állván azon szigetnek Tisztartója és nem akarván bebocsájtani, mindazonáltal Én ugyan bementem a faluba, mutatván mit tartson a kommissiom és azon mellett akarok procedálnom, felelvén megirt Kevi szigetségnek tisztartója semmi uttal meg nem engedi, hogy procedálhassak és hogy csak egy ember is előttem compareálljon, hanem valami dolog ekkoráig volt ő kegyelme parancsolatjából lett, mivel ő kegyelmének is parancsolatott, melyre előttünk protestálván Nztes Szápáry Péter Ur ő Nagysága tisztartója, és mondván: Hát az ercsi szigetet miért őrizteti muskatérosokkal? arra felelte a szigetség tisztartója: nem muskatérosokkal őrizteti, hanem csak az magok Jágerei azok, annak utána is meg fogja őriztetni és ha az ercsiek belé mennek, mind a Dunába hányatja vagy agyon lövődözteti Ez iránt is protestált Szápáry Péter Ur ő Nsga tisztartója. Ez alatt el kellett gyünnöm. Super quo etc. Sept. 14 1699. Lecta et expedita per me. Steph. Szuppan praef. inclytor cottuum Jur. Not. m. p. P. H eredeti. Ercsi Lt. Nr 22

XXIX.

1794. Egyik Szápáry levelének fogalmazványa, melyben Krisztina főhercegnőtől jogtalanul birlalt ercsii sziget visszaengedését kéri.

Euer Königliche Hoheit! Es wird Euer kön. Hoheit nicht unbekannt sein dasz mir mein Vater bei meiner verehlichung die Herschaft Ercsin abgetreten habe, nach dessen erhaltung ersehe ich aus denen diese Herschaft betreffenden Urkunden, dasz die zwei Inseln und zwar die erstere, welche von Einer durch den grossen Donau Strom,

von der anderen Seiten aber durch den jenseitz Ujfalu fließenden Kleinen Donau Arm geschieden wird. Die zweite aber die bereits auch die Besnyőer Insel genannt und von der ersterem ohngefähr hinunter wärts 1000 Schritte weith entfernt ist, beide mit ihren Gränzen bis dahin immer zu der Herrschaft Ertsin gehörig waren, als der Prinz Eugenius, der der herrschaft Csepel Inhaber war beide Inzeln wieder meinen Ahnen zu gehörigen Orthen eingelecten Widersprüchen diese gewalthätig entzogen und so mit in dessen Besizthum geträtten ist. Es ist also leicht zu vermuthen, das diese von meiner obgedachter Herrschaft entrissenen Theile, da ohnehin meine Familie ihre Rechten dazu anhero aufbehalten habe, auf dem Wege der Rechten durch mich und meine Familie noch immer zu erheben wäre, doch die Erkenntlichkeit, die ich Euer königlichen Hochheit und a. h. Hauses schuldig bin, entferne (?) mich in einen langwirigen Process einzulassen, sondern ich wünsche vielmehr sowohl von meine, als meiner Familie Seiten die Sache mit E. K. Hochheit freundschaftlich einzuleiten. Ich schmeichelte mir also, dass E. K. Hochheit diesen freundschaftlichen durch mich angetragenen Tractat nicht verschmachten, sondern lieber zu Ende jemanden den ich meines unterthönigsten Gesuches Gründe mit zutheillen kann bevollmächtigen Geruhen werden. In dessen Erwartung mich. . .

XXX.

1841-ik év Kis Asszony havának 19-dikén Tettes Szüts Lajos több Tettes Ns Vármegyék Táblabirája mint Nagy Méltóságú Szapáry Gróf Szapáry Vincze Ur Eő Excelenciájának Fenséges Császári Királyi Fő Herczeg Josef Országunk Nádora előtt folyó év szent Jakab havának 22-dikén vallott Tellyes hatalmu Biztosa eladta az Ercsi uradalmat minden tartozmányával együtt Méltóságos Vásáros Náményi Báró Eötvös Dénes Urnak 1,100,000 pengő ftért, és arról az örökös bevalást megtette.

Mi Székes Fejérvári káptalan Tekintetes Szüts Lajos Ur több Tekintetes Nemes Vármegyék Tábla Birája Előttünk személyesen megjelenvén és felmutatván Nagy Méltóságú Szapáry Gróf Szapáry Vincze Muraj Szombath, és Szécsi

Szigeth Örökös Ura, Leopold Császár fényes Rendjének kis Keresztes Vitéze Eő Császári Királyi Apostoli Felsége Arany kulcsos hive, és valóságos Belső Titkos Tanácsossa Eő Exellentájának Fenséges Császári Királyi Fő Herczeg Josef Országunk Nádora aláírása alatt Budán folyó év Szent Jakab havának 22-dik napján költ és köz hitelű Petsétjével megerősített Meghatalmazó Levelét, minden illetők és illethetők rövidsége és sérelme eránti felelet terhének felvállolá-ával minden erőltetés, avagy kényszerítés nélkül önként és szabadon kijelentvén, megfontolva, jólfelfogva, és élő szóval előadva vallotta légyen, kérvén Általunk ez itteni honi nyelven irt Hozzánk benyújtott, és előtte ismét felolvasott Örökös Eladási Bevallásnak átiratását, és ekkép meghitelesítését eszközöztetni, mely ily tartalommal következik:

Alul is megírt Szapári Gróf Szapáry Vincze, Muraj Szombath és Szécsi Szigeth Örökös Ura, Leopold Császár fényes Rendjének kis keresztes Vitézze, Ő Cs. Kir. Apostoli Felségének Arany kulcsos Hive, és Valóságos belső titkos Tanácsossa adom tudtára ezen Örök szerződő Levelem rendei-
ben mindeniknek, a kiknek illik, hogy én mellőzhetetlen szükségeim által kényszerittetve, de főképen tekintetbe vévén azt, hogy azon ősi és egyéb terhek után járó kamatok, melyek az Ercsi Uradalmon fekszenek, a haszonbéri díjt oly annyira elemésztik, hogy élelmemre alig marad abból valamelly csekély rész, — de egyébiránt is, minden ezen Uradalomban létező épületek, barmok, ingóságok, és javítások a Haszonbérlnök tulajdona lévén, azokat jelenállapotomban kész pénzzel megváltani képes úgy sem volnék — Tettes Ns. Fejér Vármegye kebelében fekvő Ercsi Urodalmamat minden ahhoz tartozó pusztákkal s belső és külső hazonvételekkel együtt jelenlegi Haszonbérlnöknek Mgos V. Náményi B. Eötvös Diénes kedves öcsémnek egy millió egy száz ezer, szám szerint 1,100,000 kforintokért pengő pénzben, minden kforintra 3 ezüst huszasokat számítva Örök áron, megmásolhatatlanul, és teljes Jussal eladtam légyen — nem tartván fel ezen Urodalomhoz és tartozmányaihoz többé magam és Örököseim részére semmi jogot és semmi tulajdonságot. Melly fent szám szerint körülírt Örökösi Summát az Örökvásárló kedves Öcsém

Mgos V. Náményi Báró Eötvös Diénes Ur a következőképpen elégitette ki; ugy mint:

a) Biztosítja azon — — — — — 124,566 frt. 30 x. azaz egy száz huszon négy ezer öt száz hatvan hat kforintokból 30 xből álló pengő pénzbeli Tőke Summát, mely néhai Mgos Szapáry Gróf Szapári János Ur Ő nagysága Végrendeletének következtetésében és értelmében most ugyan Mgos G. Szapáry Leopoldina Hugomát Mgos Széki Gróf Teleki Ferencz Ur Hitvessét, ennek halála után pedig részint ezen Rokonom Örököseit, részint néhai M. Gróf Szapáry József Bátyámnak második házasságából származott Fijainak Öregebbét illeti; ugy:

b) Magára vállalja az örökvásárló kedves Öcsém és helyettem kitizetni tartozik azon — — — — — 44,140 f 50 x. azaz negyven négy ezer, egy száz negyven kforintokra és 50 xra menő pengő pénzbeli Ősi adósságokat, a melyek még mind ekkoráig fizetetlenek lévén, jelenleg is az Ercsi Uradalmat terhelik nem különben:

c) azon — — — — — 400,007 frt 48 x. az az négy száz ezer és hét pengő kforintokra, és 48 xra menő részint ősi, részint magam által tett Adósságaimat is, a melyekről szőlő kötelezvényeket a Mgos Örökvásárló kedves Öcsémnek Szülőji némelly hitelezőiknek realis hypotheca gyanánt elzálogosítottak, helyettem ezennel magára és Örököseire vállalja s az illető kötelezvényeket, mihelyest általa kiváltatni fognak, kezemhez szolgáltatni tartozik Tovább:

d) Minthogy az Örökvásárló kedves Öcsém, az 1834-ik évi Május 17-én költ, s legközelebb pedig teljes Jussal ő reája ruházott Arendalis szerződésnél 'ogva az egész Ercsi Uradalmat még 17 Esztendőig birhatta és használhatta s önmagára pedig új és több terheket vállalni nem tartozott volna azon kár mentésítés fejében, hogy a hátralévő 17 Arendalis évektől elállani sziveskedett és így nekem a Jóságnak jutalmasabb áron való eladását lehetővé tette, neki avele e részben már eleve történt alkunk szerint kötelezett — — — — — 200,000 kfrt. az az két száz ezer kforintokat pengő pénzben ezennel kész fizetés gyanánt acceptálok. Végtére

e) A még hátralévő — — — — — 331,284 f 52 x.
az az három száz harmincz egy ezer két száz nyolczvan
négy kforintokat, és 52 xrokat pedig pengő pénzben mint t.
i. az egész örök summának kiegészítő részét köteles lészen
az Örökvásárló B. Eötvös Dienes kedves Öcsém a magáról
adott kötelezvény foglalattya szerént a mai naptól számítandó
tizenöt napok alatt multhatatlanul részemre kész pénzben
kifizetni és :

f) A most ugyan engemet, halálom után pedig néhai
Szapáry Gróf Szapári Josef Bátyám második házasságából
származott öregebb fiját illető könyvtárt Ercsiben holtomig
megőrizni, holtom után pedig illető vérséges Rokonomnak
általadni tartozik; én pedig viszont akár személyesen, akár
teljes hatalmu Biztosom által ezen örökszerződő megmásolha-
tatlan levelet a törvényes napok lefolyása után hiteles Helyen
is haladék nélkül bevallani köteles lészek.

Mind ezekről magunk biztosságára, és Jussaink kölcsönös
oltalmára két egyenlő példányokban készítettük ezen megmá-
solhatatlan Örökszerződő Levelünket Költ Ercsiben Julius
19-ik napján 1841-dik Esztendőben (P. H) Gróf Szapáry
Vintze s. k. mint örökeladó. Bárá Eötvös Dienes s. k. mint
Örökvevő (P. H.)

Mely örökös eladási bevallásnak foglalattya egész kiter-
jedésében a megnevezett valló félnek kívánságához képest
Országos Levéltári könyvünkben minden szó hozzáadás, elvétel
avagy másítás nélkül szórul szóra, valamint Eleibénk terjesztve
vala hitelesen, feljegyeztetett, átiratott és bevezettetett, a mint
s az említett fél jövőendőbeli Igazainak védelmére és erőssé-
gére szolgáló hiteles levelünket kiadtuk szokott Káptalani
nagyobb Petsétünkkel megerősítve, ezt hozván magával a
Köz. Igazság. Költ Káptalanunkban Kis Asszony havának
tizen kilencedik napján Ezer nyolcz száz Negyven egyedik
Esztendőben.

A székesfejérvári káptalan bevallási könyvéből.

XXXI.

1240. körül. Benedek fejérvári prépost és kir. korlátnok
előtt János, Tádé fia, Érden fekvő részbirtokát s egy sziget
felét 6 szabados szolgálával Mihály veszprémi comesnek eladja

Nos magister B. (Benedictus) miseratione divina prepositus Albensis, aule regie cancellarius, significamus universis, quod Johannes filius Thadei una cum Michaelē comite Vesprimiensi in nostra constitutus presentia viva voce confessus est, se quandam portionem terre sue hereditarie quam sicut dicit in Erdy habebat pro parte sua, et medietatem cujusdam insulae que ipsum contingit, ut dicit predicto Micaeli comiti pro decem marcis vendidisse et precium totaliter recepissee et libertinos suos ad sex capita prout idem asseruit absque suis vineis, eidem vendidisset cum terra supradicta.

Gr. Zichy család okmánytára I. 4. lap.

Ezen eladásról tesz jelentést a budai káptalan is IV. Bélának u. o. 5. lap.

XXXII.

1240. körül. Benedek olcsai prépost Mihály veszprémi comest Érden fekvő birtokára nézve biztosítja.

Nos Benedictus prepositus de Olcha significamus universis presens scriptum inspecturis quod quicumque pacem inter nos et Michaelē comitem Vesprimiensem formatam pro terra Johannis in villa Erdu existentem (igy) vellet remove promittimus in vera fide nostra, qua Deo tenemur quod ubique instantiam dicti Comitis M. atestamur quia eidem ordine judiciario et pace integra contulimus.

Gr. Zichy család okmánytára I. 4—5. 1

XXXIII.

1270 - 1272. F. (Felicján) fejérvári örkanonok V. István királynak, Dénes comes fiaí érdi birtokának határjárásáról jelentést tesz

Excellentissimo domino suo Stephano, dei gracia illustri regi Hungariae F. custos Albensis perpetuae fidelitatis famulatum. Cum vestra excellencia me miserit ad reambulandas possessiones filiorum comitis Dyonisi ut scita veritate eis restituerem que sunt iuris ipsorum, ego inter cetera accessi ad terram Erd, ubi idem filii comitis Dyonisi a magistro Stephano filio chom et a filijs comitis Michaelis fratribus eius impetebant terram nomine sui iuris, idem magister Stephanus et dicti

filij comitis Michaelis ad me accesserunt et per privilegia capituli Budensis et consequentur per litteras Benedicti archiepiscopi, tunc prepositi Albensis cancellariae aule regie, et per litteras abbati de Olcha per litteras etiam comitis Pauli filij Ech necnon per litteras Ladislai palatini constare mihi fecerunt se terram ibi et terciam partem insule in Erd empconis titulo a Johanne filio Thadey possedissee et habere in super etiam a vicinis eo conprovincialibus scivi, eosdem magistrum Stephanum et fratres suos ibi terram habere, tam empconis titulo, commetaneam cum terra monasterii de Olcha, quam ex collacione regia commetaneam terre armigerorum et vicinam et ut scio in fide deo et — — — — debita ipsius rei veritatem vestre scripsi maiestati.

Gr. Zichy család okmánytára I. 27. lap.

XXXIV.

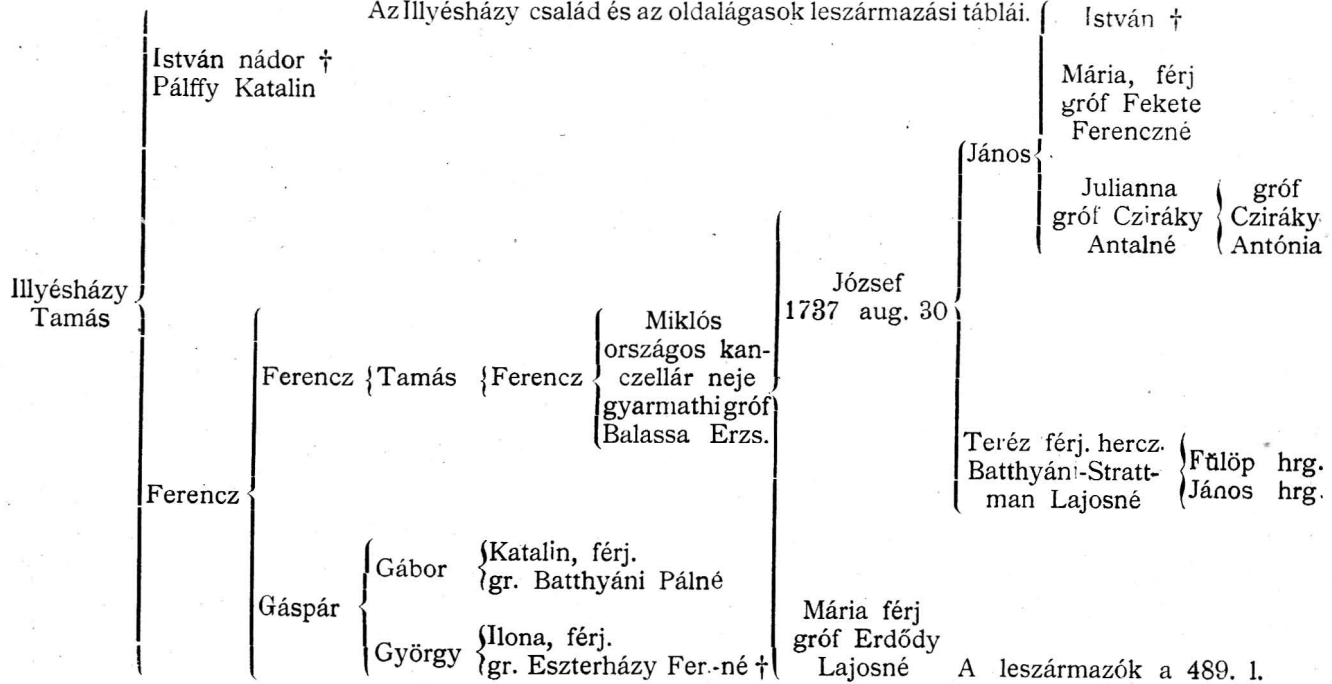
1270—1272. A budai káptalan V. István királynak jelenté, hogy az érdi királyi fegyverviselőket az érdi sziget birtokába visszahelyezni akarván, ennek az ócsai prépost és emberei ellentmondottak.

Seremissimo domino suo Stephano dei gracia illustri Regi Ungarie Capitulum Budensis ecclesiae oraciones pro ipso ad dominum debitas et devotas. Litteras serenitatis Vestre honorifice sicut tenemur recipientes, dedimus hominem nostrum honestum ac fidelem coram quo cum Petrus filius Both de Thetum homo vester insulam Erd vocatam armigerorum vestrorum videlicet Cheme et Joanka de villa Erd, que insula dicitur per Scenthe Symoun et Wros et alios populos ecclesie de Olcha occupata restituerent eisdem, dicti Symonn Scenthe et Wros et prepositus de Olcha inhiberunt eosdem quos inhbitores dictus petrus homo vester citavit in vestram presentiam a feria sexta proxima post octavas sancti Michaelis ad quindenum diem. Datum in dominica proxima ante festum sancti Galli confessoris.

Gr. Zichy család okmánytára I. 28. 1.

Az Illyésházy család és az oldalágasok leszármazási táblái.

Gróf Erdődy Lajos neje gr. Illyésházy Anna Mária (gróf Illyésházy Miklós országos Kancellár és neje gyarmati gróf Balassa Erzsébet leánya.)

gr. Erdődy Miklós
neje gr. Batthyán
Antónia, második
férje herczeg
Batthyán-Strat-
mann Károly

Lajos Rezső gr.
Nádasdy Borbála

Mária Thérézia
hercz. Eszterházy
Antal

Josefa férj. Win-
disgrätz Miklós
grófné

Sándor, neje báró
Schilson Ilona

Károly neje
Koháry Polixena

Mária-Anna férj.
gr. Szirmay A.-né

Károly Antal
gr. Lichtenberg
Francziska
Ferencz †

hercz Eszterházy Mik-
lós Lichtenstein
hercz.-nő

Leopoldina hercz
Grassalkovits Antalné

Borbála férj. gr.
Vrbna Jenőné

Kajetán neje bren-
burgi br. Lerchen-
feld Ernesztina

Pál neje hercz
Thurn-Taxis

Gróf Vrbna Domonkos
Teréz
Rezső
Karolin férj. hercz Lop-
kovitz Jánosné
Francisca férj. gróf Har-
deg Miksáné
Ernesztina férj. hercz. de
la Scalassa Ruffo Duca
d' Artalia
Jenő

Mária
Francisca
Karolin
Eugenia
Ferencz
Tamás
Zsófia
Ernesztin

Gróf Erdődy Lajos neje gr. Illyésházy Anna Mária (gróf Illyésházy Miklós országos Kancellár és neje gyarmati gróf Balassa Erzsébet leánya.)

Gróf Erdődy János bán első nejétől gr. Széchenyi Annától: 2. neje gr Pálffy Teréz †

Sándor neje gróf Pálffy Amália

{ gróf Erdődy Károly } Szidonia
{ gróf Harbuval Chamare Henrietta } György
Nep János helytartó tanácsai tanácsos
Antal cs. kir. őrnagy br. Lopresti Ludovika Amália
Katalin férj. gróf Harbuval Chamare J.-né

Péter neje gróf Niczky Anna

{ Mária férjezett báró Rosenfeld Károlyné

Zsigmond neje tollnai Festetics Mária

{ Sándor
Natália férj. idb. gr. Pálffy Ferenczné
Kamilla férj gróf Hoyos-Sprinzenstein Antalné
Malvin

Anna-Mária első ferje gróf Szapáry Jánostól

{ gr Szapáry József

{ gr. Szapáry Fülöp
József
Antal
Sándor

2 férjétől gr. Eszterházy Zsófia 1 br. Mednyánszky Antaltól
2. gróf Prarsma

{ báró Mednyánszky Alajos
József

Franciska férje szalai bró Barkóczy Imréné

{ Imre
Ferencz

{ br. Barkóczy László
székesfőjérvári püsp.

XXXVI.

1435. Felcsuthi Imre, István fia, magára vevén fiának Balázs és Máténak is terheit, valamint Felcsuthi Miklós fiait Tamás és Benedekét, a székesfejérvári keresztesek conventje előtt azon öt hold földjét, mely a felcsuthi határban Thelek nevű dűlőben fekszik Felcsuthi János fiainak László és Miklósnak két arany forintért zálogba adja.

Nos Conventus Cruciferorum Domus hospitalis Ecclesiae Beati Regis Stephani de Alba, Memoriae commendamus quod Emericus filius Stephani de Felchuth in sua, ac Blasii et Mathei filiorum suorum, nec non Thomae et Benedicti filiorum Nicolai de eadem, personis quarum onera et cuncta gravamina quoad infrascripta omnino super se assumendo, ab una, parte vero ab altera Ladislaus et Nicolaus filii Johannis de dicta Felcsuth, coram nobis personaliter constituti per eundem Emericum sponte confessum extitit et relatum in hunc modum: Quod ipse quinque jugera terrarum arabilium suarum in loco Thelek vocato inter metas ejusdem possessionis Felchuth habita et existente, cui occidentali ejusdem Emerici orientali autem Henrici filii Johannis partibus, terrae arabiles dicuntur vicinari, cum omnibus utilitatibus et pertinentiis ad ipsa jugera spectantibus praescriptis Ladislao et Nicolao filiis Johannis pro duobus florenis hungaricalibus puri auri, veri et justis ponderis ut ipse Emericus dixit plene ab iisdem rehabitatis et receptis pignori obligasset imo impignoravit et obligavit coram nobis tali modo: Ut quicumque ipse aut sui haeredes pro eadem summa pecuniae et quantitate redimere possent et valerent, ex tunc liberam et securam habeant redimendi facultatem. Si vero praefati Ladislaus aut Nicolaus aut ipsorum successores pro ipsa summa pecuniae remittere nollent aut non curarent, ex tunc in facto potentiae convinci debeant eo facto. Assumens nihilominus praefatus Emericus memoratos Ladislaum et Nicolaum ac ipsorum successores universos in dominio praescriptorum quinque jugerum terrarum arabilium infra tempus redemptionis eosdem contra quoslibet impetitores propriis suis laboribus et expensis conservare et protegere testimonio praesentium mediante. Datum feria secunda proxima post

Dominicam Ramis palmarum. Anno Domini Millesimo quadringentesimo trigesimo quinto.

Keresztesek Prot II. kötet. 351 – 352. 1.

XXXVII.

Szent István király Veszprém, Fejérvár, Colon, Visegradot a veszprémi szent Mihály egyház főnhatósága alá helyezi, melyet István a legszentebb püspök kormányoz. Ugyanezen egyháznak adja a veszprémmegyei Cari, továbbá a fejrme-gyei Eosi, Cari és Beren birtokokat, ugyszintén Fülét, Urhida mellett és több más birtokot is.

1009. In nomine sancte et individue Trinitatis. Stephanus Dei gratia Pannoniorum Rex. Si propter pietatis magnitudin. non solum dilectissimis, verum etiam advenientibus fidelibus digna postulata largimur: precipue convenit ut animi culmen ad supernas anxiantes devociones, Sanctarum Ecclesiarum postulacionibus acclinemur ipsasque prediis atque possessionibus sublimando, procurare flagitemus. Proinde omnium Sancte Dei Ecclesie fidelium, nostrorumque presencium, scilicet et futurorum nouerit industria: quod nos anime nostre pro remedio quatuor Civitates not. Vespem, in qua ipsius Episcopatus sedes est constructa, atque Albam civitates, Colon et Visegrad civitates Sancti Mychaelis Vesprimien subiicimus Ecclesiae cum omnibus Ecclesiis, capellis, atque titulis seu terminis et finibus nec non concedimus donamus atque largimur e regali nutu atquedicione prelibate Sancte Vesprimien. Ecclesie villam unam nomine Cari, in Vesprimien. Comitatu. in quo episcopalis, ut predictum est, constructa est sedes; atque tres villas nomine Evsi, Cari et Beren, in comitatu Alben Civitatis sitas seu Morzolfew in pago Colonen. Civitatis unam villam, nec non in Comitatu Wisegradie. civitatis unam villam super Danubium, latere ex cuius dextro rivus, qui Apurig nuncupatur, discurrit, pariter que villam unam Fyley sitam in compagi Hurhyda civitatis cum omnibus utensibus iugiterque pertinenciis, scilicet famulis famulabusque, pratis vineis arcis. edificiis, campis, terris, agris, aquis aquarumve decursibus, molindinis vys, invys, tam exitibus, quam inexitibus, ut habeat omnium firmitatem perpetuam, sicutest donatum possidendorum, habeat enim praelibata Sancti Mychaelis

Weszprimien Ecclesia, quam Stephanus Sanctissimus regit Episcopus, praedictarum civitatum atque villarum, ut praediximus, potestatem habendi, atque usque in perpetuum possidendi; nec non praelibato Stephano Episcopo, cui ipsa est regimini commissa, suisque successoribus perpetim subiiciendi omnium contradictione funditus removente; regali denique iubemus potestate ut nullus Dux, Marchio, Comes, Episcopus, Archiepiscopus, Vice-Comes, Stuldacius, Iudex vel exactor, aut aliqua magna personaque parva regni nostri audeat disvescere praeinominata Sancti Michaelis Veszprimien. Ecclesie aut subripere de omnibus rebus suis, inobilibus et immobilibus, quesitis et inquirendis, cum omnibus, que sibi in praelocutis civitatibus, earumque pertinentiis, et finibus, nec non in villis, pertinent, vel in aliquibus locis subiiciuntur, aut Stephano, illius Sancte Episcopo Ecclesie, suisque successoribus aliquid molestie, inferre presummat, Si quis igitur huius nostri precepti paginam fringere temptaverit, aut prelibate Sancti Michaelis Wesprimiensis Ecclesie Stephanum, almficum Episcopum suosque successores, ex cunctis prenotatis, rebus Ecclesiasticis, nec non dotibus molestare conauerit; octo milia librarum auri coeti, sciat se se compositurum, medietatem camere nostre et medietatem prelocute Sancte Mychaelis Wesprimien. Ecclesie, nec non Stephano, celebri Episcopo, suisque successoribus; tercentorumque decem et octo Patrum anathemate feriendum, atque perpetuali supplicio tradendum, iugiterque barathri pene perpetim fore concremandum. Quod ut verius credatur, diligentiusque ab omnibus obseruetur, paginam hanc manu propria corroborantes anuli nostri impressione sup(er) insigniri curavimus Datum in Sool apud capellam beati Stephani Prothomartyris, Anno ab incarnatione Domini Mill simo VIII.

IV. Béla király 1257-ben kelt átiratából.

Fejér Cod. Dipl. IV. k 431 - 433 l.

XXXVIII

410. Zsigmond király Zollerni Frigyesnek adja Gárdonyt, Dinnyést több más birtokkal.

Nos Sigismundus Dei gracia Rex Hungariae etc. (memoriae commendamus tenore presencium significantes

quibus expedit universis), Quod attendentes multiplicia laudabilia et meritoria virtutum gesta, que Illustris Princeps Dominus Fridericus Burggravius Norinbergensis avunculus noster carissimus, fidelis nobis et uberrime dilectus, nedum ad nostre Maiestatis decus, verum eciam tocius Regni commodum, Reipublice augmentum, et Regnicolarum utilitatem temporum processu et qualitate requirentibus, expensarum onera gravia, sueque ac suorum personarum ingens labores suportando mangifice fecit ac fructuose hactenus est operatus. Tum harum consideracione, tum eciam ob amorem sincere dileccionis et ex favore gracioso, quibus ipsum amplectimur, cupientes sibi nostre munificencie manus aliquantisper aperire, viginti millia florenorum auri puri eidem de fisci nostri regalis erario provenienda, ac liberaliter et effective assignanda deputavimus et ascribimus realiter ista vice. Et volentes eundem de rehabicione ipsorum viginti millium florenorum auri indubium reddere ac utique certificare, civitatem et castrum nostrum Poseniense, item Comarom, Geztes et Vytan, nec non oppida Nezmeel et Tata, ac locum venacionis nostre Gerencher vocatum cum ipsius pertinenciis, item turrem Vuluengi prope Budam et unam curiam allodiam in Keleunfeud, ac villam Mede vocatam prope Albam Regalem; preterea villas Kemlen, cum una piscina, medietatem ville Bochaten, villam Kendertow desertam similiter cum una piscina, villam Magdad, Tarzan, Zalanch, Tarian, Tolman, Weynary cum curia nobili, duabus piscinis et una vinea in facie eiusdem habitis; Orsabe similiter cum curia nobili, duabus vienis et una piscina, Serysabe cum una curia nobili et equis equacialibus, nec non una vinea ac uno molendino ibidem habitis. Item Gardon prope Albam Regalem cum curia nobili et equis equacialibus ibidem existentibus Item Marouth prope Wisegrad, Ceb ad dictum castrum Comarom appropriatum; oppidum Samarain et villam Almos vocatas prope Nezmel habitam cum quadam alia villa sita circa ipsam cum eorum et ipsarum pertinenciis et utilitatibus universis, de Prelatorum, Baronum et Regni nostri Procerum consilio et eorum uniformi deliberacione duximus obligenda; imo auctoritate nostra Regia obligamus tamdiu per eundem Dominum Fridericum Burggravium possidenda, tenenda et

habenda, donec per nos vel successores nostros, Reges videlicet Hungarie eidem Domino Friderico Burrgravio de supradictis viginti millibus auri per nosut premisimus deputatis et liberaliter assignari dispositis, vel eorum valore satisfactum fuerit quoad plenum sub presencium nostrarum Maiestatis nostre authentico Sigillo impendenti munitarum vigore testimonio et firmitate litterarum. Datum in Wissegrad in festo Beati Jacobi apostoli maioris, anno Domini millesimo quadringentesimo decimo. ¹⁾

XXXIX.

1353. Czecei Bernold fia András átíratja a fejevári keresztes vitézek által ugyanazok által 1333. évben kiállított azon oklevelét, mely szerint Igari György az Igaron levő birtokának negyedrészt, az ugyanott levő B. Szűz Mária temploma negyedrésszel együtt Klára nővérének, illetve Czecei András jegyesének, tehát sógorának is adományozza.

Conventus cruciferorum Domus hospitalis ecclesie beati regis Stephani de Alba. Omnibus christi fidelibus tam presentibus quam futuris presentem paginam inspecturis salutem in omnium salvatore, ad universorum notitiam harum serie volumus pervenire, Quod Andreas filius Bernoldi bisseus de Cheche ad nostram personaliter accedendo presenciam exhibuit nobis quasdam litteras nostras patentes memoriali sigillo nostro consignatas, petens a nobis humili precium cum instantia, ut tenorem earundem litterarum uberiorem rei ad cautelam nostris in literis privilegialibus inseri et transscribi sigilloque nostro autentico consignari dignaremur. Quarum quidem litterarum tenor talis est, Nos Conventus Cruciferorum domus hospitalis ecclesie sancti regis Stephani de Alba memorie commendantes significamus tenore presencium, quibus expedit universis quod Georgius filius Ladislav de Igar ab una parte, Item Andreas filius Bernoldi bisseus de Ceche parte ab altera coram nobis personaliter constituti de quorum noticia Comes Matheus dictus Notyr nos reddidit cerciores per eundem Georgium propositum extitit pariter et relatum quod ipse quartam partem hereditarie possessionis

¹⁾ Nagy Géza muzeumi segédőr szíveségéből

sue Igar vocate in Comitatu Albensi prope turrem Symónis habite et existentis tam in terra sessionali, terra arabili, campestri prato et feneto quam eciam quartam partem porcionis ecclesie lapidee in honore beate virginis in eadem constructe ac cimetry cum omnibus utilitatibus ipsius quarte partis pro sponsalitis donis tempore sub arracionis filie sue cum Domina Clara filia sua per modum matrimony ipsam quartam partem dicte possessionis sue ut premisimus confessus et predicto Andree filio Bernoldi genero et sponso suo Carissimo et per eum suis haeredibus, heredumque successoribus dedisse, donasse, tradidisse et ad manus eiusdem Andree assignasse pleno iure perpetuo possidendam tenendam pariter et habendam nullo penitus contradictore existente promittimus eciam ad instantes petitiones parcium predictarum ut cum presentes nobis fuerint reportate easdem nostro privilegio confirmari faciemus. Datum in octavis festi beati Michaelis archangeli, Anno Domini millesimo trecentesimo tricesimo nono. Nos igitur justis petitionibus predicti Andree filii Bernoldi favorabiliter inclinati tenorem dictarum litterarum de verbo ad verbum inseri transcribi sigilloque nostro autentico fecimus consignari Datum secundo nonas mensis May anno Domini Millesimo trecentesimo quinquagesimo tertio. Religiosis viris et honestis Domino fratre Bauduno cornuti per Hungariam et Slavoniam priore et prelato nostro, fratre Donato preceptore Petro priore ecclesie nostre, Johanne custode Cruciferis iam dicte ecclesie nostre existentibus.

Eredeti hártján, selyem zsinóron függő viasz pecséttel.
Orsz. Levéltár DL 3261. sz.

XL.

1441. A veszprémi káptalan a fejeárvári keresztesek kérésére át írja azon bérszerződést, melylyel ugyanők 1431-ben Iszka nevű birtokukat, mely Csoór mellett fekszik és amelyet addig a csoóri jobbágyaik birtak bérben, t. i. a szántóföldeket, kivéve a szálló tizede és kilenczedét, a halastóval együtt Szentgyörgyi Bálintnak és fiának Lászlónak adják 10 évre bérbe évi hat arany forintért.

Nos Capitulum Ecclesie Wesprimiensis Memoriae commendamus; Quod religiosus Vir Magister Jacobus Crucifer

Ecclesiae Beati Regis Stephani de Alba coram nobis personaliter constitutus, exhibuit nobis quasdam literas nostras patenter emanatas, petens nos debita cum instantia, ut easdem de verbo ad verbum transscribi et transsummi et praesentibus literis nostris inseri faciemus, uberiores Juris ad cautelam. Quarum tenor is est: Nos Capitulum Ecclesiae Wespriemiensis memoriae commendamus, quod Religiosus Vir Dominus frater Dominicus Crucifer Cantorque Ecclesiae Beati Regis Stephani de Alba, pro se personaliter, ac pro conventu loci ejusdem cum procuratoris literis ejusdem Conventus ab una, parte vero ex altera Stephanus filius Valentini Vincenz de Zenthgywrgy, similiter personaliter pro se, onus vero Ladislai filij sui in subscriptis super se assumens. coram nobis constituti, per eosdem confessum extitit in hunc modum: Quod ipse scilicet frater Dominicus in sua et dicti Conventus personis, possessionem eorum Iszka vocatam, in Comitatu Albensi existentem, in exigua vicinitate possessionis Chor, cum piscina, et suis utilitatibus universis excepto monte vinearum et vinorum decinalium et nonalium ac munerum exinde provenire debentium, nec non terrarum arabilium et fructuum ex parte jam fatae possessionis Chor adiacentium, quas et quae Jobagiones dicti Conventus et alii in dicta possessione Chor residentes, sub certo pacto usi fuissent et conservarent de praesenti ac usu piscinarum per jam factos Jobagiones ipsius conventus similiter in dicta possessione Chor residentes perceptione praefato Stephano Vinze et Ladislao filio ejusdem ac eorum haeredibus per spatium decem annorum integrorum, a die datarum praesentium computandum, in feu lum seu arendamque locasset et tradidisset, imo locavit et arendavit coram nobis, sic et eo modo ut ipsi scilicet Stephanus et Ladislaus filius suus, in singulis dictorum decem Annorum singulos sex florenos puri auri hungaricalibus, veri et justis ponderis, semper in festo Beati Georgy Martyris post se se consequenter affuturo, coram Capitulo Albensi dare et solvere tenentur Conventui antefato sub hac forma et conditione, quod si ipsi, videlicet Stephanus et Ladislaus filius suus et eorum haeredes, aliquem praescriptorum terminorum omitterent in solvendo, ex tunc sem-

per in duplo dictorum sex florenorum puri auri convincerentur eo facto. Hoc non praetermisso, quod Jobagiones ipsorum scilicet Conventus, nec non Stephani et filiorum suorum praescriptam piscinam ipsi Stephano et filijs suis arendatam, communiter uti et piscare valerent et possent, nihilominus ydem Stephanus et filij sui post revolutionem dictorum decem annorum eandem possessionem Izka, cum dictis suis utilitatibus universis, ac sub certis et veris metis, iuxta tenorem literarum ejusdem Conventus metalium, eidem Conventui remittere et resignare debent et tenentur. Tali obligatione interserto, quod ubi ipse Stephanus et filij sui eandem possessionem Izka cum dictis suis utilitatibus ipsi Conventui post elapsum dictorum decem annorum remittere et resignare nollent ex tunc in facto potentie convinci deberent eo facto. Ad quae praemissa ydem Dominus frater Demetrius se et dicum Conventum virtute procuratoria praemissa, Ipse vero Demetrius similiter se et dictum filium suum obligarunt coram nobis praesentium vigore mediante. Datum feria quarta proxima post festum Pentecostes. Anno Domini Millesimo quadringentesimo trigesimo primo. Nos itaque iustis et legitimis petitionibus antedicti Jacobi Cruciferi favorabiliter inclinati praefatas literas nostras patentes de verbo ad verbum transsumi et transscribi ac praesentibus literis nostris patentibus inseri fecimus. Uberiorem Juris ad cautelam Datum in festo Ascensionis Domini anno ejusdem Millesimo quadringentesimo quadragésimo primo.

Keresztesek Prot II. kötet. 287–289. l.

XLI.

1445. Ulászló király parancsára a budai káptalan tanukihallgatást eszközöl az iránt, vajjon Izka a keresztesek tulajdonát képezi-e vagy Szentgyörgyi Vincze Istvánét? és miután kihallgatta a szomszédos birtokosokat, névszerint: Jakab mestert a sz. Miklósról czimzett káptalan kanonokját és Szentgyörgyi plebánost, Babay Benedeket, a Batthyány család ügyvédjét, Keszy Gergelyt és Jánost, Csigliéry Jánost, Ladányi István fiát Pált, Zerye Bakonyai Lászlót, Csóri Bertalant és nejét Ágotát, Csóri Gergely özvegyét és más szomszédbirtokosokat, ezek vallomása alapján a király Izkát a kereszteseknek ítéli oda és őket annak birtokába bevezeti.

Capitulum Ecclesiae Budensis. Omnibus Christi fidelibus praesentibus pariter et futuris praesentium notitiam habituris salutem in salutis Largitore, ad universorum notitiam harum serie volumus pervenire, quod nos receptis literis Sere- nissimi Principis Domini Wladislai dei gratia Hungariae etc. Regis Lithvaniaeque Principis supremi et heredis Russiae adjudicatoriis modum et formam cuiusdam communis in- quisi- tionis ac confessariae statutionis in se denotantibus, pro parte honorabilis Conventus Cruciferorum Ecclesiae Beati Regis Stephani de Alba Actorique ab una, ac Stephani Vincze de Zenthgewrgh in causam attracti ab altera nobis praeceptorie loquentes juxta eorum continentiam una cum Magistro Ambrosio de Wyz homine Regio de curia Regia ad contenta dictarum literarum adjudicatoriarum perficiendas pe- cialiter transmissa nostrum hominem videlicet Magistrum Andream de Zakan, socium et concanonicum nostrum nostro pro testimonio fidedignum duxerimus destinandum. Deinde iidem exinde ad nos reversi, nobis concorditer retulerunt, quod ipsi die Dominico proximo post octavum diem festi Epiphaniarum Domini proxime praeteritum, ad faciem posses- sionis seu praedii Izka vocatae in Comitatu Albensi habitae vicinis et commetaneis eiusdem universis inibi legitime con- vocatis, et eisdem, ac Magistro Thoma Praeceptore Procura- tore dicti Conventus praesentibus praescripto Stephano Wincze non veniente neque mittente accessissent, ubi eosdem vicinos et commetaneos Nobilesque conprovinciales ad fidem eorum Deo debitam fidelitatemque praedicto Domino nostro Regi ac sacro suo diadenati conservandam tacto Dominicae Crucis signo, praestito juramento super eo: Utrum praenominatus Stephanus Wincze his disturbiorum temporibus praescriptam possessionem seu praedium Izka vocatam annotati conven- tus cum suis terris et promontoriis, seu tributis, decimis montibusque vinearum aliisque utilitatibus eiusdem pro se ipso potentialiter occuparevit, fructusque et utilitates ejus- dem perceperit vel ne? Aut idem Stephanus in totali prae- missa actione dicti conventus innocens esset et existeret pe- nitus et immunis? Singulos singulatim et seorsum requisitos habuissent. Et primo Magister Jacobus Canonicus Ecclesiae

Sancti Nicolai de Alba Regali, alias plebani de dicta Zenth Gewrgh ex scitu retulisset, quod praefatus Stephanus Vince in anno cuius tertia instaret revolutio praescriptam possessionem seu praedium Izka dicti Conventus cum praescriptis terris et promontoriis seu tributis montium, vinearum aliisque utilitatibus eiusdem pro se ipso potentialiter occupando, fructus et utilitates eiusdem percepisset. Item Benedictus de Baba familiaris et legitimus Procurator Nobilium virorum Andreae et Petri filiorum Alberti ac Johannis filii Ladislai de Batyan eodem modo fassus extitisset, sicuti idem magister Jacobus Canonicus item Gregorius de Kezy, Johannes de Chygler Dyonisius et Mathias de Eadem Chygler communiter similiter ex scitu fassi fuissent, quod praescriptum praedium Izka ipsius conventus cum promontorio vinearum caeterisque utilitatibus eiusdem Conventus fuisset et esset, sed de perceptione redditus eiusdem praedii et montium vinearum pre timore dicti Stephani Vince respondere non debuissent. Item Paulus filius Stephani de Ladan, Ladislaus de Zeryebakonya ex scitu fassi fuissent, Item Bartholomaeus de Chor, Item nobilis Domina Agatha vocata, consors eiusdem, item altera nobilis Domina Relicta quondam Georgii de Eadem Chor, et nobilis domina Catharina vocata consors eiusdem Johannis vicini ex scitu fassi fuissent, sicuti praedictus Magister Jacobus Canonicus, item Gregorius filius Pauli de Aba Valentinus filius Pauli, Blasius Georgius filius Petri, Johannes filius Stephani, alter Johannes, Matheus filius Benedicti Stephanus Nicolai, Anthonius filius Mathaei, Petrus Mathaei Emericus filius Mathaei Thomas filius Jacobi, alter Thomas filius Valentini, Briccius filius Briccy, Paulus filius Michaelis et Petrus de dicta Aba conprovinciales, item Petrus filius Mathiae de Zereth, Benedictus filius Sebastiani de Solych similiter conprovinciales ex scitu fassi fuissent, sicuti praefati Nobiles de Chor, his habitis praescripta Regius et noster homines praescriptam possessionem seu praedium Izka vocatum cum pertinentiis et utilitatibus suis ex attestationibus praefatorum Nobilium vicinorum et commetaneorum ac conprovincialium eiusdem Conventus fore, esse et fuisse agnoscences, ideo ipsi praenotatam possessionem seu praedium

cum universis utilitatibus et pertinentiis, videlicet terris arabilibus, sylvis, pratis ac promontoriis, vinearum tributis seu proventibus aquarum annotato conventui, et per consequens Ecclesiae Beati Regis Stephani de dicta Alba contradictione praefati Stephani Vince et aliorum quorumlibet non obstante in perpetuum possidendam restatuissent. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam praesentes literas nostras privilegiales pendentis sigilli nostri munimine roboratas, Alphabetoque intercisas ad fassionem dictorum Domini Regis et nostri hominum duximus concedendas. Datum per manus Honorabilis viri Domini Valentini Lectoris Canonici Ecclesiae nostrae praedictae sedecimo die executionis et restitutionis praenominatarum. Anno Domini Millesimo quadringentesimo quadragésimo quinto. Praesentibus honorabilibus viris Dominis Matheao Cantore Paulo Custode, Magistris Eberhardo Dyonyso de Buda, Chiliano, Paulo, Emerico, Jacobo et Georgio caeterisque Canonicis fratribus nostris in Dei Ecclesia praedicta Regi jugiter famulantibus sempiterno.

Keresztesek Prot. II. kötet 209—213. l.

XLII.

1469. A budai káptalan Guthi Ország Mihály nádor parancsára jelenti, hogy Ujlaki Miklós sztemeri (Isztimér) jobbágysai: Chywkes Benedek, Pogány Tamás, Vincze János, Palczek András, Fohnag Diénes, Orbán Péter, Veres Pál, Peke Orbán, Veres István, Lőrincz Gergely, Benge János, Bodor Dienes, Szabó János, Domonkos János, Vida Márton, Chroti Döme és Zakg Gergely isztiméri gazdatiszt a keresztesek erdejét kivágták és több csurgói jobbágyot, kik az erdőt a keresztesektől hérbe bírták, elfogtak, Isztiméren elzártak sat. Királyi emberekül neveztetnek: Mihály Csalárol, Ágoston és ennek fiai János és István Pettendröl és ismét János Csalárol.

Magnifico viro Domino Michaeli Orszag de Guth Regni Hungariae Palatino et Judici Curiae Domino et amico eorum honorando. Capitulum Ecclesiae Budensis amicitiam paratam cum honore. Vestra noverit Magnificencia nos literas vestras inquisitorias nobis amicabiliter transmissas et loquentes ea qua decuit reverentia recepisse in hac verba. Amicis suis Reverendis Capitulo Ecclesiae Budensis Michael Orszag de

Guth Regni Hungariae Palatinus et Iudex Curiae amicitiam paratam cum honore. Dicitur nobis in personis Religiosorum Stephani Praeceptoris et Conventus Cruciferorum Ecclesiae B. Regis Stephani de Alba, quomodo universi populi et jobagiones Magnifici Nicolai de Wylak comitis perpetui de Thewlchak, videlicet Benedictus Chywkes, Thomas Pogan, Johannes Winze, Andreas Palcek, Demetrius Fohnag, Petrus Urbanus, Paulus Weres, Urbamus Peke, Stephanus Weres, Gregorius Laurentius, Johannes Benge, Dyonisius Bodor, Johannes Zabo, alter Johannes Dominicus Martinus Vida, Dominicus Chroti in possessione sua Sthemer vocata commorantes ex speciali commissione et mandato praefati Domini Nicolai Wylak Domini eorum et Gregorii Zakag officialis in eadem Sthemer feria sexta proxima ante festum B. Valentini Martyris proxima praeteritum ad sylvam praedictorum exponentium intra metas desecari lignaque desecta abinde asportari et quo ipsorum placuisset voluntati fecisset. Insuper iidem populi et jobagiones ipsius Domini Nicolai ex jobagionibus in possessione Chorgo vocata residentes qui eandem sylvam a praefatis exponentibus procerto feudo annuali conservarent nonnullos in eadem sylva captivantes captosque ad dictam possessionem Sthemer reportassent ac in ipsorum captivitate dire et acriter conservando trucidassent, neque eosdem de huiusmodi eorum captivitate dimisissent, nisi unusquisque eorum in certa solucione pecuniali pactassent, potentia mediante in praejudicium dictorum Exponentium et damnum valde magnum. Super quo vestram amicitiam praesentibus petimus diligenter quatenus vestrum mittatis hominem pro testimonio fidedignum, quo praesente Michael de Chala, vel Augustinus de Pétend, aut Johannes vel Stephanus filii eiusdem Augustini de eadem, neve Johannes de Chala alys absentibus homo noster ab omnibus quibus incumbit meram de praemissis comperiat certitudinis veritatem, quam tandem nobis amicabiliter rescribatis Datum Budae feria quarta proxima post Dominicam Oculi. Anno Domini Millesimo quadringentesimo nono. Nos itaque vestris amicalibus petitionibus favorabiliter inclinati una cum praefato Michael de praescripta Chala homine vestro nostrum homi-

nem videlicet honorabilem Magistrum Andream de Zalapa socium et concanonicum nostrum ad praemissam inquisitionem faciendam nostro pro testimonio transmissemus fidedignum, qui tandem exinde ad nos reversi nobis uniformiter retulerunt eo modo, quod ipso feria quarta proxime preteritum in Comitatu Albensi simul procedendo ab omnibus Nobilibus et ignobilibus ac alterius cuiusvis status et conditionis dicti comitatus hominibus quibus decens et opportunum fuisset palam et occulte diligenter de praemissis inquirendo omnia praemissa et quaevis praemissorum singula sic et suo modo acta et perpetrata fuissent rescivissent, quemadmodum Vestrae Magnificentiae dictum extitisset et tenor literarum vestrarum per omnia contineret praescriptarum Datum quinto die diei inquisitionis antedictae. Anno Domini supradicto.

Keresztesek Prot. III. 261—263. 1.

XLIII.

1337. sept. 17. A budai káptalan I. Károly király megkeresésére Sidóköi Pósa fiainak Kuldó nevű, Fejér és Pest vármegyékben fekvő birtokán határjárást teljesít.

Karolo — — — regi — — — capitulum Budensis ecclesie — — — vestra noverit regia celsitudo — — — nos recepisse literas vestras reambulatorias pro filiis Pouse de Sydokw — — — in hec verba: Karolus — — — rex — — — capitulo ecclesie Budensis — — — dicunt nobis Michael Dionisius et Bartholomeus filii Pouse de Sydokw, quod quedam possessio Koldw vocata partim in Comitatu Pestiensi et partim in comitatu Albensi exintens ipsorum esset et ad eos vero et iusto titulo hereditario pertineret, metarumque renovacionibus indigeret, super quo — — — mandamus, quatenus vestrum hominem — — — quo presente Elyas filius Mark de Ond vel Dominicus filius Dyen de Kezw aut Johannes filius Lucachy de Beren aliis absentibus homo noster ad faciem dicte possessionis accedendo — — — reambulat ipsam — — — et sic relinqueret ipsam dictis filiis Pouse — — — possidendam — — — contradictores vero — — — ad nostram citet presenciam — — — Datum in Wysegrad, in festo Assumcionis virginis gloriose, anno

Domini M^{mo} CCC^{mo} XXX^{mo} septimo. Nos vero — — — cum predicto Elya filio Mark — — — magistrum Petrum socium et concanonicum nostrum ad praemissa exequenda pro testimonio duxissemus destinandum, qui — — — retulerunt, quod idem homo vestre excelencie coram eodem nostro testimonio feria secunda proxima post festum Exaltacionis sancte crucis iam elapsum ad faciem predictae possessionis Kuldw vocata convocatis vicinis et commetaneis eiusdem universis accessissent, et presentibus ipsam possessionem Kuldw per metas infrascriptas reambulando nullo penitus contradictore existente eisdem filiis Pouse statuissent perpetuo possidendam — — — cuius quidem possessionis Kuldw mete hoc ordine distinguere dinoscerentur: quod prima meta incipit a parte occidentis et transit ad magnum fossatum et latum, deinde directe per idem magnum fossatum vadit ad medium Ecclesiae possessionis Tordas vocata cuius medietas ipsius ecclesiae cessisset eisdem filiis Pouse, ab hinc retro ortum ipsius ville Tordas erexissent unam novam metam terream a parte orientis, deinde transeundo pervenit ad quandam vallem ubi erexissent aliam novam metam terream abhinc ascendendo ad quandam montem et in acie ipsius erexissent similiter unam metam novam, abinde transeundo per eundem montem et in fine eiusdem supra quandam vallem erexissent novam metam terream, abhinc descendendo de eodem monte ad ipsam vallem et ante quasdam vineas erexissent modo simili novam metam terream, deinde transeundo inter vineas pervenit ad magnum fossatum pro meta positum, et per idem magnum fossatum transeundo pervenit ad magnam viam per quam ad Strigonium consuevissent ire, deinde flectendo se pervenit ad quandam piscinam a parte aquilonis ubi invenissent duas metas terreas, abhinc vadit ad partem occidentalem ad magnum fossatum transeundo descendit ad quandam vallem ad unam viam ubi et circa quam invenissent duas metas terreas antiquas, abhinc ascendendo ad quandam monticulum et deinde descendendo per pratum a parte occidentis abhinc ascendendo ad montem a parte ville Saag et circa unam viam invenissent unam antiquam metam lapideam et aliam terram similiter antiquam

ubi terminantur mete predicto possessionis Kuldw. Datum feria quarta proxima post predictum festum Exaltacionis sancte crucis, anno prenotato.

Anjou-kori okmánytár III. kötet 408—410. lap.

XLIV.

1700. Aug. 18. Bécs. Lipót király utasítja a győri káptalant, hogy Baranyay Györgyöt, azelőtt a győri lovas őrség alvezérét, ma Komárom megye alispánját és Szekeres Istvánt a győri magyar lovas őrség alvezérét (Vice Ductor) Fejérmegyébe kebelezett Sismány, Garda pusztai birtokokba, melyek azelőtt a kihalt Kertvélyesi családéi voltak, de ezek magvaszakadtával a koronára szállottak, továbbá a Körtvélyes nevű szinte fejérmegyei puszta birtokába, a melyet már nevezett Baranyay György és Szekeres István eddig is birtak, minden haszonvételével együtt beiktassa Királyi emberként megnevezi a király Farkas Mihályt, Miskey Istvánt, Tarnóczy Jánost, Fronk Mihályt, Bakos Jánost és Brezniczky Jánost udvari cancelláriai jegyzőket, továbbá Kolozsváry Mihályt, Meszleny Jánost, Mecséri Ádámot, Sajnovics Mátyást végre Kutas Istvánt. A megbízott káptalan gróf Zichy Pál kanonok személyében Sajnovics Mátyás királyi ember jelenlétében a beigtatást elvégezte; jelen lévén a beigtatásnál Vohlfart Ádám, győri lovas őrség parancsnoka, Decsi Sámuel Fördös Mihály ispánja, Fördös Mihály, Kiss János, Tolnai Mihály és Papp János győri zsoldos katonák továbbá Mező Mihály kereszturi bíró, Kőszeghy Mihály, Bakay János, Nagy Márton, Szalay János, Tóth Cergely, kereszturi lakosok továbbá Szabó Gergely és Balogh Gergely seregélyesi lakosok, Maikovics Jakab, Sziártó István földvári lakosok, Gáll András és Szecsődy János abai lakosok mint meghívott szomszédok: végre Lendvay János, mint határos szomszéd. A beigtatás ellen tiltakozók között felemlítettnek: Miller Lipót, mint a fejérvári Jézus társasági ház főnöke, a fejérvári harminczad egyik tisztviselője Rettl Frigyes, továbbá Miskei István loóki birtokos, Miletics Pál a cziszterci rend képviselőjében, a mennyiben azt hitték, hogy Sismány birtok azonos Karácson-Szállással.

Sacratissimo Principi, ac Domino Domino Leopoldo

Dei Gratia Electo Romanorum Imperatori, Semper Augusto, ac Germaniae, Hungariae etc. Regi etc. Domino Domino ipsorum clementissimo, Capitulum Ecclesiae Jauriensis orationum in Domino Deo devotarum assidua suffragia cum perpetuae fidelitatis, animorumque suorum demississima subjectione. Vestra clementissime nosse dignetur Sacratissima Caesarea Regiaque Maiestas, nos Benignas Maiestatis vestrae Sacratissimae Litteras Introductorias, et Statutorias, pro Parte et ad Instantiam Egregiorum Georgy Baranyay Incltyti Comitatus Comaromiensis Vice-Comitis et Stephani Szekeres Majestatis vestrae Sacratissimae Praesidy Jauriensis certorum militum Equestrium Vice-Ductoris in Regali papyro clause confectas Sigilloque Maiestatis Vestrae Sacratissimae authentico abextra in superiori earundem margine impressive communitas, et roboratas, ac nobis praeceptorie sonantes, et directas summa sum homilitate et reverentia, obsequendique studio recepisse in haec verba: Leopoldus Dei Gratia Electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. Rex etc. Fidelibus nostris Honorabilis Capitulo Ecclesiae Jauriensis Salutem et Gratiam Quum Nos cum ad nonnullorum fidelium nostrorum humillimam supplicationem nostrae propterea factam Majestati, tum vero attentis et consideratis fidelitate, fideliumque servitiorum meritis ac servitiis fidelium nostrorum Egregiorum Georgy Baranyay antea Capitanei militiae Hungariae Praesidii Nostri Jauriensis, nunc vero Vice-Comitis Comitatus Comaromiensis nec non Stephani Szekeres actualis Vice-Ductoris antelati Praesidy nostri Jauriensis, quae ydem cum alias semper pro locorum et temporum varietate occasionumque exigentia, vel maxime vero sub praeteritis Disturbiorum temporibus, tam in praedeclarato Praesidio nostri Jaurinensi quam vero directis in conflictibus, uti fideles officiales decuit prompto semper animo et cum manifesto vitae discrimine Sacrae primum memorati Regni nostri Hungariae Coronae Domuique Nostrae Austriacae et consequenter Maiestati quoque nostrae exhibuerunt, ac impenderunt et in posterum etiam debitae fidelitatis, et constantiae fervore sese exhibituros et impensuros polliceptur; Certum Praedium Sismány dictum et in Comitatu Albae

Regalensi existens habitum cum alio Praedio Garda, vocitato quae Familiae olim Kertvelyesianae praefuisse, verum per defectum seminis eiusdem ad sacram praedicti Regni Regni nostri Hungariae coronam, consequenterque collationem nostram Regiam rite et legitime devoluta esse perhiberentur et redacta. Totum item et omne Jus nostrum Regium si quod tum in suprafatis praediis Sismány et Garda tum vero in tertio Praedio Kertvelyes appellato ac pariter in praememorato Comitatu Albensi situato (in cujus praedicti Praedy Kertvelyes pacifico usu, et Dominio ydem Georgius Baranyay et Stephanus Szekeres se nunc quoque existere asserent) etiam aliter qualitercunque haberemus, aut eadem et idem nostram ex quibuscunque causis, viis, modis et rationibus concernerent Majestatem, simul cum cunctis annotatorum Praediorum Sismány, Garda et Kertvélyes utilitatibus et pertinentiis quibuslibet; terris scilicet arabilibus etc. (stylus) generaliter vero quarumlibet utilitatum et pertinentiarum suarum integritatibus, quovis nominis vocabulo vocitatis, sub suis veris metis et antiquis limitibus existentibus et ad praememorata Praedia Sismány, Garda et Kertvélyes de Jure et ab antiquo spectantibus et pertinere debentibus praemissis sicut praefertur stantibus, seque habentibus suprafatis Georgio Baranyay et Stephano Szekeres ipsorumque Haeredibus et Posteritatibus utriusque sexus universis vigore aliarum Benignarum Literarum Nostrarum Juris Nostri Regii Donationalium superinde emanatarum, Jure perpetuo et irrevocabiliter, Salvo tanem Jure alieno, potissimum vero Ecclesiarum Dei dederimus, donaverimus et contulerimus, velimusque eosdem in Dominium eorundem Praediorum, dictique Juris nostri Regii in iisdem habiti per nostrum Regium et Vestrum Capitularem Homines legitime introduci eademque et idem, eisdem, ipsorumque Haeredibus et Posteritatibus utriusque sexus universis statui facere Lege Regni admittente. Super quo fidelitatibus vestris harum serie firmiter praecipientes, committimus et mandamus, quatenus acceptis praesentibus, vestrum mittatis Hominem, vestro pro Testimonio fidedignum, quo praesente fideles nostri, Egregy et Nobiles Michael Farkas, sive Stephanus Miskey seu Joannes Tar-

nóczy aut Michael Fronch nisi Joannes Bakos si alter Joannes Brezniczky Cancellariae nostrae Regiae Hungariae aulicae Jurati Notarii, nec Michael Kolosváry, neque Joannes Meszleny, vel Adamus Mecséry, demum Mathias Sajnovics, denique Stephanus Kutas aliis absentibus homo noster Regius per nos ad id specialiter transmissus ad facies praedictorum Praediorum Sismány, Garda et Kertvélyes omnino in antelato Comitatu Albensi existentium Situatorum, vicinis et commetaneis eorundem inibi legitime convocatis, et praesentibus accedendo, introducat praefatos Georgium Baranyay et Stephanum Szekeres in Dominium eorundem, dictique Juris nostri Regii in iisdem habiti, statuatque eadem, et idem eisdem, ipsorumque Haeredibus, et Posteritatibus utriusque sexus universis simul cum cunctis eorundem utilitatibus et pertinentiis quibuscumque perpetuo possidendo, si non fuerit contradictum, contradictores vero si qui fuerint, evocet eodem idem Testimonium vestrum contra memoratos Georgium Baranyay et Stephanum Szekeres, ipsorumque Haeredes et Posteritates utriusque sexus universos in Curiam nostram Regiam, nostram scilicet personalem in Presentiam ad Terminum competentem rationem Contradictionis suae reddituros efficacem. Et post haec hujusmodi Introductionis et Statutionis Serie simulcum contradictorum et Evocatorum, si qui fuerint, vicinorumque et commetaneorum nostri Regy et Vestri Capitularis Hominum Relationem nobis suo modo fideliter rescribatis. Secus non facturi. Datum in Archiducali Civitate nostra Neostadiensi, die decima octava mensis Augusti Anno Domini Millesimo Septingentesimo. Fidelibus nostris Honorabilibus Capitulo Ecclesiae Jaurinensis pro Parte et ad instantiam Fidelium nostrorum Egregiorum Georgy Baranyay Vice-Comitis Comitatus Comaromiensis et Stephani Szekeres Militiae Hungaricae Praesidy Nostri Jaurinensis Vice-Ductoris Introducator. et Statutor. (Locus Sigilli) Lect. Undenos praemissae Benignae Comissioni et Mandato Maiestatis vestrae Sacratissimae ex debito officii nostri humillime obtemperare et satisfacere volentes ad praemissa rite et legitime peragenda nobisque suo modo referenda, una cum praefato Mathia Sajnovics in praeinsertis Benignis Literis Introducatoriis et

Statutoriis inter alios homines Regios nominatim conscriptos denotato, nostrum hominem nempe Illustrissimum ac Reverendissimum Dominum Comitem Paulum Zichy Abbatem Bacsiensem, Fratremque et concanonicum Nostrum Nostro pro Testimonio fidedignum duxeramus exmittendum. Qui tandem exinde ad nos una reversi, dictum quidem Testimonium nostrum ad puritatem conscientiae suae antelatus vero Homo Maiestatis vestrae sacratissimae Regius sub Juramento suo in Generali Regni Decreto superinde conscripto contento nobis uniformiter retulerunt in hunc modum Quomodo ipsi die decima Praesentis Mensis Aprilis anni modo labentis infrascripti, secundum tenorem et continentias praememorarum Benignarum Literarum Introductoriarum et Statutoriarum in et ad facies Praediorum Sismán, Garda et Kertvélyes (uti ipsis remonstratum fuisset) in praefato Comitatu Albensi adiacentes habitorum accessissent, ibidemque dictus Homo Regius antelato Testimonio nostro, secum praesente vicinisque et commetaneis eorundem infranotatis et signanter quidem Egregiis et Nobilibus Adamo Volfart praerepetiti Praesidy Jauriensis certorum militum equestrium Ductore, Samuele Decsy Egregy Michaelis Fördős, Spano, Strenuis item Michaelis Fördős Joanne Kis, Michaelis Tolnay, et Joanne Pap totiesfati Praesidii Jauriensis Militibus Stipendiariis, Providis item Michaelis Mező Judice, Martino Nagy, Joanne Szalay, Michaelis Kúszöghy, Joanne Bakay et Gregorio Fors in Keresztur, Gregorio Szabó, et altero Gregorio Balogh in Seregélyes: Jacobo Maithovics et Stephano Sziártó in Földvár; Andrea Gáll, et Joanne Szecsődy in Aba, Possessionibus sic dictis ac Comitatu praefato Albensi adiacentis habitis commorantibus colonis et Jobagionibus eo legitime convocatis, et pariter praesentibus (Egregio quoque Joanne Lendvay tamquam vicino et commetaneo superinde suo modo requisito et certificato existente, eodem tamen propter publicam Incltyti Comitatus Tolnensis servitium se comparere non posse rescribente) memoratos Georgium Baranyay et Stephanum Szekeres in Dominium praenotatorum Praediorum Sismán, Garda et Kertvélyes in praenotato Comitatu Albensi existente habitorum seorsim et sigillatim, dictique Juris

Majestatis vestrae sacratissimae Regy in iisdem habiti introduxisset, eademque, et idem, eisdem, ipsorumque Haeredibus et Posteritatibus utriusque sexus universis simul cum cunctis praenotatis eorundem utilitatibus et pertinentiis quibusbet, sub suis veris metis, et antiquis limitibus existentis et ad eadem et idem de Iure et ab antiquo spectantibus et pertinere debentibus perpetuo possidendo statuisset. Qui quidem Introductioni et Statutioni die immediate subsequenti undecima nempe attactis mensis Aprilis indicta possessione Keresztur, consequenterque Hospitio antelatorum Regy et nostri Testimonii hominum (Siquidem in facie praenotatorum Praediorum subsistendi commoditas non aderat, Admodum Reverendus Pater Leopoldus Miller Societatis Jesu Residentiae Albensis Superior coram ipsis comparens nomine, et in Persona Admodum Reverendi Patris Martini Czeles Eiusdem Societatis Jesu Collegy Jauriensis Rectoris, consequenterque totius ejusdem collegy occasione praescripti praetensi per antelatos Donatarios Praedy Garda, in quantum Juribus memorati Patris Rectoris, et Collegy Sui praejudicaret, non absimiliter tertia ejusdem Statutionis die praememorato Maestatis Vestrae Sacratissimae Homine Regio absente, et alia via Dorum versus iter suum suscipiente, coram praefato Testimonio nostro alias redditum suum occasionaliter per Liberam Regiamque Civitatem Albensem faciente, Egregius Joannes Fridericus Real Majestatis Vestrae Sacratissimae Tricesimae Albensis contra scriba comparens, nomine Administrationis Budensis, ita et Excelsae Camerae Aulicae respectu singulorum praedictorum Praediorum ex eo quod sine praescitu, et annuentia Ejusdem excelsae Camerae Aulicae veluti in Neo-Aquisitis existentia impetrata, et collata sint; Prout etiam eadem occasione et ibidem Egregius Stephanus Miskey attacti Comitatus Albensis Vice-Cornes intuitu praedicti Praedy Kertvélyes, in quantum nimirum ex parte Praedy Look eadem Statutio, et Introductio Juribus suis praejudicaret solemnibus Contradictionis velamine obviassent. Quos quidem contradictores omnes ibidem statim locis nempe, ac diebus peractae praemissae Contradictionis ipsorum medio draenominatorum contradicentium praememoratum Testimo-

nium nostrum contra praedictos Georgium Baranyay et Stephanum Szekeres Donatarios ipsorumque Haeredes, et Posteritates utriusque sexus universos in praescriptam Curiam Majestatis Vestrae Sacratissimae Regiam Personalem scilicet ejusdem in praesentiam, ad decimum quintum diem evocasset rationem contradictionis eorundem reddituros efficacem. Ne mine in reliquo in facie locorum, sed neque in praescripto hospitio ipsorum coram ysdem contradictore apparente, verum exposit intra consuetos dies fatales, die videlicet Decima Septima Praescripti Mensis Aprilis, annique infrascripti Egregius Paulus Miletics Nomine, et in Persona Illustrissimi ac Reverendissimi Domini Sigismundi Celeberrimi Monastery Compiliensis in Austria, nec non Bonorum Zircensium Sacri Ordinis Zircensis in Hungariae Abbatis Bonorum eorundem Zircensium Provisor, qua etiam praescripti Domini Praelati Plenipotentarius Nostram personaliter veniens in praesentiam solemnem cum protestatione praemissae Introductioni, et Statutioni in tantum in quantum Juribus praetitulati Domini Praelati protestantis, et per consequens toti venerabili Conventui respectu desolata Possessionis olim Karácson-Szállás nunc autem certa ex ignota causa Sismán nuncupatae, inque praenotato Comitatu Albensi existentis habitae praejudicaret, ex quo totalem praenotatam olim possessionem nunc autem praedium Karácson-Szállás cum omnibus suis appertinentis verisque limitibus a longo tempore et a memoria hominum Juri legali Sibi incumbente pacifice et sine ulla turbatione possedisset. coram nobis contradixisset ob quam quidem contradictionem nos praememoratum Dominum Albatem consequenturque antelatum Conventum medio praefati Provisoris ipsorum, contra memoratos Donatarios in praescriptam Curiam Majestatis Vestrae Sacratissimae Regiam Personalem videlicet in praesentiam ad Terminum competentem evocavimus rationem praemissae contradictionis redditurum efficacem, nemine amplius in hoc capitulo nostro coram nobis Contradictore apparente. Seriem itaque praemissae Introductionis et Statutionis, simul cum contradictorum et Evocatarum, vicinorumque et commetaneorum (qui eidem intererant) nominibus, Terminoque assignato, prout fuit peracta, et expedita, ad fidelem praenominatorum Regy et

nostrī Testimony Hominum relationem, Majestati Vestrae Sacratissimae praesentibus humillime ac fideliter rescripsimus Datum Sedecimo die ultimi diei Introductionis et Statutionis praenotatae, Anno Domini Millesimo Septingentesimo primo.

Baranyay István kérésére Mária Terézia királynőnek 1759 május 3-án Pesten kelt s a győri káptalanhoz intézett parancsa értelmében a nevezett káptalan által u. a. év június 9-én keltezett hiteles átiratából, mely a Jankovics család levéltárában őriztetik Rác-Almás 5. sz.

XLV.

1484. sept. 19. Róma. VIII. Incze pápa Buzlay Mózes Fejérmegye főispánját, ki birtokán Lovasberényben, a hol lakott is Sz. András apostol tiszteletére plebánia templomot épített, azt kelyhekkel, egyházi ruhákkal sat. kellően felszerelte ezen buzgóságáért megdicséri és úgy őtet, mint templomát azon kitüntetésben részesíti, hogy mindazon hiveknek, kik a templomot sz. András, Mindszentek, Nagyboldogasszony, sz. György napján és Nagycsütörtökön látogatják, töredelmesen meggyónnak és megáldoznak s a templom fenntartásához hozzájárulnak 10 évi bucsut ad és enged.

Innocentius episcopus etc. Universis et singulis presentes litteras inspecturis, salutem etc. Pastoris eterni, qui se pro salute humani generis in precium immolare, non abnuit vices licet immeriti gerentes in terris, cunctos Christifidelis ad visitandum ecclesias, presertim in honorem sanctorum dei fundatas, ac inibi pia caritatis opera peragendum ferventer taducere satagimus, eosque indulgenciis et remissionibus invitamus, ut ipsorum operum participes effecti, ad superne beatitudinis gaudia valeant feliciter pervenire. Cupientes igitur, ut parrochialis ecclesia Sancti Andree de Lovasbereny Vesprimiensis diocesis, ad quam, sicut accepimus, dilectus filius nobilis vir Moyses Buslay Comes Comitatus Albensis dicte diocesis, qui apud villam, in qua dicta ecclesiae sita est, commoratur et eiusdem ecclesiae patronus existit, singularem gerit devocinis affectum, a Christifidelibus congruis frequentetur honoribus, et in suis structuris et edificiis debite conservetur, ac libris, calicibus et aliis ornamentis ecclesias-

manus promptius porrigant adiutrices, quæ ex hoc idem dono celectis gracie uberius conspexerint se refectos, de omnipotentis dei misericordia ac Beatorum Petri et Pauli apostolorum eius auctoritate confisi, omnibus et singulis Christi-fidelibus antedictis vere penitentibus et confessis, qui ecclesiam prædictam in singulis sanctorum Andree, omnium Sanctorum, Assumptionis B. Marie Virginis et Georgii Martiris festivitibus, ac in die Cene Domini a primis vespers usque ad secundas devote visitaverint annuatim, et ad conservationem ac municionem huiusmodi manus porrexerint adiutrices, quotiens videlicet id egerint, decem annos et totidem quadrigenas de iniunctis eis penitentiis misericorditer in domino relaxamus. Et insuper, ut fideles etc. ut supra usque in finem. Datum Rome apud sanctum Petrum Anno incarnationis dominice millesimo quadringentesimo octuagesimo quarto tertiodecimo Kal Octobris Pontificatus nostri Anno Primo.

Theiner. Vet. Mon. Hist II. kötet. 495. 1.

XLVI.

1481. okt. 23. Buda. Hunyadi Mátyás Gergelylaci Buzlay Lászlónak és fiának Mózesnek, megengedi, hogy a székesfejérvári Szűz Mária monostorában magának, nejének és gyermekeinek alkalmas sirbolt helyiséget válasszon meghagyván a prépostnak és káptalannak, hogy a választandó helyet neki minden ellentmondás nélkül átengedjék.

Mathias Dei gratia Rex Hungariae et Bohemie Memorie commendamus significantes presentium tenore quibus incumbit universis. Quod nos attentis et in memoriam reductis multifarys obsequiorum fidelium meritis condignis Egregij fidelis nostri Ladislai Buzlai de Gergellaka, tum ex eo, tumvero ad humillimam supplicationem et singularem intercessionem fidelis nostri Moyse filij prefati Ladislai Buzlai qui in specialibus servicys nostris extra Regnum nostrum hac ad presens occupatur de nostro mandato speciali, ex liberalitate nostra regia, gracia speciali potestatisque nostre plenitudine, eidem Ladislao Buzlai id annuimus concessimusque ut ipse in Monasterio gloriose virginis Marie in Civitate nostra Alba Regalensi consorti et liberis eorum unum locum congruum, ut puta in introitu magni osty dicti Monas-

tery quod est ad occidentem retro idem ostium ad dextram ante altare quod alias per prepositum Ecclesie de Alba fundatum fore dicitur, pro sepultura perpetua eligere et juxta suam devotionem qua ipse Ladislaus Buzlay ad prepositam genitricem Dei gerit, modo et ordine quibus optat ornare et construi facere valeat atque possit, prout concedimus et annuimus presencium per vigorem. Quo circa nobis fidelibus nostris venerabili Domino Preposito, ceterisque cunctis Prepositis futuris ac Capitulo eiusdem Ecclesie harum serie mandamus firmissime ac committimus sicque per omnia habere volentes quatenus receptis presentibus dum et quandocunque prefatus Ladislaus Buzlay voluerit locum iam declaratum in predicto Monasterio ad sepulturam modo predicto faciendam eidem Ladislao annuere et concedere ipsumque ac Dominam eius Consortem et ipsorum Liberos loco in praeattacto sepelire permittatis et permitti faciatis, contradictione et difficultate absque omni, et secus contra premissam nostram annuenciam graciosam facere non presumatis. Presentes post lecturam reddi jubemus exhibenti. Datum Bude feria tertia proxima post festum Beatarum undecim millium Virginum. Anno Domini Millesimo Quadringentesimo Octagesimo primo.

Teleky Hunyadiak kora. XII. 191—2.

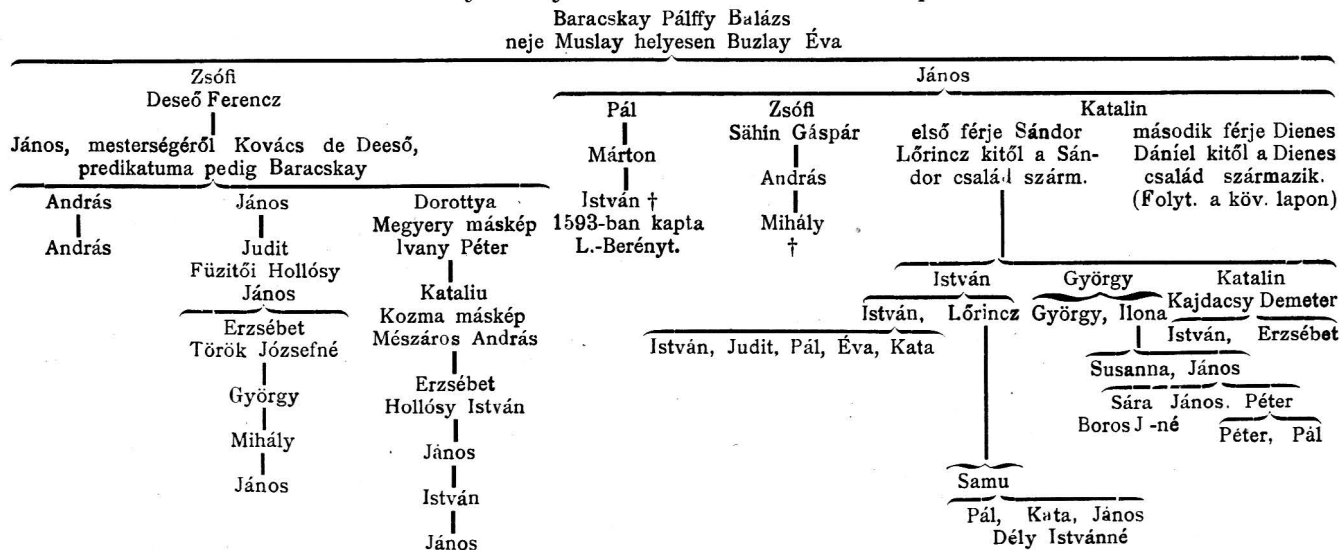
XLVII.

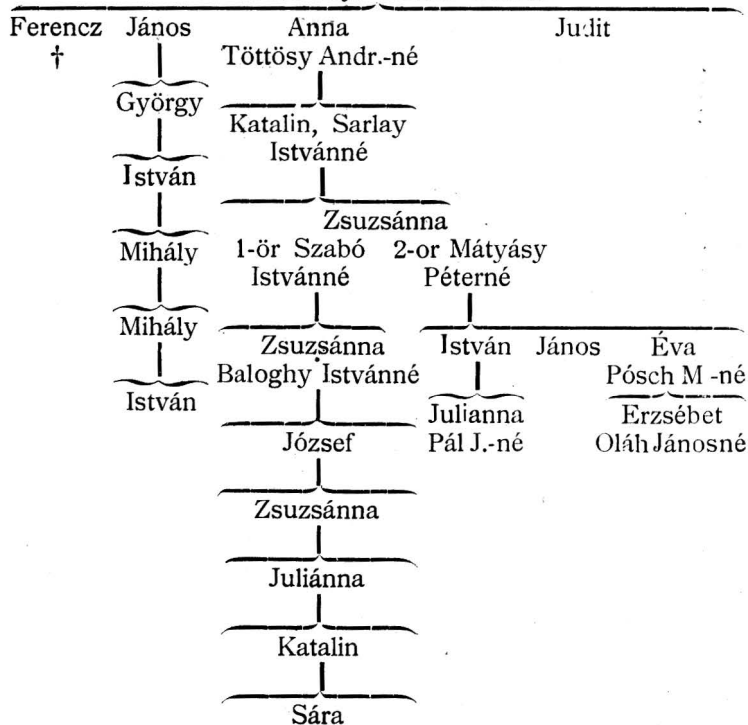
1540 Fejérmegye törvényszéke Muslay Tamást ki a Baracskai Pálffy Pál és Balázs ellen Lovas-Berény és Nadap iránt pert indított, elutasítja.

In processu quem nobilis Thomas Muslay adversus Dominos Paulum et Blasium Pálffy de Baracska ratione Beriny et Nadap anno 1540 suscitavit condivisionalitatis titulo tenor finalis sententiae subsequitur: Nobilis Thomas Muslay condivisionalitatem suam cum Illustribus Dominis Paulo et Blasio Pálffy de Baracska ratione Beriny et Nadap probare potuisset, actoratus eius condescendi decernitur, sumtusque indebitae litis dictis Pálffyjanis ab illo refundi deliberatum est. L. S. Extradatum per me Albertum Novai.

Mult századbeli másolat. Cziráky Antal gróf lovasberényi levéltárában. XXIV. fiók 4. sz.

Baracskey Pálffy család leszármazása. 327. laphoz.

1621. okt. 21. Győr. A győri káptalan előtt Baracscai Pálffy István, Márton és Zsófi, férjezett Deső Ferencné saját és az összes Baracscai Pálffy osztályos atyafiak nevében tiltakoznak az ellen, hogy Baracska, Iváncsa, Szent-László, Varsán, Velence, Nadap, Berény, Bágyon, Szent-Iván és Szent-Miklós egész puszták, továbbá Acsa, Kürt és Felső-Tabajd részbirtokok akár a király akár a királyi helytartó által mint törvényes jogon őket illető birtokok bárkinek eladományoztassanak.

Nos Capitulum Ecclesiae Jaurinensis memoriae comitten-
damus per praesentes, quod nobilis Stephanus Baracskey
aliter Pálffy dictus suo et nobilium Martini filii Pauli filii
olim Joannis Pálffy aliter Baracskey appellati, praeterea
Dominae Sophiae consortis nobilis Francisci Deseő, filiae

olim Blasii Pálffy aliter Baracskey nuncupati omnino de Baracska ac ceterorum fratrum et sororum suorum con-
divisionalium Familiae Baracskey omnibus et in personis
nostram personaliter venientes in praesentiam universos
et singulos a totalium praediorum Baracska, Ivancs, Zent-
László, Varsán, Welencze, Nadab, Berény, Bágyon, Zent-Iván
et Zent-Miklós; praeterea portionum possessionarium in pos-
sessionibus Acha, Kyeört et Felső-Tabajd nuncupatis omnino
in Comitatu Albensi existentibus adjacentibus dictos Stepha-
num, Martinum et Dominam Sophiam familiamque Baracskey
certo, juris titulo tangentium et concernentium occupatione
ulteriorique occupativa detentione, concambiali permutatione
introductione et statutione, ac pro se se ipsis impetrati-
one, se seque in dominium eorundem et earundem ingres-
sione seu inmissione, ususfructumque et quarumlibet uti-
litatum perceptione seu percipi factione. Sacratissimam vero
Caeseream et Regiam Majestatem, Dominum nostrum, ac
suae Majestatis Reverendissimum Dominum Regni Hungariae
locumtenentem a Donatione, Collatione, Inscriptione, nos
autem et alia quaelibet Loca Credibilia, ac quasvis personas
authenticas ab universarum Litterarum de praemissis expe-
diri debentium expeditione et extradatione quovis exquisito
sub colore factis ac in posterum fiendis contradicendo inhibuis-
set, et inhibendo prohibuisset. Prout contradicendo inhibuit et
inhibendo prohibuit publice et manifeste coram nobis testimonii
praesentium litterarum mediante. Datum in crastino festi undecim
millium virginum. Anno Domini Millesimo quingentesimo octavo-
simo octavo.

Másolat. Cziráky Antal gróf Iovasberényi levélt. XXIV.
fólk 6. sz.

XLIX.

1593. jan. 4. Agg-Szent-Péter, Nagy Balázs fejérmegyei
szolgabíró Szeghy Jánosnak a Baracska Pálffy család jószág-
igazgatójának ki több kocsival élelmiszert és marhákat hajt
Palotavárába, utlevelet ad és bizonytságot tesz arról, hogy
Baracsán, Bágyonon, Nadapon, Berényben Acsán a honnét
tudniillik az élelmiszerek és állatok szállíttatnak semmiféle
ragályos betegség nem létezik.

Praesentium exhibitor nobilis Ioannes Szeghy generosi domini Stephani Pálffy de Baracska et Francisci Dezső, consortis Dominæ Sophiæ Pálffy de eadem Baracska in domino eorundem Baracskaiano Albensi Praefectus, praesentatis mihi suorum Dominorum Litteris, viginti curribus tritico, farina, avena, foeno aliisque rebus necessariis bene oneratis, porro viginti vaccis, decem bovis, septem equis, jobbagionibusque eorundem boariis simul et servis secum de Baracska, Bágyon, Nadab, Berény, Acsa ab omni morbo pestilenti liberis pagis ac praediis in eo pro servitio ac deportando habentibus in arcem Palota Inclyti Comitatus Vesprimiensis suscepturus praesentibus providetur litteris passualibus. Quapropter omnes et singulos D. officiales curam inspectionis passualium concreditam sibi habentes perhumaniter simul et officiose requiruntur, quatenus nobilem Joannem Szeghy ad praetitulatos suos terrestres Dominos in praedictum Arcem Palota cum rebus ac hominibus secum habentibus libere ire, morari, redire permittere, perque suos in sensu legum pariter permitti facere haut draventur.

Datum Ágh-Szent-Péter quarta Januarii 1593. Blasius Nagy m. p. I. Cottus Albensis Judium L. S

Másolat Cziráky Antal gróf Iovasberényi levéltárában XXIV. fiók 7. sz.

L.

1593. jun. 15. Pannonhalmi Szent Márton várában, Fejérvény István nyitrai püspök és II. Rudolf király helytartója Bolla Györgynek a pannonhalmi Szent Márton várában levő gyalog sereg vajdájának, Ivány Gáspárnak, Török István és Török Jakabnak végre Baracska Istvánnak a győri őrség katonáinak és minden örököseiknek hűséges szolgálataik jutalmául Fejérmegyében levő Őrsziget, Perkáta, Kereszturt, (Rác) melyek hajdan a magvaszakadt Almásy László voltak, továbbá Berény (Lovas) Pázmánd, Nadap, Técs, melyek hajdan szinte kihalt Muslay, helyesen Buzlay Mózesé voltak adományozta, és utasítja az esztergomi káptalant, hogy őket Petőffy Bálint kajászó-szent-péteri, Barkó Máté felsúthi, Szent-Pétery István kajászó-szent-péteri lakosok és királyi emberek valamelyikének jelenlétében nevezett birtokokba be-

iktassa. Mit a káptalan, minthogy a töröktől való félelem miatt a helyszinére ki nem mehetett, felcsuthi Barkó Máté Fejérmegye szolgabirája és királyi ember jelenlétében Komárom mezővárosában teljesített is.

Stephanus Fejérkeovy Dei et apostolicae Sedis gratia Episcopus Ecclesiae Nitriensis locique ejusdem perpetuus comes, nec non sacratissimi Principis et Domini Domini Rudolphi Secundi dei gratia Electi Romanorum Imperatoris semper augusti, ac Germaniae Hungariae, Bohemiae etc. Regis, Archi Ducis Austriae Ducis Burgundiae etc Consiliarius et per Hungariam Locumtenens etc. Honorabilibus Capitulo Ecclesiae Metropolitanae Strigoniensis, Salutem cum favore. Quum nos cum ad nonnullorum instantem supplicationem apud nos propterea factam, tum vero attentis et consideratis fidelitate et fidelibus servitiis nobilium Georgii Bolla huius praesidii Sancti Martini Sacri Montis Pannoniae militum pedestris ordinis Woyvodae ac Casparis Ivány, Stephani et Jacobi Thörök, et alterius Stephani Baracskey Praesidii Jaurinensis militum sacrae Caesareae Regiaeque Majestatis, quae ipsi sacrae primum Regni Coronae et deinde praefatae quoque Sacratissimae Caesareo Regiaeque Majestati Domino nostro Clementissimo pro locorum et temporum varietate juxta possibilitatis suae exigentiam fideliter exhibuisse ac impendisse dicuntur, exhibentque etiam modo ac inposterum quoque se exhibere ac impendere velle pollicentur, totalia Praedia Órszigeeth, Percath, et Köröszthur, olim Ladislai Almásy, item Berény Pázmánd, Nadap et Techí vocatas olim Moysis Muslay (helyesen Buzlay) nobilium omnino in Comitatu Albensi existentes et habita, quae etiam si populose essent, numerum tamen triginta duorum colonorum non excedere ac alias praefatorum quondam Ladislai Almásy et Moysis Muslay (helyesen Buzlay) prae-fuisse dicuntur, sed per mortem et defectum seminis eorundem ad sacram Regni Coronam consequenterque collationem praefatae Sacrae Caesareae Regiaeque Majestatis Regiam juxta antiquam et approbatam ejusdem Regni consvetudinem atque Legem rite et legitime devoluta esse perhibentur et re-dacta Totum item et omne Jus praefatae Sacrae Caesareae Regiaeque Majestatis Regium, si quod sua Majestas in praefatis

praediis Örszigeth, Perkáth, et Köröszthur, item Berény, Pázmánd, Nadab et Techy vocatis in annotato Comitatu Albensi existentibus habitis etiam aliter qualitercunque haberet, aut eadem suam ex quibuscunque viis, modisque concernerent. Majestatem, simul cum cunctis suis utilitatibus et pertinentiis quibuslibet, memoratis Georgio Bolla, Caspari Ivány, Stephano et Jacobo Thörök, et alteri Stephano Baracskey ipsorumque haeredibus et posteritatibus universis, autoritate praefatae Sacrae Caesariaeque et Regiae Majestatis qua in praesenti Suae Majestatis ab hoc Regno absentia de gratiosa eiusdem annuentia pleno jure fungimur (si et in quantum ad aliquam Ecclesiam vel ad aliquam Suae Majestatis arcem non pertinent) vigore aliarum literarum nostrarum donationalium superinde emanatarum praemissis sicut praefertur Majestatis, quae ipsi sacrae primum Regni Coronae et deinde stantibus seque habentibus, Jure perpetuo et irrevocabiliter dederimus, donaverimus et contulerimus, velimusque eosdem ipsorumque haeredes et posteritates universas in dominium eorundem dictique Juris Regii in eiusdem habiti per Regium et vestrum homines legitime introduci facere Superquo vos harum serie hortamur, et requirimus ac nihilominus autoritate praefatae Sacrae Caesariae Regiaeque Majestatis qua fungimur vobis committimus et mandamus, quatenus vestrum mittatis hominem vestro pro testimonio fidedignum, quo praesente Egregii et nobiles Valentinus Petörfy de Kayzo-Zenth Pether, vel Matheus Barko de Föl-Chuty, aut Stephanus Zenth-Pethery de eadem Kayzo-Zenth-Pether, aliis absentibus homo Regius per nos ad id specialiter transmissus ad facies praedictorum praediorum Örszigeth. Perkat et Köröszthur, Item Berény Pázmánd Nadab et Techy vocatorum si et in quantum id propter metum et Tyrannidem Turcicam commode fieri poterit, alioquin ad locum aliquem vicinum et securum Vice-Comite et iudlium eiusdem Comitatus si quidem ii existunt et administrationem communium verum habent, iis vero non existentibus vicinis saltem et commetaneis eorum universis inibi legitime convocatis et praesentibus accedendo introducant, praefatos Georgium Bolla, Casparem Ivány, Stephanum et Jacobum Thörök, et alterum Stephanum Baracskey in

dominium eorundem, dictique juris Regii in eisdem habiti. Statuatque eadem et idem eisdem ipsorumque haeredibus et posteritatibus universis praemissae nostrae Donationis et Juris Regii titulis ipsis incumbentibus perpetuo possidenda, si non fuerit contradictum. Contradictores vero si qui fuerint evocat eos contra, praenominatos Georgium Bolla, Gasparem Ivány, Stephanum et Jacobum Thörök et alterum Stephanum Baracskey in Curiam Regiam nostram scilicet in praesentiam ad decimum quintum diem diei huiusmodi evocationis rationem contradictionis eorundem reddituros rationem efficacem. Et post haec huiusmodi introductionis et statutionis seriem simul cum contradictorum et evocatorum si qui fuerint ac Vice Comitis et Iudlium eiusdem Comitatus vicinorumque et commetaneorum qui praemissae statutioni intererunt nominibus terminoque assignato ut fuerit expediendo nobis fideliter rescribatis. Secus non facturi. Datum in arce nostra S. Martini Sacri montis Pannoniae Die decima quinta mensis Junii Anno Domini Millesimo quingentesimo nonagesimo tertio. (L. S.) Lectum in Capitulo.

Nos igitur praemissis Commissionibus et Mandatis dicti Domini Locumtenentis Regii, ut tenemur obedire ac obtemperare volentes, una cum praefato nobile Matheo Barkó de Feol-Csuthy Iudlium dicti Comitatus Albensis Homine Regio in praescriptis literis inter alios homines Regios nominatim conscriptos specificato ac per eundem Dominum Locumtenentem ad id specialiter transmisso nostrum hominem honorabilem videlicet Joannem Zarebium fratrem et concanonicum nostrum ad praemissam introductionem et statutionem fideliter exequendam nostro pro testimonio trans miseramus fidedignum. Qui tandem exinde ad nos reversi nobis sub iuramento in generali Decreto Regni superinde expresso consona voce retulerunt isto modo: Qualiter ipsi propter metum et tyrannidem Turcicam ad facies praedictorum praediorum Örszigeth Perkáth, et Köröszthur item Berény, Pázmánd, Nadap et Teché vocatorum in annotato Comitatu Albensi existentium et habitorum commode accedere non potuissent: Nihilominus ad faciem oppidi Comarom in Comitatu Comaromiensi existentis habiti, locum videlicet vicinum et securum juxta publi-

cas Dominorum Regnicolarum consvetudines venissent, ibidemque in facie eiusdem oppidi Comarum feria quarta proxima post festum Beati Bartholomei Apostoli proxime praeteritum, Vice Comite et Judlium eiusdem Comitatus absentibus, vicinis tamen et commetaneis eorundem universis signanter vero Egregiis et nobilibus Joanne Rada, scriba praesidii Comaromiensis, Elia Rácz, Petro Csepreghy et Benedicto Gadóczy levis armaturae militibus, Martino Mészáros Decurione Nazadistarum suae Majestatis, Paulo Somogy Nazadista, nec non Ladislao Trombitás, Sebastiano Nagy, Matheo similiter Nagy et Joanne Comáromy itidem levis armaturae eiusdem praesidii militibus in suis propriis personis ac aliis quam plurimis inibi legitime convocatis et praesentibus Idem homo regius praedicto testimonio nostro sibi adhaerente introduxisset, praefatos Georgium Bolla, Casparem Ivány Stephanum et Jacobum Thörök et alterum Stephanum Baracskey in dominium eorundem dictique juris Regii in iisdem habiti, stauissetque eadem et idem eisdem ipsorumque Haeredibus et posteritatibus universis praemissae dicti Domini Locumtenentis Donationis et Juris Regii titulis ipsis incumbentibus perpetuo possidenda nemine pro tunc ibidem in facie stationis (legitimis etiam et continuis tribus diebus eisdem Regio et nostro Capitulari Hominibus juxta morem et consvetudinem Regni ibidem permanentes et moram continuam pertrahentes) sed neque ex post hic in Capitulo coram nobis contradictore apparente. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam praesentes literas nostras pendentis et autentici sigilli nostri munimine roboratas saepe dictis Georgio Bolla, Casparo Ivány, Stephano et Jacobo Thörök et alteri Stephano Baracskey ipsorumque haeredibus et posteritatibus universis dandas esse duximus et concedendas. Datum manus Reverendi Domini Michaelis Kapornaky Lectoris hujus Ecclesiae nostrae die sedecimo ultimi diei Introductionis et stationis praenotatae. Anno Domini Millesimo quingentesimo nonagesimo tertio suprascripto. Reverendissimis Reverendis ac Venerabilibus Dominis Joanne Cherödy Episcopo Quinque ecclesiensi, Administratore huius Ecclesiae nostrae ac Praeposito Sancti Stephani, Stephano Zuhay Electo episcopo Vacienti, Praepo-

sito Majore, et vicario generali ipsius Ecclesiae nostrae, Sacrae Caesareae et Regiae Majestatis Consiliariis praefato Michaeli Kapornaky Lectore, Marco Terdák de Philetincz Cantore Ioannē Bachalich Custode, Michaeli Novák Sancti — — — Georgio Zalathnaky Electo Episcopo Bosnensi Sancti Thomae praepositis, nec non Blasio Joó de Karaháza Abbate Pilisiensi, Nitriensi, Ioanne Philó Barsiensi Valentino Jaurinensi Zoliensi. Georgio Banovszky Comaromiensi, Paulo Almásy sasváriensi et Joanne Pyber Tharnensi Archi-Diaconis, Item Joanne Vaygel et praefato Joanne Zarebio Canonicis Caeterisque plurimis in hac Ecclesia nostra srtigoniensi dignitates et canoniciatus tenentibus, Deoque jugiter famulantibus.

Másolat. Cziráky Antal gróf Iovasberényi levéltárában XXIV. fiók 8- sz.

LI.

1595 sept. 20. Berény. Literáty Pál Protonotárius és udvari tanácsos, Baracskaí Pálffy Márton parancsa folytán elmarasztalja az alperes rokonokat, Baracskaí Pálffy Istvánt és Baracskaí Dezső Ferenczet, hogy a birtokokból folyó jövedelmekből őtet is részesítsék.

Nemzetes Vitézlő Baracskaí Pálffy Márton uram zemylesen declarálta előttem, hogy Nagyságtok előtt condivisionalis véröket a Zenth-miklosi, Felseő-Thabajdy, Achay, Beryny, Nadaby közös perceptumból az eő ides attia néhai Pálffy Pál uram holta után sokzor semmiben és néha inaequaliter rézeltettek, — azonba penigh az nobilia onera vele aequaliter vseltetik, — azért kérem ő Nagyságokat Witézleő Baracskaí Pálffy István és Baracskaí Deseő Ferencz Uramat mint az közös proventumok divisorit az vérségi konventióra és exolutiora usque ad 20-am mensis currentis quando quidem Nagyságoknál Berynben in inominee officio iudiciali compareálok; melli végre mind szolgálkat, mind lakosaikat otthon tartóztassák — mind az Baracskaí csordásokat oda ordinalják. Datum Érd 4. septembris anno domini 1595. Paulus Literati m. p. Prothonotarius et Aulae Consiliarius.

Deliberatum est

Secundum Conventionem praetitulatos inter Dominos condivisionales Illustrem Dominum Martinum Pálffy de Baracska

(convocatis suis utriusque praedii servis et incolis) praedia Beryn et Nadab per tres annos modo ipsum possessorum — bonaque exinde tamen eousque libere perceptorum — in ceteris bonis semper aequaliter futurum. Datum Beryn sigillo solito 20-a sept. Anno ut supra. Paulus Literaty m p. Prothonotarius et Aulae Consiliarius L. S.

(Másolat) Cziráky Antal gróf lovasberényi levéltárában XXIV. fiók 9. sz.

LII.

1648. jan. 1. Érsekujvár. Serényi Pál érsekujvári vice generalis kapitánynak a lovasberényi lakosok visszatelepítése iránt adott levele.

Én Serényi Páll az Fölséges Harmadik Ferdinánd Római Császár és Koronás Király Urunk eő Felsége Magyar Ország Dunán innend való részeinek véggházainak és Érsek Ujvárnak Vice-Generalis Kapitánya jelentem és adom tudokra mindeknek, főképpen az uttvaló Generalis renden levő jóakaróimnak s barátimnak, iratos és mezei, Lovas és gyalogh Hadnagyoknak, zászlótartóknak, kinjáró közlovas és gyalog vitézeknek edgyütt, kik ezen Patens és Assecutoria Levelemet láttyák és olvasák. Mivel az elmúlt esztendőben nagy inségih és keserves bizonyos okok véghet származott nyomoruság miatt az Lovasberényieknek minden jószágokkal, Feleségekkel gyermekekkel bizonyos ideigh megh kölletett futamodniok, és földökből melyet lakóul birtanak más falukba szerte széllal elmentenek, mind addigh is helyben vissza nem merészelnak szállani, a migh Patens oltalmazó és Assecutoria levelet innénd a Dunán való Generáloktul nem extrahállnának. Minekokáért föllül praetitulált jóakaró Uraimat, cujuscunque gradus, conditionis, honoris et praeeminentiae existunt, kérek szeretettel és tiszttem személye szerint intek és ezenfelül meghnevezett Lovasberényieket senki se marhájokban, se személyekben se jószágokban, Falujokban és Falujokon kívül is semmi uttal megh ne háborgassák, se megh ne károsítsák, hanem innen az mi részünkről azon Falunak megh szállására szabadságot és bátorságosan való vissza menetelt minden cselédekkel edgyütt engedvén ezen generalissághnak respectusáért kiki legyen hozzájuk jóakarattal. Lovasberényiek penigh tik is ezen leve-

lemet látvan, azon falutoknak szabadon és bátorságosan való meghszállásátul ezután semmi utal ne féllyetek, hanem akit ennekelőtte ottan szolgáltatok, ezután is azon uratoknak szolgálattára szabadon és bátorságosan szállhattok. Datum in Praesidio Ujváriensi die 1-a Januárii Anno Millesimo sexcentesimo quadragésimo octavo, Sereny Páll m. p. P. H.

Másolat. Cziráky Antal gróf lovasberényi levéltárából XXIV. fiók 11. sz.

LIII.

1654. április 1. Kenyeres Gergely Komárommegye szolgabírája és Odor Péter esküdt társa által eszközölt határjárás Vereb és Lovasberény között.

Anno reparatae salutis 1654. Prima aprilis. Én Kenyeres Gergely Komárom vármegyének az Vértés alol való Faluk szolgabírája, ugyan azon Komárom vármegyének esküttye Odor Péter elmentünk Vice ispány urunknak comissioja mellett Berény és Vereb között való veszekedeő feöldeknek meglátására, és mivel a Verebiek az földet előb kezdették lakni, őket bocsájtottuk először határ mutogatásra. Mutatták ezért a Verebi Uraimék Monyicza nevű völgyön alól valamint ut között valami kicsin Dombocskát, melynek semmi jele nincsen, hogy határ volna, és az mely fogott személyeket megesküttettünk, semmit az felül nem tudták mondani. Másodikát mutatták Harangos oldalban némű némű hosszú árokhatat, melyet határnak nem ítéltünk lenni. Harmadikát mutatták az Harangos oldalban, a hol Tsotsi szőlők mellet valami hányást, melynek határformája nincsen. Negyediket mutattak azon alol Gyemanos erdő szőlő részben egy jégverem formájú vermet, melynek semmi határ jele nincsen. Ötödiket mutatták az Técsi ut mellett az Berényi hegy végén nap keletrül két követ, egyiket mondják Verebé nézendőnek, másikat Berényé nézendőnek, melyek az kövek is az ő situsokkal megmutatnak, mert egyik Vereb felől másik Berény felől vagyon helyheztetve, melyeket mindnyájan határoknak ítéltük lenni, melyek mint egy szeglet határ kövek. Az Berényiek onnan fölindulván az vörös Erdőben mutattak egy hányást, mely vagyon kereken határformára hányva. Másodikat azon föllyül mutattak azon erdőben fél dülő föld hoszanyira egy halom

szabásu hányást, mely kövekből és földből rakatott, mellyen vagyon egy Tölfa, mely kézzel csinált halmot az Verebiek mondanak Börött halomnak, mely mellett Berény felől egy tettetés kő vagyon, onnan fölmenvén harmadikat az Omafötötön az vörös erdőn felső végén kerestünk, de onnan sok ember bizonyására az határkövet elvittének, az most idéb aláb az Tanuk bizonyítják; onnan föllebb menvén Acsáról Berénybe menő utra, az hol negyediket mutatták kettős határt, mely kő is vagyon, és az határnak egyike vagyon Acsa felől, másika Berény felől, és az acsai nemes tanuk is egyiket Acsainak, másikat Berényinek mondják. — Az tanuk ezek, kiket megbesküttettünk. Első Tanu Én Pákozdon lakozó Törzsök István hatvan esztendőös lévén, szülőim után azt mondom, hogy az harangos oldalban az Verebiek az mely határt mondtak, az felől az atyámtól hallottam, hogy azt határnak mondotta Vereb és Berény között, az két erdő között való két követ is az atyáni határnak mondotta Második Tanu. Én Fornán lakó Kis István, hatvanhárom esztendőös lévén, hitem után azt mondom, hogy az néhai Fornán lakó Polgár Pétertől hallottam, hogy az Harangos oldalban való jelt mondtotta határkőnek, többet ennél nem tudok. Harmadik Tanu. Én Acsán lakó Fötöldy György nemes személy, hatvannégy esztendőös, hitem után azt mondom, hogy Vereben szolgáltam Báthy Mihályt, hallottam tőle, hogy az likas kütül az harangos oldalára szolgált az határ, és hogy Omafő az vörös erdő végén, hol megesküttünk, láttam szép köveket tizenegyed magammal, melyek most ott nincsenek, ennél többet nem tudok. Negyedik tanu. Én Acsán lakó Halasi Péter nemes személy, ötvenkét esztendőös levén, hitem után azt mondom, hogy az Urban elnyugodott Odor Mihály (ki volt harmincznégy esztendeig Vármegye esküttye) azt mondtotta, mennyetek föl az Omafötötőre, és a határköveket ott megtaláljátok, elmentünk, de nem találtuk, azután kevés idő múlva azt mondtotta, azt a határkövet Vereben az kemenzébe rakták, mellyet Odor Mihály szegletkőnek mondott. Ötödik tanu. Én Acsán lakó Erdélyi János nemes személy, hatvan esztendőös lévén, hitem után azt mondom, hogy én sok embertől hallottam, hogy az Omafötötön volt az határ

és az két erdő között való két követ is hallottam határnak lenni az Berényi ut mellett levő kettős határt is hallottam Berényinek és Acsainak lenni Hatodik tanu. Én Csákváron lakó Ságghy Mihály, negyvennyolcz esztendőös levén, hitem után azt mondom, hogy midőn Vereben szolgáltam, Kecskés Mártonytul, Kecskés Ferenctől, és Csonka Miklóstul halottam, hogy az Omafő tetőn volna az határ, és disznókat őriztem, megh parancsolták, hogy az Omafő tetőn Berény felé által ne eresszem a Disznókat, mert Berényi föld levén az Törökök magamat elvisznek róla Kenyeres Gergely Bicskén lakó Komárom vármegye szolgabirája. Odor Péter Acsán lakó Komárom vármegye eskütyte F. G. Franciscus Gasics, Judilium Cottus Comaromiensis

Másolat. Cziráky Antal gróf lovasberényi levéltárában XXIV. fiók 12. sz.

LIV.

1666. febr. 18. Bécs: I. Lipót Dienes másképp Tany Dánielnek, Dienes Jánosnak, Sándor István és Jánosnak továbbá Megyery másképp Ivány Péternek, végre Pálffy Katalin és Sándor Katalinnak adományozván Fejérmegyében fekvő Baracska, Bágyon, Iváncsifok, Varsán, Szent-László, Szent-Miklós, Szent-Ivány, Berény, Nadap és Csala nevű pusztákat továbbá Acsa, Kovácsi, Felső-Tabajd, Jégháza, Széplak, Kuldó, Ecsed és Zedregen levő részbirtokokat, Kürt pusztát és Kajászó-Szent-Péteren és Felső-Gelléren levő két-két birtokrészt, végre Komáromban egy kertet, a melyeket már az ő ősök is birtak, ők is birnak, de róluk szóló leveleiket elvesztették -- utasítja a győri káptalant, hogy nevezetteket Ekecsy Lajos, Hollósy Mátyás, Örszeghy Mihály, Sundi Balázs, Eölbey Márton, Demeöky András, Békássy Miklós, Huszár István, Szüch György, Káposztás Mihály, Panghy Benedek, Takács János és András, Achády János királyi emberek közül vala melyikének jelenlétében iktassa be A beiktatás Panghy Benedek királyi ember, Makáry István Fejérmegyei esküdt, Tóth Mihály, Szász György Kajászó-Szentpéteri lakosok, Szalay István, Rózsa János verebi lakosok, Czüvek György, Szárdy Márton pákozdi lakosok és más Komárom megyeiek jelenlétében meg is történt, de többeknek ellenmondása mellett.

Sacratissimo Principi Domino Leopoldo dei gratia electo Romanorum Imperatori etc. Domino ipsorum clementissimo. Capitulum Ecclesiae Jaurinensis orationum suarum assidua suffragia cum perpetuo animorum subjectione. Vestra nosse dignatur Sacratissima Majestas, quod nos literas Majestatis Vestrae Sacratissimae Introductorias et statutorias pro parte Egregiorum Danielis Dienes aliter Tany, nec non Joannis similiter Dienes, prout etiam Stephani et Georgii Sándor, ac Petri Megyery aliter Ivány, et nobilium Dominarum Catharinae Pálffy et alterius Catharinae Sándor in papyro clause confectas et emanatas sigilloque eiusdem Majestatis Vestrae ab extra in superiori eorundem margine impresse obsignatas, nobisque praeceptorie sonantes et directas humillima animorum nostrorum subjectione et reverentia accepimus in haec verba: Leopoldus Dei gratia etc. fidelibus nostris Honorabilibus Capitulo Ecclesiae Jaurinensis salutem et gratiam Cum nos attentis et consideratis fidelitate et fidelium servitiorum meritis fidelium nostrorum Egregiorum Danielis Dienes aliter Tany, nec non Joannis similiter Dienes, prout etiam Stephani ac Georgii Sándor, et Petri Megyery aliter Ivány, quae ipsi sacrae primum dicti Regni nostri Hungariae Coronae, et deinde Majestati Nostrae pro locorum et temporum varietate atque occasionum exigentia fideliter et constanter exhibuerunt et impenderunt, ac in posterum quoque pari fidelitatis constantia se se exhibituros et impensuros pollicentur, moti etiam pietate et clementia nostra Regia qua erga Nobiles Dominas Catharinam Pálffy et alteram Catharinam Sándor afficimur, Totalia et integra Praedia Baraczka, Bagyon, Ivánczyfok Varsan, Szent-László, Szent-Miklós, Szent-Ivány, Berény, Nadab et Challa praeterea Portiones possessionarias in Possessionibus Acza, Kovácsy et Felső-Tabajd, Jéggyháza, Széplak, Küldeő, Eched et Szedreg hunc nuncupatis in Albensi, item aliud Praedium Kürth ac duas portiones Possessionarias in Possessione Kájászó-Szent-Péter dicta nec non duas medietates in possessione Felső Gellér, unam quidem in vicinitate ab oriente in plaga ipsius Pagi, nec non unum hortum in suburbio Oppidi nostri Regii Comarom, cui similiter ab oriente Georgius

Vargha ab occidente vero Georgius Kecskés contigua vicinitate jungerentur, omnino in Comaromiensi Comitatibus existentes et habita, in quorum quieto et pacifico Dominis iidem Majores et progenitores suos inde ab antiquo semper perstitisse et se nunc quoque persistere Literasque et Literalia Instrumenta superinde sufficientia habuisse, verum injuria temporum a se se abalienata et deperdita esse asserunt. Totum item et omne Jus nostrum Regium si quod in praedictis ac integris Praediis Baraczka, Bágyon, Ivánczyfok, Varsan, Szenth László, Szenth Miklós, Szenth Ivány, Berény, Nadap et Challa. Praeterea portionibus Possessionariis Acha, Kováchy et Felső Tabajd, Jégháza, Szép Lak, Küldeő, Ecsed et Szedreggh sic nuncupatis in Albensi, Item altero praedio Kürth et duabus portionibus Possessionariis in Possessione Kajászó Szent Peter dicto, nec non duabus medietatibus in Possessione Felső Gellen ac Horto praedicto omnino in Comaromiensi Comitatibus existentibus habita etiam aliter qualitercunque haberemus, aut eadem eodem et idem nostram ex quibuscunque causis viis, modis et rationibus concernerent Majestatem, et pertinentiis quibilibet terris, agris, Pratis, Pascuis, Campis, foenetis, sylvis, nemoribus, montibus, vallibus, vineis vinearumque promonthoriis, aquis, fluviis, piscinis, piscaturis pisciumve clausuris et aquarum decursibus, molendinis et eorundem locis, generaliter vero quarumlibet utilitatum et pertinentiarum suarum integritatibus quovis nominis vocabulo vocitatis, sub suis veris metis et antiquis limitibus existentibus ad eademque praedia nec non portiones possessionarias et duas medietates ac hortum praedictum de Jure et ab antiquo spectantibus et pertinere debentibus, praemissis sicut praefertur stantibus et se habentibus memoratis Danieli Dienes Stephano item et Georgio Sándor et Petro Megyeri aliter Ivány, nec non Catharinae Pálffy et alteri Catharinae Sándor ipsorumque et ipsarum haeredibus et posteritatibus utriusque sexus universis vigore aliarum novae nostrae donationis literarum superinde emanatarum, jure perpetuo et irrevocabiliter, dederimus donaverimus et contulerimus velimusque eosdem et easdem in dominium eorundem earundemque ac eiusdem et dicti Juris nostri regii in iisdem ac eodem habiti

per nostrum et vestrum homines legitime facere introduci Superquo fidelitati vestrae harum serie comittimus et mandamus quatenus vestrum mittatis hominem vestro pro testimonio fidedignum, quo praesente fidelis noster Egregius vel nobilis Ludovicus Ekecsy vel Mathias Hollósy aut Michael Örszeghy in Blasius Sundy seu Martinus Eölbey sive Andreas Demeőky si Nicolaus Békássy nisi Stephanus Huszár nam Georgius Szüch, namque Michael. Káposztás uti Benedictus Panky nec non Joannes et Andreas TakácZ prout etiam Joannes Achády aliis absentibus. Homo noster Regius per nos ad id specialiter transmissus ad facies praedictorum totalium et integrorum Praediorum Baraczka, Bagyon, Ivanczyfok, Varssan, Szent-László, Szent-Miklós, Szent-Ivány, Berény, Nadab et Challa; praeterea Portionum Possessionariarum in Possessionibus Acza, Kováczy et Felső-Tabajd, Jéglyháza, Széplak, Küldő, Ecsed et SzedregH sic nuncupatarum in Albensi, item aliorum praediorum Kürth ac duarum Portionum Possessionariarum in Possessione Kajászó-Szent-Péter dictarum, nec non duarum medietatum in Possessione Felső Gellér et unius horli in suburbio Oppidi nostri Regii Comarom omnino in Comaromiensi Comitatus existentium et habitarum (si eti n quantum id ubique ob metum et formidinem Turcarum commode fieri poterit, alioquin ad locum aliquem tutiorem et Bonis iisdem viciniorem) vicinis et commetaneis eorundem universis inibi legitime convocatis et praesentibus accedendo introducat praefatum Danielem Dienes alias Tany nec non Joannem similiter Dienes, prout etiam Stephanum et Georgium Sándor et Petrum Megyery aliter Ivány una cum praedictis Catharina Pálffy et altera Catharina Sándor in Dominium eorundem dictique Juris nostri Regii in eisdem habiti statuatque eadem universa praespecificata Bona idem eisdem ipsorumque et ipsarum Haeredibus ac posteritatibus utriusque sexus universis praemissae novae nostrae Donationis et Juris nostri regii titulis ipsis incumbentibus, simul cum cunctis suis utilitatibus et pertinentiis quibuslibet perpetuo possidendis si non fuerit contradictum. Contradictores vero si qui fuerint evocet eosdem idem testimonium Vestrum contra annotatos Danielem Dienes

alias Tany nec non Joannem similiter Dienes prout etiam Stephanum et Georgium Sándor et Petrum Megyery, aliter Ivány ac praedictas Catharinam Pálffy et alteram Catharinam Sándor in Curiam nostram Regiam, nostram scilicet Personalem in praesentiam, ad terminum competentem, rationem contradictionis suae reddituros efficacem Et post haec super hujusmodi Introductionis et statutionis serie simul cum contradictorum et Evocatorum si qui fuerint vicinorumque et commetaneorum qui praemisae statutioni intererunt nominibus terminoque assignato ut fuerit expedientes Nobis suo modo et ordine fideliter rescribatis. Secus non facturi. Datum in Civitate Nostra Vienna Austriae die decima octava mensis Februarii, Anno Domini Millesimo sexcentesimo sexagesimo sexto Fidelibus Nostris Honorabilibus Capitulo Ecclesiae Jaurinensis etc. Pro parte fidelium nostrorum Egregiorum Danielis Dienes alias Tany nec non Joannis similiter Dienes, prout etiam Stephani ac Georgii Sándor et Petri Megyer aliter Ivány ac nobilium Dominarum Catharinae Pálffy et Catharinae Sándor Introductorium et Statutorium. L. S. Lectum. Unde nos praeinsertae benignae commissioni et Mandato Majestatis Vestrae Sacratissimae humillime obtemperare eidemque satisfacere volentes una cum Egregio Benedicto Panghy Homine Majestatis Vestrae Introductorii et Statutorii recensitos nominato atque ad id specialiter transmissio nostrum hominem utpote Admodum Reverendum Dominum Franciscum Kossa, archidiaconum Mosoniensem ac fratrem et Concanonicum nostrum ad praemissa peragenda ac tandem nobis fideliter suo modo referenda nostro pro testimonio exmiseramus fidedignum, qui tandem exinde ad nos reversi dictus siquidem Homo Majestatis Vestrae Regius ad fidem Deo debitam fidelitatemque Vestrae Majestatis Sacratissimae sacroque eius regio diademati observandam annotatum vero testimonium nostrum ad constientiae ipsius puritatem pariformiter retulerunt nobis in hunc modum: Quomodo ipsi die octava mensis Februarii anni currentis infrascripti in et ad facies Regii Oppidi Comaromiensis in Comitatu ejusdem nominis situati locum nempe tutiorem bonis statuendis viciniorem, vicinis et commetaneis universis, signanter vero Egregiis et nobilibus Paulo Homolia et Joanne Kira-

liság dicti Comaromiensis et Michaelae Toth et Georgio Szász in Possessione Szent Péter Joanne preterea Péchy et Georgio Panda in dicto regio oppido Comaromiensi, Stephano Nagy et Andrea Takács in Possessione Felső Gellér, tam providis item Georgio Almás et Michaelae Pócz in Guta, Stephano Szalai et Joanne Rózsa in Vereb, nec non Georgio Czüvek et Martino Szárdy in Pákozdi Possessionibus sic dictis commorantibus, aliisque quam plurimis inibi legitime convocatis, et praesentibus accedentes ibidem praenominatus Homo Majestatis Vestrae Regius ipso Testimonio nostro secum praesente introduxisset praementionatos Condonatarios in dominium universorum praespecificatorum bonorum, dictique Juris Majestatis Vestrae Regii in iisdem habiti statuissetque eadem universa bona, et idem eisdem ipsorumque et ipsarum Haeredibus et Posteritatibus utriusque sexus universis praemissae novae Donationis et Juris Majestatis Vestrae titulis ipsis incumbentibus, simul cum cunctis suis utilitatibus et pertinentiis quibuscumque perpetuo possidenda, quo audito Egregii Gregorius Csajághy suo haereditumque et successorum suorum, praeterea Egregiorum Andreae Farkas et Nicolai et Valentini Dobozy, Michael Eörszeghy nobilis Dominae Mariæ Soty, nobilis condam Mathaei Horváth relictæ Viduae ac Stephani filii et Catharinae filiae ejusdem, Agilis Franciscus Pato, Stephani, Joannis et Elisabethae Kovács, Michael Toth et Georgius Szász omnium incolarum et inhabitatorum Possessionis Kajászó Szent Péter nominibus et in personis annotatae Introductioni et statuti in quantum Juribus eorundem praejudicaret contradictionis velamine obviassent. Quam ob rem mox ibidem idem Homo Majestatis Vestrae Regius evocasset eosdem contradictos condonatarios in Curiam Regiam Majestatis Vestrae Regiam, vestrae scilicet Majestatis Personalem in praesentiam ad terminum competentem rationem contradictionis eorundem reddituros efficacem. Expost vero coram nobis hic in Capitulo nostro die decima nona eiusdem mensis februarii suprafatus Egregius Andreas Farkas suo, ac nobilis domina Anna Széplak Egregii Nicolai Dobozy Consortis similiter suo ac etiam dicti Domini et Mariti Sui Item nobilis Georgius Pohárdy, Egregii Stephani Hattyu Judicis ceterorum-

que Iurassorum Regii oppidi Comáromiensis; rursus vigesima praedicti mensis, Februarii nobilis Martinus Sebessy nobilis dominae Catharinae Szeghy Egregii olim Martini Eölbey relictæ viduæ Haeredumque et Posteritatum eiusdem utriusque sexus universorum; demum Andreas Deső suo ac Stephani et Ioannis nec non Elisabethæ omnium Deső nominibus et in personis contradixissent. Ob quam quidem eorundem contradictionem idem Testimonium nostrum absente jam Homine Majestatis Vestrae Regio evocasset eosdem similiter in Curiam Regiam Vestrae scilicet Majestatis personalem in praesentiam ad terminum Competentem, rationem Contradictionis eorundem reddituros efficacem. Seriem itaque eiusmodi Introductionis et Statutionis simul cum contradictorum et Evocatorum vicinorumque et Commetaneorum qui praemissæ Introductioni interfuerunt. nominibus terminoque assignato ut fuit expedita Vestrae Majestati Sacratissimæ suo modo et ordine fideliter rescripsimus. Datum ex Capitulo nostro die Decimo sexto ultimæ diei executionis prænotatæ. Anno Domini Millesimo sexcentesimo sexagesimo septimo.

Cziráky Antal gróf Iovasberényi levéltárában XXIV. fiók 16. sz.

LV.

1699. jun. 19. Bécs. Heister Sigebert gróf Vasdinyey Jánostól, úgy is mint Eölbey Ilonával nemzett Magdolna és Julianna leányainak természetes és törvényes gyámjától, nemkülönben Kéry Imre és Lászlótól, mint Eölbey Ilonának első férjével Nagykéri Kéri Jánossal nemzett fiaitól a győri káptalan előtt 8400 rénus forinton megveszi örök áron Lovasberény, Técs, Nadap, Ráczeresztur, Perkáta, Pázmánd és Órsziget fejmegyei birtokokat, továbbá Börgöndből három részt, aztán Novaj (ma Kisfalud), Sárosd, Szolgaegyháza, Saágd, Palcza-Telek fejmegyei pusztákat. Végre ugyanazon év jun. 19-én ugyanazon káptalan előtt Miskey István és neje Sebessy Judittól Börgöndnek ötlet és néhai Eölbey Magdolna örököseit Sághy Klárát és Töttösy Sándort illető részeit 2000 renus forinton, mely mindkétrendbeli vételt I. Lipót 1699. jul. 3-án jóvá is hagyta.

Nos Leopoldus etc. memoriae commendamus tenore

praesentium significantes quibus expedit universis. Quod pro parte et in persona fidelis nostri nobis dilecti Spectabilis et Magnifici Comitis Siberti ab Heister camerarii nostri, generalis rei nostrae Tormentariae et unius Regiminis Desultoriorum actualis Colonelli exhibitae sint nobis et praesentatae certae quaedam binae fidelium nostrorum Honorabilium Capituli Ecclesiae Jaurinensis fassionales, Venditionales testimoniales et primae quidem in anno modo labenti Millesimo sexcentesimo nonagesimo nono feria sexta proxima post festum sacri corporis Christi emanatae, sigilloque eiusdem Capituli ab extra insuperiori earundem parte communitae ac obsignatae, mediantibus quibus fideles nostri Egregii Joannes Vasdinnyei qua legitimus Magdalenae et Juliannae filiarum suarum ex nobili olim Dominae Helenae Ölbey alias consorte sua progenitarum Tutor et Curator, nec non Emericus et Ladislaus filii Egregii olim Joannis Kéry de Nagy-Kér ex praefata olim Domina Helena Ölbey procreati, oneribus primum et quibuslibet gravaminibus universorum haeredum et posterorum suorum, fratrum item sororum proximorum affinium, consanguineorum sucessorum legatariorum et cessionariorum, aliorumque quorumlibet quos videlicet infrascriptum tangeret et concerneret, tangereve et concernere quomodolibet et ad praesens vel in futurum posset negotium, per omnia in se se dictasque pupillas assumptis et levatis matura denique et exacta prius intra se se animorum suorum deliberatione superinde praehabita sponte et libere totalem et integram possessionem ipsorum et praenominatarum pupillarum Lovas Berény nec non Técs, Nadab, Ráczkeresztur, Perkátth, Pázmánd et Örszigeth appellata, in qua praeallegato Comitatu Albensi adjacentia situata, nec non totales et integras tres Portiones eorundem Possessionarias in Praedio Börögönd non absimiliter alias ratas suas Portiones eosdem qualicunque Jure et titulo concernentes, in Praediis Novaj, Sarasd, Szolga-Egyháza, Saagd, Pálcza-Telek pariter in antelato Comitatu Albensi existentes habitas simul cum cunctis eorundem Bonorum appertinentiis, proventibus, obventionibus emolumentis et utilitatibus quibuslibet quovis nominis vocabulo vocitatis, et ad praescriptum Possessionem Praedia Portionesque Praediales de

Jure et ab antiquo spectantibus et pertinere debentibus prae-nominato Comiti Siberto ab Heister haeredibusque et posteritatibus eiusdem utriusque sexus universis in et pro octo millibus et quadringentis florenis Rhenensibus partim jam ante hac persolutis, partim vero coram attacto Capitulo Jaurinensi depositis perque dictos Joannem Vasdinnyi, Emericum item et Ladislaum Kéry plenarie levatis Jure perpetuo et irrevocabiler utendam, fruendam, tenendam, possidendam pariter et habendam, nullum Jus nullamque juris et dominii proprietatem quod ex qua iidem prae-nominatique universi in praescriptis bonis habuissent aut in futurum quovis modo habere potuissent pro se ipsis peramplius reservando, sed totum et omne jus ipsorum ibidem habitum in memoratum Comitem Sibertum ab Heister, haeredesque et posteritates utriusque sexus universos transferendo et rederivando pleno jure et reali cum effectu cum assumptione quoque solitae et legalis ex parte quidem praeasserti Joannis Vasdinnyi suo ac prae-nominatarum filiarum suarum nominibus et in personis quoad portiones suas Evictionis cautela; Respectu vero tam eiusdem Joannis Vasdinnyi quam et praefatorum Emerici et Ladislai Kéry evictionis, loco universorum literarum et Literalium Instrumentorum praemanibus suis habitorum factum praementionatorum Bonorum tangentium et concernentium per manus assignatione similiter dedisse, vendidisse cessisse abalienasse, Jusque et Dominium proprium transtulisse ac per manus assignasse.

Secundae vero in anno pariter modo currenti 1699. et eadem praedicta feria sexta proxima itidem post festum Corporis Christi emanatae et sigillo consimiliter eiusdem Capituli ab extra pariter in superiori earundem parte communitae, tenore quarum fidelis itidem noster Egregius Stephanus Miskey et Nobilis Domina Juditha Sebessy consors eiusdem oneribus pariformiter primum et quibuscumque gravaminibus universorum haeredum et posteritatum fratrum item sororum proximorum affinium et consanguineorum suorum quos videlicet infrascriptum tangeret et concerneret, seu tangere et concernere quomodolibet nunc vel in futurum posset Negotium per omnia in se assumptis et levatis totales et integras Portiones Praediales

tam videlicet propriam ipsorum, quam etiam alias tres per jam fatum nobilem condam Dominam Helenam Ölbey sibi in et pro septingentorum septuaginta quinque florenorum Rhenensium summa titulo pignoris ad integrorum octo annorum decursum irredemptibiliter traditas et assignatas, non minus etiam Portionem haeredum et Posterorum Nobilis condam Dominae Magdalенаe Eölbey nobilium nempe Clarae Sághy et Alexandri Töttössy, alias de praesenti per dictum Stephanum Miskey consortemque eiusdem Judittam Sebessy partim titulo Pignoris tentam et possessam partim vero ipsis modo curatorio submissam et concreditam omnino in praeattacto Praedio Börgönd et praefato Comitatu Albensi adjacentes habitas simul cum cunctis suis appertinentiis Proventibus et utilitatibus quibuslibet quovis nominis vocabulo vocitatis ad praedictas Portiones Praediales de Jure et ab antiquo spectantibus et pertinere debentibus jam recensito Comiti Siberto ab Heister haeredibusque et posteritatibus eiusdem utriusque sexus universis in et pro bismille florenis rhenensibus bonae currentis et acceptabilis monetae per eundem Comitem ab Heister depositis et persolutis Portiones quidem proprias et praenominatorum Alexandri Töttössy et Clarae Sághy iurac perpetuo et irrevocabiler, alias autem tres portiones per praenominatam condam Helenam Eölbey, praevio modo ipsis titulo pignoris assignatas omni eo Jure quo per eosdem possidebantur, utendas, fruendas, tenendas, possidendas pariter et habendas, nullum pariter Jus nullamve Juris et Dominii proprietatem quod et quam dictus Stephanus Miskey et consors eiusdem Juditha Sebessy suique praenotati prout et praememorati Alexander Töttössy et Clara Sághy in praescripto Praedio habuissent aut in futurum quovismodo habere potuissent pro se ipsis reservando, sed totum et omne Jus ipsorum ibidem habitum in Annotatum Comitem ab Heister haeradesque et posteritates eiusdem utriusque sexus universos transferendo pleno Jure et reali cum effectu sub solita et legali Evictione tam respectu sui quam etiam praedictarum Alexandri Töttössy et Clarae Sághy dedisse vendidisse et per manus tradidisse ac assignasse dignoscebantur tenoris infrascripti. Supplicatum itaque exstitit Majestati Nostrae pro

parte et in persona antenuncupati Comitis Siberti ab Heister debita cum Instantia humillime, quatenus Nos antelatas binas dicti Capituli Jaurinensis literas fassionales venditionales testimoniales, omniaque et Singula in eisdem contenta rata grata et accepta habentes literisque nostris inseri et inscribi facientes praemissis venditioni per manus assignationi traditioni abalienationi Jurisque et Dominii transactioni nostrum Regium Consensum benevolum pariter et assensum praebere dignaremur. Quorum quidem literarum Fassionaliū venditionaliū testimonialiū tenor sequitur in hunc modum Nos Capitulum etc. (Átiratik a fenti két adásvevési szerződés).

Nos itaque supplicationi nostrae modo quo supra porrecta Majestati Regiae benignitate exaudita clementer et admissa praenotatas ambas jam dicti Capituli Jaurinensis Literas venditionales, Fassionales, Testimoniales non abrasas non cancellatas neque in aliqua sui parte suspectas sed omni prorsus vitio et suspicione carentes praesentibus literis nostris de verbo ad verbum sine diminutione et augmento aliquali insertas et inscriptas quoad omnes earundem continentias, clausulas et articulos eatenus, quatenus eadem rite et legitime existunt emanatae viribusque earundem veritas suffragatur, ratas gratas et acceptas habentes, praemissis perennalibus venditioni, abalienationi, sessioni, assignationi, Jurisque et Dominii translationi omnibusque et singulis in iisdem clarius et uberius denotatis et expressis nostrum Regium consensum praebuimus imo praebemus benevolum pariter et assensum. Et nihilominus cum ad nonnullorum fidelium nostrorum humillimam supplicationem nostrae propterea factam Majestati, tum vero attentis habentes reflexionem ad intemeratam fidem et fidelitatem utilissimaeque servitiorum genera toties nominati Comitis Siberti ab Heister, qua idem sacrae primum dicti Regni nostri Hungariae Coronae, et deinde Majestati quoque nostre tum alias semper, sed vel maxime his gravissimis Bellorum tumultibus et temporibus non sine emolumento et commodo totius Christianitatis, cumque discrimine vitae et omnimoda cum satisfactione nostra praestitit et impendit, et inposterum etiam se se pariter inpensurum pollicetur, totum et omne Regium prout et armorum seu Neoaquisticum

Jus nostrum (praesertim cum Camerae nostrae pro eodem Jure armorum seu Neoquistico prouti ex quietantionalibus eiusdem nostrae Camerae coram nobis in originali productis apparuisset undecim mille sexcentos florenos in paratis exsolvisset) si quod in praespecificatis totali et integra Possessione Lovas-Berény, Praediis item Nadab, Ráczkerezstur, Börgönd, Théch, Perkáth, Pázmánd et Eörszigeth, Portionibus pariter in Praediis Novay Sárasd, Szolga-Egyháza, Saágd, Palcza-Telegd omnibus omnino in Comitatu Albensi existentibus situatis etiam aliter qualitercunque haberemus aut idem eadem et eadem nostram ex quibuscunque causis viis modis et rationibus concernerent Majestatem, simul cum cunctis suis utilitatibus et pertinentiis quibuslibet terris scilicet arabilibus cultis et incultis etc. etc. de jure et ab antiquo spectantibus et pertinere debentibus praemissis sicut praefertur stantibus seque habentibus toties fato Comiti Siberto ab Heister haeredibusque et posteritatibus ipsius utriusque sexus universis dedimus donavimus et contulimus, imo damus, donamus et conferimus Jure perpetuo et irrevocabiliter tenenda possidenda pariter et habenda, Salvo nihilominus jure alieno potissimum vero Ecclesiarum Dey. Harum nostrarum secreto sigillo nostro majori quo ut Rex Hungariae utimur impendenti communitarum vigore et testimonio Literarum, Quas nos in formam Privilegii nostri redigi faciemus dum nobis in specie fuerint reportatae. Datum per manus fidelis nostri Nobis dilecti Reverendi Ladislai Mattyasovsky Episcopi Nitriensis Locique et Comitatus eiusdem Supremi et perpetui Comitatus, Cancellarii nostri et per dictum Regnum nostrum Hungariae Aulae Nostrae Cancellarii, in Civitate nostra Vienna Austriae die tertia mensis Julii Anno Domini Millesimo sexcentesimo nonagesimo nono, Regnorum nostrorum Romani quadragesimo primo Hungariae et reliquorum quadragesimo quarto, Bohemiae vero anno quadragesimo tertio Leopoldus. m. p. Ladislaus Mátyásosvsky. Episcopus Nitriensis m. p. Joannes Dományszky m. p.

Hártya, fehér sárga kék piros selymes függő nagy pecséttel, Cziráky Antal gróf lovasberényi levéltárában XXIV. fiók. 26. sz.

LVI.

Lovasberény urbáriuma 1740. dec. 22.

Anno 1740. Die vero 22-da xbris bizonyos Consideratiokra nézve, öconomiámnak helessebb rendben való vételére és szegény Lovasberényi mind magyar, s mind német részről levő Jobbágyimnak megmaradásokra nézve, mind Censusbéli, s mind bizonyos Robotbeli praestatiokrul rendelttem, s utóbbi tetszésemig említett Jobbágyimmal edgyeztem meg következőképpen.

Primo. A Die 24-ta Mensis Aprilis Anni 1741. elkezdvén esztendőről esztendőre egész Helytül fognak fizetni szegény Jobbágyim kész pénzbeli Censust. És mint hogy az Jobbágyiság fertály Sessiokra vannak subdividálva, a szerént reparatiálván, a proportione ezen summát, úgy hogy egy fertályos fog fizetni 3 ft. 75. dt.

Secundo. Ezen Proportio szerént Robotot is tartoznak adni úgy, hogy minden marhás gazda egész erejével és marháival egész Helytül tizenhat napot, három fertálytul tizenkét napot, két fertálytul nyolczot, egytül pedig négy napot fog szolgálni. Mely Robotban a minemű szántást, s az Uraság magjával minemű vetést tetetek s az után termő Buzát ugyan részes aratókkal és más egyéb rendbeliekkel magam takarítatom le, de a behordásban minden marhás gazda maga, és tehető erejével két fordulással tartozik a Roboton kívül azaz gratis. Ha pedig azon kívül mégis maradna kint Buzám, azt már cum Defalcatione Census fogják behordani.

Tertio. Mivel a tüzre való fát nyilasok számára az előbbeni mód szerént a szomszédságbelieknek már ennek utánna nem osztom és hogy ezen Beneficiumot szegény Jobbágyaimnak engedem, azért minden Gazda ember maga kitelhető erejével tavaszi alá tartozik egy nap szántani, azon földeket a magam magjával bévetni s azon vetés után termő Jóságomat az üdőnek javával letakarítani s be is hozni gratis. És mivel azon nevezett Erdő Nyilasokban vágott fájakbul Dézmát nem kívánok, azért minden Gazda ember a maga erejével esztendőt által nekem tüzi fát egy szekérrel tartozik hozni, ezt ugyan utóbbi rendelésemig úgy, hogyha azon egy

egy szekér fa elegendő nem lenne, más esztendőre az iránt más rendelést teszek, obligálták magokat szegén / Jobbágyim.

Quarto. Arra is, hogy minden Gazda maga kitelhető erejével esztendőnként egy hosszú Fuart fog adni, a mely is legmesszebb Kenyeriig leszen, föntartván azt, hogy ha ezen Fuarok teljességgel minden esztendőben nékem szükségessek nem lennének, más esztendőre annyit, a mennyi elmarad, nem tartoznak helyreállítani. És mikor bort visznek, egész Helyes tizenhat Akót tartozik föltenni. Midőn pedig buzát, árpát és kölest, hasonlóképpen tizenhat mérőt tartozik elvinni az egész helyes. A ki pedig kevesebb fertályt bir, repartitive a proportione kevesebbet teszen föl a szekérére. A zabból pedig, minthogy az könnyebb, 20 mérőt tartozik az egész helyes föltenni.

Quinto. Ha azon hosszú Fuarok esztendőnként nekem elegendők nem lennének, alább föltett specificatiók szerint cum Defalcatione Census ollatén hosszú Fuarokat tartoznak adni.

Sexto. A gyalogfertálos Jobbágyok pedig, a kiknek marhájok nincsen, esztendőnként nyolcz napot tartoznak praestálni.

Hogy pedig a censusoknak Defalcatiojából praestalandó Fuaroknak és munkájoknak is heles folyamattya legyen és igazi proportio szerint egyik Jobbágyom a másiknál többet ne szolgállyon, Jobbágyimnak concurrált akaratt yok szerint is ilyen rendelést tettem utóbbi tetszésemig, a mint már prae-mittáltam.

1° Hat vagy nyolcz ökrös szekéren ha a Vértésről kívántatik valamely nehéz fát hozni ide Lovasberényben, tartozik meghozni a jobbágy 1. ft., ha pedig pusztára köll vinni, 1 ft 50 dr.

2° Ha Kenyeriben holmi Partékával ökrös szekéren, a mennyi marha lészen befogva, annyi 1 ft. azaz, ha négy ökrön megyen, négy ft., hattal hat forint acceptálni fog.

3° Ha három lovu kocsí kívántatik ugyan Kenyeriben, 3 ft. 50. dr.

4° Ha bort visznek cum defalcatione census, tartoznak elvinni akóját huszonöt pénzen, idest. 25. dr. Ha pedig ga-

bonát, akármineműt, husz pénzen tartoznak méreit elvinni, idest 20. dr. Ha lovas Postának köll fölmenni, acceptáltatik huszonöt garasban, idest 1 ft. 25. dr.

5° Ha Óvárra köll gabonát vinni, hasonlóképpen 20 dr; ha pedig Győrrre, 15. dr.

6° Komáromban pedig, Budára és Földvárra ha gabonát viszen, nem többen fog acceptáltatni mérője, hanem csak 10. dr. Ha pedig másért köll azon Helyekre menni, minden pár marha acceptáltatik a censusban 1 ft.

7° Ercsiben, Érdre, és Adonyban gabonával $7\frac{1}{2}$ dr. Ha pedig másért megyen, minden marha számláltatik $28\frac{1}{3}$ dr. Ugy hasonlóképpen Oroszlán, Mórra, Töbörzsökre ha fuar köll, a marha acceptáltatik egy egy márvásban idest $28\frac{1}{2}$ dr.

8° Fehérvárra, Börgöndre és Nadapra két lovu kocsi számláltatik egy Márvásban, idest $28\frac{1}{2}$ dr.

9° Ha Dinnyésről szénát hoznak, pro 50 dr; ha pedig Csaláról, minden szekér számláltatik in 40 dr.

10° Itthon pedig ha egész nap dolgozik a Jobbágy szekérrel s két marhájával, vétetődik bé 40. dr.

11° Ha Roboton kívül szántás kívántatik, egy-egy eke számláltatik 75 dr. A Vadászatra pedig kocsit és Embert gratis praestál az Helység.

12° Ha kaszást ad, tehető heles kaszás pro 20. dr. Baglázó és öreg számu Petrencze hordó is annyiban vetetődik be. Kicsin szerü Petrencze hordó pedig és tehetősebb gyűjtő 15 pénzben. A gyermek pedig többet nem szolgál 10 pénznel.

Mivel a kő és öllfa hordás per errorem Scribentis feledékenységben ment, azért hogy ebben is in Claris legyen az egyesség velem, kívántam ugy intézni közöttök a proportionalis Fuarokat, hogy mindenféle épülethez szükséges öll követ tartoznak ide be az hova szükséges leszen öllit 90 pénzért béhozni, azt is ugy pedig, hogy a ki béhozza, az tartozik ismét öllben rakni.

Az öllfát nem különben Lovas Berényi Erdőrül a téglának égetésére 90. pénzért szállítsák be, de azt is ugy köll érteni, hogy az ollyatén fa dupla hosszúságu szakasztással leszen vágva 3. 3. öllre rakva; így tehát 90. pénzért dupla öllt köll béhozni s itthon ugy össze raknia.

Melly szegény Jobbágyimmal tett végzéseinek megtartására, eő nekik pedig nagyobb Securitásokra és megmaradásokra adtam ki két exemplárban ezen Contractualis Levelemet magam kezem subscriptiojával és szokott Pöcsétemmel megerősítvén. Lovasberény, anno X die, quibus supra. Groff Cziráky Joseph. s. k. P. h. Helység Birája Német János, Törvén Biró Südi János és több esküttek az egész kösséggel. P. h.

Cziráky Antal gróf lovasberényi levéltárából.

LVII.

1749. nov. 13. Dravec József veszprémi kanonok, a fejevári kerület esperese és vaáli plebános tanukihallgatást eszközöl a lovasberényi urasági kertben levő kápolna egykori építkezése iránt; és pedig a következő pontokra nézve:

1. Tudja-e a tanu nyilván és világosan, vagy halotta-e, hogy ezen helyiségbeli alsó templomot generalis Haiszter ő excellentiája vette el a kálvinistáktól? ha tudja, hány esztendeje annak lehet? Hány esztendeig volt birásában, és minémü okokból, és conditióik alatt ismét vissza adta a kálvinistáknak.

2. Ezen fölső catholicusok kápolnáját, ki költségével és minémü materiából építette volt fellebb említett Haiszter úr? nemde nem kálvinistákkal építette-e? és azon conditióknak eleget tett-e a kálvinistaság? vallja meg a tanu körülményesen.

1-ső tanu Németh János r. kath. lovasberényi lakos 53 éves. (Primus tertio providus Joannes Német catholicus incola possessionis Lovasberény, annorum circiter 53. examinátus in puritate conscientiae fatetur ad primum) 1-ső pontra nézve, hogy ennek előtte 32. esztendővel kálvinista embernél szolgálván hallotta és látta, mivelhogy maga is dolgozott a pápista kápolna körül, hogy Haiszter úr maga alkalmatosságára nézve építette ezen pápista kápolnát a kálvinistasággal azért, hogy az alsó templomot vissza engedte nekik, máskülönben vissza sem engedte volna. Azt is tudja, hogy circiter 3. esztendeig volt ő excellentiája azon alsó templomnak birásában. 2-ik pontra nézve tudja azt nyilván, hogy a kápolna falai magasságát mintegy félig, jó materiából felének pedig fölül felét külsőképen égett téglából belső képpen pedig válogból építette. Azt pedig a mennyire tudhatja a kálvinistaság maga

ajánlása szerint nem vitte mind véghez maga költségével a kápolna épületét, hanem ő excellentiája maga pénzéből fizette a mesterembereket.

2-ik tanu Szily György helv. hitvall. lovasberényi lakos 70 éves, elsőre tudja azt, hogy Kozma István bíróságában történt a dolog, hogy Generális Haiszter Fejérvár alá való jövetele tudtára esvén a kuruczoknak, azon kuruczoktól mind Lovasberényi s mind több szomszéd helységbeli lakosok bátorítottak, és izgattattak, hogy general Haiszter a maga hadával a kuruczoktól megveretett, mely bátorításra és izgatásra a lovasberényiek is föl keltek és azok között ő maga a fatens is egyik volt, kik midőn Keresztes nevű faluig mentek volna, és megértették volna, hogy az Haiszter hadának immár az eleje Fejérvár alatt volna, mondták mások a Lovasberényieknek: menjetek vissza mert éltetekkel fizetitek, hogy földes uratokra támadtok. Ezek így lévén féelve és rettegve vissza tértek. Azután mindenütt győzedelmet vevén Haiszter ur a kuruczokon, csakhamar Lovasberénybe is jött, és jobbágyainak, az ellene való támadásokért az templomot el vette, és azt 3 esztendeig birta, mely 3 esztendőök forgása alatt a prédicator udvarán nádból épített oratoriumba jártak. Tudja azt is bizonyosan, hogy a helységbeliek könyörögtek titulált földes urok előtt a templomnak felszabadításáért, ki is könyörülvén rajtok felelt olyast: Ám jámborok, minthogy pápistaság úgy sincsen a helységben, ha nekem a residentiámhoz közel, nagyobb alkalmatosságomra egy kápolnát építtettek, a magatok költségén, a templomot visszaadom. Mely conditiót a kálomisták örömet amplexáltak és magatokat mindenekre ajánlották. A 2-ra: nem emlékezik arra, hogy a helység ezen kápolnának épülésére kész pénzből contribuált volna, hanem azt tudja, hogy ő is a többi jobbágyok között az materiák convectionában robotokat praesentált, de a robotokon felül többet nem dolgozott hanem, mind kicsinek (mind) nagynak gyalog is kellett szolgálni. Tudja azt is, hogy a kápolnának fundamentuma jó magosan kövekből felől pedig válogos is kevertetett rakásba. Végtere azt is jól tudja, hogy a mesterembereket mind maga fizette a földes ur Haiszter ő excellentiája.

3-ik tanu: idősb Südj János kalvinista, lovasberényi

lakos 80 éves vallja, hogy Haiszter ur a predikátornak fia miatt azért hogy kuruczczá lett volt, vette el tőlük a templomot, mindazonáltal a templomkulcsát nálok hagyta volt, hanem csak erősen megtiltotta volt nekik, hogy többé beléje ne járjanak, és míg ő exelentiája az kuruczok persecutiójában feljebb alább másutt foglalatoskodott, mintegy három esztendő mult el, mely idő alatt is míg a kuruczok Lovasberényben jöttek volt, és megtudván a kálvinista kurucz tisztek, hogy a kálvinisták nem mernének templomba járni, kényszeríté karjánál fogva a predikátort, vezessék be a templomba, mely naptól fogva ők is aztán bátran jártak azon templomba. Történt azonban, hogy Haiszter ur hitves társával együtt Lovasberénybe jött, és megtudván, hogy kemény parancsolatja ellen a templomot maguk felszabadították, igen megharagudván reájuk, boszankodott, és panaszkodott generalisnének, hogy miképen ezek ötet a tilalom áthágásával megbántották légyen, és fenyegeté is őket, hogy keményen megbünteti őket, de a generálisné considerationibus vevén, hogy a magok jobbagyával volna dolguk könyörült rajtuk és könyörgött az urának, hogy ne bántaná őket, minthogy ugyis az a templom a residántiától távol esvén az istenszolgálatra oda nem járhatnak, építsenek inkább az uraság házához közel egy kápolnát és az alsó templom maradjon meg nekik. Ez pedig, hogy így lett meg, onnét bizonyítja, mert ő németül tudván gyakorta az urak körül foglalatoskodott; akkor is ő volt a tolmács, mikor ezek a dolgok lettek meg. Ami pedig a felső kápolnának dolgát illeti, tudja azt is, hogy a mesterembereket az uraság fizette, de azonkívül mindenféle munkát az épület körül ingyen cselekedtek a jobbagyok, mivel azon conditió alatt visszaadatott nekik az alsó templom, hogy ezen kápolna pedig részszerint kőből, részszerint vályogból építettett onnét tudja, hogy maga is dolgozott rajta. Azt is hozzáteszi a fatens, hogy a tilalomnak ideje alatt a prédikátor udvarán hamarjában épült fölház formában szoktak volt imádkozni.

4-ik tanu. Kovács György 80 éves calvinista, lovasberényi lakos ugy vallott, mint a 3-ik tanu.

5-ik tanu Szabó Mihály, 56 éves katolikus, lakos ugy vallott, mint az első tanu, azon hozzáadással, hogy a midőn

a kálvinistáktól az alsó templom elvétetődött még akkor Lovasberényben nem volt, hanem azokat másoktól hallotta, a kápolnának építéséhez pedig ő maga is kézi munkával hozzájárult, de az a munka, a melyet a kápolna körül tettek mondá ő néki, s mind a többiek azokból a robotokból vétetődött melyet uraságnak tartoztak volt presentálni, és így mindenképen az uraság költségével és ipartudásával építettett föl többször említett kápolna, consequenter a helység eleget nem tett az uraságtól eleibe tétetett conditionoknak.

6-ik tanu. Bori György 47. éves kalvinista lovasberényi lakos úgy vall mint a 3-ik tanu, azzal bővitve, hogy ami illeti a kápolna épületéhez való contributiót azt mondja, hogy nem robotban, hanem ingyen dolgoztak rajta, a mellett onnét tudja, hogy a harangot az oltár fájával együtt ő hozta ingyen Győrből.

7-ik tanu. Ferenczy János 47 éves helvética confessión levő lovasberényi lakos et reliqua prouti tertius testis.

Super qua per me praevio modo peracta et eadem ex actis visitationis excerpta inquisitione praesentes extradedi testimoniales litteras Datum in Vaál die 13 mensis decembris Anno 1749. Josephus Draveczech canonicus Vesprimiensis districtus albensis vice archidiaconus et parochus Vaálensis manu propria. (L. S.) Fejér vármegye levéltára: acta publico politica fasc. XX. No. 122. anni 1750.)

LVIII.

Határjárás és tanukihallgatás Lovas-Berény és Forna között 1701. sept. 20.

Anno 1701. die 20. Mensis Septembris ad instantiam D. Comitis Antonii Eszterházy in facie metarum possessionum Csákvár, Lovasberény et praedii Forna examinati sunt De eo utrum: Primo, Tudgya-é, hallotta-é, vagy emlékezik reá a tanu ez a hat kü emberemlékezettül foghva mindenkor Berény és Forna között igaz határnak tartatott? és ha az előtt való időben is, midőn az határok között való villongás miat Birák Uraimék az határokat járták, akkor is igaz határnak hatták-é, tartották-é és ismerték-e azon hat követ. Secundo. Tudgya-é azt is, hogy az minémü határkü volt az hat kün tul napnyugot felé, az Somogyi András földé végé-

ben, kik vitték el azon határkövet és hová tették? Tertio. Tudgya-é azt is, hogy a mely kü az rováklyák napnyugotról való odalban verebi ut mellett leásva vagyon, ha azon kü Forna és Berény között igaz határnak tartatott-e mindenkor? Quarto. Tudgya-é azt is, hogy napnyugot felé a minémü régi árok hányása vagyon, ha határ volt-é Berényiek és Fornaiak között, és ha azon árok hányáson belül mindenkor szabadon birták-é a Fornaiak azon darab mezőt, miglen az török hatalmasul el nem vette tőlök és Berényieknek nem adta? Quinto. Emlékezik-é arra is, hogy azon árokháton előbb menvén napnyugotra, ha azon árokban az Forna ut, mellett valami határ kü és az határ küvet hová vitték onnéd, és ha ugyan határkünek neveztetett-é, mig ott volt föl ásva? Sexto. Tudja-é azt is, hogy azon árokhányáson tovább menvén alá napnyugat felé az háló tölgyre, azt a tölgyet az Fornai marhák háltak-é mindenkor benne? — — — Octavus testis Joannes Görög annorum 48. Ad primum Hallotta nyilván, hogy igaz határnak tartatott lenni azon hat kövü darab határ, látta is, akkorban szolga lévén Acsán, csak ottan közel acsai földön szántott, hogy szolgabíró uram ezen határokat többekkel együtt járta, és úgy hallotta, hogy helyesnek találta. Ad secundum. Tudja és látta, hogy az veres kü ottan volt, szántott is ottan Fornán lakozó Ferencz; Jánosnak ottan lévén egy hold földje, az melynek egyik vége az hatos kövü határon, másik az vörös күнэл fordult meg, de annak utána Lovasberényi Somogyi András földje mellett nem azon kü, azt az hold földet az török urtól megvett hat mérő árpán oly okkal, hogy szánthassa azon földet háborúgatás nélkül, mely árpának fele az török urnál, fele penigh Fornán maradt s ekképpen birván meghirt Somogyi András azon földet, úgy veszett el az a kü, mely is azelőtt igaz határnak tartatott Lovasberény és Forna között s tudja is, hogy azon föllül az lovasberényiek nem szántották. Ad quartum Directe hallotta és tudja is, hogy a török határozása előtt az Fornaiak azon hatig birták és éltek, hanem mikor az török által vétetett el tőlük s úgy adatott az Lovasberényieknek. Ad quintum. Érte és tudja, hogy azon kü ottan volt az ut mellett, s addig is tartották igaz határnak az

Fornai földnek s annak utánna idő múlva Gatar kapitány Sokoray János s több katona uraimékkal azon eljövén, látta azon követ alább egy hold földnyire valami verem szélén lenni, melyet remél, hogy most is ottan vagy on elrejtve, az mint is mondotta kapitány uramnak mindjárt, hogy azon kü föllebb lett volna, s határ kü lett volna Forna s Lovasberény között Ad sextum. Tudja az háló tölgyet, hogy baromállás volt s egy része Lovasberényhez s más része Fornához lett volna, s az mint az Fornai marhát tudja is hogy eleget is állott benne. — — — Duo decimus testis Michael Bogdány praedicans Tabajdiensis annorum 75 Ad primum Emlékezik, s tudja jól, hogy ennek előtte két izben is egyenlő akarattal acsai és Lovasberényiek kihozván Kenyeres Gergelyt akkori Szolga Biró uramat adjunctusival, akkor is igaz határnak hagyatott Lovasberény és Forna ugy acsai földek között, akkorban ezen fatens Acsán lakván — — — Ad tertium. Ezen fatens Fornán lakván praedikátorul, járt azon kü mellett Verebre, melyet is határkünek mondták lenni és tudja, hogy török határozása előtt ottan volt azon kü s az Fornaiak akkor mindaddig éltek. Decimus tertius testis Petrus Németh miles. Ad primum. Gyermekségitü fogva ugy hallotta, hogy igaz határnak tartották Lovasberény és Forna között. Ad tertium. Fornán lakván, ennek előtte, mikor falu volt, emlékszik reá, hogy az kövigh tartották s élték a Fornaiak azon földet, sőt egy izben föllül azon kövön valamely darabka földet megszántván, egykor Lovasberényi ember titkon, ismét ezen fatens is már idén meghszántotta háromszor és az midőn vetni köllött volna nekik, látták hogy be volna vetve s el is boronálva, melynek le aratásá-tul tiltván egymást, az midőn ezek egymással meghegyeznének, hogy egyiknek is munkája hejában ne legyen, az Fornaiak neki menvén, ell hordták mint Fornai földön valót, oda is vezett — — — Decimus septimus testis Franciscus Kiss annorum 39. Ad primum. Gyermekségitül fogva hallotta emlegetni soktul, hogy igaz határ az lett volna Forna és Lovasberény között. Ad secundum. Ezen fatens Andocsi Györgynél szolgálván, ennek előtte circiter 22 esztendővel Lovasberényben és ottan szántván hat vagy hét ekével,

Somogyi Andrásnak az ottan levő tábla földben, (melyet csak erőszakkal szokott vala szántani Fornaiak ellen) akkor azon követ kifevén az földbül az helyet ekével összeszántván s boronával béhuzván ugyanaz gazdája taligájára feltették s onnan elhozták, de ő haza jutván közölök, az többi ez tó felé vitték, s hová tették, nem tudja, jelenlétben az elvitelben Orosz Mihály, Somogyi János és Gergely, azoknak az korbéli szolgálái, úgy Karikó Ferencz is, s tudja is, hogy azon elhozott követ mindenkor határnak tartották. — — — Decimus octavus testis Georgius Berki annorum 52. Ad primum. Hallotta eleitül fogva, hogy az meghirt hat kövü domb igaz határnak tartatott Lovasberény, Acsa és Forna között, azt is hallotta akkorban, Acsán szolgálván, hogy meghnevezett Szolga Bíró járása alkalmatosságával is igaz határnak hagyatott volna az meghirt helységek között. Ad secundum. Ezen fátensnek egy testvéröcscse, ki is akkor Andocsinál szolgált Berky Gergely mondotta nekie, hogy ő volt egyik, ki azon követ onnan taligára föltévén, többiekkel együtt elvitte s az ló farkán Tóth István valamely pusztá kutban vetette, mellyre kész volna reá is menni, azon fatens öcse, az hová vetettek, ha valaki addig, még él, kívánta volna, az mint izent is ezen tavasz felé Fornaiaknak az fatens által hogy eő kész meghmondani s meghmutatni, hová vitték azon Fornai határ követ, migh most életben volna, nemcsak ezen fatenstül penigh de más ottan Vereben lakó Máté Benedek és Szabó Istvántul is. sat

Lovasberényi Lt. XXV. fiók 28. sz.

LIX

Határjárási ügyben tartott tanukihallgatás Kisfalud-Börgönd és Fejérvár között 1701 sept. 24.

Ex possessione Pákozdi primus fatens. Eő ugy halotta, hogy a De eo utrumban specificált Ó Főveny ut volna az igaz határ Novay, aliter Kisfalu és Börgönd s Fehérvárosa földi között, de bizonyosan nem tudja, hanem azt tudja, hogy azon ő vagy régi Főveny utig mindenkor békességben éltek Börgöndi pusztát. Ad secundum Azt is az ő idejében mindégig ugy hallotta, hogy azon nagy ut választaná Börgöndi földet a Báránditól, de az-é az igaz határ, vagy nem, azt

nem tudja, sem azt nem tudja, hogy azon említett nagy ut éppen az érig hasítja-e a megírt két pusztának földét — — — Tertius fatens Martinus Sudy similiter examinatus fassus est Ad primum, mint az előbbi. Ad secundum. Hallotta, hogy eleitől fogvást a nagy ut választotta Börgönd földet a Báránditul egész az érig és azt tartották határnak is, és addig éltek. — Quartus fatens Michael Kovács. Ad primum, Eő egyebet nem tud, hanem attyátul hallotta, hogy a Török kehiván az öregit Pákozdiaknak, minthogy akkor eők birták Novaj vagy Kisfalut és az öreg emberek azt állították, hogy a Novaj vagy kisfalui határ a nyári szállókigh menne, de a Török reá nem hadta, hanem hatvan forintokért föl vitte az adonyi utig az határt és onnand a fővényutra térvén, azon föllyül Fejérvári földnek, alól Börgöndinek mondotta, hanem mikor a nagy utra ért, akkor napkeletről Börgöndi földnek, napnyugotról Bárándinak, fölszélről penigh Fejérvárinak nevezte, és azutátul fogvást abban maradott és addigh is éltek Börgöndhöz — — — Duodecimus fatens Georgius Nagy azt hallotta, hogy a törökök is villongtak az határon. és más határt nem találván, az De eo utrumban megh irt fővény utig vitték és addigh birták azután a Börgöndi földet egész a nagyutigh, és a török határjárást is azt hattak az utat igaz határnak. Decimus quartus fatens Gregorius Szabó ad primum Ha igaz határ legyen-e azon ut, vagy nem azt nem tugya ugyan, hanem hogy a Török addigh tartotta, azt megvallya és hogy addig is birták, a mikor a fejérvári Rácok szántották az fővény uton alul, Börgöndi Ispannyának adták az dézmát.

Anno 1701. die mensis septembris Primus fatens Michael Kovács Pákozdiensis. Hogy ő a föltett kérdésekben egyebet nem tud, hanem azt hallotta attyátul, hogy egykor a török idét a Fehérvári Haczi Bék lehozván a törököket határok igaztására. le hivatván Pákozdiak is az öreg embereit, elkezdettek a nyári állás nevű helyen napkeletre mivel a polgárok úgy mondták, hogy a novai határ addigh menne le, de a török azt helyben nem hagyván, úgy mondtotta az édes attya, hogy hatvan forintért tovább csinálta az határt, úgy mint az adonyi utig, és onnan megh térvén, a fővény uton jött le

a nagy utígh a török, és akkor azt mondotta, hogy a fővény uton Fejérvári föld, az nagy uton tul pedig napkeletre Börgöndi föld, ugyanazon nagy uton penigh napnyugotra Bárándi földnek mondta. Arra nem emlékszik, a Fatens, hogy ezen árkos földig szántották volna a fejérvári ráczok, mint hogy ő Gulejás nem volt, nem járt e táján, hanem azt tугya, hogy ha a fővény uton által és a nagy uton tul napkelet felé bocsájtották a pásztorok marhájokat, az Börgöndi török ur birságolta megh, ha penig napnyugot felé azon fővény uton által, és a nagy uton tul ment, a Bárándi török ur birságolta megh. Secundus fatens Andreas Szarka, Pákozdiensis, amorum circiter 80. Hogy eő bizonyos határt nem tud ugyan, hanem azt jól tudgya, hogy a megnevezett árkos helyig Török idét is a fejérvári ráczok szántották vetették, a földet, de ugy hallotta, hogy a török a Fejérvári határt az fővény utígh tartotta, és hogyha azon uton által ment a marha, az nagy ut mellé napkeletre, a Börgöndi török ur birságolta megh, ha penig azon nagy uton tul napnyugotra talált mennyi, az Bárándi Török ur büntette meg. Arrul is emlékszik, hogy török idét a Pákozdiak birván Novai nevü praediumot, veszekettek a Börgöndi török urral, mire nézve Pákozdiak Kernyeree Gergölyt Bicskérül akkori szolgabírótt kihozták Esküttyével Együtt és Verebi Somogyi Albertet, eő akkor a fatens kocsis lévén, tudgya, hogy napkelet felől a minémü halom vagyon, nyári állásnak kit hinak, akkor a földig mondották, hogy Börgöndi határ jön és nem föllyebb.

Tertius Fatens Mathias Czövek Pákozdiensis, annorum 10. Eő a bizonyos határt mutatni nem tudgya nyilván, hanem azt tudgya, hogy a meghírtt helyigh szántották a fejérvári ráczok a földet, sőt arra is emlékezik, másoktul hallotta, hogy a többi között egykor valamely török lóháton ezen a nagy uton talált jönni, és valami ráczot talált ezen árok mellett szántani, a ki az ároknak is neki bocsájtotta ekéjét, melyet hogy a török megh látott, keményen megverte a ráczot, még azt is mondotta, hogy fejét veszi, mért szántya el az határt, ugy verte peniph a ráczot, hogy taligára tették, s ugy vették be, de maga nem látta Tudgya azt is, hogy a midőn gulyás volt, ha a nagy uton által bocsájtották az marhákat nap-

nyugot felé. a Bárándi Török ur, vagy az szűröket elvonta, vagy magokat megh fogta, mert azt Bárándi földnek tartották, az uton tul penigh napkeletre Börgöndinek, hanem hogy a Fejérvári ráczok szántották, tudja. De cetero nihil. Quartus Fatens Stephánus Zalay aliter Kiss, Pákozdiensis. Eő ugyan valóságos igaz határt mutatni nem tud, mindazonáltal megvallya azt, hogy még török idétt is a Fehérvári ráczok ezen helyigh, a mint most is a Fehérvári szántások vannak, szántották, vetették, és valamint az előtte való bizonságh, eő is ugy vallja, hogy szemeivel látta, mikor a török egy ráczot az határon olly igen megh vert a szántásért, hogy taligán vitték be És azt is tudgya, hogy nagy ut mellett napnyugatról ha által bocsájtották az marhákat, az Bárándi, ha napkeletrül az Börgöndi török ur meghbüntette az pásztorokat, de ezen árkon föllül föll szélre egyék sem tilalmazta; továbbá azt hallotta másoktól, hogy az nyári állás nevü halomnak az oldalában a mi námü kis dombocska vagyon, ott menne össze az Fejérvári határ az Börgöndivel Ect.

Lovasberényi Lt. XXV. flók 25. sz.

LX.

Bécs 1731. febr. 15. VI. Károly Fejérmegyében fekvő Martonvására pusztát, mely Petheő János gróf magvaszakadásával a kincstárra szálla, különféle érdemeiért beniczki és pribóczi Beniczki Sándornak és nejének Komáromi Évának adományozza.

Nos Carolus sextus Dei Gratia electus romanorum Imperator semper augustus, ac Germaniae Hispaniarum Hungariae etc. rex, archydux Austriae etc. Memoriae commendamus tenore presentium significantes quibus expedit universis. Quod nos tum erga numeratos ad Aerarium nostrum Regium Mille et centum florenos rhenenses, tum vero attentis et consideratis fidelitate et fidelibus servitiis hocque pacto sibi comparatis meritis Fidelis nostri Egregy Alexandri Beniczky de Eadem et in Pribocz, quae ipse per complures jam annos, notanter autem ab anno Millesimo septingentesimo secundo ad praesens usque, et quidem primis tribus initialibus annis, qua Vexillifer et Locumtenens, ex post vero ad officium Capitanei promotus, in eodem per continuum retroactorum octodecim

annorum decursum, tam contra Bavaros, Gallos et Malcontentos Hungaros quam etiam contra naturales Christiani nominis hostes turcas viriliter pugnando, ac diversa vulnera, in proximior vero Bello Turcico lethale accipiendo: Ad haec occasione Revolutionis Rakoczinae per duplicem sui capturam atros carcerum squallores patiundo, Bona item sua Rakoczianorum asseclarum Depopulationi exponendo, Augustae Domui Austriacae ac Majestati quoque nostrae fideliter, constanter ac utiliter exhibuit et impendit, et imposterum etiam pari constantis fidelitatis zelo (uti Nobis de Ipso benigne persvasum habemus:) exhibere et impendere non cessabit. Praedium Martonvására in Cottu Albensi situm ac ex defectu seminis Comitis Joannis quondam Petheő quod suam perennalitem in fiscum Regium devolutum totum item et omne jus nostrum Regium. si quod in praeattacto Praedio etiam aliter qualitercunque haberemus. aut idem nostram ex quibuscunque Causis Viis, Modis, et rationibus concerneret Majestatem, Simul cum cunctis ejusdem appertinentiis et utilitatibus, Agris videlicet cultis et incultis, campis, pratis, foenetis, foenilibus pascuis, montibus, collibus, vallibus, sylvis nemoribus Virgultis, Aquis, fluviis, fluminibus et aquarum decursibus piscinis piscaturis, pisciumque clausuris, Molis Molendinis et eorundem Locis, Vineis Vinearumque promontoriis generaliter vero quarumlibet utilitatum et appertinentiarum integritatibus, quovis nominis vocabulo vocitatis sub suis veris metis et antiquis limitibus existentibus ad ac praenotatum Praedium de Jure et ab antiquo spectantibus et pertinere debentibus, memorato Alexandro Beniczky et consorti ejusdem nobili Evaë Comaromi, eorundemque natis et nascituris Haeredibus et Posteritatibus, masculini quidem sexus Jure perennali Pro foemineis vero descendentibus in attacta ad Aerarium nostrum Regium numerata mille centum rhen. Florenorum summa titulo inscriptionis assumpta in fiscum Regium quoad praenotatos mille centum florenos legali evictione, vigore benigne revolutionis nostrae per Cameram nostram Aulicam Cancellariae nostrae Regiae Hungaricae aequae Aulicae in Archi Ducali hacce Civitate nostra Vienna Austriae die vigesima nona praeteriti mensis Januarii, Anni Currentis infrascripti

insinuatae, dedimus, donavimus et contulimus. Imo damus donamus et conferimus, praefato quidem Alexandro Beniczky et consorti ejusdem Evae Comaromi eorundemque haeredibus et Posteritatibus masculini quidem sexus jure perennali foemineis vero Descendentibus titulo inscriptionis modalitate praemissa tenendum, possidendum, pariter et habendum. Salvo jure alieno, praesertim vero Ecclesiarum Dei. Harum nostrarum vigore et testimonio Literarum, quas nos in formam Privilegii nostri redigi faciemus dum eadem nobis in specie fuerint reportatae. Datum in Archi Ducali Civitate nostra Vienna Austriae, die decima quinta mensis Februarii Anno Dni Millesimo septingentesimo trigesimo primo. (1731) Regnorum nostrorum Rom XX. Hisp. XXVIII. Hung. vero Bohemiae et reliquorum Anno aequae XX. o.

Carolus m. p.

Adamus Acsady

Eppus Vespr m. p.

Elias Wanyeczy m. p.

Két első sor aranyozott 3-ik kék és piros szinezett betűkel hártya. Kék fehér piros sárga selymen függ a fa tokba levő vörös pecsét.

Kivülről. Lad. Korompensis Fasc. 9. Nr. 1.

Ddo. 15 febr. 1731. Donatio Regia Caroli VI. super praedio Martonvására se defectum seminis Joannis Peteö Alexandro Beniczky Collata.

Gróf Brunzwik levéltár.

LXI.

1630. deczember 4. Bécs II. Ferdinánd Brunszvik Tóbiásnak, neje Wichrowsky Katalinnak és fia'nak Ferencz, János és Pálnak végre leányainak Katalin és Erzsébetnek czimeres nemes levelet ád.

Nos Ferdinandus secundus Dei gratia Electus Romanorum. Imperator semper Augustus ac Germaniae Hungariae Boh. etc. Rex archidux Austriae etc. Memoriae commendamus tenore praesentium quibus expedit universis, quod nos cum ad nonnullorum fidelium nostrorum humillimam supplicationem nostrae propterea factam Majestati tum vero attentis et consideratis fidelitate et fidelibus servitiis fidelis nostri Tobiae Brünzwik, quae ipsae sacrae primum regni nostri Hun-

gariae Coronae, et deinde Majestati nostrae pro locorum et temporum varietate fideliter exhibuit et impendit ac imposterum quoque se exhibere et impendere velle pollicetur Cum igitur ob id, tum vero ex gratia et munificentia nostra regia, qua quosque de nobis et republica christiana bene meritos et virtutis colendae studiosos antecessorum nostrorum divorum quondam Hungariae Regum exemplo prosequi, eisque certa virtutum suarum monimenta, quae ad majora quaeque praestanda eos incitare possent decernere consuevimus. Eundem itaque Tobiam Brünczwyk (igy) alias etiam nobilitari praerogativa gaudentem ac per ipsum Consortem suam Catharinam Wichrowszky filiosque Franciscum, Ioannem et Paulum necnon filias ipsius Catharinam et Elisabetham denuo de Regiae nostrae potestatis plenitudine et gratia speciali in coetum et numerum veiorum, antiquorum atque indubitatorum regni nostri Hungariae et partium ejusdem sacrae coronae subjectarum nobilium duximus cooptandum annumerandos et adscribendos. Annuentes, et ex certa nostra scientia animoque deliberato concedentes, ut ipsi a modo in posterum sicuti antea futuris et perpetuis semper temporibus omnibus illis gratiis, honoribus indultis, privilegiis libertatibus, juribus praerogativis et immunitatibus quibus caeteri veri antiqui et indubitati regni nostri Hungariae et partium eidem annexarum nobiles hactenus quomodolibet de jure vel consuetudine usi sunt et gavisi, utunturque et gaudent, uti frui et gaudere possint et valeant haeredesque et posteritates eorum utriusque sexus universae valeant atque possint. In cuius quidem erga ipsos exhibitae gratiae et clementiae ac liberalitatis testimonium veraeque et indubitatae nobilitatis signum haec arma, sive nobilitatis insigniae scutum videlicet militare erectum coelestini coloris fundum eius campo viridi interoccupante, super quo agnus naturaliter effigiatur, cauda demissa stare et de vite opposita, foliisque et botris uberrimis grvida sursum evata maturas uvas labiis masticare atque ad dextram scuti pariem sese convertere cernitur. Scuto incumbentem galeam militarem apertam regio diademate inter duas alas hinc candidam, et rubram, illinc autem flavam et ceruleam. alterum agnum prius betenus eminentem anterioribus utrique pedibus, inferiori

similem vitem gestantem, ex eaque botros maturos comedentem proferente ornatam, A summitate vero sive cono galeae laciniis sive lemniscis hinc flavis et ceruleis, illinc autem candidis et rubris in scuti extremitate, passim diffundentibus, scutumque ipsum decenter adornantibus quemadmodum haec omnia in principio seu capite praesentium litterarum nostrarum pictoris manu et artificio propriis suis coloribus lucidius depicta esse conspiciuntur, Eidem Thobiae Brünszvyk ac per ipsum superius nominatim specificati personis ipsorumque haeredibus et posteritatibus utriusque sexus universis gratiose danda duximus et conferenda. Decernentes et ex certa nostra scientia animoque deliberato concedentes ut ipsi a modo in posterum futuris et perpetuis semper temporibus eadem arma seu nobilitatis insignia more aliorum dicti Regni nostri Hungariae partiumque eidem subjectarum nobilium sub iisdem iuribus, praerogativis, indultis, libertatibus et immunitatibus quibus ipsi vel natura vel antiqua consuetudine usi sunt et gavisí utunturque et gaudent, ubique in proeliis, certationibus, hastiludiis torneamentis duellis, monomachiis, aliisque omnibus et singulis ac quibusvis exercitiis, militaribus et nobilitariis, nec non sigillis velis, cortinis aulaeis, annulis, vexillis, clipeis, tentoriis, domibus et sepulchris, generaliter vero in quarumlibet rerum et expeditionum generibus sub merae vetustae ac syncerae nobilitatis titulo quo eos ac haeredes ipsorum utriusque sexus universae valeant atque possint. Imo nobilitamus, damus et concedimus praesentium per vigorem. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam praesentes literas nostras privilegiales Dupplici sigillo nostro quo ut Rex Hungariae utimur impendenti communitas Eidem Thobiae Brunczwyk Tricesimatori nostro Galgocziensi ac per ipsum praememoratis personis, ipsorumque haeredibus et posteritatibus utriusque sexus universis, jam natis et deinde nascituris gratiose dandas duximus et concedendas. Datum per manus fidelis nostri nobis sincere dilecti Reverendissimi in Christo Patris Domini Petri sanctae Romanae Ecclesiae Presbyteri Cardinalis Pazmany, Metropolitanae Ecclesiae strigoniensis Archi Episcopi eiusdemque loci Comitis perpetui, Primatis Hungariae, sanctae sedis apostolicae Legati Nati

summi secretarii et Consilarii nostri intimi in Civitate nostra Vienna Austriae, quarta die mensis Decembris Anno Domini millesimo sexcentesimo trigesimo. Regnorum nostrorum Romani duo decimo Hungariae et reliquorum decimo tertio Bohemiae ad vero anno decimo quarto, Reverendisimis ac venerabilibus in Christo Patribus Dominis Petro S. R. E. Praesbytero Cardinale Pazmány, Metropolitanae strigoniensis et Joanne Thelegdy Colocensis et Bachiensis Ecclesiarum Canonice unitarum Archi Episcopis Joanne Pyber Electo agriensis Francisco Erghelio Zagrabiensis, Emerico Lossy Electo Waradiensis Paulo David de Felestal Electo Vespriemiensis, Georgio Draskovitch de Trakostyán Vaciensis, Stephano Senyei de Kis-Senye Jauriensis dicto Joanne Thelegdy Administratore Nitriensis, Benedicto Winkovitch Electo quinque Ecclesiensis, Georgio Nagyfalui Electo sirmiensis, Joanne Ivanczy El. Tynniniensis Georgio Dubouzky El. Chanadiensis vacante transilvaniensis et Bosnensis, Comite Vincentio Zucconi Posonensis fratre Joanne Bapt. Agatich segniensis et Modrusiensis Ecclesiarum Eppis Ecclesias Dei feliciter gubernantibus. Item spectabilibus ac Magnificis Comite Nicolao Eszterhassy de Galantha praefati Regni Hungariae Palatino Comite Melchiore Alaghy de Bekény Iudice Curiae nostrae Regiae. Comite Sigismundo Erdődy de monorokerek, dictorum Regnorum nostrorum Dalmatiae Croatiae et Slavoniae Bano. Comite Christophoro Banffy de Also-Lendva Tavernicorum Comite Paulo de Nádasd Cubiculariorum, Comite Nicolao Zrinio Agasonum Paulo Rákóczy de felseő Vadász Janitorum Thoma Bossnyák de magyarbel Dapiferorum Paulo Palffy de Erdeőd Pincernarum et Emerico Czobor de Czoborszenthmihály Curiae nostrorum Regalium Majestatis ac Stephano Palffy de praememorata Erdeőd Comiti Posoniensi. Ceterisque quam plurimis Regni nostri Hung. Comitatus tenentibus et honores.

Ferdinandus.

Petrus Cardinalis Pazmany.

Fehér kék sárgapiros selyemen Arch. Ep. stirgoniensis.

függő kétoldalu nagy pecsét.

Laurentius Ferenczffy.

A behajtás jobb sarkán:

Anno 1631 feria tertia proxima post Dominicam Exaudi Nitritiae in generali Congregatione simul ac sede Iudiciaria

Comitatus Nittriensis praesentatae et publicatae sunt literae praesentes et infrascriptus Nobilis Thobias Brunczvik et per eum reliqui intus denominati in coetum et commembra dicti Comitatus Nittriensis denuo sunt acceptati sub hac tamen lege ut iidem reliquorum nobilium adinstar communia Comitatus onera belli pacisque temporibus subire et ferre teneantur.

Per me Joannem Zhohay
(vagy Ztrohay) alias Loboda
de karkocz Jur. notarium
eiusdem cottus nostri.

Gróf Bruncvik Géza levéltárából.

LXII.

Adelffy János nemeslevele.

Nos Carolus Sextus Dei gratia Electus Rom. Imp. etc. Rex — Hung. etc Memoriae commendamus tenore praesentium quibus expedit universis, Quod Nos cum ad nonnullorum fidelium nostrorum humillimam supplicationem nostrae propterea factam Majestati, tum vero attentis et consideratis fidelitate et fidelibus servitiis fidelis nostri Joannis Adelfi quae idem per Locorum et temporum varietate atque occasionum exigentia Sacrae praelibati Regni nostri Hungariae Coronae et consequenter Augustae Domui ac jan etiam Majestati quoque nostrae fideliter et constanter exhibuit et impendit . . . . Eundem itaque Joannem Adelfi e statu et condicione ignobili in que hactenus perstitisse dicitur eximentes in coetum et numerum Verorum, antiquorum et indubitatorum prefati Regni nostri Hungariae et Partium ei annexarum Nobilium duximus annumerandum cooptandumque et adscribendum. . . . In cuius quidem nostrae erga ipsum exhibita gratiae et liberalitatis Testimonium vereque et indulitatae nobilitatis signum haec arma seu nobilitatis insignia Scutum nimirum militare erectum coelestini coloris, fundum illius viridi colle interoccupante, super quo brachium humanum cataphracturam indutum ac in vola nudum frameam tenens cubito locatum esse cernitur, Scuto demum incumbentem Galeam militarem graticulatam seu apertam Regio diademate auream rutilantem stellam inter binas virentis Lauri frondes proferente ornatam. (A foszlányok jobbról két

és sárga, balról fekete és fehér színben omlanak a czimér körül.)

Datum per manus fidelis nostri Comititis Nicolai Illeshazy. 1714.

Carolus.

Comes Nicolaus Illeshazy.

Franciscus Somogy.

Hártya fehér kék sárga vörös szín
zsinoron a dobozban levő pecsét.

Kivül Lad Korompensi : Fasc. VII. No. I. 1714.

Gróf Brunszvik Géza levéltárából.

LXIII.

1789. jan. 22. Bécs. Martonvásár mezőváros privilegiuma.

Nos Josephus secundus dei gratia electus romanorum Imperator semper augustus Germaniae Hungariae Bohemiae etc. Rex apostolicus etc. Memoriae commendamus tenore Praesentium quibus expedit universis Quod Nos ad demissam fidelis nostri nobis dilecti spectabilis et magnifici Comititis Antonii Bruncvik de Korompa, Comitatum Barsiensis quidem actualis supremi comitis, Poseniensis vero Nitriensis et Trenseniensis Officii supremi comitis Administratoris ac in dictis Comitatibus Commissarii Nostri Regii Majestati nostrae factam supplicationem tum vero utilitatis et commodi tam Possessionis suae Mártony Vásár Comitatus Albensi adjacentis, Incolis quam etiam aliis circumvicinis Locis procurandi causa id suplicanti Comiti Ejusdemque Haeredibus et posteris ac successoribus de Regiae Potestatis nostrae Plenitudine et gratia speciali clementer annuendum et benigne concedendum esse duximus, ut antelata possessio Mártony Vásár a modo in posterum, futuris ac perpetuis semper temporibus Oppidi nomine gaudeat atque pro tali habeatur declarata intituloque, ut insuper in eodem per nos modo praevio in oppidum elevato loco Mártony Vásár quadruplicis ordinis annuales Nundinae seu fora annualia libera, et quidem primi ordinis die vigesima quinta martii, secundi vero ordinis die decima tertia mensis Junii tertii tandem ordinis decima quarta Septemberis et demum quarti ordinis die vigesima prima mensis Decembris una cum totidem foris Pecuariis ipsissimis harum annualium nundinarum Diebus servandis sub omnibus iis libertatibus ac

praerogativis quibus aliarum liberarum Regiarumstrarum oppidorumque et villarum liberae nundinae seu fora annualia libera prout et Pecuaria celebrantur in prenotato quoque per nos modo praevio in Oppidum elevato loco Mártony Vásár perpetuo celebrari possint ac valeant ea tamen per expressum adjecta cum declaratione, ut ubi ipsa annorum serie premissi celebrationi nundinarum prefixi dies in diem dominicam aut fori festum inciderint, casum in illum nundinae diebus hanc aut tale festum praecedentibus vel proxime sequentibus, nunquam autem Dominico vel fori festo celebrentur imo nominamus et evehimus concedimusque et annuimus praesentium per vigorem absque tamen praeiudicio Nundinarum annualium liberarum seu fororum annualium liberarum prout et pecuariorum in aliis quibuscunque locis circumvicinis benigno privilegio Nundinali provisus celebrari solitarum. Quocirca vos omnes et singulos mercatores Institores Viatores et quibuslibet alios forenses homines harum serie assecuramus, affidamus et certificamus — etc. biztositja a kereskedők személye és javai sértetlenségét. Datum per manus fidelis nostri nobis sincere dilecti sp. et Magnifici Comitis Caroli Pálffy ab Erdőd pepetui de vöröskő, aurei velleris ac una Insignis ordinis sancto Stephani Regis apostolici magnae crucis Equitis etc. in archiducali civitate nostra Vienna Austriae die vigesima secunda mensis Januarii anno Domini millesimo septingentesimo octogesimo nono 1789. Regni nostri Romani imperii anno vigesimo tertio Hung. et Boh. et. reliqu. anno octavo.

Josephus.

Comes Carolus Pálffy

Josephus Pavich.

Protocollatum in Libro Regio 1. classis

sub No. 54. Pag. 169.

Nemzeti színű zsinóron függ a fadobozban levő pecsét
Gróf Brunszwik család levéltárából.

LXIV.

1327. nov. 28 Róbert Károly király Moórt Veszprém-megyében, mely sz. László király adományozásából az egeri püspökség birtoka, hogy Csókakő várához csatolhassa, Csánád egeri püspökkel hevesmegyei Goruld község és Hidvégen szedetni szokott vámért elcseréli.

Carolus, Dei Gratia Hungariae, Dalmatiae. Croatiae, Ramae, Serviae, Calliciae, Lodomeriae, Cumaniae Bulgariaeque Rex Princeps Salernitanus et honoris ac montis S. Angeli Dominus. Omnibus Christi fidelibus, praesentibus et futuris praesentium notitiam habituris, salutem in omnium salvatore. Ad universorum notitiam harum serie volumus pervenire; quod nos adtendentes usui et commodo Castri nostri Chakaku nuncupati villam ecclesiae Agriensis Episcopalem Moór vocatam, per beatissimum regem Ladislaum eidem Ecclesiae donatam, prout per privilegium regis Belae nobis evidenter patuit ipsa donatio renovata, in Comitatu Vesprimiensi prope idem castrum existentem, plurimum necessariam et admodum utilem, volente venerabili in Christo Patre Domino Chanadino, miseratione divina Ecclesiae praenotatae Episcopo, ymo verius instanter petente, permutationem seu concambium cum eodem modo infrascripto duximus faciendum: videlicet quod idem D. Episcopus de consensu totius Capituli praedictae Ecclesiae suae praefatam villam cum omnibus suis utilitatibus et pertinentiis universis dedit nobis et contulit perpetuo jure et irrevocabiliter possidendam et habendam Nos autem e converso in eiusdem permutationem villae possessionem nostram Goruld vocatam juxta possessionem eiusdem Ecclesiae Episcopalem Megered vocatam prope Cheurusvize in comitatu de Hevesuyvar existentem, et collationi nostrae de jure pertinentem cum omnimoda integritate sui juris, scilicet terris cultis et incultis, sylvis, pratis, foenetis, aquis, aquorumque decursibus et ecclesiae patronatu ipsi Domino Episcopo, et per eum suae Ecclesiae memoratae contulimus in perpetuum possidendam. Et quia condecens cambium inter nos et eundem D. Episcopum fore non videbatur, in hac parte eo quod eadem villa Moor populorum in multitudine referta et diutius existit opulenta possessio vero nostra Goruld vocata vacua et habitatoribus fere dignoscitur destituta, in supplementum eiusdem possessionis, tributum de rivo praedicto D. Episcopo nomine Ecclesiae suae praenotatae in terra Hydvyge in commetaneitate et vicinitate possessionis Nobilium Folch vocatae, in transitu magna viae in rivulo Babaere perpetuo annuimus exigendum

eandem terram Hydvege seu locum tributi dictae Ecclesiae in perpetuum conferendo. Ita scilicet, quod de singulis equis currum vulgo Masa vocatum, trahentibus singulos denarios pro tempore currentes, quorum decem pensae marcam faciant, exigantur. Item de quolibet alio curru onerato quatuor denarios; item de quolibet bove vel vacca venali unus denarius, item de curru salium unum sal vel duo denarii exigantur. Ita tamen, quod praefatus D. Episcopus et sui successores in dicto rivulo Babaere terra antedicti Hydvege pro transeuntibus semper competentem pontem servare tenebuntur, hoc specialiter declarato; quod si processu temporum praememoratus D. Episcopus vel sui successores praetextu possessionis Goruld pertinentiarum et utilitatum eiusdem, nec non tributi et loci praedicti Hydvege vocati, per quemcunque molestarentur, nos, nostrique successores eosdem tenebimur ab omnibus impetitionibus expedire. In cujus rei memoriam, perpetuamque firmitatem praesentes concessimus litteras nostras privilegiales, novi et authentici sigilli nostri munimine dupplicis roboratas. Datum per manus discreti viri Magistri Andreae, Albensis Ecclesiae Praepositi, Aulae nostre V. Cancellarii, dilecti et fidelis nostri. Anno Domini 1327. calen. Novembris, regni autem nostri similiter vigesimo septimo.

Fejér Cod. Dipl. VIII. 3. 199—201 1

S A J T Ó H I B Á K.

25. 1. alul 1., jegyzetben VII. helyett olvasandó VI.
37. 1. második bekezdésben XII: Legió fulmisata helyett olv. fulminata.
74. 1. 17. sorban Liazon helyett olvasandó László.
77. 1. második bekezdés harmadik sorában naptárt helyett olv. naplót.
80. 1. legutolsó sorban 1747 helyett olv. 1447.
91. 1. második bekezdés utolsó előtti sorában Thódosi h. olv. Hódosi.
102. 1. 32 sorban 1466 helyett olv. 1766.
149. 1. 20 „ pusztán „ „ pusztán.
208. 1. 5 „ Józsefnek „ „ Jánosnak.
208. 1. 23 „ 1491 „ „ 1401.
247. 1. 27 „ procoratora „ „ procuratora.
255. 1. negyedik bekezdés utolsó előtti sorában palota h. olv. Palota.
261. 1. második bekezdés 4-ik sorában játottunk h. olv. jutottunk.
265. 1. 15. sorba dőben helyett olv. időben.
270. 1. első bekezdés utolsó előtti sorában Radnick h. olv. Radnich.
272. 1. 6-ik sorban kaptlan h. olv. káptalan.
284. 1. 3-ik bekezdés három és negyedik sorában Deső, Kata, Dávid György özvegye h. olv. Deső Kata, Dávid György özvegye.
340. 1. 1 sorban 1694 helyett olv. 1649.
375. 1. műterme helyett olv. szinterme.
430. 1. II. oklevél 1343 évszáma h. olv. 1743.